فتاوی موسومہ کرم الٰہی

فلولا نفر من کل فرقۃ منہم طائفۃ لیتفقہوا فی الدین

من تصنیف عالم ربانی فقیہ لاثانی

مجمع دانش و آگاہی منبع فیوضات نامتناہی ماحی بدعات و مناہی مولینا مولوی کرم الٰہی صاحب

فتاویٰ مولوی کرم الٰہی

معروف بہ

انواع دلپذیر ۱۳۲۸ھ

حسب فرمائش محب تصانیف و قیمت حامئی دین سید المرسلین حافظ کلام رب العلمین جناب حافظ محمد الدین اینڈ سنز
تاجران کتب و مالک مطبع مصطفائی لاہور

در مطبع رفاہ عام واقع لاہور مطبوع گردید

(دین محمد کاتب و پینٹر اندرون کوتوالی)

فہرست مضامین فتاوی مولوی کرم الٰہی صاحب معروف بہ

انواع دلپذیر

فلولا نفر من کل فرقۃ منہم طائفۃ لیتفقہوا فی الدین

من تصنیف عالم ربانی فقیہ لاثانی مجمع دانش و آگاہی منبع فیوضات نامتناہی بدرجات و مناہی مولینا مولوی کرم الٰہی صاحب والد ماجد فقیر محمد دلپذیر بھیروی عفا اللہ عنہم

فتاویٰ مولوی کرم الٰہی

معروف

انواع دلپذیر

۱۳۲۸ھ ۱۹۱۰ء

باہتمام مولوی عبد الحق مالک مطبع ہذا

حسب فرمائش محب الصادقین حامی دین متین محب سید المرسلین خادم کلام رب العلمین جناب حافظ محمد الدین صاحب اینڈ سنز تاجران الکتب مالک مطبع مصطفائی

در مطبع فائدہ عام واقع لاہور مطبوع گردید

پیشے زبان آدمی دی جیکر ہووے وچ رضامندی اللہ تعالےٰ دیدی تاں رحمت ہے نہیں تاں زحمت ١٢ محمد دلپذیر عفی عنہ

بسم اللہ الرحمن الرحیم

حمد تعالیٰ رب نوں لائق جو ہے حق ستائش — لکھ ہزار صفات کروڑاں ہور ہزار نیائش

محمود اللہ دی ذات ہمیشہ اندر ہر زمانے — ماضی حال مضارع جانو ہر ہر نال زمانے

مین بھی صفت صمد دی کارن جاری کران زبانے — جو جن انسان عبادت کارن آیا وچ قرآنے

ایہہ پتھر درخت نہ خالی دائم ذکر حیوانان — ذکرے نال حیاتی اوہناں کری باجھ ویرانان

گھاہ انگوری جو کوئی پیدا انہیوں ہاں ہر آوے — نال جنہاں دے یاد الٰہی وحدت ذکر کماوے

ذکر درختاں پتھراں ملکاں بندے سمجھ نجانن — مصحف دے وچ خبراں آیاں عالم خوب پچھانن

ایہہ جیہہ نال گلاب عطر دے توڑی مین بکھاری — دھو کے نام اللہ دا اگھناں صفت ثنا پر کاری

ایہہ بھی محض بے ادبی جاپے کیا تد ہیں کچھ ہووے — انسانوں ذکرے باجھوں کتھے اکم وسیوے

جس قدر نال زبان گویندہ مچھ دہان ٹکائی — ہر دم یاد کرے جیہا اوسنوں تاں پاوے بھلیائی

دیہہ توفیق خدایا میں نوں کلمہ حق الامین — جس راہ وچ رضا تیری مین اوتھے چلدا جائین

تقدیر تیری باجھوں باہو کجھ نہ ملے راہی — قوت جاہاں دا گاہ تیری تھیں یہ توفیق سوائی

دیکھ گنج خزانہ وڈا ایہہ زبان پچھانو — بے وڈا رنج رحمت بہاری اس جیہا تامیں جانو

یکبار کہے جو کلمہ طیب لکھ ورہیاں کافر — اس بانوں مومن ہو یا رب اجہی گنج وافر

کفر کہے تو فاضل ولیا بلعم باعور ہتا لے — کل لکھیاں ایہل ہمہاں یہ جیہے فرج دا ٹکے

دل دریا سمندروں ڈونگھا جیہڑا غواص پیائے
غوطہ مارے تہیں کڈھے موتی راز نیائے

خیال ولیدے دُر یگانے بہت بیفائدہ ٹھگے
دل دریا مرنیدا موجاں کدیں خیال نہ ٹکے

خیال ولیدے کوئی نہ جانے جو لگ جیہڑا نہ بوے
ربا دیہ توفیق جیہڑے نوں چھوڑ ٹھگے دُر تولے

در یگانے سچے موتی صفت ثنا خدا دی
نال توفیق تیری دے ربا کیچے لکھا مادی

تیرا راج ہمیشہ ربا سچی تیری شاہی
ملک ملوک ملک سبھ تیری کرُے یاد الٰہی

جسنوں چاہیں آونوں ڈیویں ملک اندر سرداری
جسنوں چاہیں تختوں سٹیں توں مالک باری

عزت ذلت تیری طرفوں صحت تمامی مرضاں
واہ واہ بے پرواہی تیری قحط سالی کریں ارزاں

توں خالق رازق مطلق کل عالم نوں پالیں
نال فضل دے روز قیامت ایماندار سنبھالیں

گنہگار حکم دی نال ڈراوے جی توں جیہڑا کمیں جبارا
رہن کروبی ڈور سے گنگے عاصی کون بچارا

جیکر نال عنایت دیویں ہک آواز کرم دا
رد شیطان بھی بخشش منگے آس فضلوں ان حمدا

چوں چرا دی قوت نہ کسے جیکو ہوٹھ ہلاوے
حرف دہے کو ربد کہیتے وہ ہنڈا دوزخ جاوے

جو چاہے سو چا کرنیدا قادر رب توانا
ہردم حکم اوسیدا جاری وچ زمیناں اسماناں

جو حاجت مخلوقاں تائیں اوسنوں ہرتہیں پاکی
کھاون پیون شہوت غفلت اصل مرع کل سیکے

شے گھنا رب تائیں جائز چھ طرفاں تہیں خالی
رب عرش شدا عرشاوتے ویکھ کتاب امالی

ایہہ متصل نہ جانی ستا بیٹھ کھلوتا
رب قدیم نال بلند عرش تہیں ہوتی خوب پروتا

جو ہر عرض نہ رہنوں جانی نال بعض نوں بھاگے
جسموں پاک خدا نوں جہیں بے حد اوس وڈیائی

الکھیں دل زبان نہ پوجھے فہم فکر تہیں اوجا
جیکو فکر کرے وچ صفتاں اوہا موتی سچا

اُس ذات دریاں صفتاں اندر اتنا فکر کچیوے
کر زبان تے الکھن پاساں حکمت رب دسیوے

سوراخ کنا نوچ حکمت پا یوس سندے گل آوازی
زبان موہن وچ گوشت ٹوٹا فکر حکمت دا کریئے
اکھین سٹین تے اکھین ہتھ نہ آون کہے نوکائی
خوشبو تے بدبو پچھانن ایہہ ناسا ندا کم
باجھ تھمان اسمان کھلاسے قادر قدر تو ایہے
جیسی ذات قدیم خدادی صفتاں بھی کل جانو
صفتاں ذاتی تے افعالی کسے زوال نہ ذرہ
کدیں سنے تے کدیں ڈٹھے کدیں ہمے کدیں جیوے
متفق ہویا جگ سارا اللہ ہک امتاں
اس سمندر بیحد دو گھے بیڑے غرق ہزاراں
کوزے دا کجھ فکر نہ پہنچے کیا کجھ حال کہیارے
لا احصی حضرتؐ نے کہیا جدا کوئی نہ تائے
جو کوئی کرے خلاف نبیدا ظاہر باطن والا
باراں صفتاں مومناں تائیں جانن ہی لاچار
رحیات علیم قدیر سمیع بصیر پچھانی
بیچون چگون ہے ذات خدادی رواں جا مشیت
بندے نوں رب بعض کماں وچ ہے مختار بنایا
نیکیاں نوچ ثواب جیسی بدیاں وچ عذاب
نیکی بدی وچ ارادے رب دے ہے بے شک
حکم آکھے رب لوح محفوظ تے بدیاں بھی لکھ وہیراں
ایسا لفظ بے ادبی والا کہنا روا ناہ آیا

ہور تمام اعضاء جسمے دے کیا جانن اس رازے
شبیر ہن بلغم دسیند سارا جو کجھ مونہہ وچ دریئے
کپنی کوہان تے تکیاں ہین وچ حکمت جدائی
تھوڑے سارے جسمے جیہا ایہہ بھی ٹوٹا جسم
پنجسو در ہیاں اوہ ہر ہکو وچ ہوٹے بھی اسے تاں
بولن سنن نہ ویکھن بدا قدرت نال پچھانو
قائم دائم ذات خدادی صفتاں نال تقرہ
کدیں ہووے لاچار انہاں تہیں کہندا کافر ہووے
رہیا جہان کنہ وچ حیران ہو کر گئے تمنا
تختہ ہک نہ تردا ڈٹھا ایہہ کنارے یاراں
ایہا مثال کی جانن بندے کنہ رب جبارے
حضرتؐ نالوں کرے زیادتی اوہ جانو شیطان
ہرگز رب لبھسی اونوں نفی الذین ہوگا
شرح قصیدہ امالی اندر ویکھو برخوردار
بے نقصان بے عیب کلیم مرید خیر تے شر جانی
ایہہ باراں صفتاں دی تیں رکھیں غیراں کریں نصیحت
راہ نیکوئی تے شر والا ظاہر کر سمجھایا
اینویں رب فرمایا نص وچ بندے طرف خطاب
آکھے ہور خیال نہ کر توں مد خلاصی تاں
ہن ہن تہیں ناہیا جاشے گلاں کیجن کہہ ہاریں
جیسا اس احمق نے منو تہیں ہو بخوف سنایا

ف قولہ صفتاں
انجوین نے فرمایا صاحب قصیدہ امالی دے نے
صفات الذات و
لا وافعال طرف + قدیمات
مصونات الزوال
یعنے صفتاں تے افعال ذاتی
رب دے سارے ہمیشہ رہن
بے زوال
والے تے قدیم ہیں سارے
۴

ف قولہ لا احصی
وچ حدیث دے جو ایہہ تعالی دی
پیغمبر صفت
بیان فرمائی
اثنیت علی نفسک

ف قولہ
سرسکے ایہہ بیان
۱۲

توڑ سے وچہ ارادے ربے سب کجھ ہیسگا بہائے
اہل سنت جماعت تمامی اسو چہ فرما ون
امر محبت اتے مشیت ہور قضا تقدیر
شرح فقہ اکبر وچہ اینویں لکھیا ملّا قاری
نبیاں نوں چہ نہ امر خدا دا نا رضا توفیق
جیکر دیہے بدی کرندے آکھے کو ناداں
واللّٰہ لا یحب الفساد خدا فرمایا وچہ قرآن
دوست ربّ نہ رکھے ظالماں کفر فسق عصیاں
ربّ ہوش عقل انساناں نوں دِتّا کیتا مختار
جیکر وس انساناں دے ربّ ویندا الکم
بےفرمانی ربدی کر کے کہن نہ بھلے معذور
نہ ربہانے ربّ ونجائے رہبر بھیج پیغمبر
غنی ہونا تے صحت بدندی اتھے نہیں خیار
ہر دم یاد کرو ربّ سچا غفلت ساہ نہ چنگی
مددِ حیاتی ہر ساہ اندر جدا تلوہاں جاوے
ہر نعمت دا شکر تساں تے واجب فرمایا
ہر دم پڑھو صلوٰۃ نبی تے دل وچہ کرو یقین

ایہہ اہل سنت دے رستے ستو نہی روانہ آئی
انکیا نوں چہ رضا خدا دی حکم ہور دساون
تخلیق اتے توفیق ارادت حکم علم وہ گیر
بہیا نوں چہ نہ چار بچہا نوں سنو حقیقت ساری
چوتھا نہیں محبت۔ بدی بدیاں نوں چہ تحقیق
ہین نال رضا خدا دی کیتے کافر جان بطار
انّ اللّٰہ لا یامر بالفحشاء ایہہ بھی حق فرمان
اسے اوپر کرن دلالت آیتاں بہت قرآن
تاہیں ہتھ کپ چور دے زانی محصن مار
دو ہین جہاں چوراں یاراں ناکجھ خوف نہ غم
سبب عقل دے کم اپنے وچہ ذرہ نکرن قصور
ہور قرآن کتاباں عالم دسدے حق دا امر
تاہیں ترک نماز روزے دی کردا ہے بدکار
ہر ساہ وچہ ربّ دتی تساں نعمت رنگ رنگی
راحت بدن تمامی پوے جدا وہ باہر آوے
شکر کماؤ نعمت زائد وچہ قرآن آیا
جو سر در عالم آپ سیندے وچہ حدیث مبین

در نعت سیّد المرسلین و خاتم النبیین و رحمۃ للعالمین و شفیع المذنبین

حضرت محمد رسول اللّٰہ صلی اللّٰہ علیہ وآلہ وسلم

عاصی صفت نبی ہن آکھے جو توفیق لیاقت
صفت محمد باجہ خدا دی ہوری کس طاقت

شان نبیدا ہر تھین او چا جو مخلوق تمامی
جامی تے نظامی رومی سعدی ہور ہزاران
ایہہ پر ب زبان ہو وہین چہ حکمت نال بنائی
حکمت ربدی ضائع کرنی ایڈا ظلم نہ کوئی
کرم الہی جیہہ تیری جان چہ دہانے قائم
کل خلقت تھین فضل اشرف پاک رسول خدائے
چودان طبقاں نون رب کیتا خاطر نبی پیارے
اول حب نبیدی ربنون تیجہے کن فرمایا
پیو آدم دا آدم جانو مار آدم دی حوّا
جتنے نبی رسول تمامی رب نے خاص بنائے
جدون وچہ نبیدا ظاہر ہویا وچہ جہانے
رجب اللہ وچہ نور نبیدا عبد اللہ تھین ٹرہا
نو مہینے بی بی تائین پیغمبر وچہ خواب
ہر اک مہینے وچہ ہور پیغمبر صفت بھی ہور پکارن
ذات مبارک سرور عالم بی بی آمنہ جایا
ماہ مبارک ربیع الاول ارسوار یقینے
وچہ عدالت نوشیروان دی جمیا نبی سوہا
احمد نام رکھایا اللہ وچہ کلی اسمانان
چن سورج تے تاریان اُتے جو کجہ ہے روشنائی
ستین مہینین پیٹ نبیدا ہوئے فوت عبد اللہ آئی
چودان طبق روندے اوس ویلے کرن فرشتے زاری

عشر عشیر نہ مدح نبیدی جتنے شاعر نامی
صفت تمام نہ جگ سارے تھین کی کی نام چتارن
قرآن پڑہے یا مدح نبیدی تان اُسدی وڈیائی
جو کوئی غافل مدح نبی تھین کیونکر لہسی ڈہوئے
راہین دیہان صفت محمدؐ لازم کرنی دائم
کل خلائق دا اوہدہ حضرت سوچہ شک نکائی
ہور زمین اسمانان اندر عجبو عجب پیارے
کُن کولون جگ ظاہر ہویا گونا گون بنایا
اجے آدم چکڑ پانی نور رسول منوّا
ساریان نور نبیدے کولون عالی رتبے پائے
کل پیغمبر اول اوتھین جگ تون لئے سدہانے
آرہیا وچہ شکم بی بی دے سوچہ عبد ربد بھر رہا
دیہن مبارک نبی صاحبدی ڈٹھا وچہ کتابے
دن وِن بی بی شوق زیادہ اوہ مونہہ ویکہن تارن
گھر عبد اللہ دے روشنائی ہر دن نور سوایا
وقت صبح دے پیدا ہویا روضہ جس مدینے
ہبت ڈگے سر مودھہ زمین تے ماڑی کسر منارے
وچہ زمین دے جان محمدؐ روشن وچہ جہانان
سارا نور نبیدا جانو پڑہو ملتونان بہائی
رہیا یتیم حبیب خدا دا کنبیا عرش خدائی
اوہ محبوب یتیم کیتو ئی جس تھین خلقت ساری

یتیماں دا کوئی حال نہ پچھے ناکو سر ہتھ پھیرے
ماپیو دی کجھ حاجت ناہیں میرے یار پیارے
حافظ ناصر میں ہاں اُسدا اندر چوداں طبقاں
پرورش کریسے پاک نبیدی عاتکہ تے بو طالب
او سبھاں نوں حاجت کوئی نبی کریم دے تائیں
خُلق حیا حلیمی سرور صبر قناعت چنداں
تم قرآن نہ ہویا سارا برکت نبیؐ کریسے
توریت انجیل کتاباں سبھیاں پیغمبراں تے آیاں
لات منات تے بت عزا دا ایہ بنا کفاراں
پاک پیغمبر سبھ کتاباں جد منسوخ تمامی
پتھر ڈے بت سدا چوپا تے قدرۃ حقدی بولے
تسیں اسیں ہر دوئیں جھوٹھے چھڈو کفر پورانا
جیکر دین محمدی پھڑسو بھج بہشتیں ورسو
معجزے ویکھ نبی سرور دے چھڈ کفر کفاراں
وقت تولد ظاہر ہوئے معجزے ست شمارو
حمل نبید انور حقانی درد ہوۓ کجھ بہارو
تریجا معجزہ پاک نبیؐ دا ختنے حاجت ناہی
امت میری بخشش خدایا رو رو کرے عرضاں
جمدیاں ہا امت نوں کیتا آخر عیباں دہوکر
پنجواں اوہ نہ رہیا شیطاناں اسماناں دی تائیں
دائی حلیمہ ڈے ہک متے ناہا دودھ قدیمی

یتیم کیتوئی یار پیارا جنھوں بہت اگیرے
کیہا رب ملائکاں تائیں چھوڑ روون کنارے
اول آخر علم نبیؐ نوں لوڑ نہیں کجھ ستھاں
اوہ چاچا اوہ پھوپھی ساکوں عرف قریشی عابد
چاچا پھوپھی کرن تعجب ویکھن خواب دائیں
تا قیامت ہور نہ کسے کل اخلاق پسنداں
منسوخ کتاباں تے بت ٹوٹے ایڈ افضل یتیمے
ہک نقطہ فرقان محمد عملوں دور کرایاں
نال ہتھاں بھن ٹوٹے کیتے ابو جہل ہاں ہاداں
بت بھنے دا عجب نہ کوئی پوجا کرن حرامی
سچا دین محمدؐ والا ہنو نبیؐ تے گوڑے
کرو قبول ہن دین محمدی اوہ غالب ستر انا
جو تسیں مرسو وچ کفر دے دائم دوزخ سڑ سو
ابو جہل دا کفر نہ ترٹا لعنت پوس ہزاراں
اول شکمے درد نہ بی بی حمل نبید کیاروں
دوجا درد نہ ڈٹھا بی بی دوجا ایہ شمارو
چوتھا سجدہ جمدیاں کیتا کرڈے یاد الٰہی
پڑھو صلوٰۃ سلام نبی تے داروہی کل مرضاں
ہک اہتی بھی وچ دوزخ دی ویکھ نہ راضی ہوسن
چڑھن او تے سر تارے وسنی جیونکر چھٹن ہوائیں
چھیواں وڈہ ہویا وچ پیدا جو گھیا جدن یتیم

بیت رب دیاں چھوڑن گھاٹاں تھیں سنتوں اُٹھ آواز
ہک طرف تھیں جان آوازہ آیا حق کنندہ۔
دوجی طرفوں ایہ آواز رسول تساں پر آیا
تریجی طرفوں ہاتف ہویا نور تساں پر آیا
چوتھی گُٹھوں بیت رب دے تھیں اِل کہیاں سنیاں
جامع المعجزات دے اندر ایہ مسئلے مین ڈٹھے
صورت اصلی پاک نبی دی دیکھن وچہ نہ آئی
حجرہ بوچہ پیراہن سیٹری عائشہ اماں مومناں ندی
حجرے وچہ چراغ نہ کوئی بی بی بہت حیراناں
نال تبسم ہک دند ظاہر حدوں وہ روشنائی
نور وند اندر عرش فرش تھیں ہکھیا کر روشنائی
رب فرمایا نور نہ میرا سجدہ کرو نہ کوئی
اس ساعت روشنائی اُسدی ڈٹھی تساں پیارے
قاضی حمید الدین ناگوری ایہ بیان لیایا
مصباح العاشقین اوہناں بے ناؤں تفسیر ٹکایا
ہو محبوب نبیا میرا غیراں نوں دکھلائیں
نال وُٹے دے ہتھ دشمن تھیں لعل نبیدا ترٹا
ایہو سبب شہادت دندوں ڈٹے داسن یارا
رات تمامی بندگی اندر کھلیاں پیر نبیدے
پیتھر وچہ درگاہ ربیدے عاجز ہو کے رُناں
پیتھر عاجز نوں رب کیہا تیری آس پوچاواں

جامع المعجزات وچوں مین ایہ مسائل سارے
آیا حق نہ رہیا باطل سُن بوجہلا رندا
کرسی مشکل حل تساڈی رب سچے فرمایا
بھیجیا رب محمدؐ تائیں نال کتاب لیایا
بشیر نذیر محمدؐ آیا تساہد رب نے جنیاں
معجزے سارے نبی صاحبدے شہد شکر تھیں مٹھے
ہکی رات مین بی بی عایشہ دند ڈھٹھی روشنائی
سوئی ڈگی ہتھ نہ آوے بہت ہوئی درماند
پاک رسول تبسم کیتا حجرہ نور نوراناں
سوئی لدھی رب غیرت کیتی وند شہادت پائی
ہکاں جا تا نور ربانا سجدہ کرے بجائی
ایہ روشنائی نور نبیدے دندوں ظاہر ہوئے
ہکو ملے مجروح ایہو دند کرساں پاری پارے
والضحیٰ دی واو دے اندر وچہ تفسیر تبایا
پر والضحیٰ دی داو دے اندر خوب بیان بنایا
ایہو دند شہید کریساں جنگ حد جد جائیں
جنگ احد وچہ حکم ربانا ہو زیادہ ٹُٹا
کافر وٹا اوہ چلایا جہڑا بہت بیچارا
اُسج گئے تا پیتھر تاکے لایا نبی گزیدے
تیری بندگی کر کے ربا مینوں سر در بھناں
اوس محبوب حقیقی کولوں بدلہ مدہ دیواواں

اوہ وڈا رب قدرت ستی جنگل وچ پکایا
وڈے نون رب راضی کیتا کر کے ایہ عدالت
خواجہ اویس نون جب نبیدی دند شہید اوس سنیا
مین کی جانا کہڑا موتی لڑیون باہر آیا
سبھنا نون جد پٹ سٹیسان اوہ بھی پیا جاوے
ساری عمر نبیدی تائین اکھین مول نہ ڈٹھا
جہڑے لائق جنت اہین وسو اسین کھاہاو
خواجہ اویس جاں وہکھو تسین کہہ احب اساڈی
وال تمامی جستے اوتے درم دا قدر سفیدی
شادی غمی نہ اوس کیدی لوک ہسی اوہ روو
فاروق علی ویار نبیدی کرن زیارت چلّی
جنگل دے وچ ڈہونڈ لدہونے خاصہ مرد خدائے
نغلان ہین جد فارغ ہویا پچھے حال ایار اللہ
تہر اساڈا حضرت مکہ اسین یار نبیدے
مونہ وچہ دند نہ ہک اویسی دیکھ فاروق نبونے
چادر درم قبول نہ کیتے مین ہک اٹھوانان
خواجہ اویس تہین نام پچھونے روو مول نہ دسے
اول نام عبد اللہ دسکے پچھیر اویس کہیونے
تذکرۃ الاولیاء دے اندر ایہ بیان جیبا۔

جنگ احد رب نال اویسے دند شہید گرایا
صبر مصیبت کم نبیدا کرنی خیر دلالت
کل دندانون منوہ اپنے تہین سچے عاشق جنیا
ہکدو ٹہان اوہ نہوون تا بھی حق نہ پایا
حق متابعت دا مین تہین تد برابر آوے
سن اوصاف نبی تے عاشق پاک جنہاندا جہا
یاران پچھیا حضرت کولون کی کجہ صفت اونہاہان
گلیان دے وچ پھری شکستہ سینے دہر کے کھادی
ہتھ سجیدی ملی اوتے زحمت برص نہ قیدی
لوک روون تا ہسن لگے رتین مول نہ سووے
شاہ علی نے تحفہ چادر عمر درم کجھ پلے
نفل پڑھے کول اٹھ چوگا نے دہن جنیدی ہائے
کس طرح فون تشریف لیائے ڈہونڈ لدہا در ماندا
شوق دیدار تساڈے آئے وٹھیان گھلو دیم
کول ہان نہ تابت سارے کیون ہائی جنیوی
جتی کپڑا اوہ ہیون دینہ نال کھواندی کھانا
مین ہان بہت کمینہ رجکے خلقت مین تہین نستی
عباداللہ تا سین بھی آہان اکھیا تا دسیو
علم تصوف نور ایمانی پڑھ تون نیک نصیبا

ہر دم پڑھو صلوٰۃ نبی تے اندر لیل نہاران
رات جمعہ تے روز جمعہ دے بے حد بے شماران

باب دربیان حلیہ جناب رسول مقبول صلی اللہ علیہ وسلم

کجھ توفیق نہ میرے تائین جو مین صفت یوکاران
ظاہر قد میانہ سرور دسے ہر تھین اوچاں
سر مبارک نبی صاحب دا خوب مدور جانو
صفت نبی بیان زلفان سندی ایل وچہ آئی
لمیان زلفان موڈھیان تکین کدین ونرمی کتائی
ہتھاوٹ زوال نبی دی ناہ اوہ سبے ملے
ساری عمر نبی نے سر دے وال نہ مول رکھائے
ٹھنڈی وال ہمیشہ رکھدے کنگھین نال زیتونے
زلفان اوتے نور جو برسے لگیان رہن ہمیشہ
جو انسان ہین ڈونگھے تے سبہ درویش نبیدے
ہا چوہیان گزاندی پگ بہندی جدہ جنگان وچہ جاندے
کدین ٹوپی کدین پگڑی کدین ہر دو رلیان
ابر سفید سرتے اوتے بھیجیا رب کرتے
متھا بدر منیر نبی دا ہک رگ اوٹھ کھلو وے
ابرو دو پیوستہ حضرت وتھ دوہان وچہ ناہی
اوچا نک باریک نبی دا خوبی حد نکائی
چشمان روشن شرمون بھریان کیچی صفت الٰہی
لمیان مژگان خوبی چشمان وچہ حساب نہ آوے
دو رخسارے نور ستارے مٹھ وکھری بہ نورون

مونہہ شرمندہ نال گناہان خبر نہین کجھ یاران
ایہہ بھی معجزہ پاک نبی دا ظاہر باطن سچا
زینت وچہ سیاہی والان نازل لیل پچھانو
والشمس والضحےٰ وچہ جانو موہین دی روشنائی
کدین کھن وچکار دو ہاندے ہر ترے تول اٹھائے
تھوڑا۔ خم نہایت سوہنا ذکر کرنیدی جسے
دو واری وچہ تخفے لکھیا سارے صاف کرائی
وچہ خوشبو کستوری خالص کیتی رب پچونے
مردتیار رکھن تیرے قسمان خبر دیہو درویشان
صفت سنو محبوب نبی دی کرکے پاک عقیدے
یاران گز سیتے اندر ستگز وچہ گھراندے
زمین بچھاوان مول نہ پوندا جان ٹردی وچہ گلیان
دھپ نہ لگے مکس نہ جسے اڈدا افضل تیتے
وقت خوشی دے جن دی صافی غضبون ظاہر ہووے
جامع المعجزات دے اندر ڈٹھا کرم الٰہی
صفت نبیدی سنکے عاشق ہووو کل لوکائی
سیاہی سفیدی ہر دو غالب سر مے حاجت ناہی
طرح کران مین ہک نبیدی ہا رب سچے بھاوے
سارے وال نبیدی داگر لویان شرف حضورون

وال سفید داہڑی تے سر وچ پوری ویہ نجانو
وال سفید گنان گن سکان ہک اصحاب بتاوے
کجھ تشبیہ نہ دتی جاوے بدن نبی دی ساری
وچ مشکوٰۃ شریف روایت ہک اصحاب بتاوے
مروارید مثال دنداندی رہندا اونہانو چہ یارا
کن مبارک گردن سرور سبھے عضو برابر
سبھے جوڑ نبیدی بھارے باہاں خوب درازی
چوڑا سینہ مرد زور آور تُھہ جوت مگرے
مہر نبوت دے وچ لکھیا کلمہ قدرت والے
ٹور نبیدی بھار پیاں ڈھیچو نکراوے جیون کہندے
لک باریک نبی صاحب داہر جو طرف برابر
ہر دو تلیاں پست نہ ہتھاں پیر دوہاں نگھو جانو
کدیں موزہ کدیں کھیڑی کدیں پا برہنہ
ننگا ثوب ہر ہیئت سر دھر پگڑی مُل انہاں کھاں
پے ور پے دو روز نبی نے اندر عمر تمامی
دو مہینے پے ور پے ترے ماہ بھی کدیں جانو
سے ہزار جوان زور آور قوت جمع کچیوے
سخی نہایت سوہنے بہت سچ سخن بھوں مٹھا
لک رکھن تہ بند ہمیشہ گل پیراہن دائم
بھر ور عالم کھیڑی باہیں ٹاکی آپ لیندی
بکریانوں جا پلیاون ٹاکی لان لیر لٹے

ہوٹھ باریک کثیف اللحیہ گندم رنگ پچھانو
حد خضابے نہ پوہتے ہر گز وچ مشکوٰۃ لیاوے
کل پیدائش بہتی سوہنی کی جن بج رج تارے
لعل مقمر چہرہ ڈٹھیوم جن پیا شرماوے
وقت تکلم اونہاں وچوں تھیں نور دیو چمکارا
موڈھے بھارے وِتھ دوہاں نوں وچ بہت کیتی رجا در
دراز انگشتاں چوڑی تلی ایسا ہور نہ غازی
شکم اتے ہک لیک ولاندی ناف کنوں تا صدرے
ہور فتح چونہہ طرفیں تیری کافر رو موکلے
وچ شمائل نبوی لکھیا یار نبیدے کہندے
گوڈیاں اتے ماس تھوڑیرا آکھے بن ثمرہ جابر
ثابت قدم زمین تے لگدے ٹرنے وقت پچھانو
قوت نال اٹھاون قدماں وچ لکھیہ شمائل کہنا
جو انجہاتے قوت بیدار ہیم پرون نہ پائے
جو انجہاتے رج نہ کھاوے ہے قوت ذرہ نہ کھاوی
گہر نبیدی طعام نہ پکا شاہ مخلوق پچھانو
تن خوشبو کستوری جیسی کردی نبوی تھیوے
جیکو وکھے ایہو آکھے ایسا ہور نہ ڈٹھا
سیاہ دستار بھی سرور بدھی سدا عبادت قائم
وچ مشکوٰۃ انس بن مالک ایہہ روایت کریندے
جھاڑو دیون چہ گھر اندر سبھے ایسے ہو سرانے

السائب ابن یزید صلی اللہ علیہ وسلم
خاتم النبوۃ بین کتفیہ مثل زر الحجلۃ رواہ
البخاری

11

تجہ تکبر تے وڈیائی کینہ ذرہ نہ غصہ — تا ہین عرش اوتے ہک لحظے گیا نورانی جثبہ
ہر دم پڑھو صلوٰۃ نبی تے جسد یاین ایہا دا نان — برکت نال درود نبیدے دور بلا ہوواتان

باب دربیان معراج حضرت رسالت مآب صلی اللہ علیہ وآلہ واصحابہ وسلم

ترٹیہہ وہے سبہ عمر نبی نے دنیا وچ لنگہائی — تروںجہ ورہیاں وچ مکیدی دہ مدینی بھائی
شب معراج بھی اس عمر تہین سال اٹھاران گذری — گرم وچھونا جیون ہن اوٹھے کنجی ہلدی کجری
جبرائیل امین ملائک خادم ہو کر آیا — یا حضرت اوٹھ کرو سواری مین براق لیایا
ستہہویں رات رجبدی آہی جد معراج ہوئیوے — وجود نبیدا وچ جھمکارے عرشوں لنگھ گیوئی
جبرائیل رہیا وچ سدرے خاص وکیل نبیدا — ہویا قرب نصیب نبی نوں ہاجہ حجاب بیدا
قاب قوسین یا تہوڑی تہین ہوئی وتھ دوہاں نوں — رب کیہا کی تحفہ آندا نبیا تدہ اساں نوں
قولی بدنی مالی بندگی جو کجہ کران خدایا — سبہ درگاہ تیری دا تحفہ احمد نال لیایا
رب سلام نبی نوں دتا جہلیا آتن اوائے — جتھے عاصی امت والے اول نال رلائے
بندیاں صالحیناں تائیں جیہوں یاد کیتو ئے — پہیر شہادت کلمہ پڑہیا وحدہ نا پڑہیونے
وحدہ دی لوڑ نہ اوتہے پڑھیا اشہد ملکان — وحدہ دنیا وچ لازم دور ہووے شک خلقان
وحدہ وچ نماز نہ پڑہدے تا ہین کل نمازی — کرن تابعت اوہنان ملکان تا رب ہووے راضی
نوتے ہزار کلام خدائے کیتی نال نبیدے — حق منو معراج نبیدا کرکے صاف عقیدے
بونجہ ورہیاں عمر نبیدی جد معراج ہوئی — ترویہ ورہیاں وچ پیغمبری حضرت راج کیتوئی
معراجوں کوئی منکر ہووے یا کجہ شک لیاوے — بہت کتاباں وچ شریعت فتوی کفر وساوے
مکے تہین تا بیت مقدس تائیں منکر کافر — وچ فتاوے عالمگیری ہور کتابیں وافر
بیت مقدس تہین کوئی منکر معراجیدا ہووے — مبتدع ہے نام وسدا احمق تائب ہووے رووے
جیہا ذات خدا دی اندر فکر دہیان کریندا — اینویں وچ معراج نبیدی جڑھ ایمان پٹیندا

السلام علیک ایہا النبی ورحمۃ اللہ وبرکاتہ
السلام علینا وعلی عباد اللہ الصالحین

جیکو آکھے فکر میرے وچ ایہ حساب نہ آوے
او گمراہ درگاہوں دکھیا اوتھے فکر نہ دھووے
ہور مسائل کیتنے ایہن جتھے چپ ضروری
مثلاً روح لطیف جسے وچ سی رہیاندی رہندی
گھر اپنے دی خبر نہ رکھین چڑہن محل بیگانے
معراج نبی نوں وچ بیداری جسے اپر یقینی
عرش اوپر معراج نبی نوں پڑھیا دسان مینوں
کوہ طور تے حضرت موسی جا کلام کریندا
ای موسی لاہ جتی پیروں کہیا رب غفورے
شب معراج نبی دے تائیں ایہو خیال سی آیا
اے حبیبا جوڑے تلوں خاک غبار جو آئے
اس جھڑی دی عرش منور بہت اوڈیک رکھیندا
ایہ سب شان حبیب محمدی درجہ اوہ کلیمی
چڑھ کوہ طور تے نال خدا دے کری کلیم کلامان
وہم خیال نہ کرسی کوئی اوڑی ویکھ بلندی
جتنا کتا ان نبی دا اوچا اتنی ہی اوچیائی
بہشتاں دا جا سیر کیتو نے دوزخ پایان جہاں
دوجا موجب معراجیدا امت نوں آگاہی
شک شبہ نہ رہے کسے نوں حال ثواب عذابان
جیکر ویکھ نبی فرمایا امت نوں منظوری
تریجا باعث معراجیدا ہور دسان میں تینوں

جو ہک پل اندر سرور عالم عرشوں لنگھ سدوی
کر تصدیق منے سب حکمان خاصہ مومن سوئی
فکر خیال نہ پہونچے اوتھے کرنا فکر قصوری
اس محل دی خبر نہ تینوں ہور انسوں کی کہندا
سخت عذاب خواری ہوسی مدہ جیہو نادانے
جہڑے آکھن روح نوں ہویا شاذ قول وچ دینے
بہت سبب کتابان اندر قدرے معلم مینوں
ہر ہکی نوں شان مطابق اللہ درجے دیندا
تادیب دتی رب موسی تائیں ڈٹھیا جد کوہ طورے
نعلین لہ تارن لگے پیروں تاں اللہ فرمایا
جہاں عرش دی چوٹی اتے پاوے خوشی سوائے
اج مراد عرش دی پنی حمدان کھلا بولیندا
حبیب کلیم دا فرق خدا نے کھولیا نال کریمی
پاک حبیب مین تے کردا پوندا وہم عوامان
شرح قصیدہ امالی اندر ایہ دلیل لیسندی
ہور ہزاراں ملک کھائے سے خبر نہ کائی
عمل موافق درجے ڈٹھے شرف نہ ڈٹھا ذاتین
ونج کریسن دنیا اوتے چھوڑن لوک تباہی
اکھیں ڈٹھا نص وچ خبراں لکھیا وچ کتابان
جہڑا حق سمجھ جانے نا ہیں دوزخ سڑے ضروری
وچہ معارج ایہوئیں لکھیا نظرے آیا مینوں

چار لکھ وریہاں ملک مقرب باہم بحث کریندے
مشکل گڈھین کھولن جو الہ یارہ میر الاثانی
اینویں ب فرماوے ملکاں ہجو ون جدون سوالی
شب معراج نبی نے رب تھے حاصل کیتیاں غرضاں
اسرافیل ملائک نوری اول خدمت آیا
پورا کرنا وضو تاہیں جھڑ جھکڑ وچ باراں
ہوراوڈ یک نمازوں پچھے دوئے نماز تے تکنا
سچ کہیا تدہ یا محمد رب سچے فرمایا
خدمت اندر حاضر ہویا مسئلہ ہک فرماہو
بہت سلام طعام فقیراں ستے لوک نمازاں
ستے لوک مراد نمازاں نفل تہجد جانو
سچ کہیا تدہ یا محمد رب سچے فرمایا
منجیات دسو میں تائیں یا محمد کہڑے
خوف خدا دا ظاہر باطن ڈوڈا معاش میانہ
برکت وچ اسراف نہ کرہو تنگی وچہ نہ پئو۔
سچ کہیا تدہ یا محمد رب صاحب فرمایا
یا محمد میرے تائیں مہلکات دسا ہو
تابع ہونا حسد بخل سے کرنا من وا بھانا
بہت ضروری ہر کم اندر شرع لحاظ کمانا
سچ کہیا تدہ یا محمد رب خالق فرمایا
جیوں تقدیر خدا دی اندر آہو جواب سوالاں

انجیح تہیں نانو جان اونہاندی رہی سد اجھگڑیاں
احمد نام عرش تے اچے کرسی حل زبانی
تجھ لیا ہے نبی میرے تہیں ہن ہو خوشحالی
خواہشمند ملائک جا پے آئے کارن غرضاں
کیا کفارت بہت گناہاں دس توں رب دا پایا
ٹرکے آونا طرف جماعت دور گناہ ہزاراں
طرف سائے کن بانگے اندر کوزہ بھر کرکہنا
ہور رضی اودہ رخصت ہویا میکائیل بھر آیا
جھڑی عمل دہاون درجے وکھو وکھ سمجھاؤ
انہیں تہیں ب درجو دسیں توقف ہی کل بازاں
سلام دیہو ہر تکے وڈے محرم زن بچھانو
میکائیل گیا خوش ہوکے جبرائیل بھر آیا
تا نجات عذابوں پاون عمل کماون جہڑے
ہور عدالت غضب رضا وچ رکھیں یاد جوانان
معاش میانہ دے ایہہ معنے ست شرعدی گھنو
جبرائیل گیا خوش ہوکے عزرائیل بھر آیا
جہڑے کرن ہلاک کریندیاں کر تقریر سناہو
اپنے آپ نوں چنگا جانن کہے رسول ربانا
کھاونا پیونا بہنا ٹرنا سخن کلام الانا
جاندے ملک گئی خوش ہوکے خوب جواب سنایا
تیویں برابر ملکاں تائیں کہیا شاہ جمالاں٭

ف تیجے ہیں مراد چار ملک مقرب ہیں الف ہاتہیں مراد اسرافیل ہے میم ہاتہیں مراد میکائیل ہے اسکے جیم تہیں مراد جبرائیل ہے اسکے عین تہیں مراد عزرائیل ہے ۱۳

ف قو یہ ہے نفس ہے اگر چوں فرمایا اللہ تعالٰے نے کلوا واشربوا ولا تسرفوا انہ لا یحب المسرفین یعنی کھاؤ تے پیو اسکنے

اسراف کرو تحقیق اوہ خدا تعالٰے لے انہیں دوست رکھیدا اسراف کرنے والیاں نوں ۱۲

مولف اسمٰعیل محمد دلبیب عفی اللہ عنہ

مین کی آکھی صفت بیچارے عاجز بہت کمینی — صفت نبیدی رب پوکاری طٰہٰ وچہ یسینے

ہور مزمل ہور مدثر بلکہ قرآن تمامی — چار کتابان صفت نبیدی ہور صحیفے نامی

ہور چہتر لولاک وے والد نبی صاحب قرآن آیا — ہور کسے پیغمبر دے حق رب نہین فرمایا

صفت نبیدی تم نہ ہووے کل مخلوق پوکا دے — آدم جن ملائک حیوان کرن جی ور شمارے

مین عاصی پر تقصیر کمینہ روسیاہ گناہان — یانبی اللہ روز قیامت کرین شفاعت چاہان

دارا تے سلیمان سکندر رہے ملوکت تمامی — سبہ درگاہ تیری پہنے دعوی کرن غلامی

اِنہان غلامان دی کوئی عاجز مدح بناسکے — رنگو رنگ نخشیسان کرے خالی ہول نہ جاوے

مین بھی طمع شفاعت والہ کرکے مدح بنائے — یانبی اللہ مہر تساڈی مین چاہان ہر جائے

وقت نزع تے قبر ترازو پلصراط گذاری — پنجوان خط جو عملان والے ملسن بار او داری

اونہان وچ فاندا بھون خطرہ نتہین کدین پہندا — حرمت نبی محمد ہر جا فضل خدا تہین چاہندا

دائم پڑھو صلوٰۃ نبی تے درجہ ایہ رب دیسی — جو کوئی پڑھے درود نبی تے کجہ عذاب نہ پیسی

نام نبید نے بخشین تا عرض وڈی ہک ایہا — کلمے جیہا تحفہ سانون ہور نہ کوئی ڈیہا

ہردم پڑھو صلوٰۃ نبی تے عجب دیوے نورانی — نام نبی دے تے مومن مسلم جان کرن قربانی

باب دربیان صفت حب یاران رسول مقبول صلے اللہ علیہ وآلہ وسلم

شان چواہان دوستان جیونکر نزد خدا — آیا وچہ قرآن دے حضرت بھی فرما

پچھے نبی کریم دے جو کوئی ہے انسان — مثل صدیق نہ کسے دا اعلیٰ افضل شان

پچھے عادل عمر دا اینوین شان پچھان — بعد اینوین عثمان دا اوہ حیادی کھان

وہ عزیزا جان تون جیسا شان علی — تاقیامت ہور نہ کسے توڑی لکھ ولی

نال اسے ترتیب دے منو چارے یار — سُنیاندی ایہ مت ہے شیعہ رفض خوار

ہک منیے یا دو منے منے ترے یا چار — یا بہتر جانے شاہ نون ترین تہیں یہ رفض کا

بعد رسول اللہ صلے اللہ علیہ وسلم ابوبکر الصدیق ثم عمر ابن الخطاب ثم عثمان ابن عفان ثم علی ابن ابی طالب رضوان اللہ علیہم اجمعین

سنو مثال صدیق دی جیوین نماز قیام
عثمان وچہ نماز دے جیونکر فرض رکوع +
کو ہک چھوڑے انہاں جیوین کنہاں تہیں غصہ ہک یار
کو غصہ رکھے نال صدیقے اوہ جانو زندیق
کو غصہ رکھے نال عثمانے جا اوسدی نیران
ہور مثال چوہاں یاران جیونکر اس دے گھر
ذے النورین مثال تھماندی در ہے شیر خدا
کوٹھا تدن آکھسن جان چارے بر پا
وانگوں اوسے گھر دے دل مومن انسان
صدق تے عدل حیا شجاعت ایہ اوصاف کمال
ایہہ صدق صدیق دا تہیں ہے مشہور
اول سچ پیغمبری منی یار صدیق
تریجا یار صدیق نے آندا جد ایمان
ابوبکر سوداگری کارن گئے ولایت شام
جن سورج وچہ جھولدے ڈٹھے اندر خواب
مشرف نال ایمان دے ہوسیں توں ان آیار
اسے اپر یقین کر آندا چا ایمان
عادل تے فاروق عمر نوں کہندی ایسے
لگے جیہے زبان پڑھدی آندا جہاں ایمان
عدالت عمر خطابدی عرش فرش مشہور
قصص الانبیاء وچہ ڈٹھا ایہہ بیان

مثل قرأت عمر ہے رکھیں یاد تمام
شاہ علی نوں جان توں سجدہ مثل خشوع
اوسدی وا نماز نا اوہ کافر بدکار
غصہ رکھے نال عمر دے سقر سڑے تحقیق
نال علی دے غصہ رکھے خارج اہل ایمان
پہلا یار مثال کدھاندی چھت مثال عمرؓ
وچہ فضیلت دوستاں حضرت ایہہ فرمان
باجھ چوہاں اوس گھر وسن کوئی نہ آ
باجھ چوہاں دستاں وڑدا نہیں ایمان
چارے صفتاں وچہ چوہاں بے شمار سنبھال
جد پیغمبری نبی صاحب نوں دتی رب غفور
اینویں سچ معراج اوس منیاں اول رفیق
طلب نہ کیتا معجزہ ایہہ تصدیق بیان
سفنے وچہ بشارت ہوئی موجب وہ اسلام
تعبیر دسی صدیق اہے تہیں تسلا یہ جواب
ہور وزیر نبی صاحب دا بہت قریب یار
جامع المعجزات وچہ قصہ ایہہ بیان
جد ایمان لیاندا اونہاں خوف نجا یا رب
ظاہر ہوون جماعتاں لگیاں غالب عمر جوان
پیتا تر شراب جد نال ڈریے چور
ہکدن اہ وچہ جاندیاں لڑکی کھلی حیران

16

اوسدے کولون پچھیا عادل عمر خطابؓ
مین ڈگی دووہ زمین پیتا خالی ہتھ آوند
یا کھہسی وہ آپ پیتوئی یا دتا کسے غیر
ورہ زمین تے رکھیا عادل عمر خطاب
زمین عدالت عمر دی منی رکھ دھیان
جاری شیر دوہاندے وچون کہیا عمر خطاب
حیا حضرت عثمانؓ دا سن مومن کن دھر
کجھ قدرے ہک ہٹ دی اوتون کپڑا آہا دور
اوتھین کجھ نزد نبی دے آئے عمر خطاب
اوٹھ بیٹھے تے زانو کجیا آئے جان عثمان
کول آئے دو یار نسا ڈے زانو ستر مول
ہے ایہ صاحب وڈے حیا دا جے ویکھے ایہ حال
ملائک ہے اوسدے کولون کرن حیا ضرور
وچہ مشکوٰۃ شریف دے ایہ حیا عثمانؓ
متعجب نا ہووسے وچہ نا کر ہور خیال
اتھے ایہی شک ادی وا ایلی ننگی یا پٹ
اسے کارن ہالکی مذہب ناہین کجھ ضرر
ہک خیبر شہر یہودیان اوسدا سخت قلعہ
اٹھ سے منان لوہا اوسدیاں تاکان اپھا
ستر مرد زور آور اوسدا اسبن تاک بھوین
جدون جھوہیاں شاہ نے شہر پیا تھرتھلا

تون کیون حیران لڑ گئے دتس ایہ جواب
مولا میرا سخت ہے مارون کینے جند
مین بندی زر خرید ہان سخت کریسی ویر
دیہ جا شیر غریب دا نہین تا مار خراب
قدرت رب دی زمین تہین ظاہر دو پستان
بھر لے بھانڈا لڑ گئے جا تون گھر شتاب
ہکدن حضرت نال خوشبے لیٹے اندر گھر
صدیق اکبر تشریف لیائے رکھیا بے متصور
نا اوٹھے نا زانو کجیا کول دونوین اصحاب
بی بی عائشہ حضرت کولون پچھیا ایہ بیان
عثمان آیا تا کج لیونے کیہا پاک رسولؐ
کول میرے نا آوسی ساری عمر سنبھال
اس حدیثون شرم اوتھاندا ہویا ہے مشہور
ہور حیا اونہاندے اندر بے حد شمار بیان
اختلاف مذہب سندا فعل نبی تہین بحال
فعل نبی پر حکمت ساری نا پا ولوچہ وٹ
ناز روا جے زانو رانان رکھے بے ستور
شاہ علی ہک ہتھ نال کیتی بیخ قلع
دروازہ اوس کوٹ دا پٹیا ملک لیا
بے تکلف پٹیا اوسنون وہ الحسن حسینؓ
ہکن بیٹھے نچے اوتے ستون اوسدی گل

متصل اوس گورستے دا آہا اوسدا گھر
شاہ علیدے زور دے بہت قصے مشہور
رنگو رنگ او صاف جو آہان عجیب و عجب بیان
کیسے عاصی تائین وقت نبیدے قبر سخت عذاب
سو رکعتان نفل تے ترے ختم قرآن
نفلان اتے ثواب ختم دا بخش دتا اس عاصی
مرتضی نے خبر پہچائی کول نبیدے آ
سرور عالم قبر تے آئے کجہ عذاب مول
یا اخی تدہ یاد نا اوس عاصی دی قبر
یا نبی اللہ شاہ نہ بھلا اتھے ہور سبب
ڈہری اوپر کنگھی پھیری تیرے یار صدیق
اوس ولیدی برکت تجھے سارا گورستان
شاہ علی تے حضرت صاحب خوش ہو آئے گھر
ہکدہاڑے سیوون بیٹھے حضرت عمر خطاب
فاروق صاحب نے سورج ولون کی نظر غضب
ہک پل اندر رات اندہیری خلقت کل حیران
بی بی عائشہ کولون پچھن ایہ نشان قیامت
بی بی صاحب حضرت اگے کیتا ایہ سوال
یا الٰہی نور سورج دا ہو یا کل تباہ
خبر دیوان مین امت تائین تا ہوون تمام
اے حبیب قیامت ناہین دتا رب جواب

ڈگ پئی مونہہ پھٹیا اسدا پا پوس تدخبر
پر وجہ مدارج ایہ مین ڈٹھا بے مستور
قدر قلیل مین ہور دساؤن کھین خوب ڈہیان
شاہ علی جا لنگھے اوتھون ڈٹھا بہت خراب
شاہ علی نے وضو کرکے پڑھیا اوس مکان
ہور دعائین زاری کیتی پاپوس ناخلاصی
حضرت کیہا ساڈے تائین آتون قبر وکیہا
وت وت شاہ علی تہیت تہین حضرت پاک رسول
نال بھولیکھے ہور وکھائی وحی لیایا خبر
ایہو گور نہ ہور کو بھیجیا مینون رب
وال اوڈا کے واؤ آندا قبر اوتے تحقیق
رب کہیا مین بخشیا ایہ صدیق دا شان
ہن سن یارا تھوڑا جیہا قصہ پاک عمر
جھلی تائین پشت مبارک گرم کیتا آفتاب
رب دے رستیتی سورج تائین غائب کیتا جب
گھر حضرت دے مستورا تان آیان ہو ہشیار
نور سورج دا زائل ہویا ہے افسوس بہت
تاحضرت نے پیش خدا دے کیتا ایہ مقال
کی حکمت جے وقت قیامت امت کران اگاہ
ایہو روز قیامت والا گیا کل آرام
ایہ پشت عمر دے تائین گرم کیتا آفتاب

نور تمامی زائل ہو یا تکیا اوس پیارے
جان سورج نوں عادل آکھے تا کرسی روشنائی
عثمان غنی دیاں صفتاں اندر ڈٹھا وچ کتابے
دلیل الاحسان کتاب دا نام ایہی مشہور
طرف شام دی غلہ کارن گھلدا تا کاروان
طرف حضرت عثماندی لکھ بھیجیو نے خط
مسکیناں تے یتیماں تائیں کیتا بھکھ حیران
نمالی شہر نہ وڑنا تساں ریت پاؤ وچ چھٹاں
ریت جنگل دی پاکے اوہناں پر کیتے جوال
عاجز اتے سوالی بھکھے آئے حضرت پاس
اول ادا نماز نوں کیتا پھیر پڑھی بسم اللہ
رب قدرت سیتی وچ چھٹاں دی ریت گیتی کل آٹا
ایسا نکا چٹا آٹا آدم سبھ ہیہے نہ کوئی
شاہ علی دیاں صفتاں اندر سنی جیہا نقل
یک نیزہ نور نبیدے کولوں ظاہر روز حشر دے
ستر ہزار ورہیدا رستہ لماں اوہنوں بھال
وہ ہر ہر شاخ دینال بھی ہوسی ستر ہزاراں گز
ہر پتر تے ستر ہزاراں ہوسی قبہ نور
ہر حور دے ہتھ وچ ہوسی خط لکھیا پر جوہر
پنج نمازاں نال جماعت جہڑا نت گذارے
فرشتیاں نوں رب امر کریسی نیزہ پکڑ اوڈھا ہو

ایہہ شرافت شان عمر دا کیتا رب ستارے
نہیں تا روز قیامت تائیں رہے نہیر لقائے
قحط سالی وچ شہر مدینے لوک ہوئے بتیاں
ایہہ مدارج دوستاں لا سوچ نے مسطور
دانہ ہتھ نہ آیا کوئی قافلہ سب حیران
حضرت عثمان قاصد تائیں لکھ دتی امیت
امید غلہ دی بیٹھے سارے فاقیوں رہتی جان
مسکیناں تے عاجزاں تائیں لجن نہ ہونا پھٹاں
شہر وڑے تا خلقت تائیں ہیجد خوشی کمال
حضرت عثمان اوٹھ کھلوتے کر اللہ دی آس
رکھ توکل وہاگا چھکیا دل وچ نیت للہ
شان عثمان غنی دے پاروں بھن دشمن دا گاٹا
فقراواں کنگالاں بھکھیاں حضرت ونڈ دتو ئی
ہیں قربان تے ماپیو میرا ایہہ پچ نہ سکے عقل
وچ میدانے آکھلوسن ویکھ قوت شاہ مردے
ستر ہزاراں شاخاں پیوند ہوسن اسدے نال
وہ ہر ڈالی تے ستر ہزاراں پتر وساؤں خبر
ہر قبے وچ موتیاں اکھیں ڈالی ہک حور
فلانا امت محمدی وچوں اس حور یدا شوہر
نال حوراں دے وچ قبے دے بہسن او ہ پیارے
امت نبیدی پل صراطوں جا کے سبہ لنگھاہو

ہتھ داقدر اوتھیسی ناہین نیزہ اوس مکانون ۔ زور تمامی خرچ کریسن ہوکے دلون بجانون
حکم ہوسی تے شاہ مردان نون نیزہ پکڑ اٹھاہو ۔ امت نبی دی پلصراطون جاکے سبھ لنگھاہو
شاہ پہلاندی جھٹ انگون نیزہ پکڑ اوٹھاسی ۔ رب قدرت سینی اوس نیزی نون چھتر شاہ بناسی
مرد اریدتمامی بندے ہوسن ہولے گگھ ۔ رب تکلیف دیسی شاہ نون پل تہین لگہن لگھ
ایہ کرامت برکت اوہنان جان نبیدی پاروان ۔ جان فدا نبی تھین کیتی درجہ اوس درباروں
ایہ دلبند نبیدے چارے گویا کہ ہک جان ۔ حب اوہناندی عین فریضہ اپر اہل ایمان
جیون جنہین حب زیادہ کرسن مومن مسلم بھائی ۔ ایمان قوی تے اللہ راضی دلنون خوب صفائی
جانان مال نبی تہین صدقے کیتے اوہنان نصرو ۔ متابعت وچہ اکمل سارے ذرہ نہ جان قصور
پیوند چواہان نال نبی دے اندر ہر مکان ۔ ارواح عالم اجساد وچہ برزخ وچہ عیان
حشر نشر وچہ نال نبیدے وچہ فردوس اکٹھے ۔ حوض کوثر تے نہران جاری جتھے رحمت لٹھے
رضی اللہ تعالیٰ عنہم کل یاران اصحابان ۔ راضی ہوورب سبھنان تہین ہین خادم بابان
چھون یاران تے رحمت ربدی سوسو بہاران ۔ ہور اصحاب یار تمامی بہت کروڑ شماران
ہردم پڑہو صلوٰۃ سلامان اپر حیات نبی ۔ آپ سنن جیون وچہ حیاتی اندر خبراخی

باب در بیان اوصاف و اقوال و افعال سنت جماعت و فضیلت امام المسلمین حضرت امام المعظم الاعظم ابو حنیفہ کوفی صوفی رحمۃ اللہ علیہ

دہ کم سنت جماعت والے آئے وچہ حدیث ۔ نسنے والے اوہنان تھین ہوندے بہت خبیث
تفضیل جا توشیخین دی توقیر الختانین ۔ اطاعت کرہو بادشاہاندی توڑے ظالم ہین
بیت مقدس جان تون دوجا بیت حرام ۔ تعظیم کرو ہر دوہاندی تا پاہو انعام
مسح کرو دو موزیان اُتے کیتا آپ رسول ۔ مرنون بعد نہ کہو کسے نون جنت نارہ حول
صالح طالح جو مرجاوے پڑھو جنازہ یار ۔ سبھ دے مگر نماز پڑھ نیک خواہے بدکار

اثبات القدرین نوں جانو خوب بنا
علم مفروضتین دا دہوین خصلت جان
راوی اس حدیث دا عبداللہ بن عباسؓ
مسئلہ یہ تقدیر دا مشکل بہت پچھان
جیدے حق رسول نے کیہا ہت چراغ
ہک سراج امت دا کیہا دوجا دتی لب
ہک روایت امانت لقمہ ہک روایت مجبور
ہک روایت آب وہاندا وچہ مسعودی بھال
برکت لب رسول دی جسم ہویا کل نور
انسؓ بن مالک یار بنیدی رکھی لب امان
حضرت انس تھیں پچھیا کیہوں ہیں نعمان
حدیث بیان کریندیاں میری تیری لگے اوہی
ناں تالو وے رہی ہمیشہ چپیندا اوہ لب
حضرت انس وعظ کریندے ڈٹھے اندر حرم
امام ثابت نے کیہا پتر نوں ایہ اصحاب رسولؐ
موندا اوہناں دا ایہنوں دسے کرہو جا او چیرا
سخن انسؓ دا نا سنیوں نے نعمان فیر سوالی
پیو جا دگا یا مجلس او توں گیا انس دے اگے
کنیت نام انس نے پچھیا جا جن دی بھی
انس امان بنیدی دتی جا جی شاہد بنائے
علم حلم تے زہد شجاعت ہور اتقا کمال

وزن نیکی تے بدی دا وچہ تقدیر خدا
اول علم توحید دا دوم احکام پچھان
مصابیح الایمان وچہ لکھیا بے وسواس
پنہ تر ٹی آکھیا اس سلیوں نعمان
اوہناں ایہ فرمایا کس دا ہو دماغ
ایہ دو تحفے نعمان تائیں بخشے دولت رب
چتھ پائی وچہ مونہ انس دے ذات مبارک نور
ترائے قول درست نے نا کر بہت مقال
جو اقسام علوم دے بخشے رب غفور
سرور عالم گھتی مونہ وچہ دیویں توں نعمان
ڈھونڈ لیا وساں تائیں ویساں تیری یار امان
توں دروازے کھبے بیٹھا اوہ ہوا تھیں پوی
چھوٹی عمرے نعمان تائیں نکے کہڑ یا ابؓ
ابو حنیفہ پچھیا پیو تھیں کون ایہ صاحب کرم
نعمان کیہا باپدے تائیں کرہو عرض قبول
پیو نعمان نوں جا کھلوتا ڈٹھا مونہ چنگیرا
سٹ انس دے اگے بابا تا ہووان خوشحالی
دھوال انس نے کیتے نعمان تھیں دل لگے
کیہا حنیفہ مولد کوفہ نعمان نام صحیح
کل مسائل وچہ مسعودی بعض ہیں اس وچہ ناں
ابو حنیفہ کوفی تائیں دتا ذوالجلال

سنو شجاعت ابو حنیفہ سپ مسجد وچ ڈٹھا
جیکو مسجد وچ نمازی بھین نمازاں نٹھا

مگر نماز تمام حنیفہ کیتی سپ بھی قتل۔
ترین نعلینیں ہین کناں وچ جھہ سعودی نقل

پہلی جتی جلسے اندر دوجی سجدے ثانی
تریجی سٹ قیام تے جاندیاں عجب امام جوانی

وچ نماز دے سُست کیتو نے بعد نمازوں مار
وچ مسعودی اسے روشنے جیتوں ڈٹھیں یار

سیر ستاراں ہویا ہو یا وزن کیتو نے سپ
رتے ملک دا سیر لیئو نے دونا اتھیں نپ

ابو حنیفہ دا سن تقوے ہکدن جنگل راہ
دھپ لگی تا ساتھ تمامی درختے ہیٹھ پناہ

دھپے وچ کھلوتے حضرت یاراں سخن الایا
سائے تلے آکھلو ہو نعمان اے یہ فرمایا

مالک اس درخت دے کولوں ہین لہنا کجھ مال
جے ہین سائے ہیٹھ کھلوواں خوف ربوا دا بھال

قرضایاں تھیں لینے والا جو کجھ نفع پیتی
اوہ ولیاج حرام حنیفہ وچ حدیث دسیتی

رنگو رنگ اوصاف اوہناں دے کجھ بیان نہ ہووے
جو عداوت نال حنیفہ کرے قیامت رووے

ایہ مناجات تمامی راتیں پڑھدے ابو حنیفہ
رو رو کہندے پیش خدا ہیں عاجز ہمت ضعیفہ

امام اعظم ہے لقب اوہناں دا کنیت ابو حنیفہ
امام ثابت ہے باپ اوہناں دا نعمان اسم شریفہ

چارے صاحب مذہب دے چارے نے مقبول
اختلاف اوہناں دا رحمت کہیا پاک رسول

ابو حنیفہ شافعی تریجا مالک بجھ
چوتھا احمد حنبل اتھے شک نہ آنو کجھ

مجتہداں ساریاں اُتے رحمت دے ربا
جاری رہن قیامت تائیں عاصی کری دعا

ہردم پڑھو صلوٰۃ نبی تے مومن مسلم بھائی
نعت نبی دی کرنے والے پان حشر وڈیائی

باب در بیان مدح پیر مرشد مصنف رح یعنی حضرت مولانا مولوی غلام محی الدین صاحب قصوری رحمۃ اللہ علیہ

صفت کراں ہن پیر قصوری فاضل مرشد کامل
اذن جنہاندے نال ہویا میں اس کتابے شامل

ظاہر باطن کامل مرشد خالص مرد خدائی
کل مریداں دے دل اندر ہُو دی بوٹی لائی

جیونکر جن کرے روشنائی تاریاں دیوچہ راتیں
وچہ خلائق اینویں جانو خادم نے کل ذاتیں

چوہوں طرفاں تہیں عالم فاضل خادم بہت گھرانے
ولی قصوری جیوں کستوری وسن وچہ جہانے

دیگر پڑھکے وعظ ہمیشہ کردے نال حلیمی
جد تشریف لیجان سفر وچہ عادت ایہو قدیمی

جمعیوں تے پچھے وچہ قصور کردی دور قصوراں
سے کوہاں تہیں عالم آون سندے نال حضوراں

وعظ اونہاندا ایسے موتی عالم مٹھے پروندے
عالماں نوں ان سے نکتے حاصل عاشق صوفی روندے

چشماں وں پر آب دیوں وقت بیان حدیثاں
وجد ہووے ہر عاشق تائیں ہر ادجنا جنیتاں

بحث کری کوئی نال اونہاندی عمر مطالعہ کرکے
ہکسے نکتے حیران کردے جان چھڈائی مرکے

نظر کرے جے طرف کسیدی اوہ مکھڑا نورانی
ہرگز جہل نہ سکے کوئی ہیبت پیر حقانی

جو تکے تاں جچے ہرگز اوہ چہرہ پر نوری +
ظاہر نور ہوہاں نیں تے دسّے واہ واہ پیر قصوری

وچہ زمانے اپنے ہوئے اوہ حضرت لاثانی
علم عمل وچہ کامل اکمل وہ عالم ربانی

نیت پڑھن دی آون جہڑے طالب علم تمامی
کل علماں نوں چہ کرن تسلی بکیساں خاص عوامی

غلام محیؒ دین نام اونہاندا ماپیاں نے دہریوئی
دین نبیدا نام دی برکت زندہ اونہاں کیتوئی

غوث الاعظم دے اوہ شائق بیحد بے شماراں
وانگاں اونہاندے کوئی نہ ڈٹھا توڑی لکھ ہزاراں

اوس درگاہوں فیض پہونے تاہیں جگوچہ چمکے
نال توجہ کل مریداں کردے پاک عقیدے

چوہوں یاراں تہیں وارے وارے جان قدا رسولوں
تفسیر حدیثاں اندر لاثانی اکمل فقہ اصولوں

وچہ قصور تولد ہوئے مدفن جنگا یاون
وچہ مکے یا وچہ مدینے یا بغداد سماون

دعا دتی ہیں مرشد تائیں اگوں جیویں رب بھاوے
جتھے چاہے اوتھے مدفن نال ایمان سدھاوے

ظاہر علم دے فاضل وڈے باطن حد نہ کائی
ہک صاحبزادہ مٹھا چشمہ واہ بوٹی رب لائی

صاحبزادہ جیہڑی صورت موہنی ڈٹھیاں اکھیاں
علم پڑھاون گھروں کھواون ایہ دکوئی نہ کردا

صاحبزادہ شبیر خدا دا سوہنے کم تمامی
عبدالرسول ہے اسم مبارک جو درکرم وچہ نامی

حاتم طائی تھیں اوہ فائق اندر باب سخاوت
حاتم روٹی کپڑا اونہاں باغ ایمان تراوت

جتھے روٹی کپڑا نا لے علم فقر موجود
روٹی کپڑا دنیا فانی وچہ آسودی ۔
نال تبسم شہل کرشیدے نال گلاندی موتی
بہشت بہ بہشت ورتے موتی بھیدا دا سبہ نوری
قصور جیہا پر نور نہ کوئی جتھے پیر ٹکانان
قصور برابر روز زمین تے ستر نہ لہندے چڑھدے
وچہ قصور قصور نہ ذرہ برسن رحمت باران
جو کوئی طالب ذکر الٰہی وچہ قصور دے آوے
دلی وچہ دلیدے وسدے شوق جیوین دلداران
فیض دہندہ جن انساناں بدا خاص ولی ہے
بہت مرضیاں نوں دم کردی ہنج پٹیندی مرضان
جو کوئی دوست خاص خدا دا رب تہین جدا نہ جانو
جسنے غفلت رب سچے تہین ہک ساہ کدے نہ کیتو
وچہ قرآن خدا سچے نے کیہا وسیلہ ڈھونڈو
وسیلہ جانو اونہاں پیران جو دسن راہ حقانی
حضرت شاہ غلام علی نے جو مرید بنایا
بے نفسی مسکینی شاہدی کی ہیں صفت سناواں
شاہ صاحب تہین جھیلے کسے مسئلہ ایہ فرماہو
حضرت شاہ غلام علی نے کہیا ہمارے بھائی
جو کوئی ہندو چور اونہاندا رب تہین منگن دے ہار گز
نال اکھین دے چوری کردا ویکھن بٹہ کر بہندے

وو ہاں جہاناندا اس گلو چہ حاصل کل مقصود
علم دیانت دار بقا وچہ انساناں بہبودی
حمد کہاں میں ذات ربیدی جس ایہ لڑی پردتی
پک یقین جو مرشد میرے آہے ولی حضوری
رہے آباد قیامت تائیں اہم فضل ربانا
محرم آون دروازے تے دستک کرکے در دے
سے کوہاں تہین خلقت جاوے پاوے فیض ہزاران
کردے صاف عقیدہ پہلوں خالی مول نہ جاوے
جتھے مرشد پیر ہمیرے خادم لکھ ہزاران
اظہر شمسوں وچہ ملکاندے شاہ غلام علی ہے
فضل الٰہی تہین کم سوں ولی کرنیدی عرضان
کیہا اونہاندا رب نہ موڑسے برکت ہے بچہانو
ہر جا اوہ محبوب خدا دے پاک جنہاندیاں نیتے
اول نبی وت عالم فاضل قصر توڑی بھی چڑھ ہیو
پیر نہ جانو او سنوں جہڑا دسے راہ شیطانی
ہر ہک نوں نال نصیحت حق دا راہ دکھایا
تارک دنیا رب بنایا میرا پیر سچا وان
لعنت کرن یزیدے تائیں جائز ہے سمجھا ہو
مجھے کہو تم لعنت جیکر شوق تسانوں آئی
یارب انہوں کرین ہدایت توں فضلاندا سائیں
بیٹر رہوے جاکے جاوے جو ویکھن سو کہندے

کسے خادم شاہ صاحب دے اگے ڈھیر روپیاں لیایا
نال تکلف چوری کسے ہٹ و واری چایا

مخفی مخفی چوری کردا ڈٹھا ولی خدائی
گنڈ کر بیٹھے اوس دی طرفے اوہ مقبول الٰہی

مطلب پورا کرکے اوتھوں ٹر گیا چور شتابی
بخش دتی اوہ چوری اوتھوں اس مقبول جنابی

کل پیراں دی عادت ایہا سنتوں یار حقانی
جیوں پیر جیلانی قطب ربانی غوث اعظم لاثانی

غوث الاعظم پیر پیراں دے چورتوں قطب بنایا
اس چوری تھیں رب نے اوس دا اتنا بخت جگایا

محی الدین صاحب دے گھر چہ چور اوہ رہین آیا
ٹنگن اوتوں جامہ آہا ہتھ تلوں اوس پایا

دونویں ہتھ جامے تے بدھے پیر رہیں وچہ ہستی
عاجز تے شرمندہ ہویا کیتوں اوتھوں نسے

ناامید خلاصی کولوں روو ے کرکر زاری
اس درگاہوں چور رہویا میں لگی جگ خواری

پیر پیراں دے حضرت میراں فجر ہوئی تا ڈٹھا
قطب بنایا نال دعا دے جگ وچہ کیتا مٹھا

دامن لگیدی لج پالی اوس محبوب الٰہی
میں بھی کتنا در اوس دیدا عاجز بہت گناہی

میں عاجز بھی ہو نہ جاڈیا للہ تقصیر باہو
کتاب میری درگاہ سچی وچہ چا مقبول کراہو

عاماں خاصاں وچہ تفاوت ایہا نکتہ آچا
دشمن نال کریندے نیکی جے سو ہووے تچا

نفس شیطان بنان لے وہ جانن دشمن ہور نہ کوئی
نال دوہاں دے جنگ کریندے آخر لیسن ڈھوئی

وڈا دشمن سرکش ویری نفس حدیثیں آیا
کرو تواضع کرے عداوت حضرت ایہ فرمایا

دشمن دا کوئی کہیا منے کل عداوت چھوڑی
نفس کتے دی خاطر کیچے ڈو نگھے ہاڈ بوڑی

اسے کارن حضرت کہیا ڈوا دشمن بھارا
ہر ویری تھیں ڈدا ویری نفس پلید نکارا

ہر مقبول خدا دے کولوں ایہا نصیحت ہوئی
نفس پلید دی تابع ہوکے کم نہ کرنا کوئی

ہر دم پڑھو صلوٰۃ نبی تے کول رکھو خوشبوئی
کرکے خاص جو نام سنو تا ترک نہ کریو کوئی

باب در بیان سبب تالیف این کتاب مستطاب گوید

سبب کہاں میں اس انواع دا جس تھیں ایہ بنایا
شہاب الدین بٹالے اندر ایہ مینوں فرمایا

مشہور فقیہ خوش شاب بھیرے مسئلہ ہک فرماہو
نا کجھ دستاں بھج نہ جاواں بھاتا تھا وچ پکھنڈی
سیّد جاتا عالم مینوں پول ہویا کل ظاہر
جیبا اوہ وجود مبارک ایسا ہور نہ ڈٹھا
کیا آکھاں میں صفت اونہاندی سیّد حاجی سنی
مونہہ تھیں اونہاں کجھ نہ کیہا ترک تبسّم کیتی
صورت ثمانیہ مختصر تھیں دوجے روز بنائی
بہت خوشی اوہ سیّد ہویا مونہہ تھیں ایہ فرمایا
واہ واہ کر تیج دیہن عائیں عجب آسان بنائی
بہت کتاباں وچ پڑہی سی صورت ایہ ثمانی
ایہو جیہاں بھولیاں یاراں مینوں ایہ فرمایا
کجھ قدسے پھر بیت بنا کے شہر قصور لیایا
خوب ہوئی تصنیف عجائب کر ہوا یہ تمامی
عرض کیتی میں آپ نبر کر اسد یوچہ رلا ہو
ولی قصوری بیت بنایا جز پھر میں تھیں لکھیا
یہ رسالہ ہندی بولی رب کرے آسان
دو وجہیں اونہاں بیت بنایا خوب ہوئی آگاہی
باجھوں فضل خدا سچیدے کیا مقدور کسے نوں
برکت نال تبرک مرشد ہر کو اسنوں پڑھ ہسی
زینت المومنین کتاب دا نام دہریا میں عاصی
بٹالے تے قصور دی طرفوں کجھ قدر ہی لکھ آندی

صورت ثمانیہ مشکل اوہی کر تقریر سناہو
فاسد ظن سیّد دا ہویا بہت ہوئی ایہ گندی
ہتھوں دونی کرے تواضع آل ہندی ظاہر
عسل مصفّا رنبے کیتا بلکہ شہدوں مٹھا
بدعتیاں تے رفضیاں دی ہن چھوڑیو نے تھنی
ایہو مینوں مشت نمونہ روندا گیا سیتی
ہندی اندر وچہ بیتاں دے کر تصنیف سنائی
لکھ رحمت اوستاد تیرے نوں جس نے علم پڑھایا
دور ہوئی تکلیف تمامی ہن فہمیدی آئی
مشکل کل آسان نہ ہویا ہتھوں عقل حیرانی
ہور ودھا او ایہ رسالہ جیونکر خوب بنایا
پیشوا وانہے اگے رکھیا اونہاں ایہ فرمایا
اللہ کرسی اس کتاب نوں خلقت دیوچہ نامی
ہک عجائب بیت بنا کے وچ اسدے چاپاہو
میں عاجز بھی اوس برکت تھیں بہت بناون لکھیا
پڑھن پڑھاون والے اوتے کرم الٰہی جان
ہک اشارت نام میرے دی دوجا کرم الٰہی
اوّل آخر صفت ثنا ئیں لائق ذات ربے نوں
جو کوئی پڑھ کے عمل کریسی دوزخ وچہ نہ سڑسی
جو کوئی پڑھ کے عمل کریسی پاسی حشر خلاصی
تم ہوئی وچہ چک ہیاں نے تحفہ نیت یاراندی

چک مسیانہ چھ کوہ لہندی تخت ہزاریوں دور
باران سو چھ ہتر اندر تم کتاب ایہ ہوئی
غلط کیتی مین جکبے بھاری جو مین لکھ لیا یا
جتنی نقہ اساڈی طرفے او تھے عشر نہ ذرہ
عقل نہ کامل علم نہ کوئی کہلدی جو گن لیان
ہک ساعت وچ غفلت جاوے ذکر الہی چھٹے
ذکر شغل دی خبر نہ جانان خالی بھانڈا کورا
نال کسیدے ضد نہ کوئی لوک سچے مین بھلا
اجز زیادہ وچ تصنیفے جیکر خوب نبائین
نفس مسئلے وچ غلطی ہووے یا وچ وزن قوافی
جو مسئلے مین اسو چہ آندے کلی اکھین ڈٹھی
پر شنیدہ کے بود مانند دیدہ ٹھیک کہاوت آئی
نال پولہ دے رچیا ہویا ہرگز ساگ نہ جانے
جو تصنیف بزرگان کیتی اوہ پلار شمارو
عربی فارسی شعر کرندی مینتھے نہین لیاقت
اہل علماندی مجلس کولون نس نس دور کھلوان
نزد محقق نکتہ چینان بہر نہ ہرگز یاوان
عالم فاضل مٹھا چشمہ عرض کران مین سچی
اکثر عادت کل بزرگان جتنے اہل صفائی
پنڈ میانی بھرہ چہاوری رسولنگر سیالکوٹ
نے بگّے والیان تہین مین سیفا ہکے بھیر کہانی

تخت ہزارہ رانجھے والہ ملکان تے مشہور
مصنف اسد اکرم الہی بھریوچہ جمیوئی
لون اپٹھا وچ نکڑا اچھے مولون گھاٹا پایا
ویکھ فتاوے بھٹھے کرسن گھاٹا ایہ تقرہ
کوئی بیت نہ غلطون خالی اندروڑکے پٹھان
ذاکر دے حق سخت مصیبت جیوین ہزاری للے
ضائع کیتی عمر تمامی کیون تون جیبون چورا
وزن قوافی نریان غلطان وچ زن گیا بن ملا
پر کرشن لوک نشانہ ہیںوان نکسن جلدی خطائین
کرو معاف جزاکم اللہ غلط بنا ہو حدافی
مگر قلیل ہین فاضلان کولون نکی آندی ہٹھے
لیس الخبر کالمعاینہ کہیا نبی خدائی
ایہ مثال موافق میرے مارن تیر سیانے
ایہ تالیف تا ساگ برابر جیون چاہتھون یارو
بک بکا ہین ہندی اندر کیتیا نری حماقت
وچہ بھان تا عاجز کردے لہو نہجون دوان
جاہلان اندر کران فضولی احمق نام دہراون
مین بھی ہاپے خاک اونہاندا ویکھ نہ کرسن بھی
عیب کجن تے نال محبت کردے راہ نمائی
انہین شہر بیچ ویکھ بزرگان ناگجہ دسیا کھوٹ
تصنیف شتی دا ابھی جسنے ڈٹھی بہت پسند آئی

مجے والے ہر دو بھائی فاضل حدون باہر
علم تے عمل اندر ہر دو ہین اکمل ہلکین ظاہر

جد تحصیل علم دی تہیں ایہ فارغ ہوئے چنگے
سے ہزاران علم اپنے تہیں وٹان بھایان رنگے

جتنا علم اونہاندے کولون فیض ہویا سچ کہنا
جے ہر عالم تہیں انہوین ہوندا جاہل ہک نہ رہندا

ہر کم اندر سادہ چالہ تے تکلف نہ رہندی
در فشان زبان دیو چون حق سحر بانجہ کہندے

ایہو جیہے عالم ڈٹھیان ڈٹھا نبی سوہارا
وچہ حدیث[1] نبی فرمایا شک نہ آنی یارا

اسم شریف وڈیاندا ایہی غلام محی الدین
چہوٹے بھائی حضرت صاحب مولوی احمد دین

عزت[2] شہران نال بزرگان کہن سیانے دوہر
پر نزد خدا نہ عزت کوئی جتھے وسدے گدہے

جیون گیا جو الا گنگا جمنا کاشی لاٹانوالی
اہیں مکائیں بت پرستی رحمت کولون خالی

مکہ تے بغداد مدینہ ہور بخارا کوفہ
اہیں شہر بن دوست ربدے تاہین ہوئے معروفہ

اینویں بگا وچہ ملکاندے کیتا رب مشہور
انہان دون بہایاندے پیار و علم دیانت نور

جس قدر وچہ بگا چھوٹا ایڈے شہر ہزاران
نام اونہاندا کوئی نہ جانے باجہون قبر جواران

بگے نون رب روشن کیتا اوہی ملے پربت
رہن وچہ بھی ایسا ڈٹھا جیون کہندو وچہ سربت

پر بگا نال اوہاندی بگا باجہ ایہان تہیں لگا
رہے آباد قیامت تائیں جو کوئی بگے مجھگا

بگا بھیریوں دہ کوہ لہندی جہلم ندی کنارے
کجہ مدت تہیں وچہ بھیرے رہن اللہ دے نیارے

گران عالم سب اپنے تہیں کارن اونہان ہمیشان
خوش وسن ایمان سلامت سنے تمامی خویشان

ہر دم پڑہو صلوٰۃ نبی تے ایہو ورد کماہو
بہتر ایہو وظیفہ سبھ تہیں کرو سدا رج چاہو

باب دربیان درجات خواندن علم فقہ کہ اصول آن قرآن و حدیث و سنت

عمر[3] تھوڑے تے علم گھنیرے پڑہ تون علم ضروری
شاغل ہو توں وچ فقہ دے اللہ پاوے پوری

علم فقہ دا پڑہو تمامی جڑہ ایماندی سگے
جہڑے غافل دینی علمون اوہ ابلیسے ٹھگے

شیطون جیہا ہنگ نہ کوئی عالماندیوچہ عالم
بنے مشائخ ملے ولیان ظاہر دشمن ظالم

[1] قولہ وچہ حدیث الخ قال علیہ السلام من زار عالما فقد زارنی یعنی فرمایا نبی علیہ السلام نے جو کوئی (دوستی) زیارت کرے کسے عالم (باعمل) دی پس تحقیق زیارت کیتی اوسنے میری ۱۲

[2] قولہ عزت شہر الخ یعنی آبادی عزت المکان بالمکین ۱۲

[3] قولہ عمر تھوڑی الخ یعنی فرمایا سی والے بزرگ نے عمر تھوڑی تے علم بہت ہے ... مشغول ہو ... علم ضروری ... اوسدا شغل علم حدیث ... ضروری فقہ قرآن دا ... جس بغیر دین تے ایمان دی ... سو اوہی علم ہے ... علم فضول ہین ۱۲ ... دلیل ہے

طلب کرو تسیں علم دینی دی توڑی چین یا چین
آیت اتے حدیث برابر دوجا علم نہ کوئی -
جیکر نال حدیث مخالف قول فقہ دا آوے
حضرت ابو حنیفہ صاحب ہے اینویں فرمایا
مینے نال حدیث مخالف قول جو میرا پاہو
دینی علم ہے فقہ تمامی جسو چہ راہ صوابان
طلب فقہ دی جیکو مومن طرف معلم جاوے
علمے نال جو کرے عبادت تھوڑی اجر زیادہ
ایہ نال حدیث نبی دے ثابت وچہ ترغیب صلوٰۃ
فقہ برابر عمل نہ کوئی صدقہ ذکر صلوتان
ہک مسئلہ کوئی پڑھے فقہ دا دور گناہ ہزاران
سونے ہتھ ہزار عنایت ہکو وچے تہیں تھاتو
ابو حنیفہ علم تمامی پڑھ کے فیر وساری
فقہ سوا نہ عالم ہرگز نظم نجوم طبابت
نظم پڑھے خطا ننوں ویکھے طب پڑھے تا ہوتر
خط پڑھ ہو ایمانے سند اشافی رہنبوں جانو
فقہ اندر کو لغزش کھاوے قصداً غلط نہ بولی
عامی عالم حق مسئلے دا جیکر خوب نہ جانے
وچہ طبابت کرے دلیری ضامن کیہا جاوے
مرداں زناں تمامیاں تائیں پڑھن فقہ دا آیا
اجکل مرد بھی کوئی پڑھدا عورتاں کلی جاہل

وچہ حدیث نبی فرمایا جس دا چاہ دین
علم فقہ بھی مغز اوسے دا خیر کتابوں ہوئی
جہڑا اوہ قول فقیہاں والا عمل حدیث کماوے
اترکوا قولی بخبر الرسول قول امہاندا آیا
چھوڑو قول میرے تائیں عمل حدیث کماہو
بھاویں پڑھے حدیث مبارک بہانویں ہور کتابان
وچہ حدیث نبی فرمایا نواں تولدیا وے
علمے باجھوں درجہ اندک توڑے بہشت لگاوا
جاہل جیہی وچہ دوہاں جہانان ہور نہ بری آفت
نفلی روزے حج گذارے دیوے لکھ زکوتان
ہر دال برابر حج لکھیوے خبر دتی سرداران
ہزار ورہے دی بندگی لکھدے کارن اس ملائک
باجھ فقہ دے ہکو آفت ڈٹھی اوس پیارے
آیت حدیث فقہ دے باجھوں وچہ علم خرابت
نجوم پڑھے تا غیب الاوے کسے نہ رہا ستوتر
علم الغیب دا اللہ وقفت شرط ایمان پچھانو
مجتہد پاوے ہک نیکی عامی غلط نہ بولے
لکھے ہاں میں عاجز اتھیں جھوٹھ نکھے دہنگانے
وچہ حدیث نبی فرمایا کیوں سر بھارا جاوے
فرض دوہاں تے فرق نہ کوئی پیغمبر فرمایا
چار مرد دوزخ وچہ سرسن ہکی زن تہیں کاہل

۲ طلب العلم فريضة على كل مسلم ومسلمة فرمایا پیغمبر علیہ السلام نے طلب کرنی علم دی فرض ہے اوپر ہر مسلمان مرد اتے مسلمان عورت دے ۱۲

پیو بھرا تریجا شو ہر جو تھا پت شمار و
آپو اپنیاں وقتاں اندر آکھ رہے ہر چار
تدوں چو اہان پکڑے نہ کوئی عورت نال حساب
پر جیوں مردان تھیں ڈن نہ سکھے ایہ گل عقلوں دور
یا اوہ آپ بیدین ہووے نگے یار بنے بے پرواہ
زہد قبول نہ علمے باجھوں آخر عمر دیوانہ
ہر زاہد تھیں بہت قوی تر ایہ شیطان خبیث
عین علم تے زہد زاہد دی عزلت شرط ضروری
عین علم دا حاصل کر کے زہد زہد دی پڑھیو
عالم تے متعلم دونویں کہیا نبیؐ ایہ بندے
اول آخر علم تمامی نبی صاحب نوں آیا
مراد فقہ دے پڑھنے کولوں جھگڑے بحث نجانو
عالم جیہا شان نہ کسے وچہ تمام خلائق
کیہا رسولؐ زیارت میری جو کوئی کرے تمنا
ایہہ صورت معنوی جانو جسمی ایہہ نہو
جیہا بدن لطیف نبیدا ایسا ہور نہ کسے
جسمی صورت پاک نبیدی دفن جو وچہ مدینے
درجہ علم فضیلت عالم وچہ حساب نہ آوے
دوگنے وچہ عبادت جسدی ہووں یکے ابر
جو طاعت اج تھوڑی کل تھیں اوہ ہووی مغبون
نفلی روزے نفل پڑھن تے صدقہ ختم قرآنے

جیکر کہیا نہ منّے چو اہان خوف نہ کیتس مار دا
ایہہ اوس قبول نہ کیتا ایسی زن بدکار
جتنے فسق فجور کمتے دوزخ لئے عذاب
یقین ایہی جو وچہ چو اہان ہوسی کجھ قصور
نوح دا بیٹا بے پرواہیوں پیا کفر دے راہ
یا اوہ کافر ہو کے مرسی کہے رسولؐ یگانہ
ہک فقیہ نبیؐ فرمایا وچہ مشکوٰۃ حدیث
علت ذلت گوشے بیٹھوں لہین کہی مزدوری
گوشے بہکے ذکر کماؤ دوزخ وچہ نہ سٹریو
باقی سارے ہیچ کہیونے کہی گنتے دے گندے
بھیجیا رب معلم مینوں خود حضرتؐ فرمایا
اتباع رسولی جسوچہ عالم خاص پچھانو
وچہ درگاہ خدا سچی دی واہ واہ کہن ملائک
عالم ڈٹھیاں مینوں جانے سارے کرو آمنا
مدرس مصنف عالم ویکھو ایہہ کبھی تد کہو
احکام شرعدے عالم جانن تاہیں معنوی دسّی
وچہ بیداری ویکھن ممکن سمجھو نال یقینے
پڑھنا علم عبادت وڈی دینداں وچ وڈی جاوے
نبیؐ کیہا اوہ گھاٹے والا غم وچہ سبھے اکابر
جسدی طاعت اج زیادہ اودھر مرحوم فرزون
وہ مدت تھیں سے زیادتی بہت ہوئی حیرانی

اے سردار شفیع اساڈے کہڑا عمل کمائیے
نقشہ پڑھ ہو تسین ایہہ پیارے ہر دینہ قرب زیادہ
عالم وچہ نقشے دے شاغل بندگی کرے ضروری
غلط کہیا ہین اسدے تائین عالم رتبہ بیشی
بندہ نال عبادت دے ہے خبر نہین تکبیران
عالم نال جو کرے عداوت ظاہر باطن تجھ
پر وڈی ہی زینت عالم تائین آپے ہی چپ کیتا
لائق ایہی عالم تائین تقوے زہد کماوے
عالم چنگا متقی جانو کل اخلاق پسند
آتقی ایہی تریے قسمان سنتوں نیک رفیق
اعلے قسم پیغمبر رب دے اوسط غوثان قطبان
کل گناہان نکیان وڈیان کولون پاک پیغمبر
دوجے درجے ولیان کولون گاہے عیب صغیرہ
قصیدے شرح امالی والہ ایہہ مسئلہ فرماوے
جیکر ہک گناہ صغیرہ قصداً ولی کماوے
تریجا قسم اتقیادا مومن کل بھرا
جو کفر شرک نون چھوڑ کے ایمان کرے قبول
اعلیٰ اوسط نالے ادنےٰ تراۓ قسم بیان۔
جے عالم کرے نصیحت لوکان اپنا نفس وساری
جتھے بدعت ظاہر ہووے عالم چپ کیتو ئی
جے سنکے وعظ کرنیدے بدیان تجہ ہدایت نیاون
نا اوہ مکے آخر تیکن روز زیادتی پائیے
جو علم نہ مکے آخر تائین چھوڑ وہ ہور تگادا
ترک حراموں تے مکروہوں جان فرشتہ نوری
عیب ہمیرے کرو پوشیدہ ہین عاجز درویش
عمل کرے ملکان تہین وڈا وچہ کتابان خبران
گلہ کرے یا ہور مزاخان کافر تسنوں مجہ
اہانت والے دوزخ سٹسن صبر ہمیشہ جیتا
جو پڑھ کے علم نہ عمل کماوے اینویں خالی جاوے
جو اتقے دوست ربا یندا وسدی دلبند۔
اعلیٰ اوسط تریجا ادنے فرق ایہو تحقیق۔
ادنے سارے مومن جانو نقل ایہی جہ کتابان
اونہان وچہ فرمان الٰہی محکم بدہی کر
ہو جاوے کدین نفس دے کولوں عجب گناہ کبیر
تمہید کتاب اندر اوس لکھیا عاجز آکھ سناوے
ولایت والے درجے وچوں دور ہٹایا جاوے
شامت نفس شیطان دی توڑی بہت خطا
اوہ بھی خاصہ متقی ہویا کہیا پاک رسول
عمل موافق درجے جنت کافر دوزخ جان
سخت عذاب ہوسی اوس عالم کہیا رب جبار
غضب اللہ دا اوس عالم تے پاک رسول کیہوئی
امر معروف نہ چھوڑن تا بھی بیشک حق سناون

جنہوں کرے ہدایت اللہ اوہ راہ اوتے آوے
کیا مقدور کسے دے تائیں اوسنوں پھیر بھناوے

کو نیت طمع دے وعظ کرے تا فائدہ کجھ نہ ہووے
توڑے وعظ کریندیاں وعظوں نا ہیں ڈھا ہیں رووے

سوال کرے کو وعظ کرینداں اتے جان حرام
ہکدینیہ قوت سوال نہ جائز نعمان کہے امام

توڑے منگے ماپیو کولوں تا بھی ہے رسوائی
ایہ وچہ حدیث نبی فرمایا مسجد جا نکائی

مسجد جا عبادت والی ناہیں جا سوال
وعظ کچہیے جو منگیا چاہے خوب پھبایا حال

جھڑا جالے وچہ نہ پچھا تہا اوڈ گیا تیز بٹیرا
ہرگز وعظ نصیحت کارن تہ پاسی پھیرا

وعظ نوں کو باجہ سوالوں دیوے خواہش نال
کرے قبول وہ ہدیہ تحفہ کرنا روبال

باجہ غرض جو وعظ سناوے طمع نہ رکھے کجھ
نصیحت آسدیوچہ ہدایت توڑی کوڑی کجھ

جو حق سچ کہنا کڑوا ایہی وچہ حدیثے آیا
پر تلخ دوا نا دافع مرضاں شیخ سعدی فرمایا

جے عالم وعظ سناوے لوکاں آپ کرے بدکاری
سخت عذاب ہوسی اوس عالم خبر حدیث پیاری

جاہل کرے گناہ نابینا عالم نوں بینائی
عالم تائیں پکڑ زیادہ تاہیں ہین وسیانی

ہک انھا تے اکھیں والا دوہیں کھوہ ڈھٹھے
شفقت نال اوٹھاں تھے نوں اکھیں والے تھٹھے

پر عالم فاسق جیکر ہووے دو فائدے وچہ ظاہر
کو پڑھکے اتھہیں عمل کماوے گل گناہوں طاہر

دوجا فائدہ توڑے بڈا اوچہ گناہ کبیرے
تعلیم عبادت کرے ہمیشہ امر کرے صغیرے

دوست خاص خدا دے سو جو کیہا عالم دا کردے
خاک جنہاں عالم دیاں پیراں وہیں جہا نیں تردے

جان کرو تحریاں عالم تہیں گدی نبیدی وارث
وچہ خلائق ایویں جانو جیوں تیہر نوچہ بارس

ہر دم پڑھو صلوٰۃ نبی تے رنگو رنگ درود
صلوٰۃ نبی تے پڑھنے والے پاون کل مقصود

باب بیان ارکان و احکام و شرائط و صفت ایمان گوید

ہن وارکان ایمان دے دساں کر تحقیق
میں نالائق رج کے رب دتی توفیق

ہک کن اقرار زبانوں دوجا دل تصدیق
ایمان ہوا نہ جان جے ہووِن عدم رفیق

جے تصدیق ہووے دلدی تے ہے مقر زبان
عکس ہووے جے اسدا تا مومن نزد خدا
ست فائدے ایماندے وچ دنیا دے دور
پہلی صورت اوسنوں وچ دنیا دے آر
نا قید قتل تاریخ کرن نا مال نہ برا گمان
دوزخ اوس حرام ہے جنت اوس نصیب
سدا نہ دوزخ اوسنوں ہے جان گناہ
اللہ نوں ہک جانناں اندر باب ایمان
محمد برحق جانناں کل سمندر نوش
توڑے بندہ رب دا حضرت پاک سوال
نکتہ ایہ عجیب ہے دسیں توں ہر مرد -
جو کوئی حکم خدائے دا آیا اوپر انسان
واحد رب نوں جاندا جتنا سارا جگ
اسے کارن اوہناں تے کوئی حکم نہ آ
جو کوئی آکھے رب ہک واحد لاشریک
ایمان مول نہ ہووسی منے باجہ رسول
امر کلی من ستے نہی کولوں ہٹ دو
شرطاں ست ایماندیاں پہلی ایہہ پچھان
علم الغیب نوں جاندا خاصہ ہکو رب
سبھ حلال حلال من سبھ حرام حرام
متفق حرام نوں آکھے جا حلال

اوہ کافر نزد خدا ایہو خلقت وچ ایمان
پر خلقت اندر اوسنوں کافر کہن ہے برا
دو فائدے اوس جگدے دیوس رب غفور
دو جو اگلے جگ دے کیتے اوس فنا
ایہہ وچ دنیا وچہ نی دونے اوس جہان
خاتمہ نال ایماندے جیکر ہوسن حبیب
کافر دائم ٹرسنی ایویں حکم الٰہ
جیویں سمندر روان آیا قطرہ لئے انسان
سمجھیں اس تمثیل نوں نا کر غصہ جوش
پر کیتا رب نے اوسنوں لاثانی مقبول
تا جانے اس راز نوں دشمن بے سرگرد
کوئی فرض نہ ہوسیا آندے باجہ ایمان
نبی نہ برحق جاندے کافر گندے سگ
من جدوں رسول حق آوے کل دریا
دل تصدیق اقرار جیہہ مسئلہ ایہہ باریک
برحق منے نبی جان ہوسی تد مقبول
معنے دین اسلام دے ایہو جان ضرور
ڈٹھے باجھوں رب دے واحد اوسنوں جان
نال اختیارے اپنے ایمان آنے جیب
عکس کرے ایمان نا شرطاں وچ حرام
یا کو منکر فرض دا ہووے متفق سمہال

منکر جیوین نماز روزے دا حج زکوٰۃ پچھان
ایمان گیا ہر دو ہاں دا دو شرطاں سنے ہور
معنے دستان ز وسطے ایت بہت رکھ امید
جیہڑا اک ہزار تھیسن ہوسی حشر خلاص
عکس ہووے جیہے اسدا روو وڈا ہان مار
ایہ معنے خوف امید دے وچ حدیث شمار
غالب اندر زندگی خوف اللہ دا جان
موجب بہتے خوف دا زندگی طاعت بیش
جے پس خوردہ بلی دا آکھے کوئی حلال
کافر مول نہ ہوسیا موجب جان خلاف
ایہ شرح خلاصے دے وچ لکھیا جیہڑے تفتازانی
ایمان مفصل ضد مجمل دی منیں چیزاں ست
خالق رازق بخشش والا جانے رب غفار
اسرافیل تے میکائیل تریجا جبرائیل
بندے خاص ملائکاں خاصاں کنوں وہیک
جو کتاباں پیغمبراں تے آیاں ہور صحیفہ
اونہاں وچوں چار کتاباں وڈیاں نے مشہور
عمل تنہاں منسوخ ہویوئی آیا جد قرآن
توریت بولی عبرانی اندر جان زبور یونانی
چوتھی صفت ایمان دی رکن تمام رسول
نبی رسول دا فرق ایہ وچ کنز العباد

یا کوا احمق خوک زنا نوں کہے حلال سجان
خوف امید کمال کر دوہاں تے لازم
جے ہزار وچوں ہک چھٹے حشر باقی سبھ قید
اوہو ہیں بہشتی ہوسان کر اللہ دی آس
جے ہزار وچوں ہک دوزخ اوہو ہیں بدکار
ہور تحفہ نصائح دے وچ لکھیا اسے وجہ جاگ
غالب نزد وفات دے فضل امید پچھان
مردیاں ریہا بندگیوں فضل منگے درویش
یا چوتھا بہا سر دا مسح فرض لکھے ہال
جے مطلق منکر مسح دا کافر جانو صاف
ہور عجب عجائب نکتے آندے شارح قہستانی
اول منیں فرشتے اللہ دی من ملائک وت
جان ملائک پاک تے نوری چار وڈے سردار
چوتھا عزرائیل دا شان وڈا بے میل
جیونکر وڈے انبیاء مسئلہ ایہ باریک
حق سچ جان کتاباں تریجی صفت شریف
توریت انجیل قرآن بجھ چوتھی جان زبور
پر جو احکام قرآن مخالف او منسوخ پچھان
انجیل بولی سریانی اندر عربی قرآن جانی
اینویں من تمام نبیاں اوہ رب دے مقبول
اوہ پر رسول فرشتہ نازل نویں شرع ارشاد

نبیان اپر کتاب نہ کائی خواب اندر الہام ۔ پاسبان شریعت عیب وانبی اوسے دا نام
عموم خصوص دا فرق دساؤن اتم نبی رسول ۔ وچہ کتابان اینویں اکھیا مومن کرو قبول
اک لکھ چوہ ہزار پیغمبر بعضے دو لکھ کہندے ۔ کمی زیادہ رب نوں معلم مومن حصر نہ چاہندے
ایمان مفصل دے وچہ آکھے جو ایمان لیا وے ۔ کل پیغمبر سچ کر منیم شک نہ کجھ رہ جاوے
پنجویں صفت ایماندی آخر دامن دن ۔ کجھ تعیین نہ اوسدے اندر ست قرانوں گھن
پنجاہ ہزار ورہے والمان ہوسی روز قیامت ۔ عاصی فاسق اوس دہاڑے کرسن بہت ندامت
جان رب چاہیا تد ان اوسی وڈی ایہ نشانی ۔ مغرب طرفوں سورج چڑھسی کہیا نبی حقانی
نیکی بدی دا رب خالق چھیویں صفت ایمانز ۔ مار اوٹھاسی روز قیامت اوہ قادر سبحان
جس بود کیتی نابود دوں خلقت اوہ قادر بیتک ۔ وعدے سارے رب دے سچے نیکی تے بنہ لک
ایمان لیاونا نال سندے اہمان صفتان نال ۔ امر نہی من سارے سرتے مجمل شکل سنبھال
ایمان باقی رہن دسے ترے کم جانو یار ۔ شکر ایمان تے ڈر جاون اجہوڑ ظلم دی کار
اوہ رب بے پرواہ ہے یارو عجب اوہدا سبھ کم ۔ دل ولیان تے علماوان دے اسیے تہیں وچہ غم
ہردم پڑھو صلوۃ نبی تے بے حد بے شمار از ۔ روز قیامت کری شفاعت عاصیاں تے بدکاراں

باب دربیان کلمات کفر و شرک و رسوم بدعت و شرک گوید

رکن حکم تے صفتان شرطان ہویان نال سیانز ۔ نال جنہاندے ثابت ہوتی کلی عقل ایمانز
ہن کلمات کفر دے بعضے ہور دسان کر دا ۔ نال جنہاندے مومن کولوں ایمان کری فرار
کلمات کفر دے وچہ بر ہنے بہت سارے کجہ آکھان ۔ ہندی بولی بیت بنا کے نفع ہزاران لاکھان
نوان کتابان معتبران تہیں جمع کیتے کلمات ۔ کہیا صاحب پڑھنے والے سن ہن تہیں ایہ بات
اول وہنان ذخیرہ کیہا وت ظہیری بھائی ۔ فیر سراجی تے عماوی پہر تیسیر ابھائی
چھیویں اوہنان معجزاء ستویں کہے نصاب ۔ اٹھوان تحفہ بجھو ناوین ہے تیسیر کتاب

اہناں الفاظاں تھیں یار رکھ نگاہ زبان
اول انکار وجود خدا تھیں یا رب نال شریک
یا مکاندی کرنی نسبت نال خداوند پاک
یا جو لوڑاں خلقت اندر خالق دیوے جانے
سردی گرمی اوہیں ہیٹھن قائل صفات حدوث
وحدانیت رب دی اندر دسے جو مسائل
ظلم کری رب تیرے اوتے جیوں تدہ میتھے کیتا
یا کو آکھے روز قیامت جو رب کری انصاف
یا آکھے رب ہر جا اندر ایہ الفاظ کرے
جیکوئی آکھے رب میرا اسماناں اپر گواہ
یا کو کہے کیندے تائیں نال تیرے ایہ کم
دوجے کیہا مین نا جانا کہڑا ہے خدا
یا آکھے رب حاکمی تائیں لائق ناہیں بول
یا فنا دوزخ یا جنت یا جنتی یا ناری
یا آکھے جدا نام عبد اللہ اے عبد اللہ کافر
جیونکر عبد الرحمن ہو یا اینویں عبد الغنی
کسے وقت ظلم دی کیہا ظالم نوں تے تیں نہیں ڈردا
یا کو آکھے ظالم نوں توں رب تھیں ظالم تر
یا رزق فراخی دیہ توں ربا نا کرتیہے جو۔
یا فرزندوں بہت پیارا جاندا ایہی رب
یا غم تیرے یا شادی اندر مین ہی مبتلا

کفر شرک تھیں تاتوں بچیں تا رہے ایمان
یا نسبت زن اہل فرعدی کر توں نظر باریک
اتھے کفر پچھانی بھائی کفاراں ہر خاک
خوب مسائل وسے پچھے اوہتوں سمجھ سیانے
یا فعل خدا بے حکمت آکھے کافر سبھ خود
عکس اوہناں کفر پچھانی دسین جو کوئی قائل
مظلوم کہیا کسے ظالم تائیں سن یار اسید کیتا
قضا انصاف برابر ایہی جیونکر مارے لاف
مومن کرو پرہیز اوہناں تھیں کافر سبھ دل مردے
یا فلانے صحبت ہمیشہ ایہ فراموش الہ
مین حکم خداوندی نال کریساں مسئلہ اجے نہ تم
یا اس کیہا حکم خدا دے اتھے ناہیں جا
یا آکھے مین رسم کریساں شرع نہ کراں قبول
یا شوہر کہے منکوحہ مینوں تے تھیں بہت پیارے
یا عبد الخالق عبد العزیز ہور ایسے ناؤں وی
وچہ پر ہنے کافر سارے دیکھ میری گل منی
اوس کہیا مین ناہاں ڈردا یا ڈرھیں ہے مردا
یا آکھے ایہ تدو نہ کیتا کیتا رب جبر
انہیں لفظیں کافر ہوسی چھوڑ اجیہے طور
یا رب جانے ایہ کم کیتا مین جر کا یا جب
جیوں غم شادی اپنی ہوئے جاندا ہی خدا

ہکروایت نہ کافر ہوسی جے رہیا مشغول
یاکو کہے مصیبت والے میرا رہیا نہ کجھہ
یاآکھے میرا ہکو پتر اوہ بھی لے لیا رب
جیکو آکھے رب رزاق پر بندہ بھی کجہ ہےتے
یاجو لگ زند جے فلانا مینوں کی پرواہ
ہتھ ہلاکے روزی کھاونی پھرکے کیچے غم
رب زراق ہے مطلق یارو اسوچہ ناہیں شک
خواب اندر کسی غیروں تکھیا جاندا ہیں تو غیب
شنقا لو کہا دہیان کھ اکھیں دا گوشت ہلا
ایہویں شرک پچھان جے عورت کرے قبول
کراما کاتبین نوں جیکر کرن گواہ
جوگی کاہن رملی خبران دسن غیب
کوں پیغمبران تہیں منکر ہووی یا کجہ عیب تمارے
یاآکھے مینوں خبر نہ کائی جن آہے یا بندے
یاجو شے اونہاں سنت دو رکھی آکھے کوئی مڑ بری
یاجیوں حضرت بعد ناول لگیاں سنت ہا جنید
یاجو سنت کردے آہے جتنے مرسلین
مثلاً کسے کہیا کسے نوں وچہ عاشورے دن
کھے اکھیں وچہ سرمہ پاون کم مخنثاں زناں
یا ملک چنگے پیغمبران نالوں یا باقی انسان
یافرشتیاں بدیاں اپر رکھے کوئی عیب

کم اونہاندے مالوں تنوں جیوں گہر خوش ملول
مال اولاد میرے گھر وچوں سبہ لیا رب سبجھہ
وہان والیا تیرے صحی سلامت ہورنہ تو سب
جنبش رب بندی تہیں چاہے ایہہ بھی لفظ کو بکی
یاجد لگ ہیں پران نر جیوے ناہیں کجہ بنگام
بہت ہلائیے بہتا رزق جے ہتہ لگے کم
ایہہ الفاظ کفر دے سارے وچہ برہنی تک
آہو اوسنے آگہیا اگوں کافر اوہ لاریب
وچہ برہنے لکھیا ویکھو ایہہ بھی شرک خفی
گواہ نکاح فرشتہ کیتس ہور خدا رسول
انھے شرک نہ ہوسی جان نکاح تباہ
جو سچ کرمنے اونہانوں جان کفر لاریب
یانال اہانت لماں مہیا یا مجنوں ہو کار
یاوال خراتے ناخن لمے کپڑے رکھن گندے
جیوں سرور عالم کدو سرکہ گوشت حب وہیری
یاجو کوئی معتاد نبیدی جیویں مسواک کرندے
جو کوئی راضی اوتے ناہیں کافر جان لعین
اج سرمہ پاون سنت ایہی یا کسے تہیں گہن
ایہو جیہاں سنتاں نوں ہیں ہرگز مول نہ سان
ہیں ناجانا وچہ برہنے آکھے کو نادان
یاملک الموت جیہا توں دشمن ہو اساں تیغ عنید

بیان کلمات کفر

ہو جاندا ہے اتے کہیا ملا علی قاری رح نے وچہ شرح فقہ اکبر دے۔ جو جیکر کوئی شخص نال مسخری دے بیٹھ جاوے اوپر اوچی جگہ دے اتے کرسی

شکل مہیب ڈرانوین تائین آکھن بہت عوام
قرآن رکھے وچ صحبت خانے یا کور رکھے پیر
قرآن پڑھدینون کسے کہیا ایہ آواز طوفان
یا قرآن کہے کوئی عجمی یا دف تاڑی مارے
بربط کھنجری ڈگڈگا تاڑی ہور طنبور رباب
یا مصحف پڑھدینون کو آکھے ایہ آوازہ خر
یا زن شوہر عالم تائین آکھے جاہل لعین
یا نال نیچے مد شرع تے اوسان آنے جدون فساد ہے
یا کسے جھوٹھ بولیندے تائین کہیا کوڑ نہ آکھ
اوس کہیا مین جھوٹھ نہ بولیا کہیا وڈا سچ
یا کسے کہیا جھوٹھ خیانت چھڈدیہ بھائی چنگا
یا خرید فروخت اندر جیکر جھوٹھ نہ کہیے
یا کو آکھے شخص کسے نون پڑھ نماز نہ چھوڑ
یا آکھے دل کافر میرا پڑھیان کئی ہزار
اینوین جیکر کہیا کسے نے پڑھ نماز فلانے
یا آکھے تدہ پڑہ نمازان کی پائی بہلیائی
یا آکھے پڑھ کلمہ طیب اُس کہیا تدہ پڑھاں
یا آکھے تدہ دسیا مینون اوکھا کم دشوار
یا کسے کہیا پڑہ نمازان حاجت تدہ روار
یا کو کہے نمازان پڑھیان ہوری نہ کوئی چیز
یا آکھے مین خود ازمایا ایہ انگوری سرکہ

دیدار تیرا جیون عزرائیلے کافرہون تمام
قرآن اوتے ہر دو نوین کافر کرو برہنی سیر
یا بانگ سنیندیان کہیا کسے جھوٹھا ایہ انسان
قرآن پڑے استادے اوتے ہور ساز مغنیان سائے
یا وچہ لعب تے سکی اوتے مصحف پڑہے خراب
یا جو مجلس علم تہین آوے کی کہٹ اندا گھر
یا نال میرے چل شرع بچیا ہان کہیا اُس کمین
یا جہ بیادے شرع تے جانا جاپے مینون بھاری
بہلا مانس دنیال دروغان جاندی ہندی ساکھ
کتنے احمق دنیا پچھے اینوین جاندے رچ
اگون آکھے جیمین چھوڑان تھوی نہین گزارا
روٹی ہتھ نہ آوے سانون کیسے سرتے ہیجے
اوس کہیا کی فائدہ پڑھیان مینون نا کجہ لوڑ
یا آکھے خوش بے نمازی کافر سب شمار
اوس کہیا مین نیسو پڑھدا رکھین یاد رسالے
یا آکھے پڑھن نہ پڑھن برابر ایہی ہنستون بہائے
کی کہیا اس کلمے وچون مینون آندوئی پھڑکے
یا استہزا اوسے راہون آکھے پڑھیان کئی ہزار
اوس کہیا مین پڑہ ازمایا مقصد ڈھیا کھار
یا آکھے الحمد نوشتہ ناہین کجھ تعویذ
کجھ بہلیائی اسو چہ ناہین سبہ کفاران فرقہ

اینویں جیکو کہے کسے نوں کوئی دیہ زکوٰۃ
اوس کہیا میں ناہاں ویندا یا نقصان خدا
لگے مینوں چوراں لٹیا یا کجھ پے گیا گھاٹا
یا کہے میں کہتوں توڑی دیندا رہساں چٹی
یا کو کہے نماز تے روزہ طاعت بہت گذاری
یا آکھے جد ویکھے کو رمضان مبارک چن
اینویں جیکر کہے کسے نوں رب تھیں ڈر بہرا
اوس کہیا میں ناہاں ڈردا توہاں رب تھیں ڈر
یا ڈر عذاباں ربدیاں کولوں آسدے سخت عذاب
یا کسے کہیا غیرتے تائیں اس کموں تون کافر
یا کسے کہیا مجوس کسے نوں یا کو کہے یہود
کافر نوں کوئی مومن سدے اے ماماں یا باباں
کو مومن آکھے بہتر اپنے نوں ہے کافر دے بچے
یا کسے غیر دے بیٹے تائیں آکھے کافر جایا
کو مومن تائیں وقت خصومت آکھے اینوں انزد
کو کفر دا کلمہ آپ بکے یا غیر انہوں سکھلاوے
یا کو ملحد کافر آکھے اپنے آپ دے تائیں
یا کو آکھے دولت چاہیئے خواہ حلال حرام
حرام دی چیز کری کوئی صدقہ لیندا کرے دعا
مزامیر اں نال سرود دا سننا ایہ حرام اجماعی
حلال کہے کو انہاں وہاں نوں یار کھی آرزد

جیکر ادا کریں توں پوری ہوسیا بہوں زکات
کیتا ہے چہ مال میرے ایہ کیونکر کراں آدا
ہن میں ہول زکوٰۃ نہ دیواں ہیا دیں بہشٹ گا
نت تاواں مرے ہے دے پچھے دیناں کجھ رکھٹی
انہاں کماں تھیں کجھ نہ ودھیا کھرا تکراں ماری
مومناں اُتے سختی آئی سارے کافر
یا آکھے توں رب دا دوست ہوسیں تھوڑا کھا
یا رب دوست دشمن رکھے کھاساں میں ڈھڈ بھر
میں نکسے تھے نال وٹھاساں وتس ایہ جواب
جواب کافرتا کافر جان جیہڑا ناکر دا فر
یا کو کافر کہے کسے نوں کافر ہوندا زود
اتھے حکم کفر دا ناہیں ناہو بہت شتاب
اینویں بولن تیراں تائیں احمق جاہل کچے
نیت غضب دشنام نہ کفرے مومن رہسی کچی
انہاں نالوں کافر چنگے کافر اوہ شمار
جیہوں ن کیسدی کفر بکاکے شوہر تھیں چھڑواوے
یا چنگا کہے حرام حلالوں خوشیاں نال کہسائیں
انہاں لفظاں نال جو قائل کافر جان تمام
دین محمد آمین یوہ کاسے کفر دہاں تے آہ
جیونکر وطی منکوحہ دی حیضے دیوچہ بہائی
حلال ہوندا زنا لواطت ظلم تے خون بہو

یا آکھے میں دوست رکھاں خمر زنا بیاج
یا گناہ صغیرے کوں منع کرے کوئی آ
میں کی کیتا جو تائب ہووان نہ ہی کوئی گناہ
کسے شخص کہیا کسیدی تائیں اٹھ چل عالم پاس
اوس کہیا کجھ حاجت ناہیں عالم پاس کی جانا
یا آکھے کہندہ پر وہنا چوری والا پیالہ
جو آکھے میں وعظ دی مجلس کی وچ گندہ کرنا
اس لفظوں نا کافر ہوسی بکیاں نال دلیلاں
استہزا اہانت ناہیں خفت نہ اسوچہ دین
کسے شخص کہیا جو مومن ہاں میں جیکر جا ہیا
ایہ پریشان ایمان انہوچہ تہیں کون چھیر
دعوی کرے ایمان داسن یارا تاویل
جے مشیت ربدی نال ایمان تحقیق
جیکو آکھے خبر نہ مینوں کافر یا ایمان
تھے کفر نہ ہوسی پر جے آکھے مینوں خبر
اتھے کفر پچھاہاں توں غیب معلوم خدا
کسے شخص کہیا جھگڑ نیدیاں تہون شرع رسول
یا آکھے جو اجدادے شرع نہ جانے کوئی
یا آکھے میں ڈٹھے ہوئے جہڑے شرع پونینہ
یا آکھے میں شرع نہ سچہاں توڑے مردام
یا آکھے جو عالم آکھن ماورا النہر

باجہ انہاندے زندگی مشکل ناہیں ہور علاج
توبہ کرتوں اس گناہوں کہیا اوس کا
ایہ کافر سارے وچہ برہنے نال شرع دی راہ
عالم بندے خاص خدادے کہندی حق سچ اس
جو کجھ کہندے آپ کرے دیندی گہت کھپانا
علموں جنگا انہیں لفظیں کافر جان موکال
اوہ مکان بزرگاں پاکاں لائق مینوں ڈرنا
ہور مکان بھی کتنے اہین ہین جتھے تاویل
اہیو دلیلاں بچہاں اہین رہیا ایمان تہین
باجہ تاویلوں کافر ہوسی ایہ تردید سبب
شرط خیار نہ پائی جاوے کافر تدوں ہوسی
کرے ارادہ کہندیاں جانے رب جلیل
میں عوے اسلام دا ایہ تاویل رفیق
لے مرساں اے دوستا چہڈ یوم جدجہاں
مومن کافر دنیا اوتوں جاساں میں ول قبر
اس عوے کیتا غیب اجاں ایمان فنا
اوس کہیا میں عرضی پاساں شرع نہ کراں قبول
یا آکھے مینوں شرع بچہیں دی لوڑ نہ ہرگز کوئی
آپ نہ کجھ سوارن اپنا لوکاں ہتھیں دیندے
ودہیاں دیہ دیہ سچا بنساں لا چھوڑ ریناگھر
اوہ منیساں ہور نہ منساں لفظ کفر تہ بہ

نماز پڑھے کو وچہ رمضانے آکھے ایہا تیری
ایہہ بھی لفظ کفر دا ایہی ہور سنو ان تجویز
اوس کہیا مین تیری آکھے پڑہدا ناہان مول
یا نماز نہ ربیت اساڈی پڑہیاں آئے دُور
یا کوئی کہے نماز پڑہان تا رزق ہو جاوے تنگ
کسے کافر کہیا مسلم تائین دس منیوں اسلام
ملا علی قاری نے کہیا کیوں نا اوس دسیوئی
عالم دی ملاقاتے تکین اینویں رہسی کافر
فقیہ ابو اللیث نہ کافر کہیا جد عالم وَل ڈِہ ہویا
عالم کولوں کلمہ طیب پڑہسی بہت صحیح
فتاوے جواہر وچہ لکھیا کی شے ہی ایمان
لا ادری معلوم نہ مینوں کیا کجھ ہے ایمان
اینویں لکھیا وچہ محیطے جبکو صفت اسلام
نماز روزہ نہ بندگی تنہاں کہے امام حلوانی
کسے شخص کہیا فلانا مویا اوسدی مینوں لوڑ
رب غنی اوس لوڑ نہ کائی عاجز اوس بنایا
قیامت دا کوئی منکر ہووے یا کوئی جنت نا
ظلم کرے کوئی اپر کسے دے آکھے اوہ مظلوم
اگوں کہے کروڑاں وچوں کتہوں لبہسن مینوں
یا آکھے وس اگے دینے دس روپئے ہور
یا آکھے اج کنک ادھاری دیو مینوں دیہ

اس مہینے ہک نمازوں وچہ لکھین دیری
کسے شخص کہیا غیر دے تائیں پڑہ نماز عزیز
یا عکس کرے مین تیرے آکھے کراں نماز قبول
اگے بھی مین ہک دینہ نیتی پُٹ گئے دو مُر
چہوڑ دیوان تا وسعت رزقی کافر کہو سنگ
اوس کہیا مینوں بھج کچھ عالم نہیں دسیسلے وہ تمام
گویا ایہ رضا کفر تے جتھنی ڈہل ہیوئی
کلمہ طیب ہر مومن نوں آوندا جیگا وافر
بلکہ ایہ اسلام سوہنے تے مرسل راضی ہویا
فقیہ ابو اللیث صاحب دی ہا روایہ دلیل قوی
پُچھیا کسے کسیکے کولوں بولیا اوہ نادان
ایہہ بھی کافر جان عزیزا مومن کرین میان
پُچھیاں آکھے میں ناجانا کافر جہ تمام
با جہ نکاح اولاد حرام اوہ ہمیشہ زانی
ایہہ بھی کافر کہنے والا جیوں وس لگی ہوڑ
ایہو جیہے بہت اوچکے جنہاں علم نہ پایا
میزان صراط احساب خطا ندا اٹھوان بعث تمام
مین لیساں بدلہ روز قیامت ہووے تدہ معلوم
نوں دوزخ مین جنت داخل معلم ہووے مینوں
دیہ مینوں نون دیہ روپئے لئیں قیامت روز
دیساں جو قیامت اندر یا جو کنک یا ڈہیر

یا آکھے بنی آدم باجھوں ناہیں حشر حساب
یا آکھے دنیا وچہ مینوں کیہوں چا رب بنایا
اعتراض کیتا اوس تے کہے ملا علی قاری
کسے شخص کہیا جے مینوں اللہ بھیجے جنت جا
یا آکھے مین نہیں ارادہ نال فلانے جاوان
یا کوئی کہے لقاء اللہ دا ایہی مین ارادہ
یا کوئی کہے ملاحظے تیرے جنت مین نہ چاہندا
مشائخ کسے کہیا کسے نون جنت نال نمانے
سندی کہیا ایہ تکلیفان ہین تا مول نہ کرسان
یا کسے کہیا لے جنت نون نیا لذتان چھوڑ
کو اچہ حرام شے پہ بسم اللہ جیوین زنا شراب
وعدہ وعید دا کوئی منکر یا عذاب قبر
اہانت کرے شریعت کوئی یا مسائل ضروری
یا آکھے مین نال علم دے ہوواں نا مشغول
کسے نال زکوٰۃ تے پنج نمازان پچھیا حساب زکوٰۃ
مینوں خبر نہ کوئی بھائی کی ہے واجب فرض
کسے صالح کہیا فاسق تائین پڑھ توں یار نماز
فاسق کہیا چھوڑ نماز پا توں لذت ترک
کسے مسلم کہیا مار نہ مینوں مین آخر مسلمان
یا کوئی کہے فلانا مین تھین کافر بہت زیادہ
یا نیت عبادت سجدہ کردا پیش کسی سلطان

جنان تے حیوانان تائین نا قصاص عذاب
نجلہ ننگ باجھوں ہتھ پیر یو چہ اللہ کجھ نہ پایا
بندگی کارن پیدا ہویا پہلی آیت پیاری
باجہ پیرے یا باجہ فلانے مین کی کم بھرا
یا بہشت جڑے فلانا تا مین پیر نہ پاوان
جنت دے امر یہ مین نا مان بدوں نامرادا
یا جبکہ جنت فلانے عملوں تا مین مول نہ کہندا
حج زکوٰۃ تے روزے رمضان کردی رب نوازی
جنت دی مین لوڑ نہ کائی دوزخ اندر سڑسان
چھوڑان نقد ادھارے پچھے مینوں نا کجھ لوڑ
شرح فقہ اکبر وچہ سارے کافر لا جواب
یا شفاعت قیامت منکر جانو سبہ کافر
یا اج دہاڑے عزت وچہ بیان علمی عزت نہ پوری
بجہلی عمر سے استفتا تہین کافر سبہ جہول
دار اسلام اندر اوہ احمق اگوں آکھی بات
ایہ بھی کافر بے شک ہویا دوجی سنتوں غرض
تا لذت ایمان دی پاوین ہویا اوہ نا راض
ایہ فاسق بھی کافر ہویا ذرہ نہیں وچہ فرق
مسلمانی تیری تے لعنت کہیا اوس شیطان
یا آکھے دل تنگ لیا نون میرا کفر ارادہ
فقہ اکبر وچہ کافر سارے کہیا ہے نعمان

اینویں سجدہ کفر ہے کرنا باہجھ خدا ر
کو نال جماعت نماز گذارے وضو بن ہووے
یا نماز بے وضو پڑھدا او لوچہ نیت ۔ یار
یا قتل نفس دا آکھے کوئی ایہی جان حلال
نال اکراہ نہ کافر ہوسی لفظ کفر یا کم
کو فعل کفر نہیں کافر ہویا خبر نہ اسنوں کوئی
اینویں نال خطا دے کلمہ کفر جو بکے کو
کسے نیت الکت کہن دی کفرت کہیا زبان
جو ہک وجہ ایمان دی تے وجہ کفر دی ننو
ایپر مفتی اسنوں توبہ استغفار دے
بنی اسرائیل ہوئے وچ تہتر ہویا اکہتر ٹولا
فتاوی برہنہ دیوچ لکھیا فرقہ اوہ ہفتاد
پہلا رافضی دوجا خارجی ترےجا ہے قدریا
ہر ہک تہیں باراں شاخاں ہویاں جان جبریہ
کرامیہ تے معتزلہ سب انہاں تہیں مردود
بعضے آکہن علی خدا ہے بعضے کہن پیغمبر
رب قرآن علی تے گھلیا بھلا جبرائیل
رب نسیان تے سستی ہرگز ملکاں نوں جیہا پائی
تریوجہ رہیاں نال رب جاتا نا جبرائیل وہیان
قول تمامی داو نہاندی کہندی سخت خرابہ
بعضے اپر زمین دے جائز کہندے نہیں پیشاب

جیوں قبراں تے ولیاں اگے کرے نو جہلا
یا قبلہ باہجوں ہوری طرفے جانکے نیت کہلووے
یا کہے دیاج شراب حلال نال تیمم زنا
ایہی شرح فقہ اکبر وچہ لفظ کفر دے بہال
جو مارگر اوے کسی تہیں دلوں یا ندا غم
فتوی نال نہ کافر ہوسی حکم شرع کیتوئے
کافر مول نہ ہووی بہائی صورت کن دہرو
وچہ بہنے او سدا ثابت رہے ایمان
تاہی فتوی کفر نہ دیوے کرے بھو
دسے نال تنبیہ دے نکاح تجدید بکار دے
بہتر ٹولا قوم عیسے دی بہت ہوئے رولا
مذہ جنہاندے چھے فرقے جیہاں جہوں مشابہ
مشبہ چوتھا مجسم معطلہ چھیواں ہے جبریا
باراں جہک بہتر ہوندے سدہا ایہ حساب
اخبث قول تے فعل خبیثاں گم کیتا مقصود
بعضے جبرائیل نوں غلطی کہن خدا دے امر
تریوجہ رہیاں جہ لفظ نازل اہدی بھل طور
نفس شیطانہ دی حرکت باجہوں غفلت کدیں آئی
کیتا بھلکے گیا نبی تے اکہن اوہ شیطان
جیوں بہنگ شراب حلال دسیندے بعضے متعود
زمین جا سجود دی ساری دیون اوہ جواب

بعضے کہن خدا نہ ویکھے نا کوئی شے جانے
بعضے اکہن رب معطل نا کوئی اوسنوں کار
بعضے اکہن قبران اندر ناہین کجھ عذاب
کو مومن گلو وچہ جنجو پاوے یا زن وینی سو
یا کو متھے تِلک لگائے یا سر رکھے بودی
دیوی دوارے وچہ شوالے وہرم سالی وچہ گاوان
یا رکھسانے وِینیان اوتے لڑکیان خال کھنائے
یا عید کفاران جنگی جانے جیونکر لوہی لنکا
یا دیوالی دیوے ویکھے ہور شرات کُتا س
ان کہڑے یا ویکھن جاوے خالی ہتہ ویساکہی
جیونکر عادت جہالاندی نان نال کہڑیندے
جے مومن کہے نوروز ہاڑے میلہ خوب بنایا
یا مومن کوئی متاع خریدے ایہہ اج ہاں مبارک
بعضے مومن عذر کریندے بہت اساڈی کھٹی
میلو دی کجہ نیت نہ سانوں نا دل خوشی خیال
مومن ہوکریندے ڈٹھے جیونکر رسم کفاران
ہار سنگار لگا کر نانون نال لے جاون سارے
اوہروان بھی ہک فحش لع لیندی چڑان نا دیان دا اڈران
سیالکوٹ مین اکھین ڈٹھا موئی خوجی ڈبہی
کول مسیتی شور ہوئے او تھے میرا ڈیرا
بعضے مرد دوائی تکے بعضے اٹھ سد ہائی

جو کجہ وچہ جہاندی ہوندا آکہن شیطان رانے
بعضے اکہن کمان اندر بندہ نا مختار
انہان نقطان والی سارے کافر لاجواب
جیونکر رسم کفاران سندی شیطان ڈوڈا اکو تر
یا رسم کفاران دہوتی بنہے یا کُنفت گرودے
مومن وچہ اونہاندی بیلے اوہا شکل بناون
یا زن مومنہ مانندہ کافرہ دی لوچا سر گندائے
یا وچہ دوسہرے ہولی نچے احمق کوی بہنقا
یا دریا ویساکہہ دی بہلی رسم کفاران خاص
نوروز دیہاڑ کفاراندا سبہ ویکہن بڈ کہی
رِہنہ کے بکھت ویساکہ دی بہلی دریا وچ ونڈنیدے
یا اکھے نوروز دی برکت بہت نفع اج پایا
یا نیت نہ سفر تعظیم نوروزے جانون ہووے تارک
سے ہزاران چیزان وِکن جی وچ لائے ہٹی
نا تعظیم نہ جینگا جاپے تا ہی روانہ بہال
بڈھا مرنے نچن ٹپن ڈہمن بنہہ قطاران
فحش دیون تے مرد مساوان سبہ دیوث نکارے
فحش کڈہن تے مونہ چھپاون جیونکر رسم کراڑان
نچن ٹپن فحشان کولون کوئی رن نہ کھبدہی
مین بھی جو کجہ مونہ در آیا کیتا وعظ تیرا
بعضے اکہن بہلے اسین رونے تے پچھتائی

بعضے کہن جی ساتھیں ایسا پھیر کسنے کم کیتا
ہور کراڑیاں وچہ ویاہاں دیوں بہت فساد
ہووے جے کوئی جنڈی پوجے بہل دیوی دوارے
جے لڑکا مر یا ہی ماپے ٹھنڈیاں اوتر جاون
دختر اندے ہتہ مہدی سرمہ ہور مولی اگاناں
دیوی لاٹاں نوالی قبریں منتاں دہیں آ چکے
بعضے جاہل جاتک جمنے کہن اساڈی ریت
کہن نقیر جو بھیڑا جمیاں بند کیتا اگ خیر
گھیو گڑ پا درود پکاون اندر جھیکو کہاون
بعضے اکہن ریت اساڈی کھاون مردہ ہکلی
لوہی رکھ وہمانان اندر رکہن نان باہر
مرنے پرنے جاتک جمیاں ریتیاں بے شماران
اعتقاد رکہن اوہ جیکر ہک رسم رہجاوے
ایہ سب رسماں کفر تھیدیاں جیونکر تھیں گاناں
جو نیت تعظیم کریں انہاں کماں لوچہ جانے خوبہ
نال اتفاق دی کافر ہوسی جیکر جانے چنگا
سجدہ کیتیاں کافر ہوسی تورے بے تعظیم
بعضے پیر فقیر سداون جت ننگی تے پٹ
جیکوئی ہور کراوہنان تائیں چھیڑ و کفر دا کم
پیر اساڈی خاص بہشتی اہیں بھی جھیٹاں
ایہ تمامی لفظ کفر دے کتنے ہک میں اکھان

کہساں سباڈی بہاجی جانجی وچوں نکل پلیتا
جیکر انیوین کرن مسلمان دین گیا برباد
یا ہنڈ یا نوچہ سد بہاون گاون بہہ سنیارے
ان جی بکلے مثل کفاران دیوں تے کھواون
نج شت کوڈاں ہر یک تائیں دیوی دا آسکر آنہ
با جہ خدا جو پوجن غیران جانو کافر پکے
دیوں اگ نہ خیر فقیران اوہ بہار ہدیت
یا الٰہی اس گھرے تھیں گدہ نوں اسد آیہ
یا کجہ قدر طعام معین آتھیں وہ نہ لاون
زنان پیڑی آون ناہیں جے آیاں پہر کھلے
دیو پریدی دے کونوں لڑکا بے وسواس
جاہل جانن فرض تمامی کم گتیاں بدکاران
یا پر نیدے رنڈی رنڈا یا لڑکا مرجاوے
ہور غیر خدا نوں سجدہ کرنا رکہیں یا دیوانا
وچہ یہ منے کافر سارے ویکھو ای مجبوب
برا جانے تاہے کبیرہ نال اوسدے کر دنگا
سجدہ لائق خاص خدا نوں جسبدی ذات قدیم
پیران وڈے متہاد ہر کوئی خادم طالب جٹ
سجدہ کرنا رہنوں لائق اکہن اوہ بیغم
ملصرا طوں نگرا اونہاندی جہٹکے لنگھ سا ہاں
جو توفیق دیوی رب سچا ہر دیاں بھیاں کھاں

غضب کرے کو نال عالمے با جھوں کسے سبب
جیکر کوئی کہے فقیہ نوں شارب تدہ قبیح
دستار ودی سر شدڈ جا یوئی وا ہو وا یوچھیل شملا
یا آکھے جو کیہا قبیح مچھان جو کترائے
اس سنت دی عزت نہ کیتی تہوں کیتے ٹھٹھے
عالم دی اس خفت کیتی عزت علما دی بہاری
شرح فقہ اکبر وچہ لکھیا آیا وچہ محیط ۔
اوہ نقل بنائے علما واندی جیونکر کردی ہنڈ
پگ بیر اہن ہتہ وچہ عاصا جیون گجے اخرجون
نال بجھیڑے مسئلے پچھن ہسن مار ٹھکارا
طفلاں نال جو کری معلم وسدیاں آیت قرآن
ایہ سبہ کرنے سننے والے کافر جان تمام
اہناں نال علم تے علما واندے کیتا استہزاء
خلیفے انبیاء علیہم السلام دے عالم سارے
وعظ کرن تے علم پڑھاون خاص اونہاں دا کم
جو رسم رسوم دی روز کفاراں ہین جھڑی مشہور
اوسدا ہاڑی خوشیاں تحفہ دتیاں ایہ تشبیہ
من تشبہ بقوم فھو منھم آیا وچہ حدیث
فعل کفر تے رسم رسوماں جھڑیاں آں کہہ سنایا
جی رسماں نوں چنگا جانے بھی تعظیم کریں
مرتد اوتے ایمان دا کریو عرض ضرور
خوف کفر دا اوسدے اوتے راضی ہوس نہ رب
سخت قبیح ہے پتن تیرا اتھے کفر صریح
استہزاء دے راہوں آکھے کافر ہویا کملا
یا آکھے لڑ پگڑی لماں اہری کیوں لمکائی
کافر ہوندا باجہ خلافوں عالم کہن اکٹھے
انبیاء دی وارث عالم وچہ حدیث پیاری
کو شخص بہی مکان اوچے تے جیوں استاد مسیت
جی توں مارین ایسا کافر مونہ تیر یو چہ کہنڈ
ہنڈ بنائی نقل موسی دی اوہ کافر بیعون
لے سوٹا اوہ بچھے بھجے مارے پوے ککارا
اوہا شکل بنا وکھائے ہس ہس مرجہاں
گیا نکاح حرامی جمسن یوہ بہشت حرام
جنت حرام انہاں دی اوتے دوزخ لین نہ زندہ
زندہ دین اونہاں دی یاروں حضرت بہت پیارے
جو کوئی تابع قول اونہاں دی رہے سدا غم
ہدیہ تحفہ اسدن مومن دیون نہیں ضرور
نال کفاراں دے ہو جاوے اتھے کفر صریح
جیہڑا اسنوں چنگا جانے بھارا اوہ خبیث
اہناں وچہ تشبیہ کفر دی کافر جین سر جایاں
قاضی مفتی کفر اوہدا اتدن فتوی دیئی
شک شبہ جو ہووے اوسنوں علموں کریو دور

جیکر مہلت منگدا آنے نا ایمان *
جیکر پچھے ترین وِ نا نے ایمان کرے قبول
جیکر تائب نا ہووے سر مارو تلوار
زن مرتدہ جو ہووے اوسنوں کریو بند
ایمان باجھوں اوسدی قید نہ کچھے دور
توڑے مر وی مر ونجے وچے لمی قید
جو ردت تھیں منکر ہویا ایہہ بھی جان رجوع
اینویں نال جماعتے جے اوہ پڑھے نماز
انہاں کماں نال اوہ مسلم سب شمار
کلمے نال ایمان نوں جیکر جانے کو
معرفت اللہ رسول دی اتھے شرط بھرا
عبادت نال شہادت کلمہ جو مرتد بوکارے
مومن جان مرتد ہو جاوے نیکیاں ورتمام
شافعی صاحب نے فرمایا جے مرتد ایمان
جے مرتد ہویا مر جاوے تا عمل سبہ دور
امام صاحب بھی شاہد آندی آیت ہک قرآن
کو شخص نماز پیشی دی پڑھکے ہو مرتد گیو ئی
نزد حنیفہ عود کریسی اوہ نماز پیارا
ارتداد دی حالتے جو کجھ فسق فجور
جتنی طاعت اوسدی نال ردت برباد
کو کفر بکے زوجین تھیں ان ہووے یا مرد
رن دہاڑے اوسنوں ٹپے بند امان
قتل نہ کریو اوسنوں توبہ اوس مقبول
ایہہ وچہ بہت نے لکھیا دیکھو برخوردار
روٹی پانی بند وچہ دیوان جان پسند
قتل نہ تھیسے اوسنوں اینویں امر غفور
اینویں پڑھ یاں سندیاں ٹہری ہوئی سفید
اوسنوں شوق ایمان دا اتنوں نال خشوع
یا اوہ وقت نماز دے کرے اذان آغاز
کلمہ طیب کافرے جیوں پڑھیا ہکوار
معنے شرط نہ جانے ایماندار کہو
جد پڑھ وچہ اختلاف وچہ پڑھنے آ
کم کفر دے چھوڑے نا ہیں کافر جان بیائے
نزد حنیفہ عود نہ کرسن جیکر وت اسلام
لے آوے تا عملاں والہ دفتر اس امان
شافعی صاحب نے آندی شاہد آیت غفور
اختلاف دا ثمرہ تینوں دساں رکھ دھیان
وقت باقی پھر مسلم ہویا پڑھنی مڑ تنبوئی
نزد شافعی عود نہ لازم تاک مسعودی یارا
ساقط نال اسلام دے بعضے کہن نہ دو
بعد قبول اسلام دے اوہ وت ہوسی شاں
رن حرام نکاح ترٹا دوہاں دے سر گرد

کٹھی اوس حرام ہے عمل سبھے برباد
ایہہ جیکر کفر دسے کلمے اندر مومن شکے
جتھے ہے تجدید نکاحدی منتخب تے اولے
جتھے کفر یقینی ہووے اوتھے سد گواہ
اک سوہنی گل دساں میں تینوں سونا چاندی ہکا
تجدیدایمان نکاحدی دونویں کرن ضرور
وچہ رہنے چوتی چیزاں تھیں ایمان جاون جرح
ہور نفس داکہیا منناشرع لحاظ نہ کرنا
چھوتھا رسم رسوماں اوتے جو کجہ کہن تنریکیا
دور ہونے ایماندا اتھے خوف بے شک
ترک شکر ایمان دی ترک نمازاں پنج
ترسجا او نہانوں چوں بھائی کرنا ظلم لچیاں
دنیا وچوں نال ایمان سلامت جو کوئی جاوے
آپ آکھیں تے وقت نزع دے نا ساندی سوراخ
ہور نگہبانا اتھے اوتے جس مومن نوں آوے
جس دے ہوٹھ سیاہ ہوجاون یا خاکستر رنگ
تجدیدایمان نہ کیتی جسنے اسدا ایہہ احوال
ہور رہنے دے وچہ لکھیا جو کوئی ایہہ دعا

کلمے باجھوں اوسنوں رہسی سد افساد
زاں قبولے باجہ گواہاں ایہہ روایت پکی
اس نکاحوں مہر نہ کوئی زوری ناپا رولا
نکاح کرے تے مہر دیوا ؤ ایہہ شرعدا راہ
منکوحہ تھیں لئے وکالت جاں دل ہووے ہکا
دو مرداں نوں شاہد رکھکے ہووے دور قصور
حب دنیا وچہ شاغل رہنا اول ایہہ حساب
ترسجا جاہ مرتبہ چاہنا طلب وہی وچہ مرنا
اوسے ایہہ بیکار رہنا کوں نہ بھنے ایہہ لیک
ترین گناہاں واسطے وچہ رہنے تک
خوف نہ کرنا جاں تھیں ایمان ڈوا گنج
عکس انہانہاں کرنے والے ایماندار سیاں
ترائے نشانیاں وچہ رہنے اوسدے خوب ساوے
جس مومن دے وقت مرنے ہوون دین فراخ
اٹھے امور ثلاثہ وچوں نال ایمان سدھاوے
یا آواز جیوں گل گھوٹو ایمان نہ اوس سنگ
یارہا نوں کرن اساڈا کلمے نال وصال
پڑھے ہمیشہ اوسدا ایمان ہے بقاء

اللّٰہم یا ولی الاسلام واھلہ مسکنا بالاسلام و ثبتنا بالایمان حتے نلقاہ وانت راض عنا غیر غضبان یا اللہ یا اللہ وصلے اللہ تعالی علی خیر خلقہ محمد والہ واصحابہ اجمعین برحمتک یا ارحم الراحمین ؁

ہور سبھنے وچ لکھیا کہیا پاک رسول ۔ آخر باب کلمات کفر دے مومن کرن قبول
کفر دے کلمے ہان زاہین پڑھے کوئی ترلوار ۔ کلمات جو صادر ہوئے تھیین ایہ کفارت یار
پڑھو صلوٰۃ سلام نبی تے ہے فرمان نبی دا ۔ جو نام میرا سن ترک درود دوان منیوں کوئی رنجیدہ

باب در بیان ثبوت فرضیت نماز پنجگانہ کے

دنیا وچ تے حشر دینہ ایمان بعد صلوٰۃ ۔ اوسی کجھیہ نبی فرمایا پڑھدے لیں نجات
عقل بلوغ او شرطان ایمان طفل دیوانہ باہر ۔ ایمان نماز نہ فرض دوہان تے وچ کتابان ظاہر
ابو حنیفہ دا فرمودہ ڈٹھا وچ مسعودی ۔ کو دک مومن بالغ ہووے سنتون بیٹھ جودی
پہلا فرض شرع دے بارہ دن اسکے پر صلوٰۃ ۔ نا روزے نا غسل فریضہ نا کو حج زکوٰۃ
حج زکوٰۃ جان طاقت ہووس تدن ہووس فرض ۔ چن رمضان تے باجھ جنابت روزے غسل نہ غرض
ہے فرضیت نماز دی ثابت نال قرآن ۔ ہور حدیث اجماع ہتند اتنا ای کران بیان
واقیموا الصلوٰۃ عزیزا رب سچے فرمایا ۔ وقوموا للہ قانتین ایہ بھی نص وچ آیا
واقیموا الصلوٰۃ دا معنے قائم کرو نماز ۔ مطلق حکم ہویا اس اندر نا پنج وخصوصات
وقوموا للہ دے معنے پڑھو نماز کھلو ۔ کتابا موقوتا دے معنے وقت نگاہ رکھو
فسبحان اللہ حین تمسون تظہرون وتیائین ۔ پنج نمازان نال پاکی دو حسینی وچ دسائین
تریں آیتان دو وچ عزیزا ہے اوقات اشارت ۔ وچ مسعودی پہلے دفتر فارسی جان عبارت
اقم الصلوٰۃ لدلوک الشمس پہلی آیت کریم ۔ دوجی طرفی النہار آیت جان فہیم
فسبحان اللہ حین تمسون تیجی آیت قرآن ۔ ہور حافظوا علی الصلوٰۃ وچ پنج نمازان
ہویا حکم نماز واشت سو دار جہان ۔ گیتی بہت تاکید رب اساڈی وچ قرآن
پنج بناء اسلام دے وچ حدیث رسول ۔ اوہنا توں وچ نماز بھی آکھی اوس مقبول
شاہد دیوی اتہ بہت ناہین کو معبود ۔ مگر یک ذات اللہ دی لائق اوس سجود

قائم کرن نمازدا دیون مال زکوٰة
ہور حدیث رسول تھیں فرضیت اثبات
جیکو ہک نماز نوں جان کے دیوے چھوڑ
کوئی وقت نماز دے یا کیتس فراموش
کرے نماز ادا اوہ جیہڑے وقت بیدار
اقیموا الصلوٰة ولا تکونوا من المشرکین چہ قرآن
نشانی جان ایماندی پنجے وقت صلوٰة
نماز اہی تھم دین دا کیہا رسول خدا
امت نبی کریم دی جنتی بجہ تمام
وقت رسول کریم تھیں تا اجو کے روز
امت دے اجماع نوں پکا جان سبب
امت میری جھوٹھ تے کرسی نہیں اکٹھ
آیت حدیث اجماع تھیں ثابت فرض خدا
جیہڑے کرن خراب نمازان اوہ بہار بدکار
بدکار آندے کولوں تھیں جیہڑے جنتی ہوسن
کہسن اسین نمازی نا ہسی نا مسکیناں طعام
خوار نماز تے بے نماز مین دوہین گران بیان
بعضے کہن اوہ بے نماز جو کدین پڑھی کدین چھوڑ
خوار نماز بعضے کہندے علم نماز نہ جانے
ہزار ورہا دوزخ وچہ سڑسی کرے نماز جو خوا
جتنا قدر نماز دے کارن کیتی بہت پا کیہ

روزے بجہ رمضان دے حج شرائط ساتھ
فرق اسلام تے کفر وچہ ہکو جان صلوٰة
اوہ کافر تحقیق ہے حکم نبی تھیں نور
اوس قضا نہ جانکے کیتی خواب بیہوش
اوسدا اوہا وقت ہے کہیا نبی سردار
موافق اس آیت دے یارو حضرت کفر کیہا
نال حدیث شریف دے ہویا ایہ اثبات
قائم کیتا پڑھیاں تارک ڈاہڈا فنا
ثابت فرض نماز ہے اپر خواص عوام
منکر اسدا کوئی نا ہویا تا ہنوز
پچھے آیت حدیث دے کیہا رسول عرب
اس حدیث نوں سمجھ کے مین بھی کیتا اٹھ
واہ واہ بندے رب دے کرن جو خوب ادا
سخت عذاب نہاں دوزخ اندر دوش وزار
کھڑی چیز تسانوں دوزخ پایا دسدیاں وچ
تھے اگے ڈیہے ٹھڈے آہین تمام
دووو وچہ مسعودی سنتوں اہل ایمان
بعضے کہندے بے نماز جو مسلم نہ پاکی لوڑی
بعضے کہن جو کم دنیا دا ہیش نماز دن جانے
ایہ وچہ مسعودی پہلے دفتر نال حدیث شمار
ہور کسے عبادت کارن نہ کیتی وچہ قرآن مجید

پنج نمازاں فرض خدا فرمایاں وچ قرآن ❊ اختلاف رکعتاں سند اموجب کراں بیان

پڑھیاں ایہ مصیبتاں نالے پیغمبراں نے شکرانے ❊ فرض نبیدی امت اوتے ہویاں وچ قرآنے

حضرت آدم جنت وچوں رات نہ ڈٹھی مول ❊ باہر آئے رات پیا نہ ہوئے بہت ملول

صبح ہوئی دن روشن ہویا فرق ڈٹھا شب روز ❊ دو رکعتاں نفل گذارے ایہو فجر آموز

شب رفتہ روز آئندہ ایہ دو نعمتاں تجہ ❊ تاہیں دو رکعتاں پڑھیاں نبی خدا دے مجہ

جیوں نعمتاں دا شکر خلیلے چارے نفل گذارے ❊ اوہا پیشی فرض اساں تے ہوئی سجھ پیارے

خواب ڈٹھیوس بیٹا کوہ توں حکم ہویا دشوارے ❊ پتر کوہندیاں بدلہ دنبہ بھیجیا رب ستارے

دنبہ کٹھا پتر بچیا ایڈا افضل نہایت ❊ نمرود لعین دے خوفوں چھٹے دوجی ایہ کفایت

تریجا خوف اگی تھیں چھٹا کافراں جنہ بنائی ❊ چوتھا فضل جو اگ جنہ دی رب باغ بنائی

جیوں نعمتاں دا حضرت یونس آندا شکر بجا ❊ چار رکعتاں نفل گذارے دیگر فرض تھیا

قوم دا خوف انہیرا دریا پیٹ مچھی تھیں باہر ❊ خوشخبری ایمان قوم دی چار مصیبتاں ظاہر

حضرت عیسے ترین نعمتاں دا کیتا شکر ادا ❊ ترائے رکعتاں نفل گذارے شام نماز تھیا

ہک شکر ہیں بندہ ربدا نالے خاص پیغمبر ❊ دوجا میری ماں بھی بندہ نال خدا دے امر

تریجا کفر دے کلمے کوں رب رکھے معصوم ❊ جو کوئی کفر بکے بکوائے رحمت تھیں محروم

جیویں نصارے کہندے عیسے پتر و زوجہ تریا ❊ عیسے پتر تے زوجہ مریم کہندا کافر تھیا

حضرت موسی جیوں نعمتاں دا آندا شکر بجا ❊ چار رکعتاں نفل گذارے ساتھے فرض عشا

مدین وچوں طرف مصر دی لے چلے تشریف ❊ حاملہ نال صفوراں بی بی زوجہ نیک شریف

بی بی تائیں وچ رہ ولادت رعد گجے تے مینہ ❊ سخت انہیرا اگ نہ لبھے اجڑ گرگے شینہ

پتھر اوتے لوہا ماریا کارن اگ کلیم ❊ کتنی واری اگ نہ نکلی بولیا پتھر فہیم

اے پیغمبر حکم نہ ساں اگ دیواہاں تینوں ❊ منقطع امید ہوئیو نے رب پیں آکھے کینوں

طور سینا تے نور ڈٹھونے اوتھاں جاتا اگ ❊ نوسے کوہاں دور کوہ طوروں ہی بھی دگ

(بقیہ ص ٥٢)

اوہ چمکار انوز دا آہا اوپر کسے درخت
ایہ درختے اوتے آون نور تلے رہیجاوے
ستر واری تلے اوتے گیا اوہ چمکارا
اتی نادالله لا اله الا انا سنیاں ایہ آواز
اگ لدہی مینہہ ٹھہریا لی لدہی ہتھ پیر
دنیاتے جاں حضرت آئے شب معراج گذار
وچہ مسعودی پہلے دفتر ایہ تمام بیان
مومن قبرے وچوں باہر اوسے روز حشر دے
ہین ثواب نماز فجر دا ہوہین تے ہسوا
نزد آدم دے گھوڑے چڑھیا توں بندہ مومن لیجاوے
ہین ثواب نماز پیشی دا چڑھ توں ہیر او تے
خلیل الله دے نزد اوہ مومن گھوڑے چڑھیا توں لیسی
ہین ثواب نماز دیگر دا ہین تے چڑھ محبوبا
اوہ آکھے چڑھ پیرے اوتے ہین ثواب شام
اگے ہور براق نورانی اوہ بھی کرے سوال
مومن چڑھسی نال خوشیدی کول موسیٰ جالیسی
ہین ثواب نماز وتر دا کرہین تے ہسواری
نال شفاعت سرور عالم مومن وچہ جنان
ہر دم پڑہ ہو صلواۃ نبی نے خالی وقت نکوئی

اونہاں جا ہیا پکڑاں ہتھ وچہ اونکیے ہو تخت
ایتھے تانور درختے ہتھ وچہ مول نہ آوے
حیران ہویا حضرت موسےٰ رب کہیا ای یارا
رب پیغمبری دتی موسے ہور کھلے کئی راز
بکریاں کل صحیح سلامت ہر صیبتوں خیر
ترے رکعتاں وتر ودہائے ہتھ دی سرار
نال جماعت پڑھ ہو نمازاں تاراہنی رحمان
آگے ہک براق نورانی اوہ کہسی کے مرے
لیجاوان ہین نزد آدم دے تینوں پر نور دلیں
اگے ہور براق نورانی اوہ بھی اتہ بہت ہی کہسی
لیجاوان ہین نزد خلیلے رب سنیہے مُتے
اگے ہور براق نورانی اوہ بھی اینویں ہی کہسی
نزد یونس دے اوہ لیجاسی اگے ہور عجوبا
نزد عیسے دے اوہ لیجاسی رکھیں ہا دے تمام
ہین ثواب نماز عشاء دا چڑھ ہین فے الحال
اگے ہور براق نورانی اوہ بھی ات بہت ہی کہسی
لیجاوان ہین کول محمدؐ کرسی شفاعت گاری
داخل ہوسی وچہ مسعودی ایہ تمام بیان
نال حضور تعظیم پڑھیے تا خاصیت ہوئی

کتاب الطہارۃ - باب اول دربیان فرض وضو کے

قال اللہ تبارک و تعالےٰ فی القرآن المجید
یایہا الذین امنوا اذا قمتم الی الصلوۃ فاغسلوا وجوہکم وایدیکم الی المرافق وامسحوا برؤسکم وارجلکم الی الکعبین

وچ قرآن مجید سچے دے کیہا رب جلیل ❊ فرض وضو دے چار نی سوتوں بجھ خلیل

مونہہ دھونا تاں نیاں کنیاں کھاڈی سر دوال ❊ ایہ حد مونہہ دی جان توں دھونا بہت بحال

ارکان داخل وچ ہتھانے دوجا فرض بچھانی ❊ مسح سرے دا چوتھا حصہ تریجا ایہ کر جانی

گٹے داخل پیراں اندر چوتھا فرض ہیوئی ❊ علماں نال نہ اینویں کہندے تنیہ وچہ ہکیوئی

معنے جاں مسحدے بھائی سناں ہتھ پہچونا ❊ معنے جانو دھونے سندے پانی خوب وہونا

جیکر آب تقاطر ناہیں پائیکا کجھ رہیا ❊ دوہیں وچ جہیں وانہ وضو ایہو خوب سہیا

ہردم پڑھو صلوۃ نبی تے جیہیں کی ہتھ آئیے ❊ درود نبی تے پڑھیں وچ الہدی تنوں خوب صفائی

باب دوم در سنتہائے وضو گوید

دہ سنتاں نے وضو اندر وکھو وکھ دسائیں ❊ اول ہتھ دھو وینیاں توڑی پھیر شرمگاہ تائیں

اول کوزہ پکڑ کھبے وچہ سجے پاتر پوائیں ❊ مٹھ پلید نہ کر کوزے دی کھبا پھیر سوائیں

جے ہکی ہتھ پلیدی ہووے دھووو دوئیں رلائے ❊ مٹھ پلید نہ ہتھاں پاکی عالم گئے سمجھا کر

شروع بسم اللہ تریہی ترسے واری مونہہ تک پانی ❊ کر مسواک خلال داڑھیدا اینویں انگشتاں آنی

جو بیلوں ترک کرے بسم اللہ وچہ پڑھے پاک کے ❊ عالمگیری وچہ سنت نہ قائم سن ہوئین کن ہر

جے پڑھ لے بسم اللہ وضو کرسی پاکی کل بدن ❊ بسم اللہ باجھوں چار اعضا پاک حدیثی من

کو الحمد للہ وقت وضو یا اللہ اشہد کہندا ❊ وچہ فتاوے عالمگیری درجہ سنت لہندا

خلال داڑھیدا اٹھوں انگلیاں پیراں پر لگھاوے ❊ دھوون پچھے وچہ فتاوے عالمگیر دساوے

مسح کنانداں دیں سنت دھونا تریہی واری ❊ ہر عضوے دا وچہ وضو دی سنتاں دہ سوہیئیں

مسح کماندا سردے پانی گردن کارن وقت ❊ ایہ منیہ اوہ مختصر وچہ ادب وضو ایہ مت

ہک سنت سنتاں موکدہ وچوں جیکر مومن چھوڑے ❊ نبی شفاعت نہ بھرسی اوسدی کیتا کر تیا بوڑے

مسواک کیدی ترک نہ کرنی درجہ بے حد آیا
ستر چار نماز فضیلت ہے جس وضو وچ مونہہ پایا

ہور نبیؐ صاحب فرمایا ہر آزار دواء
موت باجھون مسواک دا کرنا وچہ مسعودی آ

کو نال وضو مسواک والیدی دو رکعت گذاۓ
ستر نالون ایہ دو بہتر وچہ رموز پیارے

مسواک موہین نون پاک کریندا رب راضی خوش لگا
حدیث نبیدی وچہ مسعودی شیطانڈی نیر شلکا

سرور عالم امت اوتے کیتی ایہ تخفیف
مسواکیدا امر نہ کیتا لازم ویکھ ضعیف

جتنی واری کول نبیدے آیا جبرائیلؑ
امر کیتو نے مسواکیدا وچہ مشکوٰۃ خلیل

سرور کہیا مین ڈرویس مت خوفادا نہ یاون
ماس موہنیدا اگلے پاسون کر مسواک گھساون

دندہہ وچہ حق رناندے جابجا مسواک
وچہ رموز تے عالمگیری ناہووں غمناک

سنت وچہ مسواک کرندے جت بہت ایہی خوب
وچہ رموز تے مفتاح لکھیا سنتون اے محبوب

ترئی انگشتان ہتھہ سجیدیان مسواکے تے دہر
خنصر تے ابہام سجے وانیچے او سدے کر

اول شروع کرین تون سجیون آتلی دندین پچھے
وت اوتلی وندین کھبے پاسے کرتون ہو دلبر

اسے طرح پھر تلوین دندین اول سجے پھر کھبے
اقل درجہ ہو ترے ترے واری مفتاح صلوٰتون بے

یاران والے اعلیٰ درجہ اوسط پنج پایت
نو واری بہی انہوین جانی طاقدی ہر جایت

ہر دم پڑہو صلوٰۃ نبیؐ تے جد تک رمقی جان
برکت نال درود پڑہن دے ثابت دین ایمان

باب سوم دربیان مستحب ہاۓ وضو گوید

نیت وضو ترتیب اتو تی سجیون شروع کرین
گردن مسح تمام سرے دا ستوانج ملین

ترتیب وضو دی وچہ قرآنے جو ہین خدا فرمائی
سجا پہلون کھبون اگے دہوشتابی بہائی

اہمان مستحبانو جون چہوڑین ناک یارا
اہل سلف نے مستحب نون رکھیا بہت پیارا

ہر اعضا نون دہوندیاں پڑ شہادت کلمہ ہے
یا پڑہو دعائین ماثور دا ایہ ممنیہ ادب وسیائی

کفر دکلمہ پڑہو ہمیشہ وضو بعد ضروری
مومن ہونا شرط نمازے کہے حنیفہ نوری

کم کفر یا کفری کلمہ یا دلیل مین کیتی — جان بوجھا یا وِسر بہولاوے جو مین تھین بدتی
بیزار ہویا مین کفر شرک تھین ہو تمام کبیرے — کل صغیریاں تھین مین توبہ پڑھناس ہم سبے
جو کفر رد کلمہ پڑھے زبانی نال تصدق قلبی — پاک ہوسی اوہ کل گناہوں جیونکر دھیہ کلبی
استغفار تے کفر رد کلمہ وضو بعد دسائین — دعائین ماثورہ وچ وضو پڑھ انہی بنی جائین
ہتھاں پیران مونہہ مسح دیاں وکہو کہہ دعائین — اول آخر وچ وضو بھی آپو آپ دسائین
ماثورہ نے اوہ دعائین جو حضرت فرمایان — لکھیاں جو ین امام غزالی آکھ سناوان بہایان

بیان ادعیہ ماثورہ کہ بہ شستن ہر عضو در وضو خواندہ شود

بدایۃ الہدایہ دے وچ کہے امام غزالی — وقت وضو ایہ پڑھ ہو دعائین سنتوں باہر والی
وضو کے جد نیت بندہ ایہ دعا الاوی — دہو کہے اتے فریب شیطانوں آدمیوں بہ بچاوی

بسم اللہ الرحمٰن الرحیم۔ رب اعوذ بک من ھمزات الشیاطین
واعوذ بک رب ان یحضرون۔

پھر جسو یلے ہتھ دہووے تا ایہ دعا پڑھیوے — برکت کرے خداوند مالک تین زیادہ تھیوے

اللّٰھم انی اسئلک الیمن والبرکۃ واعوذ بک من الشوم والھلکۃ

پھر جد نیت کرے وضو دی پڑھ ہو دعا ایہا ہی — نویت ان اتوضاء تا آخر تیک ایہا ہی
پھر کرولی کرن لگے جد مونہہ وچ پانی پاوے — پڑھے دعا رب ذکر تلاوت شوق عطا فرماوے

اللّٰھم اعنی علی تلاوۃ کتابک وکثرۃ الذکر لک وثبتنی بالقول الثابت
فی الحیٰوۃ الدنیا والاخرۃ

پھر جد پانی نک چہ پاوے وقت وضو دے کوئی — ایہ دعا پڑھے رب بخشے جنت دی خوشبوئی

اللّٰھم ارحنی رائحۃ الجنۃ وانت عنی راضٍ

مونہہ تے پانی پاون لگیاں ایہ دعا پڑھیوے — روز قیامت فضل الٰہا ہوون چہرہ روشن تھیوے

اللّٰھم بیض وجھی بنورك یوم تبیض وجوہ اولیائك ولا تسود وجھی بظلماتك یوم تسود وجوہ اعدآئك۔

سجی بانھ دھووجسویلے تا ایہ پڑھو دعائیں ۔۔۔ یارب نامہ عملا نوالہ سجے ہتھ پھڑائیں

اللّٰھم اعطنی کتابی بیمینی وحاسبنی حسابا یسیرا

کھبی بانھ دیوقت پڑھوے ایہ دعا یگانہ ۔۔۔ یارب کھبے ہتھ نہ دیویں عملاں دا پروانہ

اللّٰھم انی اعوذ بك ان تعطنی کتابی بشمالی او من وراء ظھری۔

سروا مسح کرے جس ویلے ایہ کجھ پڑھنا آیا ۔۔۔ یارب ہیٹھ عرش دے مینوں دیویں رحمت سایا

اللّٰھم غشنی برحمتك وانزل علی من برکاتك واظلنی تحت ظل عرشك یوم لا ظل الا ظلك اللھم حرم شعری وبشری علی النار

مسح دا کرن لگے تا بولے ایہ گفتاراں ۔۔۔ یارب چنگے بول سناویں سنگ دیویں ابراراں

اللّٰھم اجعلنی من الذین یستمعون القول فیتبعون احسنہ اللّٰھم اسمعنی منادی الجنۃ فی الجنۃ مع الابرار

پھر جس مسح کرے گردن دا پڑھے دعا بھلیری ۔۔۔ کریں آزاد جہنم کولوں یارب گردن میری

اللّٰھم فك رقبتی من النار واعوذ بك من السلاسل والاغلال

سجا پیر دھووے جس ویلے تا ایہ پڑھنا آیا ۔۔۔ محکم راہ تے رکھیں مینوں ثابت قدم خدایا

اللّٰھم ثبت قدمی علی الصراط المستقیم مع اقدام عبادك الصالحین

کھبا پیر دھووے پھر جس دم تا ایہ پڑھو دعائیں ۔۔۔ یارب پل صراطوں مینوں امن امان لنگھائیں

اللّٰھم انی اعوذ بك ان تزل قدمی علی الصراط فی النار یوم تزل اقدام المنافقین

وضو تھیں جد فارغ ہووے اشھد پڑھے زبانوں
نالے ایہ دعائیں بولے سمجھو اہل ایمانوں

اشهد ان لا اله الا الله وحده لا شریك له واشهد ان محمدًا عبده ورسوله۔ سبحٰنك اللهم وبحمدك اشهد ان لا اله الا انت استغفرك واتوبُ الیك فاغفرلی وتُب علیّ انك انت التوابُ الرحیم ۝ اللهم اجعلنی من التوابین واجعلنی من المتطهرین واجعلنی من عبادك الصالحین واجعلنی صبورًا وشکورًا واجعلنی اذکرك ذِکرًا وسبحك بُکرةً واصیلاً

وچہ کتاباں وضو والیاں آیاں ایہ دعائیں — جو کوئی پڑھ یاد کریسی فضل کرے رب سائیں
ہر دم پڑھ ہو صلوٰۃ نبی تے مومن مسلم بھائی — درود نبی تے پڑھنے والے پاون خوب صفائی

باب چہارم در بیان مکروہات وضو گوید

چھ مکروہ نے وضو اندر دل تے خوب ٹکائیں — سجے ہتھ استنجا تے ہور دنیا سخن ودسائیں
نک تھک پانی دیو چہ سٹنا طرف قبلہ نہ نظر — سجے ہتھ نک یو جھن پانی سخت ماریں تہیں ڈر
ہر دم پڑھ ہو صلوٰۃ نبی تے کوئی وقت نہ خالی — پیاریں نبی دے بے حد ہوسی رہو سدا خوشحالی

باب پنجم در بیان نواقض وضو گوید

دو راہاں تھیں جو شے ظاہر بھنے وضو تائیں — وچہ وقایہ ابویں لکھیا ہور بھی آکھ سنائیں
زرد پانی تے رت پیوں ہندی تے بیہوشی مستی — تکیہ خواب بیوانگی ہور مباشرت بھی سختی
مباشرت فاحشہ دی صورت دساں ناشرماواں — وچہ شریعت شرم نہ کیجے دسدیاں راہ سچاواں
فرجے اوتے آلت لاوے وچہ نہووے کپڑا — دوجی شرط وساں ہیں تینوں آلت ہووے تکڑا
جیکر آلت ساکن ہووے تا وضو نہ گیوئی — جامع رموز وچہ اینویں لکھیا میرا ذمہ نکوئی
دو مرداں مباشرت کیتا یا دوں مرد زناں — عالمگیر یو چہ وضو تروڑے نزد شیخیں آسناں
امرد کہندے بے ریشی نوں آلت دا سر جوڑن — یا دو عورتاں فرجی آپنی ننگی کر جوڑن

یا دو مرد جو عقلون خالی الت کرکے تیز
قیاس امام محمد کتیا وضو اتھے نہ جاوے
بعضے اپر قول محمد فتوے دیون یار
لگلے راہون مرد نے تہین گندی وا جد آوے
مگر جس زن دیاں دونہہ راہندا ہووے ہکو راہ
وچہ نماز رکوع سجود ہسے مار ٹھکارا
کو وقت کراہت نفلان نیتے ہسے مار ٹھکارا
کو وقت کراہت فرضان نیتے عصر نہ اُسدا ہارے
وچہ فتاوے عالمگیری وضو اُسدا باقی
لڑکا مار ٹھکارا ہسے وچہ نماز دے کوئی
موتم ہسن وچہ نماز دے قہقہ سن امام
پُری دہانون گھٹ قی ہووی یا لہو وچہ تھُکّ
بلغم دی قے وضو تائین ہرگز بھندی ناہین
چھالے تہین جد آب نپیڑے زوری لہو وہاوے
یا چک گاجر مولی مارے اتے لہو دا لگے
انگل لاوے اوس مکانے جتھون لہو چھپیا
ساہ لاکے یا نال روئیدی جیکر لہو ٹھہراوے
کو وچہ قیام رکوع سجودے یا قعدے وچہ سُتا
کو مُڑے نال دخول کرے یا نال کسی چوپائے
یا کیڑا نا سان کجان تہین یا پھوٹون باہر آوے
خروج کیڑی تہین اوئے وضو لکھیا وچہ سعودی

حشفے نال ملاون حشفہ شرم کیتی پرہیز
جے اس فعلون خروج تراوت تا بھسان فرماوے
موجب عدم خروج تراوت لکھیا وچہ معیار
اوہ نہ بھجے وضو تائین منیہ وچہ فرماوے
اوس عورت دے وضو تائین وہ واکری تباہ
دیہ وضو نے بھیندڑے مکے گنگلے سمجھ لے یارا
وچہ فتاوے عالمگیری وضو کرے پیارا
اُتھین تیجھے وچہ نماز دے ہسیا نال ٹکارے
فتاوے قاضیخان دیوچ جون عالمگیری ساقی
وچہ فتاوے عالمگیری وضو اوس رہوئی
منیہ وچہ امام دا وضو گئی نماز تمام
ہردو پاک نہ وضو بھجے مرضی تہین دھوتے
تیلی قے لہو تھک غالب ایہ ہی تویں دسائین
عالمگیری دیوچ لکھیا وضو اوس نہ جاوے
منیہ اندر وضو قائم سانزن مول نہ وگے
جے انگل تے لہو آیا وضو اُسدا ترٹا
جے جانے بند کرے نہ وہی وضو اُسدا جاوے
وچہ حدیث شریفے آیا وضو اوس نہ ترٹا
یا جسم دی گتھی آلت پاکے جنید یوچ لکھائی
ہور ذکر تے عورت نون کو شہوت ہتھ لگاوے
ہور نجس جائین مول نہ ترٹے باجہ تراون سوئی

بجھڑ لیسو جمڑ بندے نوں لہو پی ہو یا موٹا
ایہہ چیزاں تری وضو تائیں بھندیاں مول انجانے
سوراخ ذکر کہ تیل پائے یا حقنہ کرے ازاری
تیل سوا خون باہر آیا حقنہ کڈھیا سُکا
دو صورتاں نوں وچہ وضو باقی وچلی سارن اوے
ہر دم پڑھ ہو صلوٰۃ نبی تے خاصہ بعد صلوٰۃ

یا کو وچہ کمانڑے ہیسے سنے نہ کول کھلوتا
کجہ مسئلے وچہ مُنیہ لکھے کجہ وچہ کنز بجھیانی
یا رُوں وچہ سوراخ ذکر دے بول ہووے جاری
رُوں تر وچوں باہر ون سکی مسئلہ اجیہہ مکا
مُنیہ دے وچہ اینویں لکھیا بہتر جانے مولیٰ
دہ بار پڑھے تا رہو سبھی نال خدا دے اثبات

باب ہشتم در بیان موجبات غسل گوید

سبب غسل دے دساں تینوں جتھے نہاونا فرض
موجب غسل دا داخل حشفہ قُبل دُبر وچ بندے
حشفہ لپیٹیا قدر حشفہ دا آلت فرج ننگھ وے
خروج منی دا موجب دوجا وقت شہوۃ شرط انہاں
دوناں بور جیو نیکر بعضے دہات او نہانوں جاری
جتھے وقت شہوت باجھوں وچہ موز لیا وے
وقت شہوت جاں ضروری ہووے وقت جدائی
اسے مسئلے دی ہک صورت منیہ دے وچہ آئی
ہن میں اس کتاب لکھیا جو منیہ وچہ پڑھیا
بعد سکون شہوت دے اوسنوں آب منی دا آیا
ہور موجب زن حیض نفاسوں پاک یا گم دھاڑے
سُتا اُٹھیا منی مذی ویکھے نہاونا فرض
احتلام ہووے جد کسے کجہ تراوت باہر

جتھے غسل نہ ہووے لازم وہ بھی کرسن فرض
چھوٹی لڑکی تے جو پائے میت منی سن بندے
نہاون اوستے لازم کیتا عالمگیر فتاوے
دوناں بودیا ہک او نہاں تھیں نہاون آہر نمازے
بول تے بھی یا بعضیں وقتیں رستے بدن آزاری
باہر جا یاں یالت لگے تا منی غسل نہ پاوے
توڑے وقت خروج دی منی نرمی نال آیائی
میں بھی پڑھ اوستاداں کولوں سمجھی ستوں بیاگے
وقت خروج منی دے کسے آلت ہتھ وچہ پھڑیا
نعمان ہو محمد نہاونا کیہا یوسف ہم نا فرمایا
کم والی ہر پنج نمازاں نہا کے نیت گذارے
مختصر وچہ اینویں لکھیا عاصی کہندا عرض
نہاونا لازم ہوندا اُستھے منیہ دے وچہ ظاہر

احتلام ہووے کسے خوابے ظاہر تری نہ ذرہ
اُہیو حکم زنیدے تائین دو شیخان فرمایا
احتلام دخولون پچھے تر یا بول نہ سُتا
عورت مرد ستے رل جفتہ اوٹھ فرش آلودہ
احتیاطون غسل وہان تے بعضیان ایہ فرمایا
ہور محقق تیلی سگھنی کہندی نظر پچھیوے
تیلی پیلی ہُئی اکٹھی ایہ عورت تھیں جانی
ایہ مسائل بہت ضروری جیونکر حیض نفاسے
دخول کرے کوناں جو نائے جیونکر کھوتی گائیں
انزال ہووے تا نہاونا لازم نہیں باالت دے ہووے
موٹا کپڑا آلت اوتے داخل وچہ انسانے
نکا کپڑا لذت فرجدی جیکر آلت پاوے
واجب نہاونے دو اکھاوں سنت چار شماروں
کافر اول جنبی ہو یا پھر ایمان لیاوے
روز جمعے نہاونا سنت عید فطر قربانی
سنت نہونا اوتھے آیا جتھے بہت جماعتاں
بعضیان کہیا سنت نہاونا واسطے فضل و ناظرہ
جے روز جمعے عید ہووے تے عیدے کارن نہاوے
ہکی غسلے سنتاں دوئیں کیتیاں خوب ادا
اوستے نہاونا لازم نہیوں منیہ ویکھ مقررہ
احتیاط محمد کیتا نہاونا زن تے پایا
جے غسلون پچھے منی ظاہر پہلا غسل ونگاتا
احتلاموں منکر دوویں کیونکر حال آلودہ
طول ندر بعضیان کہیا بعضیان نمک سمجھایا
لمی سگھنی چٹی مردی لا خلاصی تھیوے
جھگڑا چکا عورت نہاوے مُڑے نال ستوانی
کر تاکید پڑھو کل مومن ہو سعد یو سعادی
باجہ تراوت وضو باقی طرف انزالوں جائز
نماز گذارے کر استنجا خوف نہ تھیں رد دو
باجہ انزالون غسل نہ لازم جیونکر وچہ حیوانے
غسل کہیا ہر دوہان تائین عالمگیر فتاوے
میت نوں نہواؤ زندی بھارا مُردن آبارو
نوں نوں اگے نہاؤنا واجب حکم شرع فرماوے
وقت چرامے جاجیا نوں ہے حج دہاڑے جانی
غسلے وضوئیے ہو نمازاں سنت ادا انجاتاں
دہمیون پچھے شاموں لگے نوندی لہنس ہوجاوے
جے عیدی غسلے جمعہ گذارے سنت ادا ہو جاوے
مجموعہ سلطانی یوجہ لکھیا دیکھو باجہ خطبہ

موجب غسل سنت دا آکھاں بو کسے نہ آوے
مومن رلکے کرن عبادت تسکے کوئی نہ جاوے

خوشبو لاون سنت نبی تھیں مومن کلی لاون
عید جمعہ خوشبوئی لاوے درجہ کجھ آیا
خوشبو لا کے کرے عبادت راضی رب ملائک
مستحب جانے تری نہونے وچہ کتابان لکھے
نیت کرے کو داخل مکے ہووے یا مدینے
چوتھا جو مزدلفے وچہ کھلوے اوہ بھی نہاوے
حکمی بالغ نیندران وچ رہیان تائین جیکر خالی
لڑکا جیکر وطی کریگی آپے جیڈے ہانن
عورت لڑکے نال کریگی یا دختر کسے وڈی
تریے نشانیان دختر اندر تراٸے اندر لڑکے
حیض آوے تا لڑکی بالغہ احتلام یا بچہ جائی
نو ورہیان تھیں چھوٹی دختر تشتہات نہیوے
فرض غسل دی تھے اکھاؤن ہونہ تک پانی پاونا
گیتے وال نہ عورت کھولے گُتہ والان ترسائے
یکفیک انا بلغ الماء اصول شعرک حدیث نبی وسائے
بس بی حفصہ تیری تائیں گُتہ والان جد پانی
کو مرد گندائے وال سر دے کھول کے نہاونا لازم
پنج سنتان نے غسلے اندر ہتھ دھو کر استنجا
ترنواری کل خبثہ دھووے سنتان پنج تمامی
پانی وچہ اسراف نہ جائز تھوڑی وافر پانی
کھونا بیوی رب فرمایا وچہ قرآن کریم

کپڑے دھوون جان پاکیزہ جیکر اٹھ نہ آون
کل گناہون پاکی ہووس حضرت ایہ فرمایا
جان خوشی ہور جیکو نیڑے ایہ یادوتی فائق
حکمی بالغ کو دک جنبی کافر کلمہ سکھے
یا دیوانہ ہوش لے آوے بہونال یقینے
ایہ چوتھا بھی عالمگیری منتخب کھاوے
کافر باجہ جنابت آہا وس تون بسوالی
حکم دوہان تے بھلا ایہی نہاؤ تاوہ جانن
غسل فرض ہے دوہ وچ ایہان تے جاتک بھی نا جیندے
جنہاں تھیں اوہ بالغ ہوندے ویکھ قدوری پہر کے
انزال لڑکے یا احتلام یا ڈاہڈہ استہیں باری
مختصر وچہ اینوین لکھیا کنز بھی گڈہ وکھیے
کواری سر پھیران تائیں سارا بدن وی ہاتا
ہرج شرع وچہ آئی ناہیں کہیا نبی سوہارے
حفصہ تائیں وہی عمرؓ دی اوہ مومناں دی مائی
پا گھلائیں کھول نہ گتے اُس وچہ حرج بچائی
تے ہک روایت کھولے ناہین کہے حنیفہ اعظم
لاہ پلیدی وضو سائیں آخر داکر سنجا
تے پانی وچہ اسراف نہ کرتوں ایہا کار گراہی
بہانیت کو دریا تے ہووے تاہی وانہ جائی
اسراف کرین بھراں شیطانان کیتی جز حکیم

ہر دم پڑھو صلوٰۃ نبی تے بیحد بے شماراں
روز حشر دے پل صراطوں لنگھسو بنہہ قطاراں

باب ہفتم دربیان اقسام آبہا کہ وضو جائز باشد بدان یا نہ جائز باشد

وضو کرنا جائز ایہی نال پانی آسمانی
زمیاندے کل پانی اینویں پاکی ویکھ نشانی

ترے پانی آسمانوں آون پنج نے زمیاں وکے
غسل تے وضو نال اوہناں دی کردے ہون سکھلے

اول مینہ تے دوجا گڑا تیجا برف پچھانی
دریا سمندر رواہے چشمے ہور کھوہاں دی پانی

تھوڑی مدت کھلوتا پانی جبکہ گندا ہووے
اوہ پلید نہ جانی بہائی ہر کو نہاوے دھووے

یا رنگ بو سواد وٹیوے پاک شدیدی رباں
جیویں روانہہ یا چھوٹے رڑھیاں یا جو شناں نہ ڈہلیاں

غسل تے وضو دوویں جائز جو اگے رقت غالب
منیہ ہور قدوری دیکھے جیکو ہووی طالب

دوجی شرط دساں میں تینوں نام نہ ہور وٹیوے
اجی بھی اوسنوں پانی آکھن منیہ کدہ دیکھیوے

دہ در دہ تے وہندا پانی جب پلید نہ ہوون
مجھیں گائیں وچہ وڑ ہگن یا دھوبی کجھ دھوون

جو رنگ سوادیا بو وٹیوے پاہر تے وٹیون
وضو غسل نہ جائز اوتھہیں جو لگ پاک نہ تھیون

پلید پانی وچہ اڈ چھٹیری کیونکہ اسدی پاکی
جد پاک پانی اوہناں وچ وہان لوڑی عرض کری ایہ خالی

ہک واری جد دیکھے نکلے فتوے اس تے آیا
بہت کتاباں دے وچہ اینویں منیہ بھی فرمایا

بعضیاں کہیا ترواری اوہ بھر کے پھیر وٹیوے
جتنا وچہ پلید کھلوتا تدن خلاصی تھیوے

جس چھٹیری وچہ کل پلید یا اکثر نجس ہوئی
سے واری ڈہیاں پاک نہ ہوسی حکم شرع کیتوئی

حوض کبیر پلیدی پیا جبدا نام تن وائ
محل وقوع پلید ہووسی نال اجماعدے یار

اسدے اندر قول بتیرے دساں دہ سو کہلا
مشائخاں بلخ بخاریاں دسیا ہونی جہلا

کول پلیدی وضو جائز کہے فتاوی برہنہ
ایہو قول صحیح برجندی کہیا جھوٹھ نہ کہنا

آب مربع طرفاں اسدیاں دہ دہ ہوون چارے
گز گٹر بیندا وچہ منیہ دے لکھیا ویکھ پیارے

آب مدور گرداوسدا چھتری گز تمامی
ایہی دہ در دہ جنیا ہی عرض ہمیں کجہ خامی

جو دوسی گزان پانی لمان ادھ گز عرض ضروری
گز شرع دا چوبیہ انگشتان بعضیان کیہا بھاؤیہ
وڈوا نکڑا جو نہ ہووے انگلی بہی میانہ
آڈوسے یا نہر وہیچہ وچہ مردار پیو ئی
جے پانی متصل مردارے اکثر یا تمامی
پانی نہر یا اڈوے والا جیکر تیز نہ چلے
حد جاریدی دستان تہنون گہاہ تیر جدوں کی
ہک چہیڑی تہین دوسی نہاون ہوندے پاک تمامی
دہ دردہ تہین ہک گہیہ کتنا دوسے کر دی پورا
داخل خارج ہون اکٹھے تاہوسی ایہ کم
حجۃ الفضلاء تے حیرت الفقہ اندر ایہ مشکل
پانی نوں پلید نہ کردے کوئی نجاست لگو
اس حدیث دے معنے کیتے آپو آپ اماماں
لی مراد حدیث شریفوں شافعی کل پانی
جس کنارے جنبی نہاتا دہ دردہ وچہ پانی
ایہو حکم وضو دے اندر بہتر جان ہلونان
تن وار پلیدی وچہ چھیڑدے جیونکر گوہا مردا
اختلاف یوسفدی یاروں شرط تحرک کہندے
دہ دردہ کولوں گہٹ پانی لدہا کسے برادر
نال تقاطر ہتہاں دہووے کدہیوں دیکہوگے
چہوٹے چھپڑ یوچہ وضو سانے اوہ مستعمل سارے

سو گز لمان ہک گز چیڑا پنجاہ دو گز منظوری
چہیان جوان تہین وی دہ نہ انگل پنج جو کستی بہاوے
عرض انگلی نے جو ٹکائیں خوب کریں پیمانہ
اکثر دور لگہے مرداروں سارا کم آیوئی
غسل تے وضو اوتے جائز ہیٹھ پانی بدنامم
وضو مٹہا بہت کچہیوے تا مستعمل ہاتے
غسل تے وضو جائز ناہی کہاں تہر عمدگے زوری
ادسے تہین جد ہکدو نہاون تے ہے جنابت نامی
ہکدو نہاون کجہ نہ ودہے سن یارا منظورا
وکہو وکہرے حجرو ڈیکلن رہت کلی نہ چہ عجم
پر صورت مین آسان بنائی ویکہ دوہاں تہین
وچہ حدیث نبی فرمایا پڑہو بہر اڈوے چلکے
دہ دردہ تے وہندا پانی نعمان کہے حراماں
رنگ سوادیا بو ڈیوے تد پلید پچہانی
دوجے تائیں اوس کنارے جائز غسل پچھانی
دوئے کنارے جنبی تائیں لائق ہی کہ نہاون
وضو اوستہین دور کچہیوی جاوے گز تمر دہ
ایہہ جاری کہن نجاری منیہ وچہ نہ سہندے
ہتھنہ پلید نہ موتہ نوں پیچہ پاک ہائے جاوے
بہیر پلیدی وچہ نہ آوے عرض سنو دل ڈیکہو
وضو کارن اڈ کہڈیوی آپ کری اوہ جاوے

اس حیلے مستعمل پانی نا ہوسی سن یارا — وضو سازن وت وت کیتے توڑے بے شمارا
جسقدر ڈوگھان چھپڑدی وچہ تھر عدی آئی — اوہ ہکو روایت دسان مینوں جتھا نفت بھائی
ہک بھرے کو چھپڑی وچون تھلا مول نہ کر — اتنا ڈوگھا جان کفایت ناڈر ہووے کسی
جبن چھپڑی تھین ڈیھہ نہ نکلے خلقت کرے ارادہ — گھڑی بھار کے باہر سٹائین دو سے کرن تکادا
قائمقام جاری دے جانو ایہا حیلہ سازی — وچہ کتابان انیوین لکھیا سو کہی ہون کاری
اس حیلے داوقت معین پانی داخل باران — چھپڑ یوچہ ہووے جیوین دسان اگے یاران
ہک رکھے ہک چائے گھڑا انقطاع نہ ہووے — ہین قطارہ کدھیدے او تے آدم ہو کلو وے
جبہٹ کڈھین یا نال نکاندی دو سے گھڑا نہ فرض — تحفة الفقہا برہنہ پانی کڈھنا غرض
جبن چھپڑ ید انگل ترا یا پاک ہووی جد سکا — اکثر پاک ہووے اس اندر ایہ مسئلہ بھی مکا
دو یا جبن چھپڑے وچہ دہ در دہ ہو پاک پئوئی — وہنا شرط نہ جان دوہاندا حکم شرع کیتوئی
ہر دم پڑھو صلوٰۃ نبی تے مومن مسلم سارے — دو ہین جہانی سرور عالم ہو سو بہت پیارے

باب ہشتم در بیان احکام چاہ کہ باکدام نجاست پلید گردد

قلیل کثیر غلیظ خفیفہ کھوہ پلیدی پئیا — یا سنا یا پھٹیا حیوان یا بکری مرگیا
توڑے بندہ نال وضو دے کھوہی وچہ پے مویا — یا جنبی ڈگ کے جیوندا نکلے حکم برابر ہویا
جیکر بندہ باہر مویا کسے وچہ کھوہ ڈھٹھا — چاہ پلید نہ وچہ رموزی مت کر جانی ٹھٹھا۔
ایہہ اندر عالمگیری اس وچہ فرماوے — جیکر غسلون اگے ڈٹھا پانی کڈھیا جاوے
کتا سور مانند دوہاندی جھڑے پاڑن والے — شیر گدڑ گھیاڑ اکھاؤن جتنا بھی اس دے نالے
ہر صورت وچہ آب تمامی کڈھنا لازم جانی — بھوکے باجھون مونہ او نہاندا جیکر پہچے پانی
کتا عین نجاست ناہین لکھیا عالمگیری — صحیح ایہا جو مونہ پہچیس تا آب تمامی گیری
جو کھوہ اوہا ہو سارا پانی نکلے ناہ کی کریئ — دو دا ناشنا ہر تا نیدی حکم دوہان سر دھریئ

ہور حیوان حلال کھوہ تے نہیں جیوندی باہر آوندا
کھوہے وچون نال حیاتی حیوان باہر آیا
اس کلیہ دے وچہ آئے مسئلے چار عجیبا
مشکوک جوٹھا مشکوک تے جہانی مکروہ نامکروہ
پاک جوٹھا تا چاہ نون پاکی جانو خاص عوام
کتا پھٹیا کھوہے وچون حیوان باہر آیا
اٹھ ویہان سراہی پانی ہوکے دے وچہ آوی
جو وقت کڈہن جے ہوکے وچون فیر ڈگے کھوہ پانی
چشمہ دار کھوہے دے اندا ایہ حساب کجیوی
محدث وچہ کھوہیدے ڈٹھا سارا ناپ گیوئی
اس محدث دی چالیہ ہوکے بلی ہویان ہی چالیہ
ککڑ بلی بطک مرے یا جو کجھ قدر اونہاندے
جے خوک یا جہون ہڈی مردارے ڈٹھی اندر چاہ
جو ہا مرے یا قدر جو ہیدا ہوکے تریہ کڈ ہائین
ہر جا اندر تریہ بجا حصہ مستحب کر جانی
جے بلی کولون چھٹا جا پیا وچہ کھوہ
جو بلی جیوندی جو ہا مویا کڈھو جالی ہوکے
عکس ہووے تا سٹھ کڈ ہاؤ جو ہے داناہ ہک
جیکر ڈگے دنب جو ہیدا اک ڈ ہو تری سو کڈ ہا
جد پلیدی پوے کھوہے وچہ تد پلیدہ ہو یوئی
ترے دینہ اتین عود نمازان جیکر سونا پاٹا

لازم ناہین اوے کڈہنا عالم ایہ فرماون
حکم پانی پس خوردہ جیہا ویکہو شرح وقایہ
دو ہٹین دو میم بچھیا ہے ماء البئیر جیبا
پلید جوٹھا تا آب پلید پاک کرواوہ کھوہ
منیہ وچون حاصل کیتا مسئلہ ایہ تمام
نڈہے وڈے تراتے سے ہوکا حکم شرع فرمایا
دو نا ہووے ڈیڑہ سو ہوکا اد ہا چھ سے لاوے
مجموعہ خانی دے وچہ لکھیا اوہ معاف بجھیانے
ہوری وچون تھوڑا لبھتا سبھوہ کڈہ سٹیوے
باجھوں حدث پلیدی اس تن لگی ہعد نکوئی
ایہ چالیہ تون لازم جانی ایہ روایت پہلی
سٹھ ہوکا کڈہ کھوہے وچون سارے عالم کہندے
تر ہڈی یا گوشت اوتے منیہ کرے تباہ
ویہ لازم دہ اوے جانیں ہین تینیون سمجہائیں
اول کڈہ پلیدی کھوہون پچھون کڈہو پانی
جیکر مرن دو ہٹیم جو کھوہے اسّی ہوکی دیر دہ
تریہ جو ہے دہ بلی زندی کڈہو بہی ہتھدے ہو
پنج ست ہوکے اولی ایہین جیکر کڈہن جہک
عالمگیری دیو چہ ڈٹہا تاہین دتا ہو کا
ہر پنج نمازان علمے باجھون نعمان عود کھیوئی
علمی باجھون کے حنیفہ جھوٹھہ کہان ہین گیا تا

عفی اللہ تعالیٰ عنہ محمد دلپذیر

پھوٹر مصلاً جستہ کیڑا دہوو ہر شی سارے
بو یوسف اتے محمدؒ کہیا جد تحقیق نہ ہووے
جس شی نوں ہیٹ کیتیاں ہویاں لہو ہووے سائل
جیونکر ڈڈاں مچھیاں ڈھموں ہور اٹھوہاں کرلی
جھڑا کھوہ ہیٹھوں ورگ توں ہووے سوڑا
جاں اُس قدروں اوچا پانی جاہ پلید ہو یوئی
اس روایتوں معلم ہویا جاہ نوں حکم نہ چھیڑے
نجات المسلمین والے فرمایا اوہ کھوہ پاک
ڈڈو کہماں مرگل جاوے وچ کھوہے یا مچھی
مچھی باجھوں جو شے آبی کھاون جان حرام
غسل وضو ہر دوئیں جائز ہیون کراہت جانیے
جنید کڈھیا پانی اُتھیں ہیون کارن بہائی
جامع الرموز صغیری تر سچا ویکھ فتاوے
پانی کڈھیاں سانبوکا پاک ہویا کھوہ تانیے
جنبی ڈھٹہا کھوہے وچ مسئلہ جان محیط
جیموں قول مراد حنیفہ حی تھیں یوسف جنبی
جنبی جنبوں پاک ہویا تے وت اُس کھوہ دا پانی
پانی پاک تے جنبی جنبی جیونکر آہا گندا
ہر دو پاک مراد ھے تھیں جنبی اتے پانی
جے بدن جامے تے کجھ پلیدی ہووے ہور حقیقی
جے اوہ پانی مونہہ تک پانی تک روایت آئی

جو کجھ دہوتا اوس کھوہ تھیں پھیر نہ آوے کارے
ناکو کرے عود نمازاں ناکو نہاوے دہووے
اوہ شی مرے پلید نہ پانی دس تعون جیکو سائل
جنگلی شہری دوئیں برابر وچ سبھنا رنگ ونگی
اوس کھوہے نوں حکم چھیڑ دا جو لگ پانی چوڑا
کڈھے باجھوں پاک نہ ہوسی پہلا حکم گیویٔی
توڑے پانی وچ کھوہے جنداں دہ دراپڑے
ہر وقت ضرورت فتوی آہتی باجہ ضرورت پاک
یا جو شی جدی مردی پانی توڑی کھادن بیجے
اوہ شے گلکے ٹوٹی ہووے پانی پاک تمام
جس پانی وچ اجزا اوسدا اوہ مکروہ بچھانے
جے پانی کڈھیاں صاف ہو جاوے جنید لوڑ نکالی
جسدا نام ہے عالمگیری رہیں ہمیشہ سادا
وچ کتابے نظری آیا منیہ ویکھ حوالے
علماء ثلاثہ آپو اپنی دیوں اس جامت
ہور لکھے تھیں امام محمد اللہ ہونے راضی
پلید کیتا لگ جستہ اوسدا نعمان قول بجاتی
دوویں ہے اوہ حال اپنے تے آکھے یوسف بندہ
نزد محمد محیط عبارت وچ گزرے جانی
جاہ پلید ہوسی اجماعوں منیہ وچ تحقیقی
امام اعظم تھیں وچ منیہ دی شرح ہن قرآن روا

جیکر پانی کڈہنوں اگے سارا ہووے غرق — جو وت جاری پاک بچھانی بعضیاں کہیا فرق
ہردم پڑہو صلوٰۃ نبیؐ تے افضل ایہ وظیفہ — حضور نہووے تا ہی درجہ معارج وچ شریفہ

باب نہم در بیان احکام پس خوردہ آدمی و حیوانات گوید

جوٹھا جانو پاک بندے دا مسلم کافر کوئی — جُنبی حیض نفاس والیدا منیہ وچ لکھیوئی
جوٹھا پاک گھوڑیدا جانو نالے اوس چوپائی — ذبح کرن تے گوشت کھاون ویکھو شرح وقائی
پلید جوٹھا چہارپایاندا جہڑے پاڑنوالے — شیر گدڑ بگھیاڑ اکھاون چیتر ابھی سگ نالے
جہڑے پنکھی پاڑنوالے شاہین باز شچنے — پسخوردہ مکروہ انہاندا کہیا وچہ برہنے
بلی ککڑی کوچے بھونے کہڈان وسن والے — چوہے سپ تے نیول اکھاون گوئین بھی اہنالے
پس خوردہ مکروہ انہاندا جہڑے طیر درندے — مختصر تہیں حاصل کیتا کڈہ ویکھیں شنوندے
خر کہچر دے جوٹھے تائیں جانو بھی مشکوک — نال تیمّم وضو سانے ہولے خواہ مملوک
ہور پانی جے لبھنہ ہووے تا ایہ حیلہ کرنا — ہو سو پانی تا روا نہ حیلہ رب سچے تھیں ڈرنا
بعضیاں کہیا اول وضو کرنا بہتر جانی — وضو پچھے کرے تیمم مُنیہ وچہ بچھانی
مُہر کے تائیں حکم جوٹھے دا کہیا ایہ فقیہاں — خر کچر دا پاک پنگھارا ویکھہ کتابان وچ بیاں
ہردم پڑہو صلوٰۃ نبیؐ تے چالا کڑو بندیاں — جنہاں اوتے اللہ راضی چھڈو ہوا گندیاں

باب دہم در بیان احکام آب مستعمل گوید

غسل وضو یا ہتہاں دہووے جنہے نیت ثواب — تا پانی مستعمل ہوسی ویکھو کنز کتاب
انجان اوتے ہمہ پلیدی ہووے ناہیں رہ — محض حدث یا قربت کارن نیت اوس بقرہ
قربت معنے جیونکر دہووے روٹی کان یا کھاکے — نوڑے اگے وضو ہووے عالم گئے سمجھاکے
کو وضو اوتے وضو کردا نیت مرو عضاوان — عالمگیر بوچہ مستعمل آب کہیا فقہاوان

آب مستعمل نزد حنیفہ جیونکر موتر گن دا
نزد محمدؒ پاک بچھپانی اگوں پاک نہ کردا
پرہیز کرو مستعمل کولوں کرسی رب ستاری
وقت وضوئے قطرے جہڑی جامہ جاں گھولاؤ
کرو پرہیز نقاط غیروں اپنے تہیں لاچاری
گرمی تہیں کو نہاوے دھووے پانی ہووے ہکٹھا
عورت دھووے بھانڈیاں تائیں بو طعام نہ آوے
ہردم پڑھو صلوٰۃ عزیزو نبی کریم دے تائیں

تے جیسا بول حلال شئے دا یوسف آکھی بندا
خاص الخاص جانو اوس تائیں جہڑا اتہیں ڈردا
متقی ہونا ہتھ نہ کسے باجھ اللہ دی یاری
ابو حنیفہ تے ابو یوسف دوویں معاف تباؤں
تاہیں معاف کہیونے ہیں تاں ایہ پلیدی بھاری
اوس پانی تہیں وضو جائز جیسا وہندا اکٹھا
تاہی تا مستعمل ہوسی شرع ایویں فرماوے
نال شفاعت عاصیاں تائیں ملن بہشتیں جائیں

باب یازدہم در بیان احکام تیمم گوید

تیمم تائیں جاں خلیفہ غسل وضو ہر دوہاں
عاجز ہووے پانی کولوں کوہ دا قدر دوراڈا
مالی جانی دشمن ہووے یا تریہ خوف مرنئی
یا پانی وچہ کہوٹے ہووے کول نہ رسا بوکا
ابتداء بناؤن جائز کارن عید جنازے
ہور بدی اوڈ یکت کسے انہاں باجھ نہ ہووے
جیکر انہیں کرن تیمم ہوری کسے سبب
دو ضرباں نی وچہ تیمم دوویں جاں ضروری
کوشش کرکے مونہہ تے ملے حداں چار نگاہاں
ضرباں ہاری پاک مٹی تے تا اوہ پاک ہوئی
پتھر ریت تے چونہ سرمہ جانے مرداسنگ

ہر ہر جا دسیساں تینوں خوب کریساں سع ہاں
یا مرض یا سردی مارے سنتوں قول اساڈا
توڑے کوہوں اندر پانی ہٹیکا نیت کرئی
یا عید جنازہ گھسدا جانے روا تیمم لوکا
ہک امام تے والی میت سر پر وضو سازے
ایہ دلیل دوہاندے اندر حدث تمامی دھووے
امام ہونا بہی روا انہاں دا بہتر جانے رب
پہلی مونہہ تے دوجی ہتھاں ویکھو کنز قدوری
ارکان داخل سر انگشتاں خوب ملے دوباہاں
یا کو جنس زمین دی ہووے حکم شرع کیتوئی
ایہ کل جنس زمین دی جانو گچ بہی اسی رنگ

جو شے اگے سڑ ساہ ہووے یا گل ہووے پانی
تیل قلعی دانے کپڑے ہور جیو نیکر لکڑی
جس شے اوتے جائز ناہا جیکر خاک آلودہ
جھکھڑ گھلے اوڈ کے پہنچے پاک مٹی مونہ ہتھاں
توڑے ہور مٹی تے قادر جائز خلل نہ ذرہ
ضرب مارے جد کپڑے اوتے او چا ہتھ لگائے
جو مار ضرب ہتھ وپر نہ آئی اوڈ جاوے اوہ خاک
وضو نال پانی دے کرنا خاک تیمم آئے
اگے تے رب غالب کیتا ہک پانی ہور خاک
ایہ مسئلہ فرمایا مینوں حضرت صاحب کھیڑے
اوہ ربانے فاضل نوری ساکن وچ گروٹ
ضرب مارے کو تہر اوتے یا زمین نمناک
محض زمین تے ضرب ہتھاں ایہا شرط پچھانی
جے وچہ وضو دے سکا ہی خشک رہیوان حصہ
وچہ وضو دے دھونا لازم اوہا ذرہ پچھانی
چہ تھے حصے نہیں گھٹ خالی جیکر عضو اچھوڑ
چھلا مندری لہن کریدا کرن انگشت خلال
وقتوں اگے جائز ایہی کرن تیمم بھال
منگنوں لگے تداں جائز جیکر غالب ظن
جیکر پانی ملدی باجھوں دیوے نہیں رفیق
اختیا جوں توڑے مال زیادہ آسدی پاس

او سے اوتے روا تیمم ہرگز مول نہ جاتی
جے دھوڑ انہاں تے روا تیمم ایہ روایت تر کڑی
ہن او سے تے روا تیمم کر توں ہو آسودہ
نیت کرے تیمم تھیں جائز ناپاستہاں
اختلاف امام یوسف دا کپڑے دھوڑ بتقرہ
دھوڑ جد نکلے کپڑے وچوں نال ہتھاں دے لائے
عالمگیری وچہ ایہ تیمم کرسے ناہیں پاک
اونہاں دوں وچہ سب سچے نے کیہڑی حکمت پاکے
دوزخ اگ بجھائی اونہاں جیہڑی دوں تہیں پاک
نور محمد نام اونہاں دا رہن خوشا بد نیڑے
نو کوہ دور خوشابوں دکھن پانی دین وگوڈ
روا تیمم توڑے ہتھاں نال نہ چمبڑے جا
چمبڑن خاک ضرور نہ کوئی مونہہ دیو وچہ جانی
یا تیمم دے وچہ خالی اوہ ذرہ کس قصہ
استیعاب تیمم دے وچہ شرط خلافی جانی
بعضیاں کہیا روا تیمم بعضیاں کہیا نہ لوڑی
نیت اولدے لازم ناہیں نزد اخیراں بھال
دو جا طلب رفیقوں اگے ٹریا جد نیال
آب رفیق نہ منگیاں دیسی ایہ منیہ وچہ من
روا تیمم جیکر وت پچھے دینے ال تحقیق
تا بھی روا تیمم منیہ اندر بے وسواس

مثلاً گوزہ پانی پیندی وِکدا اوہ دو منگدا
غالب ظن پا وچہ آبادی یا گواوسنوں دسّے
عکس تمیہاں لازم ناہیں طلب پانی اوس پا یہ
نال تیمم پکواریدے جو دل ہوس گذارے
جیکجہ بھنّے وضو تائیں اوہ تیمم تروڑے
تیمم تجیہاں ہریک تائیں حیض نفاس جنابت
جتّے فرض ہو وضوئے تو حیض جنابت جانی
جیکر ظن پانی دا نیڑے طلب فریضہ جانو
مستحب تاخیر نمازے جینوں آب امید
کار نہ پڑھے کو نال تیمم آب نہوس اعادہ
نماز پڑھی کسے نال تیمم تو بھی بھلا پانی
نعمان محمد عود نہ کہیا توڑے وقت زیادہ
جے وقتوں پچھے یاد پانی تا عود نہ کہیا کسے
تیمم جانو مثل وضو دی فرق نہیں وچہ درہ
مثل وضو تیمم جیکر آکھے کوئی نہ ہووے
سو نہ دہووے دو ہتھاں پیراں نوں کر وضو وچہ آ
مسح کر سو نہ ہتھاں اتے پاک مٹی گھن نماز ف
ہر دم پڑھے ہو صلوٰۃ نبی تے لکھ لکھ پڑھ ہو سلاماں

ایسا بے شفیق رفیق خلقت نہیں پا سنگدا
اتھے طلب فریضہ پانی ڈھونڈہی جینو نگر تسّے
بیٹھ رہو کے نال تیمم نیت نماز گذارے
وقتی ہور قضائی سنّتاں نفل وتر سن پا یہ
ہور قادر ہووے آب کافی تے ایہ زیادہ لوڑے
توڑے محدث نالوں اینہاں بہتی سخت خرابت
مٹی پاک دو یا دو ضرباں ترجا نیت بہیانی
ترے سے گزاں چار سے تیکن کرنی ڈھونڈہ پچھانو
جو لگ وقت نہ وچہ کراہت منیہ وچہ ایہ قید
وقت باقی پھر پانی لدہیس تا بہی نہیں اعادہ
توڑے یاد کیتو سو ونیتی تا بہی عود نجانی
یوسف کہیا وقتوں پچھے عود نہ کرے نگا دا
نعمان محمد نال یوسف دے منیہ دیو چہ دسے
جتھے روا فقیہاں لکھیا حکم قرآنے کہڑا
وچہ تیمم پیر دو سکے وضو دیو چہ دہووے
وچہ تیمم ذکر پیراں دا کہیا نہیں خدا
آپے خدا تیمم اندر کیتے پیر معاف
امر ایہو کل مومناں تائیں کیا خاص نہ کیا عاماں

باب دوازدہم دربیان مسح بر موزہ ہا کردن

مسح موزے نے جائز ایہی کیتا آپ رسول
اوّل وضو کامل کرتوں ہوسین تد مقبول

وضو کامل دساں ہنیوں لکھیا وچہ مسعودے
کسے پیر دھوتے وچہ موزی پایے پچھوں ہا ؤ ی کردا
جے تمام ہو یا پھر تر ٹا جائز مسح ہو یو ئی -
جو صاحب عذری وضو کیتا عذر رہیا وچہ نبد
ایہ وضو ہر دوئیں کامل لکھیا وچہ کتابان
ہکدنیہ رات مقیمی تا ئین مدت مسح دی ہائی
کرن حساب وضو جد تر ٹا مدت مقیم مسافر
مقیمی وچہ سفر دے ٹر یا دینہ تے رات نہ ہو ا
مسافر وچہ گھر بیے آیا دینہ تے رات نہ مکا
جو صاحب عذری وضو کیتا عذر رہیا وچہ جاری
کامل وقت نماز ہکیدا جتھر ا یا کنہ رہندا
کامل وقت نماز دے عالمگیری شکل بنائی
اس وضو سائیں نماز گذاری وقت قضا لہو جاری
اوس نماز نوں عود کرے پر جبکیر خون نہ بند
اول آخر وقت تمامی نال عذر دے جاوے
باد بول یا دست نہ ٹہرسن یا نکون لہو جاری
اوسے وضو نال گذارے فرض نوافل سنتاں
جو صاحب عذری وضو کیتا جسو یلے دن چڑھیا
جو ظہر قضا دی ہوندیاں تکین ٹیندر ہور کو ئی
فرض مسح دا دساں تینوں ترے انگشتاں دستی
مسح کرے گو ہتہ نہ چھکے یا چیڑا یا پلیئوں

جتھر ا صاحب عذر نہ ہووے اسنوں ایہ ہووے
جے تیمم تا موں اگے ترٹا مسح نہ جائز مردا
ترک اداں دی نزد حنیفہ شافعی فرض کہیوئی
یا جس پیر زخمیتیں دہوتے باد نہ خارج گنہد
ہن موزے پائی مسح کریں ہر دو مدتیں ساں
ترے دینہ رات مسافر دے حق وچہ کفایت آئے
وضو یاں شمار نہ کوئی بہت تھا ہیں وافر
ترے دینہ راتیں مسح کرینی مسئلہ ہے مشہورا
اٹھوین پہر دہووے دو پیراں ہور رکھی سیہ مکا
مسح کرے دو موزیاں اتے وقتے وچہ ازاری
اوسنوں صاحب عذر دا لکھدے فقیہاں تہیں کہندا
بعض وقت نماز دا لہو جاری کسے ہو یائی
ہور نماز دا وقت داخل اوسو وچہ خون قراری
اوس نماز دا وقت سارا عود نہ کری لیند
شرط لکھیا وچہ عالمگیری تا معذور کہا وے
وقتی وچہ نہ وضو ترٹس خارج وقت خواری
جو لگ وقت نہ خارج ہووے دیکھ وقایہ منتان
تا منیہ اندر وضو ترٹسی وقت ظہر جد کٹریا
اس صورت وچہ وضو اسدا نزاں ظہر گیوئی
لیکان لازم چھکنا سنت طرف پلی وچہ لیستی
فرض ادا تے ترک سنت دی توڑی وچہ دلیوں

مسح نہ جائز جنبی تائیں ہور موزیاں تلیان
جنبی نہاتا پیران پاکی مسح نہ حاجت کوئی
جیونکر دنبہ تنگن قصائی سر نیوان پیر اوچے
جمع شرع وچہ آئی ناہیں ات بہت کو نہ نہاوے
رکھے پیر مکان اوچے تے وچہ پانی وڑ جاوے
نہ یجی صورت موزیاں نوالہ ٹریا سفر مسافر
نماز پڑہے اوہ نال تیمم رکھے تھوڑا پانی
جو لگ آب غسلے کافی تے وضو کارن پائے
تیمم کرے جنابت کارن وضو آب تھوڑے
کو موزیاں نے جرموقان پائے یا کو پیر جراباں
جرموقان تے تدن جائز جے موزیوں شروع نکیتا
جو شے گیا وچہ نہ کجے جورب موزہ کوئی
اُن کپڑیاں جیکر ہوون اوتے سارا چم
ترائے انگشتان موزہ پاٹا ہک جائون یا ہتھی
دو دو انگلیاں دو موزیاں وچ جیکر ہووے موری
جیکبہ حکم مسح دا مردان اینویں حکم زنانان
ہک موزے وچہ پانی آوے یا کو لاہے پیروں
جو شے بھنے وضو تائیں اوہ مسح نوں توڑے
حد پانی تے لہندی ہین دو وین کران بیانی
مدت لنگھی یا موزہ لاہے دھو کر پیران تائیں
مدت پچھوں موزہ لاہے دھوون تدن فرض

برقع ٹوپی ہتھان موزے ہور رگان سر کھلیان
جس صورت وچہ پیر دو سکے دس اسانوں ہوسی
ات بہت نہا کر مسح کرے تا پیر نہوون سچے
صورت کوئی ہور بنا تون جھڑی دلنوں بھاوے
وچہ رموزے پیر تکیدے ایہا وچہ دساوے
اوستھیں وچ کبھی جنبی ہو یا آب نپاوے وافر
پھر جد بے وضو وضو سانے دھو کو پیر کھپاتی
ہک تیمم جنابت ڈکے ہر وضو بے پروہاۓ
اوس جنبی نوں مسح موزے تے ابو المکارم ہور کہے
مسح دوہاں تے جائز ناہین لکھیا وچہ کتاباں
شرط جراباں دسان تینوں جتھان آب نہ بیتا
سفر نہ طاقت مسح نہ جائز مختصر لکھیوئی
یا ہوون نعلین دی شکل جائز مسح بیغم
نکڑیاں پیروں مسح نہ جائز جو یہ روایت پوری
جائز مسح کتابان اندر کنز قدوری ہوری
جھڑا حق نہ جانے اوسنوں جانو اوہ بیگانہ
مسح نہ جائز دوہاں اوتے حاصل کیتا پیران
ہور مدت لنگھی یا پیروں لاہے یا پانی وچہ بوڑ کے
اکثر قدم پلے وچہ آوے گیا ٹرے وچہ پانی
جیکر ترس سارا سانے منیہ وچہ دسائین
آب کافی نے قادر دوجا خوف نہ پیران مرض

جیونکر برف وڈ ہنیدی عضواں کا باب کشمیر
اس نوں نوں ناگڈ ہے پیراں دو جی اس تقریر

جو مدت مسح وچ نمازے لنگھی آ نپ پاوے
ایہ بھی عذر نمازہ نہ بھنے اینویں پڑھدا جاوے

جو مدت لنگھیں یا وضو ترٹس آب نہ ہووس کجہ
مسح معاف تیمم تھیوے قاضی خان وچ سجہ

مسح سرے یا موزہ اندر نیت نہیں ضرور
کنز دقائق دے وچ لکھیا عجب فقہ پر نور

مسح روا ہے پٹی اوتے باجہ وضو توڑی بدہی
مختصر تے منیہ وچوں ایہ حقیقت لدہی

اس تھیں کھی جیٹنوں لگے آپ ڈگے یا چھوڑی
مسح باقی ہے جے وضو نہ ٹُٹس تا وت کیتا لوڑے

جے زخم چھٹا تا پٹی ڈگی باطل مسح ہوئی
او سجادا ہن دہونا لازم منیہ وچ لکھوئی

مگر مجروح جے ہووے کوئی جانے نال تاکید
جے ہن دہوواں وچ نمازے ہوسی پھیر پلید

شرح صغیری منیہ دیوچ لکھیا اوہ نہ ہووے
جان دہووے تا ہوس پلیدا وہ معذور نہ رووے

مسح پٹی تے تدن جائز جے زخمے تے درد
ٹاکی پاک نہیں اوہ زخمی یاد رکھیں ہے مرد

لکھ لکھ پڑھ ہو صلوٰۃ نبی تے دین نبید اسچا
جسو چہ جرح نہ ہرگز کوئی ناکوئی مسئلہ کچا

باب سیزدہم [۱۳] دربیان احکام حیض و نفاس و استحاضہ

حیض نام لہو دا جانو رحم زنوں باہر آوے
نازن حاملہ چہوٹی بڈہی تا اوہ حیض کہاوے

اس لہو تھیں درد نہ شکمے تا اوس بچہ جایا
ترے دیہاں تھیں گھٹ نہ سکے نا داہاں تھیں ودہ آیا

عادت تھیں جداگان لگھی اندر حیض نفاسی
جے اکثر مدتن تے جا سکے جانو حیض قیاسی

تھوڑی مدت ترے دینہ راتیں اکثر دہ دینہ جانے
تھوڑی مدت نفاس نہ کوئی بہتی چالی پچھانے

نام نفاس جانو جو لہو بعد تولد آوے
انج برابر توڑسے کجا حکم تولد پاوے

عدت بھی لنگھ گئی عورت دی توڑی جمیاں کچا
مختصر وقایہ اندر قول فقیہاں سچا

ام الولد گولی اوس جایا بیع نہ اوس روا
ہور نذر تے شرط معلق لازم ٹہیا وفا

مثلاً کسے شخص کیہا ان سکوئی سود لیساں
ہور غلام جو نا اوس محرم اوہ آزاد کرلیساں

ہن نہ ان تروٹی پاک نہ سوئی اوسنوں ناں کجھ ہووے
ہک عورت دو جا تک جائی وچ کجھ قدر رہی مدّت
جہڑا اہو پہلیوں پچھے نہ وشیخین نفاس
پہلیوں پچھے نہ فر محمد نماز روزہ فرمین
جو جا ہلیاں اوتے پہلیوں تک خون سبھا اسحاری
اختلاف نہ عدّت اندر سارا ہانداا جماع
پہلیوں پچھے جہڑا اہو اوسدا نام آزار
باجھ سفیدی خالص عورت ہر رنگ حیض تکھیا جے
اہناں جہیاں رنگاں تائیں مرد زناں سبھ جانو
عورت حیض نفاس والی نوں اٹھ کم روا نہ جانو
ترک دخول تسبھ پڑھن قرآنے لکھن ہتھ نہ لاون
جنبی دے حق اہناں چوں دو کم جائز جاتی
دخول کرے کو ہتنی وارے نہائے بھی ہکوار
حیض نفاس والیدی کولوں کل پرہیز کری
یا د پڑھے قرآن بے وضو اہناں منع تمامی
ہتھ وچ درم دینار نہ پکڑے جسو جے آیۃ قرآنی
ہک عورت دی عادت پنج دینہ حیضی دیوے آہی
ہکواری اُس عادت پرتی گیا دہاں تے چالی
دہ چہلی تے جیکر سکے حیض نفاس ہو یوئی
کسے عورت دی چار دہاڑے عادت حیض ہمیشہ
قضا کری اوہ پنجویں کولوں دہاں تیک نماز

عہد جہٹا سو نند بہو ہی توڑ رہیسے روز وے
نفاس شروع بچہ پہلیوں تک جو ثانی نکھسی مدّت
ز فر محمد پچھلیوں تک جے کرن نفاس قیاس
لازم ہے اوس عورت اوتے ترک حکم شیخین
تم نفاس اوہ نال چاہیے باقی جان ازاری
نکاح نہ جائز وچ دوہاں دے نا کرہبت نزاع
یعنے استحاضہ جانو وچہ روزے یار
سرخ سیاہ تے خاکی تیرہ زرد سبز رنگ جاتی
کہیا خدا نزدیک نہ آؤ پاکی تیک پچھانو
نماز روزہ طواف کعبے دا مسجد وڑن پچھانو
باجھ غلاف پاکیدے پچھر وز یا نوں نہ تبا و دن
ہتھ مونہ دہوکے روزہ رکھے روادخول کہیانی
جائز ہے پر ہر واری دا نہاون نیک شمار
تہ بند تلے خط نہ پکڑے شہوت سر پر چڑھی
جائز ہے ہتھ نہ لیکن قرآنے کہیا رب گرامی
گتھی تھیلی دے وچ جائز پکڑ یں جان جانی
یا جہینہ وچ نفاس ہے عادت اوس بنا ہی
استحاضہ جان زیادہ ایہ روایت پہلی
مختصر وچ اینویں لکھیا حکم شرع کینوی
ہکواری ورت چلیا گیا باراں تیکن ہیش
کلی حیض ہکا چدہویں یاد رکھو گل ازاں

کسے عورت دی اٹھ دہاڑی عادت حیض قدیمی
نہا دہو کے نمازے لگے دہویں لہو جاری
لڑکی نال بلوغت ڈٹہا خون ہمیشہ جاری
باقی لہو استحاضہ جیونکر حاملہ ویکھے
نو ورہیاں گہٹ لڑکی چہوٹی بنجو نجہ تری ماہ بڈہے
جتہڑے اٹھ کم جائز ناہین اندر حیض نفاسی
جس عورت دی پاکی والے ہووں گم دہاڑی
گم ہوون دی صورت سنتوں ہکا بہت آسان
کسے نال بلوغت لہو ڈٹہا دہ دینہ گئے نہ سکّا
جتہڑا لہو دہ دہاڑے اول اوسنوں آیا
نصب عادت دا ٹہرگا اوسنوں کہندے عالم سارے
جد دہا کہا ٹہلا اوسنوں خون رہیا اوس جاری
جتہڑا وقت پاکیدا اوسنوں ٹہلا ہتہ نہ آوے
اوس لہو نوں خق وطیدی لکہیا حیض فقیہاں
ڈیڈہ مہینہ روزے رکہے جیندے گم ایام
اکثر مدت حیض دہا کہا پندراں طہر اقل
دخول حرام ہویا اُس مردے تک ساری حیض بنائے
پندراں دینہ پاکیدی مدت دو حیضاں وچہ تہوڑی
حیض معلوم نہ شوہر ناہین تساں نال بہلاوے
اکثر مدت حیض نفاس والی دا لہو سُکّا
دوجی نوں دخول نہ جائز جو لگ وقت نہ گذرے

ہکواری پہر جیہوین سُکّا کیتی رب رحیمی
چار سکے پہر حیض پچہانی اینوین حکم غفاری
دہ دہاڑے ہر مہینے کرسی حیض بیچاری
چہوٹی بڈہی نوں جد آوے اوہ بہی اسے لیکہے
ایہہ خون کلی ہے استحاضہ کنز کتاب نہ کہدی
استحاضہ وچہ زن کرلیسی جائز بے وسواسے
حرام دخول ہویا اوس مردے توڑے شہوہ بیمارے
وچہ کتاباں ہور بہی اہہن جے بین کراں دہیان
ہر دہاڑے لہو جاری لگ آوے یا چکا
اوہا حیض تے باقی ویہ دینہ استحاضہ لایا
جانجاں تکین خون نہ سکے اوہ دہ روز جیٹہارے
پنج نمازاں نہا گذارے وطیوں زوج بیزاری
کہے شریعت مت ہن اوہا اسیوں نہاوے
نماز روزہ حق استحاضہ ویکہہ کتاباں ویہاں
عینی شرح کنز دے اندر مسئلہ ایہہ تمام
پنج آخر وقت حکم حیضے دا نصب عادت ایہہ حل
زن ازاری مردہ بیٹہسی رب مصیبت پائی
اکثر پاکی حد نہ کائی مختصر تہین جوڑی
توبہ تایب ہو کر تصدق رب دے راہ وچہ لاوے
نہاون لگے وطی جائز ایہہ مسئلہ بہی مکّا
جس قدر وچہ نہاوے دہووے تحریمہ وچہ جہری

کسے لڑکی نارسیدہ تائیں جیون نمازی جاری
یا نابالغ لڑکے تائیں احتلام خواری

تباہ نماز دوہاندی ہوئی کرسن وقت قضاء
درہیاں نال جو بالغ ہوون ہے نماز نقاء

کو لڑکی لڑکا وچہ نمازے ہیجی ہندر ان حال
شرط بلوغت باجہوں دہئیں ساتھی ایہہ حال

ایہ نماز تطوع ہوسی فرضاں کرن قضاء
علماء ثلثہ اینویں کہندے مسعودیہ وچہ آ

ہردم پڑہو صلوٰۃ نبیؐ تے جیوندیاں تیک چھوڑو
برکت نال درود نبیؐ دے جا بہشتیں لوڑو

باب چہاردہم دربیان اقسام نجاسات گوید

جس شئے نوں تندار پلیدی لگی پاک نہ ہووے
جو لگ سیخ نہ ہٹی آسدی توڑے مل مل دہووے

کہار صابون نہ حاجت کوئی اصل نجاست جاوے
عالمگیری تے مسعودی رنگ معاف تباوے

جس شئی دا رنگ دور نہ ہووے تہکا دہونیوالا
اوسنوں پاک کہیائی بہائی باجہوں رنگ ازالا

جو وقت دہوتیاں رنگ نہ گہٹی تا اوہ پاک نہ ہوئی
جو رنگ نہ اُٹھ جان وقت دہووے پاک نہ ہوسی سوئی

بول پلیدی بہاری لہی جیکسے کپڑے لگے
ترپواری اوہ دہو نچوڑی جتنا اوہ گھٹ سکے

دہون والیدی قوت اوتے جان نچیڑن لازم
حرج شرع وچ آئے ناہیں نزد امام اعظم

جو شئی تیلی ہووالی جیسا وہندا پانی -
نال اونہاندے دہوون جا بزلسی لاس کہانی

گہیو ماکھی یا نال تیلے دے جیکو کپڑا دہووے
ایہ نچیڑیاں وچ رہندی ہرگز پاک نہ ہووے

جو شئے سکی نظر نہ آوے بول نقاط خمری
ترپواری توں ہو نچوڑیں پاک شرعی امری

جامے جیسے منی لگے دہووے جیکر سناں
سخت سکی وچہ کہرچن کافی حشفہ بول نہ بہناں

جیکر آلت دا ہووے نال پیشاب پلید
دہوتیاں پاک وچہ عالمگیری جیسے وانگ رشید

تلوار چہری خون ملیاں پاکی ہور لوہیدیاں چیزاں
پاک پاین تا ظاہر باطن لکہیا نال تمیزاں

ملیاں پاک نہ اندرون ہوسی جو لگ پہیر تپائیے
پاک پانی ترپواری گہتے اگ وچہ لعل کرائیے

ہتہیار لوہیدا کول نمازی روا نماز نہ جاتی
جیہنوں پاین لوہاران دتی وچہ پلیدی پانی

کورے بھانڈے پوے پلیدی وچون پاک نہ ہووے
کھوہ پلیدہ جدہا جدکسے وچ ہو یا ٹوٹے
سر بکھریدا اگی سڑیا پاک ہویا اُس خونوں
شتے دے مُونہ وچون پانی وہندا پاک پچھانی
گھاہ بوٹی یا اِٹان کانے جو شے زمین کہلوتی
سکیان اثر پلیدی والا جگم ہووے سارا
سکیان رنگ سواد پلیدی بوء نہ آوے کجھ
تُراب صعید خدا فرمایا ہووے مُطہر طاہر
اوہ مٹی سُک پاک ہوئی پاک کنندہ ناہین
جتنا سر سوئی دا لنگا اِتنا بول تقاطر
وچہ رموزے قول مشایخاں سر سوئی تے چِنجھ
جھاڑیدی ساہ پاک پچھانو جیونکر کھوتا کھاوے
اوہ ساہ جیکر کھوہ پوے یا سجدے تلے اوہ آوے
چم دباغت حکمے بچے بھجے یا ساہ جھاڑی
ہک روایت عود کریسی فیر پلیدی تناں
جے تختہ چوب پلید ہوئی چیرن کری قبول
طہارا پاک تے نجس رطانا کنیاں وِلون سیتا
امام محمد تے یوسف دا اسو چہ ہے خلاف
امام حلوائی نے فرمایا نال خیاطت ضم
گویا کہ اوہ دو کپڑے نے وچہ رموزے ڈٹھا
تلوان کپڑا وانگ زمین دے اُتلا وانگ مصلے

اوتون پاک سو کاوین شرطین تے یواری جدہیوے
ایہ باریکی عالم جانن جاہل عقلون موٹے
سُکنا پاکی جان زمیندی مسئلے گوناگونون
وچہ فتاوے عالمگیری فتوے اِستے جانی
سکیان پاک مثال زمیندی فقہ مسائل موتی
روا نماز تیمم ناہین اوس زمین تے یارا
آیۃ ساری دے معنے سنتون وچہ قرانے سُجھے
پاک مٹی بھی پاک کنندہ معنے کیتے ظاہر
اُس مٹی تے روا تیمم کرن نہ دیندے تاہین
ایہ معاف وقایہ لکھیا قدرہ نہو وین خاطر
ایہ برابر فرق نہ کوئی فقیہ ابو جعفر رنج
دِگ پیا ہو لون گیوئی اوہ نمک کم آوے
اوہ کھوہ پاک نماز نہ بھجے بعض اِنیوین فرماوے
یا زمین سُک پاک ہوئی بھنے فیر دو بارے
ہک روایت پاک تمامی ایہ مُنیہ تھین گھنان
روا نماز بھنوا کے پڑھیاں مُنیہ وچہ نہ بھول
روا نماز اوتے اوس کپڑے جامع الرموزوں لیتا
مضرب وچہ تے غیر مضرب پیٹ ترو پے تھین صاف
نزد یوسف دے اس یون اوچہ رموز نہ غم
کیتان سیتے وچہ نہ ترپے قول یوسف ڈاہڈا
جد ترو پا وچہ کوئی نہ ہووے سمجھ لوک سو کھلے

امام حلوائی شرح بنائی جو یوسف دا قول
ایہہ شرح صغیری اندر شرط طہاری آئی
بھورا بہوہڑی تے شطرنجی جے پلید ہووئی
ہور نماز روا اُس کپڑے سان ہووے گھتے
چھت سکے تے کپڑا ستان شرع پلید نہ کرسی
کسے کپڑے دے وچ کپڑا رکھیا ہک سکا ہک ستّا
اسنوں جڑی تراوت سنی ایہہ وہے نہ پانی
یا کسے جا پلیدی وسری ڈھونڈ ہی ہتھ نہ آوے
جو مدت بچھوں نال یقینے لدہی اوس پلیدی
بجا اوہ ہووے امام کسے دا عود کریسی آپے
چوتھے حصے تھیں گھٹ کپڑا ہونا لازم ناہیں
بول گھوڑے تے چوپایاں جہاں ماس حلال
چوتھا حصہ طرف جامے دا ایہو ہیں ربع اعضا
تحفہ تے محیط بدائع ہور مجتبے حقائق
ربع طرف دی عضوے جامے فتوے اسی جانی
پاک جانی توں وٹھ پرندیاں جہڑی کھاوے نوا لے
وٹھ انہاندی آدم جیہی جان پلیدی بھاری
غائط بول شراب تے گو لہو ہکا درم معافی
وچ پلیدی تلی دی ہیں قدر درم دا سان
کسے ہکدو مینگناں وٹھ وچہ پایں شاۃ ناقہ جدی
کھوہ چشمے تے چھپڑ حوض جو ہور پانی وچ ہاں

جے توں ڈھونڈہ جنگیری جے ہیں موز جو اٹھی ہول
رنگ پلیدی دسے ناہیں بو نہ آوے بھائی
دوجی طرفے روا نماز مختصر لکھیوئی
گوہا لدر لا وچہ مٹی لمبیا گھر دی چھتے
متقی جانو اوس شخص نوں جہڑا اسیں ڈرسی
ہکو پاک وہاں تہیں آہا دوجا ہی وت ہتھاں
فتوے نال پلید نہ ہوسی روا نماز بچیانی
ہک گٹھ لیکے اوس کپڑے تہیں کوشش نال ہاں
عود کرے نمازاں پڑھیاں ہور روایت جیکے
اوستے لازم دسنا ناہیں اختلاف سنجھانی
معاف پلیدی ہوئی تہیں گن دسان سمجھیں ناہیں
وٹھ حرام پرندیاں دی توں ایسی نال سنبھال
جیوں ہتھ پیر تے دامن ہوئی تریز پیراہن آ
سراج وہاج تے عالمگیری اٹھوین بحر الرائق
عالمگیری دے وچہ لکھیا اختلاف پچھانے
بن مرغابی ککڑ بطخ ہور گرڑا ئین نالے
مختصر تے منیہ اندر لکھیا کر و فراری
مثقال درم دا وزن بچیانی وچہ سند اصافی
جتنا قدر جیڑاں پلیدی مختصر تہیں کہنان
پھنوں لگی گنڈ ہیاں پاکی منیہ وچ نہ روو
یا وہیے رنگیا یا وی اُنیاں کا فر جاہل کھان

یا جو طعام تیسر ہیبی کافر جاہل وچ بازاران
غایۃ الحواشی اندر ہر شے پاک سجہا نو
جد قضا حاجت نون جاہو اول ایہ کم کریو
کپڑے طرف اشارت کرکے کہو ملائکان تائین
کہو زمین نوں جب کر ذکر وقت بچھون باشنہ غائط
چن سورج ول کریو ناہین دھرتے ذکر پھیراؤ
مخرج پوچہن تے وچ دہوون پیا قول صحی
شرح صغیری انہوں لکھیا یاد رکھین ایہ مت
مقعد پونجہے کو تین ڈھین یا دہ واری پانی
جیکر کوئی مقعد پونجھے ہکی یا دو وٹے
جے ڈٹا ترڑ نکرا ہووے پونجھے ہر ہر گٹھ
ایپر مقعد پونجھن دی میں دسان ایہ ترتیب
پہلا وٹا پچھون دھر کے چھک لے آون اگر
ترجا پہلے وانگوں چھکے وچ سیالے ڈٹا
جے وچ انہالے پچھون دھر کے اگے چھک لیا بجے
وچ سیالے سردی غالب جاوے سو نگر ڈجاون
وچ صغیری حکم زناند اجیو نکر مرد سیالے
بعد فراغت حاجت دے الاریدی پڑھے ثنا
اتھین پچھے مخرج دھوسے کرکے استبراء
شیخ شیوخ المدرایہ ڈٹھی استبراء دی ڈول
ایپر شرح رموزے اندر استبراء دساون

رہن پکا وچ پلیدی نوں ن کھاون بیشماران
جو لگ نہین یقین پلیدی کہاون جائز جانو
چادر پاک سرے تہین لاکے ہٹھ ملائکان دور ہو
مینون حاجت ہے انسانی ہٹھو تسین تھائین
غائط دا پوشیدہ کرنا سوہنا کم نہایت
فقیہ ابو اللیث فتاوے لکھیا دیکھو من مناوٗ
جانجان تیکن دل نہ جمے دھوتے پوچھ اخی
مگر وسواسی نون ترے وٹے بعضے کہندے شت
لبجے دل نہ جمیا ان سے اسنت ادا نہ جائی
جے کہر یائی حاصل ہووے تا اوہ سنت کھٹی
سنت ادا ہے نال ہمیدی جیہو ٹہوڑی مونہ ٹھُٹھ
منیہ دی جو شرح صغیری اوتھین لکھیا جیب
دو یا اگوان پچھے چھکن دسین سارے جگے
عکس کرین تون چاو نہالے موجب سن جتا
اس وجہ تہین نال نجاست ہوون اوہ دہ خاطے
پہلا وٹا پچھون دھر کے اگاں چھک لیاون
دوجا قول ایہ شرط نہ کوئی جو نکہر یائی تھیا لے
جس قدرت نال نضر نکالے نافع وچ ٹھہرا
قدم ٹرے کجھ قدر زمین تے قطرہ باہر آ
نرم نرم آلت نون چھکے کڈھے قطرہ بول
جد سلی دلنون آوے دھوون تد فرماون

بول آلودہ وٹے تائیں بھن کرہین چور
جھاڑے بہنا گھر پاخانے بہتر یاوت دور
پاخانے وچہ جاندیاں ہویان کرن سیتے خلاف
کپڑا پاک نمازی والا یا مندری آیۃ قرآنے
سرچشمے تے نہران حوضی وچہ پانی تے کھوہ
پانیوان بہہ اوچا موترے کہلا وضو دی جائے
پر شرح صغیری منیہ اندر غائط بول روا
ہر یک حدثوں جان استنجا باجہ واؤ تے سونے
سجا ہتہ تے ٹھکری کولے اٹ پکی تے ہڈیاں
ہڈیاں گوہے نال استنجا کریو ناہین بھائی
قضا حاجت دیو ویلے جیکو خوب کرے استنجا
درم نجاست دھونی واجب درہون وی دہ فریضہ
جیکچہ پلیدی ہووی ناہیں دُبر سوراخ ذکر
ہک استنجا بدعت ایہی سنتوں کران بیان
استحاضے والی نوں استنجا فرض نہ آوے
اول آخر استنجاوے پڑہ بسم اللہ بھائی
ننگیج وے ظاہر کرنوں اگے ہکواری وت ہکی
اصح قول رموزے اندر ہتہ دھو دین دو وار
پیٹ انگشتان کرے استنجا وسطی کرد اُچیری
ایہ وچہ فتاوے عالمگیری استنجے کیفیت
فرج دبر وچہ انگل عورت مرد نہ کوئی پائے

جیکر استنجوں وت چار کہن کرن پلیدی دور
گرد نواحی شہر دی بندے احمق تے مخمور
رکھن کھبا کدھن سجا راہ ادب دا صاف
یا گھرے وچہ اسم خدا دا نا کھڑ وچہ پاخانے
کھڈان ماریان رکھ زر عثمان بول غائط مکروہ
یا جا پکی وچہ عالمگیری کل کراہت آئی
انہیں مکانی نال عذر دے خلقت نا دکھ پائے
مقعد پاک کرین توں خنگی منع سنے دل بھوئے
حق بیگانہ طعام گوہ لد خوب روایتاں ڈیان
ایہ جن بھائی کھان تساڈی منع حدیثی آئی
اوسنوں مخرج دھونی بہتر آخر دا کر سنجا
درہوں گھٹ استنجا سنت منیہ وچہ عزیزا
مستحب ہے دھونا اوسدا وچہ رموز نگر
عالمگیری دے وچہ جیکر باد فقط عیان
جیکر غائط بول نہ آوس عالم گیر بتاوے
اصح وچہ رموزے تے منیہ ایہو قول دسائی
بسم اللہ دا پڑہنا سنت منیہ ویکھو جیکی
اول آخر استنجے دے کھبا ہتہ سنوارین
وت بنصر خنصر فیر سبابہ کوشش کرے جیکیری
اوہ تصنیف علماوان قلزم گیتی خوب وصیت
خوف انزال دا وچہ رموزے بعضیاں کہیا کہیا ہے

اصح قول رموزی جو لگ اطمینان نہ ہووے
تب لگ مقعد پانی پاکے نال تسلی دھووے

جیکر دروں وچ پلیدی مخرج اتے ہووے
قنیہ کہے نجاست ہووس تاں بھی سر پر دھووے

ایہہ شرح صغیری لکھیا کہیا قاضی خان
وقت استنجے عورت ظاہر کردا فاسق جان

نال رومال سوکائے مخرج ایدا تے بہتر
وضوے دے اعضا سوکونے اوس رومالوں کتہر

غائط بول جماع استنجا جان توں کریں بہرا
چن سورج تے قبلے ولوں وی وین فرج ہٹا

مقعد نوں جا پولیاں کیچے جد استنجا کریئی
روزہ ہووسے تاں اس کم تھیں منیہ اندر ڈریئی

ہر دم پڑھو صلوٰۃ نبی تے جس امت بخشونی
رب راضی اکرسی حضرت تائیں ساری جنت دینی

باب پانزدھم (۱۵) در بیان اوقات نماز گوید

ابتدا فجر دا صبح ہے کولوں صادق جیہدا نام
قاضیخان وچ ایسے ویلے صاحبان کہوں تمام

صبح کاذب دے وچ صادق دے وچ وقت سہیلین
کاذب تلو آخر خفتاں فجر پڑھن تھیں جالین

کاذب کہندی جیہڑی تائیں صادق پچھی جانی
کاذب پچھے پچھے انہیرا صادق روز بچھانی

شعلہ ہک سفیدی الڑ چڑھے اسمان کنارے
ریسوں نکلے کرے تجاوز گم کرے سب تارے

ہکی کناریوں چڑھے سفیدی پھر پربت وانگے
اسمانانوں چڑھدی جاوے ساری جاگے تے لگے

صبح صادق دی ایہ نشانی منیہ اندر ڈٹھی
فجر کاذب دی سنی نشانی ذرہ نہ لگسی ہٹھی

جیونکر چڑھے وہاسد اسمانا ندیاں تائیں
ایسی چڑھے سفیدی لمی ہووے جیہا تائیں

ادرک وقت فجر دا یارو سورج چڑھدیاں تائیں
جیہد بوچہ نمانے او بہے گئی نماز رسائیں

اول وقت پیشیں دا جانو جس ویلے دینہ ڈہلیا
آخر سایہ ہر شے دا جد دو مثلاں تیک ملیا

یا جیوں سایہ اصلی دی من ایہہ کراں بنائیے
ہر جے سنے سایہ وکہرا دیکھ شرح سلطانے

جو لگ سایہ گھٹدا جاوے سورج وچ بلندی
جان سایہ وقت دوپہر لگے حد زوال بنیدی

ست انگشتاں تیلا لیکے صاف زمین وچ ہٹے
اصلی سایہ وچ جد پاسے زور جانا کریئے

بیان اوقات نماز

جیتھے سر سائے دا اپڑے اوتھے کرو نشانے
ایہ حساب نہایت مشکل مین تے عقل نہ تولا
ہر مہینے پوے تغیر بلکہ ہر دینہ فرق
تیرہوین ہاڑ وودھی سایہ تیروین پوہ دتیا ہو
ایہ حساب کمال اونہانوں جہڑے ہین نجومی
عرض کرانمین پوری تینون جیہو جیہ ذرہ کھوٹ
بیت اونہاندی تینون سان پڑہ کر رکھین یاد
اول حمد خدائے تون وت کہان درود نبی
سایہ اصلی ہک قدم یارہوین بارہوین ہاڑ
اونیہوین بہادروں ترے قدم گن کریہین انج
چھ تریجی کتک ستارہوین تیرہوین ہوون اٹھ
چھبیوین ہا ہوون نو قدم اونیہوین انج اٹھ ہو
پنج ہوندی دوجی چیتر وان اٹھارہوین ہوون چار
چودہوین جیٹھوں ڈیڑہ قدم ہکیارہوین بارہوین
گنکے دن کجیوں قدم فرق نہ تیکچھے بھوریہ
پہلا قدم ہمیشہ سایہ استہین ناہین کم
چوتھا پنجوان سولہوین چھیوان ستوان جچ درن
مثل اول کہہ پھر ہی وچ اونہال بہال
جان یاران تے سولہان ہجری وچ چنیوٹ ستھان
کتاب ایہی ہین بیت اونہاندی اس سبب ان بائے
دو چار مرشد ولی قصوری نو کانون فرمایا

وچ فتاوے عالمگیری باقی کجھ اے جانے
منکو لاہور تے ہور سمرقند سایہ پوچہ رولا
ایہہ پر قدری دسان تینوں وچہ فکر ہو غرق
اس تہیں کجھ گھٹدا جاسے اسدا نت نکے سائین
حساب برجاندا کرکے آکھن تدہو سے منجھومی
فقیر محمد یار بنایا سایہ وچہ چنیوٹ
لوڑ پوے تاں کچہیں سایہ ہو سین ہر دم شاد
کہو سایہ اصلی قدم قدم تے روز بروز ودھی
اٹھویں سایہ ڈیڑہ قدم چھبیوین دو ادھار
چھتیہی اسو چار قدم تے وہوین ہوون پنج
تیرہوین مگھروں نو قدم دہ نادین پوہ وت ہٹ
ست تریجی پھگن بجہ تون تھاہروین چھ کھو
تری تریجی ویسا کھہ دی ستہوین دو ادھار
ہن ہر قدمے دکھو وکہری کیہن روز شمار
وده گھٹ نال قیاس دے فضلا کہن لاہور
دو چار قدم سنگتا ہلیں روزین تریجا چوتہ تم
اٹھوان ناں وان ہر تیہر یہی ہوان چھبیوین یکے وچ
ثانی مثل چوتھائی پہرا یہ تقریبا بحال
لقاء اللہ محمد یار نال تمامی یاران
اونہاں کوشش کیتی سال اٹھاران ایہ بنایا
پڑہو لکھو سایہ چنیوٹی ہر تہیں ایہ سوایا

سلہ اس شعر تہین ے کر یاران شعران تک مولوی محمد یار صاحب جنیوٹی دے تصنیف ہین ۱۲ دلپذیر

باب اوقات نماز

صاحبیہ تھضا و سفیدی تک کانے تہین لگھیا
دوجے کانے دے وچ پیشی ہے مکروہ تنزیہا
اول وقت پڑھو تسین پیشی وچ سیالے سارے
اس تقدیمی تاخیری دا موجب گران بیان
سردی دوزخ سرد تہین گرمی گرمون آ
اس تقدیم تاخیر دا جے تسین عکس کرو
حد تقدیم شتائی اندر اوہ بیلی دا جبہ
جسدن تکین پالا غالب ہون ہوندا جاوے
اس تہین تے پچھے جسدن گرمی ودھے اوہ نہالا
وقت پیشی دا خارج ہو یا دیگر داخل ہوئی
مستحب تاخیر دیگر دی اندر ودھے تمامی
سورج جد تغیر پاوے دیگر وقت نکھچہ
غروب سورج تا دیگر لگے اول مغرب داخل
جو لگ نظر سفیدی آوے وقت نماشان باقی
اختلاف وچہ رنگ شفق دی قاضیجان لکھیوے
دیگر آ زر بیلیاں دہیان مغرب شک ستارے
سنت روایت وچہ فجر دے جیکر ادا ہووے
مستحب تاخیر عشا دے تریجے حصے رات
وچہ او نہاں چوتھیان راتیں لائق ہے تعجیل
دو وقت مین ہور دساؤ خفتان دیوچہ جانے
ادہی رات توں پچھے خفتان دہمری تک کراہت

نزد نعمانے وقت گیوئی دو شلان تہین لگھیا
اختلاف صاحبیہ دی پار و موجب یکا ایہا
وچہ او نہالے ٹھنڈی کرکے گرمی جوش بہارے
حضرت صاحب نے فرمایا اندر کتب عیان
جو لگ غلبہ ودہاندا پیشی نون ڈہل پاو
تا دوزخ دی ہوا وچہ پیشی تسین پڑہو
پہلے کانے ادہی پچھے حد تاخیری سمجھ
اوسدن تکین حد سیالے باقی صیف کہاوے
مفتاح صلوتے وچ جون ایہ مین کتیا خوب بلا
پیشی دیگر دے وچہ ہرگز تریجا وقت نہ کوئی
جو لگ دہیان نہ رد نہ ہووے یاد رکھین حاصے
حسن بیٹا نہ یاد آکھے وچہ مفتاح سمجھ
مغرب دی تقدیم ہمیشہ آخر پڑہدی غافل
گئی سفیدی اول خفتان داخل نہ اتفاقی
صاحبیہ شفق نون سرخی کہندی نعمان بیاض کہیوے
دوجے کانے دیوچہ پیشی غافل کوئی گذارے
ایہ مکروہ اوقات نمازان لائق پڑہدا روے
ہر موسم پر بعضے آکہن وچہ سیالے بات
معیار کنز دی شرح دیوچ جون دیکھو اخیل
ثلث مے پچھے تاخیر عشا تا نصف مباح پچھانو
عذر والی نون پچھلی راتین ناہین کجہ قباحت

نفل شتابی تے تدن ہوون گنیاں ہول نجاوے
ایہ محض غروب تے رجہ دسن اس توں کوئی نہ چھٹے
عذر سفر یا دعوت کارن جیکر شبک نجوم
صبح صادق تھیں معرج تکین ستوان حصہ رات
وینہ زاہین یا ن جماعتاں گنگلے کیتا ایہ شمار
مستحب بغیدی فجر دکرنی ات بجت آئی
فیر اوہ اوٹھکے وضو بنائے سنتاں فجر گذار
ہر موسم وچ فجرے اندر اتنا ہووے سمائی
وتران وچ تاخیر محبوب پچھلی رات گذار کے
تاخیر وتراندی اوسنوں اوٹھے عادت جس دی
فجر پیشی تے مغرب نوں نہ جہر دی کر تاخیر
ایہ تقدیم تاخیر وقتاں دی لئے خوب سکا ہیز
ایسی ناتقدیم محبوب داخل وقت نہ ہووے
غروب طلوع تے سر نہ کھلیاں دا نماز نہ کوئی
مگر دیگر اسدن دی توڑی پڑھیاں نوں غروب
قضا کری نوں فوت نمازاں وچ انہاں ترین وقتاں
سجدہ کرے تلاوت والا یا کوئی پڑھے جنازہ
کو انہاں ترین وقتاں اندر آیت پڑھی سجود
اینویں جیکر لگے پڑھنے ایسے وقت سجود
جیکر انہاں ترین وقتاں وچ حاضر ہووے جنازہ
جیکر میت آن کراہن رکھن وچ میدان

زہروتے مانند زہرہ دی وچ مفتاح نپاوے
ایہ دلیل ہے وچ مفتاح دے عجب مسائل گڈھے
مغرب باجہ کراہت پڑھسی مفتاح تھیں معلوم
فجر گذارے پچھلے اوہ وچ کہے مفتاح صلوٰۃ
ستوان حصہ ہاڑ سیالے چھوٹا بہت وسیا
جو بعد نماز امام دے ہین وضو باجہ پڑھائی
ڈیہہ ڈیہہ آئیاں دی وہین کیتیں فرضیں پڑھو پیارے
معیار کنز دی شرح وچوں ہین ایہ ترتیب بنائی
وقت او ہناں خفتاں تھیں اول دا نہ پیارے
جو ہاں تقیں اوٹھکے پڑھسی ہری جس رحیمی
دیگر خفتاں جہر وہاڑے نال شتابی گیر
ہک دلا ہے جہر بدلاندا دوجا توں نپائیں
تاخیری وچ ڈھل نہ اتنی وقتوں لنگھ کہاوے
نفل جنازہ فوتی سجدہ جان تلاوت سوئی
ہو جاوے تا دیگر جائز فجر سنت ہے محبوب
عود کرے اوہ مفید اندر بہتر ہین ایسی تو لان
ایہ فقیہاں عود نہ کہیا نفلی کر اندازہ
بہتر ہے جو کرے نہ سجدہ کرے روا کہ زود
نزد اساڈے جائز ایہی خلاف نہ فر موجود
پڑھن شتابی وچ صغیری جائز دا آوازہ
غروب طلوع قیام سورج دیلے پڑھن نہ ہاں دلی

اسو وقت ہن دانہ ہوسی ہور گرہین ڈاہل
وچہ رموز سے اینویں لکھیا ویکھو جیندا دل

آخر وقت نماز دے اندر حیض ہووے کسے جاری
یا نفاس اوہ فرض نہ لازم اونویں حکم غفاری

کو اول وقت نمانے اندر مسلم فوت ہو یوئی
اوس نماز دا فدیہ ناہیں حکم شرع کیتو ئی

آخر وقت نماز فریضہ اول پڑہن اولیائے
وقتوں اگے کرن تیاری منیہ اوب وساوے

آخر وقت دی حد وساؤں تحریمہ مقدار
کافر مسلم لڑکا بالغ دیوانہ ہوشیار

یا کوئی عورت حیض نفاسوں پاک ہووے سن بہائی
ہر ہکی تے فرض نماز پڑہنے ہو گیائی

سبھ آخر وقت ایہ عوارض تا لکھیا عالمگیری
ساقط فرض نال اجا عدے نا ہوون نگیری

اول آخر حد وقتاں دی جو ہین آکھ سنائی
فقیہ ابو لیث فتاوے اندر ایہو وجہ سنائی

ہور دہاڑے اول آخر جبرائیل رفیق
نماز پڑہائی حضرت تائین دستی ایہ تفریق

پہلے روز تمام نمازاں اول وقت پڑہایاں
دوجے روز سلام دوجیدے پچہے وقت چہدایاں

وقت تیرا تے امت تیری دا ایہو کرو قبول
ہور وقت اوہنان جو لگے تین تہین جتنی رسول

اسیو جہ حدیث نبی ہین وچہ مشکوٰۃ شریف
اندر حد اوقات دی عاجز کہے ضعیف

مستحب وچہ شام دے ہے تقدیم ہمیش
اندر ورہے تمام دے منیہ تک درویش

فجر پیشی تے عصر وچہ خفتان بہی تاخیر
جو اندازہ دسیا پچہے رکھین خوب نظیر

ہردم پڑہو صلوٰۃ نبی تے برکت نال درود
رب تساں تہین راضی ہوسی پاؤ کل مقصود

باب پانزدہم دربیان احکام اذان و نماز گوید

بانگ فرائض واسطے سنت مؤکدہ جان
وقتی فوتی واسطے وچہ اوقات پچہان

قضیہ وقت دی وساں نہیوں دانہ وقتوں اگے
جے اگے تا عود کرائین وچہ مسجدوں دس جگہے

کناں وچہ پا انگلیاں کرین آواز بلند
شدان مدان خوب سنبہالین یاد رکھین ایہ بند

نو روں وچہ دہ اذان کراہت بہت سنگہیر رکھے
ایہ وچہ فتاوے عالمگیری ویکھ جیہدا دل بہاوے

حیعلتین مونہ بھنواوین سجے کھبے بہائی
بانگ ہاند سہر دنہ اکھے خوش آوازہ ییچے
شہادتین نج اوچا نیوان ترسّل روا اذانے
تکبیر مثال اذاندی ایہی فرق شتابی کرنے
ذِکر کلام نہ وِچہ دوہاندی بانگ بلند آوازی
دوجا باعث سن آوازہ ہوون جمع نمازی
رکھ پہاڑتے ریتون دانے جن انسان تمامی
ہور حدیث نہایت اشہر نبی صاحب فرمایا
سنگے بانگ نہ رلن جماعت اوہ یہود نصارے
بلال بانگ دیدے جھنڈی تلے جمع ہوسن کل بانگے
بانگ پچھو پھر سدن سوہنا معنے ایہ تثویب
وچہ زمانے ساڈے تثویب لا باس سن بھاہانو
مکروہ نہ بانگ بیوضو آکھے مسجد وچہ کراہت
مکروہ اذان جاتکدی ایہی جیکر عاقل ناہین
ہور سوار تے فاسق بیٹھا قبلے باجھوں ٹردا
امام ہوون مکروہ جنہاندا بانگ کراہت ناہین
بانگا بہتر متقی ہووے کتنے ہور آداب
ہر گز تہین اول آوے وقتان چنگے بھال
مکروہ کلام نہ وقت اذانے بانگا آپ بولے
وچہ اذان جو بانگا بولے خوف زوال ایمان
مہر مقدم شہر دا یا کو ہووے امیر

جیکر تم اعلام نہ ہووے آپ بھنوین اوہ جائی
قبلہ رو مکان اوچے تے بانگ نہ اگھو پیچھے
تکبیر کہے آکھین کلمے سارے ایہ ترسّل معنے
قد قامت فلاح پچھے دو بار زیادتی مرہونے
موجب سندے شاہد ہوسن حشر مؤذن تائے
صفان کرہین ملکان وچ انگوں تا رب پہچو راضی
ایہ بخاری دے وچہ شاہد بانگے دی کل حامی
جہڑے سنگے بانگ حاضر اوہنان دین وکھایا
امت میری وچہ حضرت کہیا دیہو سلام نہ یارا
روز حشر جو رلن جماعت سبہ پچھن اس سانگے
جہڑے بھارین کمین رڈے ہے آون نیک نصیب
اندر پنج نمازے قاضی خان وچہ جانو
مکروہ اقامت بیوضو دی اندر کنز قباحت
یا عورت جنبی مست دیوانہ آکھن عود کراہین
واجب عود اذان انہاندی دہ رموز شمر دا
باب جماعت دی وچہ دسان سمجھ لوک تمیز
ہور امر معروف محلہ راضی آکھے نیت صواب
اہل محلے جتنے ہوون رکھے خوب سنبھال
تم تماشی تے وچہ موذی ویکھن والہ گوے
وچہ حدیثے وقت نزع دے کلموں اڈن بان
کارن اسدے بعضیاں منع لکھی تاخیر

بادشاہاں دا بادشاہ سچا رب غفور
بانگوں پچھے ڈھل کریہن قدر شفع یا چار
مغرب پچھے بانگ دی تھوڑی ڈھل رکھ
قدر ترے آیتاں چھوٹیاں یا سورت اخلاص
تکبیر جے آکھے بانگے باجھوں ایہ مکروہ بے شک
بانگا آپ امام ہووے تاں ایہ احسن تے اولے
ہکلا وچہ گھر دے پڑھیا کو ہووے مسافر
ایہہ ترک مکروہ مسافر بانگ اقامت دوہاں
نجھ جواب نہ بانگا دیوے نا سلام جھلیئے
قضا پڑھے کو بہت نمازاں اول بانگ ضروری
بانگ اقامت ہر دو آکھے جیکر اوسنوں بھاوے
بانگ سنیدیاں آکھو تسیں جیونکر آکھے بانگا
وچہ نماز یا خطبہ پڑھدیاں یا نفس پڑھی پڑھائی
ایہہ تو بانگے نال نہ آکھن وچہ رموزے لکھیا
الصّلوٰۃ خیرٌ من النوم زیادہ بانگ فجر دی آیا
جیکو وہری انگوٹھا اکھیں تے نام محمدؐ سنکے
جامع الرموز اندر ایہ لکھیا طرف بہشت کھڑیسن
اشہد ان محمدًا سنکے مومن ایہ کم کریو
قرۃ عینی بک پڑھو بھائی دوئی وارین
حی علی الصّلوٰۃ دے ویلے قوم امام اوٹھیوے
دعا دعوت دی بانگوں پچھے جیکو مومن پڑھسی
وچہ عبادت اُسدی جائز نہیں قصور
باراں آیتاں وچہ صغیری ہر رکعت شمار
بھنے مثل خطیب دی دو صاحبان فرما
ہک آیت وڈی یا ترے قدم حکم حنفیہ خاص
نگر راضی یا غائب بانگا روا رموزوں تک
وچہ فتاوے عالمگیری تا بازوری زولا
مستحب اذان اقامت بہت کتابیں وافر
جے ترک ہکی تا باجہ کراہت مختصر تہیمع ہان
ویکھو رموز صغیری وچوں جیکر دل چاہئی
ہور نمازاں وچہ مخنیر ویکھو کنز قدوری
جے چاہے تاں بس تکبیرے مختصر فرماوے
حیعلتین پڑھو لاحول ولے اجابت بھانگا
جنبی حیض نفاس دخول یا پاخانے جائے
وضو کردا چھوڑ نہ دیوے ایہ صغیریوں لکھیا
بعد فلاح کہے دو واری ویکھو شرح وقایہ
وچہ بانگیدے حضرت کہیا میں پکڑ پیسان چنگے
حضرت اوہناں مومناں تائیں جو ایہ کم کریسن
پہلی وار صلوٰۃ پڑھو انگوٹھا اکھیں تے دھریو
اینویں منور تے جوہری اندر لکھیا ویکھ حیا ریز
قد قامت الصّلوٰۃ دے ویلے شروع نماز کچھوے
شفاعت نبیؐ تے واجب اُسدی جنت اندر وہی

رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم نے اجابت اذان دی
مؤذن دے بانگوں جس ویلے
علی الفلاح دے ویلے لاحول
روایت ابو داؤد
دعا دعوت لکھی
بیان حکم اذان

اللھم رب ھذہ الدعوۃ التامۃ والصلوۃ القائمۃ ات محمدن الوسیلۃ والفضیلۃ وابعثہ مقامًا محمودن الذی وعدتہ وارزقنا شفاعتہ یوم القیامۃ انک لا تخلف المیعاد

مولوی محمد دلپذیر

ہر دم پڑھ ہو صلوٰۃ نبی تے کدی نہ ہو وسارو | دوہیں جہانیں نال خورشید دے ہوجیں وقت گذارو

باب شانزدہم در بیان شرائط نماز گوید

شرطاں ست نماز دیاں جیونکر ست ایمان
اِنَّ الصَّلوٰۃَ کَانَتْ عَلَی الْمُؤْمِنِیْنَ رب فرمایا آ
پچھے عقل بلوغ دے پہلا فرض ایمان
پچھے جان نماز دے بندگی گونا گون
امر کلی متن سر دے تے ہی کولوں ہٹ دو
اوّل شرط نماز دی حدث خباثت دو
کو ہٹ نجس اکھیں وچ پائے اکھیں ہون فرض
قبلہ نیت چھیوے ستواں وقت ادا
ایہو گنجیں گولیاں تائیں کنڈ تے پٹ ہی نال
پر مونہہ تلیاں دوہاں ہتھاں پیراں نالے تلیاں بچ
چوتھا حصہ عضو ہکی دا ننگا جیکر ہو
جیونکر پلی زن حرّہ دی آلت خائے جان
ایہہ انج وکھو وکھری جیسا کنڈ تے پیٹ
پستاں مراہقہ لڑکیاں تابع سینے نال
نماز پڑھے کوزانو ننگے روا نماز ہو بوئی
علاج پلیدی دور کر ندا جسنے کوئی نہ پایا
چوتھا حصہ پاک جامید انگیاں بچ واندہ جانو
جسنے کپڑا کوئی نہ ہووے ننگیاں کھلا گذار

ایمان شرط نماز دی یارو آیا وچ قرآن
نماز اوتے ہے مومناں سنتوں برخوردار
دو جا فرض نماز ہے حکم کیتا نعمان
فرض واجب تے سنتاں مستحب فدوان
ایہا دین اسلام ہے ایمان ایہو ضرور
بدن جامہ تے جا تہیں چوتھا ستر ضرور
وچ فتاوے عالمگیری ظاہر وہو ناغرض
دھنیوں تلے زانو داخل گنجیں مرداں آ
زن اصیلہ بدن کلی کجے سب سنبھال
ایہہ ظاہر کرن اصیلے تائیں وچ نماز دے خیر
ترے تسبیحاں ڈھل کر کجے گئی نماز کہو
اینویں سبتاں عورتاں نچ لفاں نچ ان پچھان
زن گولی اصیل دا لکھیا کر کر چیت
لگے چہارم صدر تہیں منہہ ویکھ سنبھال
موجب زانو ربع نہ پٹاں عالمگیر لکھیوئی
نماز پڑھے اوہ نال دسے وعود نہ اوتے آیا
چونہیوں گھٹ تاگجیں افضل ننگیاں دا پچھانو
مستحب جلوہ بہہ پڑھنے قبلے پیر پسارے

عورت غلیظ تے ہتھ رکھے مہتھون بین کجیا
قبلے تہین جو خائف ہووے مونہ کرے ہر مرتوے
کسے قبلہ بھلا فکر نہ کیتس جا کسے طرف گذارے
بھل گئے نون شرط تحری اوسنے ترک کیتائی
کسے قبلہ بھلا سمجہ نہ سنگے حاضر کول نہ کوئی
جے بعد نمازون نال تیقّن قبلہ ہور بنائے
کسے نال فکر دے ہکی پاسے ہک رکعت بکائی
تریہی رکعتے نال فکر دے ترجی پاس کہلوتا
اوس نمازے شک نہ ذرہ فرض ادا ہو لوئی
مقتدی نون شک نہ کوئی جہت امام نجانے
یا جانے ایہ قبلہ میرا اشکل امامے ناہیں
نماز پڑھے کو نال امام تا نیتان دو ضروری
امام دے حق نہ ضرور نہ کوئی نیت امامت والی
مطلق نیت نماز دی کافی بابِ واجبتے فرضی
کو فرض فجر دے چار نیتے یا پیشی دو دو
موہون گھسکے نکلیا عکس دلوچہ نیت ہور
وچہ ترغیب صلوۃ دے اسدا غم نہ کوئی
نیت دلیدی فرض کہیا نو نیت نہ بانی ادے
ہک شخص گھری نہیں باہر آیا نیت نماز کرکے
کہہ تکبیر امامے رلیا نیت زبانی چھوڑی
بعضے عامی نیت زبانی جانن فرض ضروری

نال اشارت تم کریئی منیہ ویکہین رجیا
جس پاسے اوہ قادر ہووے اوہا قبلہ تہووے
بعد نمازون اوہا قبلہ عود کرے دوئی واری
تاہین عود کرے دوئی واری منیہ دیوچہ بہائی
جس پاسے اوس فکر زیادہ قبلہ اسدا سوئی
عود نماز نہ اوسدی اوتے ویکہو وچہ قائے
دوئی رکعتے دوجی طرفے اوس دلیل لکائی
جو تھی اندر نال قبلے بہین کھلا جیون طوطا
مختصر تے منیہ دسین جیکرنے پچھے کوئی
جد جانے بین اگے امامون گئی نماز پہلانے
جہڑ دوڑھا یا رات انہیری پون قضیی تاہیں
نیت نمازتی اقتدا دی ویکہو کنز قدوری
مگر امام جے عورتان ہووے لازم نیت سبہالی
شرط جانے تعیین دوہاندی عدد رکعت نہ عددی
یا تبدیل اوقات دی کردا ایہ بھی خوب سنو
دلدی نیت نال گذارسے جانئے تے لا دردر
جو کجہ نیت دلوچہ اسدی اوتے عمل ہے ڈرانی
دل زبان رلاکے آکہین اضحی ہووے مولے
امام نون پچھدا وچہ مسیتے ڈھو سرتی ہر کے لکے
کیکجہ حال نماز اوسدیدا جانے خلقت تھوڑی
اسنے نیت زبانی کیہ نون کیتا ہمت عصوری

بعضے عامی نیت زبانی جانن فرض ضروری
اسوقت کوا وسے کونوں پچھے نال شتابی
منیۃ المصلی وچوں ایہ حقیقت لدھی
اٹھویں شرط نماز دی تحریمہ جسدا نام
معنے جانو تحریمہ دے کرے حلال حرام
تکبیر اوہدے دوجا نام ہے ثالث افتتاح
اوہ پہلی جان توں افتتاح شروع
وچہ نماز نہ داخل ہوسی باجھوں اس تکبیر
دلالت جو تعظیم تے کردے اسم الاہ
اللہ اجل یا اعظم یا غفار یا ستار
واجب اوانہ ہوسیا اتھے جانی فرض ادا
کو اللہ نال شروع کریئی زائد ہور نہ کجھ
ترک واجب دی اس صورت وچہ نزد حنیفہ آئی
نا دہندے جھکتوں نا مدبے تے آکھ
واللہ اکبر نہ کہیں تاکہہ توں اکبار
کو لام اللہ دا کھلا نہ کردا وقت نماز شروع
یا کو قسم خدا دی کھاوے لام نہ کھلا کردا
قہقہ نال نہ وضو ترٹے موجب شروع خطا
دو پہلے مسئلے وچہ بیضاوی دے مولوی بیضاوی
اگے ہن جو فرض نے اول قیام کہو
فرضاں وچہ قیام نوں جانی فرض ٹھہرا

اسنے نیت زبانی کو نوں کیتی بہت قصوری
ترت جواب نماز ہو یوئی کرکے فکر خرابی
جہڑی نیت لازم آہی نال دلے اس بدی
اللہ اکبر جان توں دو نام ہور کرام
کھاون پیون بولنا تکنا سبھے تمام
معنے سرا ہناں دن دے تاوتے دل لاح
معنے ایہا تزئین دے جانی نال خشوع
اللہ نال تعظیم دے کہنا جانی فرض فقیر
شروع روا دوسر نام نال مختصر گواہ
یا کہے خدا بزرگ تر فارسی دے وچہ شمار
اکبر دی تخصیص گیونی موجب سمجھ بہرا
روا شروع ہے وچہ منیہ دے نزد حنیفہ سمجھ
یوسف تے محمد کہندے روا ہوسی بھائی
نال دعا شروع نہ جائز وچہ وقایہ ساکھ
اتھے خوف کفر دا جانو شروع نہ روا شمار
اوستھیں پچھے وچہ نماز دے قہقہ وال رجوع
یا تکبیر تو بعد ہی ویلے یا درکہیں اسے مردا
قسم کھنے تا حانث ناہیں ذبح حرام نکھاوے
نال مطالعہ دیکھ دوہاں نوں جیکر دلنوں بھاوے
قیام نہ فرض مریض تے سکے ناہ کھلو
واجب جانی واجباں سنتاں سنت آ

بیان کل نماز

دوجا فرض قرأت ہے پڑھنا جان قرآن
ترے آیتاں پڑھ چھوٹیاں یا ہک آیت طویل
پڑھن ہک آیت نکڑی فرض کہیا نعمان رضہ
کرن صحیح حروف ادا نال زبانی جان
کوکرئے صحیح حروف نوں دلدے نال خیال
فرض رکوع پچھان توں محض اڑانا سر
تھوڑا سر اوڑایاں جائز نہیں رکوع
نیڑے طرف زمین دے قعدے تھیں سر دو
ایہ رکوع سجود بھی نا ہین وچ نماز حساب
سجدیو چہ دو فرض نے دلتے رکھین یاد
قرار پکڑے تے سختی پائے جس شئے اتے متھا
کومتھا زمین اپر لگائے یا مجرد نک
جیکر متھے عذر ہووے تا سجدہ اپر نک
ریت کپاہ تے کنگنی چینا ستھر ہولا بھارا
آخر بہنا فرض سے ہے تشہد دا مقدار
نال اختیار اپنے دے یارو باہر آونا فرض
قدر تشہد بیٹھ کے جے کھاوے پیوے کو
وچہ اونہاں پنج صورتاں نال اتفاق تمام
صاحبیہ نماز نوں کرسن تم پچھان
خلافی صورتاں باراں ہور بیان
پچھے بھنے فرض دے باراں ہکا ڈول

فرض واجب سنتاں نفلاں وچہ عیان
فرض قرأت صاحبیہ ایہ وسے نال دلیل
ہکو پڑھکے بس کریگی اوہ گنہگار عیان
سنائی اپنے آپ نوں ایہ قرأت پچھان
فرض ادا نہ ہوسیا منیہ وچہ سنبھال
سجدہ متھے نک نال جائز تھوڑے جہ
اینویں سجدیوں جایاں سنتوں نال خشوع
اینویں سر رکوع تھیں جے ہووے دور ضرور
منیہ اندر اینویں لکھیا بھنے روا جواب
دووین عرض کران ہین عاصی نادل ہووے شاد
اوس شئے اتے سجدہ جائز فرض سرن ید لتہا
ایہ کراہت لکھیا کنز وقائق تک
جائز نال اتفاق دے کرنا منیہ وکیہہ ٹھیک
اونہاں اوتے سجدہ کرنا روا نہ برخوردار
باہر آونا کم نال چھیواں رکن شمار
نزد امام اعظم دے بھائی دو صاحب لا غرض
یا ہسے یا گل کریئے یا تھپلے بیٹھ ہو
وا نکلے جد زور کر بھنے وڈا امام
قدر تشہد بہہ وا ر کڈھے یا نکلے خود جان
باراں وچہ نماز نوں بھنے ہک نعمان
کرسی تم نماز نوں صاحب رحمہ دا قول

آب کافی تیمم والے ڈٹھا قادر ہووے
یا نال شتابی موزہ لاہے حکمی یا حقیقی
یا نمازی ننگا پڑھدا قادر ہو یا کپڑے
یا صاحب ترتیب دا لینوں یاد قضا ر آیوئی
یا وچ فجر دے بعد تشہد سورج باہر آیا
یا زخم والیدا زخم چھٹوئی آتوں ڈگے پٹی
یا نمازی صاحب عذر دے جیونکر یاد نگیر
ایہ ہر قضیہ باران اندر بعد قعودے جانی
صاحبین دے قول پر نماز تمام ہو یوئی
ہر دم پڑھو صلوٰۃ نبی تے سر دو جہانان

یا مسح والیدیاں موزیاں اوتے مدت لنگھ گھلو وے
یا امی نوں سورت قرآن ہوئے حال نقیجی
یا نال اشارت پڑھدا آہا رکوع سجودی اڈی
یا امام قاری بے وضو ہو یا امی دس نبیو گی
یا دیگر داخل وچ جمعہ دے بنیاں کم لوڑھا یا
ایہ مسائل یاد رکھین تا جان عزیزا کھٹی
بعد قعودے صحت بیوسو سبھ منیہ تھیں گیر
اصل نماز دا باطل ہو یا نعمان توں بھائی
نزد اوہناں دے ترک واجبدی جانے اس آیوئی
کارن بدلہ بہت گناہان ایہو ڈو اخرانہ

باب ہفتدہم دربیان واجبات نماز گوید

اکوئیہ واجب وچ نمازے عام تساں نہ ن کہناں
تمام صفاتیاں ناواتو جیون کہنا ہک اکبر
جیونکر کوئی نال سلام نمازوں باہر آوے
جیکر کم تہیں باہر آوے ترک واجب دی آ
کہنا پہلا پڑھنے دووین رکعتاں دیتائین
قدر تسبیح دا ڈھل کریہن چہ رکوع سجودی
عام اوہناں دے سجدوں اتوں موجب سمجھ ہھرا
چودان واجب خاص نی دساں وچ کھوکھ
اُنہاں وچ نہ وچہ فاتحہ پڑھنی تریجا بکھک وار

پہلا اکبر جان عزیزا چھے عامی ہو ہر بہ نگ
ایہ نال اللہ دے جوڑن واجب جیکر دا مول اکبر
فرض اتے ہور واجبا جیندا ساقط بھی ہو جاوے
اتھے اوہ مثال عزیزا کہندے کل علماء
فرض تے واجب نوں لی آون آپ اپنی جائین
نال سلامے باہر آونا جانو ست آسو دی
ایہ جیکیو جنس نماز نمازی ہر ہر ادوتے آ
تعیین قرأت وچہ دو پہلیاں یا دو لیو چہ رکھ
چوتھا سورۃ جوڑنی کوئی یا تری آیت قصار

یا اک آیت دراز نوں پڑھ پچھے ایہہ تنج ۔ جتنے فرض قرأت ایہی اسدی سار ایہہ گنج
وتراں وچہ قنوت دا پڑھنا نالے پست بلند ۔ پست بلندی والیاں سنتوں نمازاں چند
ہیٹھی دیگر دوہاں اندر ہولی پڑھ بھرا ۔ ہور تمامی پڑھ اوچیرا ڈوہی ڈنڈ نہ پا
فجر عشاء تے شام وچہ جمعہ تے ہر دو عید ۔ عشا مغرب دو پہلیاں نال جماعت تاکید
اختلاف وچہ حد جہر دی بعضے ایہ فرماولا ۔ جو امام دے پچھے ہوون سارے سُننا پاون
کو منفرد دے پچھے نیتے جہرے وقت بلند ۔ الحمد سورت وچہ جتنے ہووے باقی جہر پسند
قضا پڑھے یا وقت نال پنج نمازاں کو ۔ نال جماعت وقت مطابق جہر اخفا کہو
تنہا گذائے وچہ وقت دے اوہ مخیر جان ۔ اوجا نیواں جیونکر چاہے افضل جہر پچھان
قضا پڑھے تے ہولی وا جب وجا پڑھ ہر نا ہو ۔ حد اوچیدی غیر سنیئے مختصر وچہ وہ دہ
تعددی ہورہے جیہا تا جد قرأت پڑھ سہوے ۔ ہور امام نوں جتھے ویکھے اوتھے مل ہو کوے
تکبیراں وچ دہاں عیداں دیاں نالے بجہ رکوع آن ۔ سجدہ سہو تلاوت والا امام ہیکلے دوہاں
ہر دم پڑھ ہو صلوٰۃ نبی تے سہو نہ کرو درو ۔ تا فراموش نہ کجھ تساں نوں حاصل کل مقصود

باب ہشتدہم در بیان موجبات سجدہ سہو گوید

سہوہ نال سلام کہیداہے تے جمہور ۔ دو سلام کہی عالمگیری وچہ صحیح ضرور
سجی طرف سلام دیوے وقت سجدے دو کرینی ۔ پھیر درود دعا تشہد بیٹھکے ادا کرینی
احتیاط درود دعا وچہ دوہاں بہنیاں آئی ۔ عالمگیری دیوچہ لکھیا قاضی خان اتھین جائی
کو سہوہ کڈھی پیش سلاموں تاہی کرے کفایت ۔ نزدیک ساڈے عالمگیری دیوچہ پائین جہت
سہوے پچھے بہنا ساہی ناہیں رکوں گا ۔ فرض قعود اداجتین تا کر بہت اعراض
جو دان واجب جان توں سہوہ جہانال ۔ چھ تمامی اتھ خاص نے پہلے خوب سنبھال
ڈھل رکوع سجود وچ جے ہل کرے نہ کو ۔ یا چھ خاص جو پچھلے ترک بھلاوی ہو

اتھے سہو پوے نہ بھائی وچہ خلاصی ہاسے
الکمال فرضدا ترک طمانیہ چھیوان ہور سبب
تکبیران غیر عادتی ہوندے بھل لسیا
عیدین اندر کو بھل گیا تکبیران فراموش
ہور جیہون خاصان وچہ ناپوے اوہ بھی سنون بیان
وقت قرأت کجھ جا پڑھیا نیت نہ ملی امام
ساہی بھلا سہو کدھون انیوین تلاوت والہ
یعنے اس سلام وتوڑی نیت قطع نماز
جو پیش منافی یاد آیو سو سجدہ سہو تلاوت
جیکر اوہ ہن کرے نہ سجدے نمازون باہر
انہیں سبین سہو تاہین بیا قط کہن کتابان
جو سہوے والے سہوہ بھلا واجب عود نماز
کو ترک واجبدی بھلاکے کردا یا کرے عمداً
کو مجبر گذرے آخر وقت واجب آسی سہو
شرح خلاصے دے وچہ لکھیا جیہڑے تفتازانی
مراد اس تھین تاخیر فرض تے واجبدی سن بھائی
قرأت تھین جو فارغ ہویا چہ شب کرے رکوع
یاد کیتوس رکو عدے تائیں آج ہندین فیر بجا
یلکے سورت یا در کوع وچہ ضم نہ فاتحہ نال
افعال مواحدہ ہر رکعتے فرض انہان ترتیب
کو ترک تغیر واجب کردا یا اُس کن وودہیا

ہور کتابان بہت نی اوہنان تعین کریک
دکھو وکھ دسیسان تینون باب آہو وچہ
سجدہ سہو خلق نون بہت کری لاچار
رکوع والیان یا پہلیان سہو نہین کر ہوش
دو صورتان وچہ مقتدی واجب ترک کریں نسیان
اوہ بھلا پچھے نیت کے تا واجب ک تمام
جے پھیر سلام منافی کتیس گیا محل ازالہ
سجدہ سہو یاد نہ کتیس ہور تلاوت راز
لجے نمازے وچہ ایہی جائز با جہ تفاوت
مختصر وچہ انیوین لکھیا باب سہوے ظاہر
اہل عیالان نون تون دسیین جا بن شرع حسابان
تلاوت سجدہ وچہ نہ کیتس باہر نہ کرے آغاز
عود نماز دا واجب اسّتے ہالا بد قسمر
سہوہ ساقط جے دن اوہدی وچہ عالمگیری وارد
مثال فرض تے نہ واجبای لے آون وچہ ہر کانے
دو وچہ سان ہن مثالان سہوے خوب صفائی
کھلا رہیا متفکر ہوکے سنتون نال خشوع
تاخیر فرضدی اوسدے اوتے سجدہ سہو با
قائم ہوکے سوت گدھے واجب ڈہل بہال
ترک انہاندی سہوے وچہ خلاف حبیب
یا تقدیم تاخیر کرے تا سہوہ اوسنے آیا

کل حقیقت سہوے والی اس بیتے وچہ آئی
قنوت چھوڑی یا بہنا پہلا سہوہ اُس ہے ہوئی
دو مثالاں ترک واجب دو نال تغیر لائین
دو رکوع کرے کو بھلکے یا سجدہ تریواری
رکوع کرے کو پیش قرأت یا رکوع چہار سجدہ
تشہد پڑھ درود لگا ایہ تاخیر ہو یا ئی
ایہا پنج سہو دے موجب ہور نہ جانے کوئی
نزد حنیفہ سہوہ لازم توڑ سے حرف دو ہی
ایہ ابوالمکارم تے مسعودی عالمگیری
وعلیٰ الِ محمدٍ توڑی پڑہیاں سہوہ جانی
ایہا پنج سہو دے موجب مختصر وچہ آئے
امام بھلا تا سہوہ واجب جتنی مگر کھلوتے
ایہ مقتدی تے سہوہ ناہین قید امام دی پارو
مسبوق گذارے نال امامے سجدے سہوے تائیں
دی پر نال امام نہ دیوی سہوے وقت سلام
جیکر بھلے آپ اماموں پچھے تا اس پوسی سہوا
جے مسبوق نہ تابع ہووے سہو نال امام
کو کری تغیر واجب تائین نیوان اوچی جائی
آپنا پڑھیاں سہوہ پوسی لکھیا عالمگیری
کو ترک جہر دی وچہ تریکاں ہانیوان وچہ وتران
فاتحہ نال جو سورۃ گڈہے ڈہل کر تریم تسبیحاں

انہاں پنجاں دیاں وچ دو شکلاں ستون ہیر بہیا
بیٹھی اوچا مغرب نیواں ہکو حکم ہو یوئی
دو تکرار رکن دیاں شکلاں تینوں ہور دسائی
ایہ تکرار رکن دیاں شکلاں ہن تقدیم سنوائی
ایہ دو مثالاں وچہ تقدیمی فرض جانی ہیجدا
بہنے پہلے یا وچہ پچھلے پنجویں اوٹھ گیا ئی
جینوں عقل تے علم زیادہ ڈہونڈ کڈہیسی سوئی
بہنے پہلے اوپر تشہد منیہ دچہ فرمائے
صلوٰۃ نبی تے آل ودہایاں پڑہیاں سہوہ گئی
صاحبیہ دی قولے اوتے منیہ وچہ بچھائی
ترک واجب دل مثال ونجاندی دہ حصہ فرمائے
مقتدی بہلے تا سہوے کولوں ہر دوہاں ہتھہ دہو
جیکر کرے منافی موتم گئی نماز شمارو
سہوہ کرکے چھٹیاں گنتہا پھیر پڑہی اوہ سہائیو
جان کے دیئی نماز گیو سو بہل معاف تمام
مفتاح والا بحر الرائق وچوں آکھے داہوا
آپ کڈہے وچہ عالمگیری ہاہوس نماز تمام
یا اوچا وچہ جا مخفی دے ترہ آیتاں سن بہائی
گھٹ پڑہے تا سہوہ ناہین لکھیا شرح صغیری
عالمگیری دیوچہ سہوہ لازم وستوں متراں
سہوہ اوستے لازم ہو یا منیہ وچہ وسیہاں

ایہا جان کلیہ پکا ہر جا اندر ہباہی
کسے سورت جوڑی فرضاں اندر پچھلیاں وچہ رکھتاں
یا اوس فاتحہ مول نہ پڑھیا یا پہلے پڑھ بہند
جو صرف نشستن سہوہ ناہیں سعو دیو چہ لکھیا
کسے سورت دِسری یاد آیوسو وچہ رکوع آیا
سورت پڑھ رکوع کرے اوہ پہلا کسے سکھی
کو پہلے وچ وتراں اندر بھلکے پڑھ ہو قنوت
کو دوجی تریجی سمجھ نہ سکے وتراندر وچہ شک
تکرار قنوت کراہت ایہی جیکر اپنی جائی
قنوت بھلا کسے وتراں اندر وچہ رکوع آیا
جے پیشی دیگر مغرب خفتاں پڑھے امام اچیرا
دو واری کو فاتحہ پڑھ ہرا پہلیاں وچہ توالی
یا قرآن مکان تشہد سہوہ اوستے آیا
کو ہک سجدہ کرکے اوٹھیا دوجا یاد نہ آیا
کو پہلا بہنا چھوڑ اوٹھیوے یاد کیتو سو تیری
اثر اوّل نصف عمداً ہووے نزد رشید ہو جائی
کو پنجویں اندر اوٹھ کھلو تا قعدہ چھوڑ اخیرا
اوہ پہلے پڑھے تشہد تا ئیں سہوہ کرے ادا
کو آخر قعدہ بیٹھ نمازی اوٹھیا نال بھلاوے
فرض تمام کیتا اوس تخصے جدا اوہ سجدہ گڈھے
ایہہ دو نفل ہوجاون اوس دے سنتاں نہ جاں

کسے فرض واجب وچہ دوّے پچھے اتقدر ہل ولی
یا دو واری فاتحہ پڑھیو ساں اوجا سُن باتاں
پنجویں صورت سہوہ ہووے جد تشہد کہندا
صرف اوہن تے بیٹھن سہوہ ایہہ منیہ تھیں لکھیا
عود کرے اوہ طرف قیامے منیہ وچہ فرمایا
جیہڑا سنوں حق نہ جانے اوہ صغیری ویکھے
فتاوے محمدی تے وچہ منیہ تریجی وچہ سکوت
قنوت پڑھے اوہ دوہاں اندر منیہ ویکھو چہ تک
انہاں دوں قنوتاں وچوں جا تو ہک نہ جائی
بہتیں پڑھے یا سجدے جاوے سہوہ اوستے آیا
پچھلیاں اندر سہوہ ناہیں فتوے حکم چنگیرا
یا قرآن رکوع سجودے پڑھ ہرا انہاں وچہ جائی
وچہ صغیری اینویں لکھیا ویکھیں جے دلوں پایا
تری کرے وچہ دوئی رکعتے سہوہ اوستے آیا
بہہ جاوے تا سہوہ اوستے منیہ وچہ نکھیڑی
زمین تھیں نا گوڈے جاوے منیہ وچہ چھپانی
جے سجدے نوں گئے یاد آوے تا بہہ جایا فقیرا
جے پنجویں قید کرے کر سجدہ جان نماز فنا
جدا اوس دی تا سجدے توڑے بعد کرے مڑ آوے
چھیویں اوس دے نال رلاوے سجدہ سہوہ کڈھے
فرض پیشی جدا ہوئی بہلاوا تا اوہ فقط چھپانی

جیکر اوہ سلام جا پھیری پہلیاں تم ہویوئی
ابوالمکارم تہیں لکھیا معلم شکل جنازے ہوئی

نفل نیتی کو اُسے پچھے اوہناں دوں وچہ بہائی
توڑ چارے اوس قصداً نیتی بہنے قضا پائی

کو بہنا پہلا چہوڑ کے تر بھی اوٹھ کہلا
صحیح ایہا وچہ عالمگیری جے ہے نماز فنا

جیکر ٹیڑے بہن نی ہووے بہے نہ سہوہ آکھ
شُرن اوٹھائے زانوں زمیں عالمگیری ساکھ

کو پڑھے تشہد وچہ رکوع سجودے وچہ قیام
یاددواری قعدہ پچھلے سہوے تہیں آرام

کو اول آخر فاتحہ پڑہا وچہ پڑہے جا سورت
سہوہ اُستے اختلافی وچہ صغیری صورت

کسے پیا بھولا وا وچہ نماز پہلی وار نہ جانے
کتنیاں پڑہیاں وت بہن نیتے ایہو خوب پچھانے

جے کوئی نماز نہ شکّی اُسدی ہن بہی شک نوں کتہی
جے بہت شکی تا بھنے ناہیں فکر زیادہ نہیے

جسدا غالب ظن نہ ٹھہرے پکڑے اوہ گہٹ پاسا
شک والیدے سر تے بیٹھے ہوسی ہیوسو اسا

ہر دم پڑہو صلوٰۃ نبیؐ تے نال سلام رلائیں
کُل ملائک پڑہن صلوٰتاں سرور عالم تائیں

باب نوز دہم ۱۹ دربیان احکام سجدہ تلاوت گوید

تلاوت والا سجدہ واجب اندر دو تکبیراں
ہور جا رجامے تے جسّے پاکی ہونہ قبلے تقریراں

تِرے تسبیحاں سجدے اندر کہے مانند نمازی
تشہد سلام نہ ہتھ اوٹھائے طرف کناں اوہ قاضی

چوداں سورتاں سجدیوالیاں وچہ قرآن پچھانے
پڑہنا سننا یک برابر آیت سجدے جانے

اعراف نحل وچہ رعد دے جیچہی اسرائیل
مریم حج فرقان وچہ ہور نمل بے قیل

سجدہ صاد حامیم وچہ نالے نجم بے شک
انشقت اقرأ وچہ سجدہ حکم رباناں تک

اول آخر اوہناں آیتاں وی اوساں گل بیان
کہتوں ٹُرے تے کتھے مُکے جیونکر وچہ قرآن

اِنَّ الَّذِیْنَ عِنْدَ رَبِّكَ آخر آیت پچھان
سورت مکّی سجدے اوتے نام اعراف سیان

وَلِلّٰهِ تہیں سجدہ ٹُردا رعد نحل وچہ بہائی
اٰصَالِ وچہ رعدے مُکّا نحلے رُوں مکائی

اسرائیل قُلْ اٰمِنُوْا تہیں خشوعًا گول تمام
اُولٰئِكَ الَّذِیْنَ مریم اندر بُکِیًّا بجھ آرام

بیان احکام سجدہ تلاوت

الم تر ان اللہ حج وچہ سجدہ شروع ہویوئی
واذا قیل لهم اسجدوا ہتھین سجدہ وچہ فرقانے
وجدتہا تہین وچہ نمل دے سجدہ شروع ہوئے
انما یؤمن تہین سجدہ سورت سجدی آء
قال لقد وچہ صاد دے سجدہ اوڑک جان آتا
ومن آیاتہ الیل تہین وچ حامیمے جانی
فاسجدوا للہ واعبدوا وچہ نجمو آیت سجدی تم
واذا قرئ انشقت وچہ تم ۔ لا یسجدون
حنفی شافعی چوداں سجدے کہندی وچہ قرآن
صاد سورت وچہ حنفی سجدہ شافعی کہندی لا
ساری آیت پڑھے یا اکثر حرف سجود ہی نالے
قصداً آیت سنی کو سجدہ یا دل نیت نکائی
محض ہلایاں وہوٹھاں دایاں سجدہ وجب ناہیں
آیت سجدے کو فارسی وچہ پڑھدا مسلمان
کو واسجد واقترب وچہ پڑھکے جا چھوڑے
امام پڑھے انہاں چوداں وچوں کوئی آیت بلند
پچھے اس رکعت دے اوہ جے رلے امامے نال
جیونکر سنے نمازی کوئی جیدے مگر نہ کھلا
اوس رکعتے سجدیوں پچھے جیکر رلیا کوئی
جس رکعتے پڑھے امامے آیت سجدیوالی
متابعت دی پاروں سجدہ مقتدی تے جانی

ان اللہ یفعل ما یشاء وچہ اوتے جا کیونا
وزادهم نفورا ۔ اوتے تم تمام پچھانی
عرش عظیم اوتے جا کے اللہ حکم کیتونی
لا یستکبرون اوپر جا کدا حکم کیتا فقہا
اس سورت وچہ خلاف پراگے دساں شتاب
وهم لا یسئمون دے توڑی فصلت نام پچھان
نال شتابی کڈھے سارے کی بھروا ہا دم
ہو لا انقطعہ اقرء وچہ تا سورت مضمون
ایہ پر خلاف دوہاں نداد ساں رکھ دھیان
حج وچہ شافعی دو فرماون ویکھو شرح وقایہ
سجدہ واجب تالی اوتے نالے سننے والے
تاہی عالمگیری دے وچہ سجدہ اوسن ہیائی
حروف صحیح وچہ عالمگیری صوت سجود تدا نیز
تاہی اوستے سجدہ واجب ہکیا فاسنجاز
سجدہ اوستے واجب ہوندا عالمگیری لوڑی
کوئی شخص سن امام تہین یہ اس رکعتوں بند
ایہ سجدہ کرے نمازوں پچھے مختصر وچہ بہال
ایہ بھی کرے نمازوں پچھے کجھ نہیں وچہ رلا
سجدہ اوستے ساقط ہویا مختصر لکھیوئی
باجہ سنے دے اوس رکعتے رلے لدھی خوشحالی
جیوں باجہ بھولا دے موتم اوتے سہوہ یوں کرچکیا

شروع ہوندا ۔ وڈا ۔ طلاک قال لقد سورت صاد دے وچ ۔ اسے مکاں اوپر وحتی ۔ ایت ایہا سجدے والی ۔ وچ سورت نجم دے ۔ فاسجدوا للہ واعبدوا ۔ کوئی شخص نال ۔ دے وچ اوس ۔ جہڑے والی تال امام ۔ اوہ نال امام ۔ تلاوت دے واسطے ۔ اوہ آیت سجدے ۔ والی نون ۔ مولوی محمد ۔ دلپذیر

موتم پڑھے امام دے پچھے کوئی آیت سجود
کو سجدیوالی آیت نمازی پڑھ ہی تے سجدہ چھوڑے
کو آیت مکاکے سجدیوالی شروع نماز شتابی
پھیر پڑھے نماز دے اندر او ہا آیت نمازی
جے باہر نمازوں پڑھکے او جا سجدہ کرے ادا
نماز والے نوں اول کیتی دا فائدہ ناہیں کجھ
آیت مکاکے سجدیوالی پھیر پڑھی ترے آیتاں
وده پڑھے کو ترین آیتاں تہیں سجدہ آیت مکا
کو آیت مکاکے سجدے والی آیا وچ رکوع
نیت باجھوں ساقط ناہیں سجدہ وچ رکوع
مستحب جو سجدہ کڈھے کھلا کھے تکبیر
آیت پڑھے کو سجدے والی تانا تننے والا
ہن ہر واری اسجدہ وکھرا اتھے ہک نہ بہائی
کھڈی انڈا جکلی پہنیدا یا پڑھدا بہہ تھینے
تکرار کرے کو ہکی مجلس سُندا تا تا سُندا
سُندی نوں حکم مجلس اپنی دا جان کلیہ ہکا
کھاو نا پیو نا دو گھٹ لقمے یا گل کرنی ٹرنا
ترے گھٹ پانی یا ترے لقمو وچ صغیری لکھے
ہکا آیت سجدیوالی پڑھدی دو تن بھائی
سیر پڑے دا مجلس نا ہیں کردا نا تبدیل
کسے آیت سجوں دے بیڑے اندر سو واری تکرار

فقط خارجی تے مختصر وچ سجدہ ہے موجود
بعد نمازوں ساقط ہویا مختصر تہیں لوڑی
عدم تغیر مجلس پڑھیوس توڑے بے حسابی
ہر واری نوں ہکو سجدہ کافی اللہ راضی
پھیر نمازی دے وچ اوہا آیت پڑھے بہرا
ہور کریسی وچ نماز دے ویکھ قدوری سجہ
رکوع شتابی سجدہ ساقط وچ رموز کفایان
سجدہ او تے واجب آیا قاضی خان فرمایا
سجدہ ساقط جیکر نیت دلوچ کرے رجوع
رکوع وچ نیت اختلافی سنتوں نال خشوع
سجدہ کرکے پھیر او ٹھیوے کہندا عالمگیر
یا کو پڑھے درختے او تے ہر ہر شاخ اوچالا
ہر قدم تے ہر ہر شلخے سجدے حکم جدائی
لتھے نلی گالا عدم تغیر موجب ہکسے بہنے
قاری او تے سجدہ ہکو او ستے جتنے گندا
ہک مجلس تا ہکو سجدہ نا کر جانے دہکا
ایہ تغیر مجلس کردے یا ماڑے تہیں ہرنا
ایہ تغیر مجلس کردے پڑھ کتابان سکھے
ہکی مجلس سنن والے تے سجدہ ہک پیائی
خلاف دا ایہ وچ عالمگیری سجدی بہت سبیل
کدہے ٹردا سُندا گیا ہک واری او سر یار

آیت نوں ہک واری اوہ بہی انہے سن لیا او سنوں بیڑی والے نے تا دو سجدے لازم آوندے ہین اوپر بیڑی والے دے اتے ہک سو ہک سجدہ اوپر

بیڑی والے تے دو سجدے ٹرٹے ہک تے تنو
آیت پڑھے کو سجدی والی مسجد کبر صغیرا
آیت سنے کو سجدے والی نا اہلا مذی کو لون
کا فرحیض نفاسے والی لڑکا تے دیوانہ
آیت پڑھے کو سجدے والی جاہل خبر نہ کائی
ستا آیت پڑھے کو سجدے یا کو شارک طوطہ
پر وچہ فتاوے عالمگیری ڈٹھا ایہہ مختار
صحیح روایت ستے کو لون سجدہ واجب تجھ
جسنے پڑھیا سنیاں ہو یاں اُسدا کی احوال
کو اول آخر سورت پڑھکے آیت سجدہ چھوڑے
سجدے آیت مخفی پڑھنی نیک جاتی علماوان
چودان آیتاں سجدے والیاں پڑھکے حاجت جائے
ہر دم پڑھ ہو صلوٰۃ نبی تے اوہ مختار رباقی

وچ کتاباں اینویں لکھیا گھٹ کرے تا بہو
بہت واری ہک سجدہ کافی ترک گناہ کبیرا
سجدہ اوتنے واجب ہوندا قاضیخاں اگو لون
ایہ پنج لائق نمازے ناہن سنتوں یار جو انار
عالمگیری یوچہ سجدہ جے خبر دیوس کو بہائی
بعضیاں سجدہ واجب کہیا بعضیاں نا ربا غوطہ
کنوں پہندے سجدہ سنیاں آجب ناہین یار
لکھیا ہے وچہ عالمگیری اتھے شک نہ کجھ
خبر دیوے کو اُسدے تائیں سجدہ واجب بھال
ایہ مکروہ اُتھ نہ اُسدا بہتر ہووے جو ڈرے
مت کو سنکے کرے نہ سجدہ موجب یہ سا وان
قبول دعا حضرت فرمایا ہور ہزاراں لا ہے
جبرائیل مقرب ایزد خادم جس در بانے

باب ہشتم دربیان سنت ہائے نماز گوید

اُٹھا ویہ سنتاں وچ نمازے سنت قیامے جانی
فقعس صمعج وچہ ہتھ اُٹھاون مرد برابر کنان
قمے کنوں مراد لیو ہنے افتتاح تکبیر
مراد تہین حجر اسود وچہ حاجی جا جسدے
عینوں عرفہ جیہوں جمرہ حاجی مارن ڈٹے
افتتاح قنوت عیدان وچہ ہتھ برابر کنان

سنت رکوعے سنت کو ڈے سنت قعود سجدیانی
ایہ عبارت وچہ کنز دے موڈھیاں تکیں زنان
قاف کولوں تکبیر قنوت تے عینوں عیدان گیر
صاد صفا تے میموں مروہ عالم گئے وسیاں
معیار کنز دی شرح وچوں ہین ایہ سائل گھر
تجبر ہووے رکھی جاوے موڈھیاں تیک ار

ک بیچ جگہ پہت کوئی ہکو آیت سجدے والی بہت واری وچہ مسجد چھوٹی یا وڈی دے تاں ہکو سجدہ کافی ہے اتے ترک کرنا اوسدا گناہ کبیرہ ہے ۱۲ ع ناں اوہدی تعریف کردی ہے مصنف رحمۃ اللہ علیہ نے وچہ

سنت ہائے نماز بیان

استیلام تے رمے جمارے پیٹ کری دو تلیاں
صفا مروہ تے وچ عرفاتے سینے ہتھ اوٹھائیں
وچ طحطاوی لکھی ڈٹھی ایہ جا ٹھاہاں جائیں
انہاں اٹھاہاں جائیں اندر سنت ہتھ اوٹھونے
سجا ہتھ کھبے تے رکھیں وچ دہنی تلے بہائی
اول اوٹھاوے دو ہتھاں نوں وقت کہے تکبیر
ترے انگشتاں ہتھ سجے دیاں نیں کھبی دہر
ثنا تعوذ تے بسم اللہ ہور تحمین آمین
سنتاں سنت رکوعے والیاں اول کہے تکبیر
ترے تسبیحاں پٹھ پدھر اندی ویکھو وچ رکوعے
سمع اللہ آکھے نال تحمید کہنا جد گذرے
تکبیر سجودی پہلی پچھلی وچ ہتھاں مونہہ دا
سجدے اندر تانے بیٹھ ول کرنی خوب نظیر
دو گوڈے دو ہتھ پیر سنتوان جانے سر
قدر تسبیح دا جلسہ کرنا دو سجدیاں وچ بہنا ہیر
سجدہ ہفت اندام تے کرنا سنت نو جیہہ آ
پیر بیٹھا ہی اوبہنا نو جون جے سجدہ وچ جا
سر انگشتاں ہتھاں پیراں سنت قبلے کر
اسو جہ وچ جانی یارہ سنت فرض اوا
پیچھی انگلی دو پیر اندی لائیں اوستے زر
ایہہ وچ کبیری لکھیا پیٹ انگشتاں

حجر اسود تے کعبے ڈیول نال کتھاندی کھلیاں
انگشتاں وچ فرج رکھیں جیونکر وچ دعائیں
ایہہ بھی سنت وچ طحطاوی مونہ تے ہتھ پھنوائیں
ہور ستاویہ مسئلے سنتاں سان میں ل ہووے
رعایت سنت دی سینہ اتے عورتاں دے حق آئی
منیہ آکھے وچ ہدائے اینویں ہے تقریر
خنصر تے ابہام سجے دا گرد وینی دی کر
سجدے والی جا ول تکنا سنت گن نال یقین
فراخ انگشتاں ہر دو ہتھاں محکم زانو گیر
قدر تسبیح دا ڈہل تو میوجہ ہوسوند اسودے
تسمیع امام تحمید مو تم جد رل پڑھن پیارے
ترے تسبیحاں سر انگشتاں قبلے ویول کرنا
سجدہ ہفت اندام تے کرنا جانے یارہ منیر
دوہی سجدے وچ عزیزا اینویں رکھیں پھیر
سجا پیر کھلا کر بہائی پیر کھبے نوں ڈھہنا
ہیئت مجموعی نال نوں جانی ہووین برخوردار
سنتے نوں یا دو پیراں نوں جان نماز فنا
پیٹ انگشتاں ویہاندا توں زمیں تے آ دہر
باجھوں پیٹ انگشتاں پیراں جیہاں نماز فنا
باقی آپے لگس ہجانی تارک سنت چوہر
فرض زمیں تے لاونا وچ مفتاح ہک خیر

اداکرنی وچہ فرض دی ہک انگشت کفایت
دو یا سجدہ مثل پہلے دی کرتون نال حضو
پہلی سنت قعدی وچ جان جانی بہی تکبیر
جہولی ولون ویکھ تون ہتھ پٹان تے دہر
ستوین سنت اوہنانو جون پڑہن درود دعا
کھبی بنڈڑی بیٹھ کے سجے پاس وپیر
کھبے پیر دیان انگشتان جتنی طاقت ہوس
بعضے عامی آکہدے سجے پیر انگوٹھ
اٹھاویہ جو مین آکہیان کیتیان سبہ بیان
ستاران سنتان عام نے وہ تون خاص جہان
مقتدی نون جمڑنا نال تکبیر امام
منفرد امام دے تے ایہ سنتان چار اخی
ضد مقارنت دی کرنی موتم نون ہر کم-
صاحب نام حق دی سنتان دسیان کلی ویہ
جلسہ قومہ اونہانو جون فعلی سنت بیشک
فرض دوہانون آکہدے بعضے صاحب ہوش
قومہ جلسہ سرور عالم اتنی کرتے ڈہل
جو سجدہ دوجا وسر گیا حضرت پاک رسول
اطمینان واجب تے جلسہ قومہ سنت کہے جمہور
مفتاح اندر لکھیا یارو تارک اوس بدکار
متابعت امام دی تسین جانو چار اقسام

بحر الرائق دے وچہ لکھیا کہ مفتاح صلوٰۃ
نال حضور نمازان پڑہے دوزخ کنون دور
کھبا پیر وچھاکے بہنا سجا کہڑا گیر
سر انگشتان ہتھان پیران قبلے دیول کر
ہتھ زانو سر انگشتان طحطاوی فرمایا
عورت کڈہے آپنے مردان مثل نہ خیر
قبلے ول بہو دیان بہنا دکیر ہوس
ہلیا بہنے نماز نون ایہ کرجانو جھوٹھ
ہن مسائل ہور وچہ دی رکھین خوب ہیان
امام کہے تکبیران اچیان وچہ خلاصے جان
پڑہن تعوذ تسمیہ مخفی چار تمام
آمین نہین ہے موتم اوتے وچہ نماز خفی
آمین خفی ہر ہک تے جہر کراہت غم-
وہ قولی وہ فعلی یارو دسیان سبہ صریح
رکوع سجود دیوچ طمانیہ اوسنون واجب تک
کہندے اوہ حدیث تہین کرن نہایت کوش
اصحاب تحیر مفتاح کہے گمان کرن وچ دل
اوہ وچہ بجز حضور دے نال خدا مشغول
آرام قدر تسبیح دا کرنا معنے ایہ مشہور
بلکہ وچہ حدیث دے اوہ وڈا چور شمار
فرض واجب تے مستحب چوتھا سنت تمام

تابع وچ ارکان دے ہونا ایہا فرض ہرا
کوئی پیش امام رکوع وچ گیا اول ہی سر چاوے
ایہ رکوع سجود نہ جانے وچ نماز حساب
کوئی رلیا نال امام دے سجدیوچ امام
ایہ مثال واجب دی ایہی سنت ہور دسائیں
رکوع سجود دے سر اوٹھائے پیش اماموں کوئی
مثال دساؤں مستحب دی مسبوقے نوں بہنا
مسبوق کرے تکرار شہادت مسعود دی فرما
مسبوق امامے نال نہ بیٹھا اوٹھیا پڑہن قضائے
جے اوہ پڑھیا کرے حساب جان نماز قضا
جیکر پڑھ تشہد اوٹھیا تاں بھی خوب نیارا
نال عذر دے اوٹھنا جائز لکھیا عالمگیری
مسبوق ہووے کو فجر عصر وچ جنگل جا دڑاوین
سنتاں نفلاں اوہناں بچھی جے اوہنا بیچ اڑسن
یا کو جانے مدت مسح دی لنگھسی جیکر باہن
یا کو وضو ترٹدا جانے کرداحرص شتابی
یا دیگر داخل وچ جمعہ دے یا وچ عید زوال
انہیں عذریں پڑھ تشہد مسبوق اوٹھ کھلووے
کجھ مسائل وچ رموزے کجھ وچ شرح ضمیری
مسبوق اوٹھکے پڑہے تعوذ تابع جان قرأت
حکم ثنا دا مقتدی نوں اوجا پڑھنوں اگے

جو ترک کرے وچ رکن دے جان نماز نہ تھا
یا کوئی وچ سجود نماز دے ایسا فعل کماوے
مثال فرض دی ایہو جانی واجب ہور رہوا
اوہ رہیا کہلوتا نیت کر واجب ترک تمام
رکوع سجود قیامے اندر اول مول نہ جائیں
نال بہلاوے پھر چا رکھے حکم شرع کیتو ئی
تا سلام امام دے تیکن ٹھہر تشہد کہنا
درود دعا بھی مسبوقے نوں ہر دو آیت آئے
جو پیش فراغ امام تشہد پڑھسی وچ نیکے
ایہ مسئلہ وچ باب سہو دے منیہ اندر آئے
وچ فتاوے عالمگیری ایہ مسئلہ تک سارا
عذر دساں ہیں گنگے سارے دور ہووے دلگیری
جانے سنگی بھجن پاہن نال اونہاندی جاویں
جے ہیں بہاں سلام امامے رہن نہیوں پھرسن
مسبوق نماز نہ پڑھ ہاں اوٹھکے بعد نمازوں لاہن
یا مسبوق فجر وچ جانے سورج کرے خرابی
یا خوف معذور خروج وقت دا یا لنگھندا بہال
پیش سلام امام دے کوئی خطرہ کجھ نہ ہووے
پر کل مسائل وچ فتاوے لکھے عالمگیری
موتم اوپر قرأت نا اوہ کرے ثنا کفایت
یاساہ کڑھ ہریاں وچ مینہ دی جتنا اوپڑہ سگی

قال علیہ الصلوٰۃ والسلام الاشارۃ بالمسبحۃ اشد علی الشیطان

ایہ حکم بھی فاتحہ اندر سورت وچ ناہین
کوئی جماعت مخفی پڑھدیان پڑھی ثنا اتھائین
جے کل ثناء یا بعض ثناوا پڑھ لیسان جد جانے
اشارت کرنی نال سبابے سنت فعل نبیدا
جیکر کرے تا خنصر بنصر نال تلی دے گھٹے
اول شہادت چائے سبابہ حلقہ وسطا ابہامانے
وحدہ وچ شہادت کلمے ایہی جان ضرور
دو سبب مین سان تینون وہر خواہش داکین
دو یا اشارت وحدہ دے سبابے بجہ۔
سبابہ تا مین وقت اشارت ڈنگا رکھ بہرا
باران سنتان جان ہو گدہ چھ رکعتان پیشی
دو مغرب دو خفتان پچھے دو فجری فرضون اگے
بہت قوی اوہنان ہی وچون فجر دیان جانی
اتہین پچھے دو مغرب دیان دو پیشی وتر جا
فرضانون پڑھ پہے نہ بولے سنتان تے دو بیشی
آیت کرسی تائی بہت پڑھنی عاجز عرض کریندا
فرضان پچھے یا وچ سنتان اول رکعتی کرسی
فجری دیگر بیشک پڑھ تون باقی منع وساون
ہر ہک روایت واقعا تدی آئی وچ برہنے
ترین کپڑ یا نوچ مرد متوسطان پڑھن نمازان ساری
لک ازار تے پگ براہن مرد کریہن ساری

منیہ دے وچ لکھیا ڈٹھا جاتا مین تدائے
یا رکوع سجود قعود ے کرکے فکر وسائین
غالب ظن تے عمل کریئی متوتم کہن سیانے
ہر ہکی نون یک برابر کیتا عامی کیا چیدہ
کھلی سبابہ وچلی انگلی نال انگوٹھا چھے
الا اللہ دے کہندیاں رکھے منیہ وچ ہور عاماں
وچہ نماز نہ پڑھدا کوئی کیونکر کرن قصور
اول ملکان مول نہ پڑھیا شب معراج من
نال زبانی وحدہ دے حاجت ناہین کجہ
اسمانان ول کرنہ سدھا خوف کفر دا آ
چار اگے دو پچھے فرضان پڑھیان نبی قریشی
گھر وچ پڑھنیان بہتر سنتان جیکوئی پڑھ سکی
سفر اقامت ترک نہ اوہنان نبی رسول بنانے
اتہین پچھے دو خفتان دیان ہین قوی تمان
ڈہل مکروہ ثواب سنتاندا گلین نقل ہوئی
بیت اگلے وچ ترائے جائین وکھو دیکھ دیسیندا
سورہ تدی جا گدہے اوسنون سنت بجہ بے پرسی
وچ برہنہ دے ایہ لکھیا ہور بہی کجہ فرماون
فرضان پچھے آیت کرسی پڑھدیان خوف نہ کنے
مستحب جانو وچ منیہ سنو شمار پیارے
مقنعہ بدلہ دستار یدا عوراتان درکارے

چادر بدلہ پیراہن دا کرتے قید نہ کوئی — اصلی مقصد حجت کجنا چادر بھورا لوئی

ستر نمازاں نال ٹوپی دے ہک پگ دوہی فائق — سبھ سے درجہ شملے پگڑی ہر نوں رکھنا لائق

قدر موافق شملہ ہووے جہنوں علم زیادہ — اوہ وڈیائے باقی بندے گٹھ داکرن نگادا

شان گزاندی پگ ہووے گندی بچھی شملہ — شملے باجھ شیطان بنہیندا دسے تحفہ زنگلا

پگ عظیم ثواب زیادہ جتنا اوس درازی — شملہ چھوڑ نماز گذارے سنت ہجر نمازی

دہاں ولاں تھیں گھٹ نہ پگڑی تے دل ٹوپی کافی — تا مکروہ نماز نہ ہوسی طاقت باجھ معافی

ہر دم پڑھو صلوٰۃ نبی تے ہر دم نال سلام — جس نبیدی خاطر کارن ظاہر جگ تمام

باب بست یک در بیان مستحبہائے نماز گوید

مستحب نمازے اندر تریویہ وچہ حلاصے — چودان عام اوہناں دیچوں نوجانی نوں خاصے

عام تے خاص دسان میں سارے کراکٹھے جھے — جمع ہوئے مشروع تمامی ہن ساری گل بھے

فرض واجب تے سنتاں نوں ہور مستحب سمہائیں — کرے نماز اکٹھا اوہناں وشرع تھیں بھالیں

کدیں نمازے دیوچ واقع ہوون غیر مشروع — اوہ نمازی دی گل گستی پڑھے باجھ خشوع

ترک کریں توں تکنے کولوں سجے کھبے بہائی — وقت اُباسی گھٹ موہیں نوں شیطان وچہ جائی

اصحاباں نوں حضرت کہیا گھٹو تسیں دہاں — وقت اُباسی چہ نہ جائے ایہ مردود شیطان

جیکر غلبہ نال اوباسی گھٹیا مونہ نہ جاوے — سجا ہتھ رکھو مونہ اوتے جاں ہتھ بدہیا اوے

جے اوباسی گھلیں ہتھیں جلسے قوم ثمود دی — آوے تا ہتھ کھبا رکھیں رد کریں مردود دے

قوت تکیں کہنگہ نہ ہووے عذر معاف ہوئی — رٹی مُہر کا پو جھے ناہیں توڑے چوہیوئی

اول سجدے جاندیاں ہی پاں انو دھرٹ ٹکائیں — پھر دو ہتھاں پچھے بینی پچھے متھا لائیں

عکس کریں توں وقت قیامے اول متھا چائیں — ورت بینی وت ہتھ اوٹھائیں انو فیر دسائیں

نال ہتھاں دے زمین اوتے تکیہ نا کر بھائی — پیر مریض ہووے بے قوت اوس ترتیب نکائی

ترین آیتان تھین اوتے پڑھنا نالے تجبہ ترتیل
مخارج وچون حرف نکالین ایہ ترتیلی راہ
زیادہ کرنا تسبیحان وا ترین اوتے نون
ایہ فضیلت جان ہکلے حق امامے ناہین
بعضے پنج امام وسیندی بعضے تری پڑھ سُٹھا
نیت وقت کھلار انگشتان نرمی کن ایھان
سجدے اندر جوڑ انگشتان وچہ قعود میانان
دور رکھین نون بازو بغلان وچہ رکوع سجودے
چار انگشتان وپیرانو چہ وتھ ہووے ہتھیلی
فاتحہ پڑھنا فرضان اندر پچھلیان وچہ جانے
سورت پڑھے امام ہمیشہ مصحف ترین مکانے
وچہ سفر دے وقت ضرورت مروی نا ترتیب
مثل بروج پڑھے وچہ انہہ سفرے وچہ سفر دے
مروی ترے اقسام پچھانو پہلا بجہ طوال
فجر پیشی طوال مفصل مُدہ سورت حجرات
اوساط مفصل دیگر خفتان لم یکن دیتا مین
مختصر وفائے وچہ ایہ حد مروی فرماوے
سبھے کھبے وقت سلامی مونہ بھوونا سانا
سفیدی جو رخسار سجیدی نال سلام سجے
سلام کھبے سفیدی کھبے اینوین نظری آوے
جس مکانے فرض مکائین سنتان نیت نہ بھائے

حق حروف تے حفظ وقوف معنی اوسن بے قیل
ہو رہار میمے تے مطلق رکھ کفران نگاہ
اوری بس کرے تا طاقی ناہین اجین تھیون
تفتازانی چار امامے مقتدی تریتا ہین
تا میستر ترے موتم نون ناکر اٹھا سُتھار
لاتون کپڑا وچہ نہ ہووے ایہ معلوم نہ عامان
وچہ رکوع سر کنڈ برابر کرتون یار جوانان
پیٹ پٹان تے پلیان رہیون عکس زنان مقصودے
حکم انگشتان آپو آپنیان ایہ روایت پہلی
مشہور روایت وچہ خلاصے منتخب بجھانی
برایہ ضرورنہ سفرے اندر جتھے ڈر نشانی
الحمد پڑھے تے جھڑی سوت جاہے اوہ عجز
نیت اقامت مروی پڑھسی آوے وچہ گھر دے
دویا قسم اوساط مفصل تریا قصار سمہال
چھبیوین سپارے وچہ ایہ سورت تا بروج ثابت
والناس تکین قصار مفصل مغرب وچہ مکائیو
طوال اوساط قصار مفصل پڑھدا درجی پاوو
مسبوق سلام امام دے تکین کری اوڈیک سمہال
وقت سلامے اٹھی جاوے رکھین یاد نگینو
باب سنتانو چہ اینوین لکھیا عالمگیر فتاوے
اگے پچھے ہو کر نیتین جبکر تندہ جائے

ایہ مستحب امام نوں ایہی تہنا ہو تم اولی
پر ایہ حکم سیتان اندر جنگل دیوچہ ناہیں
نماز پڑھے کو وچہ جنگل دے گردا حکم مستحب
لکے دا اعتبار نہ کوئی اس قدر تہیں باہر
موجب جائیں سجدے والیاں آخر شاہد ہوون
دو جا باعث جان توں فرض ایہن سلطان
نشستگاہ جو بادشاہ دی عبد نہ بہی ضرور
بہی سنتاں اتے نوافل جہڑی مسجد پڑھن تمام
مسجد اندر پڑھو فرائض گھر آ نفل گذارو
مستحب رہیا کوئی سنتیں یا سنت سے مستحب
مستحب نوں دو نہ جانی سنت کولوں بہائی
ہر دم پڑھو صلوٰۃ نبی تے مومن مسلم سارے

منیہ دے وچہ اینویں لکھیا بہتر جانے مولا
جتھے فرض پڑھ ہین پڑھ سنتاں مسجد موں ندہی ہین
قدر سجود دے چھوں طرفاں تہیں جتھے جائے
نماز ہے وچہ عالمگیری جو کرے تجاوز ظاہر
جا مخالف شاہد بھتے پڑھی چھٹ کہلوون
سنتاں نفل علام ہین سن صاحب ایمان
شیخ عبد الحق دہلوی صاحب ایہ لکھیا پر نور
مسجد صرف فرائض کارن شک نہ کوئی پائے
ایہ خوب طریق رسول اللہ دا اوس نہ ہوا سارا
عمد خطا برابر جانی معاف کریں جاں جب
نام حق دے وچہ اینویں لکھیا جہڑی شرف بنائی
جس نبی دی خاطر اللہ کیتے ایڈ پسارے

باب بنسبت ۲۳ سہ در بیان مباحات نماز گوید۔

یاراں کم نماز دے اندر کرنے جان مباح
یعنے چھوڑیاں پکڑنہ ہووے کجھ عذاب تھیوی
تکنا جان نماز سے تائیں نال دو نوکاں اکھیں
درم روپیہ موں وچہ گھٹنا یا وچہ ہتھاں بہائی
ست اٹھو ہاں وچہ نمازے مار جیویں ہے بچھو لگے
چٹا کالا رتا پیلا جیہا ہووے اوہ سپ
توڑے تیرے کول نہ ہووی جنی سوٹی وٹا

کرن نہ کرن برابر اوہناں ناکجھ اخذ فلاح
جو کرئیے نا عوض اوہناں دے ناکجھ اجر دہا ہیوی
باجھ بھواوں بعض ہوہین دیا دلیو جھ کھیں
جو سنت وات بہی پڑھ سنگے ہور عتماد بجائی
بہت ستاں رنگ بھاویں جیہا جیویں علاج ہو سگو
توڑے ستاں بہت لوڑیوں تا بہی توں سے
تا بہی لیکے مارین ماراں حق تہیں ناد ل کھٹا

ل جیویں
اپنے وچہ صورت
شریف دے وچ
کہ سب نوں نہ
ہو جیہا نون چاہ
دے اتے اس طرح
نبی آیا بچ جونک
کرو کالیاں بچیاں
نون وچہ نماز دے

بیان ۲۳ باب
مباحات نماز

ازے کالیاں چیزاں
تہیں مراد ہی سپ
اٹھوان ہین ۱۲۲

مولوی محمد دلپذیر عفی عنہ
اللّٰھم اغفر لکاتبہ ولمن سعی فیہ

بعضے کہندے چٹا مارو بعضے کہندے کالا
جیوں وس لگے چھوڑ نہ زندہ مارن دی کر نیت
مارن سپ اوچہ نماز دے جان مباح پیارے
سجدے والی جا برابر کرنی ہکدو وارین
آخر سورت دا ہک رکعتے دوجی آخر ہوری
موذی ور جابے تہیں کرنا جیوں نسنور اٹھوہان
ایہ اٹھ مباح نماز دے اندر جانے عام بہراوا
تکرار سورت وانفلان اندر ہک رکعتے کرنا
جو شک پوے امام نوں تا ئیں چہلیاں ولوں دسنگ
ہردم پڑھو صلوٰۃ نبی تے مومن مسلم بہائی

بعضے آکھن پڑھ نہ قبلے ایہوہی وڈا اکشالا
تفتازانی دے وچہ لکھیا اوہ کری سیر و محیط
نا مارو تا عیب نہ کوئی لئے ثواب جے مارے
تالیف اوتے قرآن دا پڑھنا ایہہ بہی انیویں شماریوے
ات بہت پڑہنا جان مباح فتوی نال نروجی
یا کپڑا یولا چمڑے نا ہیں وچہ رکوع ہو سوہان
ہن ترے خاص سنی کن دہر کے فیر نہ ہووی ہلو
عذرے باجہوں تکیہ نفلین سر لگ کیہ ہی دنبال
مثل او نہاندی ہیجے اوتھیوے دور کریں تنکی
رب ملائک پڑہن صلوٰتاں خبر قرآنے آئی

سخت سستی کرنی وچہ نماز دے سخت مکروہ بلکہ حرام ہے سستی کرنی وچہ نماز دے منافقان لوکاں نا کم ہے جیویں فرمایا باری تعالے نے وچہ کلام پاک اپنی دے وافا قاموا الی الصلوۃ قاموا کسالے یراؤن الناس ولا یذکرون اللہ الا قلیلا مذبذبین بین ذلک

باب بست چهار دربیان مکروهات و حرام نماز گوید

ہن بیان مکروہاں دا ہیں آکھاں قدر قلیل
آیتاں تے تسبیحاں گنیاں نال ہتھاں یا خرفان
یا کو جامہ موڈہیاں اوتے کرکے چا لمکائے
بہی او تو نگا گٹے کجے یا مرد اوتے پھلکاری
ٹوپی اوتے پگ نہ رکھے عذر نہ آہوں ذرہ
جے گٹر تے دیاں باہاں اچیاں کان اوتے رکھے
جو سر ون ننگا مر وگذارے عاجز ہو شرمندہ
ٹوپی پگڑی سر تہیں لاہے یا سر تے رکھے
جے میلا کپڑا محنت والا یا اوہ بہت دریدہ

خلاصے منیہ عالمگیری وچہوں پکڑ سبیل
یا جامہ کو سر تے رکھے گرد بگردے طرفان
سدل کراہت ایہو معنے منیہ دے وچہ آئے
ایہ زنانہ کپڑا ایہی جان کراہت بھاری
اوہ وچہ نماز دے سستی کردا بلکہ مکروہ تحریمہ
یا تکبیر کہے دو واری کل کراہت سبھ جھکھے
ایہ نیت نہ مکروہ مختصر وچہ جہڑی نا شنوندہ
جے ہکو ہتہ نہ کم زیادہ تد کراہت سبھ جھکھے
ہور جامے تے قادر ہووے تا مکروہ رسیدہ

کوجامہ گلوچہ گھت کے پڑ پرایا وچون سر ننگا
ریشم کل ہووے یعنے سنتون تانا پیٹا پٹ
کو نماز قبا برانی پڑہیا باہان وچہ لگہائی
ڈہاکان تہ ہتہ خو متکبران اکرح کرنی نالے
ننگ سنکوتے پہوک مرہٹی درم موہین وچہ گھٹے
قرات مکائی وچہ رکوعے یا سر اوچا ہیوان
کستوری عنبر نزد نمازے اوہ معافہ بجہائی
اکر بھنے وچہ نمازے یا گڑکا رانگشتان
باجہ او باسی ہونہ نون گھٹے یا نگلے جنیون گھٹ
سلاہون اگے مٹی موہڑ کا تھیون کرنا دور
پر وچہ فتاوے عالمگیری لکہیا ہے لا باسر
پیش نمازی اگ انگیٹھی یا ہووے "تندور"
ایہ تشبیہ مجوس کفاران آتش سجدہ کرسے
جیکر اگے دیوا ہووے یا ہووے "قندیل"
ڈیوے نال کراہت ناہین سیف لا باس قرآن
بہنا روشن گتے دی یا وہ ہور وچہاون باہاں
پیش زانو کو ہتہ ٹکاوے دہرتی باجہون عذرے
یا کو صاف کری جا سجدہ ٹہکری وٹا ہیچے
کو بیر ہکی نون ڈہلا چہوڑ کی دوجے بہار جہی
ترے قدم یا تری زیادہ عذری باجہ کھلووے
جو عذری باجہون ترے قدم کو ٹریا ہو تو الی

سوہا سرخ کراہت مردان ریشم کل نہ جنگا
یا جس پٹیا ریشم ہووے سخت کراہت میٹا
لکون ہینے سدل نہ ہووے منیہ وچہ فرمائے
عذرے باجہون حرف نہ ظاہر لکہیا جہلن سمجہائے
پہوک آواز نہ سنیان جاوے سنت قرات چہوڑ
وچہ رکوع نہ کنڈ برابر سنگہ خوشبو خوش تھیوان
ہتہین نہ پے سنگہین نا مکروہ لکہیا تفتازانی
نوری لئے او باسی کوئی نوٹ اکہین کم ستانی
دند آن تہین جو باہر آوے باہرون نہ ہنہ گھت
نال رومالے سر ہونہ ہہنن دووین جان قصور
وچہ نماز پچہارا پوجہن نا مکروہ وسواس
ایہ کل کراہت وچہ فتاوے "قاضیخان" ضرور
ترین قسمین نماز کراہت ایہا موجب دہروے
یا اگے یا سرے اوتے تیغ قرآن جمیل
وچہ فتاوے عالمگیری ویکہو کرو دہیان
وچہ ہجووے جیونکر روبہ ایہ منیہ تہین کہان
کاش سجدے یا کوئی زانو پیش تہہان جا گذرے
ہکہ دواری سجدہ ممکن کل کراہت سمجہے
یا کو تکبیران تسبیحان بیجا ادا کرینی
پچہے ہر ہر قدم عذر نیا تد کراہت ہووے
نماز ہینے وچہ تفتازانی اس ٹرفی دی جالی

مولوی محمد دلپذیر

کو وہیون ٹرکے چاوین آیا ہکو قدم اُٹھال
انگشتانوں بہت کھلاری باجہ رکوع یا کھنا
ہور چون بسّو کو مار دیئی یا پٹے چِٹے وال
نال شتابی موزہ لاہنا ہکی ہتھ کم تھوڑے
کم قلیل وچ عالمگیری عذرے باجہ کراہت
دو سورتان کو ہکی رکعتے پڑھ ہر وچون ہک چھوڑ
یا امام شتابی کردا مقتدیان کارن
کو ہکدو آیتان پڑھ کی چھوڑی شروع کری جاہوری
کو آیت عذاب یا رحمت والی پڑھ کی ہو کھلو وے
کو اول رکعت فلق نون پڑھدا دوجی وچ اخلاص
اول رکعت کرے کو چھوٹی دوجی کرے دراز
یا تکرار کرے ہک آیت خوشی عیدی یا رو
تکرار سورت ہکی رکعتے فرضان اندر جانی
آیت عذاب یا رحمت والی سن مقتدی پکارے
امام اڈی ترے آیتان پڑھ کو کھلا چھون کوئی نی
امام پڑھے وچہ جیشی دیگر آیت سجدیوالی
جو آیت سجدہ آخر سورت پڑھے امام بیشک
بلند قرأت نفل نہاری رہین نفلین اوجا
کوئی امام سنی آواز جتی دا وچ نمازے تکے
جو وقف ہووے تاجان مکروہ بیوقف لا باس
پیچھے لگے تے سجدہ کرنا بیٹھ چھوڑن پیالا

مکروہ ناہین ایہ وچ برہنے بعضے کہن بابر
سچ لکھے تے جون ہارن اینوین تھکدا استنا
یا جامے لکھے نال جھلیئی ترین گھٹ مکروہ بہار
ہور معین کسے نمازے ہکو سورت جوڑے
اینوین جانک عذر رہین چاہون جانن قباحت
یا امام پڑھے بہون مٹھا مقتدی ہووں تھوڑی
دووین کم کراہت جانی سنت حد گذارن
تھوڑے دو آیتان وچ سورت تاہی ہکو کھوری
امام مونم کراہت مطلق فرد کھلوتا رووے
جان کے پڑھے کراہت ہوسی پہلیان کی وسواس
فرضان اندر یا بسم اللہ سورت پیش آغاز
عذرے باجھون فرضان اندر سنتان جد اشمار
ایہ کل مکروہ خلاصی اندر لکھے خوب پچھانی
سچ کہیا خداوند سچے بھیجیا نبی پیارے
رکوع کرے یا ہور شروع جو سورت دل وچ ہی
مقتدی حیران سجدے تہین یا یہ کراہت جانی
سجدے دی تکلیف نہ کسی ادا رکوع وچ ہک
اوہ مکروہ ایہ باجہ کراہت قول فقیہان سچا
جو پچھون آیا رلے جماعت جان کراہت ہکو
ایہ وچ فتاوے عالمگیری لکھیا ہیوسواس
ہور سجود کرے وچ منیہ جیون گگڑ دیاں شان

کو نزد نمازی اوچا بولے جے بہل جاوے پڑھدا
یا کوئی ہور مسیتے اندر کرے معیّن جاء
کو جو کرّی مار نمازی بہندا یا انگشتان ٹکیہ
امام کہلوتا باجھ مصلیٰ پہلیاں صف چہائی
امام کہلووے اوچا نیواں یا محراب ہکلا
جے پیر مسیتے سجدہ طاقی کہے کراہت نکوئی
امام بلند جے قدر بندیا بعضے گز مقدار
امام مخالف صف کہلووے ایہہ بہی جان کراہت
جا اجڑاں تسا وٹھاں بالاں قبراں پہر وچکی
جے جا نماز بنائی کسے گرد بگرد دے قبراں
ہور مختصر وچہ جان کراہت پچہے صف کہلونا
رو سلام کری سر تہاں یا پڑہے کعبہ دی جہتی
کو وچہ صفاں دی پڑہے ہکلا ایہہ بہی جان قباحت
نماز پڑہے کو وچہ جنگل دی جتھے ہووے ڈر۔
ستر دیوے ہن معنے سنتوں گز دا قدر سوٹے
سجے ابرو آپنے اگے ستر اسد ہا ٹھوک
مقتدیاں واسطے ہو سترہ بس امام
ترک کری کو سترے سندی یا کو لنگہے میانوں
نمازی اگوں لنگہدا عاصی وچہ مسیت صغیرہ
حد نظر دی وساں تہیوں جا سجود وے ویکہے
اتھیوں باہر لنگہے الا عاصی ہرگز ناہین

یا اوسدے ول مونہ کر بہندا یا نائم جیوں مردا
اوس کانوں باجھ نہ پڑہدا کل کراہت آ
یا کو کرے ہکٹھا جامہ ویہس کراہت دیکہ
ایہہ کراہت منیہ اندر ہور بہی ویکہو کافی
جے بعض قوم دا نال امامے کہے کراہت جہلا
متن فتاوے جہڑا چاہین ویکہ عزیزا سوئی
پر وچہ فتاوے عالمگیری ایہہ صحیح شمار
ہور حمام تے جا غسل دی ایہہ بہی جان قباحت
منیہ تے انواع عبد اللہ جان کراہت یکی
یا قبراں نی کنڈی پچہے عدم کراہت جبراں
جسدیو چہ سمائی ہووی وچہ اوسے مونہ ڈہنوا
وچہ فتاوے عالمگیری لئے کراہت جتہے
اوہ اٹھنے بہنے وچہ مخالف منیہ وچہ کراہت
جاگوں لنگہن آدمی جائے ستر اوتہے وہر
یا کجہ قدر زیادہ ہووے انگل جیڈی موٹی
جائز ترک نہ راہ جتھے یا ہور نہ لنگہسن لوک
مختصر وچہ اینویں لکھیا جانن خاص نہ عام
تسبیح اشارت نال ہٹائین پر گئی نماز ربا نوت
جنگل اندر حد نظر دی یا مسیت کبیرہ
جو زیادہ نظری آوے لا دیہ پہلے لکھیے
کر توں عمل شرعدی اوتے کوئی حد نہ ڈہائیں

جیکر جانے تکہن والا ایہ گناہ وبال | سنے کہلوتا حضرت کہیا چہلیاں تکین بہال
چہلیا ندی تفسیر وچہ شرح مشارق الانوار | بعضے چالی روز مہینے بعضے وہی شمار
جس کپڑے وچہ دی وح صورت جن نشان یا کہوڑا | اوس کپڑے وچہ جان کراہت جائز درجہ تہوڑا
پیران ہیٹھے تے کنڈے پچہے صورت خلل نجانی | متھے ہیٹھ تے سجے کھبے کل مکروہ پچہانے
صورت نکی نظر نہ آوے یا سر ہوس جدا | دوہین وچہین عدم کراہت مختصر وچہ آئے
کوترک کرے تسبیحان کلی وچہ رکوع سجوڈے | یا ہکدو کہے یا ترک طمانیہ پوہتا کد مقصود
قیام رکوع سجود قعودے ہتہ نہ رکھے جائے | مکان رکھن دی یا کوپڑے قرآن قیام سوائے
یا سنتان جو وچہ نماز دے ہک جا نکے چہوڑے | ایہ کل مکروہ تے بہل معاف مستحب تہی تہوڑی
غلام نابینا فاسق جنگلی بدعتی ولد زنا | مکروہ نماز انہان چہیان پچہے مختصر فرمار
جیکر انہیں عالم ہوون گئی کراہت ساری | پر عالم ہونا مشکل انہان ایہا حجت بہاری
مکروہ نماز جانو اوس پچہے قوم نہ جتنے راضی | کسے خصلت ماڑی ہو جب توڑی مفتی قاضی
غائط بول کرے جد زور اشروع نماز کراہت | جے وچہ نماز کرے جا غلبہ ہسو لہسو رحت
جے گہٹ گذاری ہینے ناہیں ہینہ وچہ اوہ عامے | گمر جانی جو وقت نہ رہسی وسدی خوب جلائی
قضا نانون کراہت اولے لکہیا عالمگیری | خوب لیلان پکیان ما سوچہ عجب کتاب ایہ میری
مکروہ نوافل عیدان اگے پچہے وچہ عیدگاہی | گہر پڑہے یا وچہ مسیتے جو نوافل چاہے
رکوع سجود تے جلسے قومے کر ہو جیو مکر لکہیا | عذر معاف تمام مکانین سبہ کجہہ علموں لکہیا
ہر دم پڑہو صلوٰۃ نبی تے جس خلقت بخشوائی | وہاں تے آہین صفت نبیدی اہی دلنون بہوئے

باب بیست پنجم ٢٥ دربیان مفسد نماز گوید

مطلق گل انسان دی ہے یہ ورکرے نماز فنا | قلیل کثیر حقیقی حکمی سہواً تے عمداً
قاصد خاطی سب برابر نائم تے بیدا | ناسی یاران مصلح باران دشمن جنگی کار

گل حقیقی جان توں بھائی سمجھے ہر انسان
یا یحییٰ خذ الکتاب بقوۃ پڑھے نمازی کو
تھوڑی بہتی گلدا تینوں حاجت نہیں بیان
کسے نیت دے وچ پڑھن دی کیتی مونہہ تھیں نکلی گل
جیوں نیت صلاحت بولیا کوئی سن مثال عزیز
جے کہے تسبیح تکبیر اشارت کرسی تا نہ بہنے
رموز مکارم عالمگیری چوتھی بحث مسعودی
سلام دیوے کو کسے تائیں جان بجھا یا بھل
جے سلام نماز دے اندر دتس ظن تمام
کسے وچ نماز دے غیر کسے نوں دتا ہبل سلام
کرنا ر دسلام دا مطلق جان فساد
ساہی نال بھولاوے دتا دوں دے سر سلام
جو لگ کرے نہ مفسد کوئی جائز کرن بناد
کو فرض پیشی دی دو پڑھ بیٹھا ناسمجھی پھیر سلام
یا سر دوں دے فرضاں مغرب بیٹھا پھیر سلام
یا کسے وتریں دو رکعتیں پھیر سلام دتوئی
مسافراں مقیمی ہو یاد لو وچ سفر خیال
یا مسبوقے نال امامے دتا جان سلام
نمازی نوں ایہ مذہبوں نیتیں پنج تھاں معلوم
گورتا وچ نماز دے آہ اوہ کرے آواز
چاہیے روون نماز نوں دو شرطاں دے نال

حکمی گل دساں میں تینوں ظاہر پڑھیے قرآن
جے نیت کیلی دی وچ مسعودی گئی نماز کھور
جان بجھا بھی اظہر شموں اینویں بحث نسیان
خاطی کہندے اسے تائیں قاصد نیت خلل
جے امام بہے ہو تم کہیوئی اوٹھ بہ نال تمیز
وچ فتاوے عالمگیری گل بندیاں دی ہینے
ایہ باراں معنے گل مطلق دے انہاں نوں وچ موجود
نماز بھنے وچ عالمگیری ابو المکارم گل
جے یاد کرے بنا روا ہے ناسی نیت بکام
یاد کینوس علیک نہ کہیوس گئی نماز تمام
جان بجھا یا وتر بھولاوے مختصر تھیں یاد
یاد آیا پھر اوسدے تائیں باقی دو ہیں تمام
ناسی شکلاں پنج نی بھائی وچ انواع آ
جے دل جمعہ خیال یا سنتاں صوت ہک تمام
جے دو مغرب سنتاں دلو وچ گیا بنا، آرام
جے ترویحاں دلو وچ جانے کرے بنا، نکوئی
جے سلام دیوے دوں اوتے گیا بنا، سنبھال
روا نماز نہ ہوسی کسے مسئلے پنج تمام
کہیا مولوی عبد اللہ صاحب وچ انواع علوم
ایہ معنے رووندے عالمگیری کیتے گئی نماز
سنے آوازہ غیر کو ڈر دوزخ جنت نہ بھال

روناکسے مصیبت کولوں کری آواز بلند
جیکر بہت گناہاں والہ عاصی ہارے آہ
اینویں ہا جہ آوازے رونا جاری اکھوں پاتی
طوبیٰ للباکین فی الصلوٰۃ نبی صاحب فرمایا
کو اُح اُح کرے صلاحت سنگھے یا سوہنا کرنگھہ
کسی سپ اٹھوہاں وچہ نمازے لڑی پڑہی بسم اللہ
یا کلمات جو وچہ قرآنے آکھے جا نمازی
عذرے باجھوں کھنگھا دیوں بچہ جواب
مثالاں جا سے دو ستادساں کھو وکھ
الحمدللہ آکھیا یارو کسے بندے بچھ مار
یا کو کہندا کسے نوں جو تیرے اج فرزند
یا کو دسے کسے نوں تیرا فوت پدر
یا کوئی سنے وچہ نمازے نیک ہویا شیطان
بچہ جواب تے نیک بدا جو تھی خبر عجب
کسے شخص کہیا اللہ باجھوں ہی کو ہور خدا
توڑے ایہ جواب تمامی ہووں لفظ قرآن
اینویں بجہ نماز فنا جیتھے کوئی ہریٹہ
سجدہ جا پلید تے کرنا لگے تے الفاظ
جے امام نہ ہووی آپنا تا اڑیا مول نہ وس
طالب خدا تھیں حاصل نہ دیاں تا لے عمل کثیر
عمل کثیر دساں ہن تیوں دہتھا ندا کم۔

پر ڈرو دوزخ تھیں گوت نہ ہنے وچہ وقایہ بند
نماز باقی وچہ عالمگیری نال وسدا ڈہاہ
نماز نہ بھنے وچہ فتاوے عالمگیر پچھاتی
وچہ نمازے رونا یارو خوش متبرک آیا
یا حرف ظاہر ڈکار نچھہاں تھیں ہنڈرول لگیہ
یا آزاری وچہ نمازے اوکھے وقت یاد
ایہ کل نماز کتاباں اندر جان عزیز آ نمازی
جواب خبر بد نیک دا اینویں خبر عجاب
ظاہر باطن کن دہرین نوں یا یہ دیتی رکھ
یرحمک اللہ اگوں او سنوں کہے نمازی یار
کیتا ختم قرآن ہے پڑہیں حمد بلند
پڑھیوس آیت مصیبت والی ایہو بد خبر
نماز والہ لاحول پکارے جیوں عادت انسان
گئی نماز جواب دیوں تھیں تہ پڑہ نہی رب
جواب نمازی ہور نہ کوئی بجہ نماز فنا
تا بھی گئی نماز عزیزا جتنے ایہ مکان
یا روغن لے سر تے لائے توڑے سر وی پیڑ
دو لکھے تا وچہ صغیری ثابت جان نماز
دیہان تدہ نماز گیوئی بنیاں اسدی بس
ہور قرات اتے کبت پڑہی کرکے نقص نظیر
یا آپ نمازی ہتھا جانے مسئلہ اجے نہ تم

سن یو فوت ہو ... مسلماناں دی ... عادت

مفسدات نماز بیان

مصنف صاحب ... شعر

یاظن کری جو ویکھے اوسنون ناہین وچہ نمازی
ایمان لقا خدا تھین جا ہے ہو رہیشت بجبہ
پیر نہ لاوے زمین اوتے سجدیو چہ تمام
یا تکبیر اولے امام پنے تھین اگے آکھے کوء
کھاؤ نا پیو نا ترک فرضدی قبلہ دیول گنڈ
کو کھا مٹھیائی وچہ نمازی داخل ہو یا شتاب
نماز روزی کو مونہ وچہ گھتے باہر رلے ہک تل
عورتدا تھن وچہ نمازے جاتک مونہ وچہ پایا
جے تریواری مونہ چا مارے تا بھی جان تباہ
زوج کسے دے بوسہ لیا وچہ نمازے رن
تریواری کو ہتہ او ٹھائی رکن ہکیو چہ کھرکے
کسے وچہ نمازے شیطان پایا دل اسدے وسواس
جیکر فکر کم دنیا دا ہینے جان صلوٰۃ
یاد قضائی وقتی سبہنے دو شرطاندی نال
جیکر وقتی چھوڑ کے ہن فوتی نیتے چا
پنجین فرضین وتران اندر فرض جانو ترتیب
فرض ہو یان جیون اصل وچہ انہوین کر ادا
کو یاد قضائی چھوڑ کے وقتی پڑھدا یار
جے چھیان تکین یاد قضائی ہو یان سبہ وا
کو شخص گذارے دیگر تائین ہیشی یاد قضا
اوتھین تکین پنج پڑھیو سو ہیشی دلو چہ یاد
مختصر تھین دیکھین بھائی وقف ہووین رانزی
یا مغفرت ماپیو دی جا ہے گئی نماز نہ سجبہ
یا موتم کہلوتا اگے پچھے رہیا امام
یا کو وقتون اگے نیتے کوئی فرض نہ ہو
یا کو ہسے وچہ نمازے تہہ نماز ون جھنڈ
عین نگلے تے لذت باقی نہین نماز خراب
دو ہین ہینے وچہ عالمگیری ویکھے جنید دل
نماز ہینے وچہ عالمگیری جے دودہ مونہ وچہ آیا
دودہ باجھون وچہ عالمگیری ایہ شرعداراہ
منیہ وچہ نماز گیوئی جے وت جمے رن
نماز بھنی وچہ عالمگیری ہینون ناکو گھر کے
لاحول پڑہے جے فکر قیامت نا لطلان سرآر
منیۃ المصلی اندر ایہ مسئلے اثبات
ہک صاحب ترتیب دا ہووے دو یا وقت سمہال
فوتی پڑہدیان ناسد اہبائی رہسی قت بقا
کل قضاء یا ہکدو ہوون سنتون نیک نصیب
اول ہیشی پچھے دیگر ویکھو کنز بھرا
ایہ فساد موقوف ہے چھیان تیک شمار
فساد موقوف دے معنے ایہو وچہ مسعودی آ
عالمگیری دیو چہ اوسدی صورت ایہ فرما
نز د محمد ساریان جائز ایہ موقوف فساد

تنگی وقت تے چھ قضائی تریجا بجہ زیان
کو شخص گندا رے پیشی تائیں وضو دا اُس ظن
اُستھیں پچھے ظاہر ہویا پیشی اوس ناپاک
کسے یاد نماز قضائی کیتی خبر نہ اسنوں کجھ
قضا کرے اوہ پنجم نمازاں دوا ینویں تادہ
پڑھنا غلط قرآن دا دو شرطاں دے نال
تغیر فاحش معنیاں اندر پڑھنا غلط قرآن
مثلاً جیویں غراب نوں پڑھیا کسے غبار
ہور جیویں کر صیف نوں پڑھیا کسی سیف
صیف او ہنالا جان لئے ن سیف ہوئی تلوار
ترک کرے کو شد دی مرع الپڑھے یتیم
کو جا حتّے وچ تانے پڑھے نمازی عتّے
کو اَللّٰھُمَّ سَلِّ پڑھدا یا کوئی ھُسَمَّد
مفسد وچ نماز سلامت رہیجے نہیں قیاس
الحمد پڑھے کو نال ھ دائی یا قل نال کیاف
جتنے وچ قرآن مجید دے ہین تمام رہا
ترک رہا ضروری نال کراہت پکا قول
زبر پڑھے کو نیم نے اوتے پیش دے تحر پیش
نماز بھنے جے خطا پڑھیوس جہاں پڑھیا کافر
اَلَسْتُ بِرَبِّکُمْ بضمر یا روحاں کہیا آکا
نعم جواب نفی دا اہی بلیٰ جواب اثبات

دور کرن ترتیب دی تائیں گنزی وچ پچھیاں
اوستھیں پچھے دیگر پڑھیوس سا ز وضو کرن
دیگر نوں وقت عود نہ کرسی پیشی وچ غمناک
پنجاں وقتاں نوں جوں کھڑی راہ شرع ایہ بجہ
عالمگیری اینویں لکھیا ترین وچ بندراں راہ
بھنسی "مد نماز نوں مفسد وچ سمہال
دو یا مثل نہ اُسدی لبھے وچ فرقان
معنے آہے کانونے ہوئے وزہور شمار
صادوں سین وٹائے کیے حیف ا ولو کو حیف
تغیر فاحش معنیاں اینویں برخوردار
یا کو جھورے شدرب وچ گئی نماز فہیم
نماز نہ بھنے شیدوالہ یاد رکھیں ایہ بتّا
صاد و سین وٹائے بھنویں رو دقلیہ دی جد
مگر جس علم کمال لغت دا اُسدی مشتبار
وچ تغیری مفسد ناہیں ہور بھی بہت معاف
ترک کرے یا بیجا رکھے روا کہن فقہا
ایہ قاری بہت مکانیں کہن فساد دی قول
وعصیٰ آدم ربہ وچ مسئلہ تک درویش
ایہ فتوے عدم فساد دے ویکھ کتاباں واقف
جے پڑھے نعم بلیٰ دی جائی بجہ نماز فنا
جان پڑھے تا کافر ہوسی خطا گئی صلوٰۃ

سلہ یعنی قضا کرے نماز پیشی دی کیونکہ پچھڑی یاد آئی پچھے اس نوں جو پڑھی ہے پچھے سوا وضو کرے ۱۲
سلہ یعنی وچ سورت ارایت الذی دے یدعُ الیتیم دی جائے یدعُ

مفسدات نماز

الیتیم ... ۱۲

عبد الله ... مولوی ...

زبر پڑھے کو پیش دی جائی پیش بکان زبر
اتحاد مخرج دو حرفان یا وت ہوون قریب
یا تے طے دا فرق نہ کردا یا وچ ضاد تے سین
عامان لوکان واسطے بعض گئے فرمار
عورت نزد نماز مرد دے فانی سنون یار
مراد یاران تہین یاران شرطان فانی تند بمان
تہین کوہون مراد جیبا شہوت والی موڈی
نوو رہیاندی مطلق بہنسی نوڑی نکی جیری
اجنبی تے محرم اندر فرق نہ جانو کوئی
تمیون عقل مراد پچھانی ہووے نہین پوتی
قاف کوہون ہر قدر رکن دا تھے تسبیحان ڈاہ
مراد طے تہین مطلق نماز رکوع سجود یوالی
عدم حائل اوس تمین دوے تہین پردہ وچہ ہووے
جے حائل وچہ نماز سلامت شرط ونجاوے پردے
نزد محمد روا نہو سی جے پیر پٹیا سو ہنا
اینویں وچہ مختار فتاوے کہے برہنہ بات
تے کوہون مراد تحریمہ نال امام گذاران
جے ہر دو منفرد گذارن یا ہک نال امامے
الف اوّلی تہین ہوون ہکٹھے ہر دو وچہ ادائی
اس صورت وچہ ہوئے اکٹھے وچہ ادا تحقیق
تقدیر ادی صنوت اہو ٹرہے ہر دو دین جتہانہ

یا رفع خفض یا نصب بکٹے عدم فسا و خبر
منیہ وچہ نماز نہ سبھے ایہ ہویا عام سبب
نزد اکثر وچہ عالمگیری رہے نماز تہین
غلط نہ بھنے آپ پڑ کر تون جہد ہہر برا
(بلکہ) شرح قطع تا جعین تے یاران حرف عیان
دہ موجود نہ فانی کرسن تشینون کران آغاز
موٹی جان ضرورتدا ہین جد توسانون چھوٹی
اٹھ سنت ورہیان ہوٹی بہنسی آخر دیکہ صغیر
حسن اتبع ضعف یکسان حکم شرع کسیتہوئی
محاذات جہلی دی مفسد نا ہین وچہ صغیر بچائی
اتہین گہٹ نماز سلامت نا ہووے بیدل
نماز جنازہ بہنسی نا ہین دو رکنان تہین جانی
تہم یا مثل تہمی یا فرج وچہ انسان کہلو دے
بیر پیٹے نون حکم نماندا بعضے عالم کردے
وچہ رہوندے تے ابو المکارم سوہنا ہر یک ہو ہینا
نماز مردی بہنے سوہنا مشتبہات آفات
مشکل مسئلہ سوکہا کیتا عامان لوکان کارن
اشتراک گیا تحریمہ ہر دو رہے مقاے
امام دوہا ندے اگے ہووے عاصی وچہ سبائی
امام دوہاندے اگے ہووے سنتون نیک رفیق
بعد فراغ امام محاذی گئی نماز جوانا

بیان مفسدات نماز

بیان مفسدات نماز

اس مسئلے تھیں معلم ہویا بہنسی نہیں محاذی
مسبوقانہ پڑھیاں ہویاں جانوں کل نمازی

الف دوئے تھیں اتحاد مکان مراد پچھیاتی
ہک نیوان ہک وچ اقامت گئی نماز نجاتی

جے مرد کھلوتا نہ ہین اوتے عورت اپر دکان
جے سر مرد زنان پیر برابر مرد نماز زیان

جیموں جہت مراد پچھانی ناوین شرط ہویوئی
پر صورت اسدی ہر جا ممکن کعبے وچ نہ ہوئے

عورت مرد محاذی ہوون وچ کعبے ہک جائی
مونہ دوہاں دا جہت مخالف رہے نماز بقائی

جیکر مونہ دوہاں دا ہووے وچ کعبے ہک پاسے
گئی نماز پچھانی بھائی مسئلے ہیو سوا اسے

عین تریئی تھیں عدم اشارت مرد نہ ہوڑے زن
نال اشارت جیکر ہوڑے گئی نماز نہ بھن

تونوں نیت مراد پچھانی نیت امام نساء
جے نیت امام نہ کرے زنانی زن نماز فنا

عید جمعہ وچ لازم ناہیں نیت امام زنانی
وچ فتاوے عالمگیری نیت سوا ہوجانی

جے ایہ شرطاں وچ نمازی ہوجاون برابا
ہک زنانی ترین مردانی کرے نماز فنا

سجے کھبے تے ہک پچھے جے زنان اتنین
چیتوں مردانی عالمگیری وچ نماز وجنین

جیکر زنان تری ہوجاون سجے کھبے دی بہنی
ترے پچھے تا آخر صفاں تیک فتاوی منی

نماز دا بھننا عذرے باجھوں جا بوڈا خطا
پر عالمگیری نال عذر دے بھنن کہے روا

جیونکر بندہ ماڑی اوتوں ڈہندا یا وچ اگ
یا کوڈگے وچ پانی دے بہن نماز تے وگ

فریاد کرے جے ڈبن والا اسدے اے نمازی
اتھے بھنن واجب ایہی رب ایسو چہ راضی

یا کوویکھے لتھے تائیں نزدکھو ہیدے کھلا
خوف کرے جے وچ ایہ ڈگدا بھنے وچہ ہر بھلا

یا کافر کسے نمازی تائیں آکھے کلمہ دس
یا کجھ مال جو قدر درم دا چور لیجاون کھس

یا عورت دی کنی سٹر دی بہن پائیے وچ پانی
یا بکریاں بگھیاڑ پڑیندا بھنن روا پچھانی

انہیں عذرین عالمگیری اندر بھنن روا
باب مکروہاں پہلے دفتر ایہ مسئلے سب آ

وہم خیال نماز نوں بہندی نہیں برا
انتشار جے آلت ہووے اسے لکھے آ

کوشخص نمازیاں کولوں تھڈا کی پڑھیا کی ہندا
جے نال اشارت انگلیاں دے سی گئی نماز نہ کہندا

کو جتنہ او تھائے ہکسی واری گھر کے دو توں جا ایہ مفسد ناہین دوستا مسعودی وچہ آ
کودو جی صفے آیا ٹر کے بند کویندا وتھ یا کوٹر کے وضو سائے مفسد دووین نہ بتھ
تبسم ہاسا جان عزیزا مفسد نہیں نماز ہسنا آپ نہ سننے والا ناکوئی غیر آواز
ہردم پڑھو صلوٰۃ نبیؐ تے سورج وچہ بنیان ہور تسارے باقی سارے سبھی ہزاران وہیہان

باب بست و ششم در بیان احکام نماز وتر و تراویح گوید

ترائے رکعتان وتر واجب نال اسلامے واحد اختلاف میں ہمارے چھوڑی مختصر ہی شامل
تریجی اندر بعد قرائت اگے بجہ رکوع نال تکبیرے ہتہ اوٹھائے طرف قنوت رجوع
وتران اندر نال فاتحہ دے سورت گدہ ہمیشان قنوت نہ جانی بدلہ سورت خیر وہو کل خویشان
تابع ہووے حنفی وترین بعد رکوع قنوت وچہ فجر دے حنفی مذہب شافعی پچھے سکوت
وتران وچہ قنوت دا پڑھنا دائم واجب بجھ آخر رمضان شافعی پڑھے مذہب وہان سجھ
اللّٰہم اغفر لی پڑھے جو قنوت نہ جانے تریواری قنوت دا بدلہ عالمگیری آنے
مسبوق پڑھے قنوت امام دینال نہ پچھے وت ترائے رکعت امام دی جہڑی لکھے اوسے گھت
جے ترلے رکعتے وچہ رکوع آملیا مسبوق تاہی پچھے وت نہ پڑھسی ہادیر کہیں معشوق
جے قنوت کولوں مؤتم نہ فارغ گیا رکوع امام چھوڑ قنوت امام دی تابع کرن رکوع تمام
بلند قنوت امام پڑھے یا ہولی یا میانہ بعضے اوچا بعضے نیوان منیہ ویکھ جوانا
ابوحفص کبیر بخاری دی مسجد ایہ عادت جاری ہولی پڑھن قنوت ہمیشہ منیہ کہے پیاری
ہور منیہ وچہ اوچا لکھیا عجمی سکہن ہمارے ایپر گھٹ قرائت کولوں پڑھن قنوت پیارے
مقتدی مخیر جانو وچہ آمین سکوت ابوالمکارم دیوچہ لکھیا پڑھنے وچہ قنوت
وتر پڑھے نہ نال جمعتے رمضان باجھوں کوئی تراویحان سنت نال جماعت ترک واجب کیوں ہوئی
ایہ جواب سوال مقدر مت کوئی کرے سوال جے توں دسیں لٹ بہت اوسنوں ہوسی مد نہال

تروِیحان سنت وتر واجب فرض نماز عشا
تروِیحان سنت وِیہ رکعتان بعد نماز عشا
وقت اُنہاں دا پِچھے خفتان اول نہیں وا
تراویحان کوئی ہور پڑھاوے فرضین ہور امام
عُود کرین عشا وے تا ئین نالے بچہ تراویحان
تروِیحان سنت پنج عزیزا پڑھ تون وِ ہین سلامی
بعضے لوک قرآن پڑھن تا دو دو کر ننتیندے
حق نہ عدادو دو ایہن ختم سنن یا چھ پڑیان
پنجان علماں نال کراہت قول ایہو جمہور
کو ہک سلامے وِیہ رکعتان پڑھے کراہت ناہیں
جے دون وے سر تے بہندا جاوے ہویاں وا تمامی
تراویحان پڑھنیاں سنت موکدہ مردان زنان اَکی
تراویحان سنت نبی صاحب دی بعضے کہن عمرؓ
مبتدع مردود شہادت منکر جو تروِیحان
قائم کرتون نال جماعت ایہا سُنت کفایہ
آکے اوہناں نال جماعت کیتی سُنت ادا
تروِیحاں نی سنت موکدہ جماعت کفایہ جانی
سُنت واری طواف کریندے اہل مکہ دے ساکی
چھوں چھوں چار ہو رنیندے جہڑی اہل مدینہ
پچھے چھوں رکعتان دو پڑھ صفت ثنا خدا
بعضے کُھڑ دعا نہ پڑھے کرے بہت شتابی

تراے جماعتان وچہ رمضانے وکھو وکھ روا
مختصر وچہ اگے پچھے وتران تجہیر روا
تورڑے خفتان بہت زیادہ چر کیان کری ادا
پڑھ تروِیحان اوس وسیا مین وضو باجہ تمام
عشا پڑھیاں تروِیحان اگے سو جبہ ہ دسیہان
چار رکعتان ہک تروِیحہ جانن خاص نہ عامی
سوا قرآنون چار رکعتان ناحق زور کریندے
علماں ملاں نہ اینویں کہندے جاہل کردے اڑیان
ابوالمکارم دے وچہ لکھیا مسئلہ ہے مشہور
نیہ اندر اینویں لکھیا مینوں پکڑ نہ ڈھائیں
ہک شفعہ وچہ عالمگیری آخر بہے تا نامی
ایہ ابوالمکارم تے وچہ عالمگیری کہن اکابر
پر صحیح روایت سنت نبیدی عالمگیر نگر
ابوالمکارم تے وچہ عالم گیری ویکھ صریحان
کل محلہ عاصی ناہین جے وچوں بعض آیا
گھر پڑھدا وچہ عالمگیری عاصی نہیں بھراء
ایہ دو ئین سنتان جان علیحدہ ترجیا ہین کہاتی
گرد بگردی بیت ربی دے چار مکا پیار ری
چہل رکعتان پڑھن تمامی پاک وجود نگینے
ہور صلوٰۃ نبی دے اوتے جو تھا منگ دعا
ہکی سے تے کارن سنتان کیتیاں فرض خرابی

درود دعاء نہ پڑھن شکستے تا تا پڑھن ثنا
جو امام تراویحاں ہو یوں قوم جانے بھُوں کھلے
کو فرضاں دی جماعتوں گھتھا وتر پڑھے جدا
وتر گذارے نال اوسے دے جیہڑا فرض پڑھائے
عالمگیری تھیں بھی انیویں ہوندا ہے معلوم
فرضاں وتراں اندر حضرت ہوندی آپ امام
کسے تراویحاں جماعت نہ پائی فرض جماعت نال
وتر گذارے نال ملے تراویحاں تا خیر
جو فرضاں دی جماعت نہ ہووے سارے دیوں ہیور
تک پیا تراویحاں پڑھیاں نوبادہ سلام
جے وتراں تیجھے یاد کریہن دو رکعتاں باقی
امام ہو یا تراویحاں اندر کو دک کوئی سال
بالغاں دی نماز نہ جائز بعضیاں ایہ فرماء
مختار ایہو وچ عالمگیری بالکل نہیں روا
تراویحاں کو بیٹھ گذارے قادر ہوندے قیام
احتیاط دساں وچ نیت تراویحاں دے اندر
نا نویں لیکے تراویحاں نیتے یا کر سنتاں وقتی
سنت مؤکدہ ختم قرآنے ہکو وار ضروری
پر سنت مؤکدہ ہکو ختم قول ایہا جمہور
ختم کرے کو وچ رمضانے ہکدو جائیں تک
دہ دہ آیتاں ہر رکعتے حافظ پڑھن قرآن

جلسہ قومہ چھوڑ کریندے دہر متھا سر جا
درود پڑھے نہ ترک دعائیں کہے عالمگیری پہلی
جامع الرموز نے ابوالمکارم وچ مسئلہ فرمایا
فتاوے منیہ نال ہویدے جائز نا فرمائے
حضرت عمر دے کرنے کو یوں دسیں کل ہجوم
اُسے پیچھے تراویحاں پڑھدے عمر خطاب تمام
ہکدو شفعہ یا تمامی وتراں دا کی حال
بعضے کہندے ڈہل وتراں وی دل ہیاں گیم
تراویحاں سبھ پڑھن ہکلیاں ترک جماعت نوں
پڑھے اساں وہ ہور گذارن کہو وکیہ تمام
تا ہی باجھ جماعت اوہناں پڑھن شفعہ یا نفلی
قرآن سنائی وڈریاں تاہیں غرض حفظ اوس یا لی
اصل قیاس بھی انیویں چاہے بعضے کہن روا
ایہ قاضیخان محیط ہدایہ بحر الرائق وسماں
اوہ ثواب وچ عالمگیری مرض سبب تمام
مطلق نیت نال نہ جائز عالم کہن سمندر
یا قیام اللیل نیتیں ایہ تراویح نیتاں حق تی
ترک نہ کیجے قوم دی یاروں انہاں ہمت قصوری
دو یا فضیلت تریا افضل وچ مکارم نور
پچھلیاں نوں ثواب ختم دا ہر واری وچ یک
تریہ راتیں تے چھ ہزار آیت نص عیان

ابوالمکارم عینی جیہڑی ہور رموز صغیری ۔ ایہ ترتیب اوہنہاں فرمائی گجہ آئیتاں دی گریہی

ستوئیہویں آمین ختم کچیوے کجہ تکلیف نہ پاون ۔ شب قدر بہی اکثر قول ایہا رات دساون

ہردم پڑہو صلوۃ نبی تے اوہ شفیع گنہگاران ۔ برکت نال درود نبی دے دور گناہ ہزاران

باب بست ہفتم در بیان احکام جماعت گوید

سنت موکدہ جان جماعت ہر پچہے پڑہ بھائی ۔ نیک ہووے یا بدکردار خبر حدیثے آئی

ایپر جو فقیہ زیادہ اوس پچھے ہے اوّلے ۔ جے فقیہ برابر قاری پچہے راضی ہووے مولا

سبہ فقیہ تے قاری ہیون تاں کی ڈر دل کچیوے ۔ پارسا تے متقی چنگے اوسدے مگر نتیوی

قاری متقی عالم سارے جیکر سبہ مساوی ۔ امام زیادہ عمر دے دلوں تاں ربّ بچی بھاوے

اس تہیں پچہے سوہنا موہندا افضل جان امام ۔ شرح کنز دی مسکینی وچہ لکہیا مراد قیام

عالم قاری تے متقی جیہڑا عمر زیادہ سال ۔ ایہ جائے جسو چہ معدن آکھے اوہ امام کمال

متقی نیک امام دے پچہے جیکو پڑہے سو جانے ۔ پڑہدا کسے پیغمبر پچہے وچہ حدیث چھپانے

جیکو پڑہدا عالم پچھے اوسنوں ایہ وڈیائی ۔ کہیا نبی اوس میرے پچہے کیتا فرض ادائی

جو امام دے اندھے یا جہوں ہووے کوئی امام ۔ توڑے اوّلے اوہو آہا تاہی ہے ناکام

جسدی ذات اوچیری ہووے اشرف خلق بنائے ۔ ستویں درجے عالمگیری کہے جماعت وارا

مقصود جماعت وڈی ہووے جتنے خلقت جنی ۔ جہاں جماعت بیچ خوش ہو نیتن ویکہ نہیں نمازی

جماعت معنے اکٹھ ہووندی جتنے بہت اکٹھی ۔ اتنا جان ثواب زیادہ رحمت وسدی لٹھی

اقل جمع دا ترے اکہاؤں اکتر جمد نہ کائی ۔ دہان تیک لکھے بہشت بلا کرے جنت قلم ستائی

پر تہی ضرور رجمعہ دے اندر ہر نماز نہ جانی ۔ ہور رد دعا نہ جیہلیاں من دان کہو چہ ولی چھپانے

سبب نماز قبول ہووندا نال جماعت گذارہ ۔ جسدی پچہے نیت کہلوندا آہوں وچ دہ شمارو

جے نماز قبول ہووندی کرے دعا امام ۔ آمین آمین آکھو سارے ہوون قبول تمام

وچہ کنز العباد دے لکھیا جیکر سوا انسان
دوئی جماعت کراہت جانو جیکر وَدّہ یا چار
ترک اذان اقامت کرنی سلدین تاں تون کستی
دون تریں نال جھڑی تھیں آونزد یوسف بھائی
امام اذان اقامت آکھے حاضر ادہیوں پہلے
اول تھوڑی کرن جماعت اونہاں کراہت ہوسی
جیہڑا نال جماعت گذارے اوسنوں ہے مبارک
جیکر اہل محلہ باجھوں ہور جماعت کراون
حیّ امام تے اہل محلہ سبھے پچھوں آون
مسجد وچہ بازار دے ہووے یا وچہ راہ ٹہن
نا امام نہ قوم معین کوئی اوسدا بانگا
مفتاح الصلوٰۃ دے اندر ایویں ہے تقریر
بیشک دوجی جان کراہت کیتی رب تاکید
پے در پے ترائے قدم جیکوئی ٹرے نماز فنا
مفہوم ہویا اس حکم تھیں لائق ناہ تکرار
دو واری جماعت جنگ وچہ ہوندا بہت آرام
ہکناں پڑھی ہکوار دوجیاں دوجی وار
مکروہ نماز جنہاں دے پچھے دسے وچہ مکروہاں
شرح کنز دی معدن اندر سنو بیان شریفہ
شافعی آکھن فرض کفایہ احمد عین فرض
زن جوان جماعت کسے وچہ حاضر مول نہ ہووے

دعا منگن قبول ہو جاوے شرط عجز حیران
پر دو وجہیں مکروہ نہ ہوسی سنتوں بچ ہوار
ہور بھنواء مصلے تائیں لی فضیلت حصے
ودہ ہووَن تا فضل گیوئی خبر کتابوں پائی
جماعت اونہاں دی بے کراہت ایہ مسائل پہلے
دو بار مبارک کہن ملائک جیہڑا گھسکے روسی
پر وچہ فتاوے عالمگیری تعمیم نہ ہووے تارک
جیویں مسافر تے راہ گذر رو عالم کیا فرماون
نال اذان جماعت اونہاں دی بی مکروہ فرماون
بے کراہت بہت جماعتاں سارے لہن خزائن
اذان اقامت نال گذارین لین جمعیتی بھاگا
امام وذن ناکو اوسدا بے کراہت گیر
جنگ اندر بھی ایہو ہووے شاہد آیت مجید
اتھے ٹرن نہ بہنسی بھائی کیتا حکم خدا
یاوت رب فرماوندا رل پڑھو دو بارہ
نال حضور نماز نوں پڑھے سبہ تمام
ترک جماعت نہ آوندی کسے نا تکلیف اوہ یار
ہن دہان تحصیل جا صلدی منع کرن ہو نماز
سنت مؤکدہ قوت وجبدی کہی جماعت حنیفہ
امام مالک بھی کہے بھرا واحمد والی غرض
بہت ضعیفہ فجر عشا وچہ چاہے آن کھلووے

جماعت زناندی جان کراہت جیونکر وچہ ہیستی
اینویں مرد برہنے ہوون نال جماعت گذارن
سبب دوہاندا ساتھیوں نان عایت ستر دے
فی الحقیقت دوہاندا سبب ہکو تحقیق ؛
پرہیز کرو بے ریشی کولوں منع پیغمبر کیتے
بے ریشا جماعت کرائے سوہنا مور پیارے
خوش آواز تے شکل عجائب لگے وانگ کبوتر
ایسے پچھے وچہ نماز سے شہوت کردی زور
اسوء الناس نبیؐ فرمایا سخت تمامی چوران
عرض کیتی صحابان اگون چوری کی نمازی
اوہ کوئی تم رکوع سجود نہ کردا کری شتابی
امام جو ہووے قوم سیدا ہیتا ڈرو خدا
امام مثال ملاحدی ایہی بیڑی بڈی جو کو
سستی نال امام دے بھائی بجہ نماز خراب
ہر جائی وچہ لفظ اقامت کی موجب اس راز
ترک کریکو ہک دبدی قائم نماز نہ ہوئی
بے ترتیبا غلطان ٹھوکے کرہی امامت ورجی
کو وضو کرے مستعمل پانی یا کو آب پلید
حنفی دی نماز نہ جائز پچھے اینہان امامان
رافضی تے جبریہ تے مشبہ سب خراب
بیٹھ پڑھے یا نال تیمم مسح موزہ یا پٹی

جیکر کرن جماعت زنان امام صفے وچ بیٹھی
امام اپنے نون وچ صفی دے رتہ ہین ڈرن کہلارن
مرد ہجوم نہ وچ کہیں ہائے سدا وچہ نماز بے خطرے
پر عورتان کہیان مرد برہنے وچہ نماز رفیق
پڑھن پڑھاون خطرہ اوتھان جیکر دل بد نیتی
منع کرندے اسدے پچھے فاضل بلخ بخارے
بہیلیان نوجوان ڈونگ زلفان مارن شیطاندی موہو
بعضیان تائیں وقت عبادت ربدے ہوون جو بر
چوری کرے نماز اپنی دی راہ دکھیا وکوران
کرو بیان چور یدا حضرتؐ وقف کر ہو راز
سبہ اسباب امادی کرکے کرے نماز خرابی
کہیا رسول کریمؐ نے آ نے سب احکام بجا
جے سستی نال ملاحدے خون ملاح سر بیٹھ
اتنا قدر نماز نہ بھلیاندی آخر لہے عذاب
رب فرمایا مومنو قائم کرو نماز
بے پرواہ درگاہ خدا دی اوس کلن نہ ڈھو ہوئی
فرض واجبدی خبر نہ جانی ایہا وڈی چوری
یا مسح گھٹ ربع سرے دا سمجھین نال تاکید
اختلاف مذاہب ندا رکھین جمع ب دھیانان
انہان پچھے روا نہ عالمگیری ویکھ کتاب
ضد جو امان پچھے جائز طبع نہ کرنوں کھٹی

اشارت والا یا کوڑکا یا گنگا یا ننگا
یا کو اگے فرض گذارے پچھے نفلان والا
جے اگے مسبوق برہنہ نفل قضاء یا زن
امامت جان فنا انہاندی لکھیا وچہ کتابان
اقتدا کرے کوئی کرکے دلوچہ ایہ خیال۔
بعد سلاموں معلم ہویا اُسدا نام عُمر
مگر جے اگھے ناؤں لیکے ہین نیتی پچھے زید
ہک امام تے ہکو موتم سبھے پاس کھلووے
معدن اندرات بہت لکھیا جیکر ہک موتم
جیکر پچھوں دوجا آوے پچھے اوس موتم
نماز نہ ہجو اوس موتم دی اگے پچھے تکبیری
امام پچھے صف مرد کرہن پچھے صف صبیان
ایہ چارے قسم اکٹھے ہوون وچہ جماعت بھائی
بحرالرائق دیوچہ لکھیا جے لڑکا ہک ہووے
رحمت ربدی نازل ہوندی والا پر امام
اس سبب تہین سجے پاس امام کھلوتا بہتر
امام پچھے یا سجے پاسے سو نماز ثواب
پچھلیان صفانوچہ کھلوندی پنجھیان لیہن ثواب
جسدے شکم حرام غذا تے اوپر لباس حرام
جے اگے صف زناندی ہووے یا در یا عظیم
یا امام تے موتم جنگلی لگھن گڈین بڑے

اگے پچھے یکسان ہوون سنگ تمامی چنگا
ایہ بھی جائز عکس نہ اُسدا ویکھ کنز خوشحالا
یا جاہل یا گنگا لڑکا عندا شارت سُن
صغیری عالمگیر مسعودی وچہ انواع حسابان
نماز نیتے ہین جسدے پچھے نام اُسدا خوشحال
نماز روا ہے اوس شخص دی منیہ وچہ نگر
اجن جیٹ اوہ خالد آہا ہئی دوبارہ قیم
دو ہوون تاں پچھے اُسدے صف جیونکر ہووے
امام محمد دا فرمودہ گھڑی انگشتان ضم
دونوین رل کھلوون پچھے مسئلہ اجے نہ تم
توڑے دوجے جھکیا اوسنون لکھیا عالمگیری
وت خنثی وت صف زناندی ویکھ کتابان پہان
ایہ ترتیب صفاندی اسوچہ مختصر تہین پائی
تنہا نہ پچھے وچہ صفیدے داخل ہو کھلووے
پچھے اتھہین سجے کھبے آخر صفان تمام
مفتاح جنان تے کنز عیاثے لکھیا دیکھو بہتر
کھبے پاسے صفے پہلی ثواب پنجھتر یا ب
مفتاح الجنان وچہ لکھیا شرط اسدی یہ باب
اُسدے حق وچہ پہلی پچھلی صف بیفائدہ کام
یا امام دا حال نہ معلم اگے کدہ جسیم
اقتدا کتابان اندر روا نہ احمق جھیڑے

ایہہ اندر عالم گیری ہکی شکل روا
جے پل وتے مونہہ کھلووں سامنے تاں اس کدہی
کو تنہا فرضاں نیت کھلوتا تر نت ہوئی تکبیر
رکعت پہلی دا سجدہ بھانویں کیتا ہوس ادا
رباعی تاہیں سجدیوں پچھے عرض کہے ایہہ لستا
ترائے پڑہے کو وچہ رباعی پھیر ہووے تکبیر
ترائے پڑہے جد دیگر اندر وت تکبیر ہوئی
اذان سنے کو وچہ مسیتے باجھ نمازوں باہر
گر امام مسیت ہوریدا جا جماعت کرائے
یا کو ظہر عشا نوں پڑہکے فارغ ہویا ہووے
جو ایہناں دوں نمازاں باجھوں سن نکلو مکیہ
سنتاں چھوڑ جماعت رلتوں وچہ فجرے یار
جیکر جانی سنتاں پڑہکے رلساں ہک رکعت
جو سنتاں پڑہ رکعتے رلیا ہی صاحب وقایہ
کو امام تشہد پڑہدا ویکھے سنتاں پڑہے یا چھوڑے
اینویں کرے جے ویکھے او سنوں وچہ رکوع تسبیحاں
نگر جے سنتاں فرض فجر وچہ وقت نکرے ادا
بعضے کہندے بعد زوال بھی سنتاں معہ ان چھوڑے
فرض پیشی دی سنتاں کولوں اگے پڑہن روا
جیکر عذر جماعت والا سنتاں چھوڑ ضرور
جو سنتاں پڑہ یا ان قت پیشی دا خل دوجی

یا امام تے دریا اوتے ہووے پل بنا
ہن دریا نہ مانع ہوسی خوب حقیقت لدہی
جیکر فجر تے شام ہووے تا دستوں ایہہ تدبیر
بہن نماز امام دے پچھے زود نیتیں چا
دو تمام سلام دیو ہن ت گہن جماعتوں حصہ
چاہے تم کرے وت نفلاں مگر امامے گیر
اوہ تم کرے وت نفل نہ نیتے مختصر کہیوئی
جاناں او سنوں جان کراہت وچہ وقائع ظاہر
یا بانگا مسیت کسے دا جاکے بانگ سنائے
مگر وقت اقامت دی اوہ نفلاں نیت کھلوے
ایہہ خروج کراہت ناہیں مختصر تہیں گیر
جو توں جانے سنتاں پڑہیاں ہے جماعت کا
اقتدا کرے پڑہ سنتاں مختصر وچہ مت
ثواب تمام نماز فجر دا ہتھ اوسدے وچہ آیا
رہے جماعت سنتاں رہیاں فرضاں بعد نہ کوئی
رکوع نہ معلم پہلا دو یا وچہ رموز دسیہاں
جو پیش زوالوں فجر پڑہی تا سنتاں کرے قضا
پیش زوالوں قول محمد قاضیخان تہیں کوئی
عذر جماعت ہووے نہ ہووے وچہ رموز کے آ
یا جے وقت کراہت داخل تا بہی کر منظور
تا فرضاں نوں اتفاقی وقت پڑہن آجانے

فرض پڑھ کر سنتاں جیہڑے بعد سلاموں جان
ترڑے وقت جیوں ولگے دوون ایہو فرضان
وقت چھوندا اگے فرضاں ہن بہی نال پڑھیون
دو سنتاں نداوقت دسیندے فرضاں پچھے فاصل
سنتاں فجر تے پیشی باجہوں سنت قضا نکوئی
کوہک رکعت جماعتے رلیا وچہ نماز رباعی
کوکھاوے قسم جماعت نہ رلساں ایہہ گوش رباعی
جس محلے دو مسیتاں کہڑی داحق اولے
جیکر دونوین یک برابر تاکی فکر کچھیوے
جیکر ہکی زمانے دووین ہو یاں ہون تیاک
جو اس مردے گیاں ہکٹھی کرن زیادہ شادی
جیہڑے وچہ محلے مسجد اوتھوں گھتا کوئی
تنہا گذارے وچہ مسیتی حق نہ بھنے مسیتے
جس نماز یدی گھر کولوں مسجد ہووے دورے
ترک سنت تاکید جماعت دی حق جو کجہ کہیا بیان
صحابان گھر ڈھہنے کیتے نبی صاحب فرمایا
گھر اوتھائیں محکم رکھو ڈھا ہونا ہیں مول
دہ درجے اُس قرب زیادہ دہ بدیاں ہو ہٹو
ہرشے نالوں بلکہ زیادہ فرضاں اندر ہو سی
اکثر جیہڑا کرے امامت اوہ وقف ارکانان
جیکر فرض امام دے یارو ہاوون خوب درستی

جیوں پچھے پڑھ دو ظہر دیاں سنتاں کنز وچ
متخلص والے کر تحقیقاں ہین تیاں عرفاں
دو سنتاں ندی پچھے پڑھیاں بہتے دو ہیڈا تھیون
اجے بھی وقت پیشی دا باقی جد تک دیگر نازل
پنجین فرضیں تراں اندر حکم قضا ہو یوئی
ہے کجہ قدر فضیلت اوسنوں کل جماعت نہ پائی
حانث نا ہیں وچہ کنز دی جتیوں وکھین بیانی
وچہ کتاباں جہڑے اقرب اُسدا تا یار ولا
جیہڑے اول مرتب ہوئی اوسدا حکم دسیو
تا اوس مردا فکر کچیوی جے عالم ہیکو کا
جیہڑے اندر تنہوڑی رونق اجڑی کری آباد
دوئی مسیت جماعت کارن چلنا کی گل ہوئی
عالمگیری وچہ کم جنگا جے ہوری وی نج نیتے
اوہ زیادہ ٹرکے آوسی بہتی دور قصور
صحابان نوں سرور عالم ہوئی بہت حیران
دیار گھر نکتب آثار گھر وچہ مشارق آیا
ٹرآیاں دہ نیکی قدمی کہیا پاک رسول
وچہ مسعودی تے ترغیبی فضل قدم دا کھٹو
جیکو ٹرپے کسے سپچے سر خود بہارا دہوی
پچھلے اکثر گھٹ اماموں علم کنوں بیگانات
سنتاں نفلاں وچہ معافی جیکجہ قدرے سستی

جد سردار کچہری اندر ہو جاوے منظور   رعیت نوں وت غم نہ کوئی توڑی بہت قصور
صفاں برابر کرہو تسیں جیوں کندھ چونے گچ   کہیا نبی اصحاباں تائیں وچہ مشارق سچ
معراج دی راتیں حضرت گئے پہلے اسمان   صفاں ملائکاں نظرے آیاں کہیا وچہ بیان
عجب صفائی صفاں دی ڈٹھی عجب ذکر اذکار   کھلے پڑھن تسبیحاں سارے ڈٹھے رہبر یار
دوئے اسماں دے وچہ رکوعے تریجے وچہ سجود   وچہ چوتھے اسمانے ڈٹھے سارے وچہ قعود
پنجویں اسماندے وچہ تسبیحاں چھیویں وچہ تہلیل   ستویں اسماندے ڈٹھے حضرت وچہ تحمید جمیل
درخت زمیں منارے سارے ذاکر وچہ قیام   ہو چوپائے وچہ رکوع سپ گوئیں سجدے وچہ تمام
پہاڑ کدہاں وچہ قعدے سارے کرن خدا نوں یاد   جیویں ملائک وچہ اسماناں نال عبادت شاد
بندہ جد نماز گذارے نبدی ملک اسماناں   نالے طاعت اہل زمیناں حاصل کل خزانہ
وچہ مسعودی پہلے دفتر ایہ تمام نیکوئی   اللہ دیسی مومن تائیں اسوچہ شک نہ کوئی
دیگر وقت نبی فرمایا ہوون ملک اکٹھے   بیت معمورے گرد بگردے جو چوتھے اسمان لتھی
جبرائیل نے میکائیل او تھیں پچھے آون   پہلا بانگا دویا امام رل جماعت کراون
اللہ امر کریندا ملکاں کہو لو در اسماناں   دیگر وقت مساجد اندر ویکھو طرف انساناں
جد ملائک ویکھن بندیاں کرو ارب وڈیائی   تسیں نوری تے ایہ خاکی واہ وا نیک کمائی
رب فرماوے جبرائیلا لکھ جو درجہ تیرا   بانگیاندے حق زمیں کامی فضل اوہناں تے میرا
درجہ لکھ توں میکائیلا جو امام زمین تے   ہور تمام ملائکاں نوں ایہ درجہ مت نبی تے
ہر دم پڑھو صلوٰۃ نبی تے اوسے لے اسلو ثواب   دیہ توں رب عشق نبی دا کر دیئے جان کباب

فضیلت تکبیر اولیٰ بیان

باب بست وہشتم دربیان ثواب تکبیر اولیٰ گوید

اوہ شخص جو نال جماعت پڑھے نمازاں پنج   ثواب ہزار شہیدا پاوے وچہ حدیث گنج
انس بن مالک راوی اسدا وچہ مسعودی ڈٹھا   ہور جیتھوں یاراں نے اجر جماعت کیہا ثابت مٹھا

کوہک ختم قرآن کریند اب جتنے حرف قرآن
کہے صدیق توفیق اللہ تہین کران ہزار ختم
پر جیکر کوئی شغل مینون چاڈکے دہاڑا تم
دو جا یار جو عمر خطاب اوہ اسو چہ فرماوے
ہر ذرے طعام دے بدلے کرسی امر خدا
جے مین نال توفیق اللہ دے روزیدار تمام
ایہ طعام دیونا جد مین تہین ہووی فوت قضا
کو ہک دنبہ قربانی کردا کہیا تریجی یار
جے مینون توفیق ہو جاوے کل دنبے اوتھ گائین
جس دہاڑے میری کولون ایہ کم ہو نہ سکے
شاہ علی نے ایہ فرمایا جو کوہے ہک کافر
جے مین کافر روز مین دے سارے مار کھپاون
خون کفاران ساریان سند اجے مین تہین رہجاوے
تکبیر اولے دے حق نبی نے جو کجھ آپ کہا
تکبیر اولے دنیا تہین جینگی ہور تمامی مال
چوداں طبق سونیدی بھر کے سارے چا لٹائے
جو کجھ فکر قیاس جو اہل ظاہر کر فرمایا
صلوٰۃ سلام خدا نے گھلیا تیرے اپر حبیبا
جو دریا سیاہی سارے قلمان رکھ بنائے
قلمان گھس کے ٹوٹے ہوویان آب سیاہی مکا
تکبیر اولی دی شکل دسائون جیوین نکر اداکیجیوے

ہر حرفے بدلے محل ملائک جنت وچہ بنان
تھوڑے مین تہین ہر دہاڑے ہووے ایڈا کم
جے گھس جاوے دل میریتے اولے ترن نہ غم
کو روزیدار ریا ہیکھے تا مین رج طعام کہواوے
ملائکاں تا مین وچہ بہشت کر ہو کشاکش بناء
نالے بیٹھے جگ سارا ریدے ہر نون دیوان طعام
تکبیر اولے دے فوت برابر مین نون غم نہ آئے
ہر وال برابر ملک بہشتی کرن محل تیار
راہ خدا دے ذبح کراکے سارے چا کھوائین
تکبیر اولے دے فوت برابر مینون غم نہ لگے
ہر وال برابر جنت اندر محل بنیسی وافر
رب توفیق دیوے مین تا مین ایڈا عمل کماوان
تکبیر اولے دے فوت برابر تا ہی غم نہ آوے
چیون یاران بھی اوسے وقتے رکھی خوب بنا
چوداں طبقا نوچہ جو پیدا کیتے ذوالجلال
تا ہی اجر تکبیر اولے دا ہرگز مول نہ پائے
ہور پیغام خدا دی طرفون وحی شتاب لیایا
تکبیر اولے دا رب فرمایا سنو ثواب عجیبا
آدم جن حیوان ملائک سارے لکھن لائے
لکھن والے بھی کل فانی اجے ثواب نہ مکا
نا وقف بھی وقف ہوون تد خلاصی تھیوے

دو وجہ علماء ثلاثہ کہندے سنوں بیان ‏‏ موتم مقارن نال امامے کہندا ہے نعمان
جد امام اللہ دی کہے تے موتم الف شروع ‏‏ مقارن کہندے اسے تائیں نعمان قول رجوع
تابع ہووے مقتدی سنتوں صاحبین دا قول ‏‏ بعد تکبیر امام دے اوہ دساں تمہنوں ڈول
جد امام جا اپڑیا ہووے اکبر والی رے ‏‏ الف اللہ دا مقتدی یارو تد شروع کری
جیکو رلیا ات بہت اوسنے پائی خود تکبیر ‏‏ ایہ دونویں قول تے یارو ہور سنو تقریر
ثنا تعوذ پڑھ ہریاں تے فاتحہ سورۃ کل ‏‏ جتھے ملے امام نوں اوہ تا رکوع ایہ مل
اول رکعتے جیکوئی رلیا اوس پائی تکبیر ‏‏ وچ مسعودی انہوں لکھیا نافع ایہ تقریر
جہڑا وچ جنگل دے ہووے نا کو پچھے اگے ‏‏ بے نصیب اس رب جے کونوں اوتھے کی ہو سکدے
اذان اقامت اوچی آکھے نازل ہون ملائک ‏‏ مثل پہاڑاں نیتن پچھے بندہ کد اس لائق
کہن بلائک رب سکوں اگے کیونکر اسیں نیناہاں ‏‏ اسیں بانکے تے دفتر اسدا کالا نال گناہاں
دفتر اسدے تہیں رب کہندا دور کرو تقصیراں ‏‏ پاک ہو جاسی مثل تساڈی نیتو کہہ تکبیراں
بعد سلام خدا تہیں پچھدے لکھئیے وت گناہ ‏‏ رب غفور کہے میں بخشے وت بکڑ نیندا ناہ
گناہ اسدے جا فرخ ستو تا اوہ سڑن تمامی ‏‏ وچ مسعودی رب فرمایا ایہ تشبیہ گرامی
اذان اقامت نا آکھے تا نیتے پچھے نہ کوئی ‏‏ نگر اعمال جو لکھن والے نیت کہلوون سوئی
جتنا فضل خدا نے کیتا سارا کارن جیسلے ‏‏ جہڑے ترک جماعت کردے روز حشر ہو نہ بیلی
جیکوئی مومن وضو کرکے مسجد دیول آوے ‏‏ پڑھے نماز جماعت اندر پاک نبی فرماوے
کل گناہ جو اس مرد دے کردا رب فناہ ‏‏ زبان پیراں تے ہتھاں اکھیں جو بول گناہ
باجھ حسابوں اوسنوں جنت دیسی رب ‏‏ نال ہیرے رب وعدہ کیتا ایسا نیک سبب

حکایت حسن بصری علیہ الرحمۃ

وقت صبح دے حسن بصری ستے ہکد ہاڑے ‏‏ شیطان مُٹھی نال جگائے کہکے کئی اکھاڑے

اٹھو تانگبیر نہ گھسّے وقت نماز تیار حسن بصری نے کہیا لعینا تینوں اج کی مار

مقصد تیرا منع عبادت مین بیدا کیتو ئی ولی خدا دے بچھیا شیطان ایہ جواب د توئی

ہکروز تساں تہین اگے ستیاں فوت ہوئی تکبیر روروحال ونجایا تساں بخشش باتقصیر

ہزار تکبیرا ولے دا درجہ دفتر تیرے چڑھیا تاہین مین ارمانی ہویا ننگ ستیاں آپہڑیا

مت اج گھسّے تاوت روکو دو ہزار لے جاوے مُٹھین بھر جگاوان پڑھسی ہکیوں دہ نہ پاوے

وچہ مسعودی حسن بصریدا قصّہ ایہ مسطور باب اکہیوین دوجے دفتر قصّہ ایہہ پُرنور

ترین وقتین اسمان زمین تے عرش ہی روو بہائے اول کو یتیم نوں مارے خبر حدیثوں پائی

دو یاکوزنا تہین نہاوے زن مرد بدکار تریا جو تکبیروں گھتہا وچہ مسعودی یار

حکایت بایزید بسطامی علیہ الرحمۃ

بایزید بسطامی صاحب عارفاں دے سلطان فوت نماز فجر دی ہکدن بہت ہوئے حیران

آہین ڈہاہین زاری رونے جزع فزع بیحد ہاتف دا آواز سنیو ہنے کہیا آپ صمد

اس رونے تے زاری پچھے بخشیا اوہ خطا ستر ہزار نماز دا درجہ دفتر ہور عطا

مدت پچھے وقت نمازے سُتا بایزید وت مُٹھیاں بھر جگاون لگا ایہ ابلیس پلید

اُٹھو فوت نماز نہ ہووے یا حضرت بسطامی چاپلوسی تے شفقت نرمی بیحد کری حرامی

اونہاں جاگ کہیا جو مقصد تیرا ایہو بہت کمال ہووے فوت نماز ہر یکدی تا ہووین خوشحال

جہت نماز جگاوین ہینوں آتہے کی سبب جہڑی نیت دلوچہ تیری دس اسانوں جہب

فجر قضا کر گے ہکدینہ روتساں حال ونجایا ستر ہزار نماز دا درجہ دفتر وچہ رب پایا

ہینوں اج ایہ گل نہ بہانی مت قضا کر روے قضا معاف تے ستر ہزار نماز دا مالک ہووے

ذکر حضرت شاہ علی کرم اللہ وجہہ

شاہ علیہ دی ہکدہاڑے دیگر ہوئی فوت ۔ پہاڑا او تون ڈیرہ چہال مرہیون کرکے نیت موت
پوہتی خبر نبیدے تائین شاہ مردان ایہ چال ۔ لے پہنتے صحابان تائین کول علی فی الحال
شاہ علیہ احال ڈٹہونے رونے بہت رسولؐ ۔ دعا منگیونے یاالٰہی ہووے عرض قبول
دعا قبول دینہ باہر آیا کہیا پاک رسولؐ ۔ شاہ علی اوٹھ دیگر پڑہ تون ہویا سخن قبول

ذکر حضرت ابابکر صدیق رضی اللہ عنہ

صِدّیق اکبر صاحب دیکولون ہٹر قضا ہکرات ۔ بہت بیداری پہلی راتین آخر نیند آفات
وقت فجر دے حضرت اگے رُنے زارو زاری ۔ یانہی جی ہین در ماندہ کرو مصیبت کاری
دوست کارن رب دے اگے رنے سرور نور ۔ گناہ سہو بقیدا بخشیا گیا جبرائیلؑ ضدو
تریہویں مجلس وچہ انیس فی باب الوقت جانی ۔ فائدہ باجہوں وقت دا جانا ڈٹوا قہر بہیا فو
کوہنج نمازان نال جماعت ہر ہمیش گذارے ۔ اوہ نہ غافل وچہ ترغیبے کہیا رسولؐ پیارے
ہور حدیث نبی فرمایا ترک نہ کرو جماعت ۔ ہک رکعت جماعت گذاری اُسدی ایہ کفایت
دہ ہزار رکعت وے کولون اُسدا شان زیادہ ۔ جہڑی دہ ہزار ہکلیان پڑہنی کرو نگادا
جو پڑہے عشا نون نال جماعت وچہ مشارق آیا ۔ گویا اَدہی رات عبادت کھلانبی فرمایا
فجر پڑہے کو نال جماعت ایہ بھی وچہ مشارق ۔ گویا ساری رات عبادت ذرہ نہ ہویا فاتق
جو فجر پڑہے کو نال جماعت آدم پچھے پڑہدا ۔ ویہان حجان سندا درجہ دفتر اوسدے چڑہدا
ظہر پڑہے کو نال جماعت چالیہ حج ہیسندا ۔ گویا حضرت ابراہیم دینال اوہ ادا کرنیدا
عصر پڑہے کو نال جماعت سٹہ ہو یا حج پورا ۔ حضرت یونس نال گذارے مسئلہ ایہ مشہورا
مغرب پڑہدا نال جماعت حج ہمیندا آنہی ۔ حضرت عیسےٰ نال گذارے رحمت ربدی سُتی
عشا پڑہے کو نال جماعت نبیؐ صاحب فرمایا ۔ گویا پچھے پیرے پڑہدا اسکو حج ادسنے پایا
جنگ کریکو نال کفاران ناحج کرے ہزاران ۔ یا وچہ راہ مکے یا غازیان دیوے لکہ دیناران

سلہ قید فائدہ ہنو بعضے جہڑا وقت بیفائدہ ضائع ہوجاوے اتے کوئی فائدہ نہ ودھاوے وچہ اوس دے ذکر عبادت

ذکر حضرت صدیقؓ دیان

ہکدو دیکاں بین رادہ وقت زاری دے دیال جہڑا کہ واسطے مومن دے دہ مجلس دلیسن پر

مثل جماعت نہ درجہ کوئی توڑے لکھ بیان — ہُن سن یارا ایکڑ ترک دی کر کے خوب دھیان
ہردم پڑھو صلوٰۃ نبیؐ تے ترک نہ کرو جماعت — نیکیاں رو جماعت باجھوں نماز نہ روزہ خیرایت

باب بست نہم در بیان عذاب تارک جماعت گوید

ترک جماعت نہ کریو کوئی ایڈ افضل عجیبا — ترک جماعت منافق کردا قول رسول حبیبا
قوت حرام تے ترک جماعت علماواں تھیں دوری — ایہ علامتاں وچہ منافق کہیا خاص حضوری
قوت حلال جماعت دوجا ہور صحبت علماواں — ایتھرائے مومن خالص اندر وچہ حدیث دساواں
ترک جماعت گنہ کبیرہ بیحد بے شماران — رحمت نظر نہ اوستے ربدی حال جنہیں بدکاران
ہور حدیث تاکید جماعت وچہ ترغیب دساوان — عورتاں اطفال نہ ہوون تارکاں گھر جلاوان
ہور حدیث جو سُن اذان اقامت بھانلیوی — یہود نصارے تھیں بد ہویا کوئی سلام نہ دیوے
روایت صد او تیس دی پیغمبر کولوں ایہ کہانی — کہیا رسول کریمؐ سچے نے وچہ اخبار سیانی
طرف میری رب سچے گھلیا جبرائیل رشید — بعد سلاموں نبی میرے نوں بہت کرد کہید
خبر دیہو تسیں امت تائیں تارک جو جماعت — اوس قولی فعلی رد عبادت ہور کلی خیرایت
توڑے ساری زمین اُتے اوسدی جیہا نکوئی — عملاں دیوں تا ہی اوسنوں ملے نہ جنت ڈھوئی
نزد تیرے ہور کل ملائکاں نزد کلی انسان — ہویا اوہ ملعون کوتیا ہور جیئوں وچہ جان
دعا قبول نہ اسدی ہووے رحمت تھیں اوہ دور — روز حشر دے جگ سارے تھیں وہ خراب ضرور
شرابی رہزن خونی اوستھیں کوئی بدنجان — خون جو کرے ہزار عالم داوچہ حدیث پچھان
جنیکہ مدد کرے کو اوسدی توڑے لقمہ یکہ — گویا ہتھ پکڑ آوندا تیغ میانوں جھک
گویا اوسدا اوہ بھی ہویا مسدد گار — اندر قتل پیغمبراں علیہم السلام ایسے بدکار
غسل جنازہ اوسدا مرسے تا کرو نہ مول — مدفن نا وچہ مومناں کیہا پاک رسولؐ
ہور حدیث شریف وچہ آیا جتنی است نمانی — روزے حج زکوٰۃ تصدق اوہ کرے آغاز

جو کتابان پیغمبران تے آیان پڑھے تمام ۔ تا بھی بوء جنت دی اوسنے کیتی رحرام

پنجسے سال دے راہ تے جنت دی خوشبو ۔ آوسی کل نمازیان نال جماعت پڑھو

حکایت بادشاہ ہارون رشیدؒ

ہارون رشید بغداد وچہ نیک ہویا بادشاہ
امام یوسف مرحوم نے کیتا اوسنون رد
کہیا کول تساڈے ہکدنیہ بیٹھا آہا مین
اسنے کہیا غلام مین تیرا کردا ہان بےشک
جے ایہ غلام خریدوان تا اسدی شہدیؔ رد
رد گواہی عبد تے جھوٹھی ہور فاسق منظور
قصہ سُن وزیر دا کیتی عرض ہارون
حضرت یوسف قاضی کہیا تیری بھی مردود
وچہ عدالت مین ہان کہیا اوس سردار
تا پیش عدالت گاہ دے مسجد ہوئی بنا
ویہ عذر یا اکو یہ عذر ساقط کرن جماعتے
مریض نابینا تے جا ماندہؔ تہین پیر کٹے
انہان جانون نزد حنیفہ تارک ناہین عاصی
فالج والا ناٹر گئے ہور شیخ کبیر انہیرے
جبکہ دہان سخت انہیر اہت غبارتے دُہند
سفری ٹردا قافلہ چھوڑے یا کسے مال زیان
یا ازاری دے سر تے ہووے کوئی بیمار

وزیر او سدا وچہ کسے مقدمے ہویا کسے گواہ
ہارون کہیا یا امام کی کم اوتہین بد
کوئی کم وزیر نون دسیا آہا تین
ہن اس سخن وچہ دو تقریران ہے اقرارا ہک
جے اس بولیا جھوٹھ جا تا بھی فاسق بد
کول ہارون دے بولیا امام یوسف پر نور
قبول کرے سوجے مین بیوان شہدی اس مضمون
تارک تون جماعت دا شہدی ہین نابود
مقدم امر خدائیدا کہیا یوسف اے یار
ہارون باقی عمر وچہ نال جماعت نبہا
وچہ فتاوے عالمگیری نال تاکید کہیا تے
منیہہ جبکہ ہے تے سر دی قاتل ہور لنبے والا مجبور
دو وین پیر کٹیے دے یا رو ہوئی جان خلاصی
راتین عذر نہ دیہان جانی جبکہ رات انہیری
اکہین مٹی نال بھریون ماری جاوے بُند
یا عشا عشا ہر دو وین حاضر رکھ دہیان
یا پیشاب یا غائط تائین جاوے کرن قضا

یاروای عشا دی باجھوں ہور وقت موجود
جے تینوں مجھ کہہ ہمت اکا یا حاصل کر مقصود

انہاں عذراں نال جماعتی گھسے تا معافی
ایہہ وچ انہاندے رکھیں ظاہر باطن صافی

ہر دم پڑھو صلوٰۃ نبیؐ تے نالے پڑھو سلام
جس نبیدی عجب شریعت ہر کم وچ آرام

باب بست و ہشتم در بیان غلبہ کردن باد در نماز گوید

جو وچ نماز کسے بندیدی زوری نکل وا
وضو ساز اوہ تمم کریئی جائز کرن بنا

تو ٹرے بعد قعود فرضدے ہووے سوا ایہ زوال
تاہیں جائز مختصر وچ بہتر ماں ہوں بھال

جیکر کرے بناوے تائیں پانی ہووس کول
ٹرکے لینا کہوہ تہیں گڈھ سا روا کتابان پھول

ترے تریواری ایہ وہائے چار واری تا بھنے
وچ فتاوے عالم گیری ویکھ میری گل منّے

مشکل بناوا کرنا ہر گز مول نہ ہووے
جیکر کرے بنا نہ ہینے اوہ تکلیفوں رووے

بعد حدیث دی حرف نہ کڈھے اوتھے ہی جا جووے
اوا کرے جے قدر رکن وا اٹھ ہوں نیتی لوڑے

امام ہووے تا نب خلیفہ اوس مکان لیاوے
حقیقت اپنی نال اشارت ساری جا سمجھاوے

انگل اک ویکھائی اوسنوں جیکر رہندی ہک
دون رکعتیں دو ویکھائے اس مسئلے دی سِک

جے امام نوں سجدہ سہوہ تا کیکن سمجھائے
اول ہتھ متھے تے رکھے پچھوں ڈلتے لائے

جے ہک سجدہ تلاوت والا ہووس وچ جیوا ر زبانی
وچ ترغیبے دسے تدن جے اوہ کجھ نہ جانی

جو ہک سجدہ تلاوت والا دو جا ہووس سہوہ
اشارت دو ہاندی کر ہکٹھی ایہ مسئلہ بھی لوہ و

اول تھہ متھے وت دلتے رکھے وت زبانے
وچ ترغیب تے عالم گیری رکھیں وچ ہانے

ہن وضو کر مکائے اوتھے یا اوس پہلی جائی
جے خلیفے وضو کر دیاں آسدی کل نماز مکائی

جے خلیفے نوں کجھ باقی تا وچ جماعتے آوے
ہور مقتدی بھی اسے روشی مختصر فرماوے

منفرد مخیر ایہی چاہے جتھے گذارے
ہک نفع اوس ہر مکانے وچ ترغیب بیارے

جتھوں گیا اوتھے آوے تا نفع ہک جائے
جتھے نیتے پہلی واری اوسے جا مکائے

وضو کر کہلوٹے اوتھے تا ایہ نفع ہووئی
جس رکوع سجودے اندر وضو ترٹ گیوئی
جد امام دا وضو ترٹا پچھے ہک ظریفیہ
ہن نیتے گو اوسدے پچھے یا وضو کر بھلا
بیہوش دیوانہ یا کوہستے یا وادکٹھے جانے
یا ظن بیوضو بیرون مسجد یا اوس لہو جاری
تسیں جائین ڈہو نیتے وؤنہ وچ روا بنا
وچ ترغیب صلوٰۃ دے لکھیا اٹھ قسام نمازی
مُدرک محدث منفرد مسبوق چہارم جانے
مدرک اوہ جو نال امامے کل نماز پڑہے
منفرد امام تہیین جو پڑہے ہکلا تک
لاحق نائم محدث ترجا انہاں ہک ترتیب
ہکی وضو ترٹ گیا دوئے غلبہ خواب
اونہاں اپر قرأت ناہین اجیہکما نال امام
وضو کرکے آملیا یا ستا ہو یا بیدار
مسبوق مشکوک تے سہوا ایہی نالے بجہ قرأن
متحیر جو وچ حیرانگی رہیا تمام رکعت
جے امام خلیفہ کیتا مسبوق دے تائین
مدرک نون جا اگے جہکے اوہ سلام پھیر سین

وضو پچھہ لوڑنہ ٹرنے ترغیب دسیوئی
عود کرین اوس کنے تائین جد بنا کیتوئی
با جہ اشارت جہڑا پچھے خود بخود خلیفہ
جتھے ملے اوتھے اپڑے جہڑ کا بہاوین وہلا
یا درم زیادہ لگس پلیدی یا اوس شیطان ازانے
یا وچ جنگل باہر صفاں تہیں سن حقیقت ساری
وچ مسیت یا وچہ صفاندے جانے ظہر بقا
وچ سعودی ہر ہکی دی وکہو وکھ درازی
مشکوک متحیر لاحق نائم اٹھے قسم سیانے
نام مسبوق ہے اوسدا جو پچھون آرلے
مشکوک رکوعے اپڑیا کنڈ برابر شک
اوّلی نال امام دے انہین لے نیک نصیب
تریا مگر مسافر دے آپ اقامت یاب
سہو دے باجہ نماز اونہاندی ہوسی نیک تمام
جے ہن امام نمازے اندر اول اوہ گذار
ایہ وچ سعودی ویکہو تون کرکے خوب دھیان
سرت کرے تا پڑہے اوہ لاحق وانگون باجہ قرأت
تمام نماز امام دی کرکے پچھان ہٹے دسائین
مسبوق آٹے پھر آپنے جائی ہکھے ہن گذرین

ہر دم پڑہو صلوٰۃ نبی تے کدین نہ کرو قصور
تا شفاعت تے جنت کولون کدین نہ ہو سو دور

باب بیت یازدہم در بیان حق امام و مادر و پدر گوید

اگے فضل جماعت دِسیا ہن سن حق امام | جو مقتدیاں دے سر ہووے خواہ خاص عوام
کسے جاہل دہمڑے نال کسے کیتا اقتدا | اوستے حق امام دا ہوندا جیوں حق ابنیا
مشارق الانوار دے اندر اینویں ہے تحقیق | جینوں چاہیں ہوڈہ چنگیری وتہوں کیہ رفیق
وڈا حق استاد دا یارو جیکوئی ہووے عاق | یا ہووے ماں پیو دا کوئی سنتوں کر اتفاق
نماز روزہ ہر دو ہاندا طاعت نامنظور | ایہ وچ حدیث شریف دے مسئلہ ہے مشہور
ہور حضرت شاہ علی صاحب دا قول مشہور تمام | جو اک حرف پڑھائے مینوں اوہ مولا میں غلام
جے چاہے تا ویچے مینوں چاہے کرے آزاد | اختیار نہ میرا کوئی ہر کم وچ میں شاد
رمضان بدیا نو چون ایہی حق استاداں فرض | عاق تے منکر کافر دوویں ایمان نال نہ غرض
حج زکوۃ نہ عاق دا کوئی کٹھے اوس حرام | نماز پڑھے کو اوسدے پچھے اوہ بھی گئے تمام
ہرے جو وچ عقوق دے ناخوش کر استاد | بو حرام جنت دی اوستے حکم نبی ارشاد
کو خدمت کرے استاد دی ترین بلائیں نال | مبتلا اوہ ہوسی گندا وچ حدیث سمہال
اول علم فراموش وس دویا رزق قلیل | تریا کافر ہو کے مرسی بہت خوار ذلیل
عاق جیویں استاد تھیں ہوندا ایہی تمیز | اوہ بھی دساں صورتاں سنتوں نال تمیز
ماں پیو تے استاد کسے دا توڑے بہت خراب | روا نہ والد شاگرد نوں آکھے سخت جواب
جیکو حکم انہاں ترین دا آنے ناہ بجا | یا اوہناں ول غضب نال تکے نظر وٹا
یا کو فعل زبون اوہناں دسے کسے غیر | یا جیوں عداوت دشمناں دی وچہ وٹ تے ویر
ایہ ہو یا عاق استاد دا ماں پیو دا ابھی جان | ہوئے انہوں دی حاجت ناہیں تھوڑی لکا چھان
عتابی تے ظہیری قنیہ ہور ویکھیں منہاج | جیہنوں چاہیں ویکھ توں ایہہ کجہیں باج ۱۲
ترائے پیو ہر انسان دے آیا وچ حدیث | اول جس نے جایا سنتوں عاق خبیث ۱۲

بیان حق امام و مادر و پدر

قال امیر المؤمنین کرم اللہ وجہہ من علمنی حرفا فقد صیرنی عبدا ان شاء باع وان شاء اعتق

دو یا جس پڑھایا بھائی علم فقہ دا نور
تریہاں چون شان حق بیچ ہے اوستاد
عاق جو مائی باپ دا توبہ اوس مقبول
تائب ہووے فیر بھی بہتر ماپیو دا دل پٹ
جیکر اندر نفلاں تیسنوں سدے ماپیو یار
ہور سنو جو رب فرمایا کرو عبادت میری
بندگی آپنی نال کیہا رب ماپیو نال احسان
ہر چند نکویاں کرے کو ماپیو ناہ رضا
نال عبادت اپنی دے رب ماپیو حق فرما
رب بندے نوں پیدا کیتا ماپیو دا ہی حیلہ
پیدا کرن تے پالن اندا اشتراک ہویوئی
ماپیو تے اوستاداں تائیں لائق شفقت نرمی
نال اشارت کم دساون لائق نہیں خطاب

تریا سو ہرا جان توں ہاوان ترے ضرور
توبہ عاق استاذ دے جانو بہی برباد
پیوندا دہاندا باطنی آندر انوچہ جرول
اوستاذ اندے تھیں دور نہ ہوندا وٹ
بعد نمازوں بول توں پڑھن اوستاذ بلا
ایہو جیہی ہور نہ کسے تھیں ایہ خنگیری
پیو رضی تا رب بھی رضی حضرت دا فرمان
اوہ مجہول ہمیشہ دوزخ جنت ہے نہ جا
ایہ حکمت جو وچہ تفسیر حسینی نظری آ
بیشک مطلق رازق پالیا ایہ بہی وچہ وسیلہ
تاہیں حق ماپیو دا رب نے نال آپنے گڈھ ہیوئی
کرن حفاظت عاق نہ ہوون ور غصہ تے گرمی
دہکا ٹھکی کیتیاں ہویاں وہاں کم خراب

حکایت اوستاد خالص للہ

اوستاد کسے دا کھوہ وچہ ڈھٹھا ہویا بہت ہلاک
ہین کراں سبب خرو جدا کوئی تینوں مرد خدا
ہین شاگرد ہاں آیدا حضرت علم دتو ہی نور
ہین للہ علم پڑھایا تینوں دنیا اوپر جزا
اوتھیں نکھیے لگیا بندہ کوئی ہور
تاہی نا اوہ بولیا خاص لخاص بشر

شاگرد بچہا تا لگہدیاں اوتھوں وناتے غمناک
کھوہے والا بولیا ہیں توں کون بھرا
اوہ بندہ رب دا بولیا وچوں چلیا جا فرو
جا ہندا نا ہاں تدہ تھیں ویسی آپ خدا
اوہ ڈل جھتی اوستے سنت کوئی ڈگے کو
توکل والی آیت اوستے کیتا اوس صبر

اللہ باجھوں کسے نوں کیتوس نا سوال
جو سب معلوم ہے ربنوں میرا کل احوال

رب رحیم کریم نے جنگلی یک حیوان
گھلیا اوس مکان تے کڈھ نوں اہل ایمان

سوراخ کیتا اوس جیت نوں بوجہل وچہ مکا
ولی خدا دے سپے نال وہ دنب اگا جا

محکم دنب نوں پکڑیا ولی خدا دے زور
صحیح سلامت چاہ تہیں کڈھیا حیوان با مقصود

اوس متوکل رب دے کیتا صبر کمال
تا وسیلہ بھیجیا حیوان قادر ذو الجلال

علی ہجویری گنج بخش وچہ کشف المحجوب
ایہ قصہ فرمایا یارو دیکھو اے محبوب

نیتاں پاک اوہناندیاں پڑہن پڑہاون ثواب
اس زمانے ہر دوہاں نیتاں بہت خراب

ہر دم پڑہو صلوٰۃ نبی تے آکھو حق بجا
ماہیوے تے اوستادان سندا نبی رسول کہا

باب دوازدہم ۱۲ در بیان سنتہاے اسلام گویند

سنت جماعت چھڈ ہن دساں سنتاں سنت سلام
اسی جائی وچہ مناسب کراں بیان تمام

لباندا کترا اونا سنت نال کھینچی دے آیا
استری نال منا ونا بدعت بعضیاں وچ اکھایا

جہڑا رکھے لبیاں مچھاں اوہ ملعون ہووئی
وچہ حدیث نبی فرمایا شاہ علی سنیوئی

شاہ علی کترایاں مچھاں اگے بہت درازی
شاہ علی نوں پچھیا کسے اسردار توں غازی

غازیاں ندی جو شارب لمی دشمن ہیبت کھاون
غازیاں اوتے لعنت ناہیں آپ لگے فرماون

جینوں داہڑی بھاری کافی دشمناں کارن ہاہی
شارب نظر نہ آون دروں وہ تقریر سنائی

بہت بہنگو شاہ علیدی کردی ریس اوچکے
ہور کہا نوچہ اٹڑ نہ آون وہ ہین جہانی دیکھو

زہد عبادت علم نہ کوئی نا غازی نا جود
محض لبانوچہ ریس کرندے شاہدی سگ مردود

لبیاں مچھاں والیاں تائیں ہوسن ترائے عذاب
اول نبی شفاعت نہ بھرسی دو دیانہ کوثر آب

تریجا نال غضب دے آون منکر اتے نکیر
وچہ حدیث نبی فرمایا دوجی سن تقریر

جیکو مومن منہ اپنے تہیں کلمہ کڈہے باہر
ہیٹھ عرش لیجان فرشتے بولے کلمہ ظاہر

بیان سنتان اسلام

لے ریا جس ہنیون پڑھیا او ستے کر غفران
مگر جس لبان لمیان ہوون کلمہ باہر نہ آوے
کلمہ آکھے لیکن نکلان راہ پلید گھنیرا
جھڑے مچھان لمیان رکھن کلمہ کہن نہ بانو
روز حشر دے مومنان تائین ہوسی حکم سجود
لمیان مچھان والے سارے مونہ زمین چ ل کرسن
دنیا اندر مونہ شرمندے آخر ایہ عذاب
مونہ تھون بلا لاہ ملائک ویکھن مہر محمدی
جسدی مہر درست نہ ہووے بخشن ناکجہ ہوور
حد مچھاندی وچہ درازی اتو ملا ہو چھہ تمامی
کتر والا نہون نہوان کرنا کر تشبیہ دو بہاوان
لقمہ پانی پیندیان ہویان جھڑے وچہ نہ بھجن
سبالیان نوچہ لا باس کہیو نے جو کل کھچن چھٹ
اختلاف شوارب اندر ہور بہی کتنے آئے
ہور سنت دے وال تمے ناسان کچھان نیر باکی تے ختنا
حد باکی دی دہنی تلے جنھے سر ذکر دا
مردانڈے حق منن تھر حق زناندے ہیٹنا
مردان شہوت دسوان حصہ منیان جوش فر نیک
منیان عال طبیبان لکھیا خون مرندا جوش
ہا ہر یہ کتر اون جائز جے قبضہ تھین لمی
جھڑے وال گھاٹے ان اوتے ہو جو تلے کھاٹی

رب کہے ہیں بخشیا او سنون وہ کلمو اشان
کہن ملائک نکل باہر لکھیئے دیجے پاوے
اس پلیدی دے مونہ اوتے لبان پایا گھیرا
ایہ کلمہ کجہ پاک نہ کردا ہڈ سے اس گمانوز
رب فرمیسی مومن کرسن ہیسین کل مقصود
مچھان ہوسن لوہے سیخان سخت عذابان جرکن
وچہ قبر اندے آون فرشتے پچھن نیک جواب
جبدیان لبان شرعی ہوون اسدی جان نکلدی
سخت عرسین گرزان اوسنون کہن نبید اجو
طاہر صاف والان تھین کرتون باجہ سبالے نامی
بہت کتابان معتبران تھین ایہو حد دساوان
اوہ سبالی باقی شارب اس سبب نہ ہجر
رکھن بالون وچہ کتر اون جان عزیز اکھٹ
ایہہ قول قوی جو منیون معلم آکھہ سنائے
ایہہ سنتان سنت سلام دیان نیڑہ غافل کیون دنیا
منتشر ہویان جا اٹرے من تمامی مردا
موجب دسان ہر دو ہاند اتق کولون کی ہٹنا
نو حصہ ہے وچہ زناندے ہٹن تھیں گھٹ ونیدے
شہوت ودھے قول طبیبان ایہہ موجب کر گوش
مٹھون گھٹ کرے تا لعنت قبضہ وچہ بنغمی
اوہ دا اہڑی وچ داخل سارے گنڈی ور دوا

بعض بندگان قبضے کولون لمی ہی کیتیا
خلاف جانو اُس اندر اوسط نتھ بہلیا

اوسط نون ترجیح ہمیشہ وچہ قرآن حدیثان
اختلاف صورت با جہون نپنا گم خبیسان

مرداندے حق داہری زینت عورتاندی مجرا والا
مرد داہری زن دُسرمنائے لعنت ہردو بہجال

جیکر کسے زن دے مونہ تے داہری رب جمائے
اوس عورت نون عیب نہ کوئی جیکر جا منائے

جہڑے اہلسنت جماعت راہون گڈہ دا قدر ہٹیا
اوس تحقیق سلام دا رستا گردن تہین کلاہ سٹیا

ہردم پڑہو صلوٰۃ نبی تے وچہ شعبان بیحد
روز حشر دے حضرت جنت نال اکہڑ بیسن سد

باب بست ونوزدہم در بیان خشوع وحضور نماز گوید

دلالت کرے کتاب الٰہی نالے حکم رسولؐ
باجہ حضوری قولی فعلی بندگی نا مقبول

جان نماز دی واسطے ہک جبسہ ہک جان
تریا خاصیت اوسدی لو وہی کران بیان

جبسہ جان نماز دا بہائی گفتاران کردار
اونہان وی وندی کرن تہین ہوندا اُیت تیار

ایہہ اندر اوسدے جان نہ جانو مول
باجہ حضور نماز نہ کوئی کہیا پاک رسولؐ

رکوع سجود تے قومہ جلسہ پڑہن تشہد نص
ہور قیام تے خوش آوازی سندے اکہن بیس

بت بنا یا رکہیہ کے پرصوت ہے بے جان
توڑے بیت ہووے ماہ وش مفن قرحسان

خوش آواز امام تے خلقت بہوں مشتاق
پر عالم گیری وچہ لکہیا امامت اوسن نالائق

اصلی مقصد وچہ نماز ے ربدی نال حضور
عوام الناس لذت دے بہکیے ہوندے وچہ فتور

رب صورت رنگ نہ ویکہدا عمل نہ خوب لباس
اوہ ویکہے قلب نیات نون کہیا نبی حق رس

ہور کنجی در بہشتان حضرت کہیا نماز
جہڑے کارن مرد مان دوزخ دے درباز

جانو جان نماز دی دل وچہ رکھ حضور
جو خاشعون قرآن وچہ کہیا رب غفور

معنے خاشعون دے ابو حنیفہ پاس
پچہے لوکان آکہے دس تون اہل تنا

دو قسم حضور نماز دا اکہڑا کران بیان
ہک عامان ہک خاصان دا اکہیا سی نعمان

عفی اللہ عنہ

دو وین جا فرماؤ حضرت سائیں ہن ناں وان
خشوع عوام الناس دا نعمان کہیا بیان
اوہ وچ حضور خدا دے ایسے ہون فدا
سنو خشوع خواص وی جد کہندے تکبیر
جیوں شاہ علی دا اسم مبارک ایہی شیر خدا
شاہ علی دا جسم مبارک نسبت جیویں مشت ہاتی
یاراں جا ہیا اُس پھل وچوں باہر کڈھے کلی
پھل گلابی جیسے تائیں وچ نماز ڈھونے
کلی آلودہ نال لہوے جسموں باہر آئی
مصلا شاہ علیہ لہو جا کیتا گلزار آن
مثل پھلاندے خون مصلی پیر تیتے کدوں آیا
نال قسم دے شاہ فرمایا مینوں خبر نہ کائی
وچ نماز دے روح میرا پنکھی عرشوں اُتے جا
مولوی جامی تحفے اندر قصہ ایہ فرمایا
تحقیق نماز گزارے بندہ درجہ کجھ نہ پاوے
نال حضور قلب دے بندہ جتنی کری ادا
ایہ حقیقت تدن ہو جے نیتے نال حضور
رمقے جان نماز دی جیونکر کوئی سماہ
وہم خیال دلیلاں باطل دلتوں کر سبہ دور
جانی یار نماز یا توں حاضر ناظر رب
تعظیم تمام سجا لیا وین خدمت وچ کھلوہن

تا ابو حنیفہ دو ہاندا کیتا خوب بیان
اوہناں سمجھی کہیں طرف دا ہووے گل نسیان
اگوں تے پچھوں اوہناں نوں لگھدا نظر نہ آوے
ماسوی اللہ یاد نہ اوہناں کیہی خبر سریر
جنگ اُحد وچ تیر لگو نے ٹنگا وچ رہا
پر جو کجھ حکم الٰہیوں آوے جلدی جیب چپاتے
تے تکلیف ٹنگا نوں ہوسی ایہو گل نہ جھلی
گہن ہتھیار لوہیدے یاراں جسبہ جا پڑچھے
حضرت شاہ نمازے شاغل ہرگز خبر نہ کائی
بعد نمازوں ڈٹھا حضرت پچھن لگے یاراں
جو کجھ یاراں کیتا آہا سارا کھول سنایا
ہٹ تلواروں توڑی مینوں جگوں وہ داتا گئے
وت خالی پنجرے وردنہ ہووی سخن علیہ سچا
مین بھی وچ کتاب اپنی دے گہن تبرک پایا
تا جیواں ناں دھواں حصہ حضرت ایہ فرماوے
مفتاح الجنان وچ درجہ آ ثنا دیس خدا
تحریمہ باجہ حضور دے فوت آکھن جمہور
باقی رہندی جس نال دساں مینوں ایہ اع
تا پچھوں نیت نماز نوں حاصل تھیوے لو
اللہ اکبر آکھ توں اوسویلے وت جیب
ہر رازے دا وقف اللہ جانی ڈر تھیں روو

بیان خشوع و حضور

ظاہر مونہ نوں قبلہ آنے باطن طرف خدا
ظاہر باطن اپنے اوتے کل حرام بچھانی
ظاہر باطن پاک نمازی گر آکھے تکبیر
جیکچہ باطن وچ قبیح اوہ کجے نظر خدا
کو تائب ہووے بدکرداروں کہیا رسول کریم
سدا تیر کہلو وچ خدمت جان حاضر ناظر رب
تکبیر آکھے کوئی نال حضوری پچھوں ہور خیال
اگوں پچھوں سبھے کھیے ویکھیں چیز نہ کوئی
دل تائیں مستغرق کر توں وچ بزرگی رب
توڑے حق عبادت والا کجہ بجا نہ آوے
بھید پوشیدہ کرے نمازی ربدے نال کلام
غفلت نال کلام نہ چاہیا اوہ بادشاہ حقیقی
دنیا وچ سرداراں اگے جاوے سو کمبدا
اینویں قائم کرو نمازی ہیبت نال الٰہی
کو فاتحہ سورۃ پڑھے زبانی تسبیحاں تکبیراں
مونہ نیں کیتا طرف خدا دی دل ہونہ ماسوا اللہ
رکوع سجود نماز زہاداں ترک وجود عشاقاں
جتھے شرع منع بھراوا اوہ مراد بچھانی
قول تے فعل نمازی اندر جتنے اہین ہمارے
اہل تصوف کہیا یارو ایہو علاج حضور
حیلہ ہور حضور دا ہین ڈٹھا وچ کتاب

ہوش سنبھالو وانگ علماں پڑھ توں صفت ثنا
تحریمہ دے معنے ایہا فعل نماز نہ جانی
جیکچہ ظاہر دے وچ کو جہا کجے خلق نظیر
توبہ استغفار نال رووں خوب رواء
گویا اوس گناہ نہ کیتا بخشے رب رحیم
اللہ اکبر آکھ توں اُس وقت پھر جیب
فرض ادا ہویا اوس پڑھیاں وہ حضور نہال
جو رب فرماوے میرے نالوں سوہنی وہ جتنو
ایہ نماز قیامت والے دینہ وا نیک سبب
پر جہد کلی تے کوشش کیجو تا رب سبھے بھاوے

ان المصلی یناجی ربہ پڑھ وچ حدیث تمام
دوہیں جہانی اوسدے جیہا ہور نہ جان تحقیقی
آپے جیہا بندہ فانی توڑے کسے نہ کمدا

اقم الصلوۃ لذکری نص وچ خبر ایہی بادشاہ
نال دلیدے کم دنیا وچ خوب کرے تدبیراں
اس نماز نوں رونا لائق ولدا محرم اللہ
دنیا دار نماز وبخشیدے کرکے خوب پوشاکاں
ہور نماز وی خاطر سوہنا جائز بلکہ اولی جانے
ہر معنے وچ کریں اندیشہ ایہ حضور سپائے
دو یا معنیا وچ دلنوں پوڑیں حاصل ہووے نور
اکھیں نیچے انھیر کو ٹھے نزد دیدار شتاب

اکھین نوٹ تاہیں سانہ منیہ وچہ کراہت
مفتاح اندر اکھین نوٹیان جیکر دل حضور
گھر منقش فرش رنگیلا ہور غصّہ خوف جمٹی
ایہ نوکم نمازے اندر زائل کرن حضور
روح قلبوت نماز دا دسیا جو مینون توفیق

اِنَّ الصَّلٰوۃَ تَنۡہٰی عَنِ الۡفَحۡشَآءِ وَالۡمُنۡكَرِ ربّ فرمایا
تحقیق نماز جا دور کرنیدی جیکوئی وات گناہان
کوڑہے نماز گناہ نہ چھوڑے وڈا انکا کوئی
مگر دوری تے غصّہ ربدا حاصل اس نمازے
نماز گناہان تہین جوڑ کے اوہ نماز حضورے
جس نماز دے ادا کرن تہین ہوندا خاص حبیب
جد نمازون فارغ ہووی بہت ہووے شرمندہ
جیون مسکین غنی دے اگے تحفہ چیز لیاوے
اوہ غنی مین عاجز ہان اوس تحفے لوڑ نہ کائی
اینوین بندہ عاجز ہو کے آکھے پیش خدا
اول آخر نام تیرے وچہ کلمہ نام رسولؐ
ایہ مثال غنی تے مسکین گل درست نہ آئی
توڑے اللہ لوڑ نہ کائی تاہی ہون فرمایا
جی غنی قبول نہ کیتا تحفہ کم فقیرے آوے
کیون رد کرے نمازان اللہ دل نہ پند وچہ آوے
نبی صلعم کہیا جیون ویکھو مینون پڑہدیان اوویں گذارو
مفتاح کہے وچہ بحر الرائق ناہین کجہ قباحت
جائز ایہی بلکہ بہتر حاشیہ وچہ ضرور
بھکہ تریہ شہوت زور منی وا غائط بول نہ گھٹ
جے فوت نماز نہ ہوندی جاپے اول کری فروغ
ہن خاصیت اوسدی مسان سنتون نیک رفیق
ترجمہ اسے آیت تمہید اسنتون بو دہایا
فحشا منکر کوئی نہ کرسی آوسے وچہ بناہان
اس نماز نہ نزدیک نہ کیتا ہتھون دور ہوئی
کہیا رسولؐ رحیم کریم اللہ دے ہمرازی
بے حضوری جانو موجب دوری تے مہجوری
اوس نماز دے چوڑ کرن تہین وڈا بے نصیب
رد نماز کو لون دل کنبس عمل ناہین بخشندہ
توڑے عجب عجائب ہدیہ تاہی ڈردا جاوے
جے قبول کرےتا اوسدی طرفون ایہ بہلیائی
نماز میری ہے لائق رد دی تون لائق فرماوے
برکت اوس نام اس نمازے کرچا تون مقبول
انسان غنی تا سر پر عاجز اللہ لوڑ نہ کائی
غنی بندے اوس ہدیہ کارن پھیر اصول ہٹایا
جے رب قبول نہ کرے نمازان بندہ کتنول جاوے
جلسہ قومہ وس اساڈی جیون حضرت فرماوے
تا جائز طرف امید زیادہ اس حدیثے پاوو

کوشش جہد تمام لے آوے کری امید قبول
صلوا کما رأیتمونی کہیا پاک رسولؐ

صلّوا کما اصلّی جیکر حضرتؐ آکھ فرمیندے
حق ادا نہ قدر کسے دے اکجہ مقصود نہ پیندے

دنیا وچ کم کردیاں ہویاں لکھ دلیلاں آون
بُت کدا ہیں جیت کدا ہیں وچ ہاں رات کماون

بے دلیلی ہوون ناہیں اسے روش نمازاں
دیہہ جمعیت دلنوں باوقف ہیں تعجیل ازان

بھید ولیندی توہاں جانے ہوری جبر نہ کستی
رہا نماز نہ شرعدی یاروں شاہد ناایہ لستی

جو محتسب دُرہ چا وتے بے نمازاں مارے
جھڑے وچ نمازی ویکھن اوہ چھٹ گئی پیارے

توڑی دُردیاں محتسب تہیں وچ نماز کہلوتے
برکت شرع نبیدی یاروں نہ اوہ کہاسن سوٹے

دوجہاں وِچ باہیں سختیاں کولوں ایہ نماز بچاوے
اتھے بہی مونہ جگو جیہہ روشن اگے ربّ ملاوے

نمازؐ اہی معراج مومناں دا حضرتؐ ایہ فرمایا
عرش اتے چڑھ جاسن جتھے ہر دم رب پر سانگ بنایا

نال دیدار مشرف ہوسن کل مخلوقوں اَچے
خالق رازق نوں جا ملسن وچ علے ربدے بہچے

ہور سنو حضور فقیہاں لکھیا خوف حروف ادا
عینوں الف نے قاف کیا فوج تہیں سین جلے

حرف سارے سمجھیندا جاوے آتے کل مشروع
وچ شریعت مصطفےٰؐ اہو جان خشوع

حضور تعلق نال لیندے اکھیں ہیٹھ پیر
محافظت ارکاناں دی تے وچ امور خیر

کو عمل کثیر کرے یا گلاں ہاسے یا رووے
فقیہ صوفی کوئی روا نہ کہسن جیہیں قلب نہ ہووے

حضور فقیہاں ندا ہو آوے تاہی لکھ ہیلیاں
نماز ولیاں مدی توفیق دیہہ توں سچیاں سایاں

گناہ نکے نوں ڈھا جانے عمل وڈی نوں جیوڑیاں
عجب ریا تہیں نفس امارہ ہوون نہ دے موٹیاں

سارے مومن حضرت اتے ہر دم پڑھو صلواتاں
روز قیامت نال شفاعت ہوون تساں نجاتاں

باب سیوم در بیان نوافل بی نور شدن آفتاب ومہتاب وطلب باران

کسوف خسوف نوافل وساں استسقا ہور ساری
ہور صلوٰت ثمانیہ ہو جب سدا جیتیں نبی پیارے

نفل کسوف وساں ہیں جیوں سورج جد پکڑ کوے
شفعہ گذار دعائیں منگو جد تاکے روشن تھیوے

مخفی پڑہو قرأت تائین لمان کرو کھلونا
پڑہو امام جمعہ دے پچھے جیکر اوہ نہ ہووے
وت جن سیاہ جو ہووے یار دا ایہا کھوتا کرنی
باجہ امام مخیر ایہن دو پڑہن یا چار
کسوف خسوف قرأت ہولیون کہے امام حنیفہ
کسوف سیاہی دینہہ دی جا نو خسوف سیاہی قمر
امام مخیر وچہ بہنے دے وقت دعا جیون چاہے
اذان اقامت خطبہ ناہین نزد حنیفہ کوفی
استسقا ہی طلب باراندی جیکر مینہ نہ ہوون
رونا وچہ درگاہ خدا دی ایسا ہے مقبول
نفل جماعت نہ استسقا وچہ کہے امام حنیفہ
جیوین جماعت عیدان اندر تیوین استسقا
عیدان وچہ تکبیران زائد استسقا وچہ ناہین
بادشاہی دے اذنے باجہون جیکر آون باہر
دعا منگو نمازون بعد انگشتان ہر لمکائے
مستحب جو ترے دیہاڑے اتو توں تی جاون
پیر پیادے ٹرن تمامی کوئی سوار نہ ہووے
کپڑے کرن پورانے میلے خوش پوشا کان دور
بعد نمازون چادر نون امام فقط بھوائے
مسلمانان نال نہ جاوے اہل ذمی دا کوئی
ہر دم پڑہو صلوٰۃ نبی تے ہور استغفار ضحیٰ

دو ہین رکعتین سنت دوہی مختصر تہین ڈہونا
دو رکعتان تنہا ہر کو آپے نیت کہلوے
دو رکعتان پڑہن تمامی ترک جماعتون ہرنے
آکھے معدن کرے حوالہ وچہ مبسوط دے جا
صاحبیہ شافعی احمد مالک کہن بلند شریفیہ
رب وکھائے قدرت بندیان ہر شی تابع امر
ہو نہ قبلے یا بندیان پاسے آمین سبہ کہیا ہے
شافعی آکھے خطبہ پڑہ تون بعد نفل اک صوفی
استغفار دعائین منگن عاصی فاسق رو ون
پاک گناہون جہڑے روندے رحمت آب نزول
صاحبین تے شافعی مالک کہن جماعت شریفیہ
بلند قرأت خطبہ پچھے بانگ اقامت لا د
اوہ تکبیران آکھو ناہین ہوسی مثل نماز
بالاجماع نہ پڑہن اکٹھے معدن اندر ظاہر
با دعا منگو تک اڈکے اللہ مینہہ وسائے
پیش خروجون صدقہ دیون جیکچہ پڑآون
سزاوان تے ہو نہ شرمندہ ہر یک بہیجا رووے
ایہ وچہ قتادے عالمگیری لکھیا ونکیہ ضرور
ابو حنیفہ حکم نہ دتا صاحبیہ فرمائے
تنہا جا دعائین منگن رخصت اونہان ہوئے
ہور تہجد جے گل پاہو تھیوی نصیب لقا

باب سے ویک دربیان مسائل نوافل گوید

ہور مسائل نفلاں سندی سنتوں گوناگون
فجر پڑھے یا عصر کوئی وت پہنے طلوع غروب
جے قدر نیزہ یا دون اسوج چڑھ ہی بلند
توڑے پڑھسو ہک شفع حج تے عمرہ تام
اقل اشراق دا ہک شفعہ تم کرو تا پنج
پہلی وچہ پڑھ آیت کرسی کریں تمام رکوع
تریجی وچہ فلق پڑھے تے وچہ چوتہی والناس
ایہ ترتیب بجالیاوے یا پڑھے کجھ ہور
اشراق ضحیٰ تہجد خواہے نفلاں آوابین
جہڑی ہین اوقات ادہناندی اوہناں وچہ پڑھو
نیت زبانی مستحب ہے فرض دلے تہیں جان
کو پڑھے اشراق نبی فرمایا گرمی حشر نہ ڈسی
ہر آیت بدلے قصر بہشتی ہر ہر حرف حور
دوجا پہر روز دا یار وجانو وقت ضحیٰ
وقت ضحیٰ وچہ عالمگیری جان مباح صلوٰۃ
دنیا وچہ فقیر نہ ہوسی فرزو چہ نہ ڈسی
باراں رہیاں راہ درازی ہر ماڑے یدی ہیکی
ہک رکعت ضحیٰ دیاں پڑھیاں دو ورہیاں دے سبب
دہان تیک معاف صغیری جیکو پڑھے باراں

اشراق ضحیٰ تہجد تسبیح نال فضل ہیجوان
اللہ راضی بے حد اوتے دشمن کل مغلوب
نفل پڑھو اشراق دے ایہا وقت پسند
وچہ مشکوٰۃ حدیث ہے کیہا رسول اکرام
ہکیا اوہ وچہ عابدان پائیں ڈواگنج
دوجیو وچہ آمن الرسول تا سوت تم خشوع
پنجویں وے وچہ کافرون چھیویں وچہ اخلاص
یا پنج وارا خلاص نوں ہر رکعتے لوڑ
لینا نام ضرور نہ وقتاں منیہ وچہ مبین
تا اشراق تہجد والا درجے بے شک ہوئے
موہوں آکھے دل نہ حاضر روانہ تجبہ سجان
ثواب عبادت سال رکعتے دفتر اد سند جیہے
ویکھو انیس الواعظین تے بہوں کر منظور
چھ شفع پڑھ نفلاں سندے کیہا رسول خدا
تا زوال پڑھو تسیں بہائی ہوسی بہوں برکات
ہر رکعت دے بدلے ماڑی جیہں بہا دس تس جر ڈسی
ہعد ہزار گناہ کبیرے دفتر تہیں بے دہوسی
وچہ ترغیب معاف حدیثی دون وچہ ویہ بار
صغیری کبیری سبھ معاف وچہ حدیثی یاران

له قوله کہیا رسول خدا الخ جس روایت ہے حضرت انس رضی اللہ تعالیٰ عنہ نہیں کہیا اونہاں جو فرمایا پیغمبر علیہ الصلوٰۃ والسلام نے من صلی الضحیٰ ثنتی عشرۃ رکعۃ بنی اللہ لہ قصرا فی الجنۃ۔ رواہ الترمذی

اقل پڑھے تا چار رکعتاں اکثر باراں مجھ
تریجی اندر والضحیٰ پڑھ چوتھی وچہ الم
اینویں لکھیا وچہ انیسے ہور جواہر خمسا
جاں سورج سر تھیں ڈھلکیا پڑھو رکعتاں چار
دوجی روایت یاراں واری ہر رکعت اخلاص
ترائے روایت ترواری قل کرسی ہک وار
اوہ بدلے ہر ہر آیت دے جو وچہ نماز کمائی
ہر رکعت ثواب حجے دا عمرہ ہو شہید
دو رکعتاں پیشی پچھے پڑھ حفظ الایمان

ان الذین امنوا دوجی اندر تا آخر قرأت
شب معراج نبی نے امت بہت ڈٹھی پریشان
حضرت چاہیا کراں شفاعت جبرائیل کہیا
جبرائیل دی کولوں سنکے بہت ہوئے غمناک
اے احمد غمناک کیوں ہویوں دس حقیقت سارے
آکھی اج حیاتی میری اوہی وچہ جہان
رب فرمایا حضرت تائیں جیڑا شکر ایمان
غمناک ہوئے ورت سرور عالم کیتا حکم خدا
پڑھن دوگانہ پیشی پچھے ایمان رہے بقا

عصر سبحان من لم یزل وظیفہ بہت سارے کلمات
انیس الواعظین وچوں میں ایہ مسئلہ کڈھ پایا
جلالیت تے عزت آپنیدی جائی قسم خدا

والشمس پڑھ پہلی اندر لیل دوجی وچہ شجبہ
آیت کرسی ہکواری تریجے قلنہ اٹھیں تم
وچہ ترغیبے وچہ مسعودی تک صوتر یا شمسا
پنجاہ واری اخلاص نوں ہر رکعت شمار
ویکھ انیس الواعظین دے تھیں لاہ وسواس
کہیا نبی رب دیسی اوسنوں موتیاں قصر شمار
ایمان سلامت جا بہشت والی ویکھے جائے
نماز زوال پڑھے ایہ درجہ دیوس رب مجید

عصر ان ربکم اللہ الذی تا محسنین پہلی وچہ عیان
ایمان سلامت پڑھن والے دا سبہ کم نال ہدایت
معصیاں تائیں کرن عذاب حضرت بہت حیران
شفاعت اہناں دی کر ہوناہیں گئی ایمان کھڑ
گئے محل مناجات وچہ کہیا ایزد پاک
حضرت کہیا میرے تائیں امت بہت پیاری
امت میری دنیا اوتوں ہو چلے بے ایمان
کرسیں ناہیں ہلب کریساں ایمان اوتھیں جاز
یا حضرت ایہاندی خاطر امت نوں سمجھا

سبحان من لم یزل وظیفہ بعد دوگانے آ

ترجعون تک ہکواری پڑھسی تد نجات
پیشی پچھے پڑھو ہمیشہ ہووے فضل سوایا
نال محمد مصطفیٰ دے ہویا عہد سچا

سورہ الم نشرح ۱۲ آیت وچہ سپارے اٹھویں سجے پارہ دسے ۱۰ آیت وچہ سپارے ۱۶ آخر سورۃ کہف سے ۱۲ تو سبحان

سبحان من لم یزل کان کما ہو الآن سبحان من لم یزل ابکوہ کما کان وکان کما ہو الآن سبحان من

یتغیر علا یتغیر بدائم ولا یصفاتہ ولا جبروت اسمائہ سبحان الکون سبحان الدائم القائم سبحان القائم الدائم سبحان الملک الحی الذی لا ینام ولا یموت سبحان الذی یمیت الخلائق وھو حی لا یموت ابدا سبحان الاول المبدع سبحان الاول منذ المنتقی سبحان من تبنا قبل ان تبنا سبحان اللہ الاعلی سبحانہ وتعالیٰ سبحانہ سبحانہ فاذا قضیٰ امرا فانما یقول لہ کن فیکون فسبحان الذی بیدہ ملکوت کل شیء والیہ ترجعون ۱۲ منہ

ہرگز سلب ایمان نہ ہوسی سدا رب فرمایا
مغرب پچھے ہور وی ایہ رکعتاں پڑہ توں اوّابین
معضے اکھن چھ رکعتاں ہر ہر جیہڑا اینہاں کر
جو اقسام گناہ دے ہوون بخشی رب غفور
برگ درختاں ریتوں دانے ہر قطرے مطا کر
حق بیگانہ نا بخشیسی وچ مشکوٰۃ حدیث
شہید ہووے کو بہتی واری اندر راہ خدا
جو باوجود توفیق دے قرض نہ کری ادا
جے عاجز ہو یا ادا نہ طاقت سر تے قرض رہا
لینے والیاں نوں رب کیسی ااتھیں حق نجات ہو
مغرب پچھے ہک شخص پڑہ توں نیت بھرا
عاجز ہو کے منگ دعا یا رب نفل قبول
ایہا نفل نا پڑہے وچ ساری عمر یزید
ہور ماپیو جیہڑا مرے نہ راضی اسدا ایہ دوا
ترپاری اخلاص پڑہ تے کرسی بھی ہکوار
سلاموں پچھے ماپیو تائیں بخشے پڑہ درود
فللہ الحمد رب السمٰوٰت والارض تا حکیم ہکوار
راحۃ المومنین دے وچ ایہ قرأت پہلی فرمایا
مقصود القاصدین وچ لکھیا جیہڑا پڑہسی بار
محل حوراں ہر آیت بدلے دیسی رب غفار
قبر کشادہ ہوسی دوہاں ستر گزاں تائیں

انہاں دو نفلاں نوں جس نے عمر ساری کل پایا
سو سال عبادت دا ہر رکعتے اینویں وچ واعظین
جیہڑا نام اخلاص ہے ست کو دنجے بھل
وچہ انیس الواعظین قبر اندھیرا دور
جگ سمندر نیکیاں برابر علیہ کل شمار
نال قسم دے حضرت کہیا سنتوں جیہڑا خبیث
حق کیہڑا مرتے ہو وس وچ بہشت نہ آ
اسدے حق وچ ات بہت حضرت گئی فرما
لینے والیاں اوسدیاں تائیں رحمت دو دریا
فضل میرے تھیں بدلہ اسدا جو جا ہو سو پاتا
دوجی وچ الم نشرح تے پہلی وچ والضحیٰ
ایہ خاطر ایمان دی پر کرنے ہک رسول
ہر راہ وچ وضو فاسد کر رہیا تاکید
مغرب پچھے دو رکعتاں نفلاں پڑہے بھرا
فاتحہ پچھے دوہیں رکعتیں ایہ قرأت شمار
والدین راضی ہو جاون حاصل کل مقصود
فاتحہ پچھے ایہ پڑہے وقت قبلہ ترسے شمار
دوئی مقصود القاصدین جنتھے حق بیوہ ما
تے راحۃ المومنین مغرب پچھے دسے ایہ برکات
وچہ مقصود القاصدین لکھیا نبی مختار
پڑہن والے نوں درجہ تسبیح بخویہ ختم دسائیں

ہر راتین وچہ کرے فرشتہ تلے عرش ندا
اصحابا نون حضرت کیہا اٹھ رات وتسین یار
کیونکر نبیے رتہون حضرت کرہو آپ بیان
دو رکعتان پڑہو تمامی لت بہت رات نبیوی
عجب عجائب درجہ او سدا ہر ہمیش پڑہو
پچہلے اوہی رات دے یارو وقت تہجد ہو
تہجد پڑہے کو پچہلی راتین کرکے رات بیداری
تہجد والا درجہ نیسو نفلان دا اوس پایا
کو پڑہے رکعتان بارہ آن اوہنکی خاصہ او مقبول
نماز تہجد فرض نیتی اینوین نجہ ضحی
نال جنابت حضرت تائین مسجد بہن روا
ترائے گڈہین شیطان پئیندا ہر ہر گردن اتے
ہر راتین وچہ اینوین کردا کیا سبب کچہو کے
ہکواری دے کلمے نال ہک گڈہ دور ہیوے
دو نفلان تے وضو کلمے دور کیتا شیطان
جے نا وضو نا کلمہ نفلان رات دہمی تا اوہیا
وچہ کنز العباد دے لکہیا سونا ترائے اقسام
ذاکر تائین ذکر الہی کردیان غلبے خواب
اہو سونا باللہ اہی للہ سنو عزیز
ستیان طبیع قوی ہو جاوے نیندر بری آفات
ایہ خواب بیداری کل عبادت سنو عن اللہ لوگ

رات جدید تسان پر آئی کریو حق ادا
دوجی واری دوستان کیتا ایہ تکرار
اسان سر بر چشم قبول ہے کرہو جو فرمان
تیج پنج واری کافرون بعد الحمد پڑہیو ے
تا نیکے یاران دوستان جنت جا وڑو
سونا دوجی شرط ہے صبح تیک پڑہو
یا کو اوہ پہلی وچہ پڑہ ایکے نیندر بیاری
پر کنز العباد دے شب دیان نفلان نال ہوان اجر سوایا
پاک گناہان تہین اوہ ہویا کہیا نبی رسول
ایہ خاص نبی تے حکم علاحدہ ہور بہی کتنے آ
ہور نکاح چہوٹن تہین اتے حضرت دی حق آ
لکہے راتین نال خوشید ہی ہور تمامی ستے
وقت تہجد اوٹھ کے کلمہ طیب یاد کچیوے
دوجی وضو ترائے دوگانے پچہے ہے نکوئی
نال حدیثے وچہ مشکوتے اینوین ہک بیان
گردن اوتے گڈ ہین رہیان شیطان اینون مٹیا
ہک باللہ ہک للہ ترجا جان عن اللہ نام
ڈہہ سٹیا یا نال کدہی دے ستا ہو بیتاب
نیت عبادت ستا کوئی اوہ ہی سن تجویز
خوب ادا کرن اوٹھ فرضان یا تہجد رات
نا واکرنا نیت عبادت سوندی غافل قوم

له وتر یاران نو یاران رکعتان تیہن مراد نماز تہجد دی ہے اٹھ رکعتان نفل اتے ترائے رکعتان وتر اتے بعض نفل نے باران رکعتان

مسائل نماز نفلی

نفل ہی ہی لکھے ہین نفل تہجد دے سوا وتران دے ۱۲

غم عشق دلپذیر مولوی صاحب

تاں ادا کر نال نیت تہجد ستا گیاں بار
ایہو سون حرام ہے سنت نصف نہار
گناہ معاف تمامی اوسدے ہور لقاء نصیب
افضل کل نمازاں تو چون حضرت نے فرمایا
جد بندہ اوٹھ تہجد نیتے ملکاں نوں رب کہندا
نفسانی لذتاں چھوڑ کے کیتیس تن کباب
ہور مدارج پیغمبر اندے دیساں ایں بہ فرمایا
کو پڑھے تہجد حضرت کہیا بیچ اوہ اکٹھے
اٹھ رکعت تہجد پڑھدے حضرت نبی رسولؐ
مقصود القاصدین وچ چار اکثر باراں بجہ
اقل تہجد دو رکعتاں اکثر جیہہ تمام
استغفار صلوٰۃ نبیؐ تے ہور پڑھے ہر تسبیح
الٰہی آنچہ بدکردم ندانستم خطا کردم
ہر رکعتے کرے زیادہ ہکواری اخلاص
یا پڑھے جو ہووس میسر یا قلہ ترواہ
ایہ سارے قسم تہجد دخل اکہ ہو تسبیں جیون چاہو
عجز نیاز تے زاری دی حق ایسا وقت نکوڑی
رب قدرت نال آواز کریندا پچھے اوہی رات
بہشت منگے اوہ یا اولاد یا گناہ بخشائی
جیکجہ منگے دیواں اوہنوں ہین ہاں ایہ یوہار
توڑے ہکا ہین سبھی ہو شرمندہ روے

زور پیشابوں اوٹھیا جد سورج چمکار
تہجد والے تے اگ حرام کرسی رب غفار
یاراں پڑھے تا حضرت کیہا عارف خاص حبیب
فرضاں پچھے نفلاں نوں جیون شانؐ تہجد آیا
شاہد ہو تسبیں میں لیساں اوہنوں جو کجھ ہین تہیں
روز حشر دے اوسدے او توں کرساں میں در حساب
ہمیشہ تہجد پڑھنے والیاں عالی رتبہ پایا
دو انگشتاں جوڑ وکھایاں جتھے رحمت لبھے
ایہ وچ فتاوے عالم گیری دو اقل قبول
دو پڑھے تا غافل ناہیں شب خیزاں نوں وچ مجبہ
دو دو نیتے بعد سلاموں تھوڑا کرے آرام
وچ جواہر خمسہ انہوں لکھیا ویکھ صریح
ایہ مناجات تہجد پچھے ستر پڑھے ہے بغیم
یا گھٹائے ہک ہک واری تاہیں ناں وسواس
اندر ہر ہر رکعت دے باراں تیک شمار
بعد تہجد وقت سحر دے استغفار کماہو
جیسا وقت سحر دا ایہی ولیاں رب لبہیوے
کوئی ہے سوالی کرے سوال دیواں اوس نوں رات
یا فتح منگے دشمن اوتے یا اوس شوق لقائے
سجدے پیکے اسکے مینوں رو رو کرے پکار
جیسا پاک گناہوں جمیاں اوس وچ تہیں ہووے

بیان مسائل نوافل

ایمان کامل تے عفو گناہاں ہور تقارِ دعا
نماز تسبیح دا شان عجیبہ حضرت نے فرمایا
خبر دیوان ہین تساں تائیں پڑھ رکعتاں چا
نکے وڈے ظاہر باطن اول آخر سارے
ہر روز پڑھو ایہ چار رکعتاں جیکر ہو نہ آوے
دن جمعہ دے اپڑو نا ہین پڑھو تسیں ہر ہے
ورہیوں پچھے عمر ساری وچ ہکواری پڑہسی
سن ترتیب گذاران سندی نیت رکعتاں چا
بعد ثنا تعوذ اگے سن پہلی وچ رکعت
تریجی پانچے تم کرین تون کلمہ تا عظیم
تریئی رکعتی پہلی وانگوں چوتھی جیو نگر ثانی
بعد قرأت قومے جلسے سجدیا نوچہ رکوع
نونو واری اکبر تائیں ہیوین واری تم
تسبیحاں تہیں پچھے پڑہنا وچہ رکوع سجود
ذکر مسنون ہووے جس قومے اوتھے بنھے ہتھ
نماز تسبیح وچہ ابن عباس نے دسی ایہ قرأت
تریجی اندر کافرون چوتھی وچہ اخلاص
بعضے خاص جمعہ دے پچھے عادت رکھن ہمیشاں
اشراق ضحٰے تہجد پڑہیاں درجے رنگ برنگی
اعبد الناس خلائق اندر جہڑا فرض نہ چھوڑے
کسے فرض یقینی سر تے ہووَن اوسنوں شغل قضا گیز

ایہا منگے ہمراہ ہوسن کلی ہور فنا،
شفقت نال عباس چاچے نوں خوب طرح سمجھایا
دہ قسم گناہ اوس پڑہیاں بخشی رب غفار
نویں پورانے جاتے بھلے تھوڑے بیشمارے
روز جمعہ دا افضل ایہی اسوچہ ترک نہ پاوے
بعد مہینے سالوں پچھے تا بہی وڈی لاہے
تا بہی کافی پیش گناہاں ہرگز رب نہ پڑسی
رات ہووے یا خلل وضو دا ڈو بہی درکار
پچھوداں واری اکبر تکبین پڑہ تمجید فقط
دوئی رکعتے فاتحہ اگے اینویں کرین فہیم
اسوچہ قدرے وقت ایہی فکر کرین اے جاتی
انہیں مکانی دہ دہ واری پڑہ تمجید خشوع
وچہ برہنے اینویں لکھیا ویکھ کرین ایہ کم
ہتھ قومہ وچہ بنھکے پڑہنا جاتی ایہ بہبود
ایہ کلیہ مختصر وچہ لکھیا تا پا بھائی دستھ
الہاکُم پڑہو پہلی اندر دوجی عصر کفائت
عالمگیری اندر لکھیا ذکر تسبیح وچہ خاص
نماز تسبیح گذارن مخفی خبر نہ یاراں خویشاں
پر نزد خدا دی فرضاں جیہی کائی چیز نہ چنگی
اتقی الناس حراموں تارک خلقت نوں بہی ہوندے
بہتر ایہی نفلاں نالوں ویکھ فنا دے تائیں

بعد صبحے تہجد تسبیح سنتاں ہور شوکدہ
ہور جو کوئی نفلاں چاہے نیت قضا کریئی
فرض فرض ہر تڑہن قضا ئین شغل نوافل دا دیا
سنت نوافل کامل کرنے فرضاں دی سب خاطر
روز حشر دے بندیاں اوتے اللہ فضل کریسی
کامل کرسن فرضاں تائیں نفل نمازاں والے
ہر رکعت فرضاں کارن سٹیاں ستر نوافل
ہزار وجہ دی کوشش کرکے کری عبادت بندہ
فَاسْتَقِمْ كَمَا أُمِرْتَ رب وچہ قرآن فرمایا
جد دشوار نبی نے جاتی بندگی جیوں فرمان
جیکو پڑہے قضائی تکی اوسنوں ایہ ضرورت
نفل ہووَن تا سنت باجہوں ترک جیہدی عادت
نفلاں دی قضا نہ کوئی نیت ہیتے تا لازم
سہواً کوئی نیت کھلوتا کرکے ظن قضائی
تم کرے تا نفلاں ہوسن بھنے پکڑ نہ کوئی
کسے نفل شروع بیوضو کیتے یا کپڑی ناپاک
وچہ گہر اندے بہتر جانو نفلاں ہور قضائیں
بہت شفعہ کسے نفلاں نیتے جہڑا کرے قضا
ہر دم پڑہو صلوٰۃ نبی تے ہور اشراق ضحیٰ

ایہ نہ چہوڑے درجہ بہجد ویسی وعدہ حق
شاید فرض قضا سر تیتے اوہ ادا ہوسیئی
اسی تہیں وچہ عالمگیری نفلاں دا کریا دہا
جتنے ہیے فرضاں وچہ نقصانے اوتہے پورے اشاطر
ہک رکعت فرضاں دی گہٹے نفلاں عوض پیسی
شام عشا تے بیٹہی پچہے پڑہدی ہوں سچ کہائے
ربیدا کرسی روز حشر دے فرضوں تا ہو غافل
اجے قبول دی لائق ناہیں بالکل تارک سندا
اس آیت شریف بعیدی تائیں بہت بیا الزاما
امت اوتے اے رحیما مغفت کریں غفران
فاتحہ نال دو پہلیاں اندر ضم کریئی سورت
فرض ہووَن تا سنت سورت گدہیاں سہو نا پے جاوے
ظن قضائی ہووسن ناہیں مختصر تہیں بیا زم
بجا شروع سے یاد آیو سو کیتی اوس ادائی
قصداً نیت بہنے تا عاصی جو وت پڑہے نہ سہو
داخل ناہیں قضا نہ لازم جے بہنے بے باک
گورستان نہ کرو گہر انہوں خبر حدیثوں پاک
مختصر وچہ اس شفعہ دے لازم ہوسی قضا
ہچکے تے تسبیح بہی لائق مومن کرن ادا

باب سیوم دوم دربیان مسائل نوافل و سنت صورت نمازہ کہ موجب تصنیف

ہُن صورت کہے ثمانیہ یارو بندہ ایہ غریب
مو جیب کہن غریب دا سفر اندر تصنیف
اٹھ مسائل فقہ دے سنتون کران بیان
کرنا ترک قرائت دا اندر دو رکعات
امام محمد رح نے فرمایا کہ رکھتے ترک
تحریمہ نون یوسف قاضی باطل نا فرمائے
کو نیت نوافل چار رکعتان پڑھا او وچہ
نعمان محمد دو فرماون یوسف قاضی جا
کو پہلی دو وچہ پڑھے قرائت تن فید یاں جانے
چار پڑھے تنجیں دے نیڑے نزد محمد دو
دو شیخان فرمایا یارو چار پڑھے لاجا
پنجویں صورت ایہی پہلی دوجی وچہ بھولا
قضا کرے دو پہلیان تریہان دا ایہ قول
آخر شفعہ عود کرے وقت پہلا ہویا اداء
ستویں صورت دو ستا کرتون فکر دھیان
آخر شفعہ قضا کریئے جانے نال اجماع
قضا کرے دو پہلیان تریہان ایہ فرما
صورت وچہ ثمانیہ یارو کہے امام کبیر
امام یوسف دا قول ہے چار پڑھے وچہ چار
امام محمد دا فرمودہ دو پڑھے وچہ کل
صورت تم ثمانیہ ہوئی ہن مسائل ہور

جو عامان لوکان واسطے ہووے فہم قریب
کیتی عاجز کرم الٰہی خلقت وچہ تخفیف
ایہ نقلان اندر ذکر ہے حکم کیتا نعمان
باطل کرے تحریمہ نون نفلانو چہ صلوٰۃ
تحریمہ نون باطل کردا یاور کہین ایہ فرق
ترک کرے ادا نون فاسد اُہر دو ہیند اجماع
دوجی صورت ترین چہ تارک جو ہتی قرآن مجید
موجب اپنے قول دے کرتون فکر وچار
تریجی صورت جانی ایہا کیتی بینت سو کہانی
اول آخر ترک قرائت چوتھی ایہ شنو
نزد محمد جان عزیزا اول شفعہ بیائم
تریجی چوتھی دیو چہ اوستے کیتا فرض ادا
پنجوین صورت عکس کرے چھیوین دی ایہ ڈول
لکھیا نال قیاس دے کہندے ترے علماء
اول شفعہ تے چوتھی پڑھا تریجی ترک عیان
ضد ستوین دی اٹھوین صورت باجھ نزاع
صورت تم ثمانیہ ہوئی فضلے نال خدا
چھیان اندر دو دو لازم دونو چہ چار گیر
باقی چار جو صورتان ہر وچہ دو شمار
اول آخر جس شفعہ چہ واقعہ ہوسن بھل
وسان ہین وچہ نوافلان جو کجہ طاقت زور

کو نیتے چار نہ بہے میانہ یا دو کرے ادا

مکروہ نوافل جان تون جیہون اوتے وچہ دِن

دہان پڑہے یار اتین نفل چارے بہتر بجھ

شمار رکعتان نالون تہہ لمان کرن قیام

بعضے آکہن نفلان اندر لمے ہوون سجود

بندے خاص خدا دے اُٹھ ہے جہڑ رات گہاہ

بلند قرائت نفل دہاندے ایہ مکروہ تیتینی

نفل پڑہے کو وچہ سواری قبلہ ہووے خر

وچہ سواری نفلان نیتے نادل ہووے کوئی

عمل کثیر دوہان نے کیتا اوتھے کیا سبب

جڑ ہنے والا اصل نمان چہڈکے گیا طرف خلیفہ

لہنے والا اصلے اوتے آیا چہوڑ ایا

کو چار رکعتان ہکی سلامے سنتان نفل گذارے

تشفعہ شفعہ نماز علیحدہ نفلاندیوچہ جانی

کو چار رکعتان دہمی گے نیتے نفل صلوٰۃ

پہلا شفعہ جان تہجد دوجا سنتان فجر

نماز منے کو نذر خدا دی وضو باجہ گذاران

پہلے اوتے کجھ نہ لازم دوجا جیکر آکھے

نذر منے کو نصف رکعت لازم اُسنون دو

نماز منے نہ او بہہ پڑہسا مونہ آکھی کجھ

نذر منے کو ترے رکعتان لازم اوسنون چار

اول صورت سہوہ لازم ثانی اخذ نہ آہ

اٹھان اوتے رات کراہت مت کنر تہیں گہن

مختصر وچون کڈہ دیکہین شک نہ ہوسی کجھ

بہت قرآن پڑہو وچہ نفلان سجدہ گہٹ بکام

ہکمن مثال سجود نماز ے تسوچہ کل مقصود

کجھ رکوعے کجھ سجودی درجہ عالی پاون

نہ رہین نفلانوچہ مخیر کنز ے دیوچہ ہیٹی

تہہ دن باہر نال اشارت وچہ کنز مسطور

اوسے اوتے کرے بنا جڑہیان فاسد ہوئی

بنا کریتی لہنے والا جڑہیان بھنے جیب

نال اشارت پڑہسی اوتے گئی نماز تسر لفیہ

اوہ رکوع سجود پچھانی رہے نماز بقا

قعود پہلے صلوٰۃ نبی تے ترائے ثنا پکارے

سنتان غیر موکدہ ہوون وچہ عالمگیر پچھانے

دو پڑہے تا ظاہر ہوندے دہمی ہوئی رات

ہنیہ اندر انہوین لکھیا جے تون چاہین خبر

یا آکھے قرائت باجہون سن کچیاندیان کارن

وچہ فتاوے عالم گیری باب نوافل بھاکھے

ایہ مختار وچہ عالمگیری یوسف قول سنو

بہہ پڑہیان بہے نذرا دا کھلیان کہے نہ کجھ

ترائے اوٹھیان لزوم شفعہ وثید اول لاحق

جے منے وِچ بیت مقدس جائے پڑھنے باہر
جسدیاں بہت قضا نمازاں یا دینہ او سنوں کجہ
روز جمعہ دے چار رکعتاں نفلاں لے وہ گذارے
کرسی پچھے پندراں واری سورت کوثر پڑھ
ایہ مسئلہ وِچ کتب اوراداں متنہاں تے جیندا
اتے بہت فتوی کسے نہ دتا اکھن ایہ لا اصل
شفا ہونی بیمار دی کارن دو رکعت گذارے
بعد نمازوں بولے ناہیں بیٹھا رہے مصلے
ذکر نوافل تھوڑا کیتا ہن سارا پنج گنج
ہر دم پڑھ ہو صلوٰۃ نبیؐ نے ذکر اذکار ہی نارے

خلاف زفر دا وِچ فتاوے عالم گیری ظاہر
وِچ جواہر خمسہ او سدی ایہ کفارت بجہ
فاتحہ پڑھکے آیت کرسی ستھ شت وار یکبارے
شاہ علی نے حضرت کولوں کیتی ایہ خبر
ہو رہین رکتنے فاضلاں کولوں تحییا مسئلہ سہا
فتوی نال تسلی ہوندی حاصل ہونداوصل
فاتحہ پچھے ترائے ترائے واری قل اخلاص بیاسے
ہزار واری ایہ پڑھے دعا تا مرض سب چلے
جنہاں پڑھیاں رچہ بیجد بعد نمازاں پنج
نال شفاعت سرور عالم ہو سو بہت سہانے

باب اٹھسیے وسہ دربیان وِرد گنج گوید

بعد فجر دے سو واری کو حق المبین پکارے
سو واری کو بعد پیشی دی پڑھے درود نبیؐ تے
سو واری کو دیگر تے پڑھدا استغفار ہی
ہی یارن واری دیگر پچھے پڑھے کوئی اخلاص
سو واری کر مغرب پچھے کلمہ طیب پڑھدا
تمجید پڑھے کو ہکسو واری بعد نماز عشاء
اڈھائی ہزار محل بہشتیں ربّ دیسی او وس تائیں
ہر وظیفے ترائے ترائے فائدے نیدراں سبھ بیان
اٹھ بہشت جھڑا بھا وس کارن او وس اماد کے

غنی ہو وے تے خوف نہ قبر دے جنت پیر پیارے
قرضوں پاک ایمان سلامت جنت با جھ پوچھیتے
رزق فراخ قبول دعائیں سال گئی بدکاری
وقت نزع دے سلف ایمانوں ہوسی بے وسواس
ایمان سلامت تے رب راضی قبر عذابوں کھڑ
دو نیم ہزار گناہ معافی آتنیاں نیکیاں یار
ہر ہکیدی بنتر فائق عجب عجائب جائیں
اٹھ دروازے جنت کھلے بدہو سن نیراں
دوزخ ستن نہ ساڑن او نہاں کیتی رب آزاد

مفتاح الجنان دے اندر اینویں لکھیا لگا
ہور وظیفہ یا نصیر فجر پڑھے سووار
یا لطیف مغرب تے پچھے جے سووار کماوے
یا بصیر دیگر تے پچھے جے سو کرے وظیفہ
یا حفیظ ہکسو واری بعد عشاء کماوے
ہور وچہ جماعت پیغمبر اندر حاضر روز حشر دے
یا منعم پڑھ فجر دے پچھے یا ستار سو پیشی
یا واسع سو مغرب پچھے یا صمد عشاء
ہور وساں پنج گنج میں تینوں سورتاں پنج قرانی
دیگر تے پچھے عم یاسین واقعہ ملک عشائے
ہور عجوبہ فائدہ انہاں سورتاں دا سن جانی
کوئی وقت معلوم نہ کرسی فجر پیشی تے عشائے
جیویں کسے نوں گھر دنیا وچہ وقت معلوم نہ ہووے
فجر تے پچھے تاں پیشی تیکن یاسینوں روشنائی
دیگر تے پچھے مغرب تائیں عم کرے روشنائی
سورۃ ملک عشاء دن پچھے پڑھے جو مومن کوئی
بنے وقت معلوم کرسی مومن اندر قبراں
وچہ تفسیر عزیزی لکھیا نال حدیث صحیح
سورۃ ملک قاری دے حق وچہ ہتھ لمیسی نور
ہور عزیزی دے وچہ لکھیا کہیا رسول کریم
ہور عزیزی دے وچہ چرخی سو تند ناہے ہتھواں

شاہدی نال کتابے دور ہووے کل شک
پڑھن والیاں مردیاں تائیں ایمان بردار رہے
ہنکھی ورانگھوں پل صراطوں اڈ کے اوہ لنگھ جاوے
جیں چودھویں دا چہرہ ہووس روز حساب شفیق
حساب کتاب کوئی نوں اوہ چھیتی بہشت جاوے
دوہاں جہاناں اندر جو سختی دور ہوسی اوس مردے
یا نور سو دیگر تے پچھے خاصہ کم درویشی
ایہ نام خدا دے جیکو پڑھسی ایمان ہسن قائم
فجر تے پچھے یاسین پڑھیں تو پیشی نوح بخوانی
پڑھن والے تے روز حشر دے ہوسی فضل سوائے
میت تائیں قبر دے اندر ہوسی سخت حیرانی
تا قیامت رہنا آیا اوسے جا مقامے
تو ڑے زندہ بند دروازہ لوہو ہنجوں روو
پیشی تے پچھے دیگر تائیں سورۃ نوح تہیں آئی
مغرب تے پچھے حقتان تیکن واقعہ دی بہلیائی
برکت اوسدی قبر تے تیکن ظلمت دور ہووے گی
قید قبر تکلیف نہ کوئی نا طلبیسی خبراں
ہور تفسیر یعقوب چرخی وچہ ڈٹھا سنواخی
تاجو مومن بخشیا جاوے ایہ مدد وچہ گور
تیں دوست رکھدا ملک تمامی ہکو یاد فہیم
جو لگ ملک تے سورۃ سجدہ پڑھدی ناہی سوال

بیان ورد پنج گنج

یا خبیر پیشی تے پچھے جے سووار کماون + منکر تے نکیر دے نال آسان جواب ہو جاون +

معالم التنزیل دے اندر ایہ مسئلہ فرماوے
الحمد شریف تے آیت کرسی آیتاں دو عمران
شہد اللہ دا آخر دساں تا عند اللہ الاسلام
درمیان انہاندے تے رب سچے ناہا کجھ حجاب
عرض کیتی انہاں بابا سانوں گھلنا طرف زمین
رب جل تے بزرگ غفور فرمایا مینوں قسم
ہر نماز پچھے اک واری جو پڑھسی تساں تائیں
خطیرۃ القدوس وچہ جنت دے سوہنا اک مکان
ہور ستر حاجتاں ہر دہاڑے اوسدیاں ہوون روا
برکت جان قرآن دی دوہیں جہانیں نور
ہردم پڑھو صلوٰۃ نبی تے ایسا ورد نورانی

نال حدیث رسول اللہ دی اوہ تفسیر دساوے
شہد اللہ تے قل اللہم اوڑک کران بیان
قل اللہم دا اوڑک ستوں بغیر حساب تمام
ایہ آیات شفعات معلق نال عرش دریاب
ہور طرف اہناں جو بیفرمانی تیر کرن کہیں
جو بندہ میرا پڑھے بہشت لئے فضل دی رسم
ہندیاں میریاں تہیں رب کہیا جنت میں پچائیں
اسوچہ رب وساوے اوسنوں سع جہنہ اوس بیان
ادنے او نہاں بخشیا جاوے دشمن کل فنا
پڑھنے والے مونہ اوتے جھم جھم برسے نور
قرآن جیہے ہور نہ کوئی اوراد انوچہ شیانی

باب سے چہاردہواں بیان احکام عاشورہ و نماز او گویند

عاشورا سریانی بولی کہندے دہویں جیوں
چودہویں مجلس وچہ انیس الواعظین بیان
بعضے کہندے دہ ہزار پیغمبر اسدن پیدا
بعضے کہندے دہ ہزار پیغمبر دی دعا
بعضے کہندے دہ چیزاں دی اُسدن وچہ پیدائش
آدم حوا تے ارواح زمیاں تے اسمان
ہور سبب بہی رکھنے ایہن جسہیں نام عاشورا
ایسا ہور نہ بزرگ کوئی اندر ورہے دہاڑا

تاسوعا ناویں دے تائیں وچہ انیسی منو
عاشورے نوں عاشورا کہندے کجھ سبب عیاں
بعضے دہ ہزاراں نوں نبوت فضل ہویدا
قبول کیتی رب سچے اُسدن وچہ انیسے آر
لوح قلم تے عرش کرسی جنت خلق آرائش
بعضے کہندے کم سنت اُسدن کران بیان
واجب التعظیم دہاڑا کرہو حق اوس پورا
حضرت آدم تہیں بہی لگے رتبہ سدا بہارا

سپارہ سورت آل عمران
شہد اللہ انہ لا الہ الا ہو والملئکۃ واولوا العلم قائما بالقسط لا الہ الا ہو العزیز الحکیم ان الدین عند اللہ الاسلام
قل اللہم مالک الملک تؤتی الملک من تشاء وتنزع الملک ممن تشاء وتعز من تشاء وتذل من تشاء بیدک الخیر انک علی کل شیء قدیر تولج اللیل فی النہار وتولج النہار فی اللیل وتخرج الحی من المیت وتخرج المیت من الحی وترزق من تشاء بغیر حساب

حضرت آدم نون رب پیدا کیتا روز عاشورے
روز عاشورے دے بزرگی وچ حساب نہ آوے
زمین نال سوئیدے ہر کے خرچے مومن کوئی
گنہ کرے کو روز عاشورے قصداً اتے دل چین
کو کرے عبادت روز عاشورے وچ گناہ نہ کوئی
روز عاشورے روزہ حضرت آدم اوتے فرض
روز عاشورے تے نہار روزہ ایہ تشبیہ ہووان
تا فوتین ہوین یا ہک پچھے یا تریئے کرو تمام
روز عاشورے روزہ رکھدے ہر حیوان بہائم
کو روز عاشورے روزہ رکھدا درجہ عمر تمامی
روز عاشورے امر کریہن ماپیو لڑکیاں تائین
جد جانن جی بھکہ تریہہ تہین تنگ خراب ہوون
امام حسن حسین دے مونہ وچہ لب رسول لگائی
روز عاشورے انہاں تائین طعام نہ دیوین معلول
کو روز عاشورے روزہ رکھدا اس نوں سال ثواب
سٹھ ورہا کو دہین روزہ راتین وچہ قیام
روز عاشورے روزہ سنت نوں کم ہور عیان
نظم اوہناندی شعر عربیدی وچہ انیسے ڈٹھی
سرمہ نفل دعا تیمے سر ہتھ پھیرو نہاؤ
سنگ بصری کو روز عاشورے اکھین ہر سر پائے
دعائین منگے جو وچہ حدیثاں آیاں روز عاشورے

اسی روز اوہناندی توبہ سنی رب غفوری
مومن اسدن سارے سالون نیکی بہت کماوے
وچہ انیس نے فضل عاشورے نبی کریمؐ کہیوئی
اوہ بکرٹیسی روز حشر دے قاتل جیویں حسینؓ
گویا کہ اوس عاشورے دا حق ادا کیتوئی
ہور تمامی مومناں اوتے استحباب علیہ غرض
بجہ نکروہ نبی فرمایا دو بجہو مقصودان
دہ رکھے تا مومن کامل نال شہیدان نام
نافع المسلمین علیہ دے اندر ذاکر آہو قائم
وچہ جواہر خمسہ لکھیا نال حدیث گرامی
وچہ کفایہ شعبی لکھیا نافع کہے دسائین
جو فرض معاف اوہناندے اوتے اوس روزے تہین بعوض
نزد وفاتے فاطمہؓ تائین ایہ ترتیب دسائی
اسدن روزہ بدلہ عصیاں کہیا پاک رسولؐ
گناہ معاف ورہیدے اوسدے وچہ حدیث حسان
وچہ انیس عاشورے روزہ درجہ اس تمام
شاہ علی رہ نے وچہ نظم دے کیتے خوب بیان
مضمون اوہناندا بیت اگلے وچہ سمجھو مسئلے مٹھے
صلح زیارت عالم پچھو ازاری بہت پکاؤ
درد نہ چشماں کو رنہ ہووے نبی صاحب فرمائے
جو چاہے رب دیوس حضرت کہیا سبہ کم پورے

ہتھ پھیرے کو سر تیئے نبی صاحب فرمائے
غسل کرے تا پاک گناہوں جیون بائی ہن جایا
صلح کریگو روز عاشوری دون رُٹھیاں دیوچ
کو کرے زیارت عالم سندی یا تعلم بھائی
روز عاشورے عالم ڈٹھیاں کل پیغمبر ڈٹھے
ہر ہر قدم شہادت درجہ پچھے کوئی ازاری
کو روز عاشورے ٹیر اوتے بہت طعام پکائے
کو روز عاشوری بہت پکائی عاجز بھی کوئی جگہو
وچہ انیس ابوعظین جیسی سختی بھکھہ
کو قدر ذری واصدقہ دیوی احد پہاڑ ثواب
کوئی خوب طعام یا حلوا اُسدن دیوی خلق ہمسائے
مصافحہ کریگو روز عاشوری مسلمانا ندیتا ہے
بندکرے کو روز عاشوری بدیاں تھین الخ ساتے
فضیلت سنو نماز عاشوری رنگو رنگ بیان
قدر نیرہ دینہ اوجاتے اول دو پڑھو۔
دوجی دیوچہ آخر سورت حشر پڑھو تم تا تیز
اتھین تے چھ پڑھو تے بعضے کہندے جائے
پہلی ندر فاتحہ پڑھکے پندران قل اخلاص
اہا ایک پڑھو کو اری نریحی یاران قلہ تجہ
اللہم اکسی شہوتے بہی پچھے پڑھو دعا
بعضیان لکھیا چھ رکعتان وہتھین پچھے وقت

سو سو نیکی ہر ہر والون جو ہتھ تلے آئے
ہر ہر قطرہ سال عبادت پاک نبی فرمایا
رب دشمن اوسدے راضی کرسی روز حشر سبہ مجھے
ہزار ورہے دی ہر ہر نظری تبدگی دفتر آئی
ہور دیا نوچہ عالم ڈٹھیان سرور عالم مٹھے
روز عاشورے جے بچہ ٹریا بخشے کل گناہ کری
سال تمام نہ تنگی ویکھے نبی صاحب فرمائے
روز قیامت دی بھلکہ کو لون اللہ اوسنوں رکھی
وچہ قیامت ہو نہ کوئی توڑے بھتے دُکھ
نبی کہیا اوہ نرکڑی اوسدی چڑہسی روز حساب
طعام جنت دا کہاوہی یا جیون دنیا تھین ناجائے
قبرون نکلدیاں ملس ملائک وچہ حدیث دسائے
گو یا حق عاشور یدا اوس کیتا ادا بیائے
وچہ انیس ابوعظین لکھیا سُتہلان نفل عیان
وچہ پہلی تے پچھے فاتحہ کرسٹی تم رکوع کرو
یا اول الاولین وظیفہ بعد نماز دسائیز
ایہ جو خوشنودی خصمان کا رن نافع وچہ شمار
دوجی وچہ بہی کافرون پندران آن اسمار
چوتھی کرسی تریواری تے پنجہی قلہ مجہ
قبر عذاب نہ ہوسی تسان دشمن کل خیا
پہلی وچہ والشمس پڑہ تون دوئی قدر کی امت

بیان احکام عاشورہ

سلہ قولہ تم رکوع کرو الخ یعنے آیت کرسی تھین شروع کرکے جتھے رکوع لکھا ہے اوتھون تک پڑھو ۱۲ محمد دلپذیر عفی عنہ

تریجی اندر زلزلت چوتھی وچ خلاص
نست واری قل کافرون بعد سلام پڑھو
اجے سر نہ چایا سجدیوں کل گناہوں پاک
چار رکعتاں روز عاشوری ہور شہیداں کارن
روز قیامت کران شفاعت اوسدی بھی حسنین
ایہ چار رکعتاں پڑھکے بخشیاں حضرت شیخ جو شبلی
سلام دتا ہیں وچ ہاں خواب جہلکے مونہ بھوآکے
تر تقصیر خطا نہ کوئی شرم بہو ہسانتائیں
خوش مبارک ہووے تینوں تکہہ کل اونہاں نوں
لذت ذوق بہشتاں والی ہرگز نا چکہسا ہاں
چودھویں مجلس وچ انیسے ڈٹھا ایہ مذکور
کو روز عاشوری چار رکعتاں پڑھسی نبی فرمایا
دور گناہ پنجاہ ورہیاں دی ہو پنجاہ جواون
جیسے اللہ نعم الوکیل ستر ہور دعائیں
روز عاشوری شب برات جمعہ اخیر رمضانے
باجماعت ادا سنت رلکے پڑھن مکروہ نجانی
مومن جو کم چنگا جانن نزد خدا بھی چنگا
وچ مسائل متفرقہ ہور لکہیا وچ سراجی
اوہ رات آہی معراج دی بیت مقدس گول
خزانۃ الروایات دے اندر ہور قتاوی جلالی
قید کیتونی ایہ زمانہ سستی مردم کاران

پنجویں وچ فلق پڑھو نے چھیویں وچ والناس
سر سجدے وچ رکھکے یاروحاجتاں عرض کرو
وچ انیس الواعظین زانی بھی بے باک
پندراں واری فاتحہ پچھے قل اخلاص کارن
جو پڑھ بخشے اونہاں تائیں سن قصہ پر حسنین
راتیں وچ خواب دی ڈٹھے جیوں جن سبع رحبجی
عرض کیتی ہیں کی تقصیراں تاوت ایہ اکھیونے
جو لگ حق ادا نہ کیتے ہیں وال نا تکسائیں
جیکو ایہ نماز عاشورے بخشے پڑھ اسانوں
جو لگ سنہوں نال رلا کے جنت نا کٹر ساہاں
حسنین کہیا دلبند نبی دے ظاہر باطن نور
پنجاہ واری اخلاص کیتے دو سے کلی آ
ہزار ہزار نورانی منبر جنت ملک بناون
تریتری واری پڑھو عزیزو وچ اہنیں سائیں
نفل کراہت نال جماعت جیکر نال ازانے
کر تحقیق کتاباں وچوں لکھیا حق بچہانے
شرح کافی تے وچ محیط مسئلہ بھی انت زنگا
نہیں جماعت کراؤنی نفلاں نال لگان ازی
بھی ارواح پیغمبراں آئی ہو کر لوڑل
اس زمانے جماعت کراہت تاہیں تس جمالی
باتفاق روایت کراہت ناہیں نفل گذارن

فتوح الارواح تے عمدۃ المفتیین ہو مجموع النوازل
لاہو دیاں فاضلاں امیسائل لکھی اہنیں کتابین
وت عدم کراہت حکم کیتو نے ہک مُہر لگائی ٭
فرضوں تارک سنت جماعت ہیغمیم وتن ہزاران
اہنیں دہاڑین نکے وڈے مرد نساوان آون
وکھو وکھ نجانن بعضے جو ترتیب حدیثیان
نال امام جے پڑہن اکٹھے فاسق عاصی جنگلو
قضا عمری دے معنے سنتون لکھی جیوین کتابان
ساری عمر نہ پڑہن نمازان پنجین وقتین تارک
جا بہ رکعتان نفل گذارن پڑہدے پنج قضائین
جو لکہ روپیہ دیونا ہووے مول نہ دیوے دمڑی
رب فرمایا وقتاں اندر کرو نماز ادا ء
گناہ کبیرہ وقتوں کجھ توڑے پڑہے قضا
پندران واری سورت کوثر نفلاں چار رکعتان
ہر دم پڑہو صلوۃ نبیؐ تے دن تے رات ہمیشان
جامع الاصول حدیثان نبوی اندر جائز نازل
مقدمی وچہ قضا عمری دی سنتون ہیک جواہن
یین یہی لکھیا ویکہہ و سنا ندا ایہ حقیقت بابی
عقل نہ چاہے نفلان کارن آون نہ قطاران
نفل عاشورے جمعہ وداع دے پڑہن خدا نوں بہاون
وچہ قراٰت حضرت کہیا ہے خیر خسیتاؔن
رب غفور کریسی رحمت سبہ بخشے اس سنگلی
بے علماندی نال کی جہگڑا کہندے خام جوابان
قضا عمری توں ہیچ پڑہدے ہندگو وڈی ارک
اوہ دلدیو چہ یقین کریندے سال نماز ادائین
اوہ لہنے والہ سچا یارو توڑے لاہے جُمری
وقتوں پچہے پڑہنے والے ببیرمان جنداؔ
جمعہ وداع دیاں نفلاں پڑہیاں اوہ معاف خطان
بعد جمعہ دے پڑہو ہمیشہ تا اوہ ملن برامان
برکت نال درود نبیدی بخشاؤ کل خوایتان

باب سی و پنج در بیان نماز مریض گوید

محال کہلوون ہویا کسے وچہ نماز یا اگے
دو وین جان رکوع سجود اوہ جیکر بیٹھ نہ کردا
سجدیدی اشارت کارن سر رکوع تہیں نیوان
کائی شی نہ سجدے کارن تیتہہ طرف اوٹھائی
سبب مرض دے بیٹھ گذارے جے دو وین کر سکے
پڑہے اشارت سر دی کرکے حکم قرآن ہے مردا
کرے اشارت وقت اشارت مختصر تہیں نیوان
اٹ بہانڈا یا تختہ کنان مختصر فرمائے

سلہ قال اللہ تعالیٰ ان الصلوۃ کانت علی المؤمنین کتابا موقوتا۔ یعنی فرمایا اللہ تعالیٰ نے تحقیق نماز ہے اوپر مومناں فرض وقتی ۱۲ ولیجیہ
سلہ قولہ جمعہ وداع الخ جمعۃ الوداع یعنی مراد آخری جمعہ ہے رمضان شریف دا جس نوں عام لوک جمعہ قضا عمری بی بولدے ہین ۱۲
سلہ نفل کرسیں یعنی مختصر ...

ابرو اکھین نال دلیدی کرے اشارت ناہین
کنڈی پرنے لیٹن والا قبلے پیر کرئی
اشارت کولون عاجز ہویا ہرگز سر نہ پٹے
بعضے کہندی فرض نمازان ناہین اسدے سر
وچہ ترغیب صلوٰتے لکھیا ناہین اوہ گنہگار
جیکر قوت قیام کرندی سر خود نہین بماری
جیکر قوت نہ ہووس تکیہ تا اوس بہن وا
اہہان جیون ٹکان تہین عاجز تا اوہ پوی در
کو قادر ہے کہلونے اوتے باجہ رکوع سجود
بہن والے دی اشارت جانو اقرب طرف سجود
نال اشارت کہلا گذارے تاہی روا ہوئی
جو نمازے نال اشارت پڑہے زمین چو پائے
جیکر مونہ مریض کسے دا قبلے باجہون ہووے
فرش پلید ہٹاؤ ہٹھون مونہ قبلے کریا ہی
سِردی اشارت کولون عاجز ہویا کر قضا
ظاہر روایت دی وچہ تہین ساقط ہویا فرض
کوٹہا تشیخ چہار پائی تے یا ہووی ازاری
یا زمین تے جکڑ دشمن یا سپ ہور درندہ
رکوع سجود اشارت کر و سجدہ روانہ جانی
نماز دا بے تے باجہ اشارت ناہین جان دلیل
کسے عورت نائین قت تولد سر نکلے باہر آیا

باجہون سِر جے قوت ہووس کری تاخیر بدایہ
یا سٹے پرنے جہڑا لیٹے مونہ اوس طرف انیئی
اسوقت تاخیر نمازے ایپر فرض نہ ہٹے
ساقط ہویا ان نیت لازم صحت پائے جدفر
معذوران تے رحمت کردا جسدا نام غفار
کہ اینال تھمے دے تکیہ کرکے کھلا گذارے
نابہ سکے تاہی تکیہ بیٹھیان لئے بنا
ایہ وچہ فتاوے عالمگیری ویکھ مریض نماز
مستحب اوسنون بہہ پڑہنے اشارت ایہ بہود
ایہا موجب ابوالمکارم لکھیا خوش معبود
سہوہ نال اشارت کڈہے بیکر بُھل ہوئی
رکوعے دی اشارت تہین سر سجدے بہت لوائے
یا اوس تلے فرش پلید تاہی عاجز رووی
کہے کسے نون کرے نہ کوئی روا نماز دسیا ہی
وچہ فتاوے عالمگیری فدیہ فرض نہ آئے
ربا دیہ توان موت اسانی نادیہ ایسی مرض
یا عورت دے نال نہ محرم اپنے تہین لا جائے
انہین عذرین ٹُر ہووا بہ تے مینہ دس پیر سندہ
کا ٹھی اوتے یا شتے ہوری مینہ وچہ چہپانی
عود نہ کریو ایہ نمازان نال اجماع خلیل
اوسے وقت نماز دے حق شرع نے کی فرمایا

قادر ہووے وضو سانے جے عاجز کرے تیمم
نال رکوع سجود گذارے جیکر ہووے قادر
کسے بہت سگھے وچہ جاری ہووے جاوہ کرے سجود
نال اشارت بیٹھ گذارے منیہ وچہ مسطور
کسے بیر ازاری یا مونہ متھا پانی دکھ پہچائے
جے ازار ہتھان تے ہووے یار بناوے کوئی
انہوین حکم سنانے دا یار و ہتھ جسدے دو لولے
جد تیمم وضو اوسنوں کوئی نہ کراوے
کو کھلا پڑہے قرأتوں عاجز جیکر بیٹھ گذارے
کو پڑہے ہکلا قوت کھلو دا نال امام نہ پائے
جد امام رکوع جاوے اوتھکے نال کریئی
کسے ہتھ تے پیر بریدہ آہے مونہ تے ہووے ازار
مگر جسوقت جنابت ہووے بنہا نماز گذارے
پھر بے وضو جہڑے وقت ہویا اوہ وہانڈ
محدث دے حق شرط نمازدی وضو جانو بہائی
جیوین فرض عشا نہ اوتھے جتھے وقت نہ پاوے
ان الصلوٰۃ کانت علی المومنین کہیا رب جلیل
اوس شہر دا نام بلگو جد اوہ پڑہدی شام
ہاڑ دے مہینے اندر راتین چھوٹیاں بجہ
سال اٹھاراں اوس ملک وچہ رہیا شرف الدین
بعض نماز پڑہے کسے بھکے نال رکوع سجود

سرتوں دی بیٹھ گذارے قضا کرے تاعمر
عاجز ہووے نال اشارت ایہ منیہ تہین صادر
یا کسے بول یا باد نہ ٹھہرے جدیوچہ موجود
نماز نہ چھٹے کسے ازاری بھاویں کو معذور
مسح کرے اوہ وہو وے نا ہین شرع انہوین فرمائے
یاروان عاجز روا تیمم منیہ وچہ لکھیوئے
نیت تیمم ہتھ مونہ ملے بیٹھ کرہیدے اوملے
تد تیمم اوہو کافی جتنا آپ بناوے
قادر اوہ قرائت پڑہن تے بیٹھ کے پڑہے بیمار
نیتے جا نماز کھلو کے شرع پچھے بہہ جاوے
منیہ اندر انہوین لکھیا مت کو شک انیئی
فرض نماز نہ اوسدے اوتے ساقط جانو یار
جو لگ اوسدا اوہو وضو باقی رہے بیمار
محل وضو دا فوت ہویوسو غسل محل نہ جاندا
شرط فوت شروط وہجایا ہور دلیل لکائی
لازم ناہیں اونہاں اتے اوس شہروں ٹر جاون
وقتاں نال نماز فریضہ ایہا خوب دلیل
پیش عشاؤں صبح ہو جاوے کتنے بجہ ایام
اوس ماہ اندر روزہ اٹھاراں خفتاں وقت نہ بجہ
بعد بیسری ۱۱ وہ خوجہ آہا دسیوس خبر متین
جے وچہ نماز قیام تے قادر کھوہنا اوس وود

اللھم اغفر لکاتبہ

جے رکوع سجود تے قادر ہویا اشارہ والا
اوہ نماز نیتے وت بھنگے ہوسی بہت سکھالا

رکوع سجود ہے اصل عزیزا اشارت جان خلیفہ
اصل اوتے ہن قادر ہویا ایہ دلیل تنفیہ

دینہ تے رات کولوں ودھ ساعت رہے بیہوش دیوانہ
یا کوئی حربی دار حرب وچ ہویا مسلمانان

نماز پڑھن تھیں عاجز ہویا خبر نہ اوسنوں کوئی
یا کو مسلم مرتد ہویا رہے نماز گیوئی

یا مریض دی اشارت کولوں ہوئی طبع ظہیری
انہاں پنجاں تے قضا نہ لازم لکھیا عالمگیری

جیکر اٹھان بہران تھیں وہ انہوں رہیا ازاری
"قضا نہ اوتنے لازم عرض کہاں ہین بیماری

کو بیٹھ نماز پڑھے وچ بیڑی عذری باجھوں جاری
نزد حنیفہ جائز اہی نزد یاران لاچاری

قبلے ول ہو نہ کرے نیتیں رکھیں پیر اوتھائیں
جیوں جیوں بیڑی ہوندی جاوے پیر ہوئیندا جائیں

کو نال اشارت وچ بیڑے دے بہکے پڑھے صحی
نال اجماع وچ عالمگیری ناہیں روا اخی

ہردم پڑھو صلوٰۃ نبی تے نام محمدؐ جیندا
شفاعت کارن وچ حشر دے لڑ پکڑ میسوں کیندا

باب سی و ششم در بیان احکامہائے سفر گوید

نیت سفر دی شہروں باہر جیکو ہووے جُدا
کدہاں کوٹھے نویں پوائے کھولے ہیں وچ بابا

وچ فتاوے عالمگیری اسوجہ فرماوے
جیس طرفوں اوہ باہر نکلے حد اُسدی وچ آوے

ترین دہاندے پندہ تے جانا ہووے سیر میانہ
جیوں پیر پیادہ یا وچ بیڑی یا ساتھی شترانہ

جتنا قدر وچ پہاڑاں ترسکدا نہ کردا پدھے
انہوں بیڑی یا دریا نہ مختصر تھیں لدھے

سیر میانہ ترے دہاڑے جتنا اوٹھ رفتار
دینہ چھوٹے وچ عالمگیری اُسنے تے اعتبار

فراسخ نوں علما انکا شہ کردے نہیں قبول
وچ ترغیب صلوٰتے لکھیا غیر انداز معمول

چوڑشجہ پنجتالیہ جہتری کہندے تریہ تے سٹھ
پنجتالیہ ہے قول میانہ ہور قولاں تھیں ہٹ

چار ہزاران قدم فقیہاں لکھیا کوہ شرعی
ہر قدم ڈیڈھ گزدا ہووے وچ ترغیبے جیہی

چوبیہ انگلاں دا گز دسیندے بعضے کہن اٹھایہ
وچ ہدایہ انہوں لکھیا مفتاح ویکھ جے بھاوی

رب نے سبھی مطلق فرمایا قید نہ کیتی کائی
ترغیب صلوٰۃ نے فتویٰ دتا ایہ قول محیطی
رفع یدے بہی رخصت اوسنوں ہو مقیمی کہی
مسح کرے اوہ موزیاں اُتّے ترے دینہ رات تمام
قصر نماز قربانی ساقط حُرّہ خروج حرام
نیت آرام کرے ہک شہری پندراں دن تیئیں
یا نکاح کرے زن کائی نا ہو وچہ سفینے
نال امام مقیمی داخل ہو یا کوئی مسافر
نیت وقت نا دو آکھیں نا توں آکھیں جابر
نیت اقامت وطنے داخل ترے یا جس نکاح
نکاح کرے کو وچہ بیڑیدی یا کو نیت اقامت
یا کو حربیاں باغیاں تائیں آکے پلئے گھیرا
یا کو تابع نال متبوعدے کری اقامت نیت
مردے نال منکوحہ ہوئے مولیٰ نال غلام
ہور بہی تابع جان عزیزا لشکر نال شہاندے
ایہہ جیکر روٹی کھاون نوکر اپنے مالو
ہک غلام دو مالک ہووِن اسدا کی احوال
ہکی مولے نیت اقامت دوجے نیت سفر دی
جے خدمت ہر دوہاں کردا اختلاف تُسہیانی
اصلی نیت اقامت کیتی فرع نوں خبر نکائی
امام شمس سرخسی نے کہیا گھٹ جیہیاں تہیں موڑے

ترے دینہ رات فقیہاں لکھیا سفر قید بنائے
اٹھاراں فرسخ جانیوا لا جو گانے دو نیتے
پے درپے دی لوڑ نہ کوئی کدیں فرض کدیں جکیہے
عید جمعہ تکبیر تشریق ناہیں باجہ آرام
سوا محرم وچہ عالمگیری فائدہ سفر تمام
امام پچھے یا داخل کدہے کو تھے شہر قدیمی
نیت باجہ مقیمی ہوسی بجھو نال یقینے
وچہ رباعی ہمار گذارے بہت کتابیں وفر
پڑہاں نماز امامے والی آکھیں برخوردار
ایہہ سب جا پڑ ہن سن بھائی پاون تد فلاح
یا اوہ رہسی دو گرائیں پندراں دن سلامت
نیت کرے جو نصف مہینہ رہسی اوتھے ڈیرا
ایہہ کل پڑہن دوگانہ تائیں سارے بے جمعیت
طفل نابالغ نال پدر دی تابع جان تمام
نیت انہاندی سر خود ناہیں تابع سبہ ہو جاندے
بادشاہاندی نیتوں چھٹے عالمگیری ہہالو
جیکر خدمت واروواری جال آسودہ بہال
کرے غلام متابعت اسدی اری جیہندی گھڑی
بعضے کہندے احتیاطوں وہ مقیمی جانی
بعد دوگانہ خبر ہوسوا اوس قضا بیائی۔
جیہہ ہووِن تا عود نہ لازم وچہ مسعودی لوڑی

کو نیت اقامت کری نہ پکی اجد نہ آکھے نت
کولڑکا دو دینہ نیت سفر دی ٹریا یا کو کافر
نو مسلم نون حکم قصر دا نو بالغ نون چار
نہٹیا نون کو موڑن جاوے جیوران پتر نمازے
جتنی مدت وتن ڈھوڈھیندی پڑھن ہمیشہ چارے
مسافر نون دو راہ امادے ہک خشکی ہک پانی
پانی والے راہ دوگانہ وچہ شکے جو گلانے
مسافر کرے تمام رباعی بہے تشہد اولی
جو ترک کرے قعود پہلیدی باطل ہوس نماز
مسافر دا امام مقیمی وچہ نمازہ قضائی
مسافر دی نماز قضائی وقتون باہر ہے دودے
نفلان پچھے فرض جائز جے بین کہان والے
بہنا پہلا سنت مقیمی سفریدی حق فرض
کو پڑھے مسافر چار پیشی یا ان پہلا بہن تجھوڑکے
جیکر پچھے نیت مقیمی سفری کہے سلام
متابعت دے حکم گیوئی پڑھسی اوہ دوگانہ
اقتدا مسافر پچھے جائز کرن مقیمی۔
محض قیام فریضہ اوہنان پڑھنا کجہ نہ آ
لاحق نام اوہناندا جانو ضد مسبوقے آیا
کو وطن اصلی نون چھوڑ کرا ہین مشکل اس ہور رہناوے
نیت اقامت چار پڑھسی باجھون دو ضروری

ٹرسان توڑی مرے اوتہائیں فرہر دوگانہ جیت
اوہ بالغ اوہ مسلم ہو یا یدہ کیتو نے وافر
وچہ فتاوے عالمگیری باب سفر وچہ یار
کجہ یقین نہ جان والے نون اہین کس مقامے
ٹریاں قدر سفر دا ہووے پڑھن دوگانہ سائے
دودہاں وچہ خشکی جاندا ترے دینہ آپ چھپائے
وچہ فتاوے عالمگیری سنتون بیری جاتی
دو فرضان دو نفلان ہوسن عاصی ہویا ہالی
مختصر وچہ اینویں لکھیا ویکھ نہ کر اعراض
کنز قدوری وچہ نہ جائز ہور ہی دیکھو کائی
انتقال کرے وچہ وقتی سفری جیہون نفل ان بہہ کے
اتھے صوت اوہا بندی ماران کل علماء
سبب نجائز وچہ صغیری ایہا سنتون عرض
دو آخر دیاں سنت پیشی ابو المکارم لوڑے
دو رکعتیں یا چا بھنے سنتون حکم تمام
ابو المکارم دے وچہ لکھیا ویکھو اہل ایمانان
ڈونبہ اوتے سلام مسافر ہیری فضل قدیمی
حکماً نال امام کہاوے تے دیکھو متن ہداہ
اول وہنان آخر اہنان نال امام دے پایا
نیت سفر دی ٹریا اوتھون شہر پہلے وچ جاوے
اصلی وطن نوں ان اصلی باطل سفر نہ وچہ قدوری

وطن اقامت دی تے سبطل اصلی سفر اقامت
کو وطن اقامت دیوچہ آیا جیہڑا کے وطن اقامت
جو لگ نیت نہ کری رہن دی نیہ رہ دینہ آسجائے
فوت نماز کرے کو سفری قضا کرے گھر دے
جتنے فائدے سفر دے ہو حق جیہڑا حج تے جاوے
فطار روزہ تے قصر رباعی مسح تہہ دینہ آئے
سوار پیادے فرق نہ کوئی لکھیا عالمگیری
ہردم پڑھو صلوٰۃ نبی تے غفلت نال نہ آئے

مختصر وچہ اینویں لکھیا کنز بھی نال مستقامت
یا سفروں یا اصلوں ٹرکے سفری جا مدامت
اوہ دائم پڑھے دوگانے تائیں اگلی نیت گائے
گھر دی فوتے وچہ سفر دے صلوٰن چار پڑھسنو
شرعاً اوہنی جیہڑی جاری ویندا فائدہ پاوے
عاصی تقی سفری تائیں تیاں برابرین
امن قرار ہووے پڑھ سنتاں نا ہووے دگیری
کتنے حصے مائونا لوں حضرت اہت پیارے

باب سی و ہفت دربیان احکام نماز جمعہ گوید

حق مقیمی تندرستی ہور بصیر تجہانی
ایہ چھ شرطاں جان جوبی چھ نے ہور ادائی[ف]
جو مفقود شرائط والا جمعہ گذارے کوئی
جمعہ جنہاں تے لازم ناہیں ادہ ہن اہل امام
اول شرط ادا یا نو چہ تے عالم شہر کہاون
اختلاف اس شرطے اندر ہی وجہاں تہیں آنا
ہک مرے ہک جمے جتھے نالے وچہ بازار
ہور تمامی کسبیاں تائیں ہتھ لگے روزگار
بعضے آکہن جس شہر وچہ وسے دہ ہزار
دوجی شرط خلیفہ مسلم حکم کرے اوہ جائی
اینویں نائب تے ہو بالغ جو ایہ ہوون خلیفہ

پنجویں مرد تے پیر سلامت وچہ کنز دی جانے
شہر خلیفہ وقت خطبہ اذن جماعت بہائی
تاہی بیشی ساقط اوسدی مختصر لکھیوئی
وچہ فتاوے عالمگیری کہن درست تمام
جس شہر دی وڈی مسجد اہل نہ کل سماون
ایہ حد شہر دی مختصر وچہ جب امام قائم
بعضے آکہن حد شہر دی حاصل تاں اے یار
بعضے آکہن تاں اس جانو شہر الوچہ شمار
وچہ رموزے ہے حدیتائیں شہر الوچہ شمار
وچہ مسعودی شرط نہ حاصل کافر دی سردار
وچہ مسعودی شاہی لائق ناہیں پایہ شریف

بیان احکام نماز جمعہ

ف جو شرطاں نماز جمعہ دیاں مقرر ہین اوہ ساریاں شرطاں فقیہاں نے بیان کیتیاں ہین۔ مگر قرآن مجید وچہ کوئی شرط پائی نہیں جاندی واللہ اعلم ۱۲ کاتب

وقت پیشی دا چو تھا خطبہ فرض قدر تسبیح
کو نچھ مارے الحمد پکارے منبر اوتے خطیب
ترے مرد ہووں سوا اماموں قول امام کبیر
لمان کرنا خطبے سندا ایہ مکروہ دساون
خطبے دے وچہ ذکر ضروری صفت خدا رسولے
امامے بجھوں نمازی نٹھے سجدیوں اگے ساتے
ادل رکعتے سجدیوں پچھے نٹھے غم نہ کوئی
چھیوین شرط نماز جمعہ دی تاکو ہٹکے ہورے
کو بوہے دربان بہائے یادر مار سیتی
تندرستاں معذوراں دی پیشی جان کراہت
اذان جمعہ دی ہیلی سنکے چھوڑ دیہو کل کاران
ہک شہری وچہ بہتی جائین فتوے جمعہ روا
ہور مسائل جمعہ دے مین آکھان کر تحقیق
مولوی قادر بخش رسالہ دیڑی وچہ بنایا
شرطاں باجہ جمعہ دی تائین جو نا فرض ہماندے
بکھیوس جہت نمازی شرطاں اہین فکر کجیوے
جے عدم شرائط فرضاں تائین آئی ہاساقط کردا
قبلے نوں مستقبل ہونا شرط نمازے آئی
امی اخرس باجہ قرائت ادا نماز دوہاندی
جہڑے شہر امیر نہ ہووے ایہ بھی عذر ہویوے
بادشاہ دی شرط ہوندا ایہا موجب بھارا

ایہہ ہے قول امام وڈیرا وچہ رموز صریح
اس تحمیدوں فرض نہ ساقط مسلہ بہت عجیب
شرط جمعہ دی پنجوین ایہی دو یاراں تھیں گیر
عرفا جنہوں خطبہ آکھن دو صاحب فرماون
صفت یاراں تے یاد قیامت اہتھیں کوئی نہ بھولے
شرط گئی ہن پیشی نیتے باطل جمعہ بیارے
اینویں حکم جے ترکی پچھے وچہ کتاب لدھوئی
اذن عام ہووے او بجائی آیا مونہ نموڑی
شرط جمعہ دی فوت ہو گیا جاؤ نا اس نیتی
کرن جماعت پیش جمعہ دی شہراں وچہ قباحت
طرف جمعہ دی آوساے دور گناہ ہزاران
نزد محمدؒ تے نعمانے یوسفؒ کہے خطا
جو کجھ ڈٹھا وچہ کتاباں دساں سنو رفیق
معتبراں کتاباں نوں جیوں فرض جمعہ فرمایا
کجھ دلیل نہ پاس اوہاندے او جہڑے بھلے جاندے
جو نا شرطاں پایاں جاوں فرض نہ ساقط تھیوے
تاکیوں نماز نہ ساقط ہوئی آکھ سناویں مردا
جے ہن قبلہ لبھے ناہین پڑھ ہو نماز نکائی
جسنے کپڑا کوئی نہ ہووے ننگیاں بھی ہو جانے
شرط فقیہاں ساقط لکھی اوہناں غلط ہووے
وچہ انہو ہی جنگ نہ ہووے ہیبت تھیں دل بارا

طبع مخالف عید جمعہ تے خلقت گونا گوں
کافر دی بادشاہی اندر ایہ ہیبت موجود
جامع الرموز تے ملتقط تہیں تریجا بجہ خزانہ
ہور تہذیب تے شرح صغیری منیۃ المصلے
روز جمعہ دے ہر تہیں اول جہڑا مسجد آوے

والسابقون السابقون اولئک المقربون وچ قرآن
تریجے بکری چوتھے ککڑی پنجویں آنڈہ لمّا آیا
بانگوں بعد ثواب نبیدا سنتاں نزد شہید
خطبہ پڑہدیاں جو آبیٹھا اوس ثواب نہ ذرہ
نزد نبیدے ہک اعرابی آیا کرن سوال
قوم اساڈی سخت حیراناں ترک جمعہ دی بار و
عوض جمعہ دے ساڈیتا ئیں حضرت کجہ فرمانے
تد فرمایا حضرت اوسنوں پڑہ ہور رکعتاں دو
اول دو رکعتاں نیتو پڑہ پہلی وچہ فلق
ستر واری بعد سلاموں پڑہ توں آیت کرسی
فاتحہ پچھے ہر رکعتے نصر اللہ ہک وار
بعد سلاموں ستر واری پھیر پڑہ لاحول
تحقیق جو پڑہسی اسدا تائیں فضل جمعہ اوہ پاوے
عرش تلے آواز کریندا ہک فرشتہ نوری
توریت انجیل زبور قرآن ہیتی ندہ ختم کیتائی
ہر وال برابر دفتر نیکی صدقہ صوم ثواب

وچہ سیاست والا ہوسی ناکو جنگ نہ خون
مسلم دی وت لوڑ نہ کوئی شرط حاصل مقصود
اینویں اہناں مولوی آکہے سمجھو مسلماناں
ہور ینابیع شرح کنز دی تا در بخشنے ملی
وچہ حدیث ثواب تصدق ُاچی اوہ پاوے
جہڑا اوتہیں تہیں تکھپے آوے اوسنوں رجہ گائیں
وچہ مشکوۃ حدیث نبی تہیں فضل جمعہ فرمایا
خطبے وقت امام اوٹھیوے مومن حاجی حمید
باجہ نماز جمعہ دے کولوں چہ انیس منفرد
اسیں جنگلی ترک جمعہ دی ساتھیں دائم حال
روز جمعہ دے پہنچ نہ سگیے ہتہا بدہ شمار و
روز جمعہ دے پڑہیے گہر وچہ فضل جمعہ دا پائیے
نیزہ قدر ہووے دینہ اوچا ایہ فضلدا راہ
دوجی وچہ والناس نوں ہکی واری تک
اٹھ رکعتاں دو ون سلامی ہور پڑہوے ہر سے
پنجویہ واری قل ہو سوت پچھے اوس شمار
مینوں قسم خدا اپنے دی سچے جبدے قول
جنت آسدیا ایں ضامن نال ہیری رکہاوے
انگلیاں تے تہلیاں عیباں کہولوں ہوئیں پاک حضور
پہیر پکڑ توں اس عمل نوں ہیں تیجہ ن خاص خدائی
روز جمعہ کو دیوے رکھے وچہ شیعہ کتاب

سلہ پیچھے اذا جاء نصر اللہ والفتح الخ ۱۲

احکام نماز جمعہ
بیان

حج عمرہ طواف کعبہ دا کرے جو روز آدینہ
مسجد بیت مقدس کعبہ مسجد ہور مدینہ

گویا کہ اوہ کل سیتان کیتیان اوسن ہا
ہتھ اپنے دے نال نبیؐ نے جنگلی نون فرما

موسےؑ تے داؤد پیغمبر تریا بجہ ایوبؑ
ہور انہاں دا درجہ دیسی علام الغیوب

دو ہین جہانی رہے سلامت آخر روز شفاعت
سو آدمی دے اہل اپنے تہین کرسی وہ کفایت

پانی حوض کوثر دا پیتے باجہ نہ اتہون جاوے
اپنی جاگہ بہشتا نوالی اکہین ویکھ سدھاوے

گویا امت نبیؐ جوہی ساری ردیہ اوس چھڑائی
شب قدر ہی اس وچ ظیفیون اس مردنے پائی

تاریکی نہ تنگی قبرے منکر خوف نہ ذرہ
دہ دروازے جنت والے قبرے کہلس تقرہ

جد فضیلت نفلا نوالی کیتی نبیؐ تمام
اعرابی نون تیران یاران کیتا بہت اکرام

زید تیر ثابت دا نالے باران ہور صحاب
ہور تمامی یار نبیؐ دے آئے اوتھ شتاب

سر اکہین ہے ہتھ اوس حمین جے تون یا رب
ایہ فضیلت تیرے یاروں ہوئی سانوں نصیب

وچہ جواہر خمسہ لکھیا نالے وچہ اوراد
پڑہن گرانوا اندرے وچہ وسدے ہردم ہوون شاد

ہر دم پڑہو صلوٰۃ نبیؐ تے روشن دل اساڈے
برکت نال درود شریفدی ہوون دکھ دور اساڈے

باب سی وہشت در بیان نماز عیدین و احکام آنہا

عید فطر دے روز مسلمان وچہ چھ کم کرن ادا
مستحب ہے عید پڑہن تہین آنو پیش بجا

چنگا کھاونا حلوا سیویان پہرا وا خوشبوئے
ادا صدقہ مسواک تے نہاونا مختصر لکھیوئے

ایہ کم کرکے عید تے جاؤ راہ اندر تکبیران
جس راہ جاؤ اوس نہ آؤ رب بخشی تقصیران

روز حشر ایہ دو دروازے شہدی کرن ادا
ہکیون خارج عید گذارے دوجے در تہین آ

دو گواہ قرآنے اندر دعوے ثابت کردے
فضلے نال خلاصی بندیان نال عدالت مردے

عید فطر دا صدقہ جیکو وادر ہوکے رکھے
ہر دانے بدلے سپ قبر وچہ گوشت اسدا چکھے

روز حشر دے دامن اسدا ہوسی ہتھ فقیران
صدقہ سانوں نالوں وچہ انیس و ہیران

صبح صادق تھیں پہلے صدقہ واجب عید دا کرئے
کنک ہووے یا آٹا کنکے یا انگور یا چول
ہور غلہ دے قیمت دیوے جو کھجوران پائی
اٹھاران رطلاں دے سن پائی نال رطل بغدادی
وزن رطل دا اویہ سرشاہی ایہ تخمینا جانی
زکوٰۃ فطر تے عشر نذر وچہ قیمت جائز جانی
روزے راہ اسمان کھلوتے جیونکر چھکے روٹی
مالک جو نصاب دا ہووے اوستے صدقہ آیا
نصاب نامی نا شرط صدقہ دی نا قربانی آئی
نامی دو ہن مال نون کہندے جیونکر بکریاں گائیں
کو مالک ہووے ڈو مار یا یدا ہک وسیبے والی
اوس مار دی یا روں اوستے صدقہ تے قربانی
ذی رحم محرم جو اوسدا ہووے روٹی تھیں درماندا
صدقہ دیوے نفس آپنے دا خادم طفل صغیر
غلام مکاتب جاتک بالغ تر بیجا بچہ سوانے
غلام تجارت کارن ہووے یا دو نوچہ ہک گولا
غلام نٹھا جے مڑ گھر آوے یا اوہ سانجہ وچ
عید جمعہ دیاں شرطاں ہکو خطبہ اندر فرق
عید فطر دے خطبے اندر حکم فطر تکبیراں
دو رکعتاں عید فطر تے دو وین اضحٰی جانی
بعد قرأت دوئی رکعتے ترے تکبیراں بارا

اگے تے پیچھے دیونا جامز ساقط نہیں پیارے
اوہی پائی صدقہ دیوے دور ہوون کل بھول
ایہ عالم گیری اندر لکھیا ویکھو اہل صفائی
وچہ فتاوے عالم گیری ایہ روایت آیا دی
اٹھ ویہان سرشاہی پائی اسی رطل پچھانی
پر وچہ ارزانی قیمت بہتر قحط سالی وچہ دانے
ہٹیہ بھکھاتے ہتھ نہ اڑے کہڑی گنسی گوئی
عاقل بالغ حر مسلمان ویکھو شرح وقایہ
حرام تصدق لینا اوستے رب دیوس دہائی
روک روپیہ مال تجارت گہنے بھی سمجھائیں
دو جیدے سونہ جندا جڑ یا رہے ہمیشہ خالی
زکوٰۃ نہ واجب اس نصابوں نامی ناکر جانی
اس نصابوں نفقہ اوہناں یوی جیون ہے ہویاندا
خواہے ام ولد مدبر کافر جان فقیر
زوج اوتے نا صدقہ واجب وہی نال پچھانی
یا غلام کسے نس جاوے صدقہ ناہ کنکولا
دوہاندا ہن صدقہ دیوے ویکھو وچہ وقائی
شرط جمعہ دی عیداں سنت ناہو فکر سے عرق
امام سکھائے لوکاں تائیں غنیاں کل فقیراں
بعد ثنا رکعتے پہلی ترے تکبیراں آنی
بیش رکوع اکھیں بھائی لاہ سری تھیں بھارا

تکبیراں نیال اوٹھائیں ہتھاں تک لگائیں
بعد قرات دوی رکعتوں ترے آکھیں تکبیراں
عید فطر دے روز گذارن عید نکوئی جاوے
قدر نیزہ دا سورج اوچا ہووے عید گذارو
عید جمعہ تہیں جھڑا گہسے اوس قضا نہ کوئی
ضحے فطر دے حکم برابر فرق نہ لگے کہاوے
عذر سیوں روں تری دنیہ تکین جائز پڑھن ضحائے
حج دہاڑے فجرے پچھے شروع ہویان تکبیراں
عید دہاڑے دیگر پچھے قول حنیفہ بس
ادا کرے جو فرضاں تائیں نال جماعت مقیمی
مسافر نال مقیمی نیتے اوس واجب تکبیراں
امام بھلا تکبیراں کولوں تقتدی نا چھوڑی
جتھے عید جمعہ دا پڑھنا اوتھے ہین تکبیراں
کوئی وچہ عیدین امام نوں ملیا آن رکوع
جے جانے رکوع گھس جاوے آوے طرف رکوع
تسبیحاں سنت تے اوہ واجب یہ سبب عزیزا
جے امام جا سر اوٹھائے کجہ تکبیراں باقی
جے امام نوں پایا کسے موتم وچہ قیام
جو لگ امام شروع نہ کیتی وچہ عیدین قرات
ہکدو ممکن ہکدو آکھے ترین تہیں ودہ نیاں
حنفی مذہب چھ زائد شافعی مذہب بارانز

ترجیحی پچھے ہین ہتھاں نوں پہلو چہ سائیں
چوتھی آکھ رکوع تے جاوین یا دیر کہین تقریران
دوجے روز بہی عذروں جائز ترتیجے نا فرماوے
آخر وقت زوالے تکین بہت کتابیں یارو
مگر افسوس کفارت نا کجہ شرط جماعت گیوئی
تکبیراں وچہ راہ دے اوچیاں حج گذاران جاوے
تکبیراں تے حکم ضحے دے خطبے وچہ سمجھائے
آخر دنیہ تشریق دے تکین ٹکیاں ترہو چہ گیران
صاحبیہ دا قول نخستین فتوے استے دس
عورت مرد برابر ایہن ایہا راہ قدیمی
امام مسافر تے نا واجب خوب ایہو تقریران
جھڑا پہلا وچہ مسیتے جو لگ رہے سو چوڑے
روز حشر دے کہنے والے لین جزاء توقیران
تکبیر تحریمہ آکھکے زائد دل رجوع
وچہ رکوع اوہ تکبیراں آکھے نال خشوع
وچہ رکوع نہ ہتھ اوٹھائین کتان طرف حفیظا
کرے متابعت نال امامے اوہ ساقط اتفاقی
امام فارغ تکبیراں کولوں موتم کہے تمام
تاں لگ تکبیر اندا وقت عالم گریو چہ کفایت
مگر جے اگے شافعی مذہب تا وہ ہیک شمار
ست پہلی پنج پچھلی اندر مالکی حنبلی یاران

چھہ پہلی پنج پچھلی اندر مالکی حنبلی وسدے
رموز صغیری تے معیاروں ایہ مسئلے دل وسدے

ہر دم پڑھو صلوٰۃ نبی تے رہبر دوہاں جہاناں
جسنوں رب عنایت کیتا ایہ فرمان خزانہ

باب سی و نہم در بیان احکام قربانی گوید

سن احکام توں قربانیدے نبی صاحب فرمایا
ستمنوا اضحایاکم وچہ حدیث صحیح دی آیا

اصیل غنی تے مسلم ہووے عاقل ہور مقیمی
ایہ پنج شرطاں وچہ قربانی بالغ نہیں قدیمی

جو چوپایہ قربان کریوے فربہ عمر نہ تھوڑا
روز قیامت پل صراطے اوہ تساڈا گھوڑا

سالوں گھٹ نہ بکری ہووے دوہہ تہیں گھٹ نہ گاں
پنجاں تہیں گھٹ اُٹھ نہ ہووے جیتا ماہ جیہاں

پر جیتھے اندر شرط کیتو نے سال ویہاں ساری
ایسا ہووے پلیا ہویا ناظر بہی بہل جاوے

انہاں منڈا کانا لِسّا بوڑا ناہ منظور
اکثر کن دُنب باقی جائز اینویں اکہہ انور

جو بہینگی نظر تھوڑی ہووے مسئلہ مشکل جانو
جامع الرموز دیوچہ عزیزا کوشش نال سنجانو

اینویں منڈا جائز ایہی جا فیج ٹُر جاوے
گھاہ تے پانی اوکھا سو کہا آپے ٹُر کے کھاوے

آنڈر خصّی کو نان جائز جو تھا ہی کھس آنڈا
غاصب اُتے قیمت ہوسی فرض سروں لہہ جانڈا

بےلاٹ دیوانہ مرگی والا یا صوت دا کو جہا
وچہ کتاباں جائز سارے توں بہی کرلے سوچیا

گھوڑیدی قربانی ناہیں ہور حیواناں جنگلی
انیس الواعظین دے اندر اٹھویں مجلس رنگلی

ہرن لگا جے بکری تائیں یا نیلا بچہ گائیں
ولد اتہاں قربانی جائز عکس نہ روا دسائیں

بکری دُنبہ بہیڈ تے چھترا دوہہ تہیں روا نجانے
اوٹھ گانوا اندر ستاں تیکن جائز ہے قربانی

جو اہناں ستاں نیت ثوابے تا ایہ رخصت آئے
جے ہک کافر یا گوشت گھنے حصّے روا نہ بھائی

بہتر ایہی مالک تائیں آپے ذبح سنوارے
جیکر آپ نا واقف ہووے ذبح مزدوری تارے

اوس گوشت وچوں جائز نائیں ذابح دی مزدوری
مختصر تے کنز اندر ایہ نالے وچہ قدوری

مستحب اوس گوشت اندر ترے حصے کردیوے
ہک علماواں ودیا خویشاں تریا گہر وچہ کیوے

جے سارا گوشت آپے کھاوے دیوے ناہیں کجھ
فیح نہ جائز شہران اندر عید پڑہن تھیں اگے
قربانی جائز عید دہاڑے عید پچھے دینہ دو
قیمت دیکھو اوسط سندی اعلیٰ ادنےٰ چھوڑی
قیمت دیکھو مسکیناں فقراواں تے درویشاں
مستحب مشہت وچہ قربانی وچہ انیسے ڈٹھے
نال وضو مونہہ قبلے موٹی تیز چھری تراہی حصے
چم قربانی ویچ فقیراں دیوے یا کر بوکا
جے ڈنبے قربانی والے کٹھے غلط خطا
ضمان نہ قیمت دوہاں اوتے غضب نہ کیتا کسی
فقیر نہ قادر قربانی تے نفلاں دو گذارے
ثواب ملے قربانی اوسنوں وچہ انیسے لکھیا
وچہ مسعودی چار گذارے پیندراں واری کوثر
کو عید دہاڑے غنی آہا تے بارہویں روز فقیر
انہاں دونہہ تے واجب ناہیں شہر جو قائے وچہ
وصی قربانی یا پیو دیوے کارن طفل غنی
اسیر خادم عورت لڑکے انہوین پیوتے ماء
باقی گوشت قربانیدا اوس شے نال وٹاوے
انیس الواعظین اندر ہور ایہ مسئلہ فرماوے
اوتھیں بیچ کجھ کو ہنڈیاں تکین جو شے اتھیں جھڑسی
ہور لوہو تے چم اٹڈیاں وال پشم تے ناڑیں

تاہیں حق ادا قربانی ترک ادب ہی موڑے
وچہ گراواں عید نہ لازم صبح پچھے کوہ سگی
ایہہ ترے لگہیں ذبح نہ موتہ قیمت فرض سنو
جہڑا اوسط پاک عیبوں وچہ کتاباں لوڑی
گوشت کھاونا جائز آہا غنیاں تے کل خویشاں
دکھو وکہ دسیساں تینوں فقہ مسائل مٹھے
دعا قربانی تے خود حاضر ذبح کرے یا ڈٹھی
یا کوہنی یا غلاف قرآنے سبھ کم جائز لوکا
تدہ میرا ہین تیرا واجب دوہاں ہویا ادا
کنز قدوری دے وچہ لکھیا مختصر ہی ڈٹھی
فاتحہ پچھے سورت کوثر ترے واری کارے
بعد سلاموں سجدے پیکے پڑہیں دعا توں لسیا
ثواب ملے قربانی اوسنوں آدم تھیں تا آخر
یا باجہ دو سجدے غنی ہویا ایہہ ہی سن تقریر
آخر روز جمے یا غنی تا واجب کر کہیچ
جتنا گوشت چاہے کھاوے لڑکے جاں غنی
طفل غنی دی قربان کھاون وچہ رموز روا
جس تھیں نفع ہووے اوس جا تک ہور نکوئی کھاوے
جس شے دی قربانی کیچے جد تولد پاوے
موتر گوہا روز حشر دے نال نکویاں چڑسی
رودی لئے تے اوتھاں میگنا نوچہ انیسی ناڑیں

وقت خریدن گلان ہضیے ساری استغفار ... ایپر وچہ دروغ تے قسمان کھاوے تا بکار

ہر لقمہ ثواب غلامے جیونکر اسمٰعیلؑ ... وچہ مسعودی گوشت وندڑی درجہ ایہ تقبیل

ہر اک قربانی دے بدلے قصر بہشتی پیسی ... وال برابر حورتے تہران خون قطری ربّ دیسی

قصہ حضرت ابراہیمؑ و حضرت اسمٰعیلؑ کہ موجب قربانی ثابت

سُن ہو حبیب توں قربانی دا پہلے حکم گرام ... جتھوں ہم حبیب کیتے الدہ قصہ سنو تمام

ابراہیمؑ کہیا رب تائیں کیوین جیویں مردے ... اندر حشر ویکھا توں مینوں ہے نہ دل افسردہ

رب کہیا تدہ منی ناہیں قدرت کامل میری ... دنیا وچہ تجربہ چاہیں ایسی عجب دلیری

ابراہیم کہیا میں منیاں توں قادر بے شک ... ایپر ویکھاں نال اکھیں ہی دل آرام تے پک

رب کہیا انپ چار پرندے کپ لے سر جواہاں ... باقی ساری کٹ اکٹھے اٹکل تدہ دساہاں

ہک ہک ٹیرا ایپر جاکرین توں پر پہاڑ ٹکائیں ... پہر سدیں ناؤں لے جواہاں وڑ ملن تدہ تائیں

ککڑ کانو کبوتر مور ایہ اوہ چار حیوان ... وچہ تفسیر حسینی لکھیا ہور ہی ہے فرمان

خلیل اللہ نے انہوں کیتا رب جیویں فرمایا ... الحاصل جد رب جواہاں تائیں پہیر جیوایا

جد بولایا ابراہیمے ہوئے ثبت تیار ... گوشت پوست ہڈیاں دیاں کیتا اُڈ قرار

کانو کبوتر آپو آپنیاں جڑاں تمام امیز ... قدرت حقدی سر جا چمڑے اُڈ تے سبہ تیز

جان توں مینوں ابراہیما غالب ہے دانا ... جو میں چاہاں ہک پل اندر سبہ کجہ لئیں بنا

مراد انہاں پکھیراں کولوں بندے زندہ ہوئے ... روز حشر بہی ایسے روشی رب جیویسی موئے

ہور رمز جو بندہ چھوڑے ایہ سبہ خوئیں بد ... شہوت حرص تے ٹھگے ناہیں ہور نہ مائل قد

ہور سبب جو انہاں جواہاں بنیاں نال اے او ... تخصیص انہاندی ہے ران اندر ہے جو اس سبب دے

خاک موئیدی زندہ کرنی بہت تکلف جانی ... جیو ندیاں تائیں مارکے سٹنا ایہ آسان کہانی

رب کہیا تدہ اسان ازمایا نا زلدِ ک کیتوئی ... ساڈا بہی جو کہیا منّے خاصہ دوست سنوئی

قال اللہ تعالٰی واذ قال ابراہیم رب ارنی کیف تحی الموتٰی قال اولم تؤمن قال بلٰی ولکن لیطمئن قلبی قال فخذ اربعة من الطیر فصرهن الیک ثم اجعل علٰی کل جبل منهن جزءا ثم ادعهن یأتینک سعیا واعلم ان اللہ عزیز حکیم ۱۲ منہ

موّیا نوں ہیں زندہ کیتا نال اکھیں بدہ ڈٹھا
فرزنداں دا کوہنا مشکل حیران تے پریشان
کتنے روز خلیلے تائیں رہیا شک بھلاوا
ناویں رات نوں عرفہ کہندے معرفت خلیلی
جیوں فرمایا رب خلیلے آندا حکم بجا
دن چڑھیا تا بیٹے اگے دسیا خواب بیان
ہیں صابر جو چاہیا اللہ کجھ بھی عذر نہ کرساں
ابراہیم خلیل خدا دے ذبح کیتا فرزند
اکھیں سرمہ والاں کنگھی روغن خوب بھرلوا
تعظیم دیا ہی ماپیری نوں یاراں کل سلام
اسمٰعیل کہیا اے بابا اکھیں تے بنہ پٹی
واہ یقین تیرا پیو تھیں پیو دا وڈہ بیٹے
اکھیں پیر پسر دے بدھے موتہ زمین وِل کیتا
چوداں طبقاں وِچ تزلزل واہ واہ پاک عقیدہ
خلیلے زور نبوت والا قوت بھی سبھ لائی
کتنی واری پتھر اوتے لائے لوں نہ کٹے
جیوں معاملہ وِنیا اندر چاہیا رب رحیم
جبرائیل بہشتاں وِچوں دُنبہ عجب لیاندا
ابراہیم دے اگے رکھیا اسمٰعیل اوٹھایا
قَدْ صَدَّقْتَ الرُّؤْيَا اِبْرَاهِیْمَا رب فرمایا
کل پیغمبر پاک گناہوں وہ بندی فرمانی

اسمٰعیل جگر دا ٹوٹا کھ توں میوہ مٹھا
رہیا خلیل وِچ امر خدا دے کٹھے ہتھی جیوان
گائیں دُنبے بہت کوہائے ہوئے مت وڈا وا
کہیا فرشتے کو توں بیٹا خواب کہیا خلیلے
خواب ڈٹھا توں نور اکھیں دی اکاتی ہتھ لٹا
اسمٰعیل کہیا کر بابا جیوں ہتھ نوں فرمان
قضا الٰہی تے ہیں شاکر ہتھ چھری سر دھرساں
اوتھیں گائیں رب نہ راضی اسمٰعیل پسند
ہیں بھجے ماؤ دتا کو ہن لے چلیا باوا
اسمٰعیل کہیا پیو تائیں ویکھ چھری بے جام
مت ہیں ویکھاں تیرے دلوں ڈبح محبت میٹے
دوزخ جا اونہاندی جانو جہڑے امروں لیٹے
لگے کوہن جگر دا ٹکڑا جام صبر دا پیتا
وِچ درگاہ ملائک رونے اسمٰعیل گزیدہ
ذرہ کہٹ نہ کیتا اوس تے کہدہی ٹکری آئی
جو یک نوں کٹدی دائم دوزخ کوں امرتھیں ہیٹے
سو کیتا پھر بدلہ اُسدا بھیجیا ذبح عظیم
چالیہ ورہیاں وِچ بہشتاں رہیا خوراک انہاں
ذبیح اللہ ناؤں پت دا ہویا پیو نوں رب صفتایا
سچ کیتوئی خواب اپنی نوں لے توں فضل سوایا
لکھ لعنت شیطان گھتے نوں دیا دوہیں جہانی

هور باعث هک قربانی دا دساں تینوں عزیزا ۔ عجب عجائب یاد رکھیں توں مسئلہ تمیزا
ابراہیم نے ہکد ہاڑے ہتھ بیٹے دا پھڑیا ۔ نال محبت ٹردا جائے شیطان ڈٹھا سڑیا
حسد کیتا ابلیس لعینے جیونکر آدم نال ۔ وچ درگاہ خدا سجیدی[1] کھڑی ترکایت حال
نازکرشمہ نال پتر دے کردا اوہ ہمیں ڈٹھا ۔ جیکجہ محبت تیری رکھدا پتر نہ کردا مٹھا
رب کہیا اوس بیٹے تائیں کوہ خلیلا آپے ۔ حکم ہویا قربانی خوابے عاموں خاص سنجاپے
بھیداسے دا اللہ جانے خواب خلیلے ڈٹھا ۔ ابراہیمے خوابے اندر کٹھا میوہ مٹھا
انہیں لوا عظیمیں دے اندر ایہ موجب قربانی ۔ کجھ ہیں سنیاں مولوی صاحب کہیندی بانی
ہاتھی جیڈا دنبہ آہا ہابیلے دا کہندے ۔ حضرت آدم دے دو بیٹے جد آپسو چہ کہندے
ویر او نہاندا تے سن جھگڑا دساں قدر قلیل ۔ ابتدا قربانی جہتوں ہوئی وت خلیل

قصہ ہابیل وقابیل وذکر دنبہ

اماں حوا جد ویاوے دہی تے پتر جائے ۔ وچہ تفسیر حسینی لکھیا نال عکس پرنائے
حضرت بابا آدم علیہ السلام دی ابہ شریعت ۔ کر تبدیل نکاح پڑھاؤ کیتی رب وصیت
ہکواری دا پتر لے کے دو جی وار دی ہی ۔ نکاح کریندا رہیا آدم منکر ہک اخی
اوس منکر دا نام قابیل نال اوسے جو خواہر ۔ جمی نام اقلیمہ رکھیا شکل پریدی ظاہر
ہکواری ہابیل تولد بھین جو اوسدی جوڑی ۔ نام اُسدا لیوذا دھریا اوہ صورت وچہ تھوڑی
اقلیمیا ہابیل دی نیت لیوذا قابیلے ۔ بالغ ہوئے نیت نکاحدی جیونکر حکم جلیلے
قابیل کہیا جو خواہر میری جمی میر نیال ۔ اوسے نال نکاح پڑھاؤ تا ہوساں خوشحال
آدمؑ کہیا سُن قابیلا ایہ نہ ربدا کارا ۔ اوس کہیا ہابیلے نوں تدہ ہیں تہیں بہت پیارا
اسیواسطے اوسنوں سوہنی مینوں بوہن کوجھی ۔ سر پر ہیں ہمیں ایسیاں ہووے تینوں سوجھی
جے توں میرا کہیا نہ منّے کریو چار قربانی ۔ آدم کہیا دوہاں تائیں جیوں توفیق اسانے

[1] پیغمبر نہ کیتا بیت جا کیتی شیطان علیہ اللعان نے وچ درگاہ خداوند تبارک وتعالیٰ دی ۱۲ مولوی محمد ...

بیان احکام قربانی

ہابیلے کول دنبہ آہا فربہ بہت پیارا
جے قبول ہووے قربانی تا اقلیما لیسان
کنک ضعیف تے دانے کتنے مٹھ قابیل لی آیا
موہوں کہیا جو رد قربانی تا بہی ہین اوہ لوڑن
اگ سفید تے دہوں نہ ذرہ اسمانان تہین آئی
دانیا نوں توں ہول نہ ڈٹھا اگی دنبہ کھڑیا
رد قربانی قابیلے دی کنک سلامت مٹھا
خلوص چاہیئے قربانی اندر نا کجھ رو ریا
اُسدی نیت خالص ہو جب ہوون بہ قبول
حسن بصری خوابے دیوچہ ڈٹھا ایہ عجب
پیغمبر قربانی بیٹا کیتا سنو خلائق
اونہاں آپے ولوں نال یقین دی گٹھا اسمٰعیلے
ترک زکوٰۃ تے قربانی ہور صدقہ فطر نجات
کرم الٰہی لوکاں تائیں امر معروف پکاریں
مین تہین سنو رہووی کائی سخت مریض گناہاں
ہر دم پڑھو صلوٰۃ نبی صلعم تے عاصی کہے کمینہ

آن رکھیا پہاڑ دے سر تے کیتی نیت یکانا
جو توں رد کریں چا ربا استو موہنہ بھویسان
داہی وان قابیل کھیونے اوپر پہاڑ ٹکایا
اقلیما نوں میں پرنیسان ہرگز مول نچھوڑان
قبول قربانی ہابیلے دی دنبہ لے گیا ئی
چا لیگئی عرش تہین او چا وچہ بہشتاں وڑیا
اگ غصہ دی قابیلے نوں جھڑی بہائی کٹھا
ہک بڈھی عورت ککڑی کیتی وچہ مسعودی آ
اوتھین اگے اُس ورہے دیاں قربان نا مقبول
برکت اُس قبول مین کیتیاں کہیا مینوں رب
غنی ہوکے جو ترک بہار و کیونکر جنت لائق
وچہ امر الٰہی فرق نہ ذرہ کہیا ذبح حلیلے

ایہا مال سٹریسی تساں فتکوی اللہ بہا جباہ
ظاہر باطن گندا تیرا اپنا آپ سنواریں
اس رحمت دا فضلے باجہوں دارو ہور نہ لاہاں

رب اشرح لی صدری ربا کھول عاصی دا سینہ

باب چھیالم - در بیان نماز جنازہ و احکام میت و گور

سنت ایہی مومناں تائیں جو نہ بھوین مریضے
کنڈی پرنے چا لٹا دنا ایہ بھی بہت پسند
سو کہی نکلی جند اونہاندی جنہاں نیک کمائی

قبلے طرف تے سجے پاسے مشکل وقت عزیزے
قبلے پیر سراندی او بھی سو کہی نکلی جند
عاصیاں تے بدکاراندی سر سخت مصیبت آئے

پر میّت دے قبلے کرنے ایہ بے ادبی ناہیں
فرصتا نوقت نہ جنہاں کیتا ہن کیتیاں کی ہوسی
کو کفن لہیندا ہیتیاں اوتون کتنے سے اوتارے
تہوڑ ریاندا مونہ قبلے ڈٹھا بہت حیرانی ہوئی
قبلے طرف نہ مونہ کیتوئی وچہ حیاتی لُچا
چوری نون ہدایت اللہ کیتی نیک ہوئی
تسین قبران اندر میت رکھو مونہ کر آہو لہندی
شت بندیاں قبلے ولون مونہ اوہی ہیہیں جاوے
جا ہو ہٹو قبر اوہاندی جیکر مونہ نہ اوبھے
یاران کہیا کون ہوسن اوہ نبی صاحب فرمائے
جھو ٹھا شاہد دیا جی تھا ہنجوان رن الاّ
تارک الجماعت ستوان غم نہ لگس کجھ
قبلے دل مونہ کرو حیاتی قبرین نا پکڑ ہو
ہم قضلے باجھون وچہ درگاہ دے ڈھوئی کوئی نہ
کفن کش دفنیدیان ویکھے ہجکے پہے جنازہ
غرض اوسدی دفنیدیان تکی قبر سو کھالی
سبب ہدایت دا ایہ ہویا کہ عورت مغفورہ
مغفورہ دا کفن تون لاہین بخشیا ہویا ہو گئے
اے ہائی مغفور مین لیکن سخت میری کل ری
ہور کر یندی چوری زندیان مین چوری وچہ قبران
میر اتندہ جنازہ پڑہیا مین ربدے مغفور

مو جب جانو مونہ میت دا قبلہ ہووے تاہین
تارک جو نمازون ہویا ہنجون لوہو روسی
جس میت دی قبر پٹا اوہ اوہی مونہ بدکارے
مار فرشتے اوہی کردے ایہا اوس جیتوئی
ہن قبلے دی حاجت ناہین قول ملائکان سچا
جو احوال اوس اکہین ڈٹھا لوکانون دسیوئی
مین ڈٹھے مونہ طرف اوہی دی سخت عذابان سہندے
وچہ قبر اندے حضرت کہیا یاران نون فرماوے
جو مین دسیا تساں تائین جھوٹھ جانو کر ہیبے
نتر آپی دویا آصیل نون ویچے زوری عبد بنائے
غلہ بند کرے وچہ کالے خلقت پئی دکھ پاوے
دھوین مجلس وچہ انیسے ایہ مسائل کجھ
پنجین وقتین وچہ نمازان جانجان بیشکین جہو
دلو بچانو ڈرو زبانو اگون جیون رب جہیبی
جس طرفون کسے فوت ہوئید اکہین لوبس آوازہ
جس ہاسیون ڈھیب کہا جانے بیا کو چھی چھٹے
قبر پٹ کفن چاہ پڑہوسین بولی اوہ مستورہ
ہے اہو مس دلیری تیری عرضی ہو یار دے گے
مر و یاندی مین کفن لہیندیاں ہاری عمر گذاری
بخشش میری کس سبب ہوئی مس عاصی نون خبران
تیری ہی رب اس جنازیون بخشے کل قصور

بخشے دا جو پڑھے جنازہ اوہ بھی بخشیا جاندا
پڑھیو کول شہادت کلمہ ہستوں بھی آل آوے
جس بندیدا کلمہ طیب اوڑک ہووے کلام
ہمواری جد کلمہ آکھے وت تلقین نہ کائی
تلقین والے نوں ناآکھو پڑھ توں کلمہ یارا
وقت نزعدی کفری کلمہ جے کسے تھیں صادر
مقالید الاسلام اندر تے ہور مسائل بہتان
کفر بکے کو وقت نزعدے اوسنے کفر نگیر
وقت مرندے پڑھو پڑھاؤ دل قرآن یاسین
بہتے مکر شیطان کریندا سلب ایمان دی کارن
دنیا تھیں ایہ اوڑک منزل آخر بیلی دین
ہتھ کٹورا موتر دا اگے آوے کہندا پانی
ایمان سلب ہویا بدبختے جس مونہوں نہیں پیتا۔
جیونکر چور متاع والے نوں دیکھے کہن ہیجے
مایہ والا گھر جاوڑیا بیڈر رہویا چوری
فضل بکرڑدی بہت مسائل بہید کی شماریں
مونہ گھٹو تے اکھیں میٹو جس ویلے مرجائے
بدن میت دا سارا ڈھیا ہر لوں مثل حرارت
اول تختہ پاک کراہو پچھے میت رکھو
عود لکڑ خوشبوئی والی تختے کول دھکھاؤ
شیطان کل بچالیا ہو تھوڑا گرم کرانا

شرح صدور اندر ایہ مسئلہ ہیں بھی لسو چہ اندا
جو مردیاں پڑھے شہادت کلمہ رب جنت پہنچاوے
اوہ داخل جنت حضرت کہیا حضرت کہو سلام
مگر جے گل کرے تا عالمگیری وت فرمائی
مت بیہوشی ناہ جا آکھے اوہ عاجز بیچارا
ہووے پڑھو جنازہ اوسدا ایہ مسئلہ بھی نادر
مصنف حمید احامد قاری دور کفر دیاں عمان
وچہ فتاوے عالم گیری نقل از فتح قدیر
مستحب وچہ عالم گیری پڑھنا اس مبین
عام خواص نہی سوقت تھیں وکن تھیں مارن
شیطان جگ مرنیدا باہاں سر ایمان کھسیں
تریہ دا غلبہ تلخی اندر ہر ہکی نوں جانی
جسنوں فضل الٰہی ہویا اوس نہ ایہ کم کیتا
اینویں شیطان مومن تائیں ہر ویلے پرچھے
مومن بیڈر شیطان کولوں جد ایمان وچہ گوہے
ربا رحمت بہت گناہیں نال اکاندی ماریں
بہت شفیق نوائے اوسنوں نرمی ہتھ نگائے
شفقت نال نواؤ آکھے مونہ ہیں پائی راحت
سخت کراہت پاس میت دے کھانا ناکچہ چکھیو
ترپواری یا پنج ست واری دکھدی کول گھماہو
گرم پانی پا پتر بیری یا وچہ پاہو لانا

میت دا زخم ہو جاندا ایسے نال سختی جان کنندن دیدے۔ جوین لکھیا ہے قاضی ثناء اللہ پانی پتی نے وچہ رسالے تذکرۃ الموتی تے شے جوردا

بگ پیراہن چادر ٹُھنتن لاہو والی جھلا
میت نون جد ٹپڑے رکھن سر تو بگ اُتارن
بتّر والی جھلّا مُندری چادر ہور پراندی
جھل مُحبّہ لیا میت کولون پتران ہا باین خوشیان
سارے جھوٹھے رونے والے تیر یار نہ کوئی
ملک الموت لے وچ گیوئی مال تمامی وارث
پنجوان عمل جو وچہ درگاہ دے ہوون نہ قبول
اتھون بھی ہو خالی چلیا اگون بھی ہو خالی
فضل کرے تا لائق فضلان عدل کری تا سجا
اوّل کر استنجا میت پاک وٹے گہن کچھے
استھین بچھی نال پنیدی شرمگاہ نون دے ہوون
استنجا نا کر ننگی ہتھین خرقہ ہتھ وچہ پائیں
پھیر کرائیں وضو میت اول مونہ دھوائیں
ناسان دندا نوچہ سون پھیر میل کرو تہ دور
پھیر دھوئین وہتہ میت دے وت دوہیر ان تائین
ہتہ دھونے دو وینیان تیکن سنت وچہ جیاتی
پھیر دھووین تون سجا پاسا کنان لا کر گٹے
ناخن وال نہ پاکی کر ہو نا سر داڑہی گگھی
سجا کھبا پاسا دھو کے پھیر اوٹھا بہا ہو
جے شکم ملایان نکلے اہون کچھ نجاست ظاہر
دور اہان تہین جو شے نکلے جنیدیان وضو ترو ڑے

عورت باجہ نہ کج میت دا دیسو غسل کویہلا
عورت تہین گل گہنے کپڑے لاہکو غسل سوارن
ذرہ نہ چھوڑن میت اوتے زینت جو دنیا دی
اس سببون حضرت علیؑ کیہا موت چنگی درویشان
جنہان کارن عمر تمامی وچ غا فریب کیتوئی
ہُن مٹی جم کیڑے کہاسن تون احمق کیون حارص
اوہ لے جاسن لینے والے کہیا پاک رسول
مفت منگے غفران الٰہی بخشے ذو الجلالے
ایہ رجان عدل تہین ڈردی کہے کمینہ کجا
جد لگ وٹیان اثر پلیدی حکم شرع دے سچے
ایہ دہاڑا وار دیین تے نال خلوص دے رووین
ننگے ہتھین عالم گیری کہے حرام وسائین
استنشاق کرولی باجہون مسح نہ سر کن تائین
سر داڑہی گل خطمی دھو و یا جنوط ضرور
اوّل سجا پچھون کھبا دوہا نوچہ سمجھائین
اوہ ترتیب غاسل تے وچہ وضو غسل مماتی
اس تہین پچھے کھبا اینویں ہوڑ وچ جو کوئی پٹے
نا تکلیف نہ زینت کائی سو جہ جیاتی لگہی
سینے کولون طرف دُہنی دی نرمی ہیٹھ ملا ہو
غسل تے وضو پہلا باقی مخرج نون کر ظاہر
ہو نہ جو وضو غیرون چاہے شرع نبیدا ہوڑ کے

ف مطابق اس حدیث شریف دے قال علیہ السلام موت الفقراء راحۃ وموت الاغنیاء حسرۃ یعنی موت فقیران دی خوشی ہے اتے موت غنیان دی افسوس ہے ۱۲ محمد دلپذیر

ف قولہ اول نماز جنازہ واجب کفن

سجا یعنی اول بجا ...

مولف محمد دلپذیر

اختلاف ہو یا کل حکمان نال مرن بیچارے
جو لگ غسل نہ دیوے میت یا تیمم بہائی
پھیر میت نون تختے اوتے لمان چا لٹائین
میت ہیٹھون تختے اوتون پانی پاک نہ سُکّی
غاسل تائین وضو سنت ہتھ لپیٹے خرقہ
غسل دیوے کو میت تائین للہ پاک گناہون
بدن میت دا پونجھ لیا ہے پاک جامہ گھن سُکّا
نک متھا دو ہتھ دو گوڈے دو پیران دی گنڈ
انہاں عضوان اُتے لاون کی باعث کافورے
مُردیان نال کافور مشرف اگے عزت لہسن
اول لا خوشبوئی کفنان وِت میت پہنائین
ہک کفن تا مردان زنان فرض لپیٹن آیا
سنت کفن ترے مردانون پنج زنان دی تائین
بادشاہ قاضی تے سید عالم بہتر اسے سُنہے
وارث بالغ ہوون تا دستار شرافت آئی
ایہ ترے مردان والی زنان دو زنان ہور گھڑی
شمار کیہا ہن حد دساؤن جو ہی وچہ کتابان
جیسا کپڑا وچہ حیاتی اکثر وقت ہنڈائے
اکثر وقت جو خاصہ ململ یا ہنڈائے لٹھا
جائز دسیا فرض نہ جانی موت کیتا ہن لسا
جیکر اکثر چٹ ہنڈاوے اوہ حرام نہ ہونا

وضو جھبد کے زندیان اُتے لازم غسل پیارے
روا جنازہ مول نہ ہوسی عدم پابندی جائی
ترے واری وت سر تا پیران پانی خوب چلائین
وَیہ نکلے تا میت پاک نال تسلی پکی
ننگی ہتھین گزمر نیدے وِیر شیعہ دا فرقہ
قبر کھٹے تا قصر بہشتی کفن پوشاک الاہون
کافور لوائین تیتین عضوین غسل تمامی مکّا
گھن کافور پاکیزہ سچا انہین عضوین جھنڈ
سجدہ کردے رہے ہمیشہ وچہ درگاہ غفورے
حور قصور تے جنت حلّے تخت بہشتی بہین
وچہ قدوری اینویں لکھیا حد شمار دسائین
دو مردان ترے عورتان دی ہوین ایہ ہی کفن کفایہ
ازار لفافہ تے پیراہن افضل پگ دسائین
مختصر وچہ مطلق لکھیا جو چاہے سو بنھے
نابالغ تا ہندا اضامن خبر کتابون پائی
ہک سینہ بند پستانان اُتے دامنی زلفان وِڑی
اعلےٰ ادنےٰ کفن نہ پایا ہو اوسط نال حسابان
اوسط کفن اوہا حق اوسدے وَدّہ نہ اوتھوں پائے
مویا کفن لٹھے دا جائز کاہل نمر ہو متھا
نوان پورانا پاک وچہ دا جائز جو سا تر ستا
مر جاوے تا اوسدے تائین ریشم کفن نہ پونا

عورتاں ندی حق کفن پنجی والے لا باس عزیزا
سنتوں وده گھٹ وچہ کفن وی نقصان تیج اسراف
نال گزاں دے حد نکائی کفناں اندر کسے
ہر ہکی نوں حد کفن جو سو کہا پورا آوے
پیراہن کرگٹیاں تائیں مرداں زناں مساوی
کھاڈی ہیٹھوں سینے سدّہا گریبان زناناں
بڑا گھنڈی تنی نہ ہووے ناہ لمے سنجاف
موڈھیاں کولوں ہکہ پیجاوین مہنی تکین کھیں
جنیدیاں شملہ پچھے زینت ہویاں گجو نک
جیکو ہووے تک بریدہ ظاہر تک نہ کردا
کھبا پاسا ہیٹھ کفن دا سجّا اوپر تکائین
عورت دی گل کفنی پاکے اوتوں سینہ بند
وچوں چیر کے وال زناندی نصفو نصفی کرنے
دہنی وچہ لپیٹ والانوں کناں ہیٹھوں آنے
کفن میّت دا ملکے وچوں جو اوس ملک نہ ہووے
کفن زنے دا شوہر و تے نفقہ تے اعتبار
جد اوارث کوئی نہ ہووے نفقہ والا اسکا
جتھے بیت المال لبھے مومناں اوتے فرض
تجہیز وں تکفینوں پچھے کریو دین ادا
جو شخص مویا پچھے ترکہ رہیا عبد جنایت والا
جو شخص خرید مویا کسے شے نوں بائع ہل تہیں لئی

وچہ فتاوے عالمگیری ویکھیں پر تمیزا
جو مستغرق وچہ قرضدی کفن کفایت صاف
بہت لمے تے بہتے چھوٹے مرض تہیں ہوون لسے
سر پیراندی طرفوں ودھے جتنا بدّہا جاوے
کھہاں تلوں سیٹر نولے نابجیاں وچہ پاوی
موڈھیاں طرفوں پاڑ پیجاوین جو میت مرداں
ہور عہد نامہ شہادت کلمہ کفنی تے لکھ صاف
پت ہنہو تا شملہ تک تے ادب شرع تہیں سکھیں
ساری عمر گناہاں اندر بدیاں بد ہمیں لک
اسلا کیپا نال گناہاں کجو رب تہیں ڈردا
ہتھ میت دے آپو اپنے پاسے نال دھرائیں
کھہاں بٹاں تائیں جوڑا چادراں اوپر سیند
پیراہن اوتے ہیٹھ لفافے سینے تے چادہرنے
مشک معطر باجھوں زینت کلی منع بچھانے
کفن پاوے اوہ نفقہ جستے توڑے نہیں ردوے
توڑے گیا نکاح اونہاں ندا یوسف قول تمام
بیت المالوں کفن دیوا ہو قول فقیہاں ہکا
وچہ فتاوے عالم گیری ایہ ضروری غرض
جیئوں ہکانے کفن مؤخر وچہ شریفے آ
ویچ غلام تے جیٹی تا رو پچھوں کفن کشالا
ویچ مبیعہ اداکر مل نوں بھیر کفن گل ہکی

تریجی صورت مویا کوئی ترکہ ایہو بچہ
وچ غلام دیہو قرضایان تیجے ہیں جیکچہ وو دے
چوتھی صورت مویا کوئی ویکے گھرا جاوے
اُس گھرے نون ویکھے اول دیہو جو اُس کھادا ہا
مونہ میت محرم دا ویکھن مردان زنان روا
ابو حنیفہ نے فرمایا جے شوہر دل چاہے
جنبی حیض نفاسے والی دو میت تہین ہوون
کو وال پٹے یا کپڑے پاڑے یا مٹی سر پائے
مانع التابوت دے اندر ہی مسئلہ اِت بہت ہا
جیکو مینون سوہنا کرسی رو پٹ کرکے وَین
اوسنون ملک کرین یا یہو قبری سخت عذاب
کو اُپر مصیبت صبر کریں یا رووے بے تکلیفا
دقائق الاخبار دے اندر میت لیے غداہ
نا کوئی تیری صورت بچیا نا کوئی تیرے رنگ
پچھن فرشتے میت کولون تون اَڈا وریام
مین عاجز تقصیر وند ہیتا تحمل خوار
میری حق بخشش دیکاون جیجو کرے دعا
صاحبزادہ قبض زیادہ ابراہیم کریم
آپ روہوتے ساڈھے تا ئین منع داکیا
دل غمناک تے اکھین نیجوں جیہڑا آواز کو اُٹھے

عبد ماذون بدہا وچہ قرضی باقی ہو نجیہ
اس تہین کفن میت تون پائے خوب مسائل الدہی
اوس گھر یدی باجھون ترکہ ناہین اوس بیچارے
باقی وو دہی کفن خریدن لین وارث وہ وادہا
عورت ویکھے شوہر آپنیدا غیران وچہ خطا
دیکھن اوہون مونہ زوجہ دا جائز جا وسیاہے
پڑہن قرآن شہادت کلمہ نا پٹن نہ رووون
کہیا رسول نے امت میری وہندا دوزخ جاوے
جیکو مرد یا ن ویکھے مویا رون پٹن دی امت
اوہا میرا یار پیارا اوہا ماء تے بھین
جیکو مویا ہور دکے پٹنون ہوسی نہین حرام
صبرون اجر تے رونا جائز بہتر صبر شریفا
پٹن تہین نا نوحے دڈیائی زنان کرن حراب
ہر مجلس دیا مُہریا تیغ ہتھین نت جنگ
اِت بہت تینون روندیان نال لئی تیرا نام
میت کہو فرشتیان تا ئین کوئی رہائی یار
اوہا میری بہین ہے اوہا یار ابھیرا
فوت ہوئی تا حضرت رونے بولے یار فہیم
بھید دلیدا یاران تا ئین حضرت کہیا بھید
ایہ رونا رب رحمت کیتا کہیا سرور نیچے
جیکو رووے رقت تہین اوہدن اکیہ ہووے

منع کیتنا مین بہات تائین وو آواز نہ سننے
وچہ حدیث نبی فرمایا جیکوئی مرجاوے
نال قسم دے کہے فرشتہ مین بندہ ماموٗ
جیکر غصہ میت اوتے تا اوہ عاجز مجبور
جیکر کوڑ تساڈی رتے کا فرسین بی شک
دقائق الاخبار دے اندر لکھیان ایہ حدیثان
مختصر وچہ جیہون جنیان نوں سنت میت چونان
جیکر میت بخشیا ہویا جیندی کل بخشیسین
جے جنازہ پڑہن الیان تہین ہووے کوئی مغفور
نامحرم تے محرم تائین منجے چون روا
عذر ہووے تاجائز ایہی محرم جس کوئی
مستحب میت دے پچھے ٹرنا مسلمانان
دہ دہ قدم کرے ہر پاوے بجھون شروع عزیزا
سجا موڈھا ہیٹھ کرین تون سجے موڈھے مردے
بواندی والے پیر سجے پھر اوہا کتف ٹکائین
دہ قدم وت کھبے موڈھے دیگر اسنون جوڑین
مکروہ میت دی کہنون اگے مسلمانان بہنان
ہک میدان میت کہڑ رکھو جاکے یار پیارے
فرض کفایہ دیسن مٹے پڑھے جے مومن کوئی
اوہ نوڑی ہکا مرد یا عورت یا واحد حیؓ امام
جماعت نہ شرط جنازہ دے اندر ایہا جان سبب
ہک روناتے دو یا گونا فرق حدیثان چنینے
ملک الموت اونہاندا روون سٹن سنکے آوے
جیکر کوڑ تساڈی ہین تے عقل تساڈا دوکو
آپے گھر تہین ٹلہ ٹر چلیا چاہیا رب غفور
عمر کسے نا رزق گھٹاوان ہین کرجانو یک
آیتؐ حدیث جو منّے ناہین اوہ سردار خبیثان
بھیجن ناہین ٹران شتابی قبرے تیک بھجونا
اینویں کل جنازہ پڑہے اہل صلاح تہین
برکت اوسدی میت تائین بخشے رب غفور
نامحرم زن قبری لہنی ایہا عجب خطا
بڈھا نیک لحد وچہ رکھے حکم شرع کیتیوئی
قدم کری یا ہنیہ نون ہکڑے حاصل وڈا خزانہ
ہر ہر قدمون ہک گناہ تس ہوسی دور غلیظا
قدمی جائز اوس گھری تہین جتھون چاکے ٹردے
وہ میت دی کھبے موڈھے کھبا کتف تون پائین
کھبے پیر تلے دہ قدمی کتف یسارے لوڑین
جے وفتے وقت کھلو ہو سارے ایہہ بھی اتے بہت گہنا
پڑہو جنازہ فرض کفایہ تکبیران وچہ چارے
جیکو مومن فر ہین تے فرض ادا ہوئیوئی
پڑہن جنازہ میت اوتے ساقط فرض تمام
وچہ وقتاں دے عالم گیری بہتر جانے رب

جیکر ترک جنازہ کیتا جتنی خلق تمام عالمگیری وچہ ہن عاصی خلقت خاص عوام

جیکر نال بھولاوے آکھے پنج تکبیران کوئی رہا جنازہ وچہ کتابان ترین تہین عود ہوئی

ایہہ پر مقتدی نہ آکھے پنجوین نال امام وچہ فتاوے عالمگیری مسئلہ ایہ تمام

جے امام نے چاے کہیان پھیریا نہین سلام اقتدا تاہن بھی جائز فتوے نال تمام

بعد سلام امام دے تے آکھے اوہ وت ایہ حکم مسبوق دا وچہ عالمگیری مت

اکثر عام جنازہ رلدے کجھہ تکبیران اگے نال امام سلام پھیرندے ایہ مسئلہ دس جگے

جو تکبیر اماموں گھتی آکھ سلام دیا ہے بعد سلام امام دے تدی قدری ڈہل کریا ہے

جو دعائین جانداہووے اوہ چا پڑہے دعائین جے نال امام سلام دیوے تاگئی نماز دسائین

نماز جنازہ ربدی کارن میت کان دعائین پہلی تکبیر دے پچھے پڑہو ثناوے تائین

دوجی پچھے پڑہو درود تریجی پچھی دعا چوتھی آکھ سلام دیا ہے پہلی ہتھ اوٹھا

کو وچہ جنازے پڑہ فاتحہ کرکے نیت قرآن جائز نہین جے نیت دعا دی تا لاباس پچھان

جیکر میت لڑکا ہووے تا پڑہیئے ہور دعا ہا ہو دا وچہ فرق دعاوے نالے تے رہا

اللّٰھم اجعلہ لنا فرطا وکھو وکہ دوزبران فرطا پڑہیان غلط چھپائی مالا بدوچہ جبران

واجعلہ لنا اجرا وذخرا ذال پڑہین توں یارا چلپی شرح وقایے حاشیہ کیتا اوس نتارا

واجعلہ لنا شافعا پڑہوتے وت مشفعا جیکر ہووے میت لڑکا ت بہت رکھ رہا

واجعلہا لنا شافعۃ تے ومشفعۃ جیکر میت دختر ہووے ایہ رہا دا راہ

کسے بکدو ساہ تولد ہوکے باہر شکموں کڈہے غسل کفن کرنام جنازہ علم شرع دے گڈہے

کسے وقت تولد ساہ نہ باہر پیٹ دے بائین دو دین مسئلے وچہ قدوری اکھین گنجہ دیکہتائین

سینے سدہا امام کھلووے میت مرد زنانان اول حق جنازے اندر لائق تر سلطانان

وت قاضی مڑ حق امام آہیں پچھے والی جت بہت والے عصبہ ہوون ویکھو یا لو بالی

جبد احق مقدم آہا جے اون دیوے جا کسے اذن رہا جنازہ جائز تدے اوسے کے لسے

جھڑی چار مقدم آہے پیش اونہاں کیتی جاون
جسدا حق مقدم آہا جیکر اوہ پڑھاوے
جیکر میّت لبھے ٹوٹے یا ہک سر جُدا
غروب طلوع نہ کرو جنازہ نصف نہار سیتی
جیکو مسجد عید نماز جمعہ دی کان اوساری
کو پڑھن جنازہ وچہ مسیتے میت رکھن باہر
وچہ سواری جائز ناہیں جیونکر میت پہلے
اینویں میت تھہاں اوتے یا لدکے چوپائے
پہسن میت دا قبرے اندر تری بہت جانی یار
جیوین ازاری سجکے مویا شیشے وانگن چھلکے
پوہ ماہ تے شور زمین میت شتابی گالے
جے ست جنے جنازے حاضر تھے صفاں کروائیں
طاق صفاں دا ہر جا اندر تھوڑے بہت زیادہ
پنجیں فضیلیں پہلی صف آخر صف جنازے
مقصود عبادت عین فرض وچہ عابد اگے ہوون
جیونکر نوکر پیش شاہاں دی کمراں بنہ کھلوون
اودن عام جنازہ پڑھکے والی جا فرمائے
پڑھ جنازہ اونوں پچھے جیکو ٹرے اگیرے
دفنوں پچھے اذنے باجھوں آون بحجہ روا
جسدا والی کوئی نہ ہووے لِلّٰہِ فی اللّٰہ کم
ہردم پڑھو صلوٰۃ نبی تے اوہ مقبول الٰہی

جیکر پڑھن جنازے مائیں جائز اونہاں پرتاون
ہور والے نوں جائز ناہیں جے اوہ وت پرتاوے
باجہ جنازہ دفن کراہو اکثر بدن پڑھا
جو مسبیت کسے نوائی پنجاں نمازاں نیتی
اوس مسجد وچہ پڑہو جنازہ بے مکروہ پیارے
اختلاف کراہت اندر مختصر شرح ظاہر
جو باجہ جنازے دفن کیتو نے مختصر وچہ دسی
شرح خلاصے دے رحمانے جائز نا فرمائے
تاثیر بدن تے دوجا زمین تریجا جان بیمار
نال شتابی آٹا ہوسی وچہ قبرے گلکے
سرد زمین تے سکّا جسّہ تریجا دیر اونہالے
امام پچھے ترے دو اوہناں تھیں پچھے ہک کھلوائیں
اجر زیادہ پچھلی صفے فضیلیں پیش اماوہ
کھلونا بہتر کنز العبادی پڑھدی رب نوازے
سبب جنازے وچہ سوالی پچھاں ہٹ کھلوون
سوالی پینے دربانان تھیں ڈر دیاں جو نہ ڈھوون
جسنوں خواہش ثواب جنازے گھر شتابی جائے
وت دفنوں اگے آون نہ جائز پر جس والی بیٹھے
عالمگیری والے کہیا وچہ محیطے آ
دفنے باجہ نہ جاہو کوئی ہک معذور بے غم
ظاہر باطن ملی صفائی دور ہووے گمراہی

باب چھپنجھل و یک بیان احکام شہیدان گویم

شہیدان تائیں غسل نہ دیہو پڑہو جنازہ بہائی ‏— دفن کراہو نال لہو دے حشر لہن وڈیائی
اوہا خون نشانی جسے روز حشر جان ہوسی ‏— پیش خدا دے قاتل تائیں نپکے وچ کھلوسی
خون شہیدان جیا بدن شہیدان پاک پچھانو ‏— غیر اندی خق درم زیادہ وہو نا فرض سنجانو
جیکر غسل شہیدان دے پے لوہو دور نہ ہووے ‏— گواہ دہوتا تے قاتل منکر کیونکر سچا تھیوے
مسلم بالغ پاک جنب نہیں نال لوہے کس جاوے ‏— ظلماتے مرتث نہ ہووے مال نہ واجب آوے
کسے نال خطا دی کٹھا کوئی اوسنوں واجب جیٹی ‏— سپہ مارے جی ثبت اپنے نوں اُس شہادت کھٹی
اہہین شرطیں مختصر وچہ اکبر جان شہید۔ ‏— گھٹ ہووں تا مرتث ہویا اوہ بہی موت مجید
دیہاں جہان تہیں مرتث ہووے سو بیلی ہووی گہنا ‏— یا جو ہویا گمان کرکے یا تنبو وڑ جاوے
یا تسل تہیں جا لیجا دے جیندیاں انہوں گوئی ‏— یا وصیت یاران بہایان کرکے فوت ہویوئی
یا ہکو قت نماز دا سارا ہوش نہ آتہیں جاوے ‏— یا کٹھا لبھے شہرے وچوں قاتل نہ ہتھ آوے
غسل دیا ہے بہان تائیں نالے کفن پوا ہو ‏— ہور شہید بہی انہاں ورگے وچہ حدیثان پاہو
رات جمعہ یا روز جمعہ دے مرے شہادت پاوے ‏— قبرے دے عذابوں چہٹا نبی صاحب فرماوے
کو روز جمعہ دے دیگر ویلے ہویا مول نہ دیہا ‏— رات شنبہ دی دفن کیتو نے اُسدا اہی کم ہیا
پہلی پچہلی رات نوں وچہ فضل جمعہ دے پارو ‏— ہکہک رات ہر دہاڑے دو جمعہ یاں یارو
سپ ڈنگیا یا اگی سڑیا یا وتے کندہ ڈہی ‏— ڈب ہویا یا طلاق یا ہبو کھازہ شہادت کٹھی
حد مرندیاں جی مرجاوے یا بگھیاڑاں کھادا ‏— یا بیوطن ہویا پردیسی ایہ ہوتاں سبہ وادا
جیکو کوہے باغیاں تائیں یا کوہی راہ زنان ‏— غسل دیہو جنازہ ناہیں مختصر وچہ منان

شہیداں او توں کپڑیاں با جہوں ہر شے دور کرائیں
سنت کفن تہیں جو وہ لاہ گھنے گھٹ ہووے تا پائیں

سو مرے وچہ پانیدے اتے جہڑا دبی کے مرے تلے کندھ دو غیرہ دے اتے جہڑا شہید ہووے وچہ راہ اللہ دے اتے دو ہور بہی وڈے ہین امام مالک

شہیداں نوں نا موئیا آکھو رب سچا فرماوے ۔ انہاں عجب حیاتی زندگی تساں شعور نہ آوے

کہاوَن پیوَن عجب عجائب میوے شیر شراب ۔ ایہ دقائق الاخبار سے لکھیا ہور لحوم کباب

ہور پنجاں وچ جہاندی عزت ربنے دتی نال شہیداں ۔ ایہ کل انبیاواں کنوں علیحدہ لوڑی فضل مزیداں

اول وچ پیغمبراں سنداں کڈھے ملک الموت ۔ ارواح شہیداں بے کڈھیندا جد بھیجیوں قوت

غسل تمامی پیغمبراں نوں بعد وفاتوں آیا ۔ خون شہیداں ایسا بزرگ واجب غسل رہایا

تریجا فرق جو پیغمبراں نوں ناون کفن آسودہ ۔ کفن شہیداں وہا کپڑے تو ڑے خون آلودہ

چوتھا فرق جو پیغمبراں نوں ہویا کہن روا ۔ شہیداں نا ئین ہویا آکھن کیتے منع خدا

پنجواں نبی قیامت اندر تہاں خود چھوڑاواں ۔ شہید شفاعت جنہوں چاہسن نال اجنت لیجاوَن

ایہ افضل شہیداں اوتے کہیا پاک رسولؐ ۔ بی بی عائشہ حضرت کولوں پچھیا ای مقبول

باجھ شہادت ہے کو نبدہ فضل شہیداں پاوے ۔ حضرت کہیا دیہ واری جو موت نوں یاد لیاوے

ہک عجب دعا نماز وں پچھے نت پڑھو دہ واریں ۔ ایہ روشن دسی ستاذاں ہنیوں لا تہت موہ چتاریں

اللّٰھم ارزقنی شہادۃً فی سبیلک واجعل موتی ببلد رسولک

دو دو واری پنجیں وقتیں جس دعا پڑھیوے ۔ ویہ واری اوس ہکدنیہ اندر موت نوں یاد کیجیوے

ہردم پڑھو صلوٰۃ نبیؐ تے روشنائی وچ قبراں ۔ علم حلم مسکینی پکڑو چھڈو خور متکبراں

باب چہل و دوم دربیان یاد کردن قبر بندہ را گوید

قبر بندے نوں یاد کریندی ہر دینہ تے رات بولاوے ۔ اس غافل نوں مرنوں اگے کدیں خیال نہ آوے

میں گھر انہیر اسپ اٹھو ہیں تنہا جنگل وساں ۔ تریاق رفیق چراغ لیا آویں ہو سیں بہو سو ساں

فسق فجور تے ہیسن کھنڈ ہیں کنڈ میرے تے عاصی ۔ حساب تمامی پیٹ میر لوچہ ویسیں تد خلاصی

قرآن مونس تہجد ڈیوا صدقہ ہے تریاق ۔ فرش قبر دا عمل نیکوئی روون نال فراق

منکر اتے نکیرے کارن ایہ جواب شریفہ ۔ بسم اللہ تے کلمہ طیب ہردم پڑھو وظیفہ

له قال اللہ تبارک و تعالیٰ ولا تقولوا لمن یقتل فی سبیل اللہ اموات بل احیاء و لکن لا تشعرون یعنے فرمایا اللہ تعالیٰ نے نہ آکھو تسیں واسطے اوس کسے دے جو قتل کیتا جاوے وچ راہ الٰہ دے مردے ہوئے بلکہ زندہ ہین اوہ اپر نہیں جاندے تسیں (زندگی اونہاں دی نوں) اتے وچ

پارہ دوسرا رکوع ۳ ن

دوسری آیت وچ سورۃ آل عمران دے آیا ہے جو زندہ ہین نزدیک رب دے رزق دتے جاندے ہن (فرحین بما اتٰہم اللہ من فضلہ) خوش ہین نال اوس چیز دے جو دتی ہے اونہاں نوں اللہ تعالیٰ نے فضل اپنے تھیں ۱۲ (یرزقون)

سے قولہ اللّٰھم ارزقنی الخ یعنے یا اللہ دے میں نوں شہادت وچ راہ اپنے اتے کر موت میری وچ شہر رسول اپنے دے ۱۲ محمد بسم اللہ

قبلے طرفوں میت آنو وچہ قبر دے لاہو
وچہ قبر یاسیں پڑھے کو میت رکھنوں اگے
مونہ میت دا قبلے کریو بند کفن دے چھوڑو
اٹاں پکیاں ناجڑ یاہی ہور کراہت لکڑی
دفن کریندیاں عورت تائیں کر وچو فیروں پردا
توڑے فاسقہ فاجرہ آہی ستر نہ کردی مول
سینے تیکیں قبر ڈوگھیری مرد ہووی یا زن
مستحب ہے ہر ہکی نوں دفنے وقت پڑھائیں
مِنْهَا خَلَقْنٰكُمْ پڑھیاں پہلا لپ اوٹھا ہو
وَفِيْهَا نُخْرِجُكُمْ تَارَةً اُخْرٰى تریجا پڑھکے سٹو
دفن پچھے تلقین میت دی بعضے کہن روا
راوالبیب والے اس اندر دسے کیتے قول
پتر حوا دا کر بولائیں جے کریں نوں بھائی
بیٹھ سراندی آکھیں اونوں یاد کر اوہ زمانہ
رَضِيْتُ بِاللّٰهِ رَبًّا بعضیاں لکھیا ایہ پڑھائیں
بعضے دسن شہادت کلمہ میت اوتھے بہسی
ہردم پڑھو صلوٰۃ نبیؐ تے مستغاث وظیفہ

بسم اللہ وعلیٰ ملت رسول اللہ پڑھدیاں لحد لگا ہو
اس سورت دی برکت اسدی بیڑی بنے لگے
اٹاں کچیاں کانے ڈھیمان ساری تے جوڑو
مختصر وچہ اینویں لکھیا خوب کتاب ہے ہکڑی
وقت ندامت نظر نہ گندی رعائت ستر دی مردا
شرع نبیدا اینویں چاہے سر بر چشم قبول
اوہ قامت جوڑاں قبر دی عالم گیریوں مز
عالمگیری وچہ لکھیا ترے لپ سٹائیں
وَفِيْهَا نُعِيْدُكُمْ پڑھدیاں دوجا بھی بھریا ہو
ہور توفیق جو ہووی تساں ہرگز دور نہ ہٹو
بعضے منع کرن تے آکھن نزد وفات کرا
ایہہ فتوے وچہ رموز دے ناکر بہتر ڈول
جے جانے نام ماں نوں میت دا لینا اوہ ڈو پائی
جبدی ماں اُتے وچہ حیاتی آہیں نوں جوانا
اوتھے بہسی خوش ہوکے تینوں دیسی نیک دعائیں
دعا رحمت دی کرکے اونوں تے پچھوں کلمہ کہسی
کرو عزیزا پچھلی ساتیں افضل وقت شریفہ

باب چہل و سوم در بیان آمدن بہیبت قبر حضرت رومان علیہ السلام

اول آوی میت اگے رومان نام فرشتہ
نیکی بدی اول آخر جیکجہ تیرے تھیں ہوئی
دقائق الاخبار دے اندر نال حدیث نوشتہ
ساری چا لکھیں کاغذ اوتے سب بینوں گھیوئی

ف اسواسطے اوسدی ہان دانا تو ... پیا کرو بابا جا ... اماں ہووے ... بلایا جاوے سب لوکاں والے ... نوں اپنی ماں ... جاسی واالد ... عمل دلپذیر

بیان حدیث عبداللہ ... ہے دقائق الاخبار ... سلام

قلم دوات سیاہی کاغذ بندہ آکھی ناہیں
ہو نہ دوات سیاہی لبہے قلم انگل ہے تیری
بریان تھوک نانکہدا ڈردا کہے فرشتہ حاظی
گرز لوہیدی گردن اوتے رکھدا نال غضب دے
نیکی بدی اول آخر لکھدا اسو جہ ساری
گردن اوتے جا خط بنہدا روز قیامت تائیں
منکر نام نکیر فرشتے اوستھین پچھے آون
رنگ سیاہ تے اکھین نیلی دی بولن عدا آوازے
رب نبی تے دین سلام اوہ پچھدے دسن غزرا
اوستھین پچھو شکل محمد حاضر کرد کھلاون
کہن مبارک اسد تیا ئین رحمت نال آوازی
سر ولون خوشبو جنت دی قبرے دیوچہ آوے
قبر باغ بہشت مومن نون نبی صاحب فرمایا
شکل پری خوشبو عطر دی کہ صورت بہتر آوے
مومن آکھے دنیا اندر ہرگز کوئی نہ ڈیٹھا
شکل کہی ایہ صورت میری عمل تیرے کل سوہنی
نزڈرکے موتی مومن ہوسی حیران پریشان
دیکھے موتی جن لیسا ہاں اجے کجہہ جنہین
نال پری دے صحبت کرسی خوشیان جو دل بہاوے
کافر کولون پچھن ملائک ایہا کل نہ گو در
گرز لوہیدی مارن اوسنون فائدہ کجہہ نہ ہووے

کہے فرشتہ دسان تینون ایہ بہانہ لاہیں
پاڑ کفن کر کاغذ دیندا لکھدا کارو جنگیری
خالق اپنے تہین ناڈریون کردیان فسق حیاتے
ڈردا آکھے چا اکواری لکھدیوان مین جہیدے
نہ اسدیدی حضرت رومان مہر خطے پرمارے
کُلُّ الْاِنسَانِ اَلْزَمْنَاہُ دے معنے ایہ دسائین
رب نبی تے دین دے باجہون ہور نہ گلا داون
جنگل نال ہٹین قبر نون کردیون دروازے
رب میرا اللہ دین اسلام مومن کرے عریضہ
مومن کہے پیغمبر میرا راضی ہوکے جاون
کہول دیون نزدیکیون سرتیون جنت دے دروازے
گور کشادہ ہووے اسدی نظر جتہے اسجاوے
یا ایہ ٹوا دوزخ والا بدکاران حق آیا
مومن او دے تھکے نال خوشیدے لے گل اسنون لاوے
جیسا ہو نہ پاکیزہ تیرا شہد شکر تہین مٹھا
دُر عدن گل ہار پریدے مومن موتی کہونے
حور پاکیزہ کہسی مومن ناہین کجھ زبان
وچہ انہیں ساعت جانن قربا بہوک ستیزن
انہیں ناز کرشمے کردیان روز قیامت آوے
کہسی ہے خبر نہ مینون کون محمد نور
لہو ہنجون مارگر زنہ تہین آخر تینین رووے

دوزخ دی دروازی کھلس ہر جو طرف انہیں
وچ گھٹ جاندی جیکے چھڑے مارے کجھ نہ دیکھو
عقائد والیاں سلیمان وچوں جابن عذاب قبر دا
جو شے روز مین سا او تے ہر شے سنے آوازی
گھٹ قبر دی بریاں تائیں جیویں کوہلو وچ گنے
وحدانیت ربدی والی ہوسی کجھ چشتابی
سنو مثال عذاب قبر دی جیونکر دبے او تھارا
ناکوئی اوسنوں ہا رنوالہ ناکوئی اوسنوں گھٹے
جیکر اُستھیں پچھے کوئی تین کی وگی مار
اوہ آکھے جو مارن والے مینوں جن تے بھوت
ناکجھ سدی منجی ہلدی ناکجھ لیف وچھونا
اینویں وچ انگ عذاب قبر دا بندیاں نظر نہ آوی
دنیا اندر رات نکاح دی جیکر خوش لگہ جاوی
اس تھیں جو سکا رہیا ناخوش ہو کے ستا
اس مثال جو رات قبر دی پہلی وچہ خوش سووی
جس میت نے رات قبر دی پہلی سخت لنگھائی
ہر دم پڑھو صلوٰۃ نبی تے اوہ شفیع گنہ گاران

تدا ہنی ڈوری صورت آوی اُستھیں بہی ل گنیے
کوک فریاد نہ سندی سُدی ڈوری اسی لیکھے
منسلازم وچہ نہ پچھو ذکر احبار ون کروا
جنان تے انسانان باجھوں سب جا اس کار بے
نبکاندی حق سہل سچانی جنہاں حکم نہ بہنے
لکھے ووڈے نوں وچ قبر وے ناکر بہت خرابی
ستے ہوئے نوں وچ گھرڑے کوکے کرے پکارا
ایسپر اوہ آواز کریندا جیوں کوئی گل گھٹے
اوہی راتیں گھر کن لگون سچ وسین توں یار
ہور پہاڑ زمین وے میرے سینے تے مضبوط
پر اس خوف کنوں اوہ ہووے جیونکر بندہ پونا
قادر بے پرواہ الٰہی میت نوں بچاوے
اُستھیں پچھے مردیاں تو ڑی عمر ساری سکہ پاوے
ہر دینہ جنگ زیادہ اوہناں رہے ہمیشہ جتا
ہر آمین وچہ فضل زیادہ اس تھیں پچھے ہووے
اوسدے اوتے آخر تکین ہر ہر رات سوائی
برکت نال صلوٰۃ نبی دی دور گناہ ہزاران

باب چہل و چہارم دربیان نماز خوف در روز جنگ گوید

مومن تائیں جنگ وچ ہٹے دشمن خوف زیادہ
گھڑی وچہ ادا کرن دی اندر ایسی حالت
وقت نمازی داخل ہویا اوہناں کیتا پڑھن ارادہ
ترک جماعت نہ اُٹھے کہسے مصحف کری دلالت

کرے امام جماعت تائیں دو ٹولے سن بھائی ۔ ہک مقابل دشمن ہووے ہک پچھے کھلوائی

پہلے ٹولے نال گذارے ہک رکعت ثنائی ۔ غیر ثنائی دو گذارے ویکھ وقایہ بھائی

ثنائی غیر ثنائی اندر ہکدو پڑھے رکعتاں ۔ آخر سجدے تہیں سر چائیے دوہویں ٹرن جماعتاں

جہڑے کھلے مقابل دشمن طرف امام دی آون ۔ امام پچھے جو آہے اگے جا اوہناں ٹر جاون

باقی جو نماز امامے اوہناں نال گذارے ۔ ٹُجھ سلام ہکلا پھیرے ایہ ٹر جان پیارے

نام اوہناں دا مسبوقانہ پہلیاں دا لاحقانہ ۔ باجھ قرائت تم کریہن وچ رموز جواناں

لاحقانے جد مکائے نماز دہا ڑے جنگ دے ۔ مسبوقانہ پڑھن قرائت مسئلے رنگا رنگی

جیکر اتھیں بہت زیادہ خوف ہووے جند جاوے ۔ گھوڑی اُتے نال اشارت پڑھن جدھر ہو وے

کو وچ نمانے گھوڑے چڑھیا یا تلوار ین مارے ۔ یا ٹریا جو مُصلح ناہا ایہ مفسد کل پیارے

جس جائی ڈر اتنا ہووے ترک جماعت نہ آئی ۔ بے عذرا جو ترک کریندا جان منافق بھائی

ہکدہاڑے جنگ دے اندر گئے رسولؐ خدا ۔ پیشیں تائیں نال جماعت کیتا نبیؐ ادا

کافراں ڈٹھا حضرت تائیں بہت کیتو نے غم ۔ وچ نمازے قتل نہ کیتا کیوں نہ کیتا کم

ہکی کہیا سرور تائیں ہے نماز ہک ہور ۔ جس وقت اوہ پڑھدی ڈٹھے وت کرساہاں زور

اجے حضرت دیگر تائیں شروع نہ کیتا مول ۔ حضرت جبرائیل خدا نے گھلیا حکم نزول

دو ٹولے اصحاباں تائیں کرتوں یار پیارے ۔ ہک پچھے ہک سوہنہ دشمن ول کرن جماعتی سارے

نال جُسّی دے رہن ساریں نیزے تیغ تے تیراں ۔ وچ تفسیر حسینی لکھیا خوب ایہو تقریراں

ہر دم پڑھو صلوٰۃ نبیؐ تے کہیا میں ہر باب ۔ برکت سرور اللہ میری کرے قبول کتاب

باب چہل و پنجم دربیان نماز در کعبہ شریف گذاردن گوید

کعبے اندر جائز پڑھنا فرضاں سنت نوافل ۔ حُبّ کعبے دی دل وچ رکھو کدیں نہ ہوو غافل

وقت جماعت کٹھا امامے ہو جاوے جس پاسے ۔ اوس پاسے پٹھ مقتدیاں تاہیں ہیو سواسے

روا نماز نہ ہوسی اُسدی جو کنڈ کر کہلو تاہی
نماز پڑھے کوچھت کعبے تے جان کراہت تائیں
اقتدا کرہین مومن چار چوفیر کہلوون
جیہڑی طرف امام نہ ہوون اوہ نماز اوہناندی
لکھ نماز پڑھے کو باہر کعبے ہک برابر
پنجیے بیت مقدس اندر ہکدا جان ثواب
ایہ چار مسیتاں ہین افضل مشرق مغرب تائیں
توڑے ہک سنہری ہووی دوجی سڑنے کانے
دور کعتاں وچہ سونہری چار نہ ہوون مولے
نال عوارض درجہ ودھے جیونکر پچھے عالم
بیت اللہ تے بیت مقدس نبوی ہور قبا
ہر دم پڑھو صلوٰۃ نبی تے مومن مسلم سارے

لگے مونہ امام اپنے دے وچہ جماعت پروتا
حکم برابر ہرہک تائیں غیر ہووے یا کئے
بعضے بہت امام اپنے تہین نزد کعبے دی ہوون
طرف امام اماموں نیڑی جان تنہاندی جا نہ
مسجد نبوی ہک گذارے فضل ہزار اکانا
وچہ قبا ہک عمرہ ودھے نال حدیث حسانے
ہور تمامی یک برابر ہیچ ہیچ کتے نہ جائین
سونہری ویکہ نہ ہجین ہولے رکھین وچہ دھیانے
ایہا حکم مسیت غریباں جھگڑا کردی بھولے
نال اصالت یک برابر نادر تہیں اے سالم
پڑہن نماز اوہناندے اندر کرے نصیب خدا
نال سلام رلا ہو بھائی ہوسو رب پیارے

کتاب الزکوٰۃ

اصیل مسلمان عاقل بالغ مالک تام نصاب
ایہ ست شرطاں وچہ زکوٰۃ اٹھوں وی نوجہ
مگر تقدم جائز سالوں نقل صحیح کتاباں
نصاب تمام نہ ہووے بھاویں پنجاندے ہتہ مال
دو سو درم کسیدے ہتہ وچہ سو اوسدے سر قرض
پر بعد وجوب زکوٰۃ دے جو ہووے قرض ایں
دو یا مال مکاتب دے ہتہ ناہیں تام نصاب

نصاب نامی ہو شرط زکوٰۃ نے سالوں بعد شتاب
دیوے جتھے رب فرمایا فرض ادا نا سجہ
ہور جو مالک ہک نصابے دیوے بہت نصاباں
وکھو وکھ دسیساں تینوں پنجاندا احوال
زکوٰۃ نہ لازم اُسنے ادتے عاصی کہہ اعرض
زکوٰۃ نہ ساقط وچہ قبا وے عالم گیر دسایں
باجہ ادا ہر زکوٰۃ نہ اوہ بتیے ویکھو کنز کتاب

ثواب عمرہ دا اک نماز پڑھے ہیں وچہ مسجد قبا دے ١٢ محمد دلپذیر

تریجی صورت دبیا جنگل لدہا ناکجہ سال
پنجویں صورت دیون والا پکا منکر ہویا
جو دبیا مال لبہایا رب ظالم بھی پرتایا
جتنے ورہیاں ہتھ مالک دی آیا نا اوہ مال
کسے مال دبیوے گھرے اندر لدہا ناکجہ سال
ہور اسباب جو گھر دے ہوون مال بدضروری
جیونکر تھال کٹورے ہوون ہور کڑاہی دیگان
غلہ ہووے کہاون کارن توڑی سے مانند
مال چوری وچہ رد فریضہ اینویں غصب ربا
کسے صدقہ فطر کفارت ستی حج یا نذر خدا
زکوٰۃ دیوے کو نیت باجہوں بلکل فرض نہ ہو
جدا کرے کو نیت کرکے قدر زکوٰتے والہ
ہور جے کسے نیت غلہ وی ہتھ روپیہ لیتا
ایہ دو مثالان ادا زکوتے دلیتے خوب لکائیں
کو مال تمامی راہ خدا دے سارا جا لٹائے
کو نیت زکوتے کرکے دیوے دمڑی یا مٹھ دانے
کس نیت کرکے ادا زکوتے جدا نہ کیتس مال
ادا زکوۃ نہ اس صورت وچہ عالم گیری بھاکھے
اینویں جیکر آکھے کوئی جو دیوان اس سال
کسے ہتھ فقیر روپیہ دتا نیت زکوٰۃ نہ کوئی
جو لگ ہتھ فقیر دے اندر اوہ روپیہ ہووے

یا کسے تے چٹی پا کے ظالم کھیا مال
عاجز ہے گواہان کولوں لینے والا ہویا
منکر نوں ہدیت ہوئی دیونا سب لکایا
اِنہی دے زکوٰۃ نہ واجب تام نصاب بہال
جد لبھے تا صدقہ واجب وچہ مسعودی بہال
اونہا توچہ زکوٰۃ نہ واجب ویکھو کنز قدوری
یا جو گھوڑے چڑنے کارن ہور پوشاکان زیبان
ہور جو کسے نال چوریدے مال بگانے آندے
زکوٰۃ نہ وجب انہیں جائیں کہندے کل علما
اس قرضوں زکوٰۃ نہ ساقط وچہ عالم گیری آ
وقت جدا یا دیندیاں نیت لازم کرن ہرو
فرض ادا ہے تھوڑے دیوے کرکے نیت ویکھالا
وِچہ بازارے نیت زکوتے ہتھ فقیران دتا
وقت جدا یا دیندیان آیہ دو وچہ دسائیں
نیت باجہوں مختصر وچہ فرض ادا ہو جائے
ہک کوڈی بھی وچہ حسابے اتنا ادا بجہانے
اُستھیں پچھے نیت باجہوں دیندا رہیا سال
مگر جے سائل پچھے اوتھیں زکوٰۃ شتابی آکھے
اس اندر ہیں نیت زکوتے تا بھی روا نہ بہال
اُستھیں پچھے نیت زکوتے دیونولے کیتوئی
نیت روا وچہ عالمگیری ناکجہ پڑے رو دے

نیت موکل دی ہے کافی حاجت نہیں وکیل
جے وکیل ہے نیت باجھوں دیندا یاں وکیل
ایہ مسئلہ وچ عالم گیری پہلے دفتر تک
ہور ذمی وکیل زکوٰتے اندر جائز نا کجھ شک
امان ہلاک ہووے کسے کولوں قرض دا قیمت بھر دا
بدلہ دیندا یاں وچ دلیندے نیت زکوٰتے کردا
ایہ لا یجزی وچ فتاوے عالم گیری ڈٹھا
ہور دساں اک مسئلہ تینوں کیا عجائب مٹھا
کو غنی قرض تہیں پاک کریندا عاجز جان فقیر
اول بخش لاہنے وچ گہنے ادا زکوٰۃ اوس گھر
کو ہویا شخص زکوٰۃ سر تے ساقط جان زکوٰۃ
مگر جے کرے وصیت مویا وارث دین خیرات
کو ادا زکوٰۃ کرے غیر دی مال بھی ہووے غیر
جے مالک جا جائز رکھیا ساقط نا یا ویر

بیان مقدار نصاب زکوٰۃ گوید

ساڈھے بونجہ تولے چاندی دو سو درم کہاوے
روک ہوون یا گہنے زیور ایہا وزن بنائے
زیور بیکا ملک زنے دا عورتاں دے سر فرض
بعد نکاح جو زوجہ زیور عورت نا کجھ غرض
اس سبب جو مرد زناں نوں زینت کارن پاوے
بخشے باجھوں ملک زناں دا ہرگز نا ہو جاون
وقت لڑائی ملک اساڈے اکثر مرداں جالی
زناں رسکے پیکے بہجن کہندی بتر والی
معلم ہویا جو ملک زناں دا کردے ناہیں مول
جیکر ملک کریندی زیور پھر کے پیٹے سول
فرض زکوٰۃ چالیواں حصہ روک ہوون یا گہنے
کھوٹ ہووے تا نقرہ غالب گھر ہوون یا لہنے
کھوٹے ہوون یا روپے قیمت جا کر وائین
دو سے درمان نوں ان جد بہجن تن پنج زکوٰۃ دسائیں
لوہا لون تجارت کارن کوئی شئے خریدے
قیمت اوس نصاب نوں پہنچی دیہ زکوٰۃ رشیدے
جے نیت تجارت ہووس ناہیں تاں ڈھیر لڑے رکھے
سال تمامی گرد یو جدوں روڑی ناہ لے جکھو
زکوٰۃ نہ لازم اوس دے اوتے صدقہ تے قربانی
تر بحا نفقہ ذو رحماندا واجب استنے جانی
کو مالک ہویا کسے متاع دا نال ورثے بہاکے
باجھوں نیت تجارت اوستے فرض زکوٰۃ ادائی
کسے مال زیادہ وچ ورہیدے ہویا اپر نصابے
گھٹ معاف تے چالیاں اندر ہکو درم حسابے

کو دو سی درم وا مالک آہا اوہا سال لنگہاسی
کو مالک رہیا نصاب کامل دا اول آخر سال
زکوٰۃ فرض ہی اوسدے اوتے دیوے نال حساب
کسے پچھے سال تمام دے ہویا مال ہلاک
پر جے اندر سال دے باقی رہیس نہ کجھ
چہلیاں اوٹھاں دا کوئی مالک ہندا رات پچھے سال
زکوٰۃ فرضیہ وچہ نصابے ناہیں وچہ معاف
کو دو سی درم یا دیہ دیناراں مالک رہا رہیا
اس جہان زکوٰۃ نہ او دتے اگے لیسی عذاب
کسے اول سال زکوٰۃ نہ دتی مالک دیہ دینار
اوہ دینار جو حق فقیراں ہتہ اونہاں دے دینار
اوٹھاں گائیں بکریاں دا دھا جتنا اندر سال
آیوا اپنے جنسی رلا رکھدہ ہین کل اقسام
ہک مثال دساں ہین ہنیون کل قسماں دی یار
کو پنج اوٹھاں دا مالک آہا وچہ ولے ہے پنج ہو
سال پچھے دو بکریاں وچ جب پوے اوہ زکوٰۃ
کو سو درم دا مالک ہووے وہ ہووس دینار
درم دینار متاع رلا کے ہک نصاب بنائی
سونے نفع تا سونا دیوے چاندی نفع تا چاندی
پیر ایہ قول ہے صاحبیہ دا قیمت کہے حنیفہ
سو درم کسے تے دہ دیناراں قیمت گھٹ دیناراں

چھ درم زکوٰتے سال آئندہ دیوے تد خلاصی
وچہ ورہے کجہ مدت آہنیوں وچ وچہ نصاب والی
مختصر قدوری ویکھیں ہور جو کنز کتاب
صدقہ ساقط اوسدا ہویا جاں گناہوں پاک
تا زکوٰۃ نہ اودتے واجب وچہ مسعودی کجہ
فنا ہوئی ہن پنجھی پجھی بنت مخاض مالک
تاہیں بنت مخاض آیوئی مختصر وچہ صاف
باجہ زکوتے سال گذشتہ کلی مال فنا
سبب تاخیر زکوٰۃ دے پاراں وچہ مسعودی باب
دوجے سال واجب اوہ دتے وچہ مسعودی یار
دوجے سال نصاب نہ پوری ہو جب ایہ دسیندا
تا ل نصاب لاتوں بہائی وقت زکوٰۃ سمہال
گائیں اوٹھ دینار رپیہ درمے درم تمام
شرح کنز دے وچوں ڈٹھا جسدا نام معیار
اوس خرید کیتے یا بخشے یا وارث ہیو گور
ایہ مثال کافی ہر قسمیں ہسین تد نجات
یا متاع تجارت کارن سو درماں دے یار
نفع زیادہ جسو چہ ہووے ہتہ فقیراں پائے
ایہ معلوم صرافاں کو لوں پچھیاں گل ہو جاندی
سو درم قیمت جے پنج دیناراں دینہ زکوٰۃ شریفہ
ایہ نصاب زکوٰۃ فرضیہ کہیا شاگرداں یاراں

دوسے درم رپئے بجستے لازم پنج زکوٰۃ
جے چار دینار زیادہ ہووَن جستی دیہ دینارا ن
چہلیاں وچون ہک رلائی نال زکوٰۃ اولدے
ہردم پڑہو صلوٰۃ نبی تے آل بھی نال رلاہو

ویہ دینار سونے وچ او ہا دیوی تد نجات
یا چہل زیادہ دوسے درمان ہو یا خمس شمارا ن
چار دیناران چون چہلم مال لدہین ہیلدی
مال پاکیزہ نال زکوتے باقی تن من لاہو

باب چہل و پنجم در بیان قسم زکوۃ گوید

کہان لدہے کسے چاندی سونے یا لوہا یا پارا
توڑے زمین عشری ہووے ہووے یا خراجی
جیکر زمین ملک نہ کسے تا ایہ حکم ہویوئی
جو شروط زکوتے اندر اس مالی وچ ناہین
سال لگہن تے نیت کرنی نہ بجا جان نصاب
جو ملی اینی تہین جد لبھے سارا آپے کھائی
کسے پہاڑ وچون فیرفذہ لدہا یا موتی یا عنبر
ستیان اندر موتی پیدا ہوون وچ دریاوان
عنبر آکہن جھگ دریاوان بعضے گان دا گوہا
حکم کنز دا دسنان تینون کنز دقائق اندر
جے اوہ خزانہ لدہا کسے وچ اسلام نشانی
اوسدا حکم لقطہ والا آپ فقیر تا کہاوے
جیتہی خلقت بہت اکٹھی جیوان بازاریان
جیکو چھڑے مالک بنکے پچھے دس علامت
لدہی شئی پوشیدہ رکھے تا مالک ہتہ آوے

پنجوان حصہ دیون فریضہ لاہے سر تہین بھارا
باقی رہنے لبھنے والا ویکہ بدون سراجی
جیکر مالک قائم ہووے سبھا کہاوی سوئی
جامع الرموز وچ ڈیکھین واقف ہووین ناہین
توڑے مکہا تے قضائین ہووے حال خراب
زمین اندر دو روایتان وچ کیہو وچہ وقائے
اتہان اندر خمس نہ لازم نال شرع دے آم
فیروزہ تے عنبر اندر بہتے قول وساوان
جامع الرموز جو ویکھے واقف ہوسی اوہا
جو زر وچ ٹبے آدم زمین اندر کرسندر
اسم اللہ یا کلمہ طیب یا وچ آیت قرآنی
آپ غنی تا ہتنہ فقیران مدت بعد بہجاوے
انہین مکانی مالک تہیں ایہ دیون دیان نیتان
نال تیقن وچے اوسنون چہٹے رفو قیامت
مت کو لچا نال قسم دے ڈہیان شور مچاوے

جیکر لبھے شئی کھاوندی رکھیاں ہووے خراب
جو شئے ڈھٹھی نظری آوے ہتھ نہ پاہوَل
جس خزانے وچوں نکلے کائی کفر نشانی
پنجواں حصہ وچوں دیوے باقی سارا کھاوے
مالک اُسدا بادشاہ تے جسنوں خط لکھ دِتا
جیکر خطے والا مالک کوئی ہتھ نہ آوے
طرفین کہیا جو آپ کھاوے یوسف کہیا کھاوے
اسلام کفر ہر دوہاں نوں جوں جسنوں نہیں نشانی
دار حرب دے جنگل وچوں مال لدھا مستامن
مستامن دی معنے سنتوں مسلم گیا وپاری
جیکر وچ حویلی اونہاں مال لدھا مستامن
جے مالک نوں دے ن دتس ناہیں دار اسلام لیایا
جیکر لبھوس متاع اونہاں دی جیونکر ہانڈی کپڑے
جو اوہ زمین نہ ملک کسی تا ایہ حکم پچھانی
ایہ بھی قسم زکوٰۃ دے لے ہین مسئلے بہت غریبہ

اوہ بھی غنی آپ کھاوے عاجزاں دیوں صواب
ہتھ وچہ نبیاں ہووے ضمانت اندر شرع رسول
جیونکر بت یا نام عزادا یا لکھیں شیطانی
جیکر اوس جائی دا کوئی مالک ہتھ نہ آوے
پہلی واری جد اوہ ملک کفاراں تھیں لیتا
بیت المال اندر جو باقی مال خوسیدی یاوے
توڑے نکلے وڈے یا کافر مسلم دے ہتھ آوے
وچ رموز دو حکم پچھانی ویکھ اوتھوں اجانج
عیش کریتے سارا کھاوے کدیں نہ ہوسن ضامن
طلب امن دی بادشاہی نہیں لیوس کنے راہی
رد کرے اوہ مالک اوتے آپ کھاوے تا ضامن
مالک ملک بلید دا ہوسی طرفینے فرمایا
پنجواں حصہ کڈھے اوتھیں باقی گھر لے اپڑے
ملک ہووے تا باقی دیوں خط والے نوں جانی
جامع الرموز تھیں لدھی عمدی شرح عجیبہ

بیان زمین عشری

زمین عشری یاں درختاں تے او شہد ہووے یا پھل
دہواں حصہ ہر شئے اندر تھوڑے قدر قلیل
جو شئے سال تکیں نہ جاوے تھوڑی سنے منا ندی
جیکر طاقت سال دی رکھے تا بھی قدر دسالی

یا کجھ پیدا زمین وچوں ہووے نال فضل
ابو حنیفہ نے فرمایا دیہ توں یار جمیل
پیدا ہووے عشر نہ لازم صاحبے فرماون
دو ہزار تے دو سے سیر تدن عشر فرماون

لکھ دِتا ہویا ہووے
بادشاہ نے جو مِن
صوبے ہوندے لیکین
بادشاہ اندی طرفوں
وچہ ملکاں دے طلب
امن جو جیکر لبھے
کرے مسلمان نوں کجھ
متاع وغیرہ دار الحرب
تھیں لئے نہیں کوئی
مالک اوس زمین دا
جتھوں لدھا ہے اوس
نوں تا لازم ہے جو

بیان زمین عشری

دیوے پنجواں حصہ
وچہ راہ مولا دے
لیکن زکوٰۃ اوس دی جائی
باقی آپ رکھ لے اتے
نہ جیکر لبھو کوئی
مالک اوس زمین دا
تا باقی مال لبھا اوہدا وچ
حصہ پنجواں حصہ
دیوے اوہ بادشاہ
نوں یا صوبے نوں

سیئو گشتش تھوم تے وصل ایہ بنجاون سال
جیکر پانی نال مینہاندے یا دریاواں سیجے
مگر وچہ گھاہ لکڑی تے کانے عشر نجانو کوئی
جیکر زمین نال ٹنڈاندے سیچے یا گھٹ بوکا
حق اللہ دا اول کڈھیں بھوں کڈہ مزدوری
نہر کھٹاوے شہر پواوے ہور جو لگے اوتے
جامع الرموز دے اندر ایہ بیان مزوری
پانی نہران تے دریاواں ہور جو سیجے مینہاں
جو کوئی نہر زمین دے مونہہ تے عجمیاں کھٹ بنائی
سیحون جیحون تے دجلہ جانے جو تھے جان فرات
جو زراعت آب اہناں تھیں کیتی رب سیلاب
زمین عرب تے بصرے دی ہور جو ایمان لیاونز
جو اوہ زمین بعد فتح دے لشکر نوں ونڈ دیوے
زمین سواد تے دو یا جتے غلبہ شاہ نے پایا
تریجا ملک جو صلح ملک نے کیتا جنگ نہ ہویا
موئے زمین کسے جنگل اندر کڈھ ہے صاف بنائی
متصل اوسدے جے عشری ایہ بھی عشری ہوئی
دو قسم خراج بچھیانی بہائی ہک دا نام مقاسم
مراسم جمع رسم دی جانو حضرت عمر بنائی
ہر وگہی دا تناں لیندے جو تے کنک برابر
پنجدرم جو دگھا ہووی تر ترکاری توری

صاحبیہ نا عشر دسیندی وچہ رموزی بھال
مختصر اندر ایہ لکھیا عشر تداہیں ویچے
ہور جو ہووے مثل اوہاندی دیکھ نہر جیونکر ہوئے
دہوان حصہ وچوں دیوے حق خدا دا لوکا۔
حق خدا نہ بھنے کوئی تا رب گھتے پوری
مصلحت زراعت اندر خرچ عمالاں بھتے
عشر خراج اندر ایہ دتیاں ہوندی بہت قصورے
وچہ رموزے دہوان حصہ دیویں تدہ دہیان
یا جو جا ر عرب دے اندر جان خراجی بہائی
پیدایش اہاندی دہواں حصہ یوسف کہے زکوۃ
تا دہوان حصہ کہے محمد وچہ رموز کتاب
چوتھی زمین جو غلبے فتح عالم کیا فرماون
مختصر اندر اوہ عشری دہوان حصہ لیوے
بعد فتح دے ہر گھر اندر آپنا اہل ٹکایا
ایہ ترے زمیاں جان خراجی مختصر تھیں ڈٹھا
اوسدا حکم ہے نزد والی تے عشر خراجی بہائی
نزد خراجی تا خراجی جیہڑا کرے نہ کوئی
دو جیدا نانو جان موظف ہک سواد مراسم
اہل سواد کولوں اوہناں لیا ہکدرم ہک پائی
وچہ عدالت مثل عمر دے ناہیں کوئی اکابر
انگور کھجوراں دونا جیکر دتہ رکھانو چہ تھوڑی

تھوڑی وِتھ دساں میں تینوں ہوڑ وچ سماوے — جو گڑیا چاہے مُدہ رکھانو چہ ہرگز جا نیاوے
جیکر بوٹی باغدی ہوون بہتی دور دوراوے — اوہ وچہ ونڈواڑ یاکیسر بیجے یا کسنا گاوے
ہن ہر وگمی تہیں موجب طاقت مالک گہنو ہالا — ثلث خراج یا چوتھا حصہ اوہ نہایت چالا
زمین عشری یا پانی عشری ایہ ہو مشکل اسان — زمین خراجی آب خراجی ایہ بھی سہل بیان
زمین خراجی کولوں آب خراجی رب ہٹایا — اوسنوں پانی عشری لا کے مالک فیر لوایا
اوہ زمین ہن عشری ہوئی نال ابیٹہ خراجی — وچہ رموز سے ویکھیں بھائی تا دل ہووے راضی
آب عشری وچہ زمین عشری لگا ہکدوار — انتہیں بیجے آب خراجی تا بھی عشر شمار
جے آب نہر دا اوہا ورہایا اوہوں گھٹ نگو — وچہ رموز سے دیہوان حصہ دہوان نادس چلے
جو زراعت کل ورہایا اکثر پیوے پانی — دریاواں تے چشمیاں سندا تاتوں عشر بجیگے
خراج نہ واجب جیکر آب خراجی گیا کھیتی — یا غلبہ یا آفت مارے گئی زراعت سبھی
آفت جان ہانند کیڑیدی یا مٹڑی یا بڈی — یا مکڑی آوے بہید کھاوی کسے سبب اوڈے
جیکر قادر ہوسے کوئی گڈہے نا کجہ مول — خراج نہ ساقط وچہ قضاۓ ویکھو کرو قبول
زمین خراجی دا کوئی مالک ہووے مسلمان — یا خریدے کافر کولوں جان خراج عیان
جیکر عشری کافر کسے مومن تہیں مل گہدی — کافر ابہ خراج لگائین ایہ عداوت سندہ ہے
ہردم پڑہو صلوٰۃ نبی تے آل ہنہی نال الاہو — حضرت تے تجنینا والا ایہ بہی بہت کما ہو

باب چہل و ششم دربیان زکوٰۃ چوپایان گوید

زکوٰۃ واجب چہ چوپایاں جیکر ہوون سائم — اکثر سال چرن وچہ جنگلاں ہرلی و سہی تے قائم
اوٹھ گاں تے بکریاں بھیڈاں مجھیں گھوڑیاں گھوڑ — سائم ہونا شرط انہانوچہ کھوتے خچر چھوڑی
کھوتیاں خچرانوں گہر اندر جیکر کجہ کہوائے — یا سال تمامی باہر چگیں تا بھی کی ہو جائے
اوہناں چوپایانوں جنگلی عادت نال چراون — کھوتیاں خچرانوں وچہ گہر دی عادت نال کھواون

کہوتے خچر نے جتنڑے گتے جیکر نیت و پار
زکوٰۃ اونہاندی قیمت جد نصابے پہچ گیائی
کو چھ مہینے باہر چگائے چھ مہینے گھر
توڑے تے بکروٹے وچھے اینویں جان وچھیر
تبع دے معنے رہن پچھے چگن ہتر گھاہ
سالون گھٹ ہوون تا چھوٹے جامع الرموز کہیا
نکے بھتے وڈے تھوڑے جان کہیر تمامی
پنجان اٹھانو چہ ہک بکری ویہان نوچہ جا
سال تمام نے دوجے ورہے چہ پیر ہوو اس نچے
جیکر نیت و پار دی ماںگت نا ناہین ہک معاف
چوہیاں تیکن جان معافی ہوسن چار چار
رستے لہلے تے نا بینے ہورجے ہوون بعضیہ
اوٹھ ڈاچی دا حکم برابر بختی عربی بہی
پنجھیاں تہین جد اوتے ودہن جیکر ہوون جتنڑے
دہ معافتے بنت لبون دے درمیان بے ٹوڈی
چھتیالی تا حقہ دیوین نو معاف پچھانی
چوداں جان معاف عزیزا سٹھاں تائین حقہ
اکاٹھ ہوون تا جزعہ پچھانی معنے کی اٹھ پورا
توڈی دا نام ہر جا اندر توڈا کہتے نہ آئے
پنجھتراں تائین جزعہ دیوے چوداں جان معاف
نویاں تائین دیندا جاوے دو وین بنت لبون

عالم گیری دیو چہ لکھیا تدن زکوٰۃ شمار
وچہ فتاوے عالم گیری تدن زکوٰۃ آیا ئی
اوسدے اوپر زکوٰۃ نہ واجب چہ رموز مگر
زکوٰۃ انہا نوچہ واجب ناہین باجہون نبھر دوبر
وچھیک ہیک نہ جا علیحدہ ایہ تبیع دا راہ
سال تمام لنگھیے تا وڈے صدقہ لازم آوے
توڑے چلہیا نوچہ ہک ڈا عالم گیری جامی
پنجھیاں اندر بنت مخاض سنتون برخوردا
درد والیدے وہی دے معنے باگیہن وس سیجے
جیکر نیت زینت گھوڑی جا معافی صاف
نال فکر دے سمجھین بھائی پنجا نوچہ بزبا
انہاں چوپایاں دے اندر جان زکوٰۃ فریضہ
جامع الرموز تے وچہ قدوری اینویں جان صحیح
بنت لبون اونہانوچہ واجب دینا جان بیخطری
ماں اسدی ہن پہیر لیاری دو زہیکے چھوڈے
حقہ ترین وچ رہیاندی توڈی جو تھی پیر سنجانی
حق لدن وا دستے ہویا معنے خوب سکا
چیون وچ رہیاندا پیر خامس وچہ ایہ مسئلہ مشہور
جے توڈا تا وچہ رموز دے قیمت کری ادا
ہک وچ ہے دو بنت لبونان ایہ لیکہا ہے صاف
ہک وچ ہے دو حقے دیوے تا کر جان نکھاروں

بیان زکوٰۃ اسپاں

وچہ جو تہے سالدے اے معنے حقہ دے خوب لکھے ہین مصنف ہوراں نے وچہ متن دے جو ہو جاندا ہے او بیاسدے حق لدن دا فاذا زادت

چودان چودان جابن معاف ترین صورتان وچہ
چھ ویہان تاں جابن وقتی جد ووہن پنج ہو
اس صورت وچہ جابن معافی تیران اوتھ بھراوا
پنجھ ووہن تاں بنت مخاص چہتری بنت لبون
اتھین تے بجھی لیکھا پکڑین اُدہون ہون مُت
پنجاہان تیکن جہتریان تے بجھی ہوسی حقہ یار
پنجاہان اوتھان وچہ حقہ ہویا اس اعتبار
دسی اوتھ جے ہووے سائم اوسنون ایہ خیال
چہلیان اندر بنت لبون وچہ پنجاہان حقہ
اوتھاندی زکوٰتے اندر ہور مسائل کل

لیکھا کرکے سمجھین بھائی نال جاوین رج
ہک بکری دو حقہ دیوین نا ہور با چور
ہر پانجے وچہ بزر یادہ دو حقہ دیہ باوا
چھتالیہ تا حقہ ترے دیہ ویکھو کل متوں
چھتیالیہ تا حقے چار یا در کھین ایہ ت
بکریان بنت لبون مخاص ایہی نال شمار
ایہا لیکھا پکڑی جاوین توڑے لکھ ہزار
بنت لبون دویے پنج مرضی یا حقے دس چار
وچہ فتاوے عالم گیری ویکھ بھائی نکار
صیحح کروتے کجو مینون جتھے ویکھو بھل

بیان زکوٰۃ گاوان

تریہان گائین اندر وچھا یا وہی دی وچھی
چالیان اوتے ہک گئو وہی ماہین وہ معاف
دہ ووہن تا چہ تھا حصہ قیمت دیہ مُسنے
دیہ دہن شہ گائین ہویاں وچھیان یا وچھے
سٹھاں تھین جد اوہ ووہن نو معاف بھائی
چالیان وچہ مُسنہ آیا تریہا نوچہ تبیعا
ہک ورہے دا وچھا وچھی اوس تبیعا نام
کدین مسنہ کدین تبیعا ہر دہا کھے ہوسی +
ایہا لیکھا پکڑ بجاوین سی ہزاران تائین

دو ور ہیاندا وچھا وچھی وچہ چلیہاں ہچھے
چالیوان حصہ دیہ مُسنہ کرکے قیمت صاف
پندرانو چہ تری حصے قیمت مال والمت گینے
دیہ زکوٰۃ نہ ہوون نگڑی سال گذشتہ ہچھے
دہ ووہن تا ستر ہویان لیکھا ہور سنجھانی
دو ور ہیاندی وچھی وچھا ایہ مُسنہ تہیا
ہر دہا کھے سٹھان تے پچھے ہلے اوس مقام
زکوٰۃ مجھین تے گائین برابر عقلوں ہار دسی
ستران تے پچھے دو مسنے جد ووہن دہ گائین

چھ ویہان گانو سالم ہووے جیونکر مالک چاہے — ترے مسنے یا چار تبیعی فرض سری تہیں آ ہے
چہلیا نوچہ مسنہ دیوین تریہا نوچہ تبیعا — وچہ فتاوے عالمگیری مسئلات بہت تہیا۔

بیان زکوٰۃ گوسپندان

چالیہ بہیڈان بکریاں ہوون جیکر لگے کھول — زکوٰۃ انہا نوچہ ہک بہاڑو عالم گیری قول
چھ ویہان تک ہکو بکری جیکر ودہے ہک — ڈولیوین دو سیّان تیکین لاہ دلیدی سک
دو سیّان تے ہک زیادہ ہک گہٹ سے جان چاہے — ترے بہاڑو صدقہ آیا جیون وچہ چار شمار
او تھہین تے بہوہک سو اندر بکری ہک بچہانی — توڑے ہونی سے ہزاران ہور نہ لیکھا جانی
چالیاں تے بہی اتھیان تیکین جانو کل معاف — ہک ودہے دو دیہ زکوٰۃ دو سے تیکین صاف

بیان زکوٰۃ اسپان

گھوڑے جیکر مفرد ہوون وچہ نکائی گھوڑی — زکوٰۃ اونہاندی توڑی سائم ابو حنیفے چھوڑے
مشترک ہوون تا دیوے قیمت چہلم حصہ — جو قیمت نصاب توں ہیجر غنی ہووے یا لسیا
ہر دو سے درمان تیکین پنج دیوی یا ہر ہر دینار — ایہ وچہ قدوری مختصر وے مالک جیوین خیار
جو دو سے درم گھوڑیدی قیمت آئی پنج زکوٰۃ — مزکی نون دینار دیون تہین ہاں وچہ کفایت
درم شرعا ترے ماسے ہکرتی پنجوان حصہ — ساڈھے چار وزن دینارے سارا سنتون قصہ
چھ آنے تے ہک روپیہ درماندا تخمینا — دینار سونے مل چھ روپے سنتون یار نگینہ
شرع شریف اندر جو اینوین ہین کیوین ہووان طول — جو کجہ کہیا مجتہدان سر پر چشم قبول
علوفہ وچہ زکوٰۃ نہ واجب اینوین بچہ حوامل — کنز قدوری مختصر وچہ تریا جان عوامل
علوفہ جانو اوہ چوپایے وچہ گہران گہاہ چردے — حوامل کلی لدن والے کم حشلائق کردے
عوامل جہیتن ہان اگے بعضے جہیتن کہوہ — بعضے کجیاں کہوہاں چون بو کے کڈہن ہروہ

واجب جان میانہ دیونا اعلے ادنے چھوڑے — جے اعلے ادنے لئے زکوٰتے ات بہت کیتا کورے
ادنے قیمت پنج روپیہ اوسط ہوون ہشت — اعلے دا حق نو روپیہ گھن شرعدی مت
ادنے وچہ دو نال بھی گھنے اعلے وچہ دو برے — اوسط دا حق پورا ہویا ات بھنت عال ورتے
ہردم پڑہو صلوٰۃ نبی تے ہردم نال سلام — ہر دو ہاڑے دہاں تائیں یا ہو کل آرام

باب چہل وہفتم دربیان احکام عاشر گوید

بادشاہاں بنج راہ وے اوتے جو عاشر کہلوایا — اوہ زکوٰۃ سوداگراں کولوں گھنے رب فرمایا
مومناں تہیں چالہیواں حصہ لئے شرع فرمایا — ذمیاں کولوں ادہ بیڑے ویکہو شرح وقایہ
جو ویاپاری سالوں منکر یا آکھن قرضائین — خواہے مسلم خواہے ذمی ہر نوں قسم چوائین
اینویں قسم دیوے اونہاں تائیں جے آکھن اساں دتی — ہک عاشر جو پچہے ملیا اُس اساں تہیں لیتی
جیکر عاشر اُس وی رہی وچہ جانے ہور نہ کوئی — کوڑا جانے اونہاں تائیں شرح رموز کہیوئی
جے اونہاں کہیا دتی اساں اپنے ملک فقیراں — چہار پایا نوچہ منے ناہیں ایہہ ہے حق امیراں
مالک نصابدے حربی کولوں گھنے دہواں حصہ — جے کسے وسیا مول نہ ہووے جو اونہاں دا قصہ
جیکچہ خبر نہ ہووی حربیاں کیکچہ لیندے اساں — تاز یادہ روانہ لینا پورا گھنے مسّان
جو ویاپاری مومناں کولوں حربی گھنن سارا — تاہی سارا مول نہ گھنو دہو وطن گذارا
جیکر حربی مسلماناں نوں سارا کرن معاف — تا عاشر مسلم کجہ نہ لیوے میتنی مسئلہ صاف
کو کافر لگہے عاشر کولوں لے کے مٹ شراب — اوہ شرابدی قیمت اوستہیں گھنے نال حساب
یا کافر لیکے سور لگہن یا ہونے کسے امان — عاشر تائیں جائز ناہیں کرنا مول ڈہیان
جیکر حربی سالوں اگے وطن اپنے تہیں آیا — عشر گھنو پہر دوجی واری ویکہو شرح وقایہ
جیکر جابے نال مسلماناں وہ بہی اینویں کردے — تا ایہہ لینا جائز آیا نہیں تاہٹو پہر دے
جیکر سال اندر اوہ گھنن اساں تہیں دہ بار — تسیں بہی دہ واری گھنو وچہ رموزے یار

ہردم پڑھو صلوٰۃ نبی تے ہو سو نبی پیارے — روز قیامت نال شفاعت ہو تساں چھٹکارے

باب چہل و ہشتم دربیان مصرف زکوٰۃ

جسنوں دیوں زکوٰۃ روا ہے کیتا امر خدا — وچہ قرآن شریف دے اوہ سن ٹولے اٹھہ بھرا

فقیر مسکین مکاتب قرضائین ابن سبیل — ہور زکوٰتے بادشاہاں دی راہ خدا دے قبیل

والمؤلفات قلوب انہاں تہیں اٹھوں ٹولے سائیں — ہن بیان انہاں دا تینوں آپو آپ سنائیں

گھٹ نصابوں جان فقیر تے مسکین کول نہ کجھ — عکس ہے بھائی نزد شافعی دی وچہ ہدایے بجھ

عاملین جو بادشاہاں دے نوکر عشر زکوتاں — گھن لوکاں تہیں جا کماں دیوں کہن نیت براتاں

جو کافر بھکھے طمع زکوٰتے ایمان کرن قبول — وقت نبی دے مومن تھوڑے دیہو کہیا رسولؐ

ہن خدا اسلام نوں غالب کیتا لوڑ نہ کائی — ایمان اونہاں دے آنن دی دلیل ہدایے آئی

مولے خط دتا لکھہ گولے ستو مبلغ دیہ بھائی — نا آزاد کریساں تینوں ایہ شکل مکاتب آئی

راہ خدا وچہ دساں تینوں غازی ہووی بند — ہتھیاروں یا کپڑی خرچوں نا یوسف قول پسند

امام محمد حاجیدے حق کہندے ایہ تقریر — ایہ فی سبیل اللہ دے معنے مختصر تہیں گیر

مالک جو نصابدا ہووے قرض سر تے رکھے — جے قرض دا نصاب نہ ووہے اوہ بھی لیکے چکھے

ابن سبیل جو مالک ہووے گھر دیو چہ نصاب — اوسنوں جائز صدقہ لینا سفری حال خراب

ابن سبیل جو خرچوں عاجز قرض جائی تے کھاوے — زکوٰۃ نالوں ایہ بہتر اوسنوں عالم گیر دساوے

انہاں تساں صدقہ دیے وچہ قرآنے آیا — والمؤلفات قلوب انہاں تہیں ساقط ویکھ ہدایہ

انہاں سبھناں نوں ونڈ دیے یا دیے ہک مرد ہی — ادا زکوٰۃ حنیفہ آکھے شافعی روا نکردے

شافعی صاحبؒ فرمایا اکناں دے ہتھ پائے — اقل جمع دی ترے ترے لیکے ستے گھر وسائے

مستحب ادا کر نوں جہ اینا قدر اوہ ہووے ہی — دینہ راتیں دی روٹی کولوں ہنجیم لیندا سووی

کو دو سے درم زکوٰۃ کڈھے تے دیوے ہتھ فقیر — جیندی سر تے قرض نہ ہووی ایہ کراہت گیر

فقیر آسودہ اوکھا کیتا دیکے ہتھ نصاب
ہور کراہت دساں تینوں دوئی شہر پرائے
ہور کراہت حیلہ کرنا فرض زکوٰۃ نہ ہووے
ہیٹھ مثال دساں ہیں تینوں کجھ دل اگے سال
زکوٰۃ فطر تے نذر کفارت پنجواں عشر سنبھال
اٹھانو جوں اوتھے نہ لازم گائیں تہیں نا جیا
فضل وچہ زکوٰۃ دیون تے نذر فطرات بہت
پھر اولاد اوہناندی تائیں دیون بہت صواب
اوتہیں پچھے ماسیاں تے اہناں اولاد
اُتہیں پچھے اہل حرفت دی اپنے تے شہر ایمن
معتبر ہے وچہ زکوتے جتھے ہووس مال
کو غنی پچھے والے گیا یا ملتان لاہور
صدقہ فطری جتھے آپ اوتھے بہتر بجھ
ہور بہتر وچہ زکوٰۃ فرض دی بیپے کر اظہار
فرض ادا جو ظاہر کرسی کرسن لوک ادا
نفل صدقے نفلی روزے ہور نفل نماز گذاران
ریاؤں بچیند اجرہ نیکوہاں زور ضروری ہووے
مگر زکوٰۃ دے تارک تائیں آکھو تسیں ضرور
خوشدل ہوکے صدقہ دیسی کرسی فرض ادا
کو نیت زکوتے دسا بوکا یا مسجد بنواوے
منکوحہ تے کافر غنی یا کجھ عبد آزاد

زینت فقر فقیر اندر حق دینا مال حراب
مگر محتاج زیادہ ہووں یا وہ لگے لائی
ایہ علامت جان بخل دی روز قیامت رووے
زن دیوے یا شوہر زنے نوں بخشش کرے حلال
انہیں جائیں قیمت جائز مختصر وچہ بھال
راہ خدا دے قیمت کرکے دیوے جیکجہ اچھا
بھرا بھینان اولاد اوہناندی چاچے پھپیاں
تو ڑے شہر دیاں مسکیناں تہیں بہت ہوون خراب
اوس پچھے حق قو رحمان دے تے ہمسائے شاد
وچہ فتاوے عالمگیری اسے روش دسیائین
خرچ کرے اوسجادیاں عاجزاں جتھے آپ بہال
مال اُسدا وچہ پچھے عاجز پھری کہاں نہ ہور
اولاد صغار تے خادم جتھے عالمگیر وچہ سجھ
وچہ فتاوے قاضیخان دے نفلی مخفی کار
اینویں وچہ تمامی فرضاں لوکاں نوں سکھلا
مخفی بہتر مشتہر ریاؤں کیتا کرنا ہاران
عمل ریائی رد قبولوں وز حشر دے رووے
دیہ زکوٰۃ جو دنیا اندر سخی ہووین مشہور
کبیرہ دے جھوڑ صغیری آیا ایہ معاف ریا
یا کو غنی سعد یا تنوں گھتے اصل دیوی پا جائے
طفل غنی یا گولا او سدا تے لپنے کل عباد

یا کو عبد اپنے نوں دیوے کر کے ظن فقیر — اداز کوٰۃ نہ انہیں جائیں مختصر تہیں گیر

غلام آزاد کو توں ناہیں شوہر نہ گھنّے زنان — قرض ادا نہ کیچی مویاں ویکھہ کنز کرکنان

بنی ہاشمیاں نوں نا دیہو لکھیا وچ متونان — پر رموز دے اندر فتویٰ جائز دیون یونان

کو پیسے لا زکوتے والے دعوت کری فقیران — ہتھ پکڑائے ادا زکوٰۃ مسعودی تہیں گیران

جے اباحۃ کہوائے اونہاں روٹی گھر بہاگے — ادا زکوٰۃ نہ ہوسی اسدی ملک کری ہتھ یا تہیے

عشر خراج زکوٰۃ کسے تہیں کہیا کسے ظالم — یا کسے وجہ دی چٹی یا کے لیا سن اسلام

جو وقت دیوندی نیت زکوتے کیتی جا مظلوم — صحیح ساقط زکوٰۃ ایہ عالم گیری تہیں معلوم

توڑے جو مصارف صدقہ اوتھے نہ خرچی ظالم — تاہی ساقط اختلافے پچھہ لیے فاضل عالم

وکیل کرے کو کسے تائیں دیون وچہ زکوٰۃ — اوہ دیوے جا دہیاں تیراں یا رانوں خیرات

جیکر اوہ محتاج ہووں تا جائز ادا ہو جاوے — عالم گیری دے وچہ لکھیا آپ نہ رکھہ بہاوے

اینویں جاں اداز کو تے جے خرچے کوئی مال — نکاح سنتاں یا عید براتاں کر کے ادا خیال

خادمانوں یا جاتکانوں یا بہین بھرا شہر نکالے — یا اوہ دیون مبارک آون ونڈی مال رفیقان

موہنہ تہیں آکھے ہدیہ تحفہ دلو چہ نیت سقوط — زکوٰۃ ادا وچہ ہر صورت دے مسئلہ ایہ مضبوط

تملیک شرط ہے وچہ زکوتے سارے قبض کرین — جیکچہ دے بے روٹی کپڑا نقد دانے مِن دین

بعد تقابض جیکچہ دتا ملک ہوسی درویش لین — جو دکان دہر یا کوئی جا لیجاوے ایہ نہ دسو خویش لین

ایہ مسئلے وچہ عالم گیری ہور وچہ قاضیخان — جے توں ویکھیں ہور بھی کائی ہوسن سبہ عیان

کو مال زکوٰۃ ادا کریندا قرض مسکین غریب — ایہ نال امر دے ساقط عالم گیری وچ ایہ حبیب

ہر دم پڑھو صلوٰۃ نبی تے نال سلام نبی حبیب — صلوٰۃ زکوٰۃ اکٹھے ہر جا وچہ نص سنو سبب

باب چہل و نہم در بیان این کہ زکوٰۃ با صلوٰۃ ہم چرا آمدہ است

نال صلوٰۃ زکوٰۃ خدا نے وچہ قرآن فرمائے — مالی جاتی بدنی حکمت وچہ تفسیراں آئے

والذین یکنزون الذھب والفضۃ ولا ینفقونھا فی سبیل اللہ فبشرھم بعذاب الیم

جبکہ نال نمازی ہوندا حج روزے رمضان
اس سبب تہیں رب فرمائی نال صلوٰۃ زکوٰۃ
جے پڑھے نماز زکوٰۃ نہ دیوے ناہیں اس ایمان
فرمانداری کرو خدا دی نالے حکم رسولؐ

لا ایمان لمن لا زکوٰۃ لہ وچہ مسعودی ڈٹھا
ہور مثال جو رب فرمایا کر دعبادت میری
اپنی بندگی نال کہیا رب ماپیو نال احسان
ہر چند نکویاں کرے کو بیتا ماپیو نا در صنا
نال عبادت اپنی دے رب ماپیو حق فرمایا
بندے نوں رب پیدا کیتا ماپیو دا بھی حیلہ
پیدا کرن تے پالن اندر اشتراک ہویوئی۔
ایہ مثالاں غنیاں دے حق جہڑے ہون بخیل

والذین یکنزون الذھب والفضۃ وچہ قران شریف
خرچ نہ کردے راہ خدا دے جتنا حق فرمان
خبر اوہناں نوں دیہ محمدؐ نال عذاب الیم
ربؐ اسے مال دنیا ل ڈھوسی متھاتے پچھا پاسے
کی موجب جے متھا پاسے پٹھ خدا فرمائی
قوالی فعل حکیم سبھے دی حکمت باجھ نکوئی
بعضے متھے وٹ پیندی بعضے پاس ہوا دن
ایا وہ مال جو دبیا تساں کرکے اپنی نیت
قرض منگے رب اوس مالی تہیں جہڑا دینی لائق

بدنی پچھے بدنی طاعت تا مالی ناہ بیان
جے پڑھو نماز زکوٰۃ بھی دیو حاصل کل طاعات
جیوں رب منے تے جو رنبیدا نا اوہ مسلمان
بجالے آہو رب فرمایا ہو سو تد مقبول
ایمان نہیں زکوٰتے باجھوں قول نبیدا مٹھا
ایہو جیہی ہور نہ کسے ہے تہیں ایہ چنگیری
پیو راضی تا رب بھی راضی حضرت دا فرمان
اوہ مجہول ہمیشہ دوزخ لہے نہ جنت جا
ایہ حکمت جو وچہ تفسیر حسینی نظری آیا
بیشک مطلق رازق پالیا ایہی وچہ وسیلہ
تاہیں حق ماپیو دا ربنے اپنے نال گڈھیوئی
جو حق خدا دا ادا نہ کردے کیہا رب جلیل
زمین دبن سونا رپا ایمان جنہاں ضعیف
قرض منگے رب بندیاں کولوں وچہ تفسیر بیان
اُسدا مال تپا کر آتش لاون بدن اثیم
وچہ کلام ربانی آیا مت کر جانو ہاسے
تفسیر حسینی دیو وچہ حکمت دسان نظری آئی
رب فرمایا ویکھ فقیراں کیوں متھا وٹوئی
بعضے پٹھ کر ہن فقیران ترائے دوزخ جاون
جیکوہا جدن اوس مالیدی کیسی بری حقیقت
سالوں بعد جالیوان حصہ جے دیون نا فائق

من ذا الذی یقرض اللہ قرضاً حسناً رب فرمایا
مال پاکیزہ نال زکوتے ہور اہنوں وچہ آوی
قرض دیوی کو عاجز تائیں جد دیوے تد گھنی
رب اجہانوں بادشاہ کریندا اجہان غنی بنائے
کی حکمت جو ہک غنی تے ہک مسکین خراب
مسکیناں درویشاں اندر طاعت عجز زیادہ
روز حشر دے رب بخشیسی غنیاں کل مسکیناں
اس حکمت تھیں رب حکیم نے فرقے دو بنائے
غنیاں او تے شکر فریضہ نعمت دا کرن ادا
شکر خدایا ذات تیری دا قدر نہیں کجھ میرا
مٹھا بولے نال تبسم دیوے جو توفیق
جے نال غصے دے ہتھی بخشے نال محبت دا
آپے قوت طاعت دیوے آپے سخی بناوے
نال زکوتے مال نہ گھٹے شومان کی دل پایا
ہے افسوس او ہناں تائیں جنہاں ترک زکوٰۃ
دوزخ وچہ خدا ہک ایسا زہری سپ بنایا
ابو ہریرہ نے فرمایا کہیا نبی کریم
نام جہیں ہے او سدا سر ستوین اسمان
قاطع رحم تے شارب خمرے ترک صلوٰۃ زکوٰتاں
ہزار واری اوہ کرے آوازہ ڈھونڈے نپ لیجاوے
پناہ دیوے رب اسدے کولوں فرض بجا لیا ہو

وچہ تفسیر اُن معنے اسدی حق زکوتے آیا
وچہ قلعہ دے حفظ امانت حضرت ایہ فرمائی
تنگ نہ کرے تا ایہہ حسنا گھن ہاری جیتے
ہک عاجز مسکین بنا کے در در اوہناں ربنائے
اوستاداں تھیں سنیاں ہو یا عاجز کہے جواب
تے غنی عبادت وچہ تقصر کیتا رب ارادہ
درویشاں طاعت غنیاں صدقہ نالے فضل یقیناں
آپے دیوے آپے بخشے اوسدے فضل سوائے
خاصہ جد مسکیناں ویکھن آن شکر بجا
میں عاجز دے گھر دے اندر آوے بندہ تیرا
جو نال غصہ دے صدقہ باطل مصحف وچہ تحقیق
ہتھی رب قبول نہ کردا انہ رب نوں بھاناں
دوہاں تائیں نال فضل دے آپے جنت پاوے
باغاں وچہ کھین انگوراں لگے نہل ہوایا
روز قیامت اگ ہو جبڑے مال اوہناں آفات
تاڈھا نا سنیاں کسے پاک نبی فرمایا
جو روز حشر دے اوہ سپ ظاہر ہوندا اقد عظیم
بو جہل ہشت زمیناں تلے جاہے چھوڑ انسان
ویاج کہاون تے وچہ مستی کرے دنیا باتاں
جہیاں نوں ہکوار ہی دوزخ کہڑ کی جلدی کھاوے
زکوٰۃ دیہو تے مال پاکیدا نال خوشی کھاوے

مباح کلام مسیتے اندر نیکیاں ات بہت کھاوے
معتکف نوں گل دنیاوی مسجد وچ مباح
ہر دم پڑھو صلوٰۃ نبیؐ تے اوہ شفیع بدکاراں

جیوں کر کھاوے اگ لکڑیاں تیوں ن طحطاوی فرماوے
غیر اندے حق جان حرام مگر اک گل صلاح
برکت نال درود نبیدے دور گناہ ہزاراں

کتاب الصوم

صبح صادق تھیں مغرب تیکن نیت نال صحیح
جیہڑا اوہ پچھانو روزے سبھو کراں بیان
چوتھا نذر جو غیر معین پنجواں جان قضائی
ترین پہلیاں دی نیت جائز رات کرے یا دیہے
نذر معین تے رمضانے تر یا نفلی نجھ
نصف نہار صبح تھیں تکیے جد غروب آفتاب
بجھ سرے اوتے سورج آوے نیت روا انجانی
شرعی نصف نہاروں اگے توڑے ہووے نجھ
مطلق نذر کفارت والے تر یجا جان قضائی
دہمی پچھے نیت قضائی جیکر بنھے کو
عورت نیت کرے وچ حیضے دہمیوں اگو پاک
کو نیت باجھوں کھاوے ناہیں نا جماع نہ پیوے
حیض نفاس والی کو عورت بند رکھے دو راہ
کو نیت کرے رمضانے اندر روزہ رکھے قضائے
جے اوہ سفری یا آزاری تاجو نیت بنائے
انتریہ رات شعباندی چن ویکھو رمضان

کھاون پیون ترک جماعوں روزہ ایہ شرعی
ہک نذر معین دویا نفلی تریجا نجھ رمضان
چھیواں جان کفارت والا فرق دساں سبھ بھائی
ترین پچھلیاں دی راتیں اندر مختصر تھیں گنہی
نصف نہاروں اگے نیت جائز شک نجھ
اوہ لے اوسدا مختصر تھیں گھڑیاں نال احتیاط
ایہ نصف نہار شرعدا ناہیں عرفی ایہ پچھانی
ترین پہلیاں دی نیت جائز مختصر تھیں نجھ
تعین کرے تے راتیں نیت وہاں دوانہ بھائی
قضا نہ ساقط نفلی ہوسی بھٹیاں فرض نہ ہو
عالمگیری دے وچ لکھیا روزہ اوس بے باک
سارا دن لنگھائے بھکھیاں ہرگز صوم نہ تھیوے
توڑے نیت روزے دی کرکے ناہیں صوم بنائے
یا کو رکھے کفارت والا یا نذری کو بھائی
باجھ ادہاندے مختصر وچ رمضانے ہو جائے
واجب ایہی ہو متاں ناہیں کرنا خوب پچھان

ك تو دو عورت الخ یعنے جیکر کوئی عورت حیض والی نے نیت کیتی روزے نذر غیر معین دی یا کفارت والے دی یا قضائی دے راتیں یعنے وچ ابتداء رات دے اتے پاک ہو گئی اوہ حیض تھیں اگے صبح صادق دے تاں جائز نہا

روزہ رمضان دیاں

روزہ اوس دا اسکا کتاب فی عالمگیری

م دو راہ الخ یعنے دون راتاں تیں را دوسے نزدیک روزہ عورت حیض نفاس والی دا ہیاویں کرے نال نیت روزے دی ۱۲ محمد لطیف زندہ

چن ویکھو تا روزہ رکھو جیکر ہووے غیم
ناگو رکھے نا چھوڑے جے پیش و پس زوال
اوہ چن نہ جانو اُس راتین آوندے کر اعتبار
جیکر وچ اسماندے ہووے علّت جہڑ غبار
عادل ہووے عاقل بالغ خواہے عبد اصیل
محدود قذف ہئن توبہ کیتے جیکر ویکھے چن
وچوں ماڑا باہروں چنگا اوہ مستور الحال
ظاہر ایہ وچ عالمگیری قول نہ اس منقول
دعوے لفظ شہادت والے حکم نہ کوئی قاضی
جو لفظ شہادت بولے ناہیں نا دعوے اس کیتا
جنہاں سنیاں فرض اونہاں تے روزہ رکھن سارے
کسے چن ڈٹھا رمضانے سدا یا ہکلیاں فطر
اُس قاضی نوں جا آکھیا ڈٹھا قاضی رد کیتوئی
فطار کرے تا ہکو رکھے ناہیں اوس کفارت
چن فطر وچ جا چڑھی جہڑ ہووے یا دُھند
بے دو مرد نہ شاہد ہوون تا ہک مرد دو زنان
دعوی شرط نہ دوہاں اندر فطر بہا دین رمضان
جد جماعت قاضی تائیں جتنیاں نال تسلی
دوں بکا ولاندے قول نال جے روزے تریہ تمام
ہک عادل دے قول نال جے روزے تریہ تمام
اٹھاویہ روزے مول نہ ہوسن نا ہو جاسن ستر

تریہ دہاڑے شعبانیدے وچ قدوری قائم
ایہ وچ فتاوے عالمگیری جیکر نظر ہلال
توں وچ فتاوے عالم گیری جان ہو المختار
شاہد واحد ہئن توں قاضی رد کیتا وچ معیار
ہک مرد یا ہکا عورت شاہد ہئن بے قیل
وچ روایت عالم گیری فاضلاں تہیں چن
رمضان مبارک دا اُس ڈٹھا فرد و فرد ہلال
صحیح قبول شہادت اُسدی کہے حنیفہ نور
چن رمضان وچ لوڑ نہ کوئی رکھیہ قرہ رب راضی
محض قاضی نوں آکھے ڈٹھا قاضی رہیا چپ چپیتا
لا یحتاج الی حکم الحاکم ایہ عالمگیر لوکارے
آسے پاسے تک رہیا اوہ نیڑے یار نہ بہتر
مختصر وچ اُسدے اُتے روزہ فرض ہو گئی
وچ فتاوے عالمگیری اینویں جان عبارت
شرط شہادت تے دو ہوون نیک جہڑی گواہ
ایہ وچ ہدایہ وچ وقایہ وچ کنز آمنا
ابر غبار با جہوں جے دوہاں شاہدی ہوون مرداں
صحیح ایہا وچ عالم گیری کجھ تقدیر نہ ملی
ہن تکیہے فطر حلال خلائق پر رکھے نا حرام
چن نہ ویکھو تا ہک رکھو جان فطار حرام
تریہ ہوون یا کدیں اُنتری صورت ہک اکتری

اکثر ہان والی ایہا صورت جو کہی چن ڈٹھو ہوئی | تریہان وچ پچھ چن فطر دا نظر نہ مول آیوئی
چن اضحی یا فطر دا ہووے دوہاں حکم برابر | نصاب شہادت ہور عدالت مختصر تہین صادر
کو چن ویکھے رمضان دا آکھے سختی آئی | فقہ اکبر نے کافر کہیا ہور ہی ویکھو کائی
کو چن ویکھے رمضان دا خوش ویکھے تلوار | گناہ تمامی اوسدے بخشے رب غفار
نفلی روزہ شک دن مارے خاصان بہتر بجھ | ہور جو کسے عادت اُسدی مختصر تہین سُجھ
ہور تجہد نصف نہار تے عام کرن افطار | خاص لوک تے عادت والے توڑ چڑھن یار
عام خاص دا فرق فتاوے عالمگیری لکھیا | نیت جانے دن شک تاں خاص عام جانوان لکھیا
قضا کفارت والیدی کو نیت کرے دن شکی | وچہ فتاوے قاضیخان دے جان کراہت پکی
اس نیت تہیں روزہ ناہیں جے بھلکے رمضان | روزہ رکھسان یا نہ رکھسان جے بھلکے شعبان
مطلق نیت کراہت شک دن ہک مقرر کریجے | نفلی نیت یا رمضانے دے رولے وچہ نہ [illegible]
جے اوہ دینہ رمضان وچہ داخل فرضی ہوسی آکھیجے | جے اوہ دن ہو یا شعبانے تاں نفلی کر جانیجے
ترین جہیں دینہ شکی ہوندا اول جیہڑ غبار | یا یک شاہد قاضی نے رد یا او نویں ویکھ کا
تا اوہ دینہ رمضانے ہو یا نا ہو یا شعبان | ایہ وچہ فتاوے عالمگیری پہلی جلد بیان
مستحب سحور دی یا رو ہے تاخیر ہمیش | نال یقین غروب انیویں افطار اساڈا کیش
تاخیر نہ ہوئے اتنی جتے پوے صبح دا شک | اوہ چھیوان حصہ رات دا عالمگیری تک
ہر دم پڑھ ہو صلوٰۃ نبی تے روزے رکھو رمضان | جو تھکہ ہے سنز عباد تاں وچہ حدیث بیان

باب پنجاہ در بیان موجبات کفارت و موجبات قضا

بعضیاں گلاں نال کفارت نالے پوے قضا | بعضیاں نال قضا فقط ہے بعضے مکروہ
جماع کرے یا کھاوے پیوے جنس غذا دوا | قضا کفارت دونویں او ستے جیکر ہے عمد
جماع حیاتی جن انسانی کرے کفارت آوے | رحمانی شرح خلاصے دیوچہ ایہ مسئلہ فرمایا

اینویں حکم ہے نفلیاں اندر نذری ہور قضائی
مقعد فرج برابر ایہن شرط انزال نکوئی
مگر جے عورت دی نا مرضی کیتا مرد دھنگھا جا
اینویں حکم جے پہلوں ورے پچھوں ہووے راضی
ہن کفارہ مرد سے اوتے عورت صرف قضا
نال مراہق یا دیوانے کو رن کرے بدفعلی
جماع کرے کو نال میّت دے یا کرے چوپائے
عالم نوں قضا کفارت جاہل جھڑے قضا
جماع کرے کو نال بھلاوے یا صبح تھیں اگے
ایہ معاف تے روزہ باقی جے نا ترک خول
لون چکھے یا گنا چوپے یا جیتہ نگلے جو
غذا دوا جے کھاوے کوئی باجھوں نیت غذا
ایہ وچہ فتاوے عالم گیری ویکھیں کر تکرار
نکھ چیزاں غذا دے کارن سمجھ نار دوا
پر ٹکڑا دانا آٹا پانی گاجر مولی بیر
سنگریزہ تے مٹی گھاہ ایہ نہیں غذا دوا
مسافر وچہ گھر بیدے آیا نیت روزیدی کرکے
یا بیشک والوں مسلم ہو یا نیت روزیدی ہردا
انہاں نے وہاں اپر کفارت ناہیں حسب مجیض قضا
کسے بھلکے کھاوناں نال روزیدی جاتا بھج گیا
یا ہویا احتلام کسے نوں جاتس بھج گیا

مگر کفارت جان عزیزا جو وچہ رمضانے آئی
بہت صحیح ایہ وچہ ہدائیے ہور روایت بہی ہوئی
گٹ پٹے یا دھکا لگی یا موںہہ اپر متا جا
پستان پپے یا بوسہ مُٹھے لذت چکھی اس بازی
وچہ فتاوے عالم گیری حاضنجان تھیں آہ
قضا کفارہ لازم زن تے فاعل دی جند ولی
ظن کرے جو روزہ گیا نال تاندر کر کھائے
وچہ فتاوے عالم گیری ویکھو یار بہیرا
یاد کرے یا ہوبھی ویکھے کڈھے فور نہ لگے
ظاہر رعایت قضا کفارت دو دین کری قبول
قضا کفارت لازم اوسنتے سارے علما وچہ بہو
یا کجہ نیت دوا کر ندی کھادہسن جان بجھا
اگے ہی نا شور مچایئں سنتوں برخوردار
وچہ حساب آون ہرگز جانے آپ خدا
ایہ غذا تے سو لف جوائن اروتے ہور بہیر
اوتھے اتھے عالم گیری ہر نوں کہے قضا
اسنوں کسے فتوے دتا تیں جھوڑ عمدا ڈرکے
استھیں پچھے جان بجھا کے اوہ جماع جا کردا
خزانۃ المفتین اندر ایہ حکم کیتا فقہاء
استھیں پچھے نال تاندر کر کھادھس جا غذا
استھیں پچھے جان بجھا کے کھادھس جا غذا

یامسافر گھر وچہ آیا اگے نصف نہار
استھیں پچھے جان بجھا کے کیتس جا جماع
اینویں جیکر جانکے بہنے اوسے دن آزار
یا اکھیں وچہ سرمہ گھتے یا گھیو داڑھی مچھاں
پچھوں والا جاہل آہا وسن والا بھی رکھیا
یا صبح کرے کو نیت یا جیون وت نیت نہ والوں
انہاں وچہ تمام صورتاں ہوندی واجب محض قضا
اینویں نال اکراہ دی کوئی یا کھاوے یا پیوے
اینویں ظن اہین داہووے رکھیں ویلے یا چھوڑن
پری دہانوں گھٹ ہووے یا آپے مونہہ بھریا
انہاں تیں جنگو تا وچہ روزہ نخستین ہون قضا
کوناں وسلے کھاوے پیوے یا دخول کماوے
یا انزال ہو یا کسے تکیاں یا کو مٹھ مریئی
یا دخول کرے چوپائے جے ہووس انزال
کسے لقمہ پایا وات وچہ اجے وقت سحور
پاہ پھٹی نوں ویکھ کے نگلیا نا اوس مول
جو کجھ آلت کڈھیاں لئے تاں پایوس نال نصیب
جے لقمہ نگلے آلت وچے تاں کہیا عالمگیر
جیکر آلت کڈھیندیاں اوسنوں ہو جاوے انزال
مونہہ چمے کو جیچہ پایئیدا شہوت نال انزال
یا کو مردز نے نوں لائے باہر جامیوں ہتھ

ناکجھ کھادہس ناکجھ پیتیس ہو یا صوم تیار
فقط قضا وچہ عالمگیری ہر ترین باجھ نزاع
یا اغماء یا عورت بھنے حیض ہووس وقت جاری
ٹر چلیا جو ہین کسے تھیں ایہ حقیقت پچھان
گھیو سرمے تھیں نہیں گیو ئی ہن توں مر نہ سمجھیا
استھیں تیں کجھ جان تجاہل کے کہاوے پیوے یا لگی
ایہ وچہ فتاوے عالمگیری قاضیخاں تھیں آ
یا وضو کردیاں نال خطاوے پانی داخل تھیووے
یا دماغوں شکموں پچھے یا آپے قے لوڑی
یا کو تیل فوتیل سرتیے لائے لو یا فوچہ وڑیا
مختصر تے عالمگیری وچوں ہین اتھے کڈھ جا
یاد و دغبار یا مچھر مکھی صائم دے سنگھ جاوے
انزال کرے تاں روزہ فاسد عاصی ہی ہوسیئی
نکہہ کہ روزہ دوہیں جہیں اول اٹھ بر جال
یا کسے داخل ذکر نوں کیتا قبل دبر بنغرو
اوس واطی نے آلت کڈھیا فوراً چھوڑ دخول
اوس لئی تاں تھیں روزہ باقی مسئلہ ہے عجیب
ظاہر روایت قضا کفارہ لازم اوتے گیر
اس لئی تاں تھیں نہیں کفارت محض قضا سمجھال
یا ہتھ لائے فرج بہیمہ اوسکا بھی ایہ حال
جے لذت جسے تھیں جبا نزال تاں ہی نا پاستھ

ایویں جیکر وقت استنجے پانی مقعد پہوے
یا تھک نال تراوت نگلے سو نہ وچہ بعد کرولی
جیکر ہوے گھٹ چنے تھیں یا نگلے تل سہارا
یا کو اکھیں سرمہ پائیے یا دوا جو لگے
یا بو طعام مغز وچہ جاوے حلوا جیویں پلا
تھک نگلے کو غیر کسے دی یا نگلے گدہ وت
انہاں وچہ ترین صورتاں دے واجب محض قضا
اوہ تھک تھک جان تبع ان جان مانند غذا
کو نگلے چا اکھروٹ نوں یا نگلے بادام
یا چاول یا کنگنے دانہ یا مانہ مسر اندی دال
یا مٹی سرد ہونے والی عادت جس نوں ہو
کو نال وسار کھاندا ویکھے جیکر ہووے جوان
طرف کسے دے سنگہ وچ سٹے کوئی چیز
نا ایہ خاطی جان توں پر حکم خاطی دا ہو
خاطی عکس ناسی دا جانو خاطی روزہ دار
کو ستا پیوے آب نوں روزہ اس دا چور
نائم تے مجنوں دی یارو گنتھی نہیں روا
ایہ وچہ فتاوے عالم گیری اندر چوتھے باب
سوراخ الت وچہ تیل پائے کوئی یا ہتھ نال کری علاج
پہلی صورت روزہ باقی طرفین فرمایا
کو نال دھاگے گوشت بنہکے سنگھے وچہ لنگھائے

ایسے پانی مول نہ اپڑے جتھے حقنہ تھیوی
یا کوئی نگلے طعام دنداں اندر جیہڑی تھیں بیرون لی
یا کو پیوے لہو دنداں رنگ لعابی بہارا
تھوڑے لذت سنگہ وچہ پائے تاہی روزہ نگی
تمام صورتاں وچہ عالم گیری آکھے صوم قضا
یا کو بھورا کدہ دنداں تھیں فیر مونہہ وچ گھت
مگر جے تھک معشوق دی ہووے کفارت آ
عاشق اوسنوں کھاوے جیہڑی مرضی اس دی چا
یا کو نگلے آنڈرا یا روٹی نال تمام
یا سکی چھل ہندوانے سندی یا پستہ گنگ سمھا
ہر صورت وچہ عالم گیری ہک قضا بہرو
خبر کرے جے بڈھا عاجز معاف جانے نسیان
جے لگہ جاوے حلق وچہ روزہ اوس نا چیز
روزہ یک قضا دا دوہاں اوپر دہرو
ناسی روزہ وچہ ستر یار جیاں نہیں فساد
ناسی وانگ جان توں فرق دوہاں دا دور
ناسی ترک کرے بسم اللہ کہی جائز کھا
وچہ کتاب الصوم دے مفسد جتھے حساب
یا عورت دے ہتھ نال کرائے دار فقر محتاج
قضا واجب چہ دوں آخر دے آہنی جد آیا
اوسے وقت چا باہر کڈھے روزہ نا اوس جائے

بیان روزہ ماہ رمضان

کو نال ہتھاندی مکھی پنکھی نگلے جان بجھا
رنا ئیلا دہاگا مونہ وچہ گھتے یا کوسپ ٹے
اینویں پانی مینہ گڑیدا یا برف مینہ وسے
مگر قطرے وو تری نہ کردی روزے نوں افطار
کو جہتے چکھے باجہ ضرورت ایہ کراہت جان
جس عورت دا خاوند ہووے کھیڑ تے بدخو
یا غلام کپیدا ہووے لاون نال پکائے
یا ناکہی یا گھیو خریدے یا سرکہ انگورے
اینویں چتھنا باجہ کراہت طفل غذا بنائے
ایہ ذکر کیتا تجنیس تھیں عالمگیری راس
مکروہ مبالغہ استنجے وچہ استنشاق کرولی
استنشاق تے مضمضہ ہردو وضو باجہ بکر
اینویں پانی سر تے پاون کپڑا کرنا سے
مونہ وچہ تھک اکٹھی کرکے پھر جا حلق لنگھاوے
یا نیت زینت سرمہ پائے مچھاں کوئی تیل
اینویں رمیاندی رت بوسہ من جلن نزال
لائق ایہی رت والیوں آخر دینہ تاخیر
نفلی روزہ عورت رکھے باجھوں اذن زوج
یا کو گولی گولا رکھے اذن نہ دیوے مولا
کو نفلی روزہ رکھکے بھنے ادستے رکھنا فرض
اذن دیوے یا کرے مطلقہ یا غلام آزاد

عالمگیری دیوچہ اوستے واجب جہڑی قضا
رنگ گھلا وچہ سنگہ دیجا وی روزی تھیں اوہ
یا مڑ ہکا یا آکھیں انجوں روزہ اتھیں نستی
عالمگیری دیوچہ لکھیا مینوں نا پھر بار
عذر ہووے تا ہردو جائز اول زن بچیاں
ردہا پکا مول نہ کھاوے کمی بیشی کجہ ہو
جے لون زیادہ تھوڑا کچا مولے جنگ مچائے
چکھے باجھوں غبن فاحش گئی کراہت وو
صائم باجھوں حائض نفسا نا کو جیہے کہو اوسے
ذوق کراہت روزے فرضی نفلی وچہ لا بار
معنے بہت پانی مونہ نا سان یا مقعد پولی
ابو حنیفہ ایہ فرمایا یوسف کہیا نہ ڈر
ابو حنیفے ٹھا کیا اتھیں منع نہیں بے
یا کو روزے والا پانی وچہ بہ بد چلاوے
مباشرۃ فاحشہ تے گلوندڑی کرن و ننگی میل
جے بوسہ لئے جماع نہ چھوڑے خصہ دن آخر جال
وچہ قنائے عالمگیری ایہ کل کراہت گیر
شوہر دا دل صحبت چاہی بند کرے زن موج
شوہر مولے جے چا کھلوائے جائز نا یا رولا
کھڑی وقت رکھن ایہ دووین سنتوں بیری فرض
قضا کریں وزیاں تائیں اینویں حق ارشاد

جیکر مرد آزاری ہووے یا محرم یا صائم — نوڑے منع کرے زن اوہنوں منع غلاماں دے ام

ہور کراہت نفلی روزہ جیکوئی ہے مزدورا — باجھ اذن دے جیکر جانے کم ہوسی پورا

ہور کراہت عید دہاڑے اینویں دینہ تشریق — جے رکھ بھنے کفارہ ناہیں انہاں نوں چہ تحقیق

ہور کراہت جان تنوں روزہ دینہ نوروز — جے تعظیم اوس روز دی جانے تاں مکروہ آموز

ہور کراہت جان تنوں اٹھویں نانویں بار — روزہ وچ حق حاجیاں فعلاں تہیں لاچار

ہور کراہت جان تنوں راتیں دہاں صوم — ناہیں موجب شر عدار کہندے جاہل قوم

ہور کراہت جپ دا روزہ رکھنا سنتوں بار — کوڑ گلہ تے لایعنی تہیں واجب صوم شمار

ہور کراہت سجھ تنوں روزہ عاشورے روز — تشبیہ نال یہوداں ہووے موجب ایہ آموز

مسنون ہووے دینہ رکھ تنوں نال وین نال رلا — عالم گیری دے وچہ رکھنا تنہا مکروہ آ

ہر دم ٹہاہو صلوٰۃ نبی تے روزی ہی ہوون کہو — جز اروزے دیدار الٰہی لذت لقادی چکھو

باب پنجاہ و یک در بیان روزہائے مستحب وا وے گوید

جنہاں دے ہاندے روزے مستحب اولی بہت صواب — اوہ دہاڑے دساں تینوں کرکے نیت ثواب

جنہاں دے ہا نوں چہ سخت دہیاں تے لمی بہت دہاڑی — جگر شگفتہ تے سر سینے تون تون آتش سیاڑے

انہاں دہاندی روزی بہتر نوڑی ہے رمضان — نفلی روزے انہیں ایاہیں قتل نفس شیطان

ہر ہمیش دا صوم کراہت بہتر ہے اتے بہت — ہک دینہ رکھے ہک دینہ چھوڑے یاد رکھیں ایہ مت

روز جمعہ دے روزہ مستحب ہور سوار خمیس — ہر ہمیشہ انہاں اندر رکھ توں یار حریص

کو روزہ نفلی رکھے یارو سر قضا رمضان — عالم گیری وچہ کراہت ناہیں کرو دہیان

تیرہویں چودہویں پندرہویں ہر روزی ہر چند — رکھن والا پاک گناہوں جیوں آدم دہر کن

حضرت آدم دا رنگ کالا ہویا دانہ چکھیاں — سیاہی دور کیتی رب سچے ایہ ترے روزے رکھیاں

ہک روز نال تریجا حصہ دوجے تریجی کل — اینویں ہومن پاک گناہوں مت کو جاؤ بھل

باران تریان چتہری جیکو رکھے ایام البیض

من جاء بالحسنۃ فلہ عشر امثالہا کہیا رب غفور

اینویں مستحب جان توں نوروز دی الحج +
جیکر نو توفیق نہ ہینوں اٹھویں ناویں کہ
بند کرے تن کھاوَوں پیوَوں ہور جماعوں گو
ستر ور ہیاندی عبادت وقت اسدے آئی
ہور رجب شعبان دے روزے تے دہ محرم یار
ہک دینہ نبی خدائیدے گئے وچ قبرستان
فریاد کیتی اوس بانبی جے میں تے میری گور
حضرت اکھیا اوسنوں توڑے ہک رجب
اینویں ہک دینہ جاندیاں قبراں وچ نبی
حضرت اکھیا اوسنوں تیرھی ہک جیہدی رات
مجلس جان ستارہوین وچ انیس بیابان
ہر آئیں وچ جاگ توں ایہر وچ رجب
جیکر تینوں غافلی یارا نیند بہت پیار
سرور کائنات نوں ہویا اوسے وچ معراج
کرانوالے آدمی روزے رکھن جب شعبان
اول آخر تے ہک وچالے توفیق نہ کل
جا اول آخر تریٰ رکھیں تیریٰ رکھیں وچکار
روزے پنج ہزار دیئے رکھو اندر سال تمام
اسدن نبی کریمؐ نے ظاہر پڑھی جماعت

اوسنوں وچ سال نال قرآن عزیز
ہک نیکی دے دہ دہ درجے لیکھیا باجھ قصور
ہور دہویں وزمہاک اعیدی تیکن وچ
دہویں فر بھی عید پڑھ کے تا روٹی بھی چکھ
عید قربانی پڑھ کے کھاوے ایہ شان اسدا ہو
وچہ انیس الواعظین حدیث نبیؐ فرمائی
نال اوہناں دے ربدیاں بیاریاں کیتیاں بیاں
قبرے اندر ڈٹھا حضرت سڑدا ہک جوان
اگ انگارے دور خان حضرت لا شفاعت زور
روزہ رکھدوں غافلا اگ نہ ساڑدا اے
ڈٹھا ہک جوان نوں سڑدا قبر غنی
جے توں رہندوں جاگدا ہوندی اج نجات
ایہ مسائل ویکھ توں کر کے خوب دھیان
سونا بہت گھٹا توں راضی ہووے رب
رات ستویہویں حب دی ساری ہو بیدار
جاگن والیاں نوں رب دیسی ہتھیہ تخت سرتاج
ترک جنہاں رمضان تہیں جان بہرا شیطان
ایہ ترے دوہاں وچ بنا ہین لے بہشت مل
تا وچ رجب شعبان دے بے حد فضل ستار
اول جان بوہویں دو دستا اس ماہ محرم نام
اس وزیدا جان توں موجب ایہ اثبات

بقیہ حاشیہ صفحہ گذشتہ

جو فرمایا پیغمبر علیہ الصلوٰۃ والسلام نے فرمایا ابا ذر جیکر [illegible] صمت من الشہر ثلثۃ ایام فصم ثلث عشرۃ و اربع عشرۃ و خمس عشرۃ [illegible] اے ابا ذر جے روزے رکھیں توں [illegible] تیرھویں چودھویں پندرھویں دن [illegible]

روزہ رکھیں تروں تیرھویں [illegible]

[illegible] مجلس دلپذیر [illegible]

[illegible] علاوہ [illegible] رمضان [illegible]

ربیع الاول جان تون بارھان جد اثبات
تریا بجہ ہزار یا ستویہوین ماہ رجب
پنجویہوین ذی قعدہ دی جان ہزار ری چاک
اٹھارہوین ماہ ذی الحج دی پنج ہزار ری تم
ہزار فضل ہر ہک روزیدا بعضے سال ہزار
ہر دم پڑھو صلوٰۃ نبیؐ تے ایہ وچ شعبان

دوہیا ایہ ہزار یا جانو نبی رسول وفات
ایہ ہزار یہ ہوون واہے معراج سبب
ابراہیم خلیل نے اسد بنیہ کعبہ ہیں تیار
جو بیت اسد دا او سد ہاڑے ہور ہیا کل کم
ایہ نقل مدارک لکھیا کیہا یوسف یار
دہان راتین مومنون رکھو ایہ دھیان

باب پنجاہ و دوم در بیان عذرہا برائے افطار روزہ

کو مقیمی روزہ رکھ کے سفر پیا لا جائے
کوئی اگلے پھر جا جانکے کھاوے غافل وچہ رمضان
ظاہر روایت اوستے نہین کفارت دور
سفر ٹرُیا کوئی آدمی گھر وسارے کے شے
ڈرے مریض آزار تہین ودھی صوم آزار
معرفت آزار دی جانو اجتہاد مریض
صحیح ایہا جو آپے جانے مین روزے تہین لوکہا
جسنون نوبت تپ دی ہووے کہا وی اگی تپ
حمل دار تے جاتک والی عورت ہی لا جائے
اینوین وا افطار اوس عورت جسنون حیض نفاس
عذر ان وچ جون جان عزیز ایہ کہ تریہ نال ہلاک
کو وچ حرارت بھڑ یا جاوے نال امر سلطانے
کم عمارت والا جانو سو کھا کم نہ کوئی

تم کرے پر جے چا ہنے اوس قضا شمار
پچھلے پھر نال اکراہ دے سفر متا سلطان
آپے سفر کرے تا ساقط نال اتفاق حرف
لین گیا پھر جانکے کھاوے اوس کفارہ ہے
نال اجماع عدے اوسنون جائز ہے افطار
یا اوہ طبیب جو ظاہر چنگا دیوے خبر عزیز
افطار روا ہے او سکدا نین ایہ مسئلہ بہی سو کہا
لا باس کہنا وچہ عالمگیری مینون تا تون نب
آپ دیکھے یا جاتک او کھا جائز ہے افطار
جاری ہووے نال روزیدی چھوڑی ہیو سو اس
یا عقلون بیہوش ہووے یسی جانتے تا بے باک
خوف ہلاک زوال عقلدا ہو سر عذر ایہ جانے
باب عذران وچہ عالمگیری ایہ بہی عذر آندے

ہور ضعیف جو بڈھا ہووے مرد ضعیف ناتی
مرویاں تیکیں وچہ نقصانے کدیں نہووں لائق
ہر روزے دی ادّہی پائی کنکے فدیہ آیا
بے امید جے روزیاں کولوں ہو جاوے انسان
ہور روزے کفارت والے جیوین قضا ظہار
فوت کیتا کسے روزیاں تائیں عذر سفر یا مرض
قضا نہ لازم اوسدے اوتے وارث فدیہ دین
ایہ حکم ہے چول انگوراں جو ہووں نا پائی
جیکر صحت ازاری ہووے سفر بھی گھر آوے
قدر اقامت صحت دی ہے لازم دوہاں قضا
کسے دہ دینہ مرض سفر وچہ لگھی دہ دینہ صحت مقیم
تے جیکر صحت پنجدہا لدے گئی مرض وچہ دہ
جے صحت ہویاں گھر وچہ آیا مرجاوے فی الحال
وصیت کر ہویا تا فدیہ دیون لگے لائے
ترتیجے حصے مالدے اندر جان وصیت جاری
جی باجہ وصیت فدیہ دیوے وارث دا احسان
نماز تے روزہ ناہیں جائز اسدے کارن مول
رمضان آیا کسے مول نہ رکھیا اُستھیں پہلو سال
حلال نہ جانو عذر باجھوں نفلی دا افطار
عذر انہوں جان ضیافت پیش زوال آفتاب
ایہ رخصت تا نفلی اندر فرضی وچہ نہ من

رکھن ناہیں فدیہ دیون جیکر ہوون فانی
عالمگیری وچہ ایہ لکھیا اینویں بحر الرائق
قضا لازم جے قادر ہوون مختصر فرمایا
اسدے حق وچہ فدیہ جائز جی روزے رمضان
اتہی بہی ہے فدیہ جائز قتل یمین نہ یار
مردیاں تیکیں صحت نہ پالیں پہیا سرتے قرض
جیکر مرے وصیت کر کے دو دو سیر ہر دین
وچہ فتاوے عالمگیری اینویں لکھیا بھائی
اُستھیں پیچھے امر الٰہی ہر یک اوہ مر جاوے
مثلا ویہ گھٹائے روزے اوس دہ دینہاں مرن پہیا
دہاں دیہاں دا فدیہ وارث دیون یار فہیم
پنج دینہ فدیہ ابوالمکارم کہے شرعدا راہ
جتنے اوس گھٹائے روزے اُتنا فدیہ بھال
باجہ وصیت فدیہ ناہیں لکھیا وچہ وقائے
باقی سارا وارث گھن آپوا پنی واری
ایہ وچہ فتاوے عالمگیری پنجویں باب عیاں
یار پڑھے یا والی وارث اینویں شرع رسول
اوہ ہن قضائی رکھنا ناہیں رکھے جو نے الحال
عذر ہووے تا فرضی چھوڑن جائز کر عتاب
مگر جے عاق کریں ماپیو پچھے چھوڑ شتاب
مگر جے راضی محض جانے وچہ تا توں مول نہ ہیں

ہور جو مشکل ہوس قضا اوہ بھی مول نہ بنی
ہور عذر جو غازی ڈردا روزی تھین لا چار
ہور جیکوئی کرے مزدوری ہل جاوے مایائے
انہین عذرین جائز ناہین روزی دا افطار
مگر جے انہین کمین لگا نزد وفات خراب
کوئی کل مہینا ہی دیوانہ اوس قضا نہ آئی
مگر جے اوسنون فدا آخر دی بعد زوالون ہوش
اغمار ہیا کسے کل مہینا اوسنون فرض قضا
اغما جنون گسنون ہویا بعد غروب آفتاب
اُسدن دی قضا نہ اوستی ہور قضا کریئی
ظاہر اوتے حکم شرع دا نیت دلون اُہنان جانی
عادت ہے نہین مسافر تائین ہور تھک جان
حال و تہاندا کری دلالت ہوندی اوہ بیروز
مستحب لکھیا وچہ عالم گیری بیش شامون افطار
اللھم لک صمت وبک امنت تا آخر دیتا ئیں

ہور مضیف بھی اسی لیکھے عالم گیری چ منے
جنگ تیار ہو یا رمضانی جائز اوس افطار
اینوین جان بافندہ عاجز تانتے جد ہیوائے
فتاوے عالم گیری وچون ایہ سمجھیو ہی یار
تا افطار روا ہے اوسنون مسئلہ بیجواب
بعضے ہووے قضا فریضہ جتنے گھس بہائی
صحیح روایت قضا نہ اوستے بین تھی کرجو شر
وچہ فتاوے عالم گیری نال اجماع فرماء
کجہ دینہ رہیا حال بیہوشی مول نہ آیا تاب
وچہ فتاوے عالم گیری اینوین حکم ویکھیئے
مگر جے عادت نارکھن دی اوس قضا بجھانے
بعد غروب بیہوش جو انہین اوہ دینہ قضا بجھان
ہوش ہو یاں ہی نیت نہ روزے ناکجہ غم نہ ہو
سنت کہو دعا ایہ پڑھنی سنتون برخوردار
وچہ رمضتے عالم گیری ایہ کلمات وسائین

اللھم لک صمت وبک امنت وعلیک توکلت وعلیٰ رزقک افطرت وبصوم
الغد من شہر رمضان نویت فاغفرلی ما قدمت وما اخرت (ترجمہ حاشیے اُپر ہے)

ایہا نیت روزے سندی ایہا کرکے جوڑ — جیکجہ کہن شریعت والے اتھین ہو نہ موڑ
ہر دم پڑھو صلوٰۃ نبی تے مومن مسلم سارے — روز حشر دے برکت اسدی ہو جاسن چھٹکارے

باب پنجاہ و سوم در بیان احکام نذر روزہ گوید

باب نذر دا سمجھ نہ آوے عالمگیری وچہ
ایہہ حرص کیتی مین وافر تھوڑے کجہ مسائل
اول شرط نذر دی اندر جان کلیہ پکا
مثلا نذر منے کو ربدی پتر میرا گھر آوے
یا فقط بین وضو کرسان یا سجود تلاوت
ایہہ جان قدیمی فرض خداوے کہیاں فرض نہیں
مثلا کوئی شخص کہے جو مرضون مین سکھ پائین
یا مین وہ دیہ میرے رکھسان یا سو نفل رکعات
جنہاں وہا نوچہ صوم کراہت پنجہ دینہ اندر سال
یارھوین بارھوین تیرھوین ذی الحج ایہہ اندر صحی
جو چار رکھے انہاں پنجاں وچہ تاہی نذر روا
کو نذر منے بین روزہ رکھسان جسدن آوے بھائی
یا عورت نذر تے حائض ہووے آیس بعد بھرا
اینویں جیکر رات مین آیا تاہی صوم نہ فرض
جیکر آکھے رکھان ہمیشہ جسدن بھائی آوے
اسدن یا جہوں آوے سدے اوتے روزہ فرض نہیں ان
کو نذر خدادی روزہ منے مطلق کہے دہاڑا
نذر منے کو اوہی دینہ دا روزہ نہیں صحیح
پے درپے رکھے تا مرضی گاہ رکھے گاہ چھوڑی
نذر منے کو ربدے کارن روزے پے درپے
نذر منے کو ربدے کارن روزے بہتا دہا نہ

علم عقل دا گھاٹا مین تھے طبع نہایت رچہ
لکھیاں عالمگیری چون بہت کوئی ہووے سائل
جو نذر نجائز فرضان اندر مت کر جانے دھکا
تا پنج نمازاں تے تریہ روزے زکوۃ دیسان بہا
انہیں کمی نذر روا نون فرہ نہ جان تفاوت
نذر روا وچہ انہاں کمان جو آپے فرض کرو
تا سو روپیہ نذر خدادی دیسان بھکھیاں تائیں
صحت ہویاں وفا فریضہ لہسیں نذنجات
عید فطر قربانی ہور ترے دینہ بعد سبھال
جیکو منے انہاں پنجاں وچہ بہتر ترک اتھی
مختصر وقایہ تہیں مین ایہہ مسئلہ کڈہ پایا
جے بعد زوالوں بھائی آیا اوس لگی مونہ تشی پائے
وچہ قول محمد دی ہر یک نوں اجب کجہ نہ آئے
قبل زوال یا کھاونوں اگے آوے روزہ فرض
جو کھادہی پچھے بھائی آیا اوہ دینہ خالی جائے
اوس وار یدا ساری عمران خبر کردکل خوبیان
جے رکھے تعینے یا جہوں نذروں جان بن چارا
جے ہکدو منے یا زیادہ رکھے نال خوشی
جے نیت کرے اکٹھے رکھسان تا تتابع لوڑے
جو یک چھوڑے یا حائض عورت اگلے رکھے گئی
نیت یا جہوں کہے حنیفہ وہ روزے جی جانے

صاحبیہ کہیا ست روزے رکھنے لازم آ ستے آ
کسے شرط موجود نہ رکھے روزے کیتی اوس تاخیر
فدیہ دیوے ہر روزے پر جے بھکھا لاچار
جیکر وچہ اونہا لیدے اوہ قادر نہیں بیارا
کو کرے ارادہ نذر منن جے اک روزہ دل نیت
عالمگیری دیو چہ او ستے روزے فرض مہینہ
نذر منے کو روزہ رکھنا اندر سارے سال
یاراں ماہ نذر دے رکھے جداں جانے رمضان
اِہ بہت حکم زنانہ نا ہین نذر منن جے سال
اس سبب جو ستے زنانیوں ہرگز حیض نہ آوے
نذر والہ کوئی روزہ رکھن لگے ہونے اُس کم
کو پیش نہ والوں بالغ ہویا یا ایمان لیاوے
نو مسلم دا نفلی روزہ نا ہین ظاہر روایت
سُنت برساندا ہیسٹی پیٹا ام نماز ربانی
رکا بالغ کافر مسلم حیض نفاسوں پاک
اینویں بفطر شک دہاڑے ظاہر پھر رمضان
اتہیں بچ پچھی ظاہر ہو یا دہی تا ہین کھاوہاں
صائمیں دے نال تشبہ ایہ لکھیا عالمگیری
بعضیاں کہیا انہاں یاراں مستحب ہے بند
حیض نفاس والیدے تائیں ہور مریض مسافر
کھاون اونہاں ظاہر ہووے یا یہ چھپکے کھاون

کو جدا منن تے رکھے ہکٹھے تا بہی فرض ادا
یا کسے منیاں دائم روزہ ہو گیا فانی پیر
تا استغفار پڑھے ہے وچہ عالمگیری رب غفار
اوڈیک سیا لیدی ہے جائز لاہ سری تہیں بیار
موہوں نکل جاوے مہینہ اسدی کی کیفیت
ولدی نیت خطاوے نال برابر کہے نگینہ
سال اندر رمضان بہی آوے اسدا کی احوال
رمضان باجھوں سال نہ کوئی موجبلا یہ بیان
جتنے روز حیضے وچہ گھٹے اُتنے فرض سنبھال
تے رمضان باجھوں ہرگز خالی سال نہ کوئی جاوے
عالمگیری وچہ نہ جائز نال اجماع عدے تم
نا کجھ کہا دہس نہ پیتیس جے نفلی صوم بناوے
صحیح روایت نو بالغ دا نفلی کرے کفایت
کیجے ما روس پرساندا وچہ حدیث اے جابی
دیوانہ ہو ستے بعض نہارے واجب کل امساک
یا ظن فجر نہ ہوئی کھاوے یا سفری گھر جان
اونہاں نوں بند کرنا لازم باقی دینہ دا وادھا
مکروہ خاطی تے ظن غروبے نال اونہاں دیکھے
صحیح روایت عالمگیری وچہ واجب جل البند
تشبہ تے امساک نہ اونہاں قول تمامی اقر
بعضے ظاہر بعضے مخفی دونویں قول وساون

کو نفلی روزہ رکھ کے بھنّے لازم اوس قضا
آپ بھنّے یا آپے بھجے جیون زن لوہو آئی
کو نیت نہ کردا روزے سندی نا کجہ نیت اطاکے
اوسنوں فرض قضا اُس دینہ دی سنتوں برخوداک
کفارت فطر ظہار دی دوہاں ہکا ڈول
کراں بیان ظہار وچہ کل کفارت قول
وچہ کنز قدوری مختصر انہوین کرن بیان
کفارت صوم ظہار دی ہکسے باب عیان
ہین بھی اودوں تاں کے اتھے صوم کفارہ ترکس
رب چاہیا وچہ باب ظہار دے ذرہ نکرساں فرق
ہر دم پڑھو صلوٰۃ اُس نبیؐ تے اشرف موجودات
برکت نال درود دی تھیندے کل روا حاجات

باب پنجاہ و چہارم ۵۴ در بیان مسائل اعتکاف

اعتکاف ہے بندگی کارن وہ ڈاڑھے بہنا
وچہ دہاکے آخر رمضان مسجد اندر رہنا
اعتکاف دی شرط دساؤں نیت روزہ دا
وچہ فتاوےٰ عالمگیری جے اوہ واجب یار
باقی اعتکافاں وچہ ناہیں صوم ضرور
قول نیویں صاحبیہ دا انہوین حنفیہ نور
مسجد جاں جماعت والی وچہ بہنا وچی شرط
امام ہووَن جیس وچہ ہووے انہوین حکم نہ برت
بیت اللہ تے مسجد نبوی بیت مقدس جاں
جامع مسجد ہر شہر دی بہتر ایہ پچھان
پنجویں درجے اوہ مسجد ہے جتھے بہت نمازی
فتاوےٰ عالمگیری وچوں ایہ ترتیب ہین ساری
عورت دی حق مسجد گھر دی جیون مسجد مردانوین
وچہ فتاوےٰ عالمگیری دیکھیں بھل نہ جاویں
جیکر گھر مسیت نہ کوئی زن گھر مسیت بنجا دے
تخت پوش یا تھلا اوچے گھر دے وچہ بناوے
شوہر اپنے دے اذنے باجہوں نا زن دا اعتکاف
اوں وچ بہے تا عورت بیٹھے ہکجا ہکے صاف
اسلام عقل تے پاکی ترے جا شرط جانو اعتکاف
جنبی حیض نفاس والی نوں اعتکاف معاف
اعتکاف ہے کوڑے دی لڑکا عاقل سنے ہوشیار
جائز جیونکر گولا بیٹھے نال اذن سرکار
اعتکاف ترے قسم سمجھاں نو ہکو واجب ہک سنت
تریا قسم مستحب سن یارا بے منت
نذر منت تا واجب ہے سنت وہ رمضان
وچہ دہاکے آخر والے لکھیا وچہ عیان

قال الله تعالی ولا تباشروهن وانتم عاکفون فی المساجد

مستحب اہنان دون دے باجھون اعتکاف نفل
سنت واجب کوئی ہووے خواہی مستحب
ہک حاجت انسانی کارن جیون غائط پیشاب
جامع مسجد دور ہووے تا اُسدم باہر آوے
نزدیک ہووے تا بعد زوالون جمعہ گذارن جاوے
بعد جمعہ دے جیکر مسجد جامع لاوے ڈھل
عالم گیری وچ نہ ہیجے ایہ کراہت ڈول
غائط بول یا جمعہ گذارن جیکر جاوے کوئی
جیکر ڈھل کرے گھر ساعت باطل جان اعتکاف
مسجد ڈگے یا اکراہ تہین معتکف باہر آیا
جے بول غائط نون باہر آیا پکڑ لیا جس لہنا
اینویں پڑہن جنازہ جاوے اینوین تہین آکھنا
ہور جماع وچ غیر فرج دے ہتھ بوسہ گلو ندڑی
منی آوے کسی نال فکر دے یا نظرون انزال
اس تہین تیجی بہنان جسنے واجب کری قضا
آپنے ہیجے تا ہہی لازم جیون جمعہ حیضی جاری
وعظ سنن تے پڑہن جنازہ جہنا ہور مریضان
لہاوے جیہڑے سون مسیتی عاکف بعیر تمام
نکاح رجوع لباس خوب خوشبوئی سر تیل
مختصر وچ معتکف دے باجھ جانون مکروہ
وچ غنیہ دے سونا جائز کہیا حضرت پیر

وچ فتاوے عالم گیرے ویکھو خوب نظیر
مسجد تہین نا باہر جاوے باجھون دو سبب
دو جا جان نماز جمعہ دی اُسدا عجب ثواب
نماز جمعہ تے خطبہ سننا نال امام دے یا وے
اعتکاف نفلی وچ ظاہر روایت حاجت کل مباح تو
ہکرات یا تم او تہا ئین نا ہووے بیدل
جے بعذر ہک ساعت نکلے بہنے حنیفہ قول
آوندیان اوسنون مخل ہونا گھر وچ روا ہوئیو
وچ فتاوے عالم گیری ویکھو باہجہ خلاف
اعتکاف نہ ہیجے اوسدا ایہ عذران تہین باہا
اعتکاف گیا وچ ساعت قول حنیفہ کہنا
ہور جماع جے دہان راتین سہوی عمد جواری
نال انزال اعتکاف گیوئی توڑی ایہ گل مندڑی
احتلام ہہی اس قسم تہین اعتکاف برحال
آپ بہنے جیون باہر آیا یا کرے جماع نا
یا معتکف مسیتے وچون نکلے ہو آزاری
وقت نذر ایہ کرے معین جائز کہو عزیزان
متاع نہ حاضر وچ مسیتے مختصر کہے روا
معتکف نون عالم گیری روا کہیا ایہ میل
کھاون پیون تے سون مسیتی جانیں ڈگو کہوہ
مسافرون تے معتکف نون بنفری بہت ظہیر

بیان مسائل اعتکاف

چپ کراہت معتکف نون لغو نہ بولے ذرہ
دین دُنی دے غرض نہ جسو جہ اوہ لغو کر جانو
ذِکر اذکار نہ بزرگان والے عادتاں نبی رسولؐ
ذِکر شغل اشراق ضحٰے تے ہور تہجد صلاۃ
اصلی مقصد معتکف نون ایہا ہے جو منے
روزہ تے اعتکاف نہ بہجے بہلکے جدہ جا کہاوے
نذر منے کو اعتکاف مطلق کجھ دِھاندا
جے وقت نذر دسے کرے معین آتین سع ناگھ
نذر منے کو اعتکاف دو ان وہاں دا سارا
اوہ دینہ رات بہی بہے میتی اگلا دینہ بہی سارا
نذر منے کوئی اعتکاف معین روز یا جن
جے اعتکاف بہے جن اگے یا میتیے ہوری
کو نذر منے اعتکاف مہینہ ہے اوہ شخص آزاری
جے ہکدینہ صحت ہوکے مویا فدیہ دیہن مہیناں
کسے نذر منی اعتکاف مہینہ گیا شتابی مر
کنک ہووے تا دہی بائی جو دیوی تا بائی
نذر منے کو اعتکاف عیدی والے دِن
پر جیکر نہ بیٹھے عید دہاڑے تاہی فرض ادا
جیکر عید دہاڑے آکھے جا کے قسم خدا

فقہ حدیث پڑھے تفسیراں رسؐ واللہ کم کہار
تے جس گل وچہ گناہ نہووی اوہ لا بانس بچہار
امر نہی تے طلب جماعت آہو چہ ہے مشغول
معتکف وچہ اہناں کماں دے ہے عزیزا دائم
پر گالین تے جنگ عالمگیری اعتکاف نہ بہنے
وچہ فتاوے عالم گیری ایہ مسئلہ فرماوے
پے در پے تے دہاں آتین اوتنے دینہ بے جانا
ایہ نیت جائز مختصر وچہ جاوز آتین کم کرلہ
پہلے دینہ غروبوں اگے ملے مسیت بیارا
تر بہجے دینہ غروبوں تکہی ہوسی اوس جیکارا
یا اعتکاف مسیت فلانی ایہ بہی سن ہرگن
فرض ادا وچہ عالم گیری ناکر سینہ زوری
جے مر جاوے ہکروز نہ بہجا فدیوں اوس نیزاری
اوہی بائی ہر ہر دینہ دی فقراواں مسکیناں
واجب اوستے وقت مرندے کری وصیت گھر
جے وصیت کرکے مویا ات بہت دیون بہائی
عیدی والے روز نہ بیٹھے مت شرعدی ہٹ
پر عاصی لکھیا عالم گیری حکم کیتا فقہا
اوسدے اوتے ہوے کفارت جیکر بعد ادا

ہر دم پڑھ ہو صلوٰۃ نبی دے تے جیہتر جس لولا کی
برکت نال صلوٰۃ نبی دے گُل گناہوں پاکی

لہ قولہ کم کراہ الخ اس کم تھین مراد کم دنیاوی ہین نہ کہ صحبت معتکف نون صحبت ممنوع ہے مطابق کلام الٰہی دے جس طرح پچھے ذکر کیتا گیا ۱۲ محمد مل دلپذیر
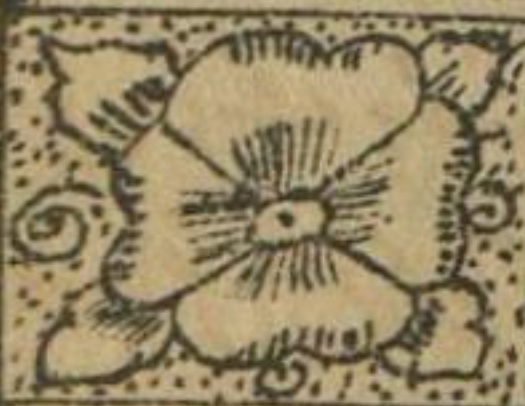
کتاب الحج

تفسیر حجیدی فعل مخصوصہ احرام وقوف طواف
عین فرض ہے حج کعبے دا منکر کافر جان
ارکان شرائط واجب حجدے سنتاں تے اداب
اوہ مسلم حُر تے عاقل بالغ تندرست بصیر
خرچ چوپائے ہوس اہادہ مالا بدتہیں فائق
کو ہر ڈلے تے جا ماندہ اُنہاں بیر گیتے اوہ ہر گہ
کو ہٹے واسیہ حبسہ گلے ٹریا مول بجاوے
کو اسپ خریدی مال اپنے تہیں یا اوہ لئے اجارا
ما پیو دیوے یا وہی پتر یا دیوے بیگانہ
کو مال وبخشے کسے حجدے کارن ما پیو یا جایا
مال حلالوں اسپ خریدی خرچے کل حلال
جو حج کرے وچہ اوڑک عمرے نال اتفاق علما دے
کو ترین وہاندی بدھ تہیں اندیا ہووے وچہ مکے
ٹُرنے اوتے قادر ہووے ہور نفقہ آپے ٹُران
کسے حج گذاریا قدمی ٹُر کے بچھون ہویا غنی
کوئی مالک ہویا مال واجر ہووے آس نال
عالم گیری دیوچہ لکھیا اوسنوں حج ضرور
ترین وہانڈے بدہ تے جے مکہ ہووے دُور
اوہ عاقل بالغ محرم ہووے خواہ ہے حُر غلام

ہور نیت حجدی وچہ فتاوے عالم گیری ہے باف
وچہ فتاوے عالم گیری پہلے باب بچھیان
سبہ بیان کریسان اسوچہ نال فضل وہاب
خرچ چوپائے اوندڑو ویندڑ عورت محرم گیر
جے اسباب گھر یدی وچ بنائے تاکد ہویا لائق
قادر ہویاں حج نہ انہاں مرض انہاندی ننگ
ہور اسیجے توڑے قائد پاوے حج نہ واجب اوہدے
اوسدے اوتے حج فریضہ مانگوان بے اعتبارا
حج نہ واجب اوس سواریوں سنتوں بار جوانا
قبولے واجب اسدے اوتے عالم گیری فرمایا
جسو وقت رب قدرت دیوے فرض ہوئی فی الحال
نال اجماع علمائے آثم ہوسی جے اونویں مر جاسے
اوس گھوڑے باجھوں حج فریضہ حکم شرع دے
باب پہلے تہیں عالم گیری وچوں بیان اہ خبران
حج نہ واجب دو جیواری عالم گیری وچہ منی
باجہ نکاح اوہ عورت ہے کی اسدا احوال +
نال ویل جو حج فرض نکاح سنت ہے مشہور
تا زوج ہووے یا محرم کوئی عورۃ نال ضرور
توڑے محرم کافر ہووے تاہی شرط تمام

مسئلہ وانگر اتک بک بین اوس شخص لون بچڑا اسوقت بوکرا نے والا ہووے سنتا بے والہ ہووے شخص دی ۱۲ دلپذیر

مسئلہ جیکر بندے باتفاق بجلے شخص وادیہ اول عمر سے حالانکہ اوہ تا دربھی ہووے ابہ حج کرلنبوے اتے بچڑا ہے اوہ

مسئلہ

پچھلی عمر دے تاہیں سنتی ہکار ہوندا نال اتفاق علما واندے اتے جیکرم جاوے اوہ سوا حج کیتے دے تاں گنہگار ہوندا ہے ۱۲ مولوی محمد دلپذیر عفی عنہ

قال الله تعالیٰ ولله على الناس حج البيت من استطاع اليه سبيلا

مراہق تاہین حکم بالغدا عبد نہ محرم جیہا۔
عورت نال فریضہ محرم بڈھا خواہ جوان
زن نال محرم دے حجنوں جاندی شوہر اُسنوں ہووے
امن راہیدا شرط پچھانی جیکر اگر خیر
حج کرے کو ہیش بلوغوں نفلی ہوسی حج
نال منی اوہ بالغ ہو یا یا بلاغت سالے
جے احرام نہ بنھے نوان اوسے تے لگہ جاوے
ایہا حکم دیوانے سندا یا کوئی مسلم کافر
جیکر ہور احرام نہ بنھن اوسے تے لگہ جاون
حج کرے کو نال ہولیدی با جہ آزاد غلام
جے آزاد احراموں پچھے فروت نوان بدھوسن
حجے اندر ہک شرط ہے دو بجہ رکن عزیز
نیت کر احرام دا بہنا ایہا شرط پچھانی
پنج واجب بجہ حجدے جانی ہک گیر بوجہ آئے
صفا مروہ وچہ دوڑنا دریا رمی جمار
ہور منا ونا سردا یا رو یا کتر اون بجھ
میقاتوں احرام دا بہنا ایہ بہی واجب جان
ترک کرے کو ہک جیہان تہیں واجب اتر دم
زاد الحاج کتاب وچہ بارو حجدا اکل بیان
اوس سمندر علم دے فاضل اسپی ہاری موج
فرض واجب تے سنتان اسوچہ بنے قسم اوہ

وچہ فتاوے عالم گیری لے تون حج جیہا
وچہ فتاوے عالم گیری کر ہو خوب ہیان
جائز ایہی عورت تائیں حجنون نانگہ موڑی
تا حج فریضہ ہر قادر تے قول ابو اللیث نہ غیر
یا احراموں پچھے بالغ پیش وقوفوں رح
وچہ عرفات قیام نہ کیتس پیش ہویاات حالے
فرض ادا نہ ہوسی اوسدا مستحب کہاوے
پیش وقوفاں یان آنے یا ہوش دیوانہ وفم
فرض ادا نہ ہوسی کسے نفلی حج ایہ پاون
عالم گیری وچہ فرض نہ ساقط نفلی بجہ تمام
فرض ادا مختصر وچہ ایہ بہی نفلی ہوسی
احرام مکان پچھان تون بہائی تریا وقت یمین
عرفات قیام طواف زیارت ایہ دو رکن جیہا
ولی قصوری زاد الحاج چھہ واجب فرمائی
مزدلفہ وچہ حاجیاں تائیں بجہ کہلونا یار
پنجوان صدر طواف ہے باہروں آیاں بجہ
چھیوان زاد الحاج وچہ ایہا دوہ پچھان
ولی قصوری لکھیا حج اوسدا بہی تم
غفے مشکل حجدے سارے کیتے بہت آسان
زاد الحاج پڑہ حجنوں جاوے فتح پاوے اوہ فوج
ہور رنگوں رنگ جنا تاں جھڑیاں حجنوں کر ن خرج

علم ان الصلوٰۃ کانت علی المؤمنین کتابا موقوتا ۱۲

مرشد بے نظیر میرے تے فاضل فقر کمال
زاد الحاج وچوں میں مسئلے حجدے بہت وسائے
نوں سنتاں وچ حجدی بھائی دلیوں کر رجوع
ست پھیری طواف کریں توں اول ترے اڈول
سجی بکھیدی ہیٹھوں حاجی چادر چا لنگھائے
اگے پچھے کتف کھبے دی طرفاں چا لٹکائے
مزدلفہ وچ رات گذاراں ہک شب وچ منا
رمیاں تیں تے خضرت وچ دوڑن سنت جا
مزدلفہ وچ نال عشا دی مغرب چا پڑھائیں
نال پیشی دی دیگر پڑھنی اسدے حق وچ آئی
توڑے دو نمازاں وچوں گھٹ رکعتوں پائی
اوس احرام نہ عمرے والے حج دا جاں بہرا
یعنی پیشی وقت ظہر تے دیگر وقت عصر
پیشی دیگر بانگ ہکو تے آکھو دو تکبیراں
جمع کرے کو دو نمازاں ہکی وقت گذارے
مگر دیگر وچ عرفے حاجی پیشی نال رلاون
جے مزدلفہ جاندیاں کوئی مغرب راہ گذارے
جیونکر حکم شرع دا ہووے تیویں عبادت بجا
وقتوں اگے فرض نہ ہووے آیت کہے قرآن
عامی لوک تعجب اٹھے دونویں کم موجود
استاداں تھیں سنیاں ہویا عرض کہی اعلیٰ ایہ

سہل رسالہ حجدا سوہنا کیتا حسن جمال
بعضے عالمگیری وچوں اسدے وچہ کڈھ پائے
اول طواف قدوم دا دویا سجی طرف شروع
جیونکر شکل بہاداراں دشمن کہاون ہول
کھبا موڈھا لچکے سجا ظاہر کرو کھلائے
سینہ ننگا کرکے حاجی شکل شیراں بن جائے
حجر اسود نوں جاکے چمن حاجی گل بہرا
پیشی نال رلا پڑھ دیگر اٹھویں سنت پچھان
ناویں سنت حج والیاں تھیں ایہ تینوں سمجھایا
نال جماعت پڑھے تے دوجا محرم ہووے بھائی
وچ فتاوے عالمگیری تاہیں دوں رلائے
تے عمرے دے احرامے والا وقتیں کرے ادا
عمرے دے احرام والیوں جمع کر توں وچ ڈر
شام عشا ہک بانگ اقامت مختصر تھیں گیراں
گناہ اکبر الکبائر ایہا وچ حدیث شماری
تے وچ مزدلفے نال عشاوے مغرب چا ملاون
دہیوں اگے اوس مغرب نوں عود کریں سائے
قبل قال کسیدی اتھے پیش نہ جاوے لکھیہ
جاں قضا کرے تاں کافر حضرت دا فرمان
ہک قضا ہک وقتوں اگے اسوچہ کی تفصیل
حاجی نوں کم حجدے کوں ہوندی نہیں خلاصی

بیشی دیگر پڑھن اکٹھے عرفے وچہ کہلوون
دیگر مغرب وقت پڑھن اویل نہ پاون معول

دن غروب ہووے مزدلفے بھیج اکٹھے ہوون
ہک اگو ہک پچھے وقتون دینوین حکم رسول

بیان آداب سفر حج

آداب سفر دے زاد الحاجی اندر قدر ضروری
آستھین ویکھ کہیا مین اول سفر سوار خمیس
دور نقصان نفل پڑھے پھر قدم گھرے تھین کڈھے
ہکواری پڑھ آیت کرسی گھر دی ہیوک چوفیر
امانت دیوے ہتھ مالکد ے راضی کرے ڈوکھایا
ماپیو تے استاذ نہ راضی جیکو جاوے حج
کل گناہون تائب ہووے تقوی تے لاکھ نہی
اکثر ترک مباح چیز اندی ڈھونڈھی نیک رفیق
مدد کرین تون نال رفیقان چپ کلام ضرورے
رسّا بوکا سوئی دھاگا سرمہ کوزہ خاکی
پودنہ اتے سونف قرنفل خوشبوئی نہ گڈھے
عالم ہووے نال لیجاوے ہک مشکوۃ وقایہ
شرح فتوح الغیب لیجاوے غنیہ حضرت پیر
نظم دُرر وچہ علم سیئر دی لغتون لیئن رشیدی
رب فرمیسی حاجیان تائین اندر روز حشر دے
راہ مکے دے وچہ کو مردا موت شہادت لہندا
ستر حج تے ستر عمرے روز قیامت تائین

اوہ تصنیف ربانی فاضل ظاہر باطن نوری
یا بعد جمعہ یا جنہین پہلی پھیری نال نہ ریس
پہلی دیو چہ قلیا جو ڑے دوجی قلہ کڈھے
باہر ان واری قل ہو پڑھ کے گھر تھین نکلے فیر
ماپیو تے استاذان راضی کل راضی ہمسایان
نفلی حج وچہ عاصی ہوسی اس مسئلے اوح حج
جماعت نہ چھوڑے پنجین وقتین جو نکر عقلون نہی
عالم جیہا ہور نہ ساتھی جو راہ دسے تحقیق
کوشش کرتون ہر کم اندر امید پاوے پوری
چھری قینچی تے تیر کمان ہووسے کارن ہاکی
سرکہ تے جوائن لیجاوین بابانی لاگ نہ وڈھے
تفسیران تھین تجہ مدارک زاد الحاج دسیایا
جسنون نسبت وچہ تصوف اوہ لیجاوے اوہ شیر
پنجابی نون انواع لیسن جانو پارسی جانی جیدی
چار سنے جنت یار نہ ئیدی لیجاندی گھر دے
آوندا جاندا ایک برابر تخت بہشتین بہندا
کارن اسدے لکھن ملائک وچہ انہیں دسائے

ستر نیکی ستر درجے ستر بدیاں دور ۔ ہر ہر قدمے وچہ مسعودی دیوی رب غفور

حضرت حسن بصری صاحب کیتا ایہہ بیان ۔ پیر پیادے ست لکھ نیکی راکب ستر عیان

راہ بھل جاوے بانگاں آکھے خوف خطر لایلاف ۔ خطرہ دور ہووی آس پڑھیاں اہ ربنیوی صاف قدم

سوار ہووے جد چوپائے تے پڑھے الحمد دعائیں ۔ بہت دعائیں وچہ فتاوے کی کی آکھ سنائیں

شکر ایمان تے شکر نبیدا امین محمد امت ۔ شکر خدایا ذات تیری دا تدہ دتی ایہہ امت

اعوذ پڑھے شیطان گتے تھیں ہور پڑھے لاحول ۔ ومن یتوکل علی اللہ فہو حسبہ سچے ربدا قول

وپار تجارت کوں خالی جانا بہتر بجھ ۔ نزدیک مکہ تاہیں بہت زیادہ تر نا افضل سمجھ

ہور جو ہووی مال شبہے دا جاوے حج گذاران ۔ قرض چائے شک او تھے دیوے حیلے حجد یکاران

حج قبول نہ رب کریندا نفقہ نال احرام ۔ فرض ساقط وچہ عالمگیری تھوڑی غصب تمام

ترک سنت تے مستحب دی جیکوئی حاجی کردا ۔ ناصدقہ نادم ہے او ستے استغفار روان کردا

شوال اتے ذی القعدہ مہینے حجد بجان بہر اوا ۔ دہ دہاڑے پہلے ذی الحج خاص الخاص ای باوا

احرام بنھے کو انہاں کوں لگ جان کراہت ۔ جیکوئی بنہسی وچہ انہاندی اوہ پیسی راحت

احرامی دی شکل بساون کہیں ہا دجیبا ۔ شاید کی رب ایہہ سعادت تینوں کرے نصیبا

نہ لینے تے پاکی کرنی بغلاں سر منوانان ۔ وال لباندے شرعی کرنے وقت احرامی نوناں ن

جو نال حاجیدے منکوحہ یا گولی کرے دخول ۔ پیش احراموں عالمگیری سنت کہیا قبول

چادر تے تہ بند دو کپڑے نویں یا دہوتے کرنے ۔ سیتے ہوئے اتوں مجھوں لاہ کسے گھر دہرنے

تیل ملے خوشبوئی نہا کے نفلاں دو گذارے ۔ بعد سلاموں نیت حجدی دلد یوچہ خیالے

حجدی نیت دلوچہ کافی عمرہ ذکر زبانی ۔ زاد المحاج اندر ایہہ مسئلہ لکھیا سن اجانی

احرام تحریمہ دے ہک معنی کل حلال حرام ۔ حاجیاں کل نمازیاں اوتے دساں فرق تمام

کل وا لفظ نماز یاندے حق جان تکبیر تحریمہ ۔ جہڑے کم حرام حاجیاں نوں سنتوں یار فہیماں

احرام بچھے پہوں کم رب خدا تہیں بس منع فرمائی ۔ وطی حرام گناہوں ہوموں نہ کرو لڑائی

سلہ قولہ شوال الخ
جوہین ذوالحجہ استعمالے
نہ وچ قرآن کریم
الحج اشہر معلومات
فمن فرض فیہن
الحج فلا رفث ولا
فسوق ولا جدال الخ
الحج وما تفعلوا من
خیر یعلمہ اللہ الخ
(یعنی مشہور ومعروف) جہڑے مہینے حج دے ہین
شوال الخ ذی قعدہ اتے

بیان مسائل حج

دس دن ذوالحجہ دے
پس جو کوئی سفر کر لوے
وچ انہاں مہینیاں دے
حج پکا احرام بنہ لوے
پس نہیں حلال واسطے
اوسدے جماع کرنی
عورتاں نال اتے نہ گناہ
کرنا اتے نہ جھگڑا جھگڑا
کرنا نال کسے دے
جو کوئی نیک کم کریگا
تسیں پہلاں ہی
تیں جان لوے گا
اوہنوں اللہ تعالیٰ
محمد ابراہیم

لا تقتلوا الصید وانتم حرم اللہ نے فرمایا
پنج مکان احرام بنہن دے سنتوں نام بنجاندا
اہل مدینہ دے میقات سنتوں ذوالحلیفہ
نجدی آون قرن تہین بنہن یمنی آون یلملم
حرام جانو تاخیر حرامی اہنان مکانان کولو
میقاتون اندر وسدیان نائین مکے وڑن روا
میقاتون اندر مکیون باہر جبدا ہووے مکانا
جبدا گھر مکے وچہ ہووے حجدا بنہے احرام
نیت باجہ نہ محرم ہوسی نیت شرط احرام
اللّٰہم انی ارید الحج ایہ نیت حجدی آہی
تلبیے پچھے محرم ہویا کرے پرہیز تمام
اشارت دلالت ناروا نہ صید نوڑی ویکھے دسے
سیتا کپڑا مول نہ پائے پتھن ٹوپی جامان
کیسر اتے کسنبھے رنگیا کپڑا مول نہ پاوے
ناخوشبوئی داہڑی مچھان نا وسمے جیسے
گل خیری دینال نہ دھوئی مچھان داہڑی کوئی
روڑی نون رواہی گھرن جون نہ مرسی وال
جس سر نے خوشبو نہووے روا آکھین وچہ پاوے
بہت پکارے تلبیے نائین کرے آواز بلند
عورتیندا آواز نگیچ ہے ہولی تلبیہ بولے
یا او چا یا نیوان آوے یا ہو وقت سحور

شکار حرام تسادے اوتے بعد احراموں آیا
فتاوے عالم گیر یوچ جون وکھو وکھ سمجھایا
عراقی ذات عرق تہین بنہن شامیان کارن جحفہ
مختصر تے عالم گیری لکھیا ویکھو جم جم
مرید مکی نون روا تقدم مختصر پڑہ ویکھو
مختصر وچہ باجہ احراموں ہرزے مسئلے آہے
احرام نہیں اوہ حل تے آکے اینوین حکم ربانا
حد حرم دی حج دے کارن عمری حل تمام
محض نیت نا محرم کرسی تلبیے نال تمام
صفت تلبیے دے لبیک پڑہ آخر تیک بہرا
بعضے کم مکروہ مناہی جہتے جان حرام
ساہا ہرن ویکھے یاتر ہر مددتہین نسے
اینوین ہٹیری جتی جورب ہور موزی دس عامان
وال مچھان نا داڑہی کترے نہ سر نا منواوے
سر تے موہنہ نہ کجے کدین تہنہ بوسہ تہین رنگے
جسدی ستے وال نہ ہوون سر نوں تہر کے سوگے
عالم گیری یوچ لکھیا اوہ خوف والان تہین بھال
ہور رک ہمیانی بہن کجا وی چہانڑ جاوے
نماز پڑہے یا ملے سواران عورتاندی حق بند
زاد الحاج اندرایہ لکھیا فتوے ہے اس قولے
حاجی پاک گناہون کیتے برکت حج غفور

رت سنگھیا ندی فصد کرونا ختنہ پٹی پھٹان لاباس محرم نوں عالم گیری کہیا خبر نہ جٹان

مستحب ہے حاجی جگے داخل ہوون نہارے باب السلام ہوں اول داخل مسجد آون سارے

تکبیراں تہلیلاں آکھے بیت اللہ جد ویکھے پاک اوہ ہویا کل گناہوں توڑے با جھوں لیکھے

سجا پیر مسیتی پائے موہنہ بسم اللہ بولے اللّٰھم افتح لی ابواب رحمتک دعا پڑھے جیوں گولے

دلنوں دور کرے ہر طرفوں بدی لگے ٹوہووے اللّٰھم اغفر لی ذنوبی ورحمتی پڑھدیاں رووے

حجر اسود نوں چمے پڑھدیاں تکبیراں تہلیلاں میں اس نعمت دے کد لائق دلوچہ عجز دلیلاں

دھکا مکی کسے نہ مارے شور شری تہیں ہٹے حجر اسود جد چمے حاجی نادل کسیدا پھٹے

چمن میسر ہووے ناہیں لاوے سوٹی عاصا انہاں چمے نیت حجر دی ایسے شوق پیاسا

سوٹی عاصا کول نہ ہووے موہنہ حجر ول اکھی تکبیراں تہلیلاں حمد درود نبی تے آکھے

کرے طواف قدومی والا پڑھکے ایہ دعائیں لکھہ ویکھاوان تیری تائیں پڑھکے یاد لگائیں

اللّٰھم اعطنی ایمانا وتصدیقا بکتابک ووفاء العھدک واتباع نبیک

دون تہاندیاں تلیاں رکھے حجر اسود دی طرفے سوٹی عاصا جستے ناہیں حجر اسود دی ترفے

متصل دروازے مسجد کرے طواف شروع شت پھیرے ہوون سجی طرفوں لیدینال رجوع

حجر اسود ہر واری چمے موڈھے ترین چہ مارے چمن میسر ہووے ناہیں پہلے قول جبارے

سنت طواف شروع حجر تہیں وت آوے ہک پھیرا وچہ فتاوے عالم گیری نامن کہیا میرا

حجر اسود تہیں شروع نکری یا کو پاسے کھبے یا طواف حطیموں اندر ایہ کراہت نہ پھبے

طواف کریکو اندر حطیموں عود کرے اوہ وت وچہ فتاوے عالم گیری یاد رکھو ایہ مت

رکن یمانی چمنا بہتر باجہ عراقی شامی طواف اندر چار پھیری پچھلے ٹر ہونال آرامی

کسے پہلی پھیرے رمل نہ کیتا دوجیاں دوں وچہ کری جے ترین پہلیا نوچہ نکیتس پچھلیاں تہیں وچہ ڈری

طواف کرنیدا ہووے ناہیں تا قرآن تلاوت خود طواف عبادت افضل شیطاناں نال عداوت

طواف قدوم دی سنت اونہاں جہڑے باہروں آون صدر قدوم نہ مکی اوتے عبث آون جاون

ف قولہ اللّٰھم اعطنی الخ یعنی یا اللہ عطا کر سینوں یقین پورا اپنے تصدیق کامل نال اپنی یعنی قرآن مجید دے اپنے عطا کر مینوں وفا نال عہد اپنے دسے اتے عطا کر مینوں پیروی پیغمبر اپنے حضرت محمد رسول اللہ صلی اللہ علیہ و آلہ وسلم دی ۱۲

مسئلہ ایہہ جنا بالغ حج

ف قولہ عاصا یعنی سوٹی یا عصا نال حجر اسود نوں لگاوے ۱۲

محمد دلپذیر عفا اللہ عنہ

قدوم دے معنی باہر آونا صدر معنی مڑ جانا
ہور قدوم ہے سنت اونہاں جہڑی حج کر آون
بعد طوافوں دو رکعتاں ہے اجب جان بھراوا
پہلی وچہ پڑھ کافرون دوجی وچہ اخلاص
بہتر وچہ مقام یا مسجد گھر بھی پڑھن روا
جے تے تکبیران آکھے باہر جلدی آوے
صفا اوتے جد چڑھ کھلوے بیت اللہ ول تکے
کرتان تکبیر ہتھ اوٹھائے جد آکھے تکبیران
صفا تھیں لہہ مروہ تے آوے دوڑے وچہ میلین
مروہ تے چڑھ کرین بھراوا جو کجھ اوپر صفا
صفا مروہ تے چڑھنا سنت پھیری با تون ست
تکبیران تہلیلان تجہ تون حمد درود ثنا
جے مروہ ول صفا تھیں آوے پھیر دو تمام
صفا مروہ ست پھیرے یا دو نفلاں پڑھ ہی سیتی
اس تھیں تے پچھے وچہ مکے دی نال احرام گذارے
جو کم بعد احرام دے تینوں ہوئے منع حرام
ستویں جان ذی الحج دی ہووے حج قریب
کل طواف سنت ست پھیرے گھٹ کرے نقصان
منا جانا تے وچہ عرفاتے مزدلفہ وچہ رات
ایہ کم سارے حاجیاں تائیں خطبے وچہ سمجھائے
اس تھیں تے پچھے ناویں حج دی خطبے وچہ عرفات

ملیان صدر قدوم نہ کوئی ہک زیارت پانا
بہن احرام ہجن عرفاتے وقت قدوم نہ پاون
اوہ ابراہیم مقام گذارین یا مسجد وچہ باوا
وچہ فتاوے عالمگیری ایہ قرات خاص
پہیر سلام شفیعے دا یا طرف حجر دے آء
صفا مروہ دوڑ ہکیاں جے جیان اول صفا تے جاوے
تکبیران تہلیلان درود دعائیں تھیں نال تھکے
جو دل بہاوس رب تھیں منگے نا ہووے دلگیران
بطن وادی دے اگے پچھے ٹرنا عادت چیتن
تکبیران تہلیلان پڑھ تون حمد درود ثنا
اٹھ اٹھ کم کرین دون اوتے پھر مسجد ول ست
ہتھ اوٹھاون تے مونہ قبلے اٹھوان منگد عا
ہر واری وچہ وادی دوڑے عورتاں ٹرن آرام
وچہ فتاوے عالمگیری تجہے ہووے جمیعتی
طواف بیت اللہ دا جان جاہے نفلی کرے پیارے
حلقوں اگے ہر مکے تھیں کرین پر ہیز تمام
خطبے وچہ امام سکھائے جو حج دی ترتیب
وچہ فتاوے عالمگیری اینویں فاضیحان
عصر ظہر تے شام عشا نوں پڑھنا نال جماعت
امام کرنے تلقین او ہنا نوں کوئی بھل نجائے
یار ہویں وچہ منا دی پڑھے تری خطبے اثبات

ل قولہ تکبیران الخ یعنی بیت تکبیرین آکھ کے تے بیت خدا نوں یاد کرے اوتھے صفا مروہ دے۔ جیہیں روایت ہے مائی عائشہ صدیقہ رضی اللہ عنہا تھیں جو فرمایا پیغمبر علیہ السلام نے انما جعل رمی الجمار والسعی بین الصفا والمروۃ لاقامۃ ذکر اللہ تعالیٰ

ص ۱۸۱ حصہ اول بخاری شریف

یعنی سوا اس تھیں نہیں جو بنایا گیا ہے پھینکنا سنگریزیاں دا اندر جمرات دے تے دوڑنا درمیان صفا تے مروہ دے واسطے یاد کرنے اللہ تعالیٰ دے۔ ۱۲

مولوی محمد اسمٰعیل صاحب دلپذیر عفی عنہ

اٹھویں دینہ منا وچہ آوے نال امام ہجوم
رہن اوتھائیں فجر ناویں تک نادوچوں معلوم

تکبیراں تہلیلاں کہندیاں آون پیر پیادہ
قرب الٰہی قدمی ٹریاں اس راہ وچہ امادہ

فجر منا وچہ پڑھن انہیری پھر عرفات شتاب
سبہ عرفات کہلونے جاگھہ عرناں ہیٹھ نجاون

دینہ ڈھلیا تانہاون سنت حاجیاں دی حق آیا
نہا کے جاون وچہ عرفاتے قیام خدا فرمایا

کوبعد زوال نادین دی تھوڑی ہکو ساعت کہلو
عید دہاڑے دہی تیکن فرض سرے تہیں ہوتا

کل عرفات کہلونی جاگیاں پیٹھے عرناں تہیں مٹھے
چہڑا انزد پہاڑ کہلوتا افضل درجہ کھٹے

جبل عرفات پہاڑ رحمت دا پڑہ لبیک دعائیں
سبہ تقصیراں بخش خدایا ہن راہ نیک وکھائیں

امام چڑہے جد منبر اتے بانگا کہے اذان
شکل جمعہ دی خطبہ پڑہ توں اینویں حکم عیان

خطبے وچہ سکہلائے لوکاں مزدلفہ دی ڈول
طواف زیارت تے قربانی حلق افاضت قول

خطبے تہیں جد فارغ ہویا ہک اذان پوکار
ظہر عصر تکبیر علیحدہ ہکی وقت گذارن

عصر کونوں جد فارغ ہوون اوتھوں نال شتابی
حیض نفاس تے جنبی دے حق نہیں قیام حرابی

قبلے ول ہونہ کرن تمامی ڈاچی اوپر امام
ہی روزہ تے نال وضو دے ایہ پنج بہتر کام

وچہ فتاوے عالمگیری ایہ تمامی اوے لے
جہڑا رستہ مل کہلو وہا اوستے خوش ہو نولے

تکبیراں تہلیلاں حمد درود نبی صلوٰتاں
ایہ دعا پڑہن تے رووں ویبے رب نجاتاں

اللھم اجعل فی قلبی نورًا و فی سمعی نورًا و فی بصری نورًا۔
اللھم اشرح لی صدری و یسرلی امری و ادخلنی الجنۃ

سنت ایہی وچہ دعائیں مخفی کرن آوازے
دینہ غروب ہووے مزدلفہ جانا خلقت سازے

شام قضا کرن وچہ راہ وے نال عشا لئے
سنتاں نفل معاف دوہاں وچہ زاد الحاج دسائے

شام گذارن وقت عشا دے ہک تکبیر اذان +
فیر پڑہے عشا دے تائیں اینویں حق فرمان

کل مزدلفہ جا کہلوون باجہ محسر وادی
اوتھوں وڈ لگہن کل حاجی حکم نبی اوہا دی

پیغمبر

جبل قزح دے کول ٹکانا ساری رات بیداران
ذکر شغل دینال گذارن ایہ دو بہتر کاران

قال اردو فی رسول الله صلی الله علیہ وسلم من جمع الجمعی فلم یزل یلبی حتی رمی جمرۃ العقبۃ

فجر گذارن وِچ انہیری حنفیاں اُسدینہ آہے
بعد نماز کہلونا واجب پڑہن لبیک دعائیں
فجر پڑہن تہین اگے ٹریان یا دینہ ٹریان عاصے
ست سکروڑا و ٹہائین اتہین جیہی کنکر کھجور
پڑہ تکبیر چلائین جمرہ ستے وار پیارے
ہتھ کہلو چلائے او جا پنج گز ہووی وِتھ
جے ست روڑی کہسے واری مارے ہک شمار
وٹے مارنا وِچہ آوے ذبح کرے غرداوکی
اُس تہین بعد اوہ سر منائے یا کترائے مرضی
سر منونون تہچھے او ستے سبہ حرام حلال
عورتان نون منونا بدعت قصر اونہانون آیا
عالم گیری دیو چہ لکہیا چوتہا حصہ سر دا
جبدی سر تے وال نہوون اوہ بہی شرط کرائی
چونے نال کو دور کرنیدا حاجی سر تہین وال
سنت اندر سر مناون کہبیون شروع کرائین
جو ست مائے تے دبے ناہین اِیہ لا باس شمار
ذبح حلق دی پچہے حاجی اُسدن مکے جاون
پھیر کرہین طواف زیارت رکن دوِیا اوس حج
جہڑا وِچہ طواف قدومی دوڑسے مہی مارے
اول وقت طواف زیارت صبح پچہے دینہ عید
بعد طواف زیارت صحبت جائز ہووے حلال

شافعی نون عمر تمامی بہتر جانے مولے
وت پیش طلوع دی جانن ہوئے وِچہ منیاوے جائز
پر وِچہ فتاوے عالم گیری صدقے نال حلال جیہے
کول منیاوے جمرہ عقبہ وسنون ماڑ ضرور
پہلے وٹے تلبیہ چہوڑین پہیر کہین دوبارے
جے سکروڑ گے پنج اندر رولدہ اسنون متیہے
جمرا تے چڑہ ٹلوہان مارے تارک اوپ چار و
قارن تے متمتع اوپر دم واجب کیتا مولے
منونان بہتر عالم گیری شرح طحاوی نون عرضی
با جہ جماع تے ہتہ عورت نون لونا شہوت نال
قدر ڈوڈے ہر وال نون کترے زاد الحاج سنایا
انگشت ڈوڈی تہین کجہ زیادہ واجب کہیرنہ وردا
زاد الحاج اندر ایہ واجب سر موسے بہر والے
وِچہ فتاوے عالم گیری ناہین کجہ وبال
مستحب والان او دبنا وقت منون دعائین
صحبت جانے تے غسل خانے وِچہ بن کراہت مانی
بیت الله دی کرن زیارت پانی زمزم نہاون
نا اوس اندر موجود ہے رہن نا اوس اندر بہج
زیارت اندر او سنون منع غیر ندایہ و سارے
اُسدینہ بہتر بعد کراہت دم واجب تاکید
بعد طواف زیارت پکہیون کوچ کرے فی الحال

بعد زوالوں تہی جمرے وچ جے وینہ چلاوے
اس تہیں پچھے جمرے مارے مسجد حنیف پلی
پہلیاں دوہاں تے بہی کھلوے موڈ ہیاں ہتہ اوہناں نگی
ہر ہر وتے ہتہ او ٹھائے بہی آکھے تکبیر
ستاں تہیں گھٹ تارک اجب دم نہیں نقصان
تیجے روز ترائے جمرے مارے نال اسی ترتیب
پہلیاں دوہاں نوں اوہ دعائیں منگ کھلو ناجی
جو تہے روز مناں تہیں ہوون اگے جو ٹر جاوے
اوتر سے وچ محصب وادی جان بنا تہیں چکے
رمل سعی صدر وچہ ناہیں پھیرے ست طواف
کعبے اندر داخل ہوکے نفلاں دو گذارے
پنجے مار غلاماں اوتے ہتہ سر کھیں لائیں
باب وداع تہیں باہر آوین پٹہ نہ کعبے لائین
لکہ لکہ شکر گذارین رب دے بعد فراغ جیہا
رب صاحب نے مروز نا نو چہ کیتے فرق جدائی
تلبیہ او جا آکھے ناہیں مونہ ظاہر کرن وا
حجر اسود نوں چمے ناہیں جا انبوہی بہاری
حائض ہووے سبہ کم جائز اک طواف نہ کری
ہر دم پڑہو صلوٰۃ نبی تے جس ایہ راہ بنائے

مسجد خیف نوں شروع کرے تے طرف منا دی آوے
دوں تہیں پچھے جمرہ عقبہ تہیوں قول صحی
رب تہیں منگے جو دل بہاوس خاصہ وقت دعائے
نیت دلوچہ شیطانوں مین خوب چلائے تیر
پر وچہ فتاوے عالمگیری یاراں تیک بیان
وینہ چوتھے بہی بہتر جیکر رہے نیک نصیب
عقبہ مار کے دور ہمیشہ راہ ترتیب دا انجہ
رمے جمار دا ساقط اوتے وت نہ مارن آوے
جاوے صدر طواف دیکارن فعل نبی دی تکے
اتہیں پچھے زمزم پیوے کل گناہ معاف
باہر نکلے نال ادب دے چمے مہاٹھ پیارے
رو رو منگے رب دے کولوں رنگو رنگ دعائیں
ملتزم تے مونہ تے سینہ ملکر منگ دعائیں
مین عاصی نوں نعمت ایڈی کیتی تد نصیبا
سیتا پہنے تے سر کجے موڈ ہے دوڑ نہ کائی
آواز عورت دا عورت ایہی فتویٰ اتے آ
صفا مروہ تے چڑہے نہ اوتے ہر تہیں کرے قرارے
مسجد وڑن حرام بچہانی رب بچے تہیں ڈرے
حق سچ منو حکم تمامی جو رب تہیں لے آئے

باب پنجم در بیان احکام قارن و متمتع گوید

حج کارن یا عمرے کارن بنھے کوئی احرام
حج عمرے دی نیت اکٹھی بنھے کوئی احرام
کوئی حج مہینوں اگے بنھے یا میقاتوں باہر
اللھم انی ارید الحج والعمرۃ نیت پڑھے بانوں
شکل احرام سیدی ہین تینوں جو پچھے سمجھائی
ذکر زبانی حج عمرے دا تلبیہ اندر اوّلے
قارن اول کم عمرے دے پورے کرے تمام
رمل کرے وچہ ترن پھیریاں دی باقی عادت جان
دینہ قربانی والے قارن سر کترے منوائے
جیکر قارن عاجز ہوکے ذبح توفیق نہ پاوے
ترے روزے رکھے قادر ہو یا قارن ذبح پہار
جے ترے پہلے رکھے ناہین لازم اوتے دم
مفردکنوں تمتع بہتر شکل دساون بھائی
شرط نہیں متمتع نوں احرام مہینے حج دے
احرام بنھے کو وچہ رمضان طواف کرے ترن پھیرے
حکم قارن متمتع دا وچہ واجب ہونے دم
طواف کرے احراموں پچھے جو متمتع ہووے
ہور حلال ہے وچہ مکے دینہ اٹھوین دا آوے
احرام بنھے اوہ حج دے کارن سبھ کم کرے ادا
دم تمتع دا اوس واجب جے عاجز لاچار
نا قارن متمتع ہووین اہل مکہ دے سارے
وکھرا مفرد وچہ کتابان حج ہوا اُسدا نام
میقاتوں وچہ حج مہینے قارن اُسدا نام
تاں بھی جائز وچہ فتاوے عالمگیری ظاہر
اتھین تے بھی تلبیہ آکھے ہین حاضر دل جانوں
وچہ قران تمتع اوہا فرق نہیں کجھ بھائی
وچہ فتاوے عالمگیری بہتر جانے مولے
طواف سعی کرے دستے پھیرے رکھے اینویں احرام
ٹرناوسے روشے اوتے قارن حکم پچھان
ذبح پہارو لازم اوتے کجھ دیوے کجھ کھائے
ترے روزے آخر عرفہ دے ست جتھے دل بھاوے
ذبح کرے حج حلقوں اگے بعد الحلق نہ بھاروے
حلال ہووے جے قادر ناہین دو دم بھرے نہ کم
احرام بنھے میقاتوں عمرے حج دی ماہ ادائی
بلکہ ادا کرے وچہ اوہناں دے فتاوے رج دے
جاہر کرے شوال دے اندر فضل تمتع گھیرے
وہ روزے جے قادر ناہین دوہانوں ایہ کم
اول طواف چھوڑے لبیکاں سرمناوے دھووے
اگے اتھین بہتر ایہی وت احرام سدھاوے
جو مفرد دا حال تمامی وتا بیشی اُسنا
روزے رکھے قارن وانگوں ترے اول دے کارے
اوہناں حج فقط میقاتوں عالمگیر پکارے

ل تلبیہ ایہہ لبیک اللھم لبیک لبیک لاشریک لک لبیک ان الحمد والنعمۃ لک والملک لاشریک لک ۱۲

۲ قولہ ترے روزے آخر جو مین فرمایا اللہ تعالیٰ نے فمن لم یجد فصیام ثلثۃ ایام فی الحج وسبعۃ اذا رجعتم تلک عشرۃ کاملۃ یعنے جس جو کوئی نہ پاوے (قربانی) پس روزے (رکھے) ترے دن وچہ حج دے اتے ست جد واپس ہووے تاں ایہ دس ہوئے پورے ۱۲ دلپذیر

۳ یعنے جیکر پاوے قارن پہارو پچھے سر حلق کراون توں پہلے [illegible] ضرورت نہیں [illegible] ۱۲ دلپذیر

دلپذیر عفی اللہ تعالیٰ عنہ بھیروی

هر دم پڑھو صلوٰة نبی تے حضرت راضی ہوون
پڑھن والے خوشحال قیامت تارک آخر رووان

باب پنجاہ و ششم در بیان جنایات کہ از حاجیان در شوند

تیل ملے یا خوشبو کوئی عضو سارے نوں لائے
سر کجے یا سیتا پہنے سارا دینہ لگھائے

یا سر منائے چوتھا حصہ یا خائے یا کجھان
یا نہ لہائے کہ ہتھ پیروں یا کل یکجا دستان

یا طواف قدوم صدر دا کردا نال جنابت
یا بے وضو کرے زیارت یکسان جان خرابت

یا امامون اگے پرتے وچ مزدلفے میدان
یا ترک واجب دی کرے یا اکثر جہل کرے سیان

یا کم پچھلا جا پیش گذارے یا تاخیر طواف
نحر دہاڑے ہون گذشتہ کرے زیارت صاف

یا ترک قلیل طواف زیارة ہر ہر جائے دم
اکثر ترک نا باقی محرم یاد رکھو کل کم

جنبی کرے طواف زیارت بدنہ اوستے آر
اوتھ کوہے یا گانو ذبیحہ تا بدنہ حق ادا

دوا کرے کو پیٹ پھٹری چربی زیتون تیل
ظاہر روایت وچ رموزے ایہ لا باسی میل

کو نال گھیوے یا چربی محرم ترکرے انج سارا
نال اتفاق نہ واجب اوستے نا صدقہ نا بارا

خوشبو ملے کو بدن تمامی مجلس ہک نت ہووے
ہر مجلس دے بھرے کفارة تھوڑی بہتے رووے

دو مجلس تا دو دم دیوے ہک مجلس تا ہک
جے انج بدلے وکھری مجلس ہر دم بھر نہ دق

جان بوجھا تے وسر بھلاوے طوعاً تے اکراہ
عالمگیری وچ برابر خوشبو بیدا راہ

سر داڑھی کو نال خطمی دے دھووے دم بھرے ہی
ابو حنیفہ نے فرمایا مت کو شک کریہی

اکثر روز کجے سر موند یا حلق چہارم داڑھی
ہکدم واجب دو دم دیوے جے بیدے سر گھڑی

ہکدم واجب میدے کارن ہکدم سر اوس ڈھکیا
وچ فتاوے عالمگیری ڈٹھا جھوٹھ نہ بکیا

محرم پایا سیتا کپڑا دینہ تے رات نہ دور
ہکدم دیوے جے لاہ پہنے دیوے دو ضرور

محرم تائیں زحمت ہووے پالا اوسنوں مارے
جلد تاگن زحمت سیتا پہنے ہکدم بھرے بیمارے

سر منے خوشبوئی لائے نال عذرے کوئی
ترائے قسم کفارة اوستے مختصر وچہ ہوئی

حق تعالیٰ نے فرمایا قرآن کریم سے احل لکم صید البحر وطعامہ متاعاً لکم وللسیارۃ وحرم علیکم صید البر مادمتم حرماً واتقوا اللہ الذی

یعنی حلال کیتا گیا واسطے تساڈے شکار دریا دا اتے کھانا اوس دا فائدہ واسطے تساڈے اتے واسطے مسافراں دے اتے حرام کیتا گیا اوپر تساڈے شکار جنگل دا جد تک ہووو تسیں وچ احرام دے اتے ڈرو اللہ تھیں اوہ (اللہ) جو اوہدی طرف اکٹھے کیتے جاسو

ذبح بہارو یا ترے روزی یا تری بابایاں دانے
ذبح بہارو وچہ حرم دے روزی جتھے چاہے
پے در پے یا نال فرق دے روزے رکھن روا
کو ہکدو واری سر مہ پائے جبد یو چہ خوشبوئی
یا کو سر ڈہری منوائی گہٹ چہارم بہائی
یا دیئہ قربانی جمرہ عقبہ کروا ترک فتلیل
یا کوئی خوشبوئی ملے عضو نہ ہووے سارا
یا سر ڈہری کہر کے کوئی جے ترے دگن وال
باب جنائت دیوچہ جتھے صدقہ وجب آیا
سر و ڈہری نوں جو ہووے محرم ناصبونے کھا
جے سبجی وچہ خوشبو لائے لوک آکھن خوشبو
تیل تلانڈا یا زیتونے کھاوے محرم کوئی
جے پانی وچہ خوشبو لائے غالب دا اعتبار
قتل شکار نہ کرے جنگلی جو اگ محرم ہووے
اہلی شے ہووے جد جنگلی یا جنگلی ہووے اہلی
قتل دلالت یک برابر اینویں جان اشارت
احد امور ثلاثہ وچوں محرم کرے جس جائی
اوس قیمت دیاں خریدی جو اوتھیں ہتھ آوے
یا خرید کرے جو چاہے ہر ہر دیوے پائی
جے وانے پھر تھوڑی ووہن حق مسکین نہ پورا
کو مار شکار نوں عاجز کردا ہن اوہ پکڑ یا جاوے

اوہی ام ہی پائی دیوی چھ مسکین نمانے
طعام نکیدیاں مسکیناں نوں دنیاں وچ ہلاہے
ایہ وچہ فتاوے عالمگیری حکم کیتا فقہاء
یا سیتا کپڑا کرکے گہٹ وینہ سرمونہ اوس جمیع
یا کوصدر طواف بے وضو یا قدوم دائی
یا کپے ترے نہ ہتھوں یا ہر چار خلیل
یا کوئی آپ رلا کے بیوی غالب طیب نیارا
انہا نوچہ تمام جائیں دے صدقہ وجب بہال
دیے جتنا عید فطر دا زاد الحاج دسایا
نادم صدقہ وجب اوستے جے وچہ خوشبو نیار
ہک دم وجب کیتا اوستے زاد الحاج کہو
تن ملے تا حکم عطر دا کہا ون معاف ہو یوئی
جے خوشبو غالب تا دم وجب نہیں تا صدقہ بار
قتل شکار جائز دریا واں مچھیاں نوں ہر گوہر
ایہ حرام تے اوہ حلال کوہن روایت پہلی
کر نوالے تے قیمت واجب ایہی قسم کفارت
دو عادل جو آکھن اوتنی قیمت اوس بہائی
ذبح کرے اوہ وچہ نکیدے گوشت ونڈ کہوا
گندک ہوو تا نصف پایہ دا مختصر وچہ بہائی
اودہ دیہ توں یا ہکہ وزہ تام نہ رکھ اودہو
یا کو بھنے آنڈا جنگا قیمت اوس پر آوے

اینویں جن حلال شکار حرم دا کوہی یا دودہ
چرن چراون گھاہ حرم دا جائز فتوی نال
وچ تفسیر عزیزی لکھیا شاہ عبد العزیز
ایہ پیر قصوری مسئلہ آندا اندر زاد الحاج
ہور فقیہاں گھاہ حرم دا کپن کہیا خطا
کوڑ کمہ وڈھی جو آپے جمے گڈ یا کسے نہ ہووے
جے ذبح کرے شکار نہ محرم تا محرم کہوں روا
خرید کرے یا ویچے محرم یا شکار نوں کوہی
جے اوہ محرم کھاوے اُتھیں ثلث ربع یا سارا
کو حد حرم دی داخل ہو یا اُسدے نال شکار
کل قیمت دو محرم دیون لاہ رن ہک شکار
جتھے مفرد ہکدم واجب قارن اوتے دو
جون مکڑ یدا صدقہ دیوے توڑی ہک لک دا
سپ اٹھوہاں تے کان ہلان چوہا کتا ہلکا
ہور گدڑ بگھیاڑ یا چیترا آوے حملہ کرکے
کسے ہرنی گبھن حرم تہیں کڈھی باہر آن ویائے
جے محرم نے جزا بھر دتی اوس بچے بچہ جایا
شہر مکے دی باہر سارے حرم زمیندی حد
چھ کوہ حد حرم دی مکیوں مشرق طرف بچھانے
ترے کوہ حد حرم دی یا راجانے طرف شمالے
وطی کر مکیوں ہیں و توفوں فاسد حج شمار

قیمت واجب ہر گھاہ رکھ دی جیکر سکا ہووے
زاد الحاج اندر ایہ لکھیا پیر قصوری بہال
سنا مکی تے کھوی کپنے جائز نال تمیز
ہور بزو محمد گھاہ بھی جائز خلقت نا محتاج
سبب کہوں دی وچہ قاضیخاں ندی حضرت آیہ کہا
تے جے مالک زمین دو قیمت دیوے توڑی ہسی ووے
جے امر و دلالت نا کجھ محرم مختصر فرما
بیع باطل تے ذبح حرام نا کو اسنوں جیوے
اس قدر دی قیمت دیوے مختصر وچ یارا
تے چھوڑ دیوے جے ویچے اوسنوں کرے ہی اعالہ یا
ہک شکار دو حلی قاتل ہکسے قیمت یار
جے با جہ احرام میقاتوں لنگھے اوتھے ہک سنو
جنہاں ماریاں کجھ نہ واجب سنتوں یا دیانے
پسو مچھر چچڑ کچھو ہور دہموں ہن ہلکا
محرم ایہ کل چیزاں مارے اوس محرم نوں ڈرکے
دووین مرن جزا دو ہاندی بعد تولد آئی
ہن بچہ مرے جزا نکائی لکھے کتاب وقایہ
حرموں باہر وچہ میقاتاں حل اُسدا ناؤ وسیلہ
کوہ اٹھاراں طرف غروبے چو یہ جنوبی حج
جیکو عزت حرمدی کرسی رہسے سدا خوشحالی
کھل بہلائے یا اکراہ تہیں یا ہووے مختار

بچے اُنہیں جو کم حجدے آنے سنہ بجا
عورت نوں ہتّ نال لبجا وُنا حنفی کہن روا
بعد وقوفوں نال وطیدے حج ہوندا فاسد
جنبی حیض نفاسے والی کرن طواف زیارت
کو شہوت نال جو بوسہ گھنّے یا کوئی مُٹھہ مارے
دخول کرے کو فرجے باجھوں یا وطی جو بجائے
کسے حیض آوے احراموں اگے نہاکے نہو احرام
پاکی بعد طواف نوں اوہ زن کرے قضا
ہر دم پڑھو صلوٰۃ نبیؐ تے پڑھکے منگو دعائیں

دم دیوے تے سال آئندے کرنا فیر قضا
نزد شافعی دے جائز ناہیں نُہیاں شہوت آ
اوٹھ دیوے یا گاں تو کفارت شیطان منہ اکالا
اینویں ہُند نہ واجب اوہناں ایہا دوئی کفارت
انزال ہووے دم لازم اوتّے نہیں تاں ظلم بیارے
انزال ہووے تاں دم ہی واجب حج عمرہ ناں جائے
بعد غسل دے باجھ طوافوں جائز کم تمام
طواف صدر نہیں اگے حائض صدر معاف تہیا
حج نصیب کریں توں رب روضہ نبیؐ وکھائیں

باب ۵۷ در بیان بند شدن حاجیاں در راہ مکہ معظمہ

دشمن بند کرے محرم نوں یا ہووے آزاری
محصر مفرد ہیجے اوتہوں طرف حرم قربانی
دینہ دہجدا کرے معین اُس دن ہووے حلال
ایہ معذور حلال جی ہووے حاجت حلق نکوئی
حج قضا کرے جے مفرد تاں عمرہ نال رلائے
جے قربانی ہیجی محصر پچھوں ہوس خلاصی
طواف زیارت دے عرفات قیاموں بند ہووے جو
ہکدوں کولوں جے بند ہووے اوہ نا محصر جانی
بعد وقوفوں محصر ہویا جے لگھے دینہ تشریق
لازم جاوے ہووے دم اوتّے لکھیا عالمگیری

یا بند ہووے ہور سبھوں جیوں حج چوں لاچارے
جے قارن تاں دو بہارہ ہووس تد آسانی
حل زمین وچ ذبح نہ جائز مختصر وچ بہال
ذبح بہارو نحروں اگے اُسدا روا ہویوئی
سال آئندہ جیکر قارن دو عمرے اوس آئی
کرے شتابی جے حج پانے ڈہل کرے تاں عاصی
محصر ہویا توڑے مکے حکم شرع کیتوئی
طواف زیارت یا عرفات قیام نہوس تاں بہائی
خلاص ہویاں طواف زیارت کیتا اوس تحقیق
ہر کیدا موجب وکھو نا ہووے دلگیری

ۓ قال الله تعالیٰ واتموا الحج والعمرة لله فان احصرتم فما استیسر من الهدی یعنی فرمایا الله تعالیٰ نے اتے تمام کرو حج نوں تے عمرے نوں واسطے الله تعالیٰ دے پس جیکر بند کیتے جاؤ تسیں

مولوی محمد مسلم دلپذیر عفی الله تعالیٰ عنہ ساکن قصبہ بھیرہ

کسے حج فریضہ آپ آزاری روا مزدور اگھلو
نفلی حج وچہ روا مزدوری تھوڑی طاقت ہووے
حاجی نوں ثواب حجدا جیسے لئی مزدوری
اُس آزار دوں ول نہ ہووے مردیاں تیک آزاری
جے حاجی نیت نہ کرے موکل دا اوہ صحت پاوے
دم حصار دا آمر اوتے جے اوہ محصر ہووے
وت حج کرا ہو گھر آمر تہیں جے اوہ جاوے مر
بعد وفا توں نا کروائے ویکھ کتابان یہ حج
قران تمتع دا ہو ہدیہ یا ہووے استحبابی
نحر ولٹے ذبح کرے متمتع قارن قربانی
نندنے کو حج خداوی ٹرکے جا کرانی
ہر دم پڑھو صلوٰۃ نبی تے پچھے منگو عائیز

اودو حج واقع اوس امر تہیں حاجی ناکجھ بلی
اینویں بادشاہاں نوں فرضی ملک خراب ہووے
سوار ہووے یا پیر پیادہ خشک کھاوے یا چوری
ہور حاجی نیت کرے امر تہیں تاں اوس کا رسوا رے
حج فریضہ وجہ داری اوہ نفلی ہو جاوے
جنایت کرے دم آپ دیوے جیونکر قارن دووو
جماع کرے جے پیش وقوفوں نفقہ دیوے بھی
ترتیب حصے ماں آمر تہیں جیکر ممکن حج
انہاں نوں چون کہونا جائز کہونا ہور خرابی
ہور ہدایا اگے بھیجے ذبح روا ای جانی
طواف زیارت تیکن اوستی ٹرنا فرض ہراسانی
یار یاتوں برکت سرور نال ایمان چلائیں

باب ۵۸ در بیان زیارت کردن روضہ منورہ رسول علیہ السلام

حج تہیں پچھے حاجی تائیں جانا طرف مدینے
اہل طریقت صادق صوفی کہندے عین فریضہ
وچہ حدیث نبی فرمایا جو کوئی پچھے حجدی
دو حج مقبول دفتر اُسدے ایہ سعادت لہندا
جہڑا طرف مدینے آوے اُسدی آپ گواہی
ہور حدیث نبی فرمایا کیتی ایہ وصیت
میری گردن تے حق اُسدا کران شفاعت ضروری

بعضے جائز اکثر سنت کہن فقیہ نگینے
جنہاں عشق نبیدا ناہیں طبع سقیم مریضہ
مدینہ جاوے لکھن فرشتے نال حکم اُس ربدے
جسنوں ایہ نصیب ہووے اوہ محرم ہو بہندا
دیساں خاص شفاعت پاوے کلی دوز تباہی
جہڑا شخص زیارت آوے ہور نکائی نیت
ایہ شفاعت وجہ بہیں توں کرساں کوشش پوری

حج کیتا جن بیت اللہ دا روضے طرف نجاوے
جیکوئی مرد اراہ مدینے جاندا نال ایمان
دو جزمانو چہ جیکوئی مردا امن عذابون لیندا
درود شریف کماوین ہتھا راہ مدینے پیارا
ذکر اذکار اس راہ دے اندر لوڑین بہت نبیدا
پڑھ پڑھ حلیہ کرین تصور صورت پاک رسولے
زیارت گاہان راہ مدینے دیوچہ بہت بھراوا
پاک مدینہ نظر سے آیا مطلب ہویا پورا
روضے پاک منور سرور جاوین نیر پیادہ
کدہان کوٹ کھجوران تھیں پاک مدینہ دورون
ناوین تے خوشبوئی لاوین پاکیزہ بھر اوا
جبرائیل دی دروازی تھیں آوین وچہ حرم دے
دو رکعتان نفل گزارین جتھے مسجد منبر
پہلی اندر فاتحہ پڑھکے کافرون بکواری
وچہ درگاہ معلےٰ حاضر ٹرکے ہووین دوگانہ
ویکھ روضے نون راضی ہووین شکر کرین لکھ واری
جیکچہ راہ وچہ پڑھیا ہووے قرآن فرض نوافل
تورے لکھ نوافل قرآن لکھ ختم لے جاوین
تیرے باجھون یا نبی جی میرا ہور نہ کوئی
رب کیتا آپ صاحب نون خلاص وہیر جہانی
وچہ درگاہ صدیق عمر دی پچھے کرین خطاب

ظلم کیتا اوس میرے اوتے کیوین خلاصی
جزع فزع تھیں روز حشر دے دیوس رب امان
بنعم ہوسی روز حشر دے تخت بہشتی بہندا
دینہ راتیں ایہ جھوری ہاہیں ہووین نبی پیارا
فاسق فاجر غافل کولون راہ وچہ رہیں پوشیدہ
ہر دم دل اپنے نون رکھیں حاضر اُس مقبولے
ہر گلی تھیں فیض لوٹہائیں رہیں ہمیشہ ساوا
بہت درود دعائیں پڑھ جو بخشن گناہ غفورا
چھوڑ سواری جان تقین دیکھیں روضے شوق زیادہ
ہوا مدینے تھیں جو ہووین جیوین کلیم کوہ طور
ہاہن کے جاوین طرف حرم دی نال تضرع باوا
ہونہ ول مٹھار روضہ ڈٹھا ہیبت جسبو کنبدے
داخل ہوکے دو نفل پڑھنے دوہان رکعان اندر
دوجی اندر فاتحہ پچھے قل اخلاص شمارین
ہتھ نہیں تے کرین تضرع باوین نور خزانہ
سلام پیغام کسے طرفون سنر توبہار اوتارین
حضرت نون جا تحفہ دیوین ناہووین تون غافل
تاہی آکھیں مین کی آندا تد سعادت پاوین
رو رو آکھیں اس درگاہ وچہ عاصی لیہی ڈھہوگے
ہر مشکل دی رب تھیں چاہو میری کل آسانی
پیغام سلام ڈنا جد کسے کرین ادا شتاب

عرضاں پچھے ہو دوزانو بیٹھ مراقب یار
باطن والے فیض زیادہ ظاہر بھی نہ خالی
اس جا بدی فیض زیادہ عرش فرش چوطرفین
مزار شریف رسول اللہ کولوں فارغ ہو کر آوین
یاد گناہ کر رووین بہتا وچہ درگاہ سلطانی
تربت پاک صدّیق دی نیڑے جا کر پڑھ درود
جیتھے سینہ سرور عالم اوتھے سر صدّیق
انہاں برابر یارانو جیوں قرب نہ کسی مول
بہت درود دعائیں آکھیں سبھ مراداں پایاں
بعد فراغت شہر مدینے جاوین کڈھ نہ روضی
شہر مدینے کریں گذارہ دلوچہ پاک رسول
مسجد خاص حرم دی اندر پڑھیں نمازاں ساریاں
اوہ منبر باغ بہشت دیوچ جیوں نال حضور جو پیڑھی
روز ہین تے جیکو مسجد مشرق مغرب پائین
ہک مسجد کروڑ روپیہ ہک سجدہ گھاہ کانا
لکھ نماز دا درجہ پاوے ہک بیت اللہ پڑھیا
پنجہے بیت مقدس اندر ہک نماز ثواب
چنگا ساریاں شہرانو جیوں جانے حضرت مکہ
جیتھے روضہ پاک نبی دا ہر تھیں چنگی جا
جتنا رہے مدینے اندر جنت البقیع نت جاوے
میتاں نال جد بھریا جاوے گورستان بقیع

توڑے نسبت کعبہ نہ باطن تا بھی کرایہ کام
فیض کولوں محروم نہ کوئی ایہ جناب ہے عالی
کول آ یا کیوں خالی جاوے کریں تجارت حرفین
تا سجدہ نا کیتا ہوویں بہت درود کماویں
فنا فی اللہ فنا رسول جان کریں قربانی
اینویں مزار عمر دی اگے تا پاہو کل مقصود
سر سینہ صدیق عمر دا جاب اندر تحقیق +
بعد وفاتوں ہکی روضہ وچہ سینہ نال رسول
جھڑے ختم کرن تے بخشش دیہن ہن تہناں کمایاں
نذر روضہ نا پائین جتنی نا کھٹیری نامورے
مڑ مڑ کریں زیارت روضی ریدا اوہ مقبول
روضی پاک تے منبر پڑھیاں وڈی سعادت پائی
اوس نماز یدی ایہ برکت دوزخ وچہ نہ سڑسی
ہک برابر درجہ اوہناں جاپے دوہیک دسائیں
ہک برابر درجہ اُہناں جو گانہ دوگانہ ٹو
ہک ہزار جو مسجد نبوی ایہ حدیثوں پھڑدا
وچہ قبا ہک عمرہ ہووے وچہ حدیث حساب
بعضے افضل کہن مدینہ قول بہشتیاں لکا
عرش منور کعبہ کرسی نال اجماع فرمائے
کہیا نبی مدفون جو اتھے رب جنت پہچاوے
بکڑ ملائک جنت جاڑن کہیا اختیار رفیع

ہکواری بھریا خالی کیتا پرہو یا دوئی وار پنز
چمکارا اُس نور بقیع دا وچہ اسمانان سارے
ازواج مطہرات نبی دے اکثر تے عثمان
خدیجۃ الکبریٰ دی تربت وچہ مکے دے جانو
ابراہیمؑ جو صاحبزادہ ماریہ قبطی جایا
وڈا دوہتا نبی صاحب دا جان امام حسنؑ
ہور جو چاچا نبی صاحب دا جسدا نام عباسؓ
مزار شریف خاتون جنت دی کوئی توں قبر عبارت
حق معلوم خدا سچے نوں پر اشہر وچہ عوام
اندر حرم شریف دے کندہ روضیدی نال
وچہ نطق المفہوم دے یا روایت ہوئی
آپے نعش اوٹھا کے اوہناں آندی طرف رسول
عرض کیتو نے نور تساڈا آندا اپنے تائین
مزار شریف پھٹی دو شعلہ نوری باہر آئے
شاہ علی نوں حضرت کہیا دیہ ٹھنڈیائی کہیں
قدرت نال خدا سچے دی قبر کھٹی ہوئی
بعضیاں کہیا فیر نہ پرتو بعضیاں ظاہر پایا
زاد الحاج اندر ایہ قصہ ولی قصوری آندا
جو تھا یار رسول اللہ دا شاہ علی مردان
ہک روایت شاہ نجف وچہ ہک روایت کوفہ
جو مساجد گرد مدینے ہر ہر اندر جاوین

اینویں کرن فرشتے دائم محترم تے پاک شمارین
جیونکر سورج دی روشنائی ساری جگ پیارے
خاص خلیفہ تیجا حضرت وچہ بقیع مکان
طیب طاہر صاحبزادہ طائف وچہ پچھانو
نال تمامی مایاں بھیناں وچہ بقیع سمایا
زین العابدین محمد باقر جعفر من
ایہ پنج داخل پاک روضے وچہ ہکدو یدی پاس
شرقی مائل طرف کعبے دی روضے وچہ نیا ہر
بعض فقیہاں کہیا یا روضے نزد مقام
افضل ہے کل دختران فاطمہ نیکو فال
جان پڑھ جنازہ فارغ ہویا شاہ علی پر نور
نال وصیت نبی صاحبدی خاصہ حکم قبول
جتھے حکم دفن فرما ہوا اوتھے جا دفنا ئین
یعنے دو وین بازو حضرت باہر شریف لیائے
جنت خاتون جگر دا ٹکڑا کول اپنے ہین کہین
پاک محمد خاتون جنت سینے نال لیوئی
جنت البقیع وچہ شاہ علی نے فاطمہ نوں دفنایا
اینویں معجزات وچہ ڈٹھا عرض کہے دربار
دفن بقیع دے وچہ اوہ صاحب ہک روایت عیان
قبر چھپائی خوف خوارج نا ہووی معروف
فرض گذارین با دو نفلاں ایہ سعادت پاوین

بیان زیارت روضۂ رسول

[۱] ماریہ قبطی نام زوجہ رسول اللہ صلے اللہ علیہ وآلہ وسلم دیا ہے ۱۲
[۲] بقیع نام ہک قطعے زمین دیا ہے جو بسبب متبرک ہے وجہ عرب دے ۱۲ کاتب

بیان زیارت روضہ نبی صلی اللہ علیہ وسلم

اُحد پہاڑ دی کریں زیارت اوتھے گنج شہیداں
قبر نبی ہارون دی اوتھے صاحب فضل مزیداں

سردار شہیداں حضرت حمزہ چاچا نبی کریمؐ
اوس قبر دی کریں زیارت پائیں فضل عظیم

اہل بیت اصحاب اولاد نبی صاحب دی ساری
رضوان الٰہی ہے دوچا چیاں ہے ہمیشہ جاری

جی ہن بیت مقدس جاویں تاں بھی اُسدی مرضی
دوہراں تھیں فارغ ہو یا جیہڑی ہین دو فرضی

کل پیغمبراں دا اوہ قبلہ روضہ پاک خلیل
روضے بہت نبیاں اوتھے جانا نیک دلیل

دار اسلام ہووے گھر آوے دار الحرب حرام
نیت رہایش آونا جاونا اندر کتب تمام

دار حرب دو قسم پچھانی سنئیوں کراں بیان
اول اتفاقی من توں بھائی دوجا خلافی جان

جتھے حکم اسلام شرع دا کدی نہ ہو یا جاری
اوہ اتفاقی حرب ہے اوتھے وچ اجابن فراری

غلبہ کرکے کافراں کوئی کھسیا شہر اسلام
حرب ہو یا صلح جیسے فرماون قول امام اسلام

بہت کتاباں وچ فتوی جیویں کہیا نعمان
قول یاراں تے فتوی دتا کافی ویکھ عیاں

مجتبے شرح قدوری والا منصف ہو یا یارو
دار اسلام عبادت اندر معاملہ حرب شمارو

دہلی تے لاہور پشاور حرب خلافی جان
چین ماچین تے روس فرنگ حرب اتفاقی ہان

میں عاجز پُر تقصیر کمینہ عرض کراں لکھ واری
یارب برکت سرور عالم وچ مدینے ماریں

ہور طفیل حبیب اپنے دی کر دار الاسلام
توں رب قادر غالب ہر تے جتنا ملک تمام

جان مدینیوں رخصت ہووے روو زار وزاری
میں دربار تیرے دا کتا گندا بہت ازاری

تا عزت ابرو کجھ میری تا کوئی دہڑی نک
دِہاں راہیں دلو چیہ وسّے ہک تساڈی تک

شرم تساںنوں نام اپنے دا ہیں ہت سدوائیں
کل تقصیراں بدے کولوں میریاں معاف کرائیں

ہکدم نال نیکی دی مینوں شغل نہ عمر تمامی
نام شفیع تساڈا سنیاں کل عاصیاں دی حامی

نام غفور ہین رب دا سنیاں نام شفیع تساڈا
فسق فجوراں وچ ڈب کے آیا بہت دوراڈا

آپنے کہیا تارک سنت پاسی شفاعت نہ میری
مین تارک کل فرض واجب واجب شفاعت وہیری

مینون جیکر رد فرماؤ تقصیر اندی بارون	تکیہ گاہ نہ میرا کوئی باجھوں اس دربار دے
واللہ ما ادرضی آپنے کہیا اسّت کارن	یا نبی اللہ مین گندی نون ایہ حدیثان تارن
پچھلین پیر بڑے واجا وی روضے ڈٹھا ہین مارے	ایہ ادب جنہاں تہین حاصل اوہی نبی پیارے
حاجی وچہ گھر بیدے آوے کوشش کرے زیادہ	جیوین سوداگر نفع پاوے تاہر دم ہے امادہ
حاجی بنکے ٹھگے ناہین ناکجھہ کرے سوال	زمزم پانی مفت پیوائے اگے دہری رول
جیکو دیوے باجہ سوالون اوہ نہ چھوڑے گھنے	ایہا کافی ہور کی آکھان زمزم چاہ نہ بنے

ہردم پڑہو صلوۃ نبی تے حضرت نے فرمایا
رد اللہ علی روحے وچہ حدیثان آیا

تمت

تمام شد دفتر اوّل

از

انواع مولوی کرم الٰہی صاحب مرحوم مغفور

سکنہ بھیرہ ضلع شاہپور

لہ قال علیہ السلام من ترک سنتی لم ینل شفاعتی یعنی فرمایا پیغمبر علیہ السلام نے جو شخص کہ ترک کرے سنت میری نہ پاسی شفاعت میری ۱۲ محمد دلپذیر

عہ قال علیہ الصلوۃ والسلام و اللہ ما ادرضی ولو کان واحدا من امتی فی النار۔ یعنی قسم ہے اللہ دی نہ راضی ہوون گا میں جے رہیا ایک بھی میری امت وچون دوزخ دے ۱۲ دلپذیر

بیان زیارت روضۂ رسول

[illegible]

آغاز جلد دوم دفتر معاملات

کتاب النکاح

فَانْکِحُوا قرآن سچے وچ کہیا رب رحیم
نکاح سنت ہے پیغمبراں دی جھڑا ہٹے دور
ہزار نکاح سلیمان پیغمبر سو مہتر داؤد
نو ازواج مطہرات حضرت پاک رسولؐ
اس سنت نوں سنت نہ جانے بعضیاں دے نزدیک فرض
فرض کفایہ جاں نکاح نوں جیونکر فرض جہاد
نکاح واجب ہے شہوت غلبہ جد اسدا ایہ باب
اعتدال برابر شہوت جس مرد دے کول
خوف خطر جیواں ضعف قوت دا یا نفقہ باگھ
نکاح عبادت نفلی ہالوں ہے زیادہ فائق
کو نفل پڑھے تے نفلی روزے دینہ رات نگھائے
نکاح والیداں حج ورکتاں ستر جس نے زن
ہور فضل نکاح والیدا جانو اوپر دسیے تے
دو واری مسکین مسکین کہیا پاک رسولؐ
توڑی عورت مال والے تے مرد بہی ہووے غنی

ہور اَلنِّکَاحُ مِنْ سُنَّتِیْ فرمایا نبی کریمؐ
اُس طریقہ نبی صاحب دا کیتا نا منظور
یعقوب ایوب بہی چھ حرم وچ انہیں موجود
جاں ہٹھے ہک زمانے کیتے اُس مقبول
ایہ سنت معنے راہ نبی دا عاصی کہیندا عرض
ابوالمکارم دیوچ لکھیا بعضے عین ارشاد
وچ نماز نہ چھوڑے شہوت وچ انہیں کتاب
اُسنوں عورت سنت ہو کدہ ابوالمکارم ہیول
وچ رموز نے ابوالمکارم جاں کراہت دُر
ستری مجلس وچ انہیں ویکھے جیکو شائق
دو با اہل عیالاں والہ واجب فرض نہ ہلے
ایہ دو رکعتاں ستر نالوں بہت زیادہ مَنْ
جیونکر فضل مسلم دا اہی کافر اوپر منیٔ
جس مرد تے زن ہووے یا زن مرد تہ مول
تاہم ہی اوہ مسکین کہیونے وچ انہیں منیٔ

جو چاہے مین پاک ہو مُلاں ہتون وزحسن مرد دے
کامل دین نکاحے سیتی باجہ نکاحوں اَدّھا
جس نے کُنّا زہن وزیون کیتی جدرن گھر لیایا
بہت ہینکے اس زمانے ات بہت نظری آئے
دو موجب پڑھ منگن دہمائین بتّا مین پہ نیوان
مرد اپنی زن گھر وچہ آئی وت کی پڑھن نمازے
شوہرے سر لازم ایہی جدرن گھر وچہ آنے
مردان نون رب حاکم کیتا رعیت جان زنانی

وَاْمُرْ اَهْلَكَ بِالصَّلٰوةِ ایہی اندر نفس
تابع ناہو عورا تاندہو ناقص عقل اونہاندا
مشورت کریو نال زنان دے پھیر مخالفت
نکاح کرو اس آیت دے معنے جتنی خوشی تسان
جیکر وسعت تسا دی ہووے یا توفیق چہاک
جیکر قیاد رکھ دہ ہووے ہرگز کرے نہ ہور
رب سچے قرآن وچہ یارو کہیا نال تاکید
مثنیٰ دے معنی دو دو ثلٰثہ دے ترے ترے
اٹھاران نکاح ہر مرد نون شیعہ کہن روا
دو دو چار سچیان تون ترے ترے چہ دہ کرن
اندر شرع شریف دے آکھن سخنہ ناہین ہول
نو نکاح اکٹھے سرور کیتے کل ہزدہ
ات کارن چار حیات نکاح وچہ پنجوین ہو

نکاح کرے حضرت فرمایا ایہ پاکی زن مرد دے
جنہان حکم بجا لیاندے اونہان ہتیون لدھا
اُس احمق نے نال نکاح دے پہلا اوہ کھڑایا
نیک کوائیان بے نیان گندی جدرن گھر وسانگے
پاکو وِسّے ویکہ نمازی ہی دیکو مین حیوان
اس تہین نہ رضی نوڑے زمزم وضو ساڑے
جے جاہل تا حکم شرع دی ساے آپ سکہانے

اَلرِّجَالُ قَوّٰامُوْنَ عَلَى النِّسَآءِ پڑھ آیت قرآنی
مرد نماز ٹبّر نون دسے جتنا زور تے وس
ہور زنانہ دا دین بہی ناقص ایہ حدیثون آندا
وچہ حدیث شریف دی آیا یادرکہین ایہ مت
ہکدل چاہیے تاہک بہتر دون خوش لگن تادوہان
مثنیٰ ثلٰث دے ایہ معنے ہور رباعدی یار
اپنوین ترہکی چہ تہری ہوسی ربداچور
شیعہ اُسی آیت دے معنے کردے بہت فرید
رُباع دے معنے چار چار کہندے اوہ لاشے
ایہ غایۃ الحواشی اندر لکھیا ویکھ بہبرا
چار تے چار بہی اٹھ دسیندے کرن اٹھاران مرا
چار نکاح امت دے کارن وانہ ہور قبول
بعضے کہندے وہ وہ گھٹ ایہ حضرت وارا
اوہ حرام تے شیعہ رافضی جائز کہندے چور

اوہ چوری کردے نص وچہ معنے کر تکرار
قریب الفہم مثال بنا کے قول شیعہ دا رد

دو دو ورم یا تری تری کسے کہیا ونڈی مال
جے کر تکرار وکیل ونڈیئی دونا مال زبان

قوت باہ مرد دے اوتے ہوئی ایہ تقسیم
چہلیاں مرداں جتنی قوت آہی نبی رسول

اینویں قوت اکل شرب دی وچہ مدارج آئی
بیوقوف نہ جاندے شیعہ کہڑی قوت مراد

قوت باہ رسول اللہ نوں سوہلاں سے جوان
ایہ ولی قصوری تحفے اندر حق فرمایا یار

ستیاں وضو نا ترٹے ہور روا نکاح ہزار
نال خواص رسول اللہ دے امت نوں کی کار

قوت زینت مرد دی ہور شہوت سوجھ کمال
زن گرد نہ بھوندی نیک مرد دے لوہوندی شاد

چرب نوالے گہنے کپڑے نوڑے ریہ کمخواب
جیکر مرد قوی بدن تے آہن کیہر فولاد

توڑے فرض ہے شوہر اوتے روٹی کپڑا زن
پیہنا کتنا کر کے خوشش کرسی گذران

جے خوش لباس تے خوش غذا گہنے شوہر کمال
رب شہوت دتی مرد نوں دہواں حصہ زن

رب عزت بخشی مرد نوں روا نکاح چہار
پر غایۃ الحواشی اندر رد تکرار شمار

اس غایۃ الحواشی والے کیتا مار یس بد
ایہ تکرار نہ جان توں دو یا ترے سمہال

موکل کہے اُجاڑ نہ مینوں احمق توں انسان
مدارج النبوۃ اندر لکھیا ویکھ فہیم

جتھے اہل بہشتی ہوون قوت سو دخول
اس سببوں حضرت دی حق حد نکاح نکائی

اوہ کرن خلاف قرآن دا کدیں نہ ہوون شاد
حق جہاندے چار تیک روا نکاح عیان

نواں وچہ رسول اللہ نے کیتا صبر شمار
نماز تہجد فرض نبی تے ایہہ خواص شمار

جھوٹھے بے وقوف ہین اوہ شیعہ بدکار
تا نکاح وچہ عورتاں رہن سدا خوشحال

جند قربان کرے زن اوتھیں جیہدا اوہ زر فولاد
شوہر عنین جے زن دا ہووے لنگہسی عمر خراب

بھکہ دکھ یاد نہ عورتاں جے حاصل ایہ مراد
پر نر مرد تا شور نہ کوئی بھوکہی اڑے نہ زن

اکثر اینویں دو ستو ویکھو وچہ جہان
ہن کہیا نہ منے زوجہ اچھوڑ گندی دی الحال

نو حصے وچہ عورتاں وچہ کتنا بان من ہکو
جے قدر شہوت نکاح عورتاں ہوندی مرد خوار

عشرو الیئون جار زنا تا زن نون چھٹیر دم
جو کجھ رب فرمایا یارو سبھ کجھ حکمت نال
جو تسیں ڈریو عدل تھیں گھر وچ پئے فساد
جو نکاح قرآن وچ رب نے گنیتے جان حرام
حرام نکاح ماوان تے دھیاں بھیناں کل تمام
اٹھوان ماوان دودھ پیاون ناوان بھیناں رضاعی
ہور ربیبہ نام اوس لڑکی زوج اولدی ہی
جو دخول نہ کریو ماوان روا نکاح پڑھ گئے
باہروان جان نکاح حرام زن پتر مرے یا چھوڑے
پر نوہ اندر ہک فرق وساؤن مت نوں یارین رولا
زید بن حارث نبی صاحب نے بیٹا کہیا زبانو
اوس زینب نوں حضرت صاحب وچ نکاحے آندا
نوہ اپنی نکاح کر بیٹھا ایہ کی شرع رسول
کافرانوں رب لازم کیتا وحی پیغام لیایا
تفسیر حسینی دیو چہ لکھیا اسی وچہ بیان
چودوان دو بھیناں اکٹھا کرنا وچہ نکاح
پر عدت وچ طلاق دے یوسی موت وچہ کائی
ایہ چودوان نکاح حرام توں جانی وچ قرآنے ظاہر
ڈوگھی نظر کریں تا سمجھیں ماوان حرام نہ ہکا
وادیاں نانیاں ہردو ماوان پھر ماوان دیاں ماوان
دھیاں دھیاں تے بیٹیاں پتران نسبی یا رضاعیاں

جے نکاح روا فرمیندا اللہ تا مرد اندے سرگرد
وسے اوپر سونہو رہو سدا خوشحال
تا نہ کریو بھتیاں رناں ہک نکاح ارشاد
سنتوں سارے دوستا دکھو دکھ تمام
پھپھیاں ماسیاں تے بھتریاں بھیناں جان حرام
دھوان جان حرام عن غیرا منکوحہ دی مائی
جے دخول کرے ما اسدی جان حرام اخی
ایہو ہیں رب فرمایا نص وچ حکموں طبع نہ گھٹے
تیروان پتر پتوں دے چھوڑی ہرگز مول نہ لوڑی
جیویں کفاراں طعن نبی تے مونہ تے بیوی بنی لگا
زید طلاق زینب نوں تی اوہ زید دے گھر بانو
وہ وہ کافر کہن نبی نوں عقل نہ ڈھونڈن جانا
طعن کفار اندے تہیں حضرت ہوئی بہت ملول
نکاح حرام زوجہ اوس تیر کر جہڑا پتیوں جایا
ہیں عاصی نوں ن جا کجیا ہر جے ہیں تہیں نقصان
جے کسی نوں کرے مطلقہ عدت نیک ہو مٹھا
جے چاہیں تا دفتوں اگے دوجی جا پر نائی
سے ہزاراں ہور بھی ایہن اوہ بھی چہ نہ یار ہے
دادیاں نانیاں سبھ حرام جہان پھر او انکا
بھیناں بھتریاں جایاں اوہناں سبھی ہزار دساں وال
ایہ کل حرام تے فرق نہ کوئی پھر او ہناندیاں جایاں

نسبی ر ناتے رضاعی جانو فرق نہیں وچہ درجہ
نسبی نال جو خلوت بیٹھے چاچا پھوپا بھائی
صدیق عمر دا قصہ تینے سنیاں ہر یاد سئان
ہکدن لنگھے حضرت بیٹھیاں ڈٹھا یار صدیق
ظن کیتا تدہ شیطون مویا اس کم وچہ خطا
دوجا یار گھر یدے وچون دوڑکے باہر آیا
کی موجب دس عمر نے کہیا آپڑا ایہ فرمان
کوٹھی وچہ ہکلے بیٹھے ویکھ اسنوں مین نٹھا
حضرت عائشہ حضرت حفصہ پاک پاکاندیاں جایاں
باجہ رضاعی نسبی خلوت بہنان جان حرام
زنا اکھین تے ہتھان پیران ہونہ دا ہور حقیقی
اس بہنے تہین سنے گھر اجڑے بے حجاب بے پردہ
اصل فرع ہور جیون ناندا جان نکاح حرام
زنا کرے کو نال کسے دے یا شہوۃ ہتھ لائے
اصل فرع انہاں جیون ناندا جیون تے جان حرام
منظورہ مزنیہ ماسہ ہور ممسوسہ جو زن
زانی ناظر جے خود کرسیئے مزنیہ منظورہ
باراں ورہیاں تہین گھٹ لڑکا نواں نہیں گھٹ لڑکی
کسی نیت شہوت دی ہتھ لڑکی نوں لاکو دکو زنے
عالم جاہل بھل بھلا وا سبہ برابر جانی۔
شہوت دی جا صوت بنہے تا چنگا سمجھیوے

پر نال رضاعی خلوت بہنا ایہ مکروہ مقرہ
ایہ مباح تے انتہین ہٹنا والیاں ہے وڈیائی
رضی اللہ تعالیٰ عنہم کہنے تہین کیوں انسان
گھر خالی وچہ کول بیٹی دے کہیا ای رفیق
صدیق اکبر شتابی اوٹھے آندا حکم بجا
سر در بہنان لوہو جاری حضرت نے فرمایا
مرد عورت دو خلوۃ ہوون تریجا وچہ شیطان
مباح کولوں سن یار عزیزا مت کر جانے کھٹہا
اتنا خوف وچہ باپ دہیا ندوسو بیٹیاں بہنا بہاین
حکمی ایہ زنا اکھیندا انسنا فرض تمام
ایہ عبد الحق دہلوی نے لکھیا اوتھون کر تحقیق
جس گھر ستر لحاظ نہ ہووے اوہ دیوث ہو مردا
زانی تے مزنیہ اوتے ہور اصل فرع تمام
یا نظر شہوت دی فرج دروں یا عورت ہتھ پائے
زانی ناظر ماس ممسوسہ اندر کتب تمام ہو۔
اصل فرع انہاں جیون دی نال حرام نکاح نوں مگر
ایہ نکاح ہے روا کتابین مسئلہ ہے مشہورہ
ایہ کم اوہناں حکم نہ بھلا شہوۃ اجے نہ بھڑکی
اتھے حرمت ثابت ناہین مسئلے وَن ہوئے
وچہ کتاباں انہوں لکھیا شہوۃ شرط بچھانی
نا وقف بھی وقف ہوون تدخلاصی تہیوے

اختتام باب النکاح

مولوی محمد دلپذیر عفی اللہ تعالیٰ عنہ

بعضیاں کہیا حد شہوت دی آلت منتشر
بعضے محض تصور قلبی حد شہوت فرماون
دل لذت دند کیڑان وٹے اینویں حکم زناندا
دلدی شہوت خصی اندر عنین اینویں تے بڈھے
اوّل قول صحیح کہیونے شرح وقایہ اندر
شہوت کافی ہک طرف دی دوجی نہیں ضرور
کسے ہتھ بوسہ یا نظر شہوتدی کیتیاں ہویا انزال
یا مس بوسہ وطی ہوئے نوں مسئلے ایہ ضروری
ہور کلیہ وچہ نکاحاں عجب عجائب آیا
جیکر ہک نکاح وچہ ہووے یا ہووے وچہ عدت
فرضاً مرد کجیوے ہکنوں دوجیدا ازن نام
دادی پوتری نانی دوہتری پھپھی تے بھتری
نکاح کرے کو رنڈی عورت پھیر اُسدی سوکی
جے سوکی نوں مرد بنائے تاں اوہ پتر سنجہ ❖
جیونکروہی جا چے یا بابے دی کرے نکاح ہکٹھا
جے ہک اِنہاں تہیں مرد بنائے نسبی ہیں بھائی
جیوین نکاح حرام دو بھیناں اینویں جان دخول
اول جیونکر ہک خریدے اوہ مدخولہ کیتی ہُو
صورت اس مسئلے دی تینوں دساں ہک بنا
یا نکاح وچہ ہک لیا یا جتنیاں گن سنایاں
یا ہکی نوں دخول نکاحوں یا دخول خرید۔

یا اگے تہیں کجہ زیادہ جا گھلووے سر
جیونکو کہتی کھاندا سے موہوں لالاں آون
ہور بڈھا نے عنین بھی اینویں اِیہ رموزوں آندا
ذکر نظر تہیں کہلا ہونے ایہ شہوتدی کہندے ہے
ذکر کہلا کم سارا ترگا شیطان ماریا مندر
جامع الرموز تے جوہری وچوں ویکھ کریں منظور
یا دبر بیگانی زن دی ویکھے شہوتہ نال سہار
اتھے حرمت لکھی ناہیں جوہری شرح قدوری
جیہڑے دو نکاح ہکٹھے شرع نہیں فرمایا
دوجے نال نکاح حرام جے حل جابنے ردّت
پھیر نکاح اوہناں دوواں دا آکھے شرع حرام
ماسی بھتیجی تے دو بہیناں اینویں بابے تے دہی
ایہ لا باس کتاباں اندر جان ہکٹھ صحی ہُو
جے ہتر یٹی مرد کیجے تاں اُسدی لگے نہ کجھ
یا دہیاں دو ماسیاں پھپھیاں جھگڑیں نہ ہو مٹھا
شرح رموز اندر ایہ لکھیا دیکھو اہل صفائی ❖
اوہ ملکا یا نکاحا ہووے اندر شرع رسول
دو جیدا خریدن جائز کراں وطی بدنیتی
جیونکر ہک مل لے دوہاں تہیں وطی کرنیدا جا
دخول نکاح دوجیدا حرمت دسو بیٹیاں بہایا
ہن دو جیناں نکاح روا وچہ مختصر رشید

ہُن کرنی وطی حرام دوہاندی جو لگ ہانے چھوڑے
مختصر وچہ اینویں لکھیا حق تہیں مکہ نموڑے

گولی نال نکاح نہ جائز جیکوں ہل انیئی
اینویں بی بی نال غلامے نا نکاح کریئی

ہور جو کافرہ باجہ کتابوں جیویں مجوسی کافر
ایہ سب نکاح حرام عزیزا بہت کتابیں وافر

ہور نکاح حرام دساؤں گولی اوپر اصیل
اصیل گولی تے جائز ایہی رتبہ اوس قلیل

نسب ثابت جو حملی والی اوہ بھی کرن حرام
متعہ موقت وچہ وقائے حرمت جان تمام

متعہ موقت دی جا صورت سمجھ تا سمجھیوی
اس نکاحوں ہٹن مومن دین نبیدا جیوے

مثلاً مرد کہیا کسی رن نوں نفع ہیسیاں تیں تہوں ہن
سئو روپیہ دو ورہیاں دا جیتوں گھنتی ہیں تہوں ن

جیکر لفظ نکاحدا چھوڑے لفظ متعہ دا بولے
ایہ متعہ دی صورت ایہی شرح وقایہ پھولے

تے جیکر کہے نکاح ہیں مینوں کیتا ہک مہیناں
ایہ صورت عقد موقت دی ہے سنتوں ہار نگینا ن

نکاح روا کتابیہ دا اتوڑے ہووے باندی
قوت اصیل تے گولی کردا ایہ بھی روا ہو جاندی

ہور غیر محرم دے نال محرم دی بااحرام دوہانوں
ایہ بھی جائز مختصر وچہ جیکر غرض اوہنانوں

اینویں زنا تہیں حاملہ ہووے روا نکاح تمام
مگر شوہر نوں جیبندیاں تیکن جان دخول حرام

مگر جو زانی حمل والینوں آپ نکاح وچہ آنے
نکاح دخول حلال قدوری لکھیا خوشیاں نال نے

ہر دم پڑھو صلوٰۃ نبیؐ تے بے حد بے شماراں
دہاں زمین مومناں تائیں ایہا چنگیاں کاراں

باب دربیان ایجاب وقبول گوید

نکاح شرع وچہ حاصل ہوندا نال ایجاب قبول
عاقل بالغ تے دو مسلم شاہد شرط نہ بھول

ایجاب قبول دے معنے سنتوں ہند یو وچہ سائیں
تا روا ہووے زن بازی پڑھ دو دین دعائیں

ایجاب دے معنے واجب کرنا دوجے اپر جواب
قبول کرے یا رد کریئی جیہدی طرف خطاب

ماضی اندر بولو دوویں یا ہک ماضی ہک امر
تا نکاحدی صورت بجھی روشن وانگوں قمر

نکاح کردتا نفس ہیں تینوں جیونکر آکھے زن
بولے مرد قبول ہیں کیتا ایہ دو ماضی من

ہیں کیا متعہ والے نے کیا ہور ۱۲ محمد دلپذیر عفی عنہ

جے کہے آکھے قبول کرمینوں یا آکھے دیہ تن
جیکر آکھن فارسی اندر یا بولن وچ عربی
مگر جیکوئی نال مغیدی عربی لفظ اکھائیے
جیکر آکھے کول شہوداں اسیں ہاں زن شوہر
جیکر داد پذیرفت وی پچھے میم متکلم بولن
بائع تے مشتری بھی اینویں جیکر میموں ترک
لفظ لازم تزویج نکاحے یا بولن بخشیس
زوج کہے تا زوجہ سنے زن کہے تا مرد
جیکوئی آکھے عرف مخالف ایہ مسئلہ اکھیوئی
عرض کراں میں اگوں آکھوں بولن ولی وکیل
جیکر ولی وکیل دے تائیں حکم اصیل نہ ہوندا
عاقل بالغ تے دو مسلم شاہد ہین ضرور
جے شاہد دو عورتاں ہوون تریجا لازم مرد
عاقل بالغ قید شہادت ہر دو ہون اصیل
والی وچہ نکاح دے ناہین لڑکا تے دیوانہ
جیکر شاہد ہک سنے تے دوجا ہووے اصم
اینویں جیکر شاہداں سنیا لفظ دوہاں تھیں بکھ
زانی تے شطرنجی شاہد یا اوہ ہون شرابی
جے شاہد دو پتر اوہناں دے یا پتر دو ہکی ہو
جے شاہدی اوہ بیوی تے دیون یا شہدی برما
جیونکر کسے مسلمان کیتے کتابیہ ذمیہ

میں قبول کیتیا یا دتا آکھے امر ماضی دو من
توڑسے جاہل معنیاں کوں جان نکاح صحی
دوجی طرف نہ راز دی واقف ہرگز صحت نہ پائے
ایہ ایجاب قبول نہ ہوسی ہزلی وچہ کہو
دادم تے پذیرفتم یا جہوں رواکتاباں بولن
خرید فروخت بولن اوہ دو دو ویں متحضر تہیں ترک
یا جو کرے عین دا مالک سمجھ نکاح حریر
لفظ دو دیندا اہر ہک تائیں سنناں شرط نورد
ات بہت کدیں نکاح نہ ڈٹھا بولن والی کوئی
ایہ بولن توں جان عزیزا جیونکر آپ اصیل
آپنے بولے یا جہ نکاح تہیں ہر کوئی عاجز بندا
اصیل ہوون غلام بھی جائز فاسق بھی منظور
نکاح نہ جائز شاہدی زناں جے وچ مرد نہ فرد
شرح قدوری جوہری اندر لکھی ایہ وسیل
شاہدی رد غلاماں سندی جوہری ویکھ خزانہ
سندا اوڑے نوں سمجھائے روانہ نسبی کم
جوہری ویکھ جے راضی ہوویں اول طبع نہ ہچکے
نکاح رہوا مقبول نہ شاہدی دعوی وقت خرابی
نکاح جائز نا شاہدی اوہناں جد طبیعت ہچکی
ایہ قبول نہ واسطے ماہیو مختصر وچہ آ
شاہد دو ویں ذمی ہوون ماعہ بھی اینویں ایہ

جے شاہدی زن کافرہ اقتے دیوے تا منظور
جیکر دعوے کرے کتابیہ مومن منکر ہووے
جیکر شاہد آنہے ہوون یا محدود کمینے
جیکر دو وین نال ہاسے وی کرن ایجاب قبول
اینویں حکم طلاق عتاقے اینویں قسم جدا
نکاح طلاق ازاد غلامے چوتھا قسم جدا
حاضر نزد وکیل موکل شاہد جان وکیل
اینویں حکم ہر والیدا پوتری بہین بھتری
جیکر بیوہ دادے نے لڑکی لڑکا چا پرنایا
اتھے حکم فسخ دا ناہیں جا اوہ چاہن چھوڑایا
جیونکر چاچا تایا ہویا یا پتر پیرا بھائی
جد نشانی ویکھ بلوغت تریں ڈھل نیاونہ
ہن قاضی چا تفریق کریئی باطل کری نکاح
فرقت وچ بینکما قاضی نے جد آکھیا چاہکوا
جد حیضے دا پہلا قطرہ لڑکی ویکھے جاری
طلب اوہناندی باطل ہوسی اٹھ کر مجلس تائیں
جیکر بکری ویکھ لہو نوں کیتی چپ نہ بولی
اٹھ کر مجلس دی سن معنے جیویں پہیر یا کتے
جیکر وانفے بیہ اٹھیوے یا اوٹھے کت وارا
خیار نہ باطل طفلاں ہوندا اینویں عورت رنڈی
رضا صراحت یا دلالت جیکر ہووے ظاہر

دعوی مسلم کرے نکاحدا ناہیں کجھ قصور
مومن اتے دین گواہی رد شاہدی ان روی
نکاح روا وچہ کنز دقائق کہن فقیہ نگینے
روا نکاح اونہاندا ہویا اندر شرع رسول
ہاساتے سبھا برابر کہندے کل فقہاء
قسم بھنے تا حانث ہوسی توڑی بہل بھولا
جیونکر بیٹے کول پیووے بالغہ وچ دلیل
جے اوہ بالغہ تا اوہ والی شاہد ہک طلبی
بعد بلوغت لڑکی لڑکے شور گھرے وچ پایا
ہور ولی تا رخصت ایہی ویکھو شرح وقایہ
لڑکی لڑکا باجہ بلوغت انہاں دعا پڑھائی
یا بعد بلوغوں خبر نکاحدی سن قاضی ول جاونہ
تفریق پچھے طلاق نہ حاجت ہر دیوان فلاح
طلاق بائن تفریق قاضی دی گیا نکاح شمار
اینویں لڑکا منی جان ویکھے یا حد سالی گذار کر
توڑے جاہل اس مسئلے دی مختصر تہیں بائین
چپ رضا فقیہاں لکھی ہن جے وا وتولی
لہو ویکھ پونی نوں چھوڑے گالا ہور نہ کجھے
باطل طلب ہوئی اس لڑکی مرد ریہا ہٹ سارا
توڑی مجلس تہیں اٹھ جاون جو لگیا پئی بہنیڑ
تد خیار ہووسی باطل مختصر وچہ باہر

فسخ نکاح بالغہ کارن جانو شرط قضا
اتھے قول قاضی دا حجت شرعی وچہ کتابان آ

مگر گولی نون ہووے آپنے مرضی نہیں پرنایا
بعد نکاح آزاد کریئی حکم باندی نون آیا

اختیار رہن باندی تائین جے چاہے تاوتی
جے چاہے تا زوج اپنے تھین لئی طلاقان تسے

مگر جے گولی شوہر کیتا حکم ہووے نہیں باہر
جائز رکھیا اوس نکاحنون ہووے سنتون ظاہر

جیکر اوس لونڈی دیتا ئین مولا کرے آزاد
اختیار چھوڑاون نہ اسے رنج ہووے یا شاد

اوس گولیدے ہووے تائین مہر مسمّی آیا
جے آزاد خولون پچھے ویکھو شرح وقایہ

جو آزاد اوہ وطیون اگے آپ گہنے کل مہر
جے نکاحین گہنے ہن ہووے جان باندی تے قہر

آزادون پچھون ملک ہوئے تہین باندی نکلے باہر
وطی کیتی اُس ملک ہوئی ظلم ہووے دا ظاہر

مدبر مکاتب گولی گولا اُم ولد یا قن بیلہ
نکاح اونہاندا جان معلّق اذن ہووے تہین بز

جے نکاح اونہاندا کیتا جائز رکھے مولا
ردا ہوسی جے رد کریئی باطل جان بہُدولا

اذن دیوے تا قن وکاوے مہر زنیدی کارن
مدبر مکاتب مہر دیتا ئین کر مزدوری نارن

کسے گولی دا نکاح پڑھایا فرض ہووے تا ئین
تا ئین ٹوری شوہر جے گھر مین تینون سمجھائین

شوہر تا ئین خرچ نہ لازم بانو نون پہچائے
مگر جے مالک سبھے نیے را تین تا اوہ نا کھواسے

جیکر ہوئے گھر وچہ رکھے ٹورے نا ہین نغول
شوہر دا جان بہُ ہب ڈہوئے تا اوہ کریئی خول

ہر دم پڑھو صلوٰۃ نبی تے جسدی عجب شریعت
ہر باب تجھ مین مومنان تا ئین کیتی ایہ نصیحت

باب در بیان نکاح کردن عاقلہ و بالغہ بدون اجازت والی گوید

جے دہی کسیدی عاقلہ بالغہ باجہ کفی بیوے بد
اذن نکاح نہ دتا والی جگت وچہ ہوسی گند کر

اس نکاح حدادوچہ شرع دی حکم دسان ہین ہیون
جتنا لکھیا مختصر وچہ اوتنا مسلم ہینون

نکاح جائز تے والی تا ئین جھگڑا کرن روا
جے چاہے تا غیر کفے تہین دختر لئے چھوڑا

باجہ کفی تھین ہک روایت باطل کہے حنیفہ
اس نکاحون ہٹنا لائق تورے کفو شریفہ

کفو ہووے تا بیشک جائز ابہپر ورجیا
بالغہ اوتے جبر نہ والی رنڈی خواہ کواری
رغبت دی کی صورت دسان نال عقل سمجھیوی
رغبت ہا جیہون ہسی گھراجڑے زوری دہکتے نایان
بکری وچہ حیا یا دہ جان اذن والی طلبیئی
ایہ ترلے اذن بکر تہین جانوروناباجہ آکھانے
جیکر والی ابعد ہووے طلب اذن دی آوے
آکھے جا نکاح پڑھاؤ تا رضا ہو یوئی
اینویں رد جے خبر بکر نون نام زوج سن رتی
پردہ جسدا نال زنا دے گیا بکارت والا
یا بند خون کیتا کسے حیضے کپڑا فرج لگہا یا
ہا ساروں تے چپ اسدی اذن جیونکر بکران
تے جیکر زوج سکوت دا قائل زن کہے ہین رد
قبول کرو انہان شاہدان تا ئین جیہڑی شوہر لیایا
جیکر مردنہ شاہد آنے تے منکر ہووے زن
مدعی اوتے شاہد آئے منکر اوتے قسم
ایپر مستثنے دہ جائین منکر قسم نہ جانی
جیونکر دعوے رق قتل دا حد لعان ولاز
ایہ نو جائین نزد حنیفہ منکر قسم نہ چلیئے
خواہے دعویٰ عورۃ باندی خواہی مرد غلام
نکاح کردیون وچہ والی عصبی بالترتیب

حیا نشانی جان ایمانی حضرتؐ ایہ فرمایا
جیہتے رغبت ویکہو والی اوتہے کرے تیاری
دودہ کہنڈ ہنی ناخوش ہو چکھے سرکہ کرکے بیوی
شوہر ویکہین تا تیر کلیجے لے طلاقان آیاز
چپ کرے یا ہسے رووے پر صوت نہ باہر اینھی
نال آواز رووے رد جانو ایہہ عجوبہ راز
ایہ ترے قسم نہ اذن بچہا نو مونہ تہین آکھ سناوے
اینویں حکم رنڈی دے اندر مختصر لکھیوئی
خبر مہر سن جیکر رووے مراد اذن دی پہنی
یا باجہ زنا اون او چانیوان چھڑ دیان پاٹ ازالہ
فرج فراخ کیتا اوس خر تے پردہ پاڑ ونجایا
ایہ مختصر وقایہ وچہ ان لکھیا کر فکران
اودے قول زنیدا شرعا پر جیکر شاہد مرد
جے چپ بیان کرہین زن دی رب نکاح پہایا
حکم قسم دا زن تے ناہین نو جائین ہور مرد
ایہ فرمان نبی صاحب دا ہر جہگڑیدی رسم
بیت لگلے وچہ ویکہو وکہی دسان خوب بجہانی
استیلاد تے فئے رجوع وہوان بجھہ ایلاء
وچہ رموز تے ابو المکارم پر صاحب فرمائے
خواہے دعوی دوجی طرفون منکر اوہ تمام
شرط اصیل تے عاقل بالغ مسلم نیک نصیب

ایہ مسلم شرط نہ عصبہ ولد جے ہووے کافر
کافر داوت کافر عصبہ مومن اس تھیں نافر

اول عصبہ پیو وت دادا وت بھائی پھر چاچیا
اتھیں پچھے پتر چاچیدا حکم شرع اتّجا

اتھیں پچھے حکم ماں دا وت ذوی رحم جو نیڑے
فیر آزاد کرے جو مولیٰ وت قاضی گل چھیڑی

حکم نکاح دا اوس قاضی نوں جد بادشاہ بنایا
ولایت نکاح دا خط لکھ کے شاہ قاضی ہتھ پایا

جو والی اقرب غائب ہووے کفو خطیب نجالی
ابعد نوں ہن حکم نکاح دا بہت آتو لا ٹلے

بعضیاں کہیا مدت سفر تے جیکر اقرب والی
ابعد چا نکاح پڑھائے ایہ روایت سو کہالی

کفو نکاح وچ بہتر ایہی کفے باجھ نہ کریئے
پر کفی باجھ حرام نجانی سمجھ کفاندی دھریئے

قریشیاں دی کف جان قریشی عربیاں دی کف عربی
عجم اندر اعتبار کفاں اسلام نشانی فربی

ہکیدا پیو دادا مسلم ہکیدے پیو ڈھیر
ایہ کف جسدی آپ زیادہ مسلم کرے نہ دیر

جہڑا آپے ہک پیو مسلم ناہیں کف انہاں دوہاں
اول ذکر جنہاں دا کیتا ہو رازی دا سوہاں

جہڑا مسلم آپ ہو یا آبا اجداد نہ کوئی
اوہ اونہاں ترین پہلیاں اندر ہرگز لیہے نہ ڈھوئی

حریت دا اعتبار کفی وچ جیونکر وچ اسلام
ڈوگھا فکر کریں تا پائیں صورتاں سبھ تمام

کافر مسلم دیو جیہ ہویاں صورتاں چار بیاں
اصیل غلام اندر بھی اوہی کر توں خوب بیاں

صالح بیٹی دیوے ناہیں فاسق ناہیں مول
صالح کفو فاسق دی ناہیں اندر شرع رسولؐ

شرابی زانی تے شطرنجی کاذب خون ربو
ایہ کم کردا فاسق جانو شرع نبیؐ فرما

جیکر ایسے اخبث تائیں چاہے نیک داماد
دہی بیٹی عمراں ساری سو ہرگز دین نہ شاد

بلکہ بے نماز کتے نوں وہی نہ دیے مول
ہک نماز جو عمداً چھوڑے کافر کہیا رسولؐ

من ترک الصلوٰۃ متعمداً فقد کفر پاک نبیؐ فرمایا
قد جے آوے ماضی تے اس بہت تحقیق پایا

کفر صیغہ ماضی سندا کہندے سارے صرفی
کجھ ادب جکے علم کی جانن کہاں ان جلبی ورفی

توڑے احادیث دے معنے کردے نال تاویل
ایہ پر ظاہر کفر جو آیا تارک بہت ذلیل

بعضے کہندے نزد کفر دی تارک اوہ بدکارا
بعضے ترک حلال جانے تا کافر کہن شمار

بعضے ناشاکر نون کہندی کافر نعمت رب
حضرت پیر جو حلمی مذہب کافر کہندے سبّ
ہور وسان ہین وچہ کفیدی مال ہووے جس پاس
اپنا مال ضرور ہے سنتون برخوردار ہے
جسدی کول نہ اتنا ہووے ناہین کفو فقیر
ہور بھی جانو وچہ کفی دے کسبان دا اعتبار
موچی ۔ نائی ۔ پاولی چوہڑے ہور لوہار
یعنے موچیان موچیان نائی نایان بحسبہ
دو جا معنے آپ وچہ سنتون اسے طور
اوہ ساک کریندی آبو جہ مومن کرن سبیل
جامع الرموز تے جوہری عالم گیری اندہ بہال
اوپر اصح کف نہ عالم کف ہے اوپر صحی
عالم جیکر عجمی ہووے کف جاہل عربی
کسے عورت جا نکاح پڑھایا والی وچہ نہ آیا
نزد حنیفہ جائز والی نون جے گل جہیڑ لیائے
ایہ تفریق نہ ہوسی بہائی ہر گز باجہون قاضی
سبب فسخ دا والی تائین ایہا کہے حنیفہ
ایہ مسئلہ وچہ کنز قدوری ہور مختصر لکھیوے
رنڈی نون نکاح نہین ہوڑن جٹ منگیلی جاوے
رنڈیان کرن نا ہمیشہ جاتک جاون بکرین
کہہ چاچی ماسی پھوپھی دی گھر ساک نہ کردی مول

ایہ تاویلان وچہ کتابان کافر کہو نہ جھب
ہک نماز چھوڑے کو عمداً شیطان دتس دہکا
غنی دیوی دہی جا اوسنون ناہین کجہ وسواس
روٹی کپڑا حال آسودہ مہر معجل تارے
دہی دکہی تا ہیودے تا ہین خوب بامر سیتی تیر
بُکّطار نہ کف عطار دی جوہری وچہ شمار
ایہ کف جانو آپ وچہ ناہین کفو عطّار
باؤلی کف نے باولیان عطار صرافان سمجہ
رسم ولایت عربدی جیونکر وچہ پشور رکھ
درزی موچی خارکش ہک نائی ہک نیل
صحیح سیّد دی کفو ہے افضل خلق سمہال
جامع الرموز دے اندر لکھیا جاہل شورگری
اینویں بھکہا کف غنی دی جاہل دیوی دہی
اوس عورت کچی مہر مثل تھین تھوڑا جا بنہایا
تمام کرے شوہر مثل مہر نون یا تفریق کرلئے
جے مہر مثل جا شوہر دیوے تا ابو حنیفہ راضی
جوہری شرح قدوری اندر ویکہین یار شریفیہ
باجہ کفی دے والی تائین اتنا حکم ذتونے
بکران کارن کف ڈہوڈہیندی تو ڑدی اوہل جاوے
نکاح کرن تانک کپینی ہیودا دے دا فکر ین
ایہہی رسم مین اکھین ڈٹھے اوہ ابہار مجہول

ایہ رسم وچہ جٹان شیخان ہور پٹھانان مغلان — روز حشر دے ہو نہ مکالا اونہان دا سن جھگلان

خاتون جنت دا سرور عالم آپ نکاح پڑہایا — نال علی جا چہیدا بیٹیا اوہ داما دبنایا

ایہو ہون اکہن ہمت نبیدی کم نہ کردی کوئی — جو حضرت فرمایا کیتا چہوڑ دتو نے سوئی

رسم کفارا ندی سبہ چہوڑ و رنڈ یان قید نہ پاو — لڑکی لڑکا بالغ ہووے نیک جائی پرناو

جاچی مامی پہوپہی دے گہر ایہ پیوند وڈیائی — یا کو مومن ہمت نبیدی سارے جانو بہائی

ہردم پڑہو صلوٰۃ نبیؐ تے عربی عجمی سارے — چہڑی بہت صلوٰۃ سلامان پڑہسن نبی پیارے

باب در بیان نکاح فضولی گوید

موقوف نکاح فضولی جانو جیویں نکاح غلامان — باجہ اصیل وکیل فضولی ہوندا دسو عامان

اصیل ہووے جیون والی قرب یا کوئی کری وکیل — اہنان دن سوا جوایہ کم کرسی او ستی عقل قلیل

ایہہ روا ہو جاسی بہائی جڈ اوہ کرن قبول — رضا برابر قولی فعلی بوسہ جیویں دخول

نکاح فضولی دی ہک صورت سن یا ر ادہر کن — کو کہے ہین تینون نکاح کر دتی اوہ فلانی زن

اوس مرد کہیا قبول ہیں کیتی پھیر گیا زن پاہر — خبر دتی اوس عورت تائین کہیس ہو سو اگر

قبلت آکہیوس یا اوہ بولی جہب دے میر اجہر — نکاح جائز تے رد ہووسی جے آکھے تدہ قہر

اینویں جیکر خبر مردنون دتی کسے پار — قبول فلانی نون ہین کیتا تیرے کان وچ یار

قبول آکہے یا بوسہ گہنے دیوے مہر عرض — ایہ رضا ہے قولی فعلی ویکہو شرح رموز

نکاح پڑہایا زید عمر دا دہ فضولی زنان — جان خبر تی اس او نہان تائین ساریان کہیا

روا نکاح نہ ہوسی کسے جے ہک وار قبول — جو دہ قبولے ویکہو وکہری تا باطل اٹھ نہ

قبول کرے جو پنجوین تائین پہلا چوک حرام — اینویں نال وین چوک دوئے نون کری حرام تمام

نکاح جائز ہنے وین ہووین سنتون میری جانی — ویکہ فتاوے عالم گیری سمجہین نال اسانی

کدین فضولی عورت ولون کدین مرددی یار رو — دون طرفون فضولی ناہین کسے پاس وچ جار رو

دو طرفاں دا والی ہوندا غیر فضولی کوئی ۔ جس نکاحے وچ ایہ صورت دسّ اساں نوں سبھ کوئی

سُن یارا ایہ صورت مشکل جیونکر دوہاں بھرا ۔ ہکسیدے گھر دہی دوئیے دے ہیدا باپ فنا

لڑکی لڑکا دوئیں نابالغ لڑکی جدّ بھائی ۔ چاچے عصبی دہی بھرا دی نال بھتیجے پرنائی

جان عم آکھے کول گواہاں جنتی دہی اخی ۔ قبول کیتی ہین پتر کارن جیسدا نام صفی

دوجی صورت پتر چاچیدا جے کرے ایہ کار ۔ اوہ بھی دوہاں طرفاں دا مالک رہا نکاح شمار

جو پتر چاچیدا دہی باپیدی نکر ٹہی کری قبول ۔ والی عصبہ اُسدی طرفوں اوہا دُرّہ نہ بھول

دختر لائق اجازت ناہیں ہور نہ اُسدا کوئی ۔ دوہاں طرفاں دا مالک اوہا روا نکاح ہویوئی

جامع الرموز تے جوہری معدن اندر ایہ مسائل ۔ دسّیں یارا نال محبت جیکو ہووے سائل

ہر دم پڑھو صلوٰۃ نبی تے سید عرب عجم دا ۔ نسبت نال نہ ذات محمدﷺ جو بنی آدم جمدا

باب در بیان احکام و اقسام مہر گوید

اقل مہر دہ درم شرع دے اکثر حد نہ کائی ۔ جتنا بنھے لازم ہوسی غنیاں دوہ و دُبائی

اے چیکو گھٹ دہاں تعین کرے تعین مہر ۔ تاں بھی عورت نوں آ دسن تو ڑے بنھے شہر

اقل مہر دہ درم خدا نے کیتے اتّ سبب ۔ جاں آدم دی پسلی وچوں حوّا نکالی رب

حضرت آدم صحبت چاہی رب سچے فرمایا ۔ بعد نکاح دے خلوۃ کرتوں حکم حضوروں آیا

سنب نکاح دہاں دا پڑھیا شہوت رہی نہ ٹول ۔ ہن مہر حوّا دا دیہ رب کہیا پچھے کر دو خول

آدم پچھیا مہر کی دیواں رب سچے فرمایا ۔ تہ انگوٹھاں دی پول تک اوہو جیب مہر بنایا

لکھیاں شکل محمدﷺ ڈٹھی آدم ہویا سوالی ۔ یا ربّا ایہ شکل دساتوں کہیا ذوالجلالی

ایہ شکل محمدﷺ آخر ہوسی خاطر جس خلائق ۔ پیدا کیتی رب فرمایا آدم جن ملائک

دہ وار درود پڑھو اس اُتے حوّا بخش ثواب ۔ ایہا مہر حوّا دا ہویا آدم طرف خطاب

اقل مہر دہ درم فقیہاں اس سببوں لکھے ۔ ایہ مسئلے ہین نافع المسلمین دیوچوں سکھے

قرض ہو جاندا لیکن جیکر رویا اوس تھیں دیا

فرمایا اللہ تعالیٰ نے وان تعفوا اقرب للتقوی

یعنی جیکر سارا مہر دیوے بخش تاں ہے قریب واسطے تقوی دے

جیکر نیت نہ ہووے شوہر عورت دیون مہر
روز حشر دے زانی ہو کے اوٹھسی اوہ بدبخت
حضرت آدم نوں جد رب نے کیتی ایہ تاکید
ایہہ جیکر روز حشر دے چاہے کوئی سوائی
یعنی اللہ شوہر تائیں مہر وہ بخشی سارا
شوہر تائیں لازم ایہی کرنی نیت ادائی
پر دغا فریب ولاکے اوستھیں جے بخشائے مہر
مرتد ہووے زن نکل جاوے کرے گناہ جو بھار
اذن باجھوں زن باہر جاوے کہیا زوج منع
روٹی کپڑا اسکی ساقط بے فرمان زنان
مہر دی مالک لڑکی ہے پر جیکر گہنے آپ
جوائی تھیں یا پیو اسدے تھیں جو گہنے پیو بھی
جو کجھ گھنے رد فرشتے کہندے عالم سارے
جیونکر آکھے جو توں پیویں گھنے داج بیانان
استھیں تے کجھ وی بزنا ہیں نا گھنے نا داج
کجھے اوہ پیو ہڑپ کرندا وقت منگیوی
ہن سو ہر پیئے گھر باقی جو کجھ ہوڑے لئے داماد
بہت اوہ جھگے اس ماں دھیاں جاوچ جھنبے
دھیاں تنتوں نا خوش ہووے توں مرتجانا
جنہاں نکیندل دھیا ندا اوہ سدا دلاندے
وطنوں نکل ونجن وچ کالان پیندی پیرن

دنیا میں زنا لکھیندا عمر ساری وچ قہر
نافع المسلمین دے بیچ جن ویکھیں نا ہو سخت
اولاد وچوں جو مہر نہ دیسی حشر عذاب شدید
جنت خاتون تے مریم دی ہو وانمیں بلائی
رب رحیم دیسی اوس تائیں ایڈا منصب بھارا
جد پیو بھیجے تا دیوے زنوں نوں وری نا بخت
جیکر طلاق دیوے اس تائیں نا ہووس بد قہر
وطیوں پیچھے مہر نہ ساقط توڑے بچہ نکار
نفقہ مہر تاتارخانی وچہ ساقط سُنیاں
مہر نہ ساقط زوج بھرپٹی فتوے ایہ آمنا
شوہر کولوں گہنے نا ہیں پیو تہیں جو کا جھب
ایہ پیو تائیں رشوت یعنی جان حرام اخی
خزانۃ المفتین دے اندر جیکر عہد بیمار
شوہر دے پیسے تر کے پیسیاں جان ہیں دیسی نا پر سال
جیکر پیو بس کھا لی گیا دہی مہروں محتاج
دتے پیو دہی نوں وقت نکاح جو داج تھوڑا ادلے
خزانۃ المفتین والے نے کیتا ایہ ارشاد
لیندی لیندی رجے ناہیں پر بیاں نا کجھ دیندے
جے پر تی تا لالاہ چھوڑ سی پیو دا قرض پورا نا
خجل خوار اوہ تھیں سو کالیں کال بیان رج جاندے
گلیاں دے وچ ٹکڑا دانہ منگدے بھکھے بہانے

رب لیوے تا دیے دھیان نہ دیون چلے نہ کائی
بھرا پتر پیا حضرت علی سرور دا داماد
چار سے درم مہر بنہایا کیتا علی قبول
جہاندیاں ہویاں تیجے وچہ سیری فرق نہ رہیا ذرہ
ایہا مہر قبول نہ مینوں بی بی کہیا پیو تائیں
جناب عالی وچہ حضرت صلعم جب کیتا ایہ سوال
اوسی ویلے نازل ہویا حضرت جبرائیل
رب تعالیٰ رت سیتی لکھ بھیجا یا جیوں چاہیا یار
ساری عمر اوہ ٹاکی بیوی ڈبلی دیوے جیہ کہی
شاہ علی نوں بیوی کہیا ایہ کم تساں کرنا
روز حشر دے لے جا ساں مین ایہ خط رب دے اگے
رب رحیم قولاندا سچا عاصی کل بخشیسی
ایہ قصہ تمام مہر بیوی دا دا جیدا ہن تساں
جد بیوی فاطمہ دی ماہوئی حضرت دل ایہ شانی
جبرائیل خدا نے گھلیا کیتوس جلد نزول
فاطمہ دا نکاح مین پڑھساں جتھی میرا بھانا
کم نکاح دا مینوں سونپو دتھیں غم اوڈھا
مدت پچھوں چار مقرب آئے نزد رسول
طبق ہتھاں وچہ ہر یک تائیں داج بیوی دا آیا
اس شکل دے گہنے کپڑے نا ڈٹھے نا سنیاں نے
حضرت پچھیا ایہ کی تحفے بھیجی رب رحیم

سرور عالم نے بھی دتا جد زہرا پرنائی
فاطمہ دی ہی نکاح کردتی کیتا رب ارشاد
نام درماندا سنکے بی بی ہوئی بہت ملول
درم دہیاندی مہر بنہیندی میرا اوہا مقررہ
سوال کرو کہ روز حشر دے عاصی مین بخشائیں
درماں مہر قبول نہ بیٹھی عاصی کری نہال
ہتھ وچہ ٹکڑا دریائی دا اوہا وچہ دلیل
مہر تیرا شفاعت امت دی عاصی لئیں چھوڑا
باجہ پیو دے ٹبر وچوں کسے نہ مول پرکھی
جی مین مویوس اس ٹاکی نوں کفن میرے وچہ دھرنا
کوشش کرساں وچہ بخشاون جو میرا وس لگے
جنہاں کلمہ کہیا نبی دا سارے جنت بیٹھسی
معجزات اندر جیون ڈٹھا جھوٹھ کنوں ہیں سان
کون مائی دین داج بنیسی ہور نکاح سمیانی
یا محمد فاطمہ رض کارن غم نہ کھاؤ مول
داج نکاح دے کارن یار تدہ کہیا غم کھانا
نیں تھوں مینوں بہت پیاری فاطمۃ الزہرا
ہک ہک نال ہزار فرشتہ کیتا ہور نزول
کپڑے گہنے میوے جنتی رب سچے بھیجایا
کسے بیوی داج اجیہا آخر تیک نہ انیاں
نکاح فاطمہ دا نال علی دے پڑھیا رب کریم

بیان: احکام و اقسام مہر

ایہ رب گھلیا داج بیوی دا جبرائیل لے آیا
داج قبول نہ کیتا خاتون فانی کیہا جہان
حضرت کہیا موڑ لے جا ہو فاطمہ تہیں رضا
ظاہر داج جو دنیا اندر دتا پاک رسول ﷺ
کوزہ خاکی کاسا لکڑی تسبیح گتھک کھجوری
چادر اُن دی بہت پرانی بارہیں جائیں سیتی
اٹھواں داجے وچ سرانہ تار کھجوراں بھریا
حضرت صاحب جد کیتی نوراں دی تیاری
اسے دا لایہ داج خاتون دا ڈھیاں دل گرمانا
حضرت کہیا ایہا ہتھا راہ گذر دے تائیں
ایسا شان خاتون جنت دا وچہ سکینی راضی
ہتھ مبارک نال چکی پے دل معنے قرآن
جیکوئی عورت تابع ہووے فاطمۃ الزہرا
جو گھر آتہا تیج ڈھو لگ ہتھیں نجون نال بہر آندے
ہتھیں گناہاں والکھاری جاون سر گھڑ دی
مطالب المومنین وچ اندر دیکھو خوف کفر دا
ایہ کم غلیظ شدید تمامی نیک جانے تا کافر
تکو پتنے نوں جاون آلی محرم ہون ضرور
بھاری ہولی جا تولیندی شہوت کرنے زور
میت ڈھیاں شہوت مردی پڑی ڈھیاں جو تر
نفس طالب شہوت غالب سبی ڈھیاں ہووے

سرورِ عالم بیوی تائیں ایہ احوال بتایا
دار بقا وچہ بیبیاں ربّ بین بیہ خاتون دا شان
جس مسکینی نے تماما راضی او ستے اوہ بربار
سارے گنگے آکھ سنا واں دل مجروح ملول
تھیلے جھکی جیہواں جیتی سر چادر پر نوری
خاتون جنت جد بنیہ بہرتی اوہا اوتے کیتی
ناواں داجے وچہ مسواک سرورِ عالم دھریا
صدیق عمرؓ داجے نوں ڈٹھا رووَن زار زاری
مشکل تیری وچہ جو داں طبقاں نہیں کوئی ستارا
فاطمہ داج قبول نہ کیتا جو گھلیا رب سائیں
پڑھیں قرآن تے رووَن اکھیوں لوں لوں کرن ذکر
بہراں نال ہلاں پگھوڑا حسن حسینؓ جھوٹان
اوس عورت نوں وچ حشر دی لیسی آپ چھوڑا
موہوں گاون قرآن بارن اکھیں نال پا رانڈے
انھی خوف کفر دا عصیان کہیا ناپاک روئی
ایہ رسماں سبہ کافر کفر دے دین ہووے فقر دا
برا جانے تا کافر ناہیں ایہ بدکاری واقر
غیر محرم جو ہون جنینہ ایہی وڈا قطور
جھائی پایا موہ نہ سر دیکھن موجب ایہ نہ ہوسی
موئی کان ڈھو ڈھیندی محرم ایہ جاہل ہیوتر
ویکھ میت نوں دل کنب جاوے ہر کو عاجز روے

غیر محرم جو منجی جاون اوہ محرم زن نے کسے
قبر بوجہ لہیندیاں ہویاں محرم ہون ضرور
جس عضو یدا ویکھن جائز لاون ہتھ روا
ایہہ من شرط بچیانی شہوت کولوں ہووے
جیویں ارادہ کرے نکاح دا ہور خرید قضا
اس مسئلے تہیں معلم ہویا منجی جاون دا
غیر محرم نوں ڈولی جاون حیلے نال روا
اشتباہ ہووے اُس سر کہیاں جائز نہیں کہا
اس حیلے تہیں تا جہوں جاوین دوہاں دوزخ بجھ
کسے نکاح پڑھایا مہر نہ بنہیوس یا نفی بالکل
اینویں جائز جان نکاحوں خوک مہر یا خمر
زن مالک ہوسی مہر مثل دی ہمین پنجین جائیز
جو زن بعد دخولوں کسے چھوڑی مہر نہ بدھا
اینویں جیکر دوں تہیں مہر بنھے ہک غلام
زن مہر مثل دی طلب کریسی جو دو قیمتاں اندر
مثل جو مہر مثل اوس زن دا ستی مبلغ بجہ
جیکر مہر مثل اوس زن دا ہووے سو تہیں پہلا
پہلی صورت وچہ سو لیسی دوجی اندر سٹھ
ہور صورت ہک مہر مثل دی ستوں یار عزیزا
شرط کیتی کسے نال زنیدی بدلہ اس مہر ہزار
جو میں سفر لیجائیں تینوں یا پرنائیں ہور

میت چاون عیب کوئی جیوندی کولوں نسی
عذر ہووے تا بڈھا صالح پہر بزنا منظور
مرد مردے عورتاں محرم وچہ رہو کہا
عذر ہووے تاں نکنا جائز تورے ذکر ملکودے
اینویں شہادت مختصر وچہ پنجواں جان دے دا
ہتھ نہ لگے نظر نہ ہووے ہچے تے محرم بہتر آء
پالکی اندر ویکھیدیاں اونہاں کائی سخر تکا
بہار زنیدا یا اوس شئے دا کی جائز ہووے یار
چاون تے چاون والے وچ انواع سجہ
روا نکاح ہے مختصر وچہ دوہیں جمین بعل
یا جنس مجہول جیونکر دابہ نال شرع سے امر
ہور مسائل اس وچ دی تینوں آکھ سنائیں
اینویں مہر مثل طلبیسی مختصر تہیں لدھا
ایہہ غلام یا ایہہ غلام تیرا مہر تمام
ہکدی قیمت سو روپیہ دوجیدی سٹھ سند
اسیاں تے ہردوئیں راضی دو تہیں لئی تکجھ
یا مثل ہی گھٹ سٹھاں تہیں ستن لیسی نا ہووے کھلا
جو خلوت تہیں پیش مطلقہ تریہاں تے کرتا
جو گھساں تاں جمیں تینوں رکھیں یاد عزیزا
سفر نہ کھڑساں ہیں تینوں یا ہور نہ کرساں نال
تاں دو ہزار روپیہ تینوں مہر دیساں نیز او

جیکر کرے وفا سخن تے دیوے مہر ہزار
آکھے مثل نہ دیون جائز موجب ہر دو وجہین
دو ہزاران تسے زن راضی ہور نہ کجھ طلبیئی
مہر مسمی کرنون پچھے جے گھٹے یا ودھے
مہر مثل دی دسان ہنون ہن ہین خاصی صورت
نکاح فاسد وچہ جا جیہڑی عورت کجھ نہ آوے
نسب ثابت نکح تہین ہوسی وطیون پچھے بہائی
جتھے مہر مثل زن گھنے اوتھے ایہ ترتیب
پھپھی اوہی ہی چاچی دی جیکر لبھے نکوئی
نگر جو مائی دہووی اُس لڑکی قوم پیو دے وچون
پیو دی قوم دے نال برابر نوان کمانوں جیہ ہووے
مال جمال تے عقل دیانت عمر زمانہ یکسان
سوہنیاں تائین جگ خریدے کوہجی تہین جگ
عقل دیانت ہر تہین چنگا شہرین بہت فواہ
ہک عفیفہ حسن دی صورت ہک کوہجی بدکار
حکم وطی دا خلوت تائین جیکر ہووے صحی
جے زوجان کرہن گوشہ کوچہ ہووے ازاری
ایہا خلوت غیر صحیحہ ہن جے زن دیوے چھوڑ
اینوین دیوی ادہ مہر جے وطیون پیش طلاق
یعنے جان متعہ دی بہائی کپڑے ترائی ہیناں
اس صورت توجہ وجب ترئے ہور جائین وچہ اوے

بیوفا ہووے زن گھٹے مہر مثل اعتبار
مثل مہر جے گھٹ ہزار ون یا زائد لفیین
بیوفا ہزار دے اوتے شوہر خوش ہوسیئی
دو نوین جائز ایہ مسائل نال تکلف لدے
ایہ مسائل ہوسنان تائین پڑھنے بہت ضرورت
دخول کرے تا گیا مسمی مہر مثل زن پاوے
جہڑا کہنے نکاحون پچھے اوسنون خبر نہ کائی
پیو دی قوم دلون جاویکھے جتنا اوہنان نصیب
فیر محلہ شہر تمامی ماؤ دی قوم نہ ڈھوئی
شہروں اگے مہر دہیو دا طرف مائی دی کھجور
تا ایہ مہر مثل طلبیسی نہین تا بیٹھی رووے
ہور بکارت داج برابر ناواں شہر نہ تکسیان
رنڈی نال ضرورت لیندی بکر ین دی جگ تسے
رہن بکاذن کشیدہ بولن کتنی کمین زائد
اسدا مہر نہ مثل پہلی دی اینوین کل اعتبار
مانع وطی نہ مجلس دوہان خلوت صحیح اخی
یا نماز روزہ ہے فرضی حیض نفاس یا جاری
ادہا مہر دیوے اُس تائین مختصر تہین لوڑ
جیکر مہر مسمی ناہا متعہ او پر الفاق
ہک کُڑتا ہک لگدی چادر سیر خمارہ دسائین
وچہ قدوری اینوین لکھیا بہتر جانے مولا

مجبوب خصی یا عنینی خلوت کرکے چھوڑ دین
اسدے کولوں خلوت باجھوں مہر نہ ہووے کجھ
کو مہر زنے دا گھوڑا آکھے یا گانو مجھ غلام
جنس مجہول تا مہر مثل وصف مجہول ہیا
جنس حیوان مطلق ہچ یا یہ وصف جیونکر گھوڑی
غلام نکاح اصیلے کیتا خدمت بدلے مہر
نہی بھنیوں دا اضامن ہووے مہر کارن والی
نکاح کرے کو آکھے زن نوں ایہ غلام دو مہر
جے دہ درم یا وہ غلام دی قیمت کسے جا پائی
کسے سو روپیہ شرط بکارت مہر زنید اکیتا
جے نصف شتابی تے ادہ مہلت بنہد یاں مہر بیان
سبھے ایہ بیان نہ ہویا وچ اعتبار رسم تے جالا
سبھے نصف معجل مہر دیوے شوہر زندی تائیں
توڑے اول انہی ہوکے زن نت کرائے وطی
جیکر مرد وطی دا شوقی دیوے ادہا مہر
عورت نے تسلیم نفس دا شوہر تے کیتوہ نال
ہور روا زن سفری کارن یا نکلے حاجت کارن
بعضیاں کہیا جے دیوے زن کہڑنی سفر روا
جیکر مرد دیوے شے کائی عورت کہے ہدایا
گمو جے اوہ شے کھاون کارن کتنی مرد تیار
کو مہر دخولوں پیش زنے نوں سارا دیون چھوڑ

اوسدے اوتے مہر تمامی مختصر تہیں من
دخول برابر خلوت اسدی ایہا موجب تجہ
ہر جیون وچ میانہ لازم قیمت وسط تمام
مختصر وچہ اینویں لکھیا متن عجیب یگانہ
گلی نقری ناکجھ دستے گانو مجہ صفت نجوڑی
واجب ہوسی اوہا خدمت ہور نکوئی اجر مثل
ایہ ضمانت جائز ناہی توڑے دہی گھٹ سالی
او تہیں بھی ہک اصیل دو تہیں ہویا ظاہر
اوہ غلام زنیدا مہر گھٹ نا کرے لڑائی۔
وقت وطی دی ثیب جانے سو لازم زن جتیا
اسنے طور ادلے لازم سنتوں شوہر جوان
زن نہ دیوے پہلی راتیں ہوسی بہت سکھالا
زن وطیوں ہیٹے سفر نہ جاوے جائز آکھ سنایا
او تہیں تجھے لبھی سند ہر گلی کسیدی منتی
داد فریاد نہ کرے کدائیں زن گرنیدی قہر
اس صورت وچ نفقہ دیوے زن ناہیں بنہر مالن
اذنے باجھوں عاصی شوہر جے زن لگو نارن
بعضیاں کہیا جائز ناہیں پر فتوے اسے آ
مرد کہے مہرے وچ دتا اسدا قول سوایا
رہنی یا بکواں بنجیری اسو جیہ زن آکھیا
او ہے دی زن مالک آہی ادہ مرد وت لوڑی

ہر دم پڑھو صلوٰۃ نبی تے دسو بہایاں یاراں ‏ | نال شفاعت نبی صاحب دے دور گناہ ہزاراں

باب در بیان مرتد شدن زوجان و تجدید

زوجاں وچوں نعوذ باللہ ہووے کوئی مرتد
قصداً سہواً جیکوئی مسلم لفظ کفر دا کہندا
اس مسئلے دے نال مناسب لکھیا ایہ بیان
ایہ باب بنا کے دسیا اول جو توفیق
اتھیں بچے مہر تمامی جیکر زن مدخول
نصف زنے نوں آوسی تدوں جے شوہر مرتد
باقی رہے نکاح اونہاں دا جے رل مرتد ہوون
جے مرتد ہوون وت کے مسلم پچھے اگے
ارتداد وا امتناں اندر انہوں جے حکم دیتوں نے
مشائخ بلخ تے سمرقندے کہندے ایہ تقریر
تا تجدید نکاح دی کہندے رت نیئیں پاروں
جیکر کفر زنے دا ایہ زنجیر نکاح اتر دی
ایہ دروازہ پٹا چنگا کھلے وچ زمان
جے ایہ خبر زناں نوں ہووے تاں ہٹ رہسی کوئی
تاں ڈنڈا ڈو تا سوہنا چھوٹا جھڑا اول اپنا
پر قاضی بند کرے مرتدہ کہندے سمرقندی
تے عام علماء بخارے والے اس وجہ فرماون
پر زور زوری نال پہلیدی اوسدی پڑھن دعا

فوراً گیا نکاح اونہاں دا قید نکائی جلد
وچ کتاباں انہوں لکھیا ایمان ہول نہ رہندا
قول کفر تے فعل کفر دے وقف ہون نادان
کلمات کفر تے فعل نلائق اوتھوں سمجھ رفیق
جے مرتد خولوں اگے کہندا نصف نہ بھول
زن کافرہ تا شوہر نہ کوڈی قاضی کول نہ دے
کفر دکلمہ پڑھن اکٹھے رہندے خوفوں دوون
رہیا فساد نکاح وچہ باقی جھگڑے نوں لگے
کنز قدوری مختصر وچہ جب نکاح توڑ یونے
فسخ نکاح وچ کفر زنے دا کردا نا تاثیر
پر وہ خوب فیصل دہنا نمری مینوں پکڑ نہ مارو
زن نیک کے کفر نکاح و نجیسی جیہڑا ہوس چھوڑ
باوجود نکاح او دہاں کردے سے شیطان
جھڑے وا اول کچھ آزردہ نکل ویسی سوئی
عقد کرسی نال وسیدے ایہ مسئلہ کرنید
تاں چھوڑے جے مسلمہ ہووے پہلا زوج پسندی
جھ فسخ نکاح وچہ کفر زنے دا معتبر دسا وں
نال ہو ریدے کہن بخاری بالکل نہیں روا

وچہ فتاوے خوارزمی دی اسوچہ فرماوے
جد قاضی نکاح اوہناں دا نواں فیر بنہاوے

تھوڑا جیہا اوس عورت دا مہر بھی چا بنہائے
توڑی ہکے دینار دا قدر خالی مول نہ جائے

معتبراں فتاویاں وچوں کہندی اوہ فتاوا
ہور اُسا اوتے حاشیہ وچوں نظری آیا باوا

نکاح جنہاندا باجھ گواہاں جے ایمان لیاون
یا نکاح تائین نو مسلم عدت وچہ پڑہاون

جے ایہ نکاح وچہ مذہب اوہناں دے دووین ہن روا
تا ایمان تے پچھے ہور نہ لازم اوہے اوپر نکاح

مگر جے دونوین مسلم ہوون محرم نال دعا
اسو وقت تفریق اونہاں دی کرنی لازم آ

زوج مجوسیہ دا مسلم ہو یا یا زن کسے کافر
غرض کبھی اسلام دوئے تے بہت کتابیں وافر

جے اوہ کافر مسلم ہووے یا اوہ کافرہ زن
نکاح اونہاں دا اوہا باقی مختصر وچہ من

جیکر زن ایمان نہ آنے مہر نہ لہسی کجھ
طلاق بائن جے مرد نہ ایمان وچہ وقائی سجھ

اپہر جد تری حیضاں لگہس تد تفریق تمام
کنز دقائق دے وچہ لکھیا اگے فصل غلام

مستحب متعہ ہر چھٹی ہکیدا ہے فرض
جسدا مہر مسمّٰی ناہا باجھ وطی بے غرض

کسے وطیوں اگے زن اصیلہ کوہ کی جان بچائی
مہر نہ ساقط وارث لیسن پیو دادا یا بھائی

جے مولا پر نلٹے گولی پیش وطی دے مارے
زوج چھٹا وچہ کنز دقائق ساقط مہر بیچارے

کو مہر ودہائے بعد مسمّٰی یا قدرے گھٹ کردا
دووین جائز وچہ قدوری یاد رکھیں اے مردا

جے پیش دخول طلاق کہے تا اوہ زیادتی دوکا
دخول کری تا اوہ زیادتی دیوے شوہر خرچہ

والی نوں ضمانت مہر دی جائز ذرہ نہ سنگے
عورت نوں مطالبہ جائز جیہنوں چاہے منگے

مختصر وچہ تورے نکڑی تا بھی روا ضمانت
والی قبض کرے لے رکھے جان حرام خیانت

ہر دم پڑہو صلوٰۃ نبی تے ہر دم ذکر کماہو
روز قیامت نال شفاعت بھجدی جنت جاہو

باب در بیان بسیار زنان در نکاح آوردن گجید

کو ہک کرے یا دو مُونشاں تری کرے یا چار
اُسدے اوتے فرض عدالت سنتوں برخوردار

نبی علیہ السلام نے جد ہوون پاس کسے شخص دے دو عورتاں پھر نہ عدل کرے درمیان اوہناں دے آویگا دن قیامت دے وچہ اوس حال دے جو موڈھا

کتابیہ مسلمہ بکر قدیمہ ہور نوین تے نڈی
دو راہین اصیلی کارن گولی دی ہک رات
ایہہ روٹی کپڑے لسّی پانی وچہ مساوی
جو رنڈی یا بڈہی اگے وت کیتی ہو کواری
ایہہ جیکر نفس دی غرضوں ہکسے نال پیار
جیکر جبّے یا نت والی ہکی نال زیادہ
اس پیاروں عیب کوئی منصب اسے آ گیا
ایہا موجب عائشہ اندر حرمانوں وچہ رسول
سرور کہیا عائشہ تائین دل میرے دا ہیوا
جدوں وچہ گھر رسول اللہ دے آ تنا فرق ہکیڑا
یک برابر نر زنا ندے جانا مردی فرض
جے ہک عورت سوکن تائین بخشے نوبت حصہ
سوده دہی زمعہ دتیا ئین نبی مطلقہ کیتا
قسم خدادی مینوں حضرت حاجت کجہ نہ مردان
حاجت مینوں روز حشر دی مین ہوواں وچہ ازواج
غایۃ الحواشی اندر نبی رجوع فرمائی
ایہہ جیکر عورت چاہے وت پر تے بخشیں
صوفیاں لکہیا دیکے لینا جیوں تے کر کے کہاوے
جے سفرے اندر جاوے شوہر قسمت ناہیں معول
ایہہ قرعہ بہتر جانی دساں تینوں ڈول
وچہ مٹی یا آٹے دی بند گولیاں توں چھپا ئیں

ایہہ چھپے برابر وچہ کنز دے گولیدی وہ وڈی
حضرت صاحب نے فرمایا دیوے شوہر آت
زوج رکھے زن حرّہ گولی وچہ رموز دساوے
تاہیں فرض عدالت اوسے نوبت وار واری
روز حشر دے فالج اوسنوں کہیا نبی مختار
نماز روزہ یا حفظ قرآنی جہڑی کول آمادہ
تنگی فرج اوتے جو عاشق اوہ ہنبکا تجیا
ایہا فاطمۃ الزہرا وچہ دہیان اوس مقبول
موجب علم تے زہد دی پار و قطع نظر ہور ہیوا
دہیا نوجون فاطمہ افضل علموں کر ونہ جھیڑا
ہر ہر رات دخول نہ لازم جہڑی وڈی غرض
جائز ایہی مختصر وچہ سارا سنتوں قصہ
نمازے کارن باہر نکلے اُس کپڑا نپ لتیا
رکہو مینوں قدماں تلے شفقت مونہ نہ گرداں
اوڈھ کہلواں لئین سعادت تینوں ہی سبہ لاج
بی بی سودہ نوبت اسدی عائشہ دیول آئی
نزد فقیہاں جائز ایہی صوفیاں نزد خسیس
اس حدیث تے عمل کرینڈی نبی صاحب فرماوے
جنہوں چاہے سفر کہڑ یئی کنز وچہ نہ بہول
حضر سفر دو برابر یاں اوتے ہکہیں سنتوں قول
فراوہ دو نوین گولیاں کسے جاتک دی ہتہ پائیں

وت اوہ سوگنہیں بلکہ ثواب لڑکا ہکنک جا پناوی ‏ جس ہتھ سفر اوہ نال لیجاوین شرح رموز دساوے

دروغ دو عورتاں والی تائیں آکھن ہے روا ‏ انہوین جنگ کفاران اندر تریجا صلح بھرا

ایہہ وچہ دروغ آکھن دے رکھین حد نگاہ ‏ ہر تری جائیں قدر ضرورت جائز ودہ گناہ

دوہاں وچہ کذب دا موجب رنج نہووے کائی ‏ تے جنگ کفاران نال دغیدی مچے خوب لڑائی

کوڑ فریب تے چاپلوسی کر خوش کیچن زمان ‏ انہوین قتل کفاران کیجیے سنتوں لدیاں کتاں

ہور جیکوئی صلح کراوے اوسنوں بھی آیت ‏ جیوں جانے تیوں میل ملاوے کوڑ یا نوچہ گھت

جھوٹھ گناہ کبیرہ ایہی باجھوں انہاں مکانان ‏ جھوٹھے تہیں کوہ نسے فرشتہ وچہ حدیث جوان

وقت دروغ جھوٹھے دی موہوں نکلے گندی بو ‏ دور فرشتہ اوسدے کولوں اس سبب تہیں ہو

ہر دم پڑھو صلوٰۃ نبی تے خاصہ وچہ شعبان ‏ ہر مہینے تہیں ایہ افضل جیوں رمضان قرآن

كتاب الرضاع

مدت رضاعدی تریہہ مہینے حکم کیتا نعمان ‏ دو ورہے صاحبین تے شافعی کیتی مدت بیان

اس مدت وچہ جہنوں تہیے تورے آخر دنے ‏ دودھ پیوے تا حرمت ثابت بعد نہ جیکر گھنے

تورے ہکواری موہ نہ گھتے زن بالغہ دا ممان ‏ زوج اوسدا ابیو جاتک ہویا اوہ جاتکدی امان

مگر نہ ہوسی پیو جاتک دا جے پہلے تہیں شیر ‏ جاتک دی ماکیتی گسے اوسنوں پدر نگیر

او ستھیں کجھ نزد صنیفہ قید نہ دودہ وچہ کائی ‏ قطرہ پیوے یا کل مدت اوہ فرزند اوہ بائی

آپ چگھے یا چوہ پیوائے طعام نہ رلیا یار ‏ ہور دوا یا پانی اندر غالب دا اعتبار

انہوین جیکر دودھ بکری دا رلیا شیر سوائی ‏ جے غالب تا حرمت ثابت وچہ کنز دے جاتی

انہوین جیکر بہت موتاں کیتا شیر اکٹھا ‏ غالب جیہدا اوہ ما ہوسی ہور سنی ہو مٹھا

اشباہ نظائر والے کہیا ہرا اوہ فرزند ‏ جس جس شیر دتا اس تائیں بھلا قول پسند

نزد زفر دے ترے ورہے تون جانی مدہ ضاع ‏ بعضیاں چالیہ بعضیاں پندران بعضیاں عمر ولاع

ہوجاندا ہے وچہ نسب دے یعنے اصل بھی اتے فرع بھی دودھ دیون والیدے حرام ہوجاندی ہے اپر دودھ پیون والیدے جوین مرد کمہب عطرت

شرح کنز دی اندر لکھیا جسدا نام معیار
باجھ طعاموں جے دودھ غالب کیسے موجب وہاں
طعام اندر دودھ غالب ہووے جیونکر پکے کھیر
کسے عورت آندی وچہ نکاحدی جا بیس کیتی قبول
دہی آہی کسے غیر عورت دی شیر دتا اُس زن
جو زن وچی تہین پُتر ہووے تا ایہ نکاح روا
معدن شرح کنز دی وچوں ایہ مسئلہ کڈھ آندا
کسے مرد دیاں پستاناں وچوں ہووے کوئی دودھ
اتھے حرمت ثابت ناہیں پر جے چھکے نسوار
اتھی حرمت ثابت جانو دل تے رکھو یاد
جو دودھ پتییاں حکم خدا فرمایا وچہ قرآن
جتنے نسبی مردے اونتے ہین نکاح حرام
اینویں نبی کریم تھیں حکم آیا وچہ حدیث
مگر ہک بھین بھرا دی جسنے پیتا شیر
صورت ایہ رضاعی ہن نسبی دی سن یار
زوج اول تھیں اوس عورت دا آہا پُتر دہی
ہن اُس نوں دیوچوں اوسنوں تا رب بسیر
اینویں ماء بھرا دی اینویں بھین پُتر
ہعد کنز وچہ لکھیا جیکوئی پیوے شیر
بھیناں اسدیاں ماسیاں ماسے گل بھرا
جسنے شیر پیوایا اُس طرفوں کل خویش

ایہہ فتوے قول حنیفہ ورہے ادھا ہی یار
تھوڑی شے ہے دودھ دی تابع ایہ دلیل بھرا
تا بھی حرمت ثابت ناہیں پیتا کہے نہ شیر
قدرت نال اُسدے پستانیں ہویا شیر نزول
ہن اُس لڑکیدا رو نکاح زوج پُتر اوس ہرج
جے پسر مرضعہ تا بھائی دختر روا نکاح نہ آ
جہڑا چاہے ویکھے اوتھوں شک تدا ہین جانا
یا کوئی شیر مقعد تہین پھو کسا ایہ بھی کھیں سُدہ
یا کسے بکری پیتے اودودھ جیہوائے یار
مختصر وچہ اینویں ڈٹھا تا دل ہویا شاد
دساں ہیں ہُن دوستا قدر توفیق بیان
ہن لی وہی دودھ ہے نال حرام اندر کتب تمام
جیکوئی حق صحیح جانے ناہیں اوہ مردود خبیث
اُس بھرانوں آوسیا اینویں نسبی گیر
کسے شخص نے وچہ نکاحدے آندی تھیا یار
شوہر دا زن پہلی وچوں اینویں جان اخی
دہی شوہر زن تیر کرے پیلاں ناکجہ ڈر
ایہ نکاح رواں سارے ویکھ کنز نادر
دودھ دیندی دی دہیاں پُتر ہین بھرا اُس گیر
زوج بھیناں سبھ پھپھیاں چاچی بہائی آ
جس پیتا زوجاں فروع ایہ کلیہ بیش

بکر ﷲ یدا دودھ پیتیاں حرمت کیوں نہ ہو
اینویں وچ دودھ مرد دے ثابت نہیں رضاع
ہک صورت ہور رضاع دی سان کھیں گوش
مثلاً پُتر زید دا آہا تے ہور عمر دی ہی
نکاح انھاندا آپ وچ جائز ہول نہ ہو
شاہدی وچ رضاعدی عاقل ہک عورتدی من
پر نال عدالت صدقدی اوہ ہووے زن مشہور
جیونکر لحم خرید یا کسے خبر دتی ہک زن
طالب کوئی نکاح پسر دا گھر کسیدے وہی
زن میری دا اوسنے بھائی پیتیا آہا دودھ
اس مقدمہ پایا شہدی دتی کسے زن
جیکر بعد نکاحدے پاروپایا دودھ ظہور
دو رضاعدیاں صورتاں ہک نسبی ہور من
کسے دودھ پیتیا کسے زن دا اسدا ہور بھرا
اس کیتی بھین بھرا رضاعی صورت پہلی بجھ
دودھ پیندیدی بھین نوں کری نکاح بھرا
اس کیتی بھین بھرادی جسنے پیتیا دودھ
کسے عورت آندی وچہ نکاحے پتر دتس رب
پتر آہا اس زوجہ دا اسدی ہک ہور
دوواری ایہ تراں صورتاں ہویاں خوب بیان
اڈ ہائی وریہیاں تہیں گھٹ لڑکی کسی چاپر نائی

ایہ ناہیں جبر انسان دی ہرائے وچہ کھو
حکم نہ اوسنوں شیر دا بھائی معیار وں اطلاع
ایہ مسئلے سبھ یاد رکھ جے کجھ ایہی ہوش
شیر دتا زن بکر دی ایہ بھین بھرا رضاعی
جے ماد ونہاندی ہک ہی ایہ سبب کھو
بعد نکاح نصاب دی شاہدی ہکمرد دو زن
اووین قول امام مالک دا معدن وچ مسطور
ایہ مذبوح مجوس دی توں کھیا اسد امن ج
پیو دختر دی آکھیا اوسنوں تیرا پتر اجی
اوہ دوویں بھین بھرا نے توں بھی کرلے سٹ
میں ڈٹھا دودھ پیندا لڑکا اس صورت وچ من
جے شاہد ہوون عورتاں جھڑیاں نا منظور
معدن اندر لکھیا ایہی کڈھ کے ویکھو من
دودھ دیندیدی وہی دا اوسنوں جان نکاح روا
دوجی سنتوں کہن دے ہر بھائی شک نہ رہسی کجھ
جسنے دودھ پیوایا اوہ دوہاں دی مار
دسیاں دوویں صورتاں سمجھے صاحب ہوش
اوس عورتدی وہی پہلی تہیں ڈہکا ایہ سبب
اوہ نسبی بھین بھرا اہنی دی کری شرعدی زور
ہن تشریح زیادہ ہوئی کارن مردناداں
اوسنوں سوکن وچ دودھ پیوایا ایہ بھی سنتوں ہاگے

وڈی نکڑی اوس شوہر تے دونوین جان حرام
جیکر نیت فساد وڈی نون قصہ سنو تمام

جان فساد جے وڈی کیتا جہر نہ اُسدا مول
جیکر اوسنون زوج نے اجے کیتا نہین دخول

شرح کنز دی معدن اندر صورت جان سُجھا
توڑے ویکھو کڈ کے دوہین وچہین فرما

اول حاجت شہر نہ ہووے لڑکی تائین معل
دویا نکاح نہ رہے نکڑیدا اکھو ہین مقبول

اوہا مہر نکڑے نون جو بیش دخول حرام
زوج گھنے اُس وڈی کولون اندر کتب تمام

جیکر نکی بھکہ تہین روے شفقت اوسنون آوے
حرام ہووندی نیت نہ دلوچہ تا اوہ دودہ پیاوے

ہن وڈی تہین ناگھن دیوے نکی تائین کجہ
اوہا مہر بھرینی آپے ایہہ راہ شرعدا بُجھ

وڈی نکڑی شوہر اوتے رہسن سدا حرام
یا نکی نون بعد عدت دے آنے زوج بکام

جے وڈی مدخولہ مخلوہ دونوین سدا حرام
باجہ دخولون عدت پچھے نکی حل تمام

ہر دم پڑہو صلوٰۃ نبی ؐتے بہت نکاح اولاد
حضرت صاحب روز حشر دے ہسن بہت باشاد

کتاب الطلاق

مسائل بہت طلاق دے پڑہ اکھان بدر قلیل
جو بہت ضروری اکھسان جہڑی فہم سبیل

باجہ اونہاندے جاہلان دی ہان اَت خطا
شیطان شریک اولاد وچہ اونہان خبر نہ کا

ہر دہاڑے بیٹھدا شیطان فرش وچھا
بانی اوتے لشکر چہوٹیان خلقت پچھے لا

موجب فدر گناہ دے دیندا اوہ سروپا
جیکجہ وچہ جہانے کرکے شیطان خبر سُنا

خون شراب زنا لڑایان دسدے پیش ابلیس
آپنا خوش نہ ہووندا اوہ مردود خبیس

جُتنا ہوندا اوستے جہڑا وچہ زوجان
جنگ لڑایان پاوندا لفظ طلاق عیان

لفظ طلاق نہ جاندے اوہ جاہل بدکار
یا اوہ جان چھپاوندے خلقت کنون عار

باجہ نکاح حلالیون کردے اوہ دخول
شیطان جمن اونہان تہین کیا جانن بھول

مونہ سر اوسدا چُم دا اوٹھکے جد ابلیس
عزت تو ضیع اُسدی بیحد کرے خبیث

تدہ رکھ شیطان داگڈ یا اس گھر اندر خوب
ایہ معنے قول رسولدے وچہ مشکوٰۃ حدیث
سمجھ کے بولو مومنو لفظ طلاقان ڈھیر
ایہ الغبض المباحات طلاق نون جان بھرا
حاجت جیونکر ناشزہ عورت مرد عنین یا خصی
پر قمری سال دوادی کارن مہلت دیو قاضی
ایہ تفریق طلاق بائن زن سارا لیسی مہر
اس عورت نون عدۃ لازم جیونکر موت طلاق
جے ہور آزار جذام یا فالج یا اطلاق یادق
وچہ شرع دے ہن سن بھائی معنے اس طلاق
مکلف کو نون واقع ہوسی وچہ حالت بیداری
جے چھوہر طلاق یا کھے دیوانہ یا ستا یا مولا
اتھے دخل طلاق نہ ہوسی پر جے اکھے سکران
شراب پیوے کو نال دوادی یا مکرہ ہیوا وے
ترائے قسم طلاق ہے موٹی ایہ ترتیب
ہک رجعیہ تے ہک بائن ہک مثلثہ بھاری
مثلثہ دا مین بھار دساوان اسو چہ لوہی حلالہ
رجعی نال صریح لفظ دے بائن نال کنائی
انت طالق و مطلقۃ و طلقتک ایہ عربی الفاظ
انہاں ترین لفظاندے اندر ہور نہ کجہ سمائے
تون چھٹی ہوئی طلاقے والی چھوڑ وتا مین تینون

تا قیامت شیطان جس تون میرا محبوب
جیکو حد شرع دی بھنے اوہ بدکار خبیث
جے غلطی پوے نکاح وچہ بنہو شتابی فیر
حاجت با جہ کراہت چھوڑن کمنبے عرش خدا
اتھے رخصت چھوڑن اندر زوری نا یارستی
مگر تفریق نہ سالون ہکھے جے آپس وچہ راضی
جے خلوت تا حکم وطیدا زوج نہ جانے قہر
اختلاف نہ اتھے کوئی ساریان دا اتفاق
رخصت نہین طلاقدی اتھے روز حیاتی دہک
اوٹھو فی قید جو شرعاً ثابت ویکھو کنز دقاق
مکرہ تے مختار برابر کہے رموز پیاری
یا کو شربت ما کیو دودھ گھیو پیکے مست ہویا بنیڈ ولا
بھنگی یا شرابی جیونکر پوے طلاق عیان
نا طلاق نہ حد ہے او ستے وچہ عالمگیر فتاوے
احسن حسنہ بدعیہ نا ہین فہم قریب
رجعی وچہ رجوع تے بائن کرو نکاح تیاری
اینوین رب فرمایا لفظ وچہ منکر وا مونہ کالا
دوہاندے الفاظ علیحدہ ویکھ قدوری بھائی
نال انہاندے رجعی پوسی ہندی کہولان راز
ہا سانیت تے لغو برابر پے طلاق گیائی
ایہ لفظاندے معنے ہندی ہور نہ معلم مینون

جیکر آکھے عورت نون ہین پکیان کول چھڈ آیا
اکثر عالم لفظ چھوڑی دا کہن صریحان وچ چو
جیکو آکھے زنے تینون سہرے دیسان چھوڑ
فی الحال طلاق نہ واقع ہوسی پوسی جدن کہسی
پرا یہ ڈراوا دیّے ناہین باجہ نمازون بھائی
طلاق کہے یا ہندی چھوڑے یا رہا کردم
رہا فارسی تے ہندی چھوڑن عربی جان طلاق
انہان ترین تھین جٹری تائین جا آکھی ترواری
توڑے زوج اصیل گولید احرہ شوہر غلام
طلاق کہے کو اوہ عورت تے یا کُل یا ترما،
انیوین جیکر کرے اضافت مونہہ سر گردن فرج
جیکر آکھے شکم سینے تے یا ہتھ پیر طلاق
جیکر آکھے عورت نون طلاق تینون وچ مکہ
جیکر آکھے داخل ہوویں وچ مکے تینون طلاق
جیکر کھے طلاق تینون ہر ہلکے یا وچ ہلکے
نیت دیگر دی جیکر آکھے زوج ستے دہر کرن
جیکر کھے طلاق والی تون ہین کلھو کے زنے
مگر طلاق نہ پوسی وسنون جے نکاح اجو کا
کو ہکسے لفظ ترے طلاقان بے مدخولہ باء
جیونکر کوئی زن نوں آکھے جے گھروڑ بن طلاقی
اس صورت وچہ جدا ہوویسی نال طلاقے پہلی

طلاق نہ اتھے نال قرائن معنے مین اڑایا
انیوین لکھیا وچہ کتابان ہور ہی طرف نہ کہچو
جیہا تدہ اکایا مینون عہد جڑیان توڑ
توڑے آکھے سو رہے نون پچھون عدتّ بہسی
جی ناپڑ ہسین تا چھڈ دیسان کرسان مارکوٹا ئی
نہین لفظین جھی باجہون ہور نکوئی غم۔
ایہ عملی وچہ برابر ترائے جانو نال اتفاق
جے زن حرہ تا پوس حلالہ گولی کہے دو واری[سلہ]
مختصر وقایہ وِکھو لکھیا ایہ تمام
یا نصف طلاق دا یا ہی ساری مختصر فرملہ
یا طلاق دیوے زوج جسّے ایہ کل طلاقے درج
یا ترکلی تے پوسی ناہین ویکھو کنز دقاق
ایہ فی الحال مطلقہ ہوسی حکم شرعدی مکے
ایہ مکے وڑیون باجہ نپوسی ویکھو کنز دقاق
فیہی پچھے واقع ہوسی جھوٹہ کہے دینہ ڈھلکی
دوجی صورت دیوچہ جائز پہلی وچہ نہ مَن
اوسے وقت مطلقہ ہوسی گل دی کوئی نہ منّے
لغو کلام کیتی اوس مرے مختصر وچہ لو کا
ترائے پوسن نال عطف دی پہلے نال جدا
تون طلاق والی ترواری لفظ عطف دیچہ آنی
جیکر کرے منر امقدم ترین تھین ہوسی ہہلی

سلہ یعنی ازاد نہ ۱۲

کتاب الطلاق

سلہ یعنی جیکر گولی ہووے تا دو طلاقان کافی ہین واسطے اسکے جو ہی روایت ہے مائی عائشہ رضی اللہ عنہا تھین جو فرمایا پیغمبر علیہ السلام نے طلاق الامۃ تطلیقتان وعدتہا حیضتان یعنی طلاق گولی دو طلاقان ہین اتے عدت اوس دی بہی دو حیضان ہین

مولوی محمد مسلم دلپذیر صاحب علیہ الرحمۃ اللہ تعالے عنہ بھیروی ضلع شاہپور

کتاب الطلاق

یعنے انت طالق و طالق ان دخلت الدار آکھے کوزن تائیں
سجے ڈرسی تا شوہر کولوں ترین نال جدا و سائیں

کوئی کرے اشارت نال انگشتاں کہلہاندا اعتبار
جو ویکھلائے پٹھ انگشتاں جھڑیاں کری شمار

کوئی نال ٹھڈے دے تے وٹائے یا کوئی قاف کہیائے حرف
یا کوئی سحر وٹا کے آکھے جتھے ہے پر قاف

یا کوئی آکھے نال حیلے دے تاہیں وہ تقصیری
ہر وچہ زن ہوس مطلقہ لکھیا عالم گیری

کوئی غصے نال طلاقاں آکھے یوں طلاقاں ناہیں
اینویں بعضے جاہل آکھن مسئلہ آندا ناہیں

اینویں لکھیا آکھیں ڈٹھا ایپر قول ضعیف
فتوے ناہیں اُسدے اُتے عالم کہن شریف

غصے جنگ لڑایاں باجھوں کون طلاقاں کہندا
عقل فکر دا غصہ دشمن ہوڑیاں ہوانہ رہندا

رجعی پچھے رجعی چھٹے عدت اندر بھائی
عدت پچھے بائن وانگوں نال نکاح صفائی

رجعی نال نکاح رجوع دی ہرگز نا اٹھ جاوے
توڑے سو وارے وت آکھے تاہیں وہ بی جاوے

توڑے کری رجوع وت آکھے سو وارے نوں ہور
ہن حلالے نال خلاصی ترین نہیں بعد زور

جیوں رجعی پچھے رجعی چھٹے اینویں چھڈی بائن
دو بائن نہ ہون اکٹھیاں کنزی کر دوہیان

جیکر رجعی بائن پچھے کو آکھے عدت وچہ
تاہیں پچھے وچہ کتاباں ناکر ہینی ہیچ

پنجیں شرطیں رجعی ہوسی اول مخولہ زن
دو یا لفظ صریح طلاقے ہور دو آگے نہ تن

ہکسے لفظ نہ ترائے آکھے پنجواں ناکجہ لیوی
جو لے طلاق آکھے تا بائن توڑے مال نہ دیوے

جیونکر زن طلاق دا بدلہ خوک آکھے یا خمر
شوہر لینا ناکجہ آوسی نال شرع دے امر

لفظ طلاق آکھے تا رجعی خلع کہے تا بائن
اس صورت وچہ زوج نہ ہوسی عورت تاوان داین

جو عورت لئے طلاق مرد تیں کولوں دیکے مال
ایہا شکل خلع دی یار وہ ہے لا باس سبھال

جو نزاع شوہر دے یار وہ بدلہ جان کراہت
جیکر عورت ناشزہ ہووے مہروں وہ خیانت

مثلاً مہر ہے سو روپیہ مرد منگے وہ اوتے
ایہہ وہ کراہت شوہر تاہیں شرع سنیہے منتے

ہر دم پڑھو صلوٰۃ نبی تے جید اعرش غلام
کرسی ملک مقرب مرسل جتنے نبی تمام

باب در بیان رجوع کردن زنان رعدت گویدہا

شکل رجوع دی سان تینوں لکھیا وچہ وقائے
یا اوہ نظر کرے شہوتدی فرج دروی زن
یا جا آکھے عورت تائیں شوہر نال زبانی
رجوع صحیح ہی وچہ عدتہ دی بعد نکاح پڑھلئے
توڑے عورت غصے ہووی یا رجوع وچہ راضی
مسئلہ مستحب دو شاہد رکھے جان نہ کری رجوع
انہوں شاہد انہوں سمجھائے سفر کیٹری جان زن
ہور نہ آوے گھر دے اندر یا جہوں زن اعلام
رجوع نہ ہوسی عدت پچھے نا ثلثہ بائن
رجعی والی عدت اندر لائے ہار سنگار
ترین تہین پچھیوے حلالہ جیکر زن حیلہ
انہاں ترین کماندی اندر حاجت کل نہ سجھہ
کوئی زن مطلقہ وقت نبیدی آئی حضرت پاس
یا رسول خدا دے مینوں شوہر ڈتا چھوڑ
توں پہلے تے حلال نہ ہوسیں آکھوں کہیا رسول
مراہتی کو ہوں لذت وطیدی مرد بہی تیہیں پر
طلاق دیوے یا انہوں ہو یا کڈھیا جس حلالہ
جو کڈہ حلالہ چھوڑے ناہیں لے کتنو ولی
بلکہ اوسے ویلے چھڈنا منع کتابیں آیا

وطی کرے یا بوسہ گھنے یا شہوت ہتھ لائی
توڑے ہووی وچہ نمانے گئی نماز نہ میں
میں رجوع کیتا ہن تینوں شکلاں پنج ایہ جانی
بائن والا اگے پچھے نال نکاح سکہ پائے
صحیح رجوع ہے وچہ وقلے پچھوں مفتی قاضی
اینویں خبر دیوی زن تائیں سنتوں نال خشوع
تا اس موہن تے نا کرسن موہن مار اظن
مگر جے نیت رجوع دی ہووس وڈی دی پہرن شام
رجعی باجہ رجوع نہ جائز بجھو نال قرائن
زینت زن دی منتر مرد سے کرے رجوع دیکھا
دوہیں پچھے گولی تائیں رکھیں یا دا حیلا
انزال کرن یا سارا داخل لازم ہور نہ بجہ
استوں جاوند زن طلاقیں کیتا آہا خلاص
ترین طلاقیں پر ہیں تائیں وچ ت وسن دی لوڑ
جو لگ نال نکاح دوئیدی چکھیں لذت نہ مول
اپیر عورت نابلوغت کرے طلاقوں صبر
ہن پہلی دا عدت پچھے ہوسی کم سو کھالا
پہلے دا کجہ زور نہ چلے جے زن استھیں کھسے
ایہ نہیں طرفی حلالیوالا لوکاں جیون بنایا

ایہ شٹ کڈھن دی شرط کراہت ہک حرام ہیائیے
جو شرط نکاح حلالے کارن ایہ کراہت بھال
یعنے اگلے خاوند تائیں جان نکاح روا
ایہ زن حلال نہ ہوسی پہلے اوتے مول
گولی کسیدی پیا حلالہ ہولے کرس دُخول

حتّے تنکح زوجاً غیرہٗ ربّ سچّے فرمایا
کو کر ایجاب قبول چھوڑیئی زن حلالے والی
جمہور کہن جے باجھ وطیدے فائدہ کی نکاح
کسے عورت نوں طلاقاں دتیاں بدن لگ گیائی
جیکر غالب ظن شوہر دا ہے ایہ عورت سچی
ہن پہلی نال نکاح پڑھے پھیر نہ کہو حلالہ
کسے خبر رجوع دی عدت پچھے عورت نوں پہچائی
قول عورت دا منیاں جاسی باجھوں قسم قرآن
کوئی دو طلاقاں یا ہک آکھے وت ہن نہ دیو گھر
جیکر دو یا چھوڑے اوسنوں پہلا چاہی وت
دو طلاقاں یا ہک ہووے دویا کردا دور
طلاق ڈیوے کو زمین جیڈی یا پہاڑ آسمان
جے نیت کرے ترین دی آکھے ترائے پوس حلالہ
دور جبیاندے ہک بائن بعضے کہن عوام
جیکر دوویں ہی بائن ہوندی روا رجوع نہ ہوندا
جیہا رجوع روا ہک تے پچھے دو بھی آکھ کرو

اس حلالے والے اوتے لعنت ربدی آئی ۔ +
پر مختصر وچہ پہلے کارن بیشک کرے حلال
جنہاں شرط لگائی اوسدی جرم انہاں سر آیا
جو لگ وچ دوجا نال اسدے کرسی نہیں دخول
حلالہ وچہ نکاح ہے لازم ایہ دلیل قبول
محض نکاح اس آیت کولوں بعضیاں مطلب پایا
معتزلہ کہن حلال پہلے تے احمق عقلوں خالی
علّت غائی وچہ نکاحے ماسے مرد سلاح
وت عورت کہیا جی ہیں حلالہ کڈھوا کی ہن آئی
احتمال ہو مدت ہکمن دا جھوٹھی کہو نہ کچی
مختصر وچہ اینویں لکھیا قول عورت تے ٹالا
عورت کہیا جھوٹھا ہیں توں ہینوں خبر نکائی
وچہ قدوری اینویں لکھیا حکم کیتا نعمان
دہ اس عورت عدت پچھے ہور کیتیوی ور -
ترے ہور کہے تا پوس حلالا اوہ حساب گنت ہے
نزد شیخین تے کہے محمدؐ اوہ باقی رہن ضرور
یا چیڑی یا لمّی کوٹھے جیڈی کرے بیان
نیت باجھوں ہکو بائن کرے نکاح گشالا
ہکواری طلاق کہے تا رجعی دہرے نام
دور جیہاں آکھن والا باجھ نکاحوں رو ندا
بے علماں ندا کہیا سُنکے کن نہ مول دہرو

ہر دم پڑھ ہو صلوٰۃ نبی تے پڑھ ہکو منگو دعائیں ۔ یار باتوں وچ کمیدے زمزم آب پیو ائیز

باب در بیان الفاظ کنائی گوید

الفاظ کنائی ہن ہین سان جنہاں وچ دو نیتاں ۔ نیت طلاق تے ہور بھی وکھے خبر دیہو گل ہیتاں

اوہ مختصر والے ترائے قسماں آکھے کر الفاظ ۔ ہندی اندر عاماں اگے کھالی ونھاندا راز

باہر نکل تے جاندی رہ اٹھ کھلو توں رنے ۔ احتمال رکھن ایہ ترائے رد کرنیدا زنے

توں خالی بری جدا ہین بائن ہور حرام ۔ انہاں پنجاں وچ صلاحیت جی نیت دشنام

عدت بہ تے ہکو ہین توں رحمے نوں کر پاکی ۔ ختیاری امر ہتہ تیرے ہور حرہ بیباکی

سرحتک فارقتک ایہ الفاظ اٹھ ہور ۔ احتمال نہ رد دشنام کرن طلاقے زور

جی بولے وچ خوشی رضا دے ایہ سوہلاں الفاظ ۔ نیت اوتے موقوف تمامی جھڑا دلو چہ باز

جیکر ذکر طلاق دا ہووے پہلیاں ترین تنہیں بولے ۔ نیت باجھ طلاق نہ پوسی ہوندی آکھن جھولے

ذکر طلاقے دسان تنیوں جیونکر عورت منگی ۔ یا مرد کھے ہین چھوڑ دیساں وں کسی لحاظوں سنگی

ذکر طلاق یا غصے اندر بولے قسم اخیر ۔ نیت باجھ مطلقہ ہوسی گیا نکاح زنجیر

جے نیت ترین دی ہک کنائی کہے زنے نوں مرد ۔ تاں اے پوسن پر نیت باجھوں بائن ہک قسم رد

عدت بیٹھ تے ہکو ہین توں رحمے نوں کر پاکی ۔ جو نیت کرے تا رجعی ہکو ہور نہ کوئی باکی

جے نسبت کرے حرام جدا دی مرد زنے تہیں کوئی ۔ تاں بھی ہکو بائن پوسی مختصر لکھیوئی

جیکر آکھے زنے تیں بھوں ہین طلاقے والا ۔ اس نسبت تہیں خوف نہ چھٹن کرہندا ن اچالا

رجعی بائن وچ تفاوت دساں تنیوں یار ۔ رجعی نال رجوع وچہ عدت بعد نکاح دکار

بائن اندر عدت لگھی تاں بھی حکم نکاح ۔ عدت وچہ بھی باجھ نکاحے ناہیں ہور صلاح

ترے رجعیاں یا ترے بائناں یا دوئیں قسم آمیز ۔ ہر ترئی جہین پوس حلالہ وطیوں کری پرہیز

دو بائناں ہوں اکٹھیاں ترے کس صورت جمع ۔ سمجھ وساں میں صورتہ تینوں روشن وانگوں شمع

بیان الفاظ کنائی

کسے بائن آکھ نکاح پڑھایا پھیر کہے ہک بان — پھیر نکاح پڑھا کے اوسنوں تریجی کہے ناداں
اتھے بھی ترے بائناں جمع ہوسی زن حلالہ — ہور تشکل تری بائناں ہکسے واری کہے زالہ
ہور تری بائناں جان ہکٹھیاں ایلا جیھے ہمیش — مختصر وچ باب ایلاء دے فکر ڈوگھا درویش
ہور وچ تعلیقے والی اوہ بھی سمجھ سیانے — ہین حرام توں ہین ترے جے گل کرین فلانے
اجے زن کلام نہ کیتی وت بائن آکھی اس مرد — پھیر نکاح پڑھا اوس مردے ماری بائن کرد
وت نکاح دوئیدی پچھے کیتی زن کلام — ہن تری بائناں جان ہکٹھیاں وچ نکاح حرام
ہردم پڑھو صلوٰۃ نبیؐ تے دلوں کرو تصدیق — برکت نال درود سلامی کرسن آپ رفیق

باب در بیان تعلیق طلاق گوید

تعلیقی ڈی شرط اضافت یا زن اندر ملک — باجھ انہاں تعلیق نہ ہوسی ہیوندہ سلک
اجنبی نے کہیا کسے نوں جے تینوں پرنائیں — بعدِ نکاح طلاق تینوں ایہ نال اضافت لائیں
دوجی شکل اضافت والی کہندا عقلوں خالی — ہر عورت جے ہین پرنائی اوہ طلاقے والی
پہلی صورت بعد نکاحوں اوہ مطلقہ ہوسی — جیہدی طرف خطاب کیتوسو ہور نکائی روسی
دوجی صورت بعد نکاحوں ہر نوں ہوی طلاق — جیہی نیت تعلیق والیدی بائن ثلثہ طاق
تعلیق والی نوں نفع نکاحدا ہرگز کجھ نہ ہوسی — ہتھوں چھٹی اوہ جھڑدی سر پردہ بیندا روسی
جیکر زن نکاح وچ ہووے تا ات بہت ہی تعلیق — نظرِ کلام یا داخل گھر فلانے کہے رفیق
مثلاً زید کہے زن تائیں جے توں ویکھیں عمر — یا گل کرین نال بکر دے یا ور کھیں ایہ امر
یا خالد دے گھر وچ داخل ہوویں تد حرام — جے تعلیق والی ایہ کاراں کرسی تا بدنام
جنہیں کمیں طلاق معلق جے زن کرے اوہ کم — جے زن رکھے ہکسے واری شرط ہو ویسی تم
جے زن ملکوں باہر ہووے تا ہن عیب نہ کوئی — جیوں تعلیق پچھے تری آکھے ملکوں زن گیوئی
جے بعد حلالے عورت آوے پہلی زوجدی کول — اوہ کم کرے طلاق نہ ہوسی ہا کر بھتا گھول

مگر ہک صورت بعد حلالے ہوسی کم خراب
بعد نکاح ترت بچے اوسنوں پوسی سدا حلالہ
جے مخالف ہوون دونوین جس شے اوتے گڈھ
مگر جے عورت شاہد آنے قول مرد دا ایسا
مگر جس شے دا علم نہ مردان قول عورت دا منیئے
جد آکھے مین حائض ہوئی خو اپنے وچ سچی
ترین وفا ندی پچھے اوسنوں ہوسی حکم طلاق
جیکر کہے طلاق ہے تینوں حیض آوے جد تینے
جے پر جائین تا ہک طلاق دہی جائین یا دو
جے اوّل آخر دی خبر نہ کسے کہڑا باہر آیا
پرہیزگاری دینداری ولون پوسن وچ طلاقاں
تنجیز کرے تعلیق نون باطل صورت سنتونان
از دخلت الدار فانت طالق کہیا کسے زن تائیں
ایہہ ہن ہوئی حلالے والی جے پہلے کول آوے
متصل کوئی نال طلاقے کہندا چاہے رب
چھپنے رب دا علم نہ کسے ایہا جان سبب
اینوین جیکو کہے مین ہتھون مومن ہین تون بھائی
بیشک آکھین مومن ہان مین پڑھ الحمد سنائین
جامع الرموز دے اندر لکھی متصل دی شکل
وچ طلاق تے انشاء اللہ جے ترین تہین ہک کم
ہر دم پڑہو صلوٰۃ نبی تے حرص ہوائین چھوڑو

جو لفظ نکاح ہر واری مڑے وچ تعلیق خطاب
مگر تعلیق کرے رد قاضی ہوسی تد سو کھالا
منیان ویسی قول شوہر دا مختصر تہین کڈھ
جیکچہ شاہد زن دے آکھن تم اوسے تے قصہ
جیونکر کہے طلاق ہے تینوں حیض آوے جد تینے
جو شوہر نال لائے سوکن اُسدے حق گل کچی
مختصر وچ سوکن اُسدی اس طلاقون پاک
پاکی پچھے واقع ہوسی اول روالی سوتنے
اوس جا جا یا دوہان تائین ایہہ ہی شکل سنو
ہک طلاق قضا قاضی دی ویکھو شرح وقایہ
جے اول جمّے دا علم کسے نون قول شوہر اتفاقان
تعلیق پچھے اوہ ترین طلاقین کردا تارایا
اتھین کہے ترے طلاقاں دتیاں اوسنوں سائیں
بعد حلالے وڑے حویلی شرع طلاق نباوے
ایہہ طلاق نہ واقع ہوسی وسان ہین سبب
فاعل مختار وچ کماندے بندہ کیتا رب
انشاء اللہ جے تون آکھین شرط ایمان گیائی
اینوین حکم شرع الٰہی جہڑی طرف نجائین
رنجھ ڈکار یا ساہ کڈھ آکھے سنتون صاحب عقل
پہلا حکم گیوئی بھائی پیا طلاقے غم
حب دنیا نون دے طلاقاں ڈوہگھی ہاوے بوڑو

باب در بیان خُلع وایلا گوید

خلع ایلاء بھی قسم طلاقے تریجا بجھ ظہارؔ
شکل ایلاء دی سنتوں بھائی سوگند کہا وی مرد
جیکر اندر چئوں ماہ ندے کیتوس جا دخول
جیکر قسم خدا دی چائی اوہ کفارت جان
مثلاً کسے بندے کیہا میرا عبد آزاد
مدت جان ایلاء دی بھائی جیکر زن اصیل
گھٹ مہینیاں چئوں تھیں مدت نہیں ایلاء
جیکر مُوْلی چار مہینے ترک دخول کریئی
جیکر قسم ہمیشہ ترک دخول کسے کیتوئی
بعد نکاحدے اوسنوں بائن بھی تریوار
جیکر مُوْلی ہک دو مدتاں پچھے کری رجوع
ہن خلاصی نال نکاحدے ترین تھیں بعد حلالہ
ایلاء رہسی ترین دے پیکن بعد نہ نِدے قسم
جیکر مُوْلی عاجز وطیوں مرض یا ہور سبب
ایپر جیکر پیش مدت دے قادر کری دخول
جیکوئی آکھے عورت نوں توں میرے اُپر حرام
نیت ترین دی تری ہو ویسن نیت ظہار ظہار
جیکر نیت حرام دی آکھے تا ہوسی ایلاء۔
جیکر نیت طلاق دی آکھے یا دل نیت نہ جبہ

باب پہلے وچہ خلع میں دسیا ہن ایلائس یار
جو چار مہینے عورت کولوں رکھسان ہین دل اندر
تا ہئی کفارت اوسدے اُتے حانث اوہ مجہول
جے قسم نہ ہووے ربدی تا شرط جزا جیہاں
جیکر نال دخول نہ نیدے ہین اوہ مدت شاد
مختصر وچہ چار مہینے گولیاں دو سبیل
گولی کارن دو مہینے طحطاوی فرما
مدت پچھے بائن ہوسی دور ایلاء ہوسیی
گولی نال اصیل برابر اتھے فرق نہ کوئی
ہوسی باجھ رجوع کرندے مختصر وچہ یار
طرف نکاح دخول دے سنتوں نال خشوع
ایہ مختصر وچوں سمجھیوے اِسی روش نرالا
جے دخول کرے تد حانث ایہ ایلاء دی رسم
رجوع روا ہے نال بانی بہتر جانے رب
ہن رجوع ہے نال وطیدے پہلے ہے معمول
جیہی نیت زوجدی ہووے اُستے حکم تمام
جیکر نیت دروغدی آکھے تا جھوٹھا بدکار
مختصر وچہ باب ایلاء دے حکم انیویں فرما
زن اُسدے تے بائن ہوسی ایہ ہی مسئلہ سچ

جیکوئی آکھے میرے اوتے کل حلال حرام
ہر دم پڑھو صلوٰۃ نبی تے مومن مسلم بھائی

تاں بھی مختصر وچہ اُسدی زن تے بائن کام
ایمان قوی تے دل دیاں ہووے خوب صفائی

باب در بیان احکام ظہار گوید

اصل کلیہ ساں تینوں جھڑا وچہ ظہاری
جس عضوے دینال اضافت وچہ طلاق آئی
یا اعضا تمام محارم جتھے نظر حرام
مثلاً کوئی کرے تشبہ سر گردن مونہ فرج
اہناں اعضاواں نال اضافت آئی کرن طلاق
جھڑے عضو محارم ولوں یا مائوں تھیں سارے
جیونکر پیٹ تے پٹھ ماؤ دی اہنوین پٹ دے یا بے
جیوں تشبیہ محارم نسبی اہنوین جان رضاعی
اتھیں مستثنی ہک سالی ہور ماسی پھوپھی زن
جے عضو گھنے منکوحہ ولوں جتھے نہیں طلاق
مثلاً بازو سر محارم سینہ تے ہتھ پیر
مثل میری ماؤ دی ہین تے جیکوئی آکھے زن
جیکر لغواً کہندا میرے مونہ تھیں نکلی گل
نیت ظہار ظہار جانو پر جیکر نیت طلاق
جیکوئی آکھے زن اپنی نوں ہین توں میری ما
جیکر آکھے زن اپنی نوں توں ماؤ مثل حرام
نزد محمد ظہار ہو جاوے جیکر نیت نہ کجھ

مسئلے سبھ ظہار یوالے اتھیں کڈھ پیارے
منکوحہ تھیں کرے تشبیہ نال عضاواں مائی
ایہا شکل ظہاری سندی رکھیں یاد مدام
یا کل جسہ منکوحہ دا نصف ثلث یا ربع
روح نوں ویوے تاں بھی ہوسی دیکھو کنز دقاق
لوڑ جنہاں دی وچہ ظہارے سنتوں نال ہمارے
اتھے نظر حرام محارم مسئلے بے وسواسے
ہمیش نکاح حرام جنہاں دا اوتھے ظہار بیائی
معدن اندر اہنوین لکھیا توں بھی دیکھ تے من
یا نظر حلال جو انج محارم گئی ظہار اتفاق
اہنیں عضویں منکوحہ نوں کریں تشبیہ خیر
نیت بزرگی جیکر آکھے کہیا اوسدا امن
نیت نہ میری دل وچہ کوئی ناہیں کجھ خلل
مختصر وقایہ دیکھ توں بھائی بائن اتفاق
ایہ جھوٹھ ہنگے بولیا یار و خطا دی فرما
اتھے معتبر نیت ظہار طلاقے جھڑی دل وچہ تلم
ایلا فرماوے یوسف صاحب مختصر وچہ سمجھ

بیان احکام ظہار

ھ جیتھے ظہار واقع نہ ہووے ۱۲

کو منکوحہ نوں کرے تشبیہ ذکر بیوی دنال
توڑسے نظر حرام ذکر تے ایہہ شرط نساد
ہور طحطاوی وچہ ظہار دی رکن دسا کے جا
پہلا رکن عاقل بالغ مسلم زوج پچھانی
یا تشبیہ عضو نیدے جستھیں کل تعبیر
تریجا عضو محارم سندا جتھے نظر حرام
چوتھا حرف دلالت والی بولے وچ ضرور
اَنتِ عَلَیَّ حرامٌ کامّی نال صریح پچھانی
جیکو آکھے ہیں ظہاری والہ نہیں تھیوں نہے
نال ظہار یا نال اشارت جے گنگا کرے ظہار
ایہہ جیکر اوہ اشارت سمجھے کوئی دانا
مظاہر اوتے اوس ظہار دا کی ہوند انقصان
باجہ کفارت شوہر اوتے روا نہ ہوسی کجھ
جے توفیق غلام دی اوستے ہکو کرے آزاد -
رمضان اوہنا وچہ آوے ناہیں نا ایام مناہی
اتو توتی رکھے سارے راتیں وطی نہ کرے
روزہ ہک کفارت والا جے توں دیویں چھوڑ
توڑسے چھٹے نال عذر دے جیونکر مرض سفر
جے توفیق غلام دی کسے اوسنوں ہتھ نہ آ
نکر تکلیف غلام خریدن دی جتھے قتل خطا
جو راتیں رمضان وچہ کوئی جاہے نیت دخول

اوہ مظاہر ہوسی ناہیں موجب ایہہ اسمہال
ہمیش نکاح حرام جیھڑا ندا مرد نکاح نہ آ
درۃ المختار دا اوہ یارا حاشیہ عجب تماک
دویا منکوحہ وے تاہیں کرے تشبیہ جانی
دتی جاوے بدن نہ نیدی یا جز شائع گیر
کرنی ہووے شوہر تائیں رکھیں یاد تمام
صریح کنائی طحطاوی وچہ انہوں ہی مطو
کامّی کھے حرام نوں چھوڑے ایہہ کنائی جانی
تابھی اوس ظہار ہیوئی طحطاوی وچہ منے
دوہاں اوتے ظہار ہیوی طحطاوی وچہ یار
تد مظاہر گنگا ہوسی طحطاوی فرما۔
حرام وطی نے کل دواعی بوسہ مس عیان
جیویں کفارت روزے رمضان انہویں ظہار دا
ناقادر تا روزے رکھے دو ماہ ہوسی شاد
مختصر وقایے وچوں مینوں ہوئی آگاہی ۔
جیکو پہلکے راتیں کرسی اوتھیں اکو ورے
توڑسے ہووے شہوان بھائی وت رکھ سب پوڑ
سعدیؒ چوں ویکھیں بھائی سینہ زور نکر
جان کفارت اوسدی ہووے روز یا نال ادا
تفسیر حسینی دیوچہ لکھیا نالے منتہا
جائز اگے صبحدے بھائی دہاں معافی بھول

انہیں دون کفارین ناہین بھل معاف
جیکر طاقت روز یاندی ہن ناہین اُسن ہرا
تھوڑا کھاون بھتا کھاون رجیان جو ادا
مستحب ہے راتین دہان لاون نال کھوائے
جو جوار مکئی دی روٹی سر پر لون پکائے
کنک دی روٹی رکھی ہووے تاہی فرض ادا
جے ہکوقت گھٹ قیمت دیوے دوجے وقت کھوائے
یا کوئی دیوے کل مسکینان سیر کنک دے دانے
یا کو دیوے سیر کنک دا دو مہینے تکی
حق ادا کفارت والا ہر صورت وچہ جانی
گویا کر اُس ٹھہان وچون ہک مسکین کھوایا
مختصر وچہ اینویں لکھیا عالمگیری جانی
جیکر دیوے ترییہ مسکینان ہر ہکی نون
ادہی ادہی پائی دیوے ترییہ مسکینان وت
تورے اگھے ترییہ پایان ہین دتا حق ٹھہاند
جیکر پیش کفارتون اوہ ترک نہ کردا وطی
فقط دے معنے شرح وقایہ اندر اِت بہت
باجھون اوس کفارتے جو اول واجب ہو
آزاد مدبر کور نون کرنا مکاتب بعض ادا
جیکر قطع غلام دی ہوون ہتھ دونوین یا پیر
منفعت جنس فوت عبد ہین جیونکر جانو شل

تخفیف وطی

جے دہان مظاہر وطی کرے مختصر دے وچہ صاف
تا سٹھان مسکینان روٹی دینہ تے رات کھوا
گوشت حلوا جیکر لاون راضی بہت خدا
وچہ فتاوے عالمگیری اینویں شرح وقایہ
وچہ فتاوے عالمگیری تا خلقت رج کھائے
کنک دی روٹی جنتی میوہ حاجت لون نکا
یا دہان یا راتین اِت بہت کجہ زیان نہ پائے
جو جوار کھجوران دو سیر شان کنک دے جانے
یا دو مہینے ہکسے نون کو روج کھوئے ٹکی
مگر طعام تمام ہکی نون ایہ نہ روا پچھانی
طعام سٹھان نوا ہکدینہ دتا اوہ مقصود نبایا
عالمگیری وچہ ہک صورت ہور عجیب پچھانی
کنک ہووے تا ترییہ ادا ترییہ ستر فرض بھائی
جو ہوون تا ساری پائی گھن شرع دی گت
ترییہ پایان ہور کتھون کڈھان مین عاجز دا نظم
تا کنز دقائق دے وچہ لکھیا استغفار فقط
واسطے وطی حرام دے اوسنون واجب ہور نکجہ
گناہ جو وطی حرام دا اُسدی استغفار پڑھ ہو
ہور ہک پاسون دو ہتھ پیر کٹیا نہیں وا
جے سبھے کھبے طرفون کپیا اسدا چھوڑن جہیر
یا اوہ ہووے ڈورا ایسا مولی نہ سندا گل

اینوین قطع یدین تهین جیکر دو وین انگوٺه
هورام ولدگولی دا اینوین جائز نهین آزاد
هو نکا وڈا کافر مسلم جائز کرن آزاد
جیکر آکهه عیب کسے نون هین تهین دیه طعام
جے کفارت واله کهے کسے نون هین تهین کر آزاد
آخر روز جے قادر هووے پیش غروب مظاهر
اصل اوتے هن قادر هو یا اسکے تم مقصود
جیکر کوئی نیت کفارت بُل گهنے پیو بهائی
ظهار کرے کونال باندی دے ناهی اوه مظاهر
جیکر بهت زنانیان واله ہر تهین کرے ظهار
اونهان جون نال جهڑیدی جاہے اوه خول
اُنهین تهیے کل وداعی هور حلال وطی
تداخل اتهے هوسی ناهین جیونکر وچ رمضان
کو هک رمضان وچ بهتے روزے بهن کرنیدا جو
هک کفارت هر نون کافی ایه تداخل بجهه
جو هک بهنگے بهرے کفارت بهیون بهنی هو
وچ ظهار تداخل ناهین هر زن وکهه وجود
کسے هک روزه اتروکے بهنان هک آئیر ہر ار
ختیار کفالت اندر ناهین کجهه مظاهر
طعام دیوے یا روزے رکهے یا غلام آزاد
طعام دیوے کو سٹھ مسکینان هر هکی نون بائی
معدن وچ آزاد نه او سدا جائز کهی تا جهو
اینوین معدن دے وچ لکهیا نیت با جه فساد
طحطاوی ویکهه تون تا هوئے دل شاد
ادا کفارت آم سندی پر ناهین عتق غلام
غلام لینے نون جے اوس کیتا ایه هوسی شاد
غلام آزاد کرن تے ویکهو وچ عنائی ظاهر
روزے سارے نفلی هوئے کری آزادی ز ود
ادا کفارت وچ هلسے اوه آزاد هو بائی
منکوحه نا باندی هوندی ایها موجب ظاهر
هر هکی تهین پوس کفارت مختصر وچ باره
جس کفارت تساوه قادر اول کری قبول
اینوین رب فرمایا نص وچ رکهو یاد اخی
شرح بیان کران هین اسدی هووے حق عیان
تهیے اس تهین هک کفارت هر دی هی منظور
هر بهنے دی نهین کفارت وچ کتابان مجهه
هن کفارت بهرے علحده نهین تاربدا جور
اینوین هر رمضان علحده هک وچ اوه مقصود
ترے کفارتان لا نعم اوستے اینوین زنان تنها
اینوین کفارت رمضانے دی قسم کفاره باهر
جس اوتے اوه قادر هووے او تهین با جه فساد
قصد کرے اده دو ظهاران پر هک ادا هو بائی

جے ہک کفارت روزے والی دوجی ہوس ظہار — تا ادا ہوویسن دوئیں نزد شیخین شمار

کیسے دو کفارتاں سرتے ہووَن کرے آزاد غلام — یا اوہ رکھے دو مہینے روزے تم تمام

لازم اہیں اوس شخص نوں کرنی ہک تعیین — نیت ظہار یا صوم کفارت تا حق ادا الیقین

کو چار مہینے روزے رکھے یا چھ وہیاں طعام — یا آزاد کیتے اوس شخص دو لے کُل غلام

جے دوویں کفارتاں ہک جنس تہیں دوویں جان ادا — توڑے نا تعیین کیتو سو دانے یا عبد بھرا

جے اتحاد جنس دا ہووے واجب نہیں تعیین — شرح وقایہ دے وچہ لکھیا باب ظہار تعیین

کوئی اوہ غلام آزاد کریسی بندہ ران پایان دا تے — ادا کفارت ہوسنی ہین ہک جنس تہیں آنے

کنز قدوری مختصر وچہ جتھے باب ظہار — اوتھے ہے کفارت روزے کر دی سبہ شمار

مین بہی اسے واسطے اتھے کیتا ایہ بیان — کفارت صوم ظہار دی وچہ لکھے با عیان

ہر دم پڑھو صلوٰۃ نبیؐ تے غفلت سٹو دور — برکت نال صلوٰۃ نبیؐ دے ظاہر باطن نور

باب در بیان احکام عِدّت گوید

طلاق دیوے کو زن اصلیہ یا ہووے تفریق — ترے حیضاں کامل عدۃ اُسدی سنتوں نیک رفیق

جس حیضے وچہ عورت تائیں کرے مطلقہ سو — اوہ حساب وچہ قدوری ناقص ایہہ کہو

ہور صغیرہ عدت اندر ہکد و ماہ لنگھائے — دوجے ترتیجے چن وچہ حائض اوہ حساب نہ پائے

ترے حیضاں ہن ہور لنگھائے کامل اتے بحت ہو — فتاوے قاضیخان وچہ لکھیا کر تحقیق لہو

ام ولد گولی دی تائیں ایویں ہے ارشاد — جے مولے مر جاوے اوسدا یا اوہ کرے آزاد

یا اپنی زن سمجھ کسے کیتی وطی نال بھلاوے — یا تفریق نکاح فاسد وچہ یا شوہر مر جاوے

انہاں کل نانددی تائیں ترے حیضاں ہی عدۃ — ابو المکارم دے وچہ لکھیا نا کر بہتی شدّۃ

جیکر زن صغیرہ ہووے یا بڈھی یا سدّہ — ترے مہینے عدت انہاں شرح وقایہ کڈھ

چار مہینے دہ دینہ عدۃ جے زن ہووے رنڈی — کنز قدوری دے وچہ لکھیا پچھہ شرع دی منڈی

جیکر زن اصیلہ ہووے تا ایہ عدت شمارین
جتھے حرہ ترے مہینیاں تھے گولی نوں ڈیڈھ
جیکر زوج گولیندا مویا حاملہ ناہین ہول
جتھے حرہ نوں ترے حیضاں گولی نوں ڈیڈھ جاتی
دوں طلاقیں گولی تائیں ہوسی یار حلالہ
ڈیڈھ حیض وچہ عدت لگھی تے ڈیڈھ طلاق وچالہ
ایپر دخل قیاس نہ اتھے علم فقہ دا نقلی
جیکر حاملہ رنڈی ہووے توڑے زوج صغیر
جیکر زوج صغیر موئی نہیں تے پچھے حمل ظہور
اوس جا تکدی اوس بیوی نوں نسبت نہ ہوسی ثابت
طلاق بائن کو عورت تائیں وچہ عرضدی کہندا
اوہ طلاق بائن جی عدۃ اندر لگے زن مشغول
ایپر اتنے عدت ہوسی جیہڑے دور دو ماندی
مثلاً اوس عورت نوں آوی حیض رہی وچہ ہک
چار مہینے دہ دہاڑے عدت رنڈیپے والی
پر عدۃ حیضاں نال لگھائی ہکیا وچہ وقلے
چار مہینے دہ دیہہ عدت جے آکھے رجعی
جیکر عدت بائن اندر یا اوس زوج مرے
ترین جائیں جے جان عزیز امرے تاہین عدۃ
کو مرد جو تر طلاقاں دیوے زن اصیلہ چھوڑے
اصیل طلاق دیوے زن چوتھی یا گولا زن ثانی

بیجے منکوحہ بلک کیندا عدت ہور وچارین
مگر باندی نوں حکم اصیلہ جیکر ہووس ڈیڈھ
دو مہینے پنج دینہ عدت اندر شرع رسول
اتھے گولی نوں دو حیضاں کیہا رسول حقانی
دو دین حکم عدت ہکی وچہ راہ شریعت سوکھالہ
قیاس چاہے جو وچہ گولیندے ایویں حکم سوکھالا
حیض طلاق نہ ٹوٹی ہودن قیاس کرن کم عقل
اصیل گولی نوں جیندیاں تکین لازم ہے تاخیر
تا چار مہینے دہ دینہ عدت اتھے ہے منظور
انہاں دوں شکلاں دے اندر زوج صغیری بابت
اُس مرض تہیں صحت نہ پائیں جگ تہیں ریہا ویندا
وت پھر عدۃ رنڈیپے والی کیتی بہت ملول
حیض پچھے تا حیضاں والی توڑی ہے در ماندی
ترین ورہیاندی عدت لگھی ہوسی خرچوں دق
جیکر عمل کریسی اتنے ہوسی بہت سوکھائی
چار مہینے دہ دینہ عدۃ جے لوہو گیٹ ہائے
کنڑے وچہ اصیلی والی عدت اوستے بئی
عدت اوستے باندی والی سبے آزاد کرے
چوتھی شکل نہ بنسی کائی ناکرہ بہتی شدت
اوسدی عدۃ لگھدیاں تکیں گولی ہور نہ لوڑے
یا جتھے نادو ہکٹھیاں چھوڑے اوہ زنانی

قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ والہ وسلم طلاق الامۃ ثنتان وعدتہا حیضتان

بیان احکام عدت

مولوی محمد دلپذیر صاحب

اتھے عدّت گذارن دو نوین مرد دلیل غلام
کو حیضون نا ہید زنانی عدّت اوس لنگھائی
شروع کرے وتہ عدّت تائین حیضان نال سوانی
کو ہکد حیضان وچ یکھ رہی اوس وقت نہ لوہا جاری
طلاق بائن دی عِدّت اندر آہے کوئی زنانی
یا آہی کو زن عِدّت اندر کیتس غیر دخول
اوہ اگے آہی عدّت اندر ہور بیو سووت
جھڑا لوہو وطیون پچھے ڈٹھا اوس سوانی
پنج حیضان ہک صورت اندر دو عدّتان وچ جیہ کافی
جے حیضان اوس وِ لنگھایان گے شبہے دخول
اس صورت وچ پنجین حیضین عدتان لگھیان دو
وفات طلاق دی پچھے فورًا ہووے عدّت شروع
توڑے عورت خبر نہ ہووے کجھ طلاق نے موت
مثلاً عورت چین ماچینے ہو یا زوج لاہور
خبرون اگے عدت لنگھسی ہن زن عیب نہ کوئی
نکاح فاسد وچہ ترک وطیدی یا ہودی تفریق
تفریق طلاق یا موت زوجدی عدّہ ہر وچہ نجھ
جیکر عورت عدّت اندر زوری کردی زوج
ایہ اوہ قبول نہ کردی جتھے دل او نھاندا
اس عذرون اوہ عید کرنیدی عدّہ وچہ سوانی
جاہل آکھن عدت تیکن جیکر کیچے ڈھل

جیونکر حکم زناندے تائین گننے ماہ ایام
نال مہینیان اوس عورت نون حیض نہ جھون وتہ آئی
جیویں لنگھایس نال مہینیان مختصر وچہ جاپی
جان جان تیکن حد بڈھیپے بیٹھی رہی بیچاری
اوسنون زوج دخول کیتیوئی جان حلال ای جانی
اوس جاتا منکوحہ میری کسے سببون بھول
اتھے ہن تداخل ہوسی کافی تھوڑی رت
اوہ حساب دو عدتان اندر وچہ قدوری جاتی
چار حصان وچ دوجی صورت اوس عورت دی صافی
ہک ہور لنگھائی تا ہک کامل وچ دوجی دو نہ بھول
جے ہک حیض دخولون اگے جیوں تھین دو سنو
جے رجعی تا عدّہ پچھے زوج نہ کرسی رجوع
وچہ قدوری عدّت گنسی جد مطلقہ فوت
یا طلاق مدینے آکھے زوجہ وچہ پشور
جتھڑا چاہے سر تے رکھے حکم شرع کیتوئی
پچھے اسدے عدت گنسی سنتون نیک رفیق
مگر مطلقہ پیشی دخولون اتھے ڈھل نہ کجھ
اوس عورت نون ہوڑنوالی سو ہرے پیکی فوج
جتھے سر خود آپ کرنیدی گئے نک تنہاندا
جتھے دل زنی دا ناہین روا نکاح نہ جانی
ایہ عورت پھیر نکل جاسی جتھے اسدا دل

اسیں لیس تون اجازت نال نکاح ڈرائیے
اس مسئلے وچ میں کی آکھاں وہ معذور بیٹیک
وچ نفاس نکاح روا ہے ناہیں روا دخول
حاملہ نال نکاح نہ جائز پر جیکر حمل زنا
جیکر اوس عورت دے تائیں خود زانی پرنائے
اول لائیرا اوسے بدّہا پھر بھی کندہ اوساری
جیکر اوہ غلام کسے دا اُدّہ تاں پنجاہ
عاقل بالغ مسلم ہووے چھیویں شرط اصیل
وٹیاں نال فناہ کجیوے زن ہووے یا مرد
کو بائن معتدہ آپ نکاحے ولیوں اگے چھوڑی
ریشم جامہ تہیں مہندی رنڈی ہور دنداسا
گھیو سرے تے اکھیں سرمہ پائے جے معذور
عدت پچھے رنڈی چھٹی شرعاً قید نہ کوئی
جیونکر پیر براچے ضدی جٹ پٹھان کریندے
دین نبیدی اندر اونہاں وکھرا راہ بنایا
اول نکڑی بکر نکاح کردیندیاں شرم نہ کردی
بعضے احمق بکر دھیانوں نوری دیہن مصلی
توڑے رنڈیاں نال زنادی ہوون نت خوار
عار پچھے اوہ ناقبول کریندے عقلوں خالی
عاقلہ بالغہ مسلم حرہ رنڈی شو ضروری
ہور نکاح فاسق تے کافر سوں نہ اوتے گولی

عدت تیکن زوج نہ نیڑے وت نکاح پڑھائیے
پر متناں وچ نکاح نہ جائز جتھے گلد ایک
پاکی پچھوں وطی کریسی اینویں حکم رسول
نکاح روا ہے باجھ وطی دے ویکھو کنز بھرا
نکاح جماع روا ہے اوسد الکھیا وچ وقائے
پہچے زنا ثبوتی پائی سو دُرہ اوس مارے
نکاح صحیح دخول جے اگے سنگ شرع دا راہ
دو شرطاں وچ بیت پہلے دے اوہ محصن قیسے
اینویں پاک نبی فرمایا تا دل کیچ سرد
ہن ہور عدت تے مہر سارا مختصر تہیں لوڑی
بانکا سر گندائے ناہیں مت کرجانو ناسا
کنز قدوری دیوچ ویکھیں اینویں ہے مسطور
جہڑا قید کرے پھر اوسنوں احمق جانو سوئی
گویا کہ اوہ جیندیاں ایمان قبراں وچ دبیندے
سرور عالم بھی دہی رنڈی تائیں ج تت پرنایا
جد رنڈی وت سر خود ہووے اس دیوں تہیں مردے
رنڈیاں بکریں نوں ڈیڈھ ہوتے مو تے یونے کھلی
تا ہی برا نکاح نوں جانن قوم گتی بدکار
جے عزت دارین دی جاہیں چھوڑا وہاندی جائے
نکڑی تے دیوانی اوتے ناہیں وچ قدوری
اینویں ام ولدہ مکاتبہ ایہ سبھ ہکا ٹوئنے

بیان احکام عدت

اپنے اصیلہ ہووے اتے جیکر نابالغہ ہووے یا گولی ہووے یا دیوانی تاجائز ہے ۱۲ محمد دلپذیر

جبکہ سرخی کجھ وندا سہ بانک بنائے رنڈی
عدۃ اندر نال رنڈی دے ناکر بار خطاب
تعریضی خطا بدی شکل اسانوں سوجھ کجھ نہ کدے
خطاب جیونکر آکھے کوئی معتدہ دی تائیں
تعریضی دی شکل دساوں کہندا غرضی والا
یا آکھے امید میری جو اللہ کرے اکٹھا۔
طلاق بائن دی عدت ہووے یا ہووے رجعی
راتیں ہاں ڈکی رہے کرکے صبر جمیل
مطلقہ رنڈی جس گھر ہووے اوتھے عدۃ گذارے
یا اوہ گھر اجارہ آہا اجرت نا زن پاسے
یا وہ کوٹھا بہت پرانا خوف کرے جو ڈھہندا
عدت اندر بائن والی زوجوں ہے پوشیدہ
جیکر کوٹھا سوڑا ہے تا مرد نہ آوے گھر
سوہنا کم ہیں ہور دساوں پردہ کرے سوانے
عدّت رجعی بائن ہووے یا ہووے تفریق
تفریق بلوغ یا غیر کفی دی یا تفریق آزاد
تفریق فساد دسان میں تینوں ان مرتدہ ہووے
یا عائشہ دی معتدہ ہووے مرتدہ ہو گیوئی
جبکہ عورت رنڈی ہووے شوہر وچ حبس مر
جتھے معتدہ دے حق وچ باہر جان روا
جتھے معتدہ نوں کہیا نکلے نا ہیں باہر

توڑے دلوچ نیت نہ ہاڑی تا ہیں نکسن ہندی
تعریض کرین تا جائز ایہی اندر کنز کتاب
جوہری شرح قدوری اتھے ان بیتہ صفوۃ بدیہ
میں فلانی چاہندا ہاں جو تینوں چاہیدا ہیز
تینوں جس نکاح عورتدی حیندا تره تے جیاں
نال کسے تدہ جیہی دے میں ناکر جانی بھٹھا
اس عورت نوں باہر جانا جائز نہیں لے
رنڈی ہووی راتیں نکلو دہاں قدر قلیل
نکر جو گھر ہنکلا ہووے خوف چوراں دا مارے
یا اوہ عاجز ہے کم زوری گھر تہیں کدی ہی جے
انہیں عذریں باہر نکلے مختصر تہیں کہندا
نظر نہ آوے جیہی ہے نا آواز شنیدہ
انہوئیں جیکر فاسق ہووے ہے صحبت داور
تیجو عنّین ہے ہووے وچ دو ہانڈی رہے روٹی پانی
شوہر اوتھے نفقہ لازم دیوے جو توفیق
اتھے نفقہ شوہر اوتے پرنا تفریق فساد
یا منہ پتی ہو تہ جائے زوج تیتر اہیں روو
ایہ تفریق فساد تمامی نفقہ ملیں نہ کوئی
مہر وتے دی اوہ مالک نا نفقہ نا گھر
اوتھے نفقہ شوہر اوتے کوڑی یک نہ آ
اوتھے نفقہ زوج اوتے مختصر وچ ظاہر

جی سکتری ہو نہ چھیوئی معتدہ منتر ہئی	حسام ہوتے پتر گیتی پیو نفقہ زن ہیوئی
ہر دم پڑھو صلوٰۃ نبی تے منگو نت دعائین	یا الٰہی وچ حیاتی روضہ نبی ویکھائین

باب در بیان اقل مدت حمل واکثر آن گوید

اقل مدت حمل دی چھ ماہ اکثر نی دو سال
جیکر کسے بعد نکاحوں چھ مہینے جایا
اقرار کرے یا چپ کر بیٹھی ایہہ پر جے انکار
اینویں جیکر جایا کسے چھ ماہ ناہین تم
معتدہ رجعیہ جیکر بعد دو سال ویائی
جے آکھے مین عدۃ لنگھائی پچھے ورت جاجائے
ایہہ جیکر بائن والی یا کوئی ثیب زن
جیکر پچھے دو وریہاندے بائن والی جایا
جیکر کوئی منکر ہووے میری زن نہ جنیان
معتدہ رجعیہ بائن والی بعد دو سال
ہر دوہاندی صورت سان طیع نکر توں کہوری
ثابت جان نہ رجوع عزیزا جتھے ہے رجعی
نفقہ زن دا عدت اندر پیر سا دبر جو آیا
جے معتدہ نہ رجعیہ بائن والی جاتک جائے
جو لنگ شاہدی نال ولادت دیوناہ دو مرد
مگر جے حمل ظاہر ہووے شاہدی لوڑ نہ کوئی
یوسف اتے محمد کہندے جیکر ہکا زن۔

مختصر وقایہ اندر اینوین لکھیا بھال
نسب جنے دی ناکح کولون ویکھو شرح وقایہ
زوج سوئی دا ایہہ نہ جاتک ہیوا وس عیر شمار
بعد نکاحوں نسب نہ ثابت زوج مریوچہ غم
اسدی نسب نہ ثابت ہوسی جا جو اقرار وہیائے
ہن رجوع نہ ثابت ہوسی نسب ہوری نہین لائی
دو وریہاندی اندر جائے نسب پہیلی تہین من
دعوی ہا بہوں نسب نہ ثابت ویکھو شرح وقایہ
اتھے ہک عورت دی شاہدی منو لوڑ نہ بنیان
نسب ثابت بن جے جاتک جائے صورت کتا حال
شرح قدوری دے وچ لکھیا نام جیدا ہی جوہری
بائن دیوچہ وطی شبہ دی ایہہ دلیل اکھی
زوج جاتا جو وطی ہی جائز شبہوں کم بنایا
نہ وحنیفہ نسب نہ ثابت لکھیا وچ وقائے
یا ہک مرد تے دو سوانیاں جے شوہر ول گرد
یا شوہر اقرار حمل دا ہن نزد حنیفہ ڈہوئی
نال ولادت شاہدی دیکو جوہری اندر من

طلاق دیوے یا مویا کوئی عورت نال سفر ۔۔۔ جہڑا پاسا گھٹ سفر تہیں جاوے اوسی گھر
جے شہر اپنے تے جا قصد دی پک برابر پدہ ۔۔۔ اوہ مخیر اگے پچھے جاندی مول نہ بھیدہ
جو تریہہ دیہاں مدہ اگے پچھے اینوین جیکر تھوڑا ۔۔۔ ایہ معنے برابر سندی دسیں کریں نکھوڑا
تورے والی نال ہووس ہا ہووی پک ہکلی ۔۔۔ جدہ ہر جا یہ ہے اودہر جاوے گھر جا نگل ہلی
بہلی وہی دلیل ہدائے والی ایہ فرمائے ۔۔۔ جے گھر آوے تا عدت بہسی شوہر ہندی جا بجے
جیکر ایہ مصیبت زن تے آوے کسے شہر ۔۔۔ عدت لنگھائے اوسے جائے پچھے نکلے باہر
عدت پچھے گھر نوں آوے محرم لیکے نال ۔۔۔ ایہ مسائل مختصر وچ جیکر چاہیں بھال
ہردم پڑھو صلوٰۃ نبی تے حمد ہزار ہزاران ۔۔۔ تکیہ گاہ وچہ دوہاں جہانان سرورتوں سرداران

باب در بیان پرورش طفلان گوید

عورت مرد نوں ہوئی جدائی وچہ جا بالک تیہر جوارہ ۔۔۔ شرعاً اوسدی پرورش داکون جیسی بھارا
ماجا بالک دی ہے زیادہ پالن دے حق بھائی ۔۔۔ اینوین حضرت نے فرمایا ہک زن بھین آئی
ہور دلیل ہدائے اندر ہر نہیں شفق ماد ۔۔۔ اتہیں پچھے ما ماں دی ایہہ جیسے بیٹر نہ کا
اتہیں پچھے پڑنانی بھر اوتے بہت بلند ۔۔۔ وت دادی پڑدادی اوتے اسے روش سند
اتہیں پچھے بھیناں ہوجا ہاں تد مادو لو ۔۔۔ اتہیں پچھے بھیناں پدری راہ شرعاً ملو
اتہیں پچھے ماسی باپے جو نانی دی دھی ۔۔۔ وت پھوپھی جو بھین پیو دی اسے روش آکھی
پالن دا حق تاں او نہاں نے جیکر ہون آمیلہ ۔۔۔ ام ولد یا گولیاں ہوون تا باپے ہور قبیلہ
حق پالن دا اوہناں وتوں دور ہوو یسی بھائی ۔۔۔ غیر محرم جا بالک دے تیائیں جس زن نکاح کبنائی
محرم نال نکاح پڑھایاں حق پالن دا رہسی ۔۔۔ جیوں نکرما جا بالک ری چاچا نال نکاح کی بہسی
یا دادے نکاح جا کیتا دادی سند ابہائی ۔۔۔ حق پالن دا اوہناں وتوں دور ہوگیا ہی
جہناں نال نکاح پڑھایا حق پالن دا جاوے ۔۔۔ مرجاون یا دیہن طلاقاں پھیر پرتکے آوے

اِستھیں پھیر حق پالن دا جیوں عصبتی ترتیب
اِیہ پرتُرکی ویہے ناہیں غیر محرم دے تائیں
اینویں عصبہ کوئی نہ ہووے لکھیا وِچ عنائے
اِستھیں پھیر پالن دا حق ذوِ رحماں نوں آیا ٭
جاں تک آپ مخیر ناہیں جتھے جاہے ہووے
ماوادی نوں حق پالن دا جیکر ہووے لڑکا
جھاڑے پھیرے مخرج بوجھے آپے ہنجے نالا
جے دُختر تا حیضے تیکن حق پالن دا آیا ٭
حد شہوت دی باہراں ورہے لکھے وِچ عنائے
چھے ورہے ست اٹھ وساون جیکر لڑکی موٹے
بعد حضانت لڑکے تائیں پیو دے گل جا پائے
رہن اکٹھے کتن سیا لڑکی نوں ماوے
طلاقی دیوالی سفر نہ جاوے لڑکی نوں پیکول
ایہ حکم بھی خاص ماؤ نوں روا نہ ہور سوالی
ہر دم پڑھ ہو صلوٰۃ نبی تے او سلطان افلاکی

ہر تی یا سر او ہاندی اوتے پالن نال نصیب
جیوین ہووے آزاد کرن تے جاچی ہتھ دسائیں
نزد حنیفہ جاں تک تائیں ماں بیدر سے گل پائے
جیون جیون نیڑی ہوون تیون پالن پھیو نئیں شرع عنایہ
مختصر وِچ اینویں لکھیا تورٹے ہیو روو
کھاوے پیوے موہنہ ہتھ دھووے کپڑے کرے تکبر کا
ست ورہے حد وِچ عنائے ہووے ہی بدن سو کھالا
حد شہوت دی قول محمد وچ ہو کندہ وفا پا
نو ورہے فقیہ ابو اللیث حد شہوت فرمائی
اس تھیں پچھے جا پر نائے گھر رکھن فنہ کھوٹی
جیکجہ کسب پیو دا ویدا لڑکی نوں سکھلائے
جے ویوے تا پیو جا گھنے زوری مول نہ کہیے
جیکر پیکے وطن نوں جاوے روا کتا بان بھیول
بہاں تاہیں حق حضانت مختصر وِچ جائے
برکت نال صلوٰۃ نبی دی دو وہن جہاں ہیں پاکی

باب در بیان اقسام نفقہ ئے گویلہ

روٹی کپڑا جاو سیپے شوہر دے سر فرض۔
تورے زن فسیبہ مسلم یا وڈی یا چھوٹی
جیسا حال وماندہ ہووے تیسا خرچ دیویں
جو زوجاں تونگر ہو ون خرچ تونگرا نوا بہ
تورے چھوٹا قادر ناہیں جتھے اصلی غرض
جو نکی دخول ہو سکے تا لازم ہے روٹی۔
عنائی شرح ہدایہ اندر جیکر شہر سام دسائیں
گوشت حلوا دودھ گھیو شوہر سیپے جر فرالہ

پرورش اولاد دی نوں ۱۲ ۔ ۔ ۔ صاحب نے کبریت دی

بیان اقسام نفقہ

بیان
اقسام نفقہا

دوجی صورت ہر دو لسّے لسیان نوں الہ خرچ
تیجی صورت مرد غنی تے عورت تنگ حال
اہنان دونہہ صورتاں دی اندر واجب خرچ میانہ
نان یا نہ کنک دی روٹی جو ہووے ان چھانی
ان غذاواں سہل حساب قیامت والا ہوسی
گوشت حلوا اعلٰے کھانا اینویں جان بلایا
غنائے شرح ہدائے وچ جوں ایہ ہویا معلوم
ہٹ جیہ غنی شوہر دی غنائے اندر اس ترتیب
سنتوں شوہر غنی ہمیشہ کھاوے حلوا الحم پلایا
شرعاً زوج نوں پکڑ نہ کوئی جیکیجہ آپ تناول
اینویں جیکر منکوحہ نوں دیوے روٹی جو
ایپر زن نوں اوسط کھانا دیوے کنک دی روٹی
جیکر خرچ غریباں والی اوتے عورت اجہی
جیکر نفقہ زوج نہ دیوے زن لطفلانہ اکافی
دہی عتبہ دی ہندہ جو آہی آئی حضرت کول
یا نبی جو شوہر میرا ہہت حریص بخیل
اس خرچوں گزران نہ ساڈی جیمیں کچھ چھپایا ہین
اس چوری تہین یا حضرت میں حیران ہاں بہت ملولؐ
غنائے شرح ہدایہ والے ایہ مسئلہ فرمایا
جامع الرموز اندر ایہ لکھیا مستحب طریقہ
جیکیجہ شوہر آپ تناول اوہا دیوے زن

جو جوار مکئی دی روٹی لاون لون تے مرچ
جو تہی شکل اٹھاسے واکر تون آپ خیال
مختصر وچہ اینویں لکھیا عجب کتاب جوانا
جو چھانے ہن اسے لیکھے اوسط میں چھانی
جیکو کھاوے چرب نوالہ اوہ حسابوں روسی
اوسط کھانا کنک دی روٹی اونے جو بھرا
اس طور عبارت نااوس آندی کت ہہت اگہنوم
جو میں اکھ سنائیں تینوں تون بہی کہیں حبیب
عورت تائیں گہر انیجے وچہ جو مسکین غذا
عورت تائیں جو نیندا نا ہیں دودھ گہیو حلوا چاول
جیکیجہ کھاندی ہیکیا نیے گھروتیاں نا کچھ بھی
لاون یا جھون جیکر دیوے تا ہی ہے گل کھوٹی
وچہ غنائے پکڑ تہ زوج نا وچہ مفتی قاضی
جو مالا بدھ چھپائی عورت وچہ حدیث معانی
ابو سفیان دی زوجہ آہی بیٹھی قصہ پھول
خرچ میرا تے دھیاں پتراں دیوے قدر قلیل
زوج میرے نوں خبر نہ ہووے تاہیں جلکھ کھائیں
قدر کفایت پکڑیں ہندہ کیہا نبی رسول
اسناد بخاری والی اسدا عائشہ نال ملایا
نفقہ دیوے جہ دسان تینوں کھیں یا دے رفیقا
گزران سوہنی والا اسانوں لیا موجب گئ[1]

[1] سلہ وزن گزران الخ تولہ تعالٰی وعاشروھن بالمعروف یعنے گزران کرو نال عورتاں [illegible] سوہنی طرح یعنے نال اچھی طرح سے ۱۲ محمد دلپذیر

ہور شکل ہک ایہہ جامع الرموز خرچ غنی وچ ہی
جیکر شوہر غریب ہووے تا چار درم یا پنج
جیکر ہک غریب وی ہان تہین روٹی کنک غذا
ہک خادم دا روٹی کپڑا خاوندی سر فرض
لکڑی چادر تے گل کرتی سر بھورا جھلا
جے بھرا واچھین مہینے دیوے کر تکرار
جے عادت حیوانان والی کرکے کپڑے پاڑے
جو مدت ہکو تا کپڑے باقی تا ہبی فرض نہ ہور
نگر بقا جے ہووے دوہان نا بھتے نا کھاوے
مثلاً کسے خرچ زنے نون سالؔ واتا پایا
گاہ بگاہ اوہ کپڑا کر دی تسے کدین نقصان پرانا
ہن ہر میون ہمہ زوج نہ دیسی کھاسی اگلا ہلا
جو مدتون اگے نے کپڑے زن تہین گھسن وچہ
جامع الرموز اندر ایہہ لکھیا نالے اندر جوہری
ہور تیہر اوے دیو جیہ لکھیا جوہری اند فرق
درعہ ہر اتی نے دستوری ابریشم دی چنی
ملحف تے خمار ابریشم درعہ نیشاپوری
غریب ہووے تا وچہ سیالے جھلی ہکو ہاے
جنہان کپڑیان نون مین گنیاں وہ ضرورکوئی
سو ہنا کپڑا نشر عا او ہو جس تہین بدن کجیوی
عزانۃ المفتین وسے اندر وجہ زن سراویل

اٹھ نوں درم مہینے اندر ایہہ روایت ہیہی
ہر مہینے دیوین زن نون کر مشقت رنج
وچہ رموز سے ہکدو بھا جی اینوین وچہ عنا
جو غنی تا مختصر وچہ منکوحہ دی غرض
باندی خادم نون وچہ جوہری رج کھوائے گلی
مدتون اگے فرض نہ ہوسی جیکر بیٹھے پاڑ
اس صورت وچہ ہور نہ لازم اینوین جیکر ساٹے
اینوین جیکر نفقہ باقی جھوٹھا ربدا جو
باوجود روٹی تے کپڑے ہور ہبی لینا آدے
ازار خمار قمیص تے ملحف ایہہ ہبی نال سوا
کدین کھاندی بیکیان ولون کدین کیدا تا ہا
ایہہ لازم دیونا اوسنون جوہری وچون کہندا
یا ہلاک انہیں سا ڈن یا دریا وچہ بوڑے
شوہر اوتے ہور نہ لازم توڑے عوضہ کھوری
اونہان نا لون سیالہ یادہ پالے نال غرق
زوج غنی تے وچہ سیالے غرض عورتدی ہنجے
وچہ اونہالے زوج غنی تے کسوۃ ایہہ ضروری
چادر جبنی تے گل کرتی وچہ انہال بھیتا گے
جیسی رسم ہے ملکان اندر اوتے عمل ہو ہوی
گزبری تے چولی تا ئین دشمن سخت گینوی
ہور گلی وچہ کرتہ لازم ستر ہبت دلیل

بیان اقسام نفقہ

پٹہ باسے تسے پیٹ ماؤ وداو ویکھن بتر حرام
ایہ سب چولی باباں ننگے کجیہ جاوے سینہ
چولی ویتر شیطان کیتی وڈا دشمن بھارا
شہوت انگیز جیکوی آکھے سینہ وچہ قیاسی
جرمین ڈٹھا متنان اندر سوہین انتھے لکھیا
نال چولی زن لولی جاپے کرتے نال شریفہ
یا اُسدا زن کیہا نہ منّے کرتا گل نہ بائے
رسم چولی دی وچہ پنجابے ناہین ملکو مدینے
جدون دین نبیدا آیا اوولی رسم کچیوے
جیکر عورت لہو کڈھاوے یا دوا آزاری۔
شوہر دے سر لازم ناہین لکھیا شرح قدوری
جیکر نہاوے میل دی بارون شوہر دے سر بانے
سرخی سرمہ کجل وندا سہ بہ بھی لاگ زنانان
کھار صابون تیل سرےدا کنگھی دی بہی حاجت
جے چاہے خرید کے دیوے سارا زیب مثالا
خوشبوئی ضرور لیا دیوی جیون کستوری عطر
جو شوہر والی گندی ہے نا سر دہو وے نہاو
یا حیض نفاس جنابت والا نہاون ال نہ نہاو
اہنان جیون کمائے باجہون زن نکوئی
وچہ بہشتان عورتان نائین ڈٹھا نبی قلیل
حسب غفے کیسر دیو جہ رہیان اوہ مشغول۔

اینویں ہور تمام محارم اندر کتب تمام
نظر مباح ہی سینے ہوتے تارک جابن نگینہ
پیٹ پاسے پٹہ کجن فریضہ چولی نال نظاما
اہنان ترین مکانان نالو سنتون نال دلاسے
قیاس نہ کیجو وچہ فقہ دے استاذان تہین سکھیا
جھگڑا بحث کری کو اتھے ہمت تس ضعیفہ
یا اوہ آپ دیوث تی سفلہ زندی کھٹی کہائے
ہور بغداد پنجابے اندر جہڑے شہر نگینے
اہل کفار فساق نون دشمن ہدایمان ڈہیوے
نائی اتے طبیب سندی آپ مزوری تارے
آب وضو دا زوج بھریئی غسلے آپ ضروری
عجبو عجیب مسائل اہین وچہ زوجان دیجانے
زوج مخیر دیون پوچہ جوہری ویکھ جوانان
ایہ بہی لکھیا جوہری اندر جیون شہر تری عادو
جو چاہے تا زن نون رکھے سادہ مرادا چالا
گہنے جان مباح زنانون چھکان والیان بتر
یا نماز گذارے ناہین یا سدیاں نہ آوے
یا اذن شوہر دے باجہون گہر تہین باہر جاوے
زنان لعنت ربدی طرفون نبی رسول کہیوے
ہرا جیدی ناہین پچھیا کیہا حبیب الٰہی
طاعت کو یون بہت مقصر کیتی نا قبول۔

نماز روزہ جو فرض خدا دا توڑے ہوۓ قضا
حکم خدا تہیں تارک ہوکر فرض جانن اُنہاں کی
دوزخ دیو چہ ڈٹھیان زنان حضرت بے شمار
لفظ لعنت دا بہتا آکھن وچہ عبادت ڈھلیان
دہوان حصّہ مردان شہوت نو حصّے وچہ زنان
اس سببوں مرد زنانوں اول آپ بولاون
ہور سبب جو رعیت زنان مردا تنوں سرداری
ہور موجب ہین دو سان تینوں تریجا سمجھ بھرا
حوا آہی شکل عجائب ڈٹھی نہی خدا
اوہ تاثیر اولاد دیو جیوں ہوندی ہیں ور
بعد زفافوں خرچ زنیدا شوہر دے سر آیا
زفافدی معنی ہندی وہٹی نوں سیانے ہور گھر اپڑاہے
جیکر طالب زفاف نہ شوہر پیکے ہی گھر وسّے
علما بلخ دی ایہ فرماون مستحق نہ ہوسی
ایہ فتوی قول پہلے تے وچہ رموز دے ڈٹھا
توڑے پیش زفاف مریضہ یا گھر آکے سوہرے
ایہ جیکر وچہ مرض دی طاقت نہیں دخول
نال مرض دی حکم صغیرہ جامع الرموز رکھا
مغصوبہ دا خرچ نہ لازم کہس لیجا دس بیگانہ
ہور جو بدھے لہنے والے آپنے قرضدی بار د
پنجوان عورت حج نوں جاوے نال نہ ہووس زوج

غم اندوہ نہ دل نال نمے جتنا ترک زیبا
دوا زنا ندی جیتی سوٹا سڑدیاں آکھی خاکی
جبرائیل تہین کہیا حضرت کہئیں اے سرداراں
خصمان دی بی شکری کردیان تا دوزخ آ چلیاں
عقل اندر تون عکس پچھانی وچہ انواع آمنا
توڑی شہوت بیحد زنان تاہی ہٹ ہٹ جاون
سرداری جے حکم کرے تا خوبی رعیت کرے تا خواری
حضرت آدم تہین جد حوّا رب نکالی چا
شہوت غالب تے دل طالب اول آپ بولا
توڑی مرد شہوت دی لسّے تاہی آون گھور
مختصر اندر ایہ لکھیا حکم شرع فرمایا
استہین تی پہی کھانا کپڑا شوہر دے سر پائے
تاہی نفقہ شوہر تے دیوں نہیں نا مُستے
خرچ اپنے دے سوہنی باجھوں باپ کھو نیدا روسے
جے باجھ طلب دے پیکے وسے شوہر بارے جیٹھا
تاہی نفقہ سوہریاں اُتے مول نہ ہووں کھوہرے
زوج اوتے ہن نفقہ نا ہن پیکے کرن قبول
وڈا ہوندا جماع ہن تر تا موجب ایہ فرما
ہور جو وطیوں شوہر کولون نسی بیفرمانان
ہور مریضہ سوہنیے باجھوں خرچ نہ کجہ شمار و
اہنان نجاندا خرچ نہ شوہر وَن ہنیدیاں بوجھ

جے عورت رُس کے پیکے جاوے طالب ہوئے مہر
جیکر حج گذارے عورت نال خاوند دے جاوے
جیکر حاجت گرد ہیوے ہووے یا پیوے ہر یائی
جو سوار ہووے چوپائے اوہ عورت حج کرنی
جاوے سیبے روٹی کپڑے اوتے زوج نہ قادر
قاضی آکھے زن اوسدے نوں کھاتوں جا کے قرض
خرچے کا زن شوہر دے با جہ ازار و کپڑے
مگر جے سر دی غالب ہووے باجہ نیا بوں مردا
خرچ غریباں دی اللہ پر کسے ٹھہرایا قاضی
مثلا اگے ترے روپے دیندا ہر مہینے
جیکر راضی تریں دے اوتے ناہیں پنج ضرور
جے کجھ مدت خرچے باجہوں انیویں لنگہ گیوئی
مگر جے اگے قدر معین کرکے ہووے راضی
ہن عورت نوں لینا اوسی شوہر کر ہے ادا
جو مر جاوے ہک دوہاں تہیں یا عورت نوں چھوڑے
اور قاضی دے نال جو عورت ہیٹوں جا ہے قرض
کسے خرچ ورہیدا دتا آہا ہکدوہاں تہیں مویا
زن ہوئی تا مردنہ چاہے جیکجہ باقی رہندا
زن وسُونی اوس گھر وچ جتھے ہووے نکھوڑ
مگر جے عورت راضی ہووے شوہر دا دہی بہتر
قدر کفایت کوٹھا دیوے کنجی جندرا تاک

تا نفقہ ہی شوہر اُتے مول نہ جانے قہر
تا اقامت والا نفقہ سفرے سول نیاوے
ایہ خریدی مال اپنی تہیں وچہ رموزے بھائی
تا بہی بیبیہ کولوں دیوے خصم نہ اجرت بھرنی
تفریق نہ کیجے وچہ دوہاں دی ایہ مسئلہ بہی ہاوے
ادا کریسی خاوند تیرا جاتوں قدری غرض
پائنٹ قیجے وچہ رموزی جو اپڑی سوا پڑے
گرہی مزدوری ویچے ناہیں جس کسی تے بردا
آہیں تہیں بجہی موسر نفقہ دیوی جیوں زن راضے
ہن پنجاں تے قادر ہو یا سنیوں بار مہینے
پنج گھٹنے تا پنجے دیوے ہن جو کرے قصور
بجہی عورت نفقہ چاہے ساقط شرع کہیوے
یا کجہ نفقہ شوہر دے سر کری معین قاضی
جو اقرار یا کہیا قاضی جانجاں عمر بقا
اوہ اقرار ہی ساقط ہو سی ہکسو وچہ بوڑے
ہن موت طلاق نہ ساقط کرسی شوہر دے سر قرض
اجے خرچ نہ ہکا آہا حکم شرع کی ہویا
مرد مری تا الیتی وارث مختصر تہیں کہندا
اہل شوہر تہیں نوڑی فرزند ہووے زن جنبوئے
نال لیائے تا گھر رکھے نا سر دیسی ہر تر
تا عورت خوش ہو کو وسنی ہر خطری تہیں پایکے

پہنچ ہر انفقہ گھر وچہ دیندا سی اوہا ہن بہی دیوی گا ہر دوہ کجہ نہ کرسے ۱۲ سویر تہیں مراد غنی ہے یعنی جیکر مقرر کیتا حاکم خرچہ کسے عورت دا وچہ حالت غریبی خاوند اوس دے پچھے غنی ہو یا تو زیادہ اتے پچھے اوسے تہیں

بیان اقسام نفقہ مطلقات

جو جاوے اوہ دونہ ناجیہڑی راضی ہووے تا جیہڑی اوسطی خرچ عورت اوس دے ۱۲ دنیا وا جب ہر بہر مشہور معروف نفقہ ہے وچہ پچھے نا وے نال منے عند دے

محمد مولوی دلپذیر

عورتاں تائیں گھر تھیں باہر جانا تیں جائیں
ماپیو مرن ازاری ہووں محض زیارت حج
انہیں تیں جائیں خاوندی اذن باجھ خلاصی
بعضیاں لکھیا آپ ضرورت آنے سبق نوں جاوے
جاں زن گھر تھیں باہر نکلے ہر شے لعنت پاوے
انہیں تیں جائیں زن باہر جاوے اس تے تیب
ہتھ عاصا تے کُبّی ہووے کفش پرانی تھبّی
اِت بہت خارج ہونا اولی لازم نا ایہ ڈول
جیکر کوئی غائب ہووے نفقہ اسدی ان
گماشتے کول یا اپنے ہووس یا کسے گھر امان
جانن ایہ منکوحہ اوسدی مالوں ہون مُقرِ
روک روپئے طلی مہران جیکر اہناں پاس
وسواس دلیدا اِت بہت لہندا ربدی قسم جواے
زمین یا متاع غائب دی جیکر کسے کول
قاضی آکھے خاوند مینوں دے گیا نہ کجھ
زن آکھے میں قسم اللہ دی نا کیڑا نان
جیکر عورت شاہد آنے میں ان ہاں فلانے
مینوں خرچ نہ دے گیا میں ہاں رہ گئے بھکی
قاضی حکم نہ کرے نکاحدا ناکجھ خرچ دیوائے
علماء ثلثہ اینویں کہندے قول ایہ زفر دا
ایہا حکم زفر صاحب دے عمل اسے گل قاضی

خزانۃ المفتیین دے اندر جائز آکھ سنائیں
دائی بنے نوائے مویاں قرض ادا گہن زنج
خزانۃ المفتیین دے اندر باجہ اہنا ندی عاصی
جے شوہر محرم گل جاہل زندی گھر وچہ سبق نہ پاوے
وچہ مشکوٰۃ حدیث ہمیدی جو لگ پرتکی آوی
وچہ کتاباں دے جو لکھیا ویکھو نیک نصیب
مونہہ سکر ودہ پرانی چادر سخن بولے ہو چپی
زینت جامہ تے جسم پوشیدہ نکلے لازم قول
دیوایا جاوے مال اوسدے تہیں مختصر وچہ من
طفلاں نوں تے ماپیوا اوسدے دیے ایہ گل جان
تا قاضی لے دیوے اوہناں جھگڑا ہووے نہ پھر
وچہ رموزے خرچ دیوائے دلداہ وسواس
ضامن لیکے عورت کولوں تحجیوں خرچ دیوائے
ایہ نہ ویکھے خرچ بابت جامع الرموز اگول
نا کیڑے نا روٹی کارن مختصر وچہ سُجھ
ایہا شکل رموزے اندر ویکھو اہل ایمان
ایہہ قاضی اُس نکاحدی ہرگز خبر نہ جانے
قرض جا کھاواں خاوندا تے تائیں ہوواں سکھی
قضا نہ جائز غائب اوتے سبب رموز دسائے
قاضی حکم کرے جا نفقے حکم نکاح تھیں ڈردا
کردا ایہیں حاجت کارن نفقے تھیں زن راضی

مختصر وچہ انہوں لکھیا بہتر جانے رب
اس نفقے بہائی وال نہ کوئی توڑے ماجرا جائیہ
جیکر جاتک غنی ہووے مال اُسدے نہیں پائیے
جے طفل غنی نوں باپ کھوائے لیکھ اس کھوائیے
جاتک غنی نال ہووے یا ورثہ اوہ پائیے
جاتک تائیں دودھ پیاونا فرض نہ اوتے مائی
پیوا جارہ گھنے دائی ماؤ دے کول پیواوے
اسوقت ہن مار معین جسبر نہ ماوتے آیا
دودھ دیونا جان فرض نہ ماواں جیکی مرد دسیندے
تسلیم نفس دے باجھوں عورتاں ہرگز کم نہ کوئی
جان عورت نوں مرد بلائے متھے وٹ نہ پاوے
رہن اکٹھا واں گھر دے رہوون جو بہتا جان ہماری
جیکر عورت چکی پیہے یا اوہ رہنے پکائے
سو تر کتے زوجہ دی نیت بھانڈا پاک کریئے
جے دودھ کارن لیوے اجارہ منکوحہ دیتا ہیں
معتدہ ثلثہ بائن والی اندر دو روایتاں
جیکر پچھے عدت گھنے دودھے کاں اجارا
اجارہ لیناں اوہناں وہاند اہورنی لوں اووے
ہک ہائی تے ہک ہتری ایہ ہیوند ضروری
دختر بالغہ زوج نہ ہووس باپ جاماندا
صدقہ فطر والے جو غنی دیون خرچ اصولاں

ہور طفل فقیر اجیل دا نفقہ لازم اوتے اب
جیونکر نفقہ ماپیوزن دا وکیہو شرح وقایہ
کریو عمل شرعدے اوتے سارے کم سوکھالے
پر جے شاہد رکھکے پالے تالیناں پیو آیا
ات بھت جاتک ہوندے غنی عاصی وچہ دسائے
یا اوہ جاتک غیر کسیدا ممان ہونہ ہنپائی
مگر جے پیو فقیر ہووے یادائی ہتھ نہ آوے
صحیح روایت وچہ رموز دے دوہیاں فرمایا
بعضے احمق کمان کارن ناں نت مرندے
جامع الرموز اندر ایہ لکھیا حکم شرع کیتوئی
ہسدی ہسدی کچہاں اندر دیہاں اتیں آوے
وچہ رموز دے فرض نہ زن تے کرنا ہے دیدار
لیکن ہاں تک نیکیاں ذمتر ایہ درجہ زن پائے
دلوچہ نیت خاوند رضی جنت رب وسیندی
یا معتدہ رجعی والی ناہن رواد سائیں
ایہ مسائل لوہا جانن نیک جنہاں دیاں عملاں
یا اوہ لڑکا ہوری جایا روا جانی سردارا
مختصر وچہ انہوں لکھیا بہتر جانے مولا
مگر جی انہیں اجنبی تہیں ہتی جا اہن مزوری
نفقہ خاص وہاند اپیوے مختصر نہیں اندرا
ماپیو دادے دادیاں نوں جے ہون فقیر ملوں

برابر ہے جو کستے قادر یا ہووُن لاچاَ
اُنہاں یک برابر نفقہ دیوُن دیہیان پتر سارے
جو ہین اسدی صورت ہنیکے وسان تا سمجھیوے
مثلاً کسے شخص دا ہووی ہک پوتر اَتے ہک دہی
دہی وی تے جزء پدر دی پوتر اُہلا دُور
دوجی صورت ہک بھائی تے دوجا دختر جا
ہور خرچ ذی رحم محرم دا واجب غنی فطر
نفقہ واجب ناہین ہوسی جے دووین کم ہووُن
اولاد چاچی تے ماسی پھوپھی مامی نال لا
نوہان تے زوجان پدر دے ہور جیہین بسع ہا
ذی رحم اُنہاں تہین کوئی ناہین محرم ہین بیٹیک
دختر بھلکھی بالغہ ہووے یا کومرد جا ماندا
قدر وراثت خرچ اُنہاں نوں دیونا آوی بھائی
مثلاً ہکی شخص دا اُہلا ہک چاچے دا پُتر
نال کفر دے نفقہ ناہین جتھے ہین قریبی
اینویں نہین فقیر بھکیے تے خرچ کسیدا بھائی
ہور غنی جو ہووے کوئی اسدا اسنتوں چال
تو ڑے زن کر وڑان الی خاوند نیکی کھاوے
متاع تیر دی خرچوں عاجز جیکر ہووے پیو
جیکر بات نبے لہنا ہووی پتر کو یون قرض
جیکر پتر وڈا ہووی نالے ولنوں غائب

ظاہر روایت وچہ رموزی ایہا برخوردار
قرب جزئیت موجب نفقے ورثہ نہین پیار
پڑہین وچ الیدا اُس نگیسے چون مقصد تھیوے
خرچ سارا ہین دختر دیوے ورثہ گھٹ اخی
تاہین نفقہ دہی دے اوتے ورثے وچہ قصور
نفقہ سارا دو تہرے اوتے وارث جان بھرا
چاچی مامی پھوپھی ماسی بھیبن بھراتے دہر
ذی رحم تے محرم شرطان نہین نا بیٹھے رووُن
ذی رحم ہین محرم ناہین نفقہ کجھ نہ آ
ماپیو بھیبن بھرا رضاعی سنتوں صاحب جوہا
خرچ اُنہاندا واجب ناہین وچہ رموزے تک
یا اُنہان ہا کیہوں عاجز کھاوے خرچ یاراندا
اعتبار اتھے اہلیت وراثت ناحقیقۃ آئی
ہک ماماں جو اہل وراثت اوہا دیوی تکر
ماپیو باجہ اولاد تے زوجہ توڑی مرن غریبی
مگر عورتاں تے دہیان پتران دیوے کر کمائی
اوسدا خرچ نہ کسے اوتے زوجہ باجہ سمہال
پین منگ کی اوہ خرچ میانہ زوجہ اگے پاوے
زمین ہا جہوں ویچین جائز رُون بھُٹی ہور گھیو
متاع زمین نہ ویچ کوئی عاجز کہنداعرض
نفقے کان بھی تندن ویچے وچہ رموز عجائب

جیکر باں کسیدی ہووے خرچوں بھی لاچار
جیکر کول کسیدے ہووے کسیدی امان
یا امان ولاے دی زرچہ یا او سدی ولاؔ
امر قاضی دے نال دیوے تا شرعاً ہوسی سچا
ماں پیو ضامن ہوسی نا ہیں جے امان ہے ستّر
جیکر قاضی کرے مقرر نفقہ باجہ سوالی
مدت مگھی تے خرچ نہ ملیا لینا کجھ نہ آوسی
جتنا قاضی نے فرمایا اتنا لہنا فرض
خرچ غلاماں دے اہے دساں لازم مولے اوتے
جیکر کسبوں عاجز ہوون نکڑے یا مشغول
جے ام ولد مدبّر نا ہیں اوہ قنّہ اوہ قرض
جیکر ام ولدہ گولی یا گولہ ہووے مدبر
جیکر مولے خرچ گھٹاوے چوری نہیں روا
اذن کرے تا قدر کفایت کھاون جان روا
چھٹیون جاں یا پتر جاپے ایہ وڈی اولیائی
ہردم پڑھ ہو صلوٰۃ نبی تے نور سے باجہ حضور
متاع پتر دی ویچنا ناہیں انہوں جاں عقار
اماں دی الیدا ماں پیو بھکھا دیوں دانجان -
امر قاضی دے باجہ نہ دیوے پوسی ڈاڈ افسا
باجہ امر دے ضامن ہوسی بھیر سی احمق کجا
امر قاضی دی باجھوں کھاون تا بھی کوئی نہ ڈر
ذورجماندا تھوڑے ماں پیو سر کسیدے جانی
مگر جے قاضی امر قرض دا چایا مول نہ بھیرسی
جیکر وہ کہد ہو نی چاکے اوسدے نال غرض
نا دیوے تا کسب کرہیں جھٹے رہن نہ ستھ
رہے ہمیشہ خدمت اندر کسب سکھیا مول
قاضی امر کرے جا ویچے مت شرعدی گہہ
تا خرچے کارن مرے اوتے وچہ موذی خبر
جیکچہ گھر مولے دے وچوں گولی گولا کھا
خوش نہ کھے تا روز حشر دے مولے لے خزا
دو ہین جہا تیری سمجے نوں تار رب سچے بھاوے
درود نبی تے پڑھن والیدا ظاہر باطن نور

کتاب العتاق

طلاق پچھو عتاق دا یارو ہے بیان ضرور
معنے جان طلاقدی جا دنی زن نہیں قید
وچہ غلام آزاد کرندے باقی حق نہ کو ۔
مناسبت وچہ معنیاندی سمجھیں اے دلنور
جھڑی شرعاً ثابت ہوئی گئی تمام مقید
مولے دا مر عبد او سدیدی مناسبت کھو

ایہہ وچہ طلاق دے خوف خطر لا چار
وچہ غلام آزاد کرن دے درجہ بے حد آ
کفارت صوم ظہار دی ہور قسم خد قتال
سن مسائل عتق دی مین تھوڑا کران بیان
کثیر وقوع مسائل جیہڑی بہت بیان کچھ دے
غلام مدبر اتے مکاتب ہک یا فوق تے تفنے
آزاد کریندا عاقل بالغ ہووے ہور اصیل
آزاد کرندی لفظ دو قسمان اول جان صریح
جے الفاظ صریح بولے تاحاجت نیت نکوئی
صحی آزاد ہے مسلم کافر مکرہ تے سکران
جیکوئی آکھے انت حر یا آکھے انت عتیق
اعتقتک حر ٹک جے کہے غلام دی تائین
یا آکھے مین چھوڑیا تینون یا سر کہے غلام
جیون گردن مونہہ فرج کہے یا حصہ بدن آزاد
آزاد ہو ویسی کل صورتان وچ ایہہ جے ہتھ پیر
ہر دو ہان الفاظ کنائی نیت جنہا توچ لازم
باہر نکل ملک تیرے تھین یا نہین تون غلام
ملک نہ میرا تیرے اوتے یا ایہہ پتر وی ہی
صاحبیہ دا قول جواس عمر دا استھین جمے
جیکو آکھے عبد باندی نون ایہہ میرا دادی دادا
جیکر لفظ طلاقان والے کہے صریح کنائی

مکروہ ہوسی پر جے مباح تاہی اقبح کار
جو زنگو زنگ کفارتان اوستھین ہون ادا
جیکوئی کرے خطا نہین سبھے ہون نہال
جو وچہ پنجاب رواج نہ کوئی کی جانن یا دان
راہ نمائی ہر ہک تائین خلقت سوکھی تھیوی
پنجوان باندی ام ولدہ ولد مولے تھین جمنی
تا آزاد صحیح ہے او سدا نہین تا رد دلیل
فیر کنائی دسان تینون خوب کران تصریح
ہاں نیت خطا ایہہ جامع الرموز تھیونی
لکھیا وچہ رموز کتاب سارا ایہہ بیان
تون آزاد دو ہانڈے معنے رکھین یا دو رفیق
آزاد کیتا مین تینون معنی دو ہاندے سمجھائین
یا آزاد کرے او سی عضو جس تعبیر تمام
یا اوہ تریجا حصہ چھوڑی عبد تمامی شاد
یا یا ہان لنگاں ڈ ہڈہ کھنڈ چھوڑی اتھے تاکجیہر
اوہی لفظ دو یا ویلاں نیت وڈا اکم اعظم
ہور خالی کیتا راہ مین تیرا ایہہ الفاظ تمام
اوہ نکا وڈا نزد حنیفہ جان آزاد سہی
آزاد ہو ویسی فرزند کہیا ان وچ تنہ آوسی کمی
وڈ یا نون اتفاقاً وچہ رموز آزاد آما دہ
نیت آزاد دی جیکر ہو وس گونا چھٹ گیا نے

بیان آزاد غلام

(باقی برصفحہ ۳۱۰)

(بقیہ صفحہ ۳۰۹)

ذی رحم محرم دا مالک ہویا کوئی نال خرید
خواہے مالک نگا وڈا عاقل یا دیوانا
جیکر رب انام دے چھوڑ ہی تاں بھی عبد آزاد
ایہہ جیکر بیٹے ناموں چھوڑے لیے ثواب
کو کرے اضافت طرف ملک دی یا کو شرط کریئی
حمل باندی دا تابع مائی جیسکیجہ مادا حکم
کسے مُدبّر مکاتبہ باندی کیتی حمل بھی اوسے نال
شکل مُدبّر دسان تینوں مولے کہے غلام
یا آزاد پچھے اس مُدّت جتنا جیون مجال
اکثر وچہ خیال دے آوے آتنا ایہ نہ جیوے
اوس غلام دا ویچن بخشش جائز ناہین معول
اجارہ دیوے مولے اسنوں خدمت بھی کروائے
پھر مُدبّرہ دا تے اجرت جو غلام لے آدن
جو مر جاوے مولیٰ اوسدا ہوسی اوہ آزاد
مثلاً قیمت عبد دی ہووے مبلغ یک ہزار
اس صورت وچہ عبد تمامی ہوسی بھی آزاد
جو وال وال مدبر شدا قرض مولے دے بدھا
محنت کرے مشقت کوئی جو کسب کر سگے۔
اس دے ہے یا اس مرض وچہ جے مین جاوان مر
اُس دے ہے یا اُس ازلے دے مولے مرس آزاد
کسے باندی لد مولے تہین جا یا مولے دعوی کیتیا

یا ارث ہبہ یا نال وصیّت اسدے بہا جدی عبد
خواہ مسلم خواہ کافر ہووے وچہ رموز جوانان
یا شیطان یا بت دا نام لے چھوڑی تاں بھی شاد
لات منات یا شیطاں کارن چھوڑے لیے غداب
جد مالک یا شرط موجود عبد خلاصی بیئی
ماں آزاد تاں حمل بھی چھٹا اسوچہ ناہین سقم
مگر جے ولد ہووے تہین جائے اوہ صبیل گمہال
تون اصیل جو مین مر جاوان سن اسدے احکام
مثلاً سو درہا اوہ پچھے وچہ رموزے بھال
اوہ غلام مُدبّر ہویا حکم اوسدا ایہ تھیوے
ناگروی نا پھر رہن دیدا وکم کرے قبول
باندی نوں دخول کرے تے ہور نکاح پڑھائے
گولی عبد نہ مالک اُسدے مولیدے ہتھ یا بدن
تر کیجے حصے ملک اُسدے تہین کچھ وین ارشاد
دو ہزار مولیدے گھر وچہ باقی مال شمار
ثُلث مال دا عبد ہویوئی رب نے کیتا شاد
کل قیمت قرضایان دیوے مختصر تہین للہا
لینے والے نوں جا دیوے جو اُسدے ہتھ لگے
توں آزاد غلام نوں آکھے ایہ بھی سُن کن دھر
ہیہن تاں جائز ویچن اُسدا جانے باجھ فساد
یا اُس جا یا زوج اپنے تہین فرشوہر مل لیتا

ام ولد ہویا نام اوسدا ایہہ جیہین مدبر ۔ آزاد ہو جاسی موئے مویاں تینوں دساں خبر
آزاد ہو ویسی کل مالی تہین کجھ سعایت نہ کرسی ۔ توڑے مولے قرضے پڈا تاںبی کجھ نہ بھرسی
ویچن اُسدا جائز ناہین ناہیبہ تملیک ۔ وچہ ہدایے ایویں لکھیا ایہہ مسئلہ باریک
باندی کسیدی جاتک جایا مولی کہیا میرا ۔ ثابت ہوسی نسب اہین نہین تا ملک تبیرا
لوڑ دعوے دی بہلی واری تیجے نہین ضرور ۔ ایہہ جیکر نفی کرے تانفی اوسدی منظور
جیکر وطی حلال گولیدی جامع الرموز کھاوے ۔ اوتھے لوڑ دعوی دی پہلوں تیہوں خوہ ہو جاوے
کسے گولی نوں مکاتبہ کیتا اوسنوں وطی حرام ۔ ابوالمکارم دیوچہ لکھیا دعوی نسب تمام
ایہہ جیکر دعوے بنجان مثلاً چھیویں نابرہ ۔ نفی والیدی نفی نہ ثابت کہن فقیہ اکابر
کسے بندے تائیں اذن دتو ہی اندر بیع شرا ۔ عبد ماذون اسی نوں کہندی جیکجھ کرے روا
فرق ماذون مکاتب اندر دساں کہین یاد ۔ کرماذون جے مولے ویچے ناہیں کجھ فساد
مکاتب نوں جے ویچے مولے ناہیں بیع روا ۔ مگر کتابوں عاجز ہووے مال نہ ہوس ادا
ہن مولے نوں لینا جائز جیکجھ ہووس پاس ۔ توڑے لے زکوتاں دیوے تاںبی نا وسواس
مدبر مکاتب عبد نہ ہووی ام ولدہ نہ گولی ۔ قن تے قنہ کہندی اوسنوں ایہہ عربدی بولی
ہر دم پڑھ ہو صلوٰۃ نبی تے جسدا جگ غلام ۔ اصیل غلام ہی سبہ مرسل ہور ملوک تمام

باب بیان وراثت غلامان گوید

ورثہ جان غلامان سندا جہڑا کرے آزاد ۔ جسدا عصبہ ہور نہ ہووے اوہا ہوسی شاد
ایہہ جے معتق ہووے تائیں عصبہ نسبی ہووے ۔ عصبہ سببی ورثے کولوں بالکل جاہتہ دہووے
عصبہ سببی اوسنوں کہندی جہڑا کرے آزاد ۔ ذورحمان تہیں اوہ مقدم ورثے نال آباد
مدبر مکاتب ام ولدہ یا ہے ملک قریب ۔ ہر واحد دا ورثہ جہڑا ایہہ کم کرے حبیب
توڑے وقت آزاد کرندے مولے شرط کرئی ۔ ورثہ تیرا مول نہ لیساں تاںبی اوہ گھنیئی

اس شرط نوں باطل کیتا جس رموز بنائی
کسے باندی نوں آزاد کیتو ئی زوج اُسدا بھی قِن
جیکر شوہر اُسدے تائیں مولی بھی چا چھوڑے
عمر باندی نوں چھوڑ دتو ئی زید بھی قِن آزاد
مثلاً باندی عمر دی آہی گولا آہا زید
جے آزاد ہوئی تھیں پچھے چھ ماہ تھیں وِچ ہیک
دخول ہویائی بالک ہولا وچہ ہویا ہن یقین
جو نصف رہی تھیں اندر جائیں وارثہ لیسی عمر
وارثہ ناہیں عورتاں عبدی جہڑا کرن آزاد
مگر آزاد مُدبر یا مکاتب کرن جس تائیں
جسنوں کرن آزاد مدبر یا مکاتب زناں
اونہاں آزاد کرنیدیاں تائیں دیسی شرع ولا
صورت اسدی وچہ رموزے ات بھنت نظر میں آئی
اس آزاد ہوئی دا ملکی ہویا ہک غلام
اُستھیں پچھے پہلے مُعتق تائیں آئی موت
آزاد کرنیدی باجھ اوتھاں وارث ناہیں ہور
روولے وی طلاق دے اندر وطی ہوت بیان
مثلاً وچہ نکاح عدے آہیاں زیدے دی دو زناں
ہیں نال طلاقاں تِکساں دوہاں تھیں چھوڑی رن
اُستھیں پچھے نال ہکسے کیتا زید دخول
جہڑے نال دخول کیتوسو یا جہڑی مر گئی

ایسی شرح مختصر وی ہور نہ ہوسی کائی +
اس گولی نے جاتک جایا وارثہ اسدا گھن
اس صورت وچہ جاتک وارث ہیو دا مولے لوڑے
اُستھیں پچھے شوئی باندی حکم اوسدا رکھ یاد
امر الٰہی وچہ دوہاں دے بنی نکاح دی قید
ولدے آئی تا ایہ حکم مسئلہ بہت باریک
تاہیں وارثہ زید پیسی سکھ مسائل دین
اس صورت وچہ زید نہ کوڑی نال شرع دے امر
پیئو دا اوتھاں عورتاں باقی وارث شاد
آپ زناں تا وارثہ لیسن وچہ حدیث وسائیں
اوہ کرن ات غیر دے تائیں کم ایہا سن کتھاں
جیوین وراثت تیر پو تر بیدی ولدے تائیں آئے
کسی عورت غلام اپنے نوں چا آزاد کیتائی
اس بھی چا آزاد کیتائی پایا دوہاں آرام
ز تقدیر اللہ دی ہو یا دو جا بھی وت فوت
ہر دوہاں دا وارثہ اوہ زن لئی شرع دے زور
ہیں لے یہ مسئلہ مختصر تھیں وسان رکھ ہیان
اس طلاقاں آکھیاں ہکنوں باجھ بیان
زید کیہا ات بہت دوہاں نوں ہر دوہاں دل ظن
یا دوہاں تھیں ہکسے جاوے کت بہت شرع رسول
اوہ وچہ رموزی ہک طلاقوں دوجی دے سر پئی

ابنوین جیکر دو غلامان تہین ہک کری آزاد
ہردم پڑھو صلوٰۃ نبیؐ تے مومن کل مشتاق

نال رلے وت ہک جا ویچ دو جا عتقون شاد
برکت نال درود نبیؐ دے دوزخ کنون عتاق

باب در بیان احکام مکاتب گوید۔

شکل مکاتب دسان تینوں سنتوں یار پیارے
نقد رقم جیوں درم دیناران یا کپڑا چوپایا
ادا کرے اوہ قیمت اوسط یا میانہ گھوڑا۔
توڑے عبد نہ بالغ ہووے بیع شرالون جانے
بیع ملک نوں دور کریندی آنے جھک خرید
جیکچہ مولے نے لکھ دِتا مثلاً ہک ہزار
قبول کرے تا دوزہ ملکوں ایپر ہتھوں باہر
ادا کرے قبول کیتے نوں تد خلاصی پاوے
جی باندی کری مکاتبہ کوئی وت جا وطی کریئی
یا مقدار جو اجرت گولی جتنان لے کر آ
جیکر کرے زبان گولیدا یا باندی دہی پُتر
بیع شرا باندی پر نا وی روا مکاتب تائیں
اس مکاتب دا بھی ورثہ لیسی پہلا مولا۔
جے مکاتب پہلے اتھین اول کرے ادا
جامع الرموز اندر ایہ لکھیا سدی ایہ دلیل
مکاتب آپ نہ کری سوانی ضامن کسی نہ ہووے
جو ضامن ہو کی مال بھری تے بندہ کرے آزاد

مولے لکھ دیوے ہتھ گولے جو ہووس دی کاری
جیوں گھوڑا یا چوسا تہا قدر وصف فرما
جو سوداگر کہیں گھوڑیا نے اوہ دیوے تھوڑا
بیع سالب شرا ہے جالب ورکرے اوہ آنے
ایہ جانے تا بیع جا تک دی جائز جان مرید
ایہ ادا کرین تا چھٹیں نہین تا قید شمار
صحیح کتاب ہوئی اس گولے مختصر وچہ ظاہر
ایہہ جے مُتجانا چھوڑے تا بھی وہ چھپٹ جاوے
مہر مثل وطی دی پاروہ مولا او سنوں دیئی
دووین قول رموزے اندر فتوی پہلے آر
تا بھی چھٹی دیوے مولا جیونکر بھر بیس عقر ایہہ
مکاتب کری جو قرن اپنے نوں ایہ بھی روا دیسائیں
جو ایہ دو یا بہار اپنے تہین اول ہو یا گولا
ایہا وارث ہوسی اسدا پہلے کجھ نہ آر
صیل ہو یا ہن اول اتھین ورثہ لئی دلیل
ہبہ صدقہ عبد نہ چھوڑے آپ کتابوں رووے
صدقہ ہبہ قرض جو لئے کدین نہ ہوسی شاد

بیان احکام مکاتب

صدقہ ہبہ قرض چواونا جائز جان لسییر — درموں گھٹ ییر دے معنے شرح رموز وگیر

جو مکاتب عاجز ہووے مال بھرن تہین رووے — غیر غلام مکاتب ہوسی عتق کولوں ہتھ دھووے

جیکر اوسنوں مال لبھن دا ہووے کوئی سبب — ترے دینہ مدت قاضی اوسنوں عاجز کرے جیب

جیکر اوسنوں ترین تہین چ کجھے ہتھ نہ لگی مال — کتاب اسدے نیوں قاضی تروڑے مولے تہین کجھ چال

یا رضا مکاتب تہین کجھ مولاہے جا تروڑے — مال کسبدا جو ہتھ بندے مولاہے سب لوڑے

جیکر مال مکاتب والا حاصل کرکے مویا — ادا کر گھنے مولا بدلہ حکم اصیل دا ہویا

ازاد ہوئی کل جاتک اوسدے بندی بھی کل چھٹی — جیکجہ مال کتابوں ودھے جو وارث سو لٹے

جیکر مولا غنی ہووے تے گولا گھن زکوٰۃ — دیندا رہیا ہووے تائین صدقہ نذر خیرات

کل کتابوں عاجز ہویا جتنے وچ اوہ پڑھے — بیش گرفتہ حل مولاتے مختصر تہین لدھا

کتاب نہ تروٹی مولے مویاں دیندا رہی اوہ مال — وارثاں تائین قسطاں موجب مختصر تہین بھال

جے آزاد کرہین وارث بعضے ہوون نابر — اوہ غلام آزاد نہ ہوسی مال بھری ہو صابر

جیکر سارے رضی ہوکے کرن غلام آزاد — نعت ازاد مکاتب ہوسی ارثانوں ربّ داد

ہر دم پڑھو صلوٰۃ نبی نے ایہا وڈی شادی — تاہیں نال شفاعت بیدی دوزخ کنوں آزادی

كتاب البيوع

معاملات دے سمجھے باجھوں بر معیشت حال — حل حرمت وچہ بہت وپاری کھاون غلط کمال

بیع حلال خدا فرمائی ہور کہیا ربوا حرام — مسئلے بیع شرا دے بھائی مومن پڑھو تمام

بائع مشتری رضی ہوکے کرن ایجاب قبول — اک کہے تے دوجا منے پچھو فقہ اصول

اکراہ نال کو وتیچ گھنے ناہیں بیع روا — وچہ رموز دے اینویں لکھیا حکم کتیا فقہا

دوں تہین جہڑا پہلوں بولے اُسدا ناؤں ایجاب — خواہ ہے لیندا خواہ ہے دیندا دوجا کہے جواب

ماضی اندر بولن دووین یا اک امر اک ماضی — یا ہتھ پڑھ ہتھے بدلہ دیکے ہر دو ہوون راضی

مثلاً ایہ گانو پنجاہ تہین ہین ویچی آکھے کوئی
روپئے توایہ بکری دیہ تون دوجا کھے ہین دتی
جے کہیا اول قبول نہ دوجی یا اوہ گیا اوٹھہ
مشتری کہن خریدن والا بائع ویچن والا
ایجاب قبول جو حاصل ہویا بیع دی پوسی گنڈھ
مگر اقالہ جائز ایہی جے ہر دو ہون رضی
بعضے احمق شی موڑن تی نال لیون احمقا دن
مگر مبیعہ معیّب ہو جاوے مشتری دی جا گھر
مبیعہ ہلاک ہووے یا سوئی باطل جان اقالہ
طرف دی اجرۃ مشتری اوتی بائع بھر لئیا الا
بیع روا کل دست بدستی یا مہلت معدودہ
جیکر عہد کیتونے ناہین سودا جا کیتونے
کو دار خریدی کنجی جندرہ داخل وچہ صحت خانہ
ایہ باجہ بیانو داخل ہر شے اتھے کی سبب
کو درخت خریدی میوہ باہر میوے وچہ نہ درخت
جو عقد کرندیاں نال بائع دی مشتری لی کلّہ
انیوین بیر بیری دی اوتے یا کھجور کھجوری
کوئی شی خریدی ثمن تعین کرکے شرط خیار
ترہی دینہ تکین جائز ایہی اوپر نہین روا
خیار والیدی مرضی ناہین آپے بیع جا توڑی
جو روا رکھی تا لازم ناہین سر پراو سنبوں کر

دوجا کہے قبول مین کیتی شکل ماضیدی ہووی
امر ماضی دی صورت ایہا اوس وچ اوس لیتی
ایجاب پہلےدا باطل ہویا وکسی گانو نہ اٹھ
ثمن مل مبیع شئے وکدی رکھین یادسوکھالا
وت نہ کھلسی وچہ شرع عدے مختصر تہین گنڈھ
مبیع برحال تے ثمن بخشتین جبر نہ اسوچہ قاضے
ایہ حرام شریعت اندر مین کیون حق چھپاوالا
مل گھٹو نا مختصر وچہ لکھے نا کجہ ڈر
ثمن ہلاک ہووی تا جائز دیسی ہور سو کھالا
کنز دقائق دیوچہ لکھیا راہ شرعدا بھالا
بائع مشتری مدت لکھے تا عہد اوتے اسوڈ
اوہ اگے اوتہ پچھے دیسی جھگڑی لک بدہوے
زمین خریدی رکھ وچہ داخل باجہ زرعت جوانا
زرعت زمین دی تابع ناہین بہتر جانے رب
ایپر میوہ سکیتے فوراً خام ہووے یا پخت
جیکجہ میوہ درختے اوتے اوہ بھی ہین ول آئے
معین کری تا شرع دیوسی لکھیا وچہ قدوری
بائع مشتری جسنے کیتا دوہان روا اشمار
وده کری ترین وچہ مکائے تا بھی روا بھرا
جی صاحب نوں معلوم کرئے تا بیع ترٹی لوڑی
راضی نال نبائی سودا ہر جھگڑے تہین نسبی

کسے مدت لگی تے خبر کیتی ساقط جان خیار
مثلاً کسے خرید کنیز کیتی شرط خیار
دو واری کسے کپڑا کیتا یا دو وارا ہسوار
ہن خیار نہ رہیا باقی جھگڑن والا تھر سی
یا چڑ گیا آپ ہیواون یا خریدن گھاہ
کسے شے خریدی ڈٹھی ناہین تا بھی بیع روا
خیار شرط یا رویت اندر جو مبیعہ وچ عیب
جس عیبوں نال سوداگر قدری مل گھٹاون
مثلاً گولا چور جھوٹھا یا نسے یا مترتیئی
ایسے عیبوں مل گھٹونا جائز ناہین مول
گندہ من تے گندا بغل ہور زنا تہین بیلا
جیکر گولی زانیہ ہووے یا حیض نہ رہے تساران
بیع باطل اصیل دی جانو خوک خمر ہور رت
ہور ام ولدہ مکاتبہ گولی گولا یا مدبر
ہک بیع دا نام ہے تولیہ دوسے مرابحت۔
تولیے تے مرابحت دی اول شرط پچھان
قیمی نال خرید کرے تا نفع نہ معلم ہوسی
تولیے اندر جس مل گھنے اوسے ہی چا دیوے
مثلاً سو روپیہ دا کوئی کپڑا مل لے آیا
ہن ہک سودہ گو اُس اوتے دیندیاں ان بہت
جے آکھے ایہ کپڑا ہکسو دہان دے خرید

یا رضا ولا لئے ہووے جیونکر وطی ہسوار
یا چوبایہ نال خیاے پھیر وطی ہسوار
ابوالمکارم دے وچ لکھیا باطل تد خیار
گر ہسوار ہو یا رد کارن تا شرع وچ ڈرسی
لاچار ہووے خیار نہ ساقط ایہ شرع دا راہ
جے ویکھے دل خوش نہ ہووس جائز رد فرما
گھر مشتری دے پیدا ہو یا رد باطل لاریب
عیباں تہین اوہ عیب مراد مطلق نا فرماون
فرشتان اندر اہنیں عیبیں مشتری جا پڑیئی
رد کری یا مل بھلے تہین چاہے کری قبول
ایہ عیب نہ گولی بلکہ باندی وچ جان کلیہ قاعدہ
ہور جو ظاہر کفر وہاں جائز رد شماران
اہنیوں باطل بیت ویچن وچ قدوری بت
ایہ بھی مثل اصیل نہ جائز ویچن سنتوں جنبیر
ترجیدا نانو بیع صرف دی فرق انہاں اہیت
کیلی وزنی نال خریدے قیمی نال نجان
جیون گھوڑا دیکے کپڑا گھنے نفع کو تو ہتہ دہو
ناگھٹائے مل پہلے تہین وہ نہ او تہین لیوے
ورت دہ روپے دی رنگوالیس یا اوس کھنب کرایا
ہکسو دہان تہین ایہ تجے جھوٹھ حرام ہوتلے
ہنج نفع دی دیہ جا مینوں کاذب جان خوید

کتاب البیوع

کسے سو روپے گولا گھدھا وقت ختنہ کروائے
ہن جیکچیہ لگ ختنے اوتے یا قرآن دوائی
جو تو ییے وچہ خیانت ظاہر تو نال گھٹائے
مثلا کپڑا جو ہا ٹکے یا دہیا کُٹ پاڑے
خیانت دیان ایہ و شکلان وچہ رموز ہے آیان
کو شخص متاع خرید کرنیدا او سو قت مل تھوڑا
خواہ ہو دیو ڑہی خواہ دونی خواہے ہون سوائی
قدر وصف جس شے دا جاتا جاوے سلم صحیح
پہلی شرط بیان جنس دا جیونکر کنک یا جوے
تریجا کہری جو تھا بہا، پنجوان اجل بیان
چھیوان بیان مکان دا کرنا جتھے کچھے تو لے
قبض کرنا مل شے دا ستوین شرط پچھانی
بیان کرنا راس مال دا جیونکر مبلغ سو
مسلم فیہ موجود ہووے جس ویلے سلم کچیوے
کو سلم کھجوران درخت معین یا گندم یا چول
سلم کریئو وچہ کپڑ یدے کرے شمار گز اندا
معدودی متفاوت اندر نا ہین سلم روا
ایہ شرط جان ضروری لینی کرے متاع
کتے باز تے جنزے سندا ویچن کچھ روا
نزد شافعی دی عین نجاست کتا ویچ نہ مول
نزد یوسف دے وچہ سگ ملکا ویچن نا درکا

یا مریض تا دارو کیتوس یا قرآن پڑھائے
ایہ نا ضم کرے جد ویکھو شرح رموز کھائی
مرابحت وچہ چاہے گھنے نہین تا شے پر پائے
یاد ہین گھنے تے یاران دسے ایہ کم سارے ماچھی
کپیا ٹکیا پھول ویکھا ہو عقد کرنیدیاں بھائیاں
فیر خدا او وہ مانگھی کیتی نفع دِتا رب دوڑا
اوہ کل حلال شریعت اندر جاہل جو شک پائے
جیونکر کیلی وزنی کچھوین شرطان ست اخی
دوجا قسم ہوا وین جیونکر صلابی وچہ بہو۔
اقل مہلت دا ہک مہینہ گھٹ نہ روا عیان -
جو شی چا یان لگے مزوری اوتھین نا کو بھوے
وچہ مجلس دے ہش جدا ہون مختصر وچہ جانے
بیان قدر دا جیون اٹھ پا یان نا جھگڑ یندا ہو
جے گز نوڑ یا معین فلانی کرن نہ جائز تھیوے
تجر لوک معین سلم نہ جائز کنز قدوری بھول
تیا ما سگہنا تے بکرے سے مختصر تہین اندا
جیون کر جیوان حمیر اگدے ککڑ یاں سہاگ بھرا
اول کری بیان نشا ند وت نہ ہوے نزاع
معلم غیر معلم مساوی مختصر فرما
نزد حنیفہ نفع جتھے تہین پکڑن دا نہ بھول
شر حوفائے دیو چہ لکھیا باب سلم وچہ یار

ذمی اندر بیع شراب دے جیونکر مسلم حال
نگر شراب تے خوک دا ویچن کوا نہ مسلم بھال

ذمی تائیں اُنہاں دوں دا ویچن لین روا،
جیونکر بکری سرکہ ویچن مومن دی حق آہ

بیع ضروری سونا روپا درم چاندی دیناران
ثمن مبیع نوں وچ مجلس دی قبض کرن دو یاران

جو مشتری بائع قبض نہ کیتا مجلس ہووے جدا
وچ مجلس دے دووین بدلے ایہ بیع جان فنا

خواہے سونا خواہے روپا یا چاندی دے زر
تاں بھی شرط تقابض ایہی وچ مجلس دے کر

کو سونے روپے بھانڈا ویچے مل نہ گھنے سارا
مشترک نہ ہیسی اوہ بھانڈا دوہاں وچ سردارا

جیوں تلوار سونہری ہووے سونا ہووس جدا
اتھے بھی تقابض لازم اوس جتنی زر بھرا

مثلاً سونا سَو روپئے ڈیڑھ سو دے تلوار
سو مبلغ دا قبض فریضہ سنتوں برخوردار

جیکر زر جدا ہو سکے باجھ زیان تلوار۔
تاں تقابض سو والازم ہیں تاں کل شمار

جیکر زر خلاص نہ ہووے تے قبض نہ کیتیں مل
اوہ مختصر وچ زر دا بدلہ لکھیا ویکھ نہ بھل

نال جنس دے جنس وچیندا کیلی وزنی کوئی
جیکر نال گھٹے کجھ وادھا اوہ ربوا ہوئی

علت ربو دی کیلی وزنی جو نال جنس ہن تولے
مہلت وِدہ حرام عزیزا اتھہیں کوئی نہ بھولے

جو نابود ہوون دو صفتاں دوئیں جاں حلال
ہک دو ادھاتے دویا مہلت وچ کنز دے بھال

مثلاً کنک روپئے نوں جے آنے کوئی مُل
اوہ کیلی اوہ وزنی یارا جنس نہ ہکسے تل

جو نابود وہاں تہیں ہکا مہلت فقط حرام
ہن وادھا لین حلال عزیزا اندر کتب تمام

مثلاً کنک خریدی کوئی بدلہ ویکے جَو
ہتھو ہتھی جائز وادھا مہلت اندر رکھو

کنک جَو تے لون کھجوراں ایہ کیلی فرمار
سونا روپا ہر دو وزنی ویچو تول بھرا

اتھاں جتھاں خبراں باجھوں ہور ہزاراں خبراں
اوہ موقوف نے عرف دیاتے وچ رموز تمیزاں

جنہاں شیئیں دا پیغمبر شرع وچ تول ویچے کویا
یا کو وزنی من کے ویچے تاں بھی روا شمار

ایہ جیکر جنس واحد تا وِدہ نہ گھنے کجھ
تورہی ہک کھری یا ماڑی وچ حاشیے سمجھ

اوہ یک برابر منگے دیوے یک برابر تول
جنس واحد وچ حکم مساوی شرع وقایہ بھول

مگر لپ دانے یا ہک پیسہ یا اکھروٹ یا آنڈا۔
جے معین کر وکھائے ناہین آنڈا پیسے دانے
اینویں ہک کوزہ پانی دا دیکے گھنے دو
ہوز ربوٰ نہ اس صورت وچہ روک گھنو بل من
منیری شرح قدوری اندر اسوچہ نکتے قول
پر نزد خدا دے خالص مخلص اوہو مرد سیانا
ربوٰ نہین وچہ عبد مولے دے نا مسلم نا حربی
ہر دم پڑھو صلوٰۃ نبی تے خالی وقت نہ کوئی

دوون دوون نال ایہ ہر ہر وکھن واکر تہین آنڈا
تا نہ جائز ایہ زیادتی مختصر وچہ جانے
ایہ بھی روا ربوٰ نہ اسوچہ قول شیخین سنو
اودہار کرے تا سیر گھٹائے ایہ ویاج نہ گن
بعضے حل تے بعضے حرمت بہت کراہت ہولے
روک اودہار برابر وتچے ووہ نہ گھنے دانا
جے وپار کرن وچہ دار حرب دے ایہ علامت نجی
چوداں طبقاں وچہ جو چیزاں پڑہن صلواتاں سوئے

باب دربیان بیع وشراء واحکام آنہا گوید۔

مالک ہونا عین چیز دا بدلہ دیکے مال
بدلہ باجھوں عین چیز دا مالک ہووے کو
ہبہ جان ایجاب نال دوجا جان قبول
مثلاً کوئی واہب آکھے ایہ شی بخشی تینوں
جے مجلس وچہ جانہ گھنے مجلس ہووے جدا
جا تک نوں کوئی شی بخشیئے یا بخشے بیوما
قابض اوس دا ہیوشرع وچہ جو لگ عقل نہ آوے
جو کال ہووے یا تنگی وقت گھنے لاہ وچین
جیکچہ دیے جا تکاں تائین دیے آکھ مباح
سانہجی شے دا بخشنا جائز ناہین مول
مثلاً دانے کوڈیاں بخشے یا کو بخشے دا

لے نوں بیع آکھدے سن ہبہ دا حال
مختصر وچہ لکھیا ایہ بخشیس کہو +
تم مجلس وچہ قبض نال توڑے اذان نمول
دوجا قبلت کہکے اُٹھیا ڈر کیہا من مینوں
پچھے حاجت اذن واہب دی لیسی نال رضا
جیونکر غنی دہیاں وتیاں گھنے دیوں گہڑا
وہ جاتک تہین لین نہ جائز حکم شرع فرماوے
ایہ حرام ہی ماپیو تائین حشر عذاب پئین
اوس شی دی ہن کھاون وچین اندر جان فلاح
سانہجی اوہ مراوہے جو ونڈن کری قبول
ایہ جدا کر بخشے کلی جھگڑن نا ونت یار

بیع وشراء واحکام اُنہاں

۱ه واہب کہندے ہین بخشنے والے نوں یعنے جہڑا شخص کوئی چیز بخشے کسے نوں اتے موہوب لہ کہندے ہین جسنوں بخشی جاوے ۱۲ مولانا مولوی فقیر وحقیر خاکسار گنہگار محمد دلپذیر عفی اللہ عنہ

جے جو ملی دو جنے چاہکے نون بخشین ٭
کوڑا چی گولی گبھن بخشے حمل نہ بخشے مول
ہبہ ایہ صحیح جانو تے استثناء بربادہ
جے ہکے ون نون کوئی گولی بخشے یا چوپایہ بچہ
تسین جائین ہبہ کرکے جائز وت نہ موڑن
اول متصل زیادتی جان مراد اس الو
ہیمون ہوت مری بخشیندا یا دو وین یا لیندا
جینون عوض جو بدلہ ہبے شرط کریہن بجھہ
خ کولون خروج موہوبہ ملکے وچہ نہ ہووے
ز کولون مراد زوجان بخشے مرد یا زنان
ق قریبی جیکوئی بخشے ذو رحم اندرے وچوں
موہوبہ ہلاک ہو جاوے تھین جان مراد
صدقہ بھی مانند ہبہ دے قبضے نال تمام
صدقہ وچہ رجوع نہ جائز ہبے وچہ رواء
صدقہ وچہ تے ہبہ اندر اتنا فرق بیان
ہبہ وچہ کو بدلہ گھنے توڑے شرط کریں
صدقہ اندر عوض نہ جائز بدلہ اوس ثواب
جو صدقہ اول رب قبضیندا پچھون ہتھ فقیر
کو آپ محتاج تے مال تصدق کردا اور غیر
کو حصہ گر سوال کرینداں بندیاں الحاح کرہو خواری
مگر جے جانے ہنکو لوکان کرسی خرچ گناہان

ایہ صحیح تے عکس اسدا دوہکے تھین لین
حمل تابع ماؤدی ہوسی واہب سدا ملول
موہوب لہ دا اس ہبہ تھین یران گھر آباد
ونڈن ایہ قبول نہ کردی جائز شک نہ بجھ
دمع خزقہ دے حرف وچہ کنز دے ہوڑن
رنگ کپڑا یا سیون موٹا ایہ مثال سمہالو
وارث موڑے یا وارث تھین ایہ مثال دیسیندا
توڑے بیسہ نال رہیے تابھی روانہ سجھ
جیونکر وتیجے یا بخشیں واہب بٹھا رووے
اتھے بھی وت لین نہ جائز وچہ کنز کرکنان
بھین بھرا یا چاچا بابا دیکے وت نہ کجھو
انہین تسین جائین پرتن والا کدین نہ شاد
ایہ صدقہ غنیان تائین لینا جان حرام
پر حکم قاضی یا ہر دو راضی چاہے لے پرتا
شرح وقایے دیو چہ لکھیا دسان کھ ہیان
بیع دا حکم بچھانوا دسدا آخر جان صحیح
جیکر صدقہ دیکے پرتے آخر لہے عذاب
اس بھگی کیتی نال خدا دی تاہین سڑی سیر
جیکر صابر بھکیہ دکھ وتے اس صدقے دی خیر
لاباس تصدق ادسدے اوتے کھے رموز بیاری
کھے رموز محیط بھی اینوین اوسنون کجھ ناہان

ہر دم پڑھو صلوٰۃ نبی تے کر د تصدق مال | روز حشر دے جنت اندر ہو سو بہت نہال

باب در بیان مسائل عاریت گو ید

بدلہ باجہ حصول نفع دا اُسدا نام عاریت
ہور کسینوں دینا ہین جو شی ہووے خراب
مالک تائین جائز ابہی جد چاہے تد گھنّے
مستعیر جو نال تعدی اوہ شی کرے ہلاک
مثلاً کوئی کرے تعین مدت گھوڑی کجہ منگی
یا آکھے بین ہمو جڑ سان ہور نہ تپھے کوئی
یا آکھی بین رُوں لدّیبان یا گھٹی یا اُتّے
جو عہد اوتے ہلاک ہو جاوے ایہ تعدی ناہین
باجہ تعدی ضامن ناہین توڑے شرط ضمان
کوئی گیا منگے نیلے کارن یا گولی دودہ لڑکے
اوہ مالک ڈُٹھا کُپیا بیکے جنگل چلیا جائے
مالک نوں شی لینی اوتھے شرع اندر ایہہ بہتا
انہین عذر ین گھنی ناہین کری اوہ ڈول جائے
کو وچہ امانت کری خیانت ایہہ بھی سنوں بیان
مثلاً زید عمر نوں دانی میری رکھ امان
اس صورت وچہ جیونی پوسی پر جو رکھی پاس
توڑے مالک منع کری جو دیوین نا رکھ کول
جو آکھے ایہ شی میری توں رکھین گھر فلانے

ایہہ کم کرکے جھب دیجے یاد رکھین ایہ مت
مثلاً جیونکر کپڑا ہووے کرسی ہور اِپاپ
مستعیر دیوے چا فورا ہور بوہا کوئی بہنے
راضی ہو کے بھرے ضمانت ناہووی عمنا
یا آکھے شئے مَن لدّیبان لکڑ و دیہک نہ سنگے
یا آکھے بین وِیہ کوہ جانا اوتے لگھ گیوئی
انہین بجھی وچہ جھٹاندی نون لوہا چاتنے
عہد خلافی کری ہلاکت پوی ضمان تداہین
شرح رموز دے مختصر دے کیتا ایہ بیان
مدت مکاندی نہی خلافت دل وہاندا پھر کے
اتھے مالک نوں شی لینی شرح کیبوین فرمائی
اوہ معذور تاہر دو عاجز لین شرعدی مہت
جو اجرت مثل وچہ رموزی اوہ فروری تارے
مُودع بھر دیوی خوش ہو کے جو نقصان ابان
او سن چا رکھی باجہ ٹبر دے ہوئی کل نقصان
یا دہیان پہران زوجہ دیو تا ہی کی وسواہ
تاہی ایہ تعدی ناہین کنز قدوری بھول
اوہ چار کھے ہوری گھر وچہ ایہ تعدی جانے

یا لکھے امانت میری سفری نالے جا ہین
مگر جے اس گھر اگ لگی یا دریا اوسنوں بوڑے
اس صورت وچہ ضامن ناہین ہور ضمان پیوئی
کوئی جے امانت کرے خیانت اوہ منافق پکا
ہردم پڑہو صلوٰۃ نبی تے جسدی حجّت نال

یا قادر ہو کے دیوین ناہین منگن آیا سائین
اتہون چا ہوری گھر رکھے چورنہ اس گھر چھوڑے
مختصر وچہ اینویں لکھیا پیر ادتہ نکوئی
وچہ حدیث شریفے آیا شیطان دتوس دہکا
بت ڈھٹھی سر موڑہ زمین تے ہیبت نال سنبہال

باب در بیان گروے کردن چیزے گوید

تعیدہ کرنا مال متقوم نال ایجاب قبول
کر گروی کردا زمین تائین یا کو رکھی درخت
جے باجہ زراعت میوہ آکھی تا ایہ حکم بچیانی
جیکر رہن ہلاک ہو جاوے باجہ تعدی بھائی
جے سٹھ روپیہ دین ہووے تے قیمت گہنے سو
جیکر قیمت گہٹ گہنے دی ہووے دین زیادہ
گہنے دی حفاظت لازم رکھے آپنے پاس
باجہ اپہاندی جان تعدی جیون مندری وچہ خنصر
سیا یہ ڈیو وچہ مندری یا وَن عادت مردنکسے
گروی خادم کولون خدمت یا گروی گھروسے
کسے گھوڑی گانو مجہ گہنے رکھی یا اجرت یا دانے
وادہا اجرت تے دودہ میوہ آن بھیداتیے جت
جے گروی شے نون ویچے کوئی بکدون باجہ رضا
خواہی مالک بیچے اوسنوں خواہی جسنے لہنا

ویلا اتے فارغ کرکے معنے رہن نہ بھول
جے وچہ زراعت میوہ ہووے روانہین ایہ رخت
فارغ ناہین وچہ وقائی ایہا موجب جانی
جے قیمت دین برابر ہووے ساقط دین ہو جائے
سٹھ ویڑیا تے چہل امانت اسدا ناکجہ بھو
قدر قیمت دی قرض لتھوئی باقی کرے آمادہ
جے ولد زوجہ یا خادم دیوے ناہی ما نہ سوار
شرح وقایہ وچہ حفاظت جیکر غیر یا نصر
شرح وقایہ وچہ ایہ موجب خنصر عادت دیتے
یا گہنا کپڑا پہنے پائے کل تجاوز تسے
کرایہ گھر تے اجرت چرادی مرتہن تے جانے
ایہ ہر شے گروی دے اصلوں ہو نہ وچہ کجہ نہ گھٹ
شرح وقایہ دے وچہ لکھیا ایہ گل ناہین رواء
جو لگ راضی ہونہ دوویں رہن سلامت گہنا

دین اندر زیادتی کرنی جائز ناہیں مول ۔ روا زیادتی وچہ رہن دی سن تمثیل نہ بھول

ویہان داگو گہنا رکھے دہ اگے سر قرض ۔ دہ روپئے ہور چینداحاصل کرداغرض

عکس کرے تا جائز ایہی جو ویہ دیوے ہور ۔ بعد ابرا دنہ ضامن مرتہن جے لے وبخس چور

بیزار کیتا ہین فیہ تیرا دینوں توں بیزار ۔ مرتہن راہن نوں کیہا ایہ ابراء شمار

اجارہ لئی ہوئی چیز دا گروی نہیں سوا ۔ امان رکھے اجارہ دیکو مانگوین دین بہی آ

عاریت نا دیہ اجارہ رہن نہ رکھیں مول ۔ مانگوین دیہ تی رکھ امانت ایہ دو روا نہ بھول

رہن اندر تی وچہ ودیعت جارے نہیں درست ۔ کر تفصیل وسیسان تینیوں تا توں ہو وین چست

کوگروی شی نوں گروی رکھے یا دیوے اجارہ ۔ یا امانت یا عاریت دیوے کوئی نہ جائز یارا

کو ودیعت نوں ودیعت دیوے یا دیوے اعارہ ۔ کوئی نہ روا انیوین رہن اینوین ہن اجارہ

ہر دم پڑہو صلوٰۃ نبی تے جس جمیان اک وار ۔ نوشیروان دی ماڑی کنبی معجزہ ایہ شمار

باب در بیان احکام اجارہ کردن گوید

مالک ہونا نفع دا پہ ہتھوں دیکے مال ۔ ایہ شکل اجارہ جان توں مختصر وچہ بھال

نفع عوض معلوم ہووے تا ہوسی روا اجارہ ۔ ہک مجہول تا جائز ناہیں نفع یا اجرۃ یارا

مثلا کسے دیہ کوہ جانا گھوڑی بھاڑے کردا ۔ تعیین مزوری کیتے باجہوں وا نہوسی مردا

یا مزدوری کرے مقرہ پرا گوں کہے نہ کجھ ۔ جو کجھ لدیسی کتھے ویسی تابھی روا نہ سمجھ

بدلہ دیکو نفع خریدے ایہا صفت اجارے ۔ عین مستاجرہ ملک مالک دا اسلئے اسو وچہ ساری

دہیا موچی پیولی کاتب لکھن قرآن کتابان ۔ اجیر مشترک نام انہاندا جانو شرع حسابان

اجیر خاص جو کم ہکی دا کردا رہے ہمیشان ۔ جیون چرواہا بکریاں گائیں ہکے کہن دس خویشان

جو کجھ مال اجیران دیوے کلی حکم امانت ۔ باجہ تعدی کوئی انہاندا بھرسی نہیں ضمانت

جے عادت جتنا دہیا کپڑا ٹکے کرے زیان ۔ یا رگڑن یارے نشتر گسے حد تئیں ودہ نجان

یا چروالا بکریاں نگاہبن نال سوٹیدی مارے
جے اس نشتر چوبھی کولوں بانبھہ ہووے نقصان
انہاں ترین شکلاں دے اندر نہیں زیادتی مول
تشکل تعدی وچہ رموزے کیتی ایہ بیان
عادت کولوں بھی جو وہ مارے ایسا کوئی نہ کیتو
چھارہ یا پیہ کوئی لی اجارہ مارے جان وسجاوے
صاحبیہ فرمایا جیکر عادت قدر نہیں
عادت کولوں جو وہ مارے نال ہلاکت ضامن
کوئی جو یا یہ اجارہ گھنے یا زمین یا گھر
درزی تے رنگریز مزوری گھنے کر اتمام
جے گل روٹی یا بعضے ویڈا شہر کے ہوئے زیان
ریسی ساڑ تندوروں کڈھے اُسدی نہیں پکاوے
کسے ویاہ شادی دا گوشت ردّ ماکیتا سب تیار
کسے چیز تیار اماوے کیتی محنت پوری نہ پلے
مثلاً کسے نیل رنگایا یا سوہا یا رتّا
جے محنت کارن بند کرے وہ چیزاں کڈھ کے گھر بانے
باوجود ابھی تانی اُتے لگدا یاں دا امیدہ
پر بافندے دی منتا نوجہ لکھے ناہیں گل
امیدہ ہے جو مثل جیہی ہوسی نہیں جلاہ
اپنی بھبودی دیکاراں پان لئیندا تانی
یا ولی دی حق دوروایتاں وچہ مسعودی جانو

جتنا عادت آجڑ باندی دین دبا دا اساں
یا کو بکری منڈی ٹنڈی یا ہلاکت جان
ہن تاہیں نہیں ضمانت کوئی اندر شرع رسول
کو جانکی مارے بکری تاہیں پیر اکھیں نقصان
ضمانت کولوں ایسا احمق ہرگز کوئی نہ پچھے
نزد حنیفہ ضامن ہوسی جوہری وچہ دساوے
شرح وقایہ دے وچہ لکھیا کجھ ضمان نہ دیہن
نال اجماع عدی ضامن ہوسی جو ہر بوجہ دساون
ہر مہینے تے ہر منزل دیوے اجرت بھر
روٹیاں والی کڈھ تندوروں نئے پکائی طعام
جے نفع نہ پکڑے بندہ آتھیں وچہ موز بیان
جے باہر کڈھے وت شہر جاوے اُسدی لینی آدی
جدر کا بیان دے وچہ بابے لئے مزوری بار
اجرت کارن بند کرے اوہ جبدا حق وچہ رلے
پھیری پایا عاجز ہو یا اجر نہ دیوے کوتیا
مزدور یدی گئی مزوری اس بھراند نکالی
ایہ بھی بنھے محنت کارن جان کلیہ قاعدہ
قحط سالی وچہ آٹا مہنگا ایہا رڈا کو بل
جو نال لگیا ہمے تانی او توں پاں چھوڑیندا لاہ
اُسدے باجھ نہ اُنیاں جاوے باقی حق نجانی
صحیح نہ حبس جلاہے تاہیں اجرت کان بچھانو

جو درزی موچی نوں کوئی دیوے چم کپڑا آئی داگا
ہلاک ہووے بندا اجرت کارن بھری ضمانت بہاگا

جو کر تیار مالک نوں دیندا ہوندا بھی احسان
احسان والے دا رب دوست رکھدا آیا وچہ قرآن

عقد اجارے دی جد ہووے واجب نہیں مزدوری
مگر جو شرط کرے میں اول لیساں ایہو ضروری

یا باجہ شرط دی مزدوری نوں اول چا کو دیوے
یا استیفا نفع دا ہووے طوعاً کرہاً لیوے

ایہ تریوے جہان مزدوری یان وچہ قدوری آیا
میں بھی پڑھ اوستاداں کولوں وچہ کتابیں پایاں

کسے دسیا مطلق کم کسے نوں قید نہ کیتا گجہ
توں نگیں یا توہاں سیویں ہر تھیں جائز کجھ

بیؤ بھرا چار نگے سیوے یا اوس عبد اجیر
قید کرے تا اوس تھیں باجھوں ہرگز روا نہ گیر

رموز کہے جو وچہ محیطے مسئلہ ایہ ضرور
پولی نوں کوتانی دیوے آن دیہ بار ضرور

اوہ دیوے نساج ہوری نوں چور کرن نقصان
پہلے پچھلے دوہاں وچوں کوئی نہ بھرے ضمان

جو مزدوری دیونی کرکے دیوے تا ایہ حال
بھرجے چا اجنبی نوں دیوے محنت باجہ سنبھال

تا ضمان بھریسی پہلا اسو چہ نہیں خلاف
دو یا چھٹا اس ضمانوں وچہ رموزے صاف

جے توں تانی اگلی اوتوں چاڑھیں تا ان بھا چار
جیتھوں نسیں وتریں بھی جو لیں پنج شمار

یا آکھے کوا ج سیویں تا درم مزدوری سارا
بھلکے سیویں تا ادہ دیساں نا کرہت کرکارا

یا آکھے جو رومی کڑ تا سیویں تا اٹھ آنے
وطنی سیویں تا پنج دیساں رکھیں وچہ ہیانے

وعدے تے وفا کرن تا جو کجھ چکا دیوے
اجر مثل جو عہد خلافی شہر وچوں کجھ لیوے

جے بہا شہر دا گھٹ معینوں تا گھٹ دسے قاضی
دوہ ہووے تا کھے مسمے ہر دو ہوون راضی

کسے دا مکان اجارہ لیا اجرت چا چکائی
ایہہ کجھ یقین نہ کیتا جو کجھ کرسی بھائی

جو کم چاہے سبھ کار واتی باجھوں ست بنا
دھوبا تے بھٹھیار لوہار ایہ جھٹ دین ہلا

اینویں چڑوی جلدی کاغذ ایہ کم سبھ حرام
تعین کرے یا مالک راضی سبھ کم حل تمام

ہر دم پڑھو صلوۃ نبی تے روشن ہوئے قبران
جس انگل نال کیتا چن ٹوٹے جگ وچہ گیان خبران

بیان احکام اجارہ

لہ قولہ تعالے واللہ یحب المحسنین

مولوی محمد دلپذیر عفی اللہ عنہ

باب در بیان اجارہ فاسد گوید

عبادت والیاں کماں اندر اجرت لین حرام ‏ مثل قرآن اذان اقامت ہور جماعت امام
علم فقہ تفسیر حدیثاں ہور جو واجب حج ‏ ایہ نال مزدوری جائز ناہیں اس مُلیہ او جج
حج روا ہے بادشاہاں نوں جاون ملک خراب ‏ اوہ نال مزدوری حج کراون گھر بہہ لین ثواب
اُجرت نال متقدمیاں کیہا پڑہاون حرام ‏ پر تساخرّیاں مختصر وچہ اجدنیہ حل تمام
مباح علم نجوم طبابت ہور علم تعبیر ‏ نال اتفاق دی وچہ رموزی اجرت جائز گیر
اج زمانے دا ایہ سو جب وساں جان نہ لیتا ‏ بیت المالوں اج زمانے عالماں ملی جہ
اُجرت نال معاش اسودہ تنگی دور فساد ‏ دو یا جیکوئی ویکھے پڑھسی دائم رکھسی یاد
نفقی نعمت جو ہتہ آوے تو ڑے کُل کروڑ ‏ تاںبھی بندہ کجہ نہ جانے کہے مینوں کی لوڑ
جیکر چیز مُریری ہووے پر نال اُمیدی آنے ‏ اوسنوں کاغذ زر دا جانن کملے سیانے
بیت المالوں کجہ نہ ملدا رغبت رہی نہ کسنوں ‏ روا اجرت دا موجب ایہا وچہ رموز یہ سبھی
جیکو چاہے سبھ قولاں تے اُجرت ہووی صحیح ‏ اوہ طالب معلم لئے اجارہ مدت معین کری
وت اجرت کرے معین آکھے اے عزیز بھرا ‏ مثلاً وہ وڈے ہے توں نوکر مینوں علم پڑھا
مضمرات تے وچہ خلاصے اسدا گل بیان ‏ کہے رموز میں اوتھیں ڈٹھا جتنا ہیں عیان
کو بندہ فی اللہ علم پڑھاوے بندہ ہی کو دیوے ‏ باجھ کراہت جیکر چاہے اوہ معلم لیوے
اوسنوں کہن ہدیہ تحفہ اجرت کہے نہ کوئی ‏ یا خدمت استاداں کہسن رد خطا ہووئی
ہکی اجرت نال پڑھایا ہک نے نیت ثواب ‏ اجرت والا کجہ درجہ پایا اوہ نرا خراب
امید ہے جو اجرت والہ خالی مول نہ رہسی ‏ علم نور تے رب غفور تخت بہشتی بہسی
اجارہ کرنا معصیت نال اجماع حرام ‏ پہلے مجتہد تے پچھلے کہن حرام تمام
مثلاً اجرت رون پٹن دی ہویا کوئی غنیا ‏ گن گن نیکیاں آسدیاں نے روکے خوب سنا

نوحہ گر نوں اتے بہت کہندا وارث ہسدا کو
اوہ بھٹن یا ڈومنی یارو آئی ہو تیار
شیطان ہسدا ویکھ کے خوب مچایا شور
اوّل وین شیطان نے کیتے وچہ جہان
ایہ حدیث رموز دے اندر لکھی باب اجارے
کو کنجر ڈوم اجارہ گھنّے یا بھنڈ بٹ کلال
اجرت زنا سرود تماشیاں ساریاں جان حرام
مگر تنبورا سارنگی ڈکڑا جیکوئی دیوے بنا
وچہ عاصی دی مدد کنندہ ہویا وچہ اس کار
جیونکر مٹ شراب دے دیہن کو بہار بنا
ٹھٹھیارہ بناون کٹوریاں عاشق پین شراب
مجھیں گائیں واسطے موچی گھڑسے سین
جو آلات حرام کسب دے جیوں چوراں ہتھیار
انہاں کل چیزاں دے اندر اجرت حل امید
کوئی اجرت نال سرود لکھائے عربی یا فارسی
کوئی کہے حلال سرود دے تائیں جیہڑا نال اسباب
ڈھول طنبور دف بھی ہور بھونگ رباب
باجھوں اس اسباب دے جیکوئی کہے سرود حلال
سنن سرود سناونا حرمت یا کرنی امداد
اوہ اہل عنادی صوفی اس زمانے کرن خلاف
اونھاں کسنے سنیاں کیتا ہن دے آکھن فرض

گہن روپیہ ہر دینہہ راتیں وین بناکے ڈھو
جو سیاپالی عورتاں کیتیاں سبھ خوار
جیوں کنجری آوے تال تے پچھلے دیون زور
دوویا اوّل خلق تہیں گاویا بھی شیطان
نوحہ گر سرودی سارے شیطان بہت پیارے
ایہ حرام تے کافر ہوسی جیکو کہے حلال
پر مالک ملک خبیث دی ہوسن جیکجہ لین تمام
عاصی وچہ رموز دے ہویا اجرت حل ڈرما
ایسے موجب ہور بھی سنتوں برخوردار
ہور طرحیاں خمرے کارن لے یہ بھی وڈا خطا
جو نیت شراب بناوندا اوہ بھی لہے عذاب
جو چوراں کان بناوندے ایہ بھی خوب مریز
چھری لوہار تے موچی گھڑسے ہوون سبھ بدکار
میں برربط ویکھ رموز تہیں ایہ سبھ کیتے قید
ایہ وچہ رموز دی کاتب تائیں اجرۃ حل وسی
جیوں خنجری ڈکڑا سارنگی گلسے کافر دین خراب
ہور پنجن ممین تے سرمارن جگی سبھ خراب
اوہ خلاف دیو واسطے مومن کافر مول نہ بھال
اہل نا اہل برابر سارے اندر فسق فساد
جنید تے غوث الاعظم دا جو ظاہر باطن صاف
نال پیشنیاں ہرگز اونہاں بالکل ناہیں غرض

مسکہا علم گانے وجانیدا انکا اجرت یعنی گاون بجاون دی جیویں فرمایا پیغمبر علیہ السلام نے کہ لا تبیعوا القینات ولا تشتروھن ولا

جھوٹھے حال تے نعرے مارن ایہہ نی سبہ شیطانی
جان صوفی کوئی نچّے ٹپے مومن کر و ہیان
غنا نفاق نوں پیدا کردا وچہ دلاں جیوں پانی
ذکر الٰہی پیدا کردا ایمان وچہ قلوب
ہور حدیث نبی فرمایا چلے قسم خدا
گمردو موٗ ہیاں اُسدیاں بہے دو شیطان آچڑکے د
واہ واصوفی آکھن جانے رقص سماع کریندے
اس مجلس نوں صوفی آکھن حسن تے رنگین
جانجان تیک انگشت ڈبر وچہ ہور سینے تے پیر
ہور حدیث نبی فرمایا سن مومن کن دہر
جیونکر زہر سپاندی ہووی نال منتر دی دوا
جیوں سپ دے ڈنگیا ہا ہو کردا زہر دا تلدی یار
سرود حکایتاں سوہنیاں ڈیاں عشق مجازی گل
رنگ جیوں جیوں گلاں محبوباں دیاں آون اندر گوش
ہور حاشیہ وچہ لکھیا ایہی مولوی عبدالحکیم
صفوان بیٹا امیہ کہندا اسیں حضرت کول
اوہ عمر بیٹا قرہ دا آہا جو آیا حضرت پاس
یا نبی جی میرے اوتے رب لکھی بد بختی
مگر جو دف ہاراں تے گاواں ہے رزق ہتہ آوے
محض غنا سرود کریساں سخن نہ ہوں نہ کوئی
اذن دیساں وچہ اس کم دی ناہیں کجھ بھلیائی

بلکہ حضرت صاحب کہیا یا درکہیں اے جانی
ڈبر اُسدے وچہ انگل دیندا اُسوقت شیطان
کل انگوریاں پیدا کردا قول رسولؐ پچھانی
جیوں زرعتاں پیدا کردا پانی اے محبوب
بلند آواز نہ کوئی کردا ہرگز نال غنا
نال دو پیراں سینہ اوسدا سچے گھیتے چہرے
ہک شیطان ڈبر وچہ انگل سینہ دو چہر ڑیندے
اپر ستھیں نسنا لازم حنفی قول یقین
تانگ چپ نہ کر دی احمق نال خدا دے ویر
غنا زنا دا منتر ایہی کہاں مثال بیدر
انیویں نال سرود سنن دے چڑے زنا فرو
اتویں سرود سنن جد فاسق شہوت زور شمار
بیان کرن خط خال کسی دا ایہ مثال نہ بھل
اتھے حب زنا دی دل وہی ماریا جاوے ہوش
بیضاوی تفسیر کو اوتے سنتوں بابر فہیم
بیٹھے آہے مطرب آیا میٹھا قصہ پھول
اذن لین سرود دا جائز ہووی ہور نہ اس
روزی مینوں ہتہ نہ آوے بھکہ ننگ ہین تے سختی
پس اذن حلال دیہو یا حضرت تا غم دور ہو
نا کو فحش زبانوں کہساں تا حضرت اکھیوے
نزد خدا رسول سجیدے جو اذن حرام کہیا ای

محمد دلپذیر

جہو ٹھا مین توں دشمن بڑا حضرت نے فرمایا
سبب حلال رزق دی بھتے زوری تدہ گل پایا

یعنی نیئن پران نروئے گویا صحت زبان
رزق حلال کما کے کھا توں چھوڑ کسب شیطان

معتبران کتابان وچوں ایہ حدیثان آیان
سبھ صحیح وچہ باب غنا دے حضرت نے فرمایان

غنا دی حرمت نال اتہاندی ثابت جان پیارے
ستتر مجتہد جو حنفی قائل حرمت سارے

چلپے صاحب مذہب والے کہن سرود حرام
وچہ کتابان کل علماوان ایہو قول تمام

اول وچہ قرآن مجید دے کیہا رب حرام
پھیر بہی صاحب فرمایا درعلما تمام

چھ آیات فراوں ثابت جنھاں وچہ بیان
مراد تمام مفسر اوہناں تہیں لین سرود عیان

تفسیر حسینی تے بیضاوی ہور درر منثور
مدارک زاہدی حنفی مذہب منتہی پرنور

جلالین تے تفسیر عباسی جیز محمد غزالی
معالم التنزیل دہوین توں کھیں وچہ خیالی

تفسیر وسیط محمد غزالی بغوی محی السنۃ
کرمانی بھی حرمت قائل حل کہے بھن تھنہ

واستفزز من استطعت منھم پہلی آیت پچھانی
والذین لا یشھدون الزور دوجی ایہ کر جانی

ومن الناس من یشتری لھو الحدیث تریجی ایہا کجہ
ونجیناہ من القریۃ التی چوتھی ایہ کر سمجہ

انتم لتاتون الرجال پنجویں آیت قرآن
افمن ھذا الحدیث تعجبون چھیویں ایہ بیان

ایہناں تیران تفسیران وچہ ایہا جان مراد
لہو لعب مزامیر سارے غنا سرود فساد

ہکی ہکی آیت نوں اوہناں بہناں ایہ فرمایا
سرگذشت حکایتاں قصے بعض مکانی آیا

سنن قرآن حلال ہے تے سنن سرود حرام
ایہ وچہ قصے بہتے لکھیا مسئلہ تم تمام

ولی قصوری مرشد میرے غلام محی الدین
رسالے وچہ سرود دے کیتا ایہ بیان تعین

ہر دم پڑھو صلوٰۃ نبی تے روز حشر دا ضامن
شفاعت کاران کل پیغمبر پھڑ سن اوہدا دامن

باب دربیان احکام قسم گوید

کوئی جاوی قسم خدا دی ناکر سان اوہ کارا
جان کری یا بھل بھلاوی پھر دی کفارت یارا

باجھوں اسم خدا دے یا رو قسم نہ ہوسی ہول
کفارت اتھے پوسی نا ہین بے شک اوہ گنہ گار
غموس دا نے گذرے اوتے جانکے بولے کوڑ
جے ظن اوسدے وچ حق سچ آہا ایہ کم خلاف
غموس لغو مستقبل اُنّے ایہ ترے قسم قسمان
کو ذاتی نام اللہ دا چوتھی قسم صفاتیاں کھاوے
اتھے کفارت پکی ہوسی بھنے سوگند پیا
مثلاً قسم قدرت ربدی یا عزّت وڈیائی
سوگند کھاوے کو غضب خدا دی یا کو قہر عذاب
اتھے حانث ہوسی نا ہین جے بھنے سوگند
کو کسے مکی تہیں قسم چاہئے پر نام خدا نہ گھنے
سوگند کھاوے کو اس جہ دی جگران اوہ کار
یا قہر خدا یا لعنت ربدی یا ہین ایہ غضب
سوگند کھاوے جبس کمی دی ناو بخے اوس راہ
مگر سوگند گناہ دے کم تے جے کھاوے کو یار
مثال سوگند نماز نہ پڑھ سی یا ماپیو نال کلام
اتھیں پچھے بھرے کفارت کرے آزاد غلام
ایہ پر لا بد کپڑے اندر جے اکثر بدن کجیوے
انھاں تریں کماں دے اندر حانث ہے مختار
جو وقت ادا دے حانث عاجز نا کی ہووے ڈول
جے پیش کفارت غنی ہووے یا پچھوں تہ غنی

تورشے نام قرآن کعبے دا یا نام پاک رسول
جیونکر وچہ غموس قسم دے لئے ہٹکی نار
اوہ ہوئی نہ ہوئی کم دا خلاف کرے موتہ وچ ہوٹ
اتھے فسق مجبور نہ کوئی لغو امید معاف
مستقبل وچہ بھنے تا حانث ایہ شرع دیاں رسمان
جیوں رحمٰن رحیم کہے یا حق غفور کہاوے
اینویں وچہ صفاتاں ربدے جتھے عرف ہو گیا
یا کبر جلالیت آکھے تا سوگند پے گیائی
یا رضا خدا یا رحم علم دی ایہ عرفاً بجسا
انھاں صفتاں نال عرف وچہ نا ہین قسم پسند
مختصر وچہ پوس کفارت جیکر اوسنوں بھنے
تا ہین زانی یا شارب خمر دے یا وجان خوار
اتھے قسم کفارت نا کو جے اوہ کرے سبب
کرے حفاظت اوس کمی دی کہیا آپ الاہ
سر پر تجھنے اوس قسم نوں نا ہووے بدکار
ناکر سان نا پڑھسان کھسان بہنے سبہ تمام
یا دہاں نوں کپڑے دیوے یا دینہ اتطعام
اقل کجے تا توب جائز اتھیں وانہ تھیوے
آزاد غلام کرے یا کپڑے یا روٹی دوبار
پے درپے ترے روزے رکھے ہت تو ہی قطع
تا بھی اوسنوں ترے روزے کافی پک کر منی

حانث ہوکے بھرے کفارت اول نہین وا
سوگند کھاوے کو وچہ کفر دے بھنی وچہ اسلام
کو قسم کھاوے نا داخل ہوسان بیت گھری کن میں
بیعہ کنیس و ہرم سالان شوالے دیوی وار
گھر اہنا نون کوئی نہ کہندا اہین معبد خانے
کو قسم کھاوے مین گل نہ کرسان وتہ جا پڑہی قران
وچہ نماز پڑہے یا باہر ایہ مساوی بجہ
کو قسم کھاوے جے خبر نہ کھاسان کھاوے روٹی جوار
کو قسم کھاوے مین نیر نہ پاسان پائی مندری جانی نیز
کو قسم فلانے نال نبولان ستیان جا بولاوے
کو وینہ دی روٹی کو لوحالف یا کورات سحر
دہمیون تھی ڈہلدیان تیکن سارا وقت غذا
اتہین بھی صبح صادق دی تیکن وقت سحور
کو قسم کھاوے مین رن مریسان وت اُس دا گل گھٹے
سوگند کھاوے کو اس گھری تہین نا مین باہر نکلیان
امر کرے تا بھری کفارت امری باجہ خلاصی
جو آکھے مین اس گھر بیچ وڑسان ناہین ہول
کو قسم کھاوے مین لون کھاسان حانث کیہڑ نیال
ایہو مین جا تو حکم نمک دا حکم نمکنے دا ہور
جیکو آکھے قسم خدا دی نا کرسان اوہ کم
جہڑا آکھے سوگند مینون اوہ کم کران ضرور

مگر کفارت وچہ ظہارے اول کرے ادا
تا بہی آدہون نہین کفارت رکھو یاد تمام۔
اتہین پچھے داخل کعبے بیعہ کنیس بیت
اہنان مکانان دے وچہ وڑیان قسم نہ بھجے پیارے
مسلمانان تے کفار اندرے ہدایہ ویکھ جوانے
یا تکبیران یا تسبیحان ناہین کجہ زیان۔
گلان کردا کوئی نہ کہسی پڑہدا آکہن سنجہ
جس شہر بیچ رسم نہ چولان او تھی نا کجہ ہول
چاندی وچہ کفارت ناہین سونے وچہ بے جانہ
بیدا ہووے تا حانث ہوسی بے کفارۃ جاوے
جس حد تیکن کھا دہیان حانث دسان مین خبر
بعذر والون ادہی راتین تیکن وقت عشاء
مختصر وچہ نہین وقتین کھا دہیان حنث ضرور
یا چک مارے یا گُت پٹے اوہ کفار تون جہے
کفارت بدلے حیلہ کتیس کڈہیا بھایان بھینان
نوڑ ہو یہ اضحی یا دیہک کڈہن تا بھی بے وسوا سی
اقسام حکم مانند ہیلی دی اتہین تا تون بھول۔
جو لاون رنگ لقمہ چاڑے کھا دہیا حانث بھل
جوین کباب یا وڑا پکوڑا۔ کھاوے حنث نہ ہوئے
ساری عمران تارک ہووے تا ہوسی بے غم
واقع ہمواری تے کیتیان دور قصور

ایہ مسائل سوگند والی جتنے آکھ سنائی ‏— سارے مختصرے وچوں میں اسد یوجہ پائی
ہر دم پڑھو صلوٰۃ نبی تے سوہنی صوتہ حزینی ‏— شالہ مدکی رب چاویکھائے روضہ جیس مدینے

باب در بیان احکام ذبح وشکار گوید

مکان وجدی گہنڈی تلے لبی تیسکن سارا ‏— گہنڈی اوتے جائز ناہیں بعضیاں دا انکارا
غنی لگھدیوا اوسنوں کھاوے ناہیں کوئی ‏— مسکیناں فقراواں اوتے کھاون روا ہوئی
عروق ذبحدی چار کہیاتی کہنا جنہاں ضروری ‏— مری حلقوم ودجاں دو باقی لکھیا وچ قدوری
مری تے حلقوم دو متصل پاسیاں تے ودجان ‏— جے ترک کیتو ہک ثابت تا بھی حل فرمان
مری وچوں روٹی پانی ساہ دا راہ حلقوم ‏— ابوالمکارم مختصر دی شرح وچوں معلوم
بسم اللہ پڑھ ذبح کریئی تا مذبوح حلال ‏— جے دلتہیں قاصد موہوں بھلی تا بھی حل سنبھال
اختیار اندر ایہ رگاں وڈھو پر جے ہتھ نہ آوے ‏— جیویں بھار وڈل کھوہ ڈھہا یا وحشی ہو جاوے
بسم اللہ پڑھ چھری چلا ہو یا تلوار یا تیر ‏— جتھے پھٹ اوتھائیں کافی مختصر تہیں گیر
مستحب ہو نہ قبلے کرنا وضو نے چھری تر کھی ‏— پیش ذبح کرتر بہاں کماں وچ کتاباں سکھی
تیز چھریدا موجب ایہا سوکھی نکلے جان ‏— رگاں سبھ فی الفور کٹیون ناتکلیف حیوان

اِذَا ذَكَّيْتُمُوا شَاةً كُلُوهَا ‏— سِوَى سَبْعٍ فَفِيهِنَّ الْوَبَالُ
فَفَاءٌ ثُمَّ خَاءٌ ثُمَّ غَيْنٌ ‏— وَدَالٌ ثُمَّ مِيمَانِ وَذَالٌ

یعنے ذبح کرو جاں بکری کھاو یار تمام ‏— مگر ست چیزاں مول نہ کھاؤ تجھ مکروہ حرام
ف تہیں فرج مراد پچھانو خ تہیں جانو خائے ‏— غ تہیں جاں غدوداں کلی نیڑی کوئی نکھائے
دالوں دم مسفوح وسندے خون جو کٹھیاں آوے ‏— میم پہلے تہیں جاں مرارہ ہندی پتہ کھاوے
میم دوجے تہیں جاں مثانہ ہندی وچہ مترا کا ‏— ذالوں ذکر نہ وتساں ہندی ہوکے بین شبر ماکا
مستحب ہے نحر اوٹھاندی ذبح کرن مکروہ ‏— عکس کری وچہ گاؤ بہار و مختصہ تہیں دہروہ

شیعنے ڈہون وچ ادھاندی معنی نخع بچھانی
نخع سلخ ہہی جان کراہت جیونکر نام فلانے
نخع سلخ دے معنے شرح وقایہ تہین ایہ گڈ ہی
سلخ دے معنے ٹھنڈا ہونوں اگے جسم جا چھلے
جے اسم اللہ تے عطف لیاوے غیر تاجان حرام
مسلم تے کتابی کافر جیوین یہود نصارے
جیکر گنگا ذبح کریئی یا اقلف ناختنہ
جو شے ترکھی خون وہائے نونہ ہڈی دند نکر ڈی
جیکر نونہ انگل تے ہووے یا موہین وچہ دند
کوکر بسم اللہ چھری ٹکائے اونوں آوی ہونہ
جے دوجی بسم اللہ پڑہی تا مذبوح حلال
کوکر بسم اللہ چھری ٹکائی اوہ کھڈ ہورچا رکھے
یا کوئی بسم اللہ پڑھکے آکھے انگ چھد ہیائے
ذبح کرے کو بکری تا ایہن ہلے یارت آوی
احد الامرین دی لوڑ نہ کوئی جو یقین جیاتی
بسم اللہ پڑھ ذبح کرو تا کھاؤ رب فرمایا
مکڑی تے اقسام مچھی دے باجہ زکوۃ حلال
ہک مچھی جو نا نوطافی اوہ بیٹے او تانی تردی
کسے مچھی موئی بخاریون لدہی سر بانی دم باہر
جو پرندہ پنجہ مارے یا چوپایا دند
شینہ بگھیاڑ تے گدڑ لوڑ کھڈ اون دسکے سار

سبب ہکھڑہ ناڑین دا ادتھے وچہ ابوالمکارم جانے
جوڑے اسم اللہ دی اوتے عطف داحرف نہ آئے
اڑیا تند اہک نہ چھیڑی سخت ذبح گل وڈہی
ایہ فعل کراہت کھاون کو اون لوک ہوان بہیدے
جیون مذبوح مجوسی وثنے مرتد محرم عام
زن دیوانہ لڑکا عاقل کوہے کھا سر دارا
یا کتابی توڑے حربی حل ہیا کل متنان
ذبح رواجیون نال چھری دیکھ قدوری گڑی
ہن چڑہی ٹھیرا ذبح کرے تا کھاون ناپسند
اوس رگاندے کپنے اوتے بہت چلایا زور
قوت پہلو دی تھوڑی آہی اوستے حکم نہ ہال
یا کوئی بسم اللہ پڑھکے گھٹ لقمہ تہین چکھے
وت نہ پڑہے تا عالمان کولون تہجکو ایہ لکھوایا
کنز دقائق والا صاحب کھاون حل فرماوے
نلکے تا لہو چلے لوڑ حیاتی کاتی
بسم اللہ باجھون جت بھت مرسی حکم حرام ادا
مچھی باجھون جیوان دریا سبھ حرام بہال
اوہ حرام بچیانی بھائی نال آفتہ ی مردی
ایہ حرام جے عکس ہووے تا جان حلال تو ظاہر
چرغ باز تے شاہین شکرے جانو ناپسند
کھوتا خچر ڈہینگ حرام جو کھائے فقط مردار

دعا مجوسی آتش پرست نوں آکھندے ہین اتے وثنی بت پرست نوں ۱۲ منہ قولہ کتابی الخ کتابی کہندے ہیو اہل کتاب نوں جیوین یہود اتے

کتے شکرے باز شاہین تیلین کرن جو شکار حلال
تریواری جد کتا مارکے ڈیوے چھوڑ شکار
ہالک وچ کچا ئے تائین جیکر سمجھے بار
دوجی شرط پچھان تہاں نوں کر بسم اللہ چھوڑ
جیہڑے تعلیم دے سگ کھاوے جا تریوار
جو طلب لکدی باز نہ جاندے ایہہ بھی جاہل ہویا
پھیر سکھاؤ دوہان تائین جیوں دسی ترتیب
باز چرغ جو آپ کھاوی تا تاہین کجھ زیان
جیکر کتا چھوڑیا دوہان مسلم کافر رل
کو تر بٹیرے تیر چلائے بھی بسم اللہ شرط
کتا باز یا تیر و گائے ڈھوڈے جاچ بعود
جیکر تیر چلا کے بیٹھا طلب نہ کرے شکارے
کو تیر مارے شکار نوں جا کر وچ ستے وچ پانی
دو ضربان ہن کھا کے مویا کہڑی نال ہلاک
ایہہ حرام تے پہلی واری جو زمین تے ڈٹے
کوئی تیر مارے شکار دے تائین کوئی لنگ جل
جو بھواری بسم اللہ موہون ٹہر کی تیر چلاوان
کو بھواری بسم اللہ پڑھ کے دوہیار و کوہے
کتنیاں چیزاں کہوں حلال کتنیاں جان حرام

سکھے ہوئے جیکر ہوون نہیں تا حرمت بحال
او سدیناں شکار نوں تا ریو کر ہو لکھ ہزار
بھی سدیاں آئے دوڑ کے شرط تعلیم ایہناں
ہر اسیاہ جد پھد نہیں کھاؤ کتے مولی ہوئے
جہل ظاہر سگ دا ہویا روا نہ جان شکار
کتے جاہل اگوں سہدا صید جانوں جیوں مویا
تریواری تہیں اگے توڑی چھوڑی مست حبیب
شرح وقایہ دیوچ لکھیا موہن کر و دھیان
جو شکار کریں دیئیں کھاون جان جو شلل
مویا پھٹیا حل ج بچھیا نوانیوین حکم نہ برت
زندہ پائے ذبح فریضہ ہویا حل مقصود
اتہہین بچھ مویا الدہیں کنز حرام بکارے
یا پہاڑ یا کوٹھے اوتے دتہ زمین تے جاتی
اتھے شک پچھان توں کھاونا اوہ ناپاک
مویا جان حلال عزیزا کھاونوں نا کوئی ہٹے
باقی کھاون حلال کنز وچ اوہ انج کھاون خطا
جتنیاں نوں جا لگے پھٹے سبہ حلال ہو جان
شرح وقایہ دیوچ لکھیا اوسنوں کوئی نہ چھیڑے
کنز اندر تے مختصر وچ شکار حلال تمام

ہر دم پڑھو صلوٰۃ نبی تے حمد ہزار ہزاران
جبرا سان گنہگاراں تائین ایہہ دسیان گل کاران

باب در بیان مسائل گوناگون یہ

ہن باب بیان کران ہین تشتی رنگو رنگ مسائل
لباس نظر وچ اکل شر بدی ہور بھی جو توفیق
باجھ انگشتری سونا رو یا ریشم کل حرام
سونیدی انگشتری پاونی مرداں جاں ہن حرام
ایپر مفتی قاضی حاکم باجھوں تے کسے ہی اوڑ لئے
ہور قواعد مندری ندا ایہ سب کھین یاد
تھیوے دے کو وچ ٹھو کائے ہک سونید اکل
مندری لوہے پتل قلعی مرد نسا نہ پاون
لوہے پتل کجھ قلعی دے ہور بلور عقیق
بھانڈے پتل ترامے سندے وچ رموز کراہت
اوہ کوئی جو بھانڈے گھڑدے بکری کل سفال
جسدا کپڑا لگا ہووے اوسدا دین بھی نکا
پر لکڑ دا موٹا بچا لازم نصف پلی تک ہووے
جس کپڑے دا پیٹا سوتر تانا ریشم سارا
اوس کپڑے دا کرنا جائز چاہے مرد ہنڈاوے
اس حکم تھین معلم ہویا کنی ڈورا ہچی
افضل اہی چٹا باناں وچ حدیثے آیا
جتنا نظر روا مرد انہوں مرداں اتے آئی
یعنے دھنی تلے گوڈیاں تیکن نظر حرام

جو گل درا کنہ ترک بعضدی مت کو ہووے سائل
دساں وچ اس باب رنگیلی ہوون خوش رفیق
مرداں تائیں وچ کنڑ دے عورتاں جل تمام
روپے دی ہک مندری مرداں ایہ حلال تمام
ہور پائے تا وچ رموزی احمق جان بڈولا
ہک تھیوا تے گھٹ مثقالوں عورتاں و اگ وفسا
یا تلوار دی مٹھ سونیدی جائز جنیدا دل
سونے روپے دیاں بھانڈیاں اندر نا پیوں نا کھاون
کھوں پیوں دے بھانڈے کرنے جائز جان رفیق
ہور حدیث رموزی اندر خاکدی افضل رحمت
زیارت اسدے کرن ملائک وچ حدیث سمھال
وچ حدیث شریفے آیا ناکر دلنوں بھکا
جہڑا مرد گٹے کجے اوہ قیامت رووے
یا نانان پیٹا رلیا ملیا ایپر ریشم پیارا
ہور دربائی قدر چپے دا جامے اوپر لوڑے
چار انگشتاں جائز ایہی صوفی جیکر ہٹی
سنت مستحب سیاوا نیلا ڈھونڈ رموزوں پایا
اوہا قدر عورتاں وکھین ہکدو ٹیدا بھائی
ہور بیگانی مردے ولوں نظر حلال تمام

پیٹ پاسے تے زکل پٹان باجھ محارم ولو
اینویں باندی غیر دی ولوں اتنا نظر روا
اجنبی تے مالکہ ولوں نظر روا مونہہ ہتھاں
ایپر اندر راس تکن دے شہوت تھیں آرام
مگر ضرورت جیکر ہووے شہوت نظر روا
ایہ پنج مکان تاباب نظر دے مختصر وچہ آ
قدر ضرورت تکنا جائز جس جا ہووے درد
خصّی خنثے ترے بجا عنّی جو تھا بھی مجبوب[1]
انھاں شہوت قلبی ہووے توڑے لِساکیر
مونہ چُمے کو مرد مرد دا یا گلوندڑی پاء
خرید کرے کو گولی تائیں لازم استبراء
جیکر باندی چھوٹی ہووے یا بڈھی یا سڑہ
کسے باندی نال نکاح پڑھایا اوتھے انزال
جے منکوحہ حُرّہ ہووے حکم او سیدا من
مکروہ ہے جھاڑا ویچنا یا روگوہے بیع روا
خالص گوہا بکے روڑی لوں بکون کراہت
گوہے نوں اکٹھا کردے وچہ زمین واہی وان
چھوڑی دی سٹے چھنے جھڑی مالک چھوڑ کر
کو درم پیسے یا کوڈیاں سٹ ڈولی تے دینہ شادی
یا کسے کپڑے اوتے ڈھہی اوہ جا گھتے
چھ پا باندا خصّی کرنا شرع نہ ہے روا

نظر کرن تاجائز مرداں اہ شرعد املو
ایہ مختصر وقاےئ اندر ویکھو یار ہر جبر
اختلاف پیراندے پٹھ وچہ ناپا ڈیاں تہاں
جیکر ہووے ویکھن جائز شہوت نال حرام
دوا مرید نکاح خریدن شاہدی ہور قضا
جا آزار طبیب نوں ویکھن جائز گیرے فرما
باقی حبسہ کجن فریضہ زن ہووے یا مرد
نرمرداں دا حکم انھانوں ستر کرن محبوب
وساہ نہ کیجے فعل وامت شیطان کرے دلیر
کپڑے باجھوں مختصر وچہ ایہ مکروہ بھراء
دخول دواعی سب حرام جو تک حیض نہ آء
حیض دا بدلہ ہک مہینہ مختصر تھیں کڈھ
اُس ہولے کو لوں جے وچہ آکھے تا فرج وچہ ڈال
اوتھے کرین انزال عزل جتھے چاہے رن
ہور استعمال مخلوط دے جائز مختصر وچہ آ
جو بکریاں وچہ چالاے ناہیں کجھ قباحت
اوہ کلّر پاون وچہ زرعتاں اوہ لا باس بھائی
ابو المکارم دیوچہ جائز زمین یتیماں توڑے
مالک اوسدا چادر والا کیتی جس امادی
مختصر وچہ مالک اوسدا اوہا ہور نہ گٹے
مرداں تائیں خصّی کرنا ایہ مکروہ خطار

قول کافر دا منیاں جاوے وچہ حلال حرام
جیونکر کسے فاسق کہیا پاک پلید ایہ پانی
کوئی لے اجارہ مشاطہ نون سر گندا ای زنانی
جے تحفہ موجب اجیہ شرطے دیوے جا ر گوندی
کوئی گھوڑی اوتے گھوڑا گھتے اجرت لئی دخول
کو بعض آٹے دا وچون ڈیکے دانے جا پیہائے
یا آکھے ایہ باغ پوا تون تیرا اٹھوان حصہ
ایہ مثنان اندر ترائے شرطان ہکیاں جان حرام
جی عقد دے ویلے وچون آکھے آکھے دلیاں کجہ
وت نوڑ ہو دیوے اوسے آٹے کپڑے اوسے میوہ
اشباہ نظائر اندر لکھیا کوئی کپڑ بدا تر دھا
مشائخ بخاری تے ابو اللیث ہور بھی کہتے ہین
نزد حنفیہ جائز ناہین ایہ عقد مزارعت
صاحبین دے قول تے جائز فتوے استے آیا
ایہ زراعت تون کہین یا لین گوڈین کہو دا ہین
یا ایہ باغ جو سنگتا شریا ویران پیا او جاڑ
اول شکل مزارعت دی دوجی ہے مساقات
مثلاً اتنی مدت کسیدا راہک ہے جے کو
زید عمر کہیا ایو الی کہیتی ہین فقط ہے زید
جیکر زمین تے ہو عمر دا واند عمل سب زید
جیکر ہو فقط زیدے دا باقی ترائے عمر
فاسق دا وچہ دیندار دے کر یور د تمام
دونوین قول نہ منی بھائی اپنا فکر بھیائی
اجرت حل نہ مشاطہ نون وچہ رموز چھپائی
اوہ نیائی لیے خوش ہوکے گھر نہ جاوے روندی
ایہ حرام گھوڑے والیون اندر شرع رسول
یا ثلث نصف کپڑا وچون دے تانی اندوائے
جو لتھا اس باغدا میوہ سارا سنتو قصہ
ہدایہ وقایہ کنز قدوری ہور مختصر تمام
محنت تیری جان کم ہویا وچہ رموز سمجہ
ہین یا جہ فساد دون جائز ایہی خوش اجیر ہو لیوے
یا نصف دناوے وچون ڈیکے تانی لئی ادنا،
عرف کاران ایہ عقد نصف دے جائز کل فرمین
ایہون عقد مساقات دے یاد رکھین ایت
تعامل نے محتاجے لوکان دیکھو شرح وقایہ
اٹھوان نادان چھیوان نوان بھاجیو بدا ہین
یا ال پوائے راکھی کر تون دیہ جو فیر دون دا
اہین جائین نزد حنیفہ اجر مثل اثبات
وئیر روپئے محنت اوسدی اوہا اوس کہو
عمل بہیئے دا تخم عمر دے ایہ بھی جائز قید
ایہ ترائے جائز باقی باطل جو صورت قید
نہ میں ڈنگہے گندن وادا ہین ایہ نہ رد و اسمر

بیان مسائل کار گزاروں

اینویں جیکر وانہ بکر دے باقی تری نے زید
جیکر زمین تے کم ہکیدا دوجے ڈنگر لے۔
نبی کریمدیاں پھیریاں ٹرہنیاں جان عزیز اوضر
محمد ﷺ پتر عبداللہ دا عبد المطلب دادا
عبد مناف قریشی تائین ہاشم دا پیو جان
ایہ چارے پھیریاں دادکیاں حضرت نانکیاں بھی گنیہ
حضرت صاحب امنہ جایا اوسدا وہب پدر
زہرہ عبد مناف دا ایہی باپ بے شک
عبد مناف دوں نے بھائی دوہاں دا اس حال
دادکیاں ولوں ہاشم دا پیو چوتھی کرسی جان
عبد مناف پہلے دا پدر ہے قصی بھر اوا
زہراتے قصی دا یار وایہی باپ کلاب
ایہ موجب کرسیاں ٹرہن فرضدا سنتوں نیک
چوتھی کرسی ہاشم دا پیو عبد مناف نہ کوئی
کسے سبب وچہ جبرائیل نوں بھیجیا رب غفار
جو بعثت محمد عبداللہ دے جد مطلب لبیا ئے
جان پہلی واری سینہ پاڑکے پیدا ہووں آیا
پڑدادکیاں بھی چوں اپریہنا اختلافی فرض
مجہول النسب نکوئی چاہے خاصہ نبی رسول
مین حد زنا شرابدی چوری تے دشنام
باجہ گواہاں جیوں دے نہیں زنا ثبوت

بیوکم کار ترسیجا زمین ایہ بھی روانہ قید
ایہ بھی مثل دو پھلیا ندی ہرگز نہین صحی
اوہ ہر مومن نوں جانئیاں سرتے وڈا قرض
ہاشم اوسدا باپ پچھانی رہین اسودہ سادا
عبد المناف اغلط پڑہیاں رضہ وچہ پچھان
تا دو طرفاں تھیں وچہ غلط دی کدین نیوسین بانے
عبد مناف باپ وہب دا دساں تھیں مخبر
روضۃ الاحباب وچہ اینویں لکھیا تک
ہک دادکیاں ہک نانکیاں جنوں رکھین سبہ سنبھال
نانکیاں دا اوں باپ وہب اتر یہجی ایہ پچھان
نانکیاں ولوں عبد مناف اوسدا نہرا باو
ایہ وچہ کتابے لکھیا تحریر روضۃ الاحباب
ترین کرسیاں تک وچہ عربدی جھوں نام اتس ترتیب
معرفت نبیدی جبرائیل نوں انت کھبت حاصل ہوئے
طرف محمد مصطفےٰ دی بعثت ہویالا چار
ہاشم ترتجی پیٹری بھتی پڑدادے سن پائے
ایہ باعث یا دوجا کوئی تارب انج سمجھایا
اج زمانے ایپر ابتدا وچہ وڈا قرض
جھڑا مومن ہا دینہ کرسی کد تھیوے مقبول
ایہ بیان مین جا نکے چھوڑیا سبہ تمام
جیوں حشر میدانی وچہ سر محیط وکیہن تا مضبوط

مولوی محمد دلپذیر عفی اللہ عنہ

حدود بیان کریندیاں آیا دسے لتے شرم
ڈِٹھم فضل ستار دا ایڈا او سد اکرم

جیکر شاہد دو ترے ویکھن پورے ناہیں چار
تا اٹھی اسی ہر شاہد نوں مارے دُرے سن یار

ایہ محض نشانی فضل دی تاہیں نام ستار
کجن والا عاصیاں اوہ حلیم غفار

ہور نشانی جان فضل دی ناہ ہے اوہ وطی
خالی شبہوں ملک تہیں زن دی فرج کری

کو زن بیگانی نال شبہ دے جانے ایہ زن میری
یا کنیزک پتر پیو دی ضربے نال دلیری

اتھے بھی حد ساقط ایہی ایہ بھی فضل نشانی
ایتھوں چلنہ مار یا جاوے دُبری کم شیطانی

یا زنا کو وچہ حرب دے کرے یا زمیں بغا تہ
یا وچہ لشکر باغیاں کیتوس حد ساقط اثبات

ہور نشانی جان فضل دی قاضی کرے سوال
شاہداں تہیں زنا دا پچھے سبھ احوال

کی ہے شکل زنا دی کیندے نال کیتوس
کتھے ہے وچہ مکان دے کیتوس ہے افسوس

جو کجھ قاضی پچھیا جے شاہد کرن بیان
فیر عدالت شاہداں سندی قاضی کرے دھیان

ایہ بھی جان علامت فضلی کیوں ثبوت زنا
چار گواہ ہر چار پاکیزہ زانی تدفناہ

ہور نشانی جان فضل دی جو زانی آپ دسیئی
تا چار واری وچہ چار مجالس قاضی دے کریئی

ہور واری جے زانی آکھے کیتا میں زنا
قاضی آکھے شاید کیتی بوسہ متھہ لگا

مستحب ہے قاضی تائیں اٹکل پیا سکھاوے
شاید زانی پرت کھلووے حد ساقط ہو جاوے

جے حدوں اگے پرت کھلووے یا کجھ دُرے جھل
کل حد یا باقی ساقط ایہ بھی جان فضل

انہاں نوں وچہ تمام جائیں دی ساقط حد ضرور
پر مخفی ظاہر ربوں معلم ناہو توں مغرور

حد تعزیر تے رجم داکی میں کراں بیان
آپنیاں عیباں ویکھکے ہوئیس بہت حیران

ہن وکالہ تے کفالہ دساں ہور حوالہ
ہور حجر اقرار بھی دساں جتھا ہے سکھالا

وکیل کرے کو کسے تائیں اندر بیع شرا
قلیل کثیر توں نزد حنیفہ اسدی بیع روا

جو وکیل خریدن اندر تا ایہ جان منیر
مثل قیمت دے نال خریدے یا وت غبن یسیر

جو وکیل مطلق ایہی تا ایہ جانی قول
جیکر اوسنوں کرے مقید تا ایہ روا نہ ڈول

مطلق دی تمثیل دساواں جیونکر آکھے کوئی
ایہ بکری وچ یا گانو لیا توں جیونکر ڈھب ہوئی

ناہیں سستی جیونکر وچیں گانوں کڈھ ضرور
اینہیں جیکر گانو لیویں تاں بھی ہیں منظور

وکیل مقید دی ایہ صورت کہندا کوئی دانا
کنک لیا یا گڑ گھیو سوترا ایہہ جے بھا اِت بہا

مثلاً گندم پنج پایاں تے گھیو سوتر سیر
اس بھا ہتھ لگے تاں لینا نہیں تاں کرنے دیر

جتھے اکراہ تے کیتا جاوے جیکر شے وچ عیب
موکل نوں کجھ آکھے ناہیں مسئلہ ہے لاریب

باطل جان وکالت تائیں جیکر ہک مرجاوے
یا دیوانہ مطبق ہویا ہوش نہ ہک ماہ آوے

یا لاحق ہو یا دار حرب جے ہووے اوہ مرتد
اہیں عذریں جے شرع گئی وکالت جلد

موکل تائیں جائز ایہی کرنا اوہ بے طرف
توڑے اس وکیلے کولوں کوئی بدنہ حرف

سنسنتوں حکم کفالت شد اکرنی ایہ ضمانت
دو قسم نے وچ کفالت دساں باجھ خیانت

کو ضامن ہویا ایہ کیدا اکھیوس میں ہر دیہاں
جو تدہ لہنا زیدے کولوں میں تیرے ہتھ پہنچاں

جتھے وقت ضمانت والی صورت بنی بھرا
وت دوہاں کولوں لہنے والے تائیں طلب روا

ان شاء الطالب لاصیل وان شاء طالب الکفیل وچہ قدوری آیا
ڈوہاں کولوں منگنا جائز جیس جا حق مکایا

جیکر ضامن باہاں دا کوئی ہووے مسلمان
اوسنوں لازم ات بہت بولن سنتوں اہل ایمان

جیویں کفلت بنفسہ آکھے یا بدن جسہ یا اوہ
یا سر گردن ضامن آکھے تاں بھی اوسنوں پھڑ

جیکر آکھے میں ضامن تہاں پیراں دا یا باہاں
اوہ کفیل نہ ہوسی بھائی انہیں لفظیں کہاں

مکفول بہ نوں حاضر کرنا لازم اوپر کفیل
مکفول لہ طلب کرے جس ویلے مسئلہ ہے بے قیل

جیکر وقت معین ناہے تاں ایہ حکم ہوئی
تعیین وقت تاں اوسے ویلے حاضر کریو سوئی

جس شہر بازار بستی سوہنے جتھے اوہ نیوے
یا تقدیر اللہ دی ہویا کفیل خلاصی تھیوے

جا اوہ حاضر کرے نہ دیوے یا وچ جنگل باگا
تاں بیزار نہ ہوسی ضامن وت نیویس بار

حوالہ کیتا منوی تائیں کسی تھیں لہنا
تے ہور کیہڑا دینا ہووے اوسنوں اوہ چا کھنا

ف۱ دیوانہ مطبق اوہ ہے جنہوں نہ ہوش آوے کسے ہک مہینے ۱۲
ف۲ یعنی جا وڑنا اوسی ہتھی ذرہ بھر خیانت نہیں ہووے ۱۲
ف۳ یعنی پختہ ہو جاندی کہ ضمانت نال انہاں نقصان دسے ۱۲
ف۴ مکفول بہ

مسائل کفالت بدنی

اوہ جیہڑی ہے ضمانت بدنی دی ضمانت تفصیل جاوے اپنے تعلق
اوہ شخص جیہڑا ضامن ہویا ہے
مکفول لہ اوہ شخص جس دے واسطے ضمانت کیتی گئی ہے ۱۲
مکفول بہ معاوضہ دینا بر

کفالہ تے حوالہ دونوین ہین نزد یک کرن در یک
زید کہیا عمر دے تا ئین جو فیہ تینین تینین قرض
کفالہ اندر لینے والہ جستون چاہے منگے
مثلاً زید عمر دے کولون لینے مبلغ دہ
ایجاب قبول حوالہ اندر شرعاً ہووے درست
اقرار کری جے عاقل بالغ تریچی شرط اصیل
مثلاً آکھے پنجدہ پندران زید عمر دے تائین
جے اقرار کرے مجہول تا بیان اوس قرض
جے مجہول بیان کریسی مثلاً مبلغ دہ
اکھے سچا نال قسم دے کر و مقر دیتا ہئین
درسون[1] گہٹ نہ سچا کیتا جاوے اوہ مقر
جے اقرار کرنیدیان آکھے تیرا مال عظیم
جیکر کہے دراہم مین نے یا کہے درم کثیر
جاتک تے دیوانہ تائین ترسچا بجہ غلام
بیع شرا جاتک دی جائز جیکر ہووس بیع شر
اینوین طلاق دیوانہ سندی واقع ناہین مول
جے ایہ کرن یان کسیدا لڑکا عبد دیوانہ
عقد انہاندی جائز اہی نال اجازۃ والی
کو ہدیہ تحفہ ہبہ انہان یوی اذن نہ شرط
جس کم اندر ضرر انہاند جیوین طلاق عتاق
نال اجازت والی جیکر اوستاد اندا کم

دوہان اندر فرق دساؤن اہیی بہت بارک
میری خالد دی ہتہ دیوین تہ نہ رکھیں غرض
حوالہ اندر اصیل بنیڑ را دستون منگدیان سنگے
خالد دے ہتہ دینے زید دے اُس دیکھیا یاراہ
بعد متوفی لینے والا اودستے ہووے تہ جست
جتنا منے دیونا لازم جے معلوم خلیل
ہر ترین تکلان اندر جتنا منے فرض دسائین
مثلاً آکھے مال یا مبلغ حاصل نا کجہ غرض
مقر لہ دعوی کرے زیادتی کی شرعدا راہ
جو مقر لہ دعوی زائد منکر اوہ دسائین
جے اقرار مال دتے میرا بیان کری گہٹ بہر
نصابون گھٹ نہ سچا کیتا جاوے یار فہیم
نزد حنیفہ دہ بہر دیوے سوہنی ایہ تقریر
تصرف انہاندا جائز ناہین ایہ محجور تمام
طلاق عتاق نہ واقع ہوسی اُس جاتک کر گوش
غلام دیوے جے نذر اپنی نون اسدی کو نہ بہول
ضمان مال ونہاندے اوتے ہوسی سمجہ جوانا
پیو دادا یا چاچا مولا سنتون نیک خصالی
جسو جیع نفع فقط اونہاندا اینوین حکم نہ پرت
توڑے نال اجازت والی ناہی یہ بیباک[2]
لڑکی دختران جا کرہین معلم رو انیغم

بیان مسائل گوناگون

[1] یعنے جیکر درسون گہٹ بیان کرے اتے وقت اقرار دے مطلق نال کہیا سی اوسنے تا نہ سچا کیتا جاسی ۔
[2] قولہ بے باک الخ بے باک تھین مراد ایہ ہے جو نہ طلاق ہوندی ہے اتے نہ آزاد ہوندا ہے لڑکے نابالغ تھین

جہاد جنازہ فرض کفایہ جیوین جواب سلام
ہکی دا ناؤں دائمی فرض ہکی دا عین فرض
عین فرض دے معنے سنتوں کرے ادا جی کو
جیوین نماز تے روزہ جانوں حج زکوٰۃ ایمان
دائمی فرض ہمیشہ جنہیں تے رہنا وچہ ایمان
جہاد جنازہ جے کنہاں کیتا جا ادا
باب جنازے دیوچہ دسیا جیکبہ حکم جنازے
جنگ کفاران فرض کفایہ ابتدا وچہ جانی
جیکر ترک کرہین تمامی جنگ تے کو نہ جاوے
جیوین جواب سلام تے نِجھ دانا کوئی سُن جھلے
مگر غلام تے لڑکا عورت انہان تے جا ماندا
جے مومن ہک ہزار دا قدر کافر دو ہزار
جی ایسا غلبہ خوف کفاران کرن ہجوم لڑائی
اذن مولے تے زوجدی با جہون نکلوزن غلام
جو ہتہیار کسے دے گھر وچہ ہر کوئی نال لیجاوے
جی غلبہ کرکے مومن آوِن اوپر شہر کفاران
اول دعوت کرو اونہانوں دین ایمان اسلام
تا اوہ ہوئے بھائی ساڈے سبھ کجھ وچہ امان
جیکر اوہ ایمان نہ آنن تا اوہ ذمی بنا ہو
اُٹھا لیہ درم غنی دے کولون جو یہ کجھ میانہ
ایہ ہر ورہے دی جیچی اہی لئی بادشاہ کفاران

نِجھ جواب بیت دنبان امر معروف تمام
ہر ہکیدا فرق دسا ون سنتون صاحب غرض
ہو ر مومن نوں اسدے کرنون فائدہ کجھ نہ ہو
کرن وچ الیدا فرض ادا ہو ر تارک چہ زیان
لم کفر تہین قول کفر تہین دائم ترک جہان
باقیدی جو مومن کلی ساقط فرض ہو جا
ہن جہاد والے جہہ مسئلے شرح وقایون سارے
جے غلبے با جہون بعضے جاون ہر دا ادا جہیاں
سارے مومن عاصی ہوسن حکم شرع فرماوے
یا جنازہ کسے نہ پڑہیا مار تنہاں نوں کہلے
ایہ غلبے با جہ نہ عاصی ہوسن شرح وقایہ کہندا
انہان تہین جو نسے مومن اوہ عاصی بدکار
جنگ کرنا ہن عین فریضہ ہر تے ہو گیا ای
انہاں بہج جا ماندہ لڑکا کرنے جنگ تمام
توڑے سوٹی عاصا لکڑی تیر کمان چلاوے
اول جنگ نہ کریو بھائی خبر دیہو سرداران
جیکر ایمان آندا اونہان سنتون حکم تمام
ذرہ خیانت روا نہ اونہان سمجھو اہل ایمان
ہر ہکی تے قدر موافق جزیہ جا ٹھہرا ہو
باران درہم فقیر جو کسبی لیتون شاہ جوانہ
عربی لڑکا مرتد عورت عبد نہ وچہ شماران

مکا تب بے جا ماندہ انھاں کسب کرے فقیر
جزیہ ساقط نال اسلامی ہوز نکر رنوت
دہرم سال تے دیوی وارہ بنن نہ دیوی شوالہ
جوان کیڑے ڈھموں غفر بیاڑن جاین کراہت
سپان شیہاں بیچ رحمت کرنی بیندایان اینتھم
ایپر سپ دے مارن اندر نبی صاحب فرمایا
جی توں جن مین ہٹ جا مین تہین جو اوہ گیا ہٹ
تو پرنے اصحاب ہکی نوں جنگ تہین حضرت گھلیا
مارن لگا عورت تائین بولی اوہ نیک بخت
اُس اصحاب نبیدے اندر وڑکے ماریا سپ
اُسدی سنو حقیقت ساری نبی صاحب فرمایا
اُکل شر بدیوچہ رعایت حکم شرع دے کریئے
اپنا شکم نوں مُڑ نہ کیجے موتہ تہین نکل آوے
یاراں کوں لوں گھٹ گراہیاں ہنی دم نوں کافی
پر حضرت صاحب نے فرمایا بھکہ ہے مغز عبادت
مگر جو سٹے سر دی پرنے اوہ بھکہ کو نہ چکھے
حلال طیب خدا فرمایا کھاؤ ترک حرام
ابتداء انتہا جس کم دا سارا ہووے ضونال
جیونکر مردی کیڑا اوتری پاہل اہیاں جان
ایہ حلال تے طیب دانے کرتے وی مزدوری
حلال طیب دے معنے کیتے اس وجہ علماوان

ہور مریض تے راہب کوں نوں جزیہ لگنہ گیر
تکر معنی خالی ہکدو رہیاں اجل موت
بادشاہ وچہ دار اسلامی اشعار اسلام دا جالم
ہر موذی نوں نہ ندہ چھوڑن قتل کیو وچہ قباحت
ڈنگن آیان ہر نوں مار و نا کجہ خوف نہ غم
تریواری جا کہے سپے نوں جو اوہ موہنہ آیا
بہتر ہو یا نا ہٹے تا سر وچہ مارو سٹ
گھر تہین باہر عورت ڈھیوس نال غصے دی جلیا
مین سپ تہین ڈردی باہر نکلی وڈی آفت سخت
اوہ سپ جن تے بھایاں سدیان اونہوں گھاٹا ب
اوّل مار رنوں مارو ناہین وچہ مشکوٰۃ تے آیا
کھاؤں پیوں رب فرمایا ایپر چھیٹ نہ مریں ہی
اپنا بھی گھٹائیے ناہین جان بھوکھے تہین مر جاوے
وچہ حدیث شریف دے آیا وہ بھی جان معافی
ہور کہیا سردار علماندا بھکہ نوں نبی سعادت
حضرت منگی پناہ اوس کوں لوں ہر نوں ہوے رکھے
حلال طیب دے معنے تینوں ساں ہم تمام
اُسدی محنت جان عزیزا طیب پاک حلال
تیناں بیڑا نام ضو دی دانے گھیا نوچہ چھپان
جی بیڑا تیناں لائے بیو ضو طیب وچہ قصوری
تے اہل تصوف ذکر الٰہی کردیاں کہن وساون

قولہ اسراف ... باب ... مسائل ... کون

قولہ تبرعۃ ۱۲ مولوی محمد صاحب ... عفا اللہ
سلوان کنتم ایاہ ... رزقنٰکم واشکروا ... امنوا کلوا من طیبٰت ... یاایھا الذین ... جمیع ... الشیطان انہ لکم عدو ... ولا تتبعوا خطوات

بیان مسائل گوناگون

دست بکار دل بایار خالی ساہ نہ کوئی
جیوں پولی تانی لیکے اول سکی چاسیندا
جو آخر والی برکی آمدیاں ہوسی طرف خیالی
ظاہر باطن ساڈا گندا نا وضو نا ذکر
حلال کھاونا تے قوت بندگی مطلق رازق رب
رزق مطلق دی سن معنے باجھ سبب پہچاوے
اٹھاراں ہزار یا بھی زیادہ روزی کھاون جنے جاں
عقل تمیز تے کسباں اوتے ناہیں کجھ مدار
جو مدار عقل تے ہوندی حیوان عقلوں خالی
جیکر روزی نال قوت دے کیڑیاں زور نہ زور
جیکر روزی نال چھرے دغا فریب کمائی
جو بہت پڑھے ہیچ گاون اُتے یار روزی بال سوال
میں کتنی جائیں جو ازنا یا ہتھ نہ لگا کہہ
باجھ دیوائے ربدے کدیں کسے نہ دتا کجھ
میںوں نال تجربے یہ تیقن دتا رب رحیم
رب ذات اپنی تے لازم کیتا رزق دینا ہر زندے
نال مدارج ہر کسیدے روزی دیوے آپ
جاں شکم تہیں باہر آیا مونہ وچہ دند نہ ول
جاں دند مونہ وچہ ظاہر ہوئے طعام غذا بنایا
جانجاں نیک ہوون لُچی ہر نوں مٹھا پیارا
اُسدی خاص توکل ربتے ناہیں کرے خاطر

جس کم اندر اول آخر اجرت طیب ہوئی
ذکر الٰہی وسیان کردیاں تیکن رہے کرینیدا
اُسدی محنت جان حلال پر طیب کولون خالی
بلکہ محنت نال جنابت دلوچ مندی فکر
ایہ تری فرض نے اکل شرب ہور لباس سبب.
وما من دابة فی الارض رب سچا فرماوے
سب غذا موافق ہر قوم دیوے باجھ تمیزاں
بیرے جیہے کسبوں نٹھے وتن لکھ ہزار
جو مدار اعضاواں اُتے سٹیاں بھکھ نرالی
تا بھکھیں مرے ساری خلقت وچوں ایہ تقر
تا پارسا تے بھولے بھالے بھکھیں مرو سارے
تا شرمناک تے گنگے ڈورے ہر تہیں عاجز بچار
خوب جہاں عتاب وعظ نصیحت سندے مالک لکھ
بہت مکانی جیب کر بٹھیاں ہٹھ بر وٹھی شجہ.
مونہ اڈیا تا کھیاں یوسن رکھیں یاد فہیم
بارہویں پارے ٹرہ آیت دا تہوں ہر پرسندے
تھوڑے بچے پیٹ ماؤدے اُسدا خون سبب
قدرت حقدی پستان اندر کیتا شیر نزول
میں قربان اُس ربدے کولوں جس ایہ نگہ وکھالے
ماپیو ہاں بھیں پھر تمامی جیتنا شیر سارا
ایہ دنا ڈرے یاد رکھیں تاکدیں ہووین شاطر

۱ہ قوله وما من دابة الخ یعنی نہیں کوئی چلنے والا جانور زمین وچ مگر اوپر اللہ دے ہے رزق اوس دا ۱۲ کوئی نہیں دینا کسے نوں کوئی چیز جیکر نہ دیوے اللہ تعالیٰ ۱۲ منہ رحم

۲ہ قوله بارہویں الخ یعنی فرمایا ہے [illegible]

شاطر جان چالاک وتیا ئیں جان ہووے ہوشیار
اکھیں نے ہن پردہ آیس عقل اپنی تے ٹروا
مردیاں تیک نہ سوکھا ہوندا جس توکل چھوڑے
طفل اوتے موقوف نہ جانوا یہ حقیقت ساری
منجی اوتے پیاں ہویاں جب کجھ حکم کریندے
نفس شیطان جو نال مرشد بیٹھے کر آرام
جد اُس ڈھیر یاں سبھے ڈہایاں رب والی ہے قائم
رکھ ہمیشہ توکل رب تے ہور امیداں ڈھاہ
غذا مخالف ہر ہک دا قوت وچہ مساوی
شینہہ نکھیاڑ پلنگاں گوشت سیمرغ چیل ہما تھی
ہکناں نوں رب موتی دیوے چگدی جوگ ہمیشاں
جت ہت ہکیا اونوں دیوے اج کجہ وٹیوے
ضعف توکل ہاریا اوسنوں مستقل نہ ہووے
توکل شرط ایمان دی ایہی رب سچے فرمایا
توکل والی رب دے رکھدا ہے تیں بہت پیارے
جیونکر نیکی فجری ویلے جھکھے تے درمانے
پرشکم تے رجے ہوئے راتیں آون سارے
جس توکل رب تے کیتی اوسنوں اللہ کافی
رب قدیر دی عادت ایہی جت ہت کوئی تور کر
جیونکر کرم نجاست والے اجھاڑ وچہ خوش ہوندے
اہل عبادت بندگی وچہ خوش بلبل جیویں گلاں تے

خالق رازق اپنا چھڈکے ٹک نہ ہیندا اکارہ
ظاہر ویکھے باطن انہاں نے فی الحقیقت مردہ
جس ایہ چال تمام نگھایا اوس کیوں بیڑی بوڑے
وڈیاندا بھی ٹبر خادم جدہو جان ازاری
دھیان پتر خویش قبیلے سبہ بجا آنیدے
ہور عضاواں ساریاں وچوں قوت گئی تمام
ہن بار بھرا تے پچھن والے خادم رہن دائم
سارے کم خدا نوں سونپیں کرسی آپ الاہ
بندیاں طعام تے گھاہ حیواناں سیاں جال کر جیا و
ہر دہاڑے رب پہنچاوے باجہ مشقت سلیتی
ہما بکھیر وٹہریاں کھاوے ٹکر گدا درویشاں
پر بندہ عاجز نال عقل دے سر پر ادکھا تھیوے
مردیاں تکین کھاندا بیندا رہسی تا بھی رووے
حضرت امام غزالی صاحب کیمیا وچہ دسایا
جھڑا کرے توکل رب تے اوسدے کم سنوارے
اپنیاں گھراں آپنیاں وچوں اڈو عکا نوجہ جاوے
انیویں بندہ رب سچے نوں کدیں نہ بھول وسارے
جھڑا اٹڑا وچہ دنیا دے کدیں نہ اسدا صافی
جیویں ہاں پرسا عبادت شاغل دنیا داراں لیور کے
دہاں کا تو قت گھر لائے بدبو تیں ہا روندی
دنیا دار دنیا نوں چمڑے جیوں کتے مردیاں تے

مرکا فی ہے اوسنوں لینے نہیں محتاج ہونا پوندا اوسنوں کسیدا سوا اللہ دے ۱۲ سکھ تولہ دنیا دار الخ جوین جے آیا ہے جو

دوجو تھین پناہ نہ چاہندے اہل توکل سارے
حضرت جبرائیلؑ نے کہیا حاجت دس خلیل
کسب حلال مناقض ناہین ہرگز اوس توکل
نماز روزہ جو فرض عبادت کوئی نہ کرن قضا
کسب پیغمبران تے اولیاوان کیتا جان ضرور
حضرت آدم باپ اساڈے ہل واہیا مشہور
حضرت داؤدؑ کسب لوہاران زرہان بہت بنایان
حضرت عمر نے اٹان تھپیان عثمان حاجن سوداگر
حضرت ابو حنیفہ صاحب کیتی ثوب فروشی
بہت حلال پاکیزہ ٹکڑا جو کسب تھین کھاوے
حضرت عمر خطاب صاحب دا قول شریف مین ڈٹھا
ہتھ کسب تھین رکھو ناہین بے شک پئے کماہو
حضرت لقمان حکیم وصیت پتر اپنے نون کیتی
خلقت دا محتاج نہ ہوسین دیا دین سسیتے
مروت تھین تہون ونہ ہوسی عاجزانون کجھ دیسیز
حضرت احمد حنبل صاحب کو لوکان پچھیا مردان
نال عبادت شاغل ہووے تے اکھے رب رزاق
کی ہویا اسدے حق وچہ حضرت احمد کہیا
ہک حضرت دی یارت آیا اوتھے تے ہو سوا
اُس کہیا مین نال توکل جنگل وچہ چھڈ آیا
جد حضرت نے رسدے تائین کیتی ایہہ فکر

جیوین خلیل جھنے دے راوے تے حسبی اللہ پوکارے
حضرت ابراہیم فرمایا بس ہین رب جلیل
جیونکر کسب ولیان کیتا وسّان تینون شکل
ہور ذکر الٰہی وچہ رکھدی دینہ تے رات کما
پر وچہ عبادت رب آپنیدے کروین نہ قصور
حضرت شیث نے کسب جولاہیان کیتا جان ضرور
حضرت صدیق بزازی کیتی دسو بیٹیان بہایان
کاٹھیان مُنِرے شاہ علی نے سیتے ولی بہادر
کوئی نہ خالی کسبان کولون سنتون صاحب ہوشی
الکاسب حبیب اللہ نبی صاحب فرماوے
کیمیا سعادت وچہ حق کسب نے شہد شکر تھین مٹھا
ایہہ رزق کسب نے ناہین ریدا ڈیا کھاہو
ہو مشغول تون نال کسب دے ایہہ سبب جمیعتی
عقل ضعیف نہ ہوسی تیرا ہردم رہسین حسبت بہ
پنجوان خلقت نال حقارت تین ونج انگ کیسی
ہتھ اپنے سیت نون ملکو دل پراگندہ گردان
روزی مینون وہ پہچیسی ناہین مین غمناک
اوہ مرد متوکل ناہین جاہل خنزر ناہ کا
حضرت پچھیا اوسدے کولون کتھے او تھ گدا
حضرت کہیا گوڑا اینہ تون راہ توکل لایا
یقین حاصل ہو شغل کسب وچہ نہین توکل دور

توکل ہی فرمائے حضرت گوڈے بھی بنھ سولئے
جے کسب کرے یندیاں بھکھے مرتے تاہیں بیشک من
جے قحط سالی وچہ ٹبر کماوے روٹی ہک نہ پیدا
رب ٹوہئے دا خروار کریندا جے وقت سر باران

وَفِي السَّمَاءِ رِزْقُكُمْ وَمَا تُوعَدُونَ رب سچے فرمایا
تریسٹھ نوکر ہر لقمے ہک وتہاں تہیں دا ئی
اسمانان تہیں پانی آوے وچہ زمین گڈ یوی
ہر گنی تے ہر دانے تے جان فرشتہ نوری
اٹھے کارن بندہ جسدم روٹی ہتھ وچہ آنے
اگ بوجھائے ڈیوا مارین گج بھانڈے دربند
ایہ توکل عام لوکاں دے خاصاں ندی ہی ور
طعام شہیے دا برا جیہا سن بھائی تمثیل
نوین جنہوں دے داتری اونہوں کپے جان یکیوی
حجر اسود دی چکی اندر پیسن وت اوہ دانے
حضرت بی بی مریم ہیکی جسنوں رب صفتایا
ورت آٹا گھنی بی بی صاحب زمزم لیکے پانی
طوبے درخت دیاں لکڑیاں آنے حضرت جبرائیل
حضرت عیسےٰ پھوک مریسی جان اگ ہووے کیری
تھوڑے وچہ تندور لوریدی مریم روٹ پکاوے
اوس روٹی دی قوت تینوں کرسی بہت خراب
قل الحمد پڑھیدا درجہ اوہ تا بیشک ہوسی

یعنے اوہ رب قادر ہے جے ہن بھی چاکھرائے
جے رزق یقین کسب تے جانے تا کافر ہو کرن
سوکال کرے تا ہکدی کھٹی کل قبیلہ شیدا
گڑا گھتے یا مینہ نہ دیوے گکہ نہ کردیاں کاران
رزق اساڈا وچہ اسمانان پیش آدم تہیں آیا
جس اوہ روٹی توی اتے یا وچہ تندور پکائی
دہپ سل تے بور چھنے تہیں واؤ اوچیری تھیوے
ایہ سب چیزاں روٹی کارن کردیاں ہین فروی
لکھ لکھ شکر گذارے ربدا اے رازق اللہ جانے
بھن توکل رب دے اوتے ایہا کار پسند
شک شبہ تہیں بچیارہسی جل تکڑا ایر نور
زمین پاک کعبے دے اندر گڈی پاک خلیل علیہ السلام
نور اسمانی لگا ہے اوسنوں وچ داند نکوئی
ہر پتھر پہاڑے کولوں شان اسدا اوہ جانے
وچہ قرآن مجید دے ویکھو روح اللہ جس جایا علیہ السلام
قل تے الحمد پڑھ پھوکے بے شمار پچہانی
ورت مال ملائے اگ دیتا ہین خاصہ نبی وکیل
مونہ مبارک تہیں بسم اللہ پڑھے ہزاراں ویری
تا بھی جو خاصیت اوسدی کجھ تبدیل نہ پاوے علیہ السلام
وین تیر یدا گھر اجڑیسی لہسین حشر عذاب
شبہ طعام وا دور نہ ہوسی کھاندا آخر روسی

عفی اللہ عنہ محمد دلپذیر مولوی ملتان

قوله حدیث قال علیه السلام من کان یومن بالله والیوم الآخر فلیکرم ضیفه جائزته یوم ولیلة والضیافة ثلثة ایام فما بعد ذلك فهو صدقة ولا یحل له ان یثوی عنده حتی یحرجه متفق علیه

فرمایا پیغمبر علیہ السلام نے جو شخص ایمان رکھدا ہووے نال اللہ تے دن قیامت دے پس چاہیے جو خاطر کرے اوہ مہمان اپنے دی بخشن رات موافق حیثیت اپنی دے اتے ترے دن ایتھے معمولی ضیافت کرے اتے جو رکھے مہمان نوں زیادہ ایہ بخشن لیکن اوہ صدقہ

مسائل آداب

مولوی بہا والدین آکھی دی نان حلوا تصنیف
جہڑا کھانا شک شبہ تھین ہووے پاک ضرور
ایہ باطن صاف تے پاکان لوکان ہو جاوے معلوم
جس روٹی تھین غفلت پیدا یا ورد گھٹ جاوے
بعضے عارف حل حرمت دی اتنہ رکھن غور
توڑے ہووے حلوا گوشت یا دودھ کھنڈ نیاسی
جہڑی جیبھ چھیندی لذتان ہسی اوہ سیانے
جے تقدیرا حلقوں لقمہ لنگھ شکم وچ جاوے
خارج ہوندیاں تیکن پیڈ وچ پیڑ کوکیندی وین
ایہ نصیحت قبول نہ کردے آکھن ایہ بیٹھلاں
اہل سلف دیاں کرن حکایتاں آپ بھی اینویں کرن
حضرت متقی محمد اشرف رحمت رب دی غرق
اکثر کھانا ن پیغمبر اندا جو لذتاں نوں چھوڑ
کلی جو یا وچ کنک دے جو رلا کے کھا
جو پیغمبر اندے تابع ہووے اوس عالی درجات
حق ضیافت مہمان کا رن ترین دہاندیاں ئین
ترین دہان تھین وہ جو مہمان کھاوے اوہ صدقات
ماتم والے گھر وچ دہو رہن پکا کے طعام
اسدے گھر تھین کھاونا ہین ایہ مکروہ تحریمہ
اجابت دعوت سنت ایہی جیکوئی روٹی ہووے
دعوت دی حق حضرت صاحب کہیا میں ساوان

مین بھی اوتھوں ویکھ بنائی ایہ ابیات ضعیف
اوہ روٹی کھادیاں جسے اندر ظاہر ہووے نور
جس کھانے تھین قوت طاقت اس طور ہو مفہوم
اوہ کھانا نہ ہر برابر ولیاں دکھ پہچاوے
شکی لقمہ ہرنہ وچ پاون جنہہ جانے فی الفور
تا بھی نہ ہر زبان پچھانی ایسے شوق پیاسے
جو دودھ کھنڈ حلوا نہ ہر پچھانی خوف خدا تھین جانی
تا شتابی قی آجانے یا معدہ دوکھ پاوے
جہڑے نال حرام دے موٹے ایہ گل کن نہ گھتن
پر مین بھی مرشد صاحب کولوں سن پایاں ایہ گلاں
لذید کھانے وچ پانی پا کی پھکا چار بنیندی
ایہ عادت انہاں ایہ مہمانان تھین رہ نہ فرق
ترین ہاں تھین اوتے کنکوں نفس گھتے نوں ہوڑ
عین العلم اندر ایہ لکھیا برکت کرے خداء
رجیا کجیا دوہین جہانین ہر کم وچ برکات
مگر جی ہتھی چاہ کرے تا ہو بھی روز لگہائین
عین العلم اندر ایہ مسئلہ نال حدیث اثبات
وچ حدیث شریف دی آیا مومن دا اکرام
ترین دیہہ تک مگر جتھیاں نفل ان جائزہ جان فہمیہ
توڑے ہووے نفلی روزہ تا بھی اوہ جا چھوڑے
توڑے کوئی ترین کوہاں تے سدے تا بھی جاوان

تھوڑے ہوون یا جیہڑا ری تیجا راہ نہیں
تاں بھی میں قبول کریساں رنج نہ کرساں کسے
جاں حضرت نے ایہ فرمایا کرو ضرور اجابت
جے کہی دعوت اول کیتی وت جا آکھے ہوری
تھوڑے وچ گوشت حلوا پہلے رکھی روٹی
جیکر دونویں کہن اکٹھے تا کیندے گھر جاوے
دعوت سنت اس کیسدی جہڑا اہل سعادت
فاسق دی جو دعوت کردا او بھی ہو عاصی
دعوت دا اجابت کرنا ہر جا نہیں ضرور
ظالم فاسق مبتدع ہور سمع بخیل ریا
زر سونے دے بھانڈے ہوون یا ہور بان سقف
فاسق جہڑا ظاہر ہووے زناں کشادہ
سنجی دی روٹی دا رواہی نان بخیل ازار
اجابت دعوت دے وچ نیت سنت نبی کریم
دعوت نوں جو رد کرے تا حضرت کہیا عاصی
اجابت کرکے ہٹے ناہیں اسو چہ ہے ایذا
عذر جیونکر فرضی روزہ یا ایہ آپ آزادی
کوئی اہل علم دا روٹی کھاون گیا کسیدے گھر
جے مکان دے وچ جیدے ہووے او سرود غنا
جو او قادر منع تے ہووے تا ضرور ہٹائے
دعوت اندر اتے بھی سنت میں تمیوں سمجھائیں

جو تنہا او فقط کھروڑی چاڑے دعوت میرے
تھوڑے دعوت غنی کیتی بھاویں کیتی ریسے
دعوت وچ عداوت پاکے کریو نہیں خرابت
حق ہمسایہ جاں مقدم نا کر سینہ زوری
رکھی چھوڑ پلاؤ تے بھجنا ایہ بھی ہے گل کھوٹی
جس دے نال پیار نہ دوست اسدے گھر دی کھائے
قوت روٹی دا خرچ کرے بند سارے اپر عبادت
خرچ کریسی قوت گناہاں اسدی کیویں خلاصی
سو نہیں جائیں جے برنہی نا کر توں منظور
فخر طعام شبہے دا غیبت زناں یا خمر غنا
یا فرش ریشمی تے بہہ کھلوون ایہ سب عذر شمار
وچ بزہنے انہوں لکھیا کر تحقیق لہو
وچ حدیث شریف ہے آیا سنتوں بر خود آ
ہور اکرام تے خوش مسلمان کر توں نیت فہیم
مومن بھائی رنج کیتو سو کت بہت ہی خلاصی
مسلم اوتے ظلم ایہ ہوندا عذر دے نال روا
جو کجھ اوہناں لکار ڈھا کھاڈے کرے خواری
اگے اوس گھر غنا منا ہی کھاون نا کجھ ڈر
تا نہ کھاتوں اوس مکانے اوٹھ شتابی جا
جے کہیا اسدا کوئی نہ منے تا چا روٹی کھائے
کھلی متھے نال خوشی دے گھر مہمان بھی آئیں

۴ فوائد دعوت سنت اخو جو ین فرمایا ... پیغمبر علیہ السلام نے ...

مسائل اگلی گل بیان

... علیہ الصلوٰۃ والسلام ... طعام البخیل داء وطعام ... فرمایا پیغمبر علیہ الصلوٰۃ والسلام نے طعام ... طعام بخیل دا ...

محمد دلپذیر ۱۲ ... عفی عنہ

کسے مومن بھائی دے گھر اندر آ ر وڑ وا مہمان
عزت کیجے مہماناں دی جیسی شان اونہاں دی
جت بہت کوئی راضی ہووے او نویں راضی کریئے
ایہ موقوف توفیق دے اوسے ہر تے ناہیں حکم
حضرت صدیق اکبر دے اگے آیا کوئی سوالی
وت ہکد ہاڑے عزت آبرو والا غنی آیا
صدیق صاحب دے کولوں یاران پچھیا ایہ سبب
موجب دسیا اونہاں تائیں پاک وجود صدیق
کریم قوم دا تساں تائیں آوے کوئی مہمان
فقیر برابر عزت غنی دی کیجے تاسڑ جاوے
جے عزت والیاں غنیاں دی کو ترک تواضع کردا
جہڑا انہیں تواضع لائق ہے بجھہا درماندا
ایہ تواضع اُسدے حق وچ ہے مزاج ایدا
کو مہماناں تہیں چھپے لستے جانو اوہ لئیم
رب فرمیسی اوسدے تائیں اندر روز قیامت
ہکی نوں رب کپڑا کھسی ہکی نوں رب یا پانی
بلّٰہ فی اللہ روٹی کپڑا پانی ہور دوا
اوہ تمامی نال ہمیں دے ہوندی سب بھلیائی
بخیلاں نوں رب بہشت لازم کرکے اگ سٹیسی
فقیر جے آون رب دے او گھلے ملو جھب
مہمان جانو جو روزی اپنی اپنے نال انیندا

ہزار رحمت تے برکت آوے حضرت داؤ مان
ہکڈال ساگ نال روٹی وچ تپ سارے شربل جاندے
مگر جو کوئی ڈِہرہ دا بیٹیا وستوں مول نہ ڈریئے
جے ہیں غلط کہیا تا کجو کڈ ہو بیر سے سقم
ٹکر روٹی دا امر کیتیونے ہویا اوہ خوشحالی
اوسنوں عزت نال بہا کے کھانا خوب کھوایا
اوسنوں ٹکڑے اسدے کارن کھانے پکے جھب
جو کیتیا امر اساڈے تائیں حضرت نے تحقیق
عزت بچالیا اوسدی جیسیا اسدا شان
تے تھوڑی خدمت مسکیناں نوں بہت نظر وچ اوے
اوہ خلقت وچ ہجی ہوسی اسے غم وچ مردا
تخت نشین جے اوٹھ کھلوون اوہ بھی مر جاندا
پہلے دے حق ترک تواضع جانو مثل جھبا
روز حشر دے اوسنوں ہوسی سخت عذاب عظیم
روٹی مینوں نا دتیوئی کھاسی بہت ندامت
ہکی نوں دانو میسی روز حشر دے جانی
جو تُوں دیویں نال فقیراں نیت خدا
میتھوں بھی توں جد ہاڑی لیندوں لکھ ودیائے
ایہ وچ قرآن مجید دے آیا جنت بونہ پیسی
اوہ روزی کھاون اپنی یار و راضی ہوسی
گنہ تساڈے دفتر اوتوں اللہ دور کرنیدا

عزت کرہو مہماناں دی توڑے ہووے کافر
جے مہمان مسلمان ہووے اوسدی بطریق اولیٰ
جو توفیق رکھو وچہ گھر دے تھڑی وکھی روٹی
مہماناں نوں حکم نہ لائق حلوا لحم دساون
مہمان اوتے لازم ناہیں تک پچھے حرمت رجل
ہور عین العلم تے وچہ برہنے ایہو ہیں مسطور
جیکجہ کسے رہن پکا کے رکھیا اوہ جا کھاوے
مگر جے اکھیں ویکھے اوتھاں اوہ شی کہنی زوری
ہن لینی کہو فی جائز ناہیں نال یقین حرام -
حلال نہ بہدا ات زمانے رنج تبدیل کچیوے
مومن تائیں سنت ایہی جاں اودم نکاح پڑھائے
یاراں بھایاں علماء انوں ہور شناساں تائیں
تریوں ہاں تہیں بعد نہ سنت وچہ برہنے من
جو ولیمہ بعد نکاحوں تریجے روز کریئی
جماعت نوں ناڈک بہاوی ہکی دوند یکاراں
اول خادم ہتھ دہووے وقت ہر کے جا دہووے
دونوین ہتھ تاوینیاں تیکن دی ہوتیاں سنت ادا
ہتھ دہوو سب ہکی بھانڈے بوچہ حدیثے آیا
ہتھ دہوندیا پچھے بعد کرولی ایسا پانی سٹے
روٹی اول ہتھ دہووے وقت پوہا نہ سکائے
روٹی کھاکے ہتھ دہووے تا پوہجے اوہ تراوت

وچہ حدیث شریف دی آیا عاجز حال مسافر
عزت کرہو اپر تساڈے بیشک رضی مولا
خوش ہووے چاہیے مہماناں نال کر نیت کہوٹی
مگر بیز بان جبر زوری تکچھے تا جاکجہ فرماون
مجموعہ خانی وچہ باب پانیدہو ویکھے جنہاں دلکا
ہور کیمیا سعادت دیو چہ باب ضیافت وکھیندور
ظنوا المؤمنین خیراً ولوں تکی نبی فرماوے
یار ہو یا نال وغیرہ یا اوہ آندی چوری
پر ہنیز فرضیہ اوسدے کولوں فاضل کہن کلام
جیہوں وچ وہ لستی دا پانی بدلہ اوہلے خوش ہووے
قریب نکاحے اگے پچھے تری دینہ تیک کہووے
بعد نکاحوں تہہ دیہے جاں بانو شوہر شاد
مگر جہاں دا دیوتا ہووے کھاسن گردن بھر
کیمیا سعادت دیوچہ لکھیا ایہ ریا ہو سیٹی
جہڑے اول حاضر ہووے اوہ پچھم سنواراں
وت اول آخر کھانیدے اوہ ہر نوں لعن چکھائے
جے ہک وہ ہووے یا محض انگشتاں سنت وچہ خطا
اجمعوا وضوءکم ایہ نبی صاحب فرمایا
ہجن نہیں کسے نوں قطری ہر اندا تہیں بیٹھ
اول نگین روٹی اوتے تا اوہ درجہ پائے
ہونہ اکھیں ہتھاں اوتے جھنڈ ان وچہ علاوت

جے چھنڈے تا شیطان تھیں اُس بکھیا چاہیکیوے
مہماناں دے ہتھ دھواؤ روٹی پچھے وت
لون پانی دیہ یا جیوں مہمان منگو شئے نکھائی
کوئی اول آخر لون چکھے تا ستر رحمت دو
شروع طعام جو کھانے تائیں کرداں نال نمک
ہور جیکوئی اوس مومن دا پس خوردہ چا کھائے
نال سیاپے تے ایہا ہے لون اوتھاں کے چکھے
ہمراہ کسے نوں لے نہ جاوے یا جیوں اُفن مضیف
جو کسے گھر دعوت سنکے یا چہ سنگ کوئی جاوے
جس دعوت کیتی پنجاں مرداں بوہی ونگی دہ
پر عہد اوتے وفا فریضہ پنجاں نوں جا کھوائے
احسان انصاف سیا غیں تینوں اوہی جا بیہہ کھاون
کجکے کھاؤ کھانے تائیں نظر نہ پوہنچے کسے
جیو ٹھا بھل بھواؤنا ہیں آیا را ایہ کھائے
جے دل اندر حسد ہووے ایہ جیبہ ہلاوے
دوویں گوڈے کھڑے کر بیٹھو نیڈر یا ندی بھاگ
ہین غلام تے مثل غلاماں کھاناں کہیا رسول
جیویں غلام مجازی آپنیاں پالکاں اگے رہندے
کھاندیاں بہندیاں ستیاں بیٹھیاں جیکھڑا کہو مولا
اینویں حضرت ہر کم اندر رکھیندے سدا اوہ پاک
جو ڈھی رکے کھاؤنا ہیں ہاتھاں کرماں

ایہہ وچہ برہنے اینویں کہیا میرا ذمہ نکھوتی
پاک بھانڈے تے پاک نکانے وچہ گھڑاں اوگہت
مگر جو آکھن منگ لیا ہے خبر دیا ہے بھائی
جیون جذام برص نہ ہوسی درد وندا چور
حساب نہ ہوسی اوس کھانیدا وچہ جد شتی تک
دوویں پاک گناہاں کولوں نبی صاحب فرمائے
جیوں حضرت فرمایا کیتا باہر قدم نہ رکھی
زور بزوری اوہ جا کھاون ایمان جنہاں ضعیف
ہلی وانگ دہر نگلے اوتے مرداری مونہہ پاوے
اوس غریب مضیف دے تیائیں کوئی نہ لبھسی راہ
جھڑ اگیا سنگ یا جیوں اُوہ برا نہ کجہ الائے
جیکر داف طعام نہ ہووے تا اوہ چپ کر جاون
حق نظر دا ہکدو لقمے دیہو جے کسے دستے
جو بیہہ جاوے تا دیہ کھانا متھے وٹ نہ پاوے
اوہ منافق وچہ شرع دے جسنوں خفگی آوے
اینویں جا لانی صاحب دا کھاون وقت شمار
مستعد وچہ حکم خدا دے رہن سدا مشغول
منتظر وچہ حکم مولا دے کی زبانوں کہندے
غلاماں نوں وہ ہر کم بھلے اوتھ کہلوں او تولا
ست ہیں آوے ربدی طرفوں جبرائیل نزدیک
سوں کے روٹی موں نہ کھاؤ عذر معاف وچہ کماں ن

دوجی شکل دسان میں تینوں انو سجا کھلوائے ننگ ڈوئے نوں دور اکر کے پیر کھبے بہہ جائے
جو مضیف دے چہ بہہ کھاوے تا سنت اکھت اول شروع تے اول چھوڑی یاد رکھو ایہ امت
تا بھی کھاوے ایسا سنگھ شرنیدا جاوے بھو بکو روٹی پھوکد یوے تا ایہہ بھی رب نہاوے
جے آپے کھانا سر ہووے تا پڑھ بسم اللہ کھاؤ ہر ہر لقمے نال عزیزو حمد خدا الماؤ
کوئی بسم اللہ بن روٹی کھاوے یا کوئی کرے دخول شیطان شریک اولاد کھانیو چہ کہیا پاک رسول
کسے ابتداء بسم اللہ وسری چہ پڑہے یا کھاکے سنت ادا وچہ عالمگیری عالم گئے فرماکے

بسم اللہ الرحمن الرحیم اول ھذہ الطعام واخرہ پڑھ انت بہت
اول شروع تے اول چھوڑے یاد رکھو ایہ امت

روٹی دا چم چھلونا ہیں نا اول کھوہ نک لقمہ اپنے اگوں جا توں نا ہوری ول تک
جی توں نال ہوریکے کھاویں تا ایہ رکھیں یاد دلو چہ جب شریک دی رکھیں حرص جہ فساد
جے تازہ لقمہ گھیو گڑ والا حلوا لحم بلایا سیری نالوں نال شتابی دل لئیں اوٹھا
تا ایمان نہ کامل تیرا حضرت نے فرمایا جو کوئی کھاوے ہوری اگوں وسیلاں ونجایا
لقمہ چاون تے وچہ کھاون نال شریکاں پورا نال نہ یادتی خاطی ہوسی مسئلہ ہے مشہورا
رلکے کھونا مومناں تائیں سنت بہت ثواب ابتدا زمانے تے اج رلکے کھاؤن عذاب
اس سبب جوات زمانے کوئی رعایت نکردا خوب خجے رندہ تے شتر ماکل وچہ اونہاں جھکیہ مردا
شیلن جیہڑی ہیں نوالے روٹی بوٹی نوش صبر حیا والا وچہ حیران ڈردا ہے خاموش
نال ونہاں حیوانانے رل بھنا او پر کھانے خطا عظیم تے زہر برابر کہن حکیم سیانے
جہڑا شرم حیا دے بارے نال ارم دے کھاوے اوہ اونہاں سنگ بھکھا رہسی ہتھ ملیند جاوے
دہنہ تھہاندیاں خوزندہ روٹی نوں جا بھنے جے بھیاں لہیں تا اول کھاوے ویکھ بوہنہ بنے
ابہام سبابہ وسطے نال ہر لقمہ چاہئے ہکدوں نال تکبر بکھدو تنج حریص او کھائے
چوتھی پنجویں جیہڑے ناہیں عذر معاف ہوویئے اپنے پاسوں کھانے جاو چیچی ہتھ نہ کوئی

چوٹی سیویاں چولاں اُتے رکھدے شکر کھنڈ
مٹھے بھورے خوش ہو کھاؤ ایہہ جو اندھیر
ادستھیں تیرے اولاد اوسدے تھیں برص خون جذام
اوسدے کارن بخشش ہنگدی کاسہ اتنے رکابی
لقمہ نگلے باجھوں دوجا لقمہ ہور نہ چاہیئے
دال شوربے دے وچہ نوالا اِت بہت سوہنا لگے
مہماناں تھیں بچھ ناہیں کی پکاون چاہڑاں
رِدھے پکے کا قرآں دے وچہ برکت ناہیں مول
گاہے گاہے آکھے مہمان کھا ہو یار شتابی
خدمت اندر آپ کھلوے اہل عیال نہ دیوے
مہماناں کھاندیاں اہل غلاماں نا غصہ نا مارے
جو کجھ دیوں خوش ہو کھاوے رونگر دے طعام
جیونکر روٹی سڑ جاوے یا لاون سڑ کے کولے
سارا کھونا حرام شرع وچہ ایہہ پاک تے بھائی
کھانے تائیں عیب نہ رکھو بچہ کا کوڑا سڑیا
حمد بلند نہ آکھو کوئی جے فارغ بایہہ نہ ہوون
ہتی صفت طعام دی کرنی لائق نا مہمانے
ہور جس طرفوں طعام لیاون اوہدوں مول نہ تکے
میزباں تائیں لائق ناہیں قیمت کرسناوے
جیکر شبہ حرام دا ہووے طعام کسے وچہ بھائی
شبہے والا مال وہ کسے فقیروں جا بخشیں

یا پلاء تے یخنی بیری اوہ نال شریکاں ونڈ
جہڑا کھاسی وسعت رزق تے صحت بدن وچہ لبھ
رنڈیو رکری تے بھانڈا چٹنا درجہ عتق غلام
بددعا کرن جو چھوڑے کرکے حال خرابی
تے ڈوا مونہہ نہ اڈے لقمہ وڈا مول نہ پایئے
جو دستر خوانے بھانڈیاں اتے وہندا مول نجاپے
وده حاذاں تکلیف نہ لائق طعام نہ گہن کراڑاں
دل سیاہ تے غفلت پیدا نا کھا باجھوں بھول
بہت الحاح نہ کرنی جیگی سوگند یوون خرابی۔
روٹی پانی ہتھ بچو وچہ دیوے جھکے تسے
غائب کو یون ہووے ناہیں گلاں خوب چبائے
اضطرار اوام نہ ہووے مگر رد کرے حرام
توڑے ہووے گوشت گلیا آکھو نجے گھوے
جیکر کوئے کھوہ وچہ ڈگن کجہ وسواس نہ جانی
لطف موافق کھانا کھاؤ فعل نبی تھیں بھیڑیا
جیکر اوہ نہیں ہکھیے گئے اسکے دم نوں نچ دواں
ایہہ دلیل حرص دی ایہی لکھیا وچہ بر ہینے
عین العلم تے وچہ بر ہینے کہندے فاضل پکے
مت کوئی مہمان جھڑ دیاں سنگی کھانا ہور کھاوے
حیلہ سازی اوسدے کارن اتے بہت نظری آئی
اوہ فقیروں اپنی طرفوں ہور نیوں جا دیوے

ہن تیریجے حق اوہو مال ہوسی رواے شک
ایہ بجانو مال شبھے دا اسو چہ حیلہ سازی
تھوڑا طعام مہماناں اگے رکھے نامیزبان
جے کہکڑیے خربوزہ ہووے جیرا ول خود چکھی
کھونون بھی بہتر ایہی کجہ محتاج چکھائے
دعوت والے کارن وٹی کھا کے کرے دعا
جے شبہ ہووے اوس کھانے اندر تاں رووے زارو زار
ہور پڑھے لئیلاف سورت نالی بھی اخلاص
کوئی شک شبہ حرام کھاوے تے ہسدا اہے بیغم
بھلے بھلے دوہاں اندر تکھ کو ہاندا فرق
جیہوں طعاماں وچہ چکھئے ہوسی نہیں حساب
اس جیہوں یاراں اگے رکھو بہت طعام
جیکجہ بندہ آپ کھاوے یا دیوے ماپیو یا عزیز
بعد تناول ہر یک بوٹی من دنداں کرے خلال
بہار یکی پچھوہڑی زرچاندیدا تیلا نانواین
جہڑا بھورا نال خلالے مونہ تھیں آوے باہر
جیکجہ نکلے نال زبانی اوسدا کھاون خوب
دسترخانہ زمین اوتے دھر کے کھانا کھاو
سرخ رنگ دا دسترخانہ بہتر جانو بھائی
نال چنگاڑے کھاؤنا ہین ہتھ وچہ لیکے تکہ
کتھے ہتھ کراہت کھونا سبھے ہتھ نوالا

ہور شبہے والا مال فقیراں لین کراہت تک
اس حیلے دیناں عزیزاں دوہاں تے رب اضنی
ایہ ثانی جان بخل دی وڈہ تکبر شاں
جے مٹھے نا مہمان دیوے کوڑے پہلے رکھے
رخصت کرکے مہماناں نوں پچھوں سفرہ چائے
یا الٰہی بخش توں انہوں بھی جس نان بکا
اوہ غم کھاوے نال ندامت پڑھسی استغفار
شاید کہ رب اوس شبہ تہیں چاہے کرے خلاص
ہک کھاوے تے رووے پڑھے ساڈہ ونجائے رحیم
اوہ ہسن والی نزد کفر دے وڈا رحمت غرق
سحور فطاروں اول آخر یا کھاون اجابت دوست
جو کجہ ہوے حساب تھوڑے کھاون خاص عوام
اوہ طعام حساب ہوسی یہ کیمیا وچہ دسائین
پاک تیلا پھلدار شیئے دا ہر دے نال وال
جو جوار یا موٹھہ مُنگی دا دنداں وچہ بھوئین
سٹن کھاون دوین جائز جیکر خون نہ ظاہر
وچہ ہر شئے اینوین لکھیا ویکھو اے محبوب
اینوین کھادہا سرور عالم تہانوں وچہ نہ جاہو
بھورے دانا کر یکوئی رسم کفاراں آئی
دونوین ہتھ وتے رب سائین کرو ہزاراں شکر
مگر خربوزہ ہتھ کھبے شہ جوین نبیدا چالا

ہک بھانڈے وچہ چہل پے ڈلیاں ایہی سنت خلاف
آپو آپ دو بھانڈے ہوون اہ لوبا دا صاف

کدو سرکے ماکھیو تائیں رکھن بہت پیارا
خربوزہ انار کھجوراں ایہی کھاتوں یارا

وچہ انار تے خربوزہ دے آب بہشتی قطرہ
ویکھہ برہنے وچوں لکھیا مینوں کہڑا خطرہ

جو کدو کھاوے نیت صحت دی جانو کل دوا
زحمت جان کھاوے تا زحمت حضرت نے فرما

سر دے اپر رب دے کولوں بخشش منگے ملک
جا جان نیکیں سرکہ کھاوے وچہ حدیث بتنک

اٹھاں چیزاں دا گوشت کھادا حضرت پاک رسول
تحفہ اندر وی قصوری لکھیا ویکھہ نہ بھول

بھیڈ بکری تے بھی ککڑی پنجواں بچہ خرگوش
گورڈ ائن تے گور خر چھیانی شتر رکھیں وچہ ہوش

گائیں دا بھی حضرت صاحب بینان گوشت چکھیا
اسے کارن مسلماناں بہت پیارا رکھیا

دینہ دی روٹی کھاوے پچھے سونا بھی درکار
راتیں کھاکے قول حکیماں بہتر ہے رفتار

جے خفتاں دی جماعت تیار تا لے حاضر روٹی
اول کھاوے تے پچھے خفتاں ترک فریدی کھوٹی

جینوں ہووے بھکہ دا غلبہ معدہ پیا کرلاوے
اسدا حق وچہ ترک جماعت اولی ٹہہ رجاوے

چڑا پڑھکے کھاوے روٹی اوہ لقمہ سیہ نور
جسنے کھادہی خفتاں اگے اوہ طعام ضرور

جو عبادت خالی شکموں ہوون بہت پیاری
اوہنا سب نال ملائکاں سن حقیقت ساری

مسلم کارن مسلم او تے چھے نے حق ملازم
جواب بولی بولایاں آوندوں ملیاں کہو سلام

بچہ جواتے چھچھو ڈاری مرے جنازے جاوو
جو شے چنگی آپنوں جاپے کھاوا تے کھواوو

ایہ چھیہ حق حدیثے اندر وچہ مشکوۃ دے آئے
شاہ علی ہے راوی اسدا حضرت نے فرمائے

کوٹھے تے حد ہمسایہ جیہ جی دی جان جنازی
ترین کوٹاں تے دعوۃ کارن جیوں آیت سازی

زیارت جو دینہ ادیہ ادی مطلق ناہیں زیارت
کیمیا سعادت وچہ لکھیا عیباں کاں کفارت

ہتہ پچھوں نال پانی دھویو بھی ہتہ سچے
بسم اللہ پڑھ دھیو او آب بھانڈے رکھہ کچے

پانی پیندیاں ترے ساہ کڈہو محکم پڑھ دیہالہ
ابتدا پانی بسم اللہ پڑھ ہو تے اوسط حمد زلالا

ترجو ساہ وچہ رب العالمین نال ملائیں
ایہ پڑہنے والے لکھیا ہو ہی بہت دعائیں

بسم اللہ پڑھ پانی پیوے پہلے حمد پکارو
جت بہت ترک اوہ بدی اسیں پانی اندر بھائی
جیون اوتے لمان پیکے جیکوئی پیوے پانی
سوا بسم اللہ پا کھلو کے یا نا کڈھے ساہ
سوا عذرون استادہ پیوے ایہ کراہت بھاری
ہکوار ہی آپ کھلو کے پیتا حضرت پاک رسول
مگر زمزم یا فضلہ وضو یا مومن دا جوٹھا
ایہ چار پانی کھلو کے پیونے ناہین کجہ قباحت
مومن دا پسخوردہ برکت ہی گناہ بخشیون
مومن دا کو جہ جوٹھا پانی ناخوش ہو کے پیوے
جوٹھا مومن دا فرمایا نبی رسول شفا
اینویں بعضے سید قریشی جوٹھا مول نہ پیون
جو لگ وہ پیالہ سوہنا پانی ہور نہ پاون
رسول سوہنے دی عادت سوہنی آپے پیون پاون
جو عادت جیندی ساری کھاون پیون عبادت
ستا اوٹھ شتاب نہ پیوے نا ستا ناٹر دا
ہور دساؤن قول طبیبان تک میران کفایہ
روٹی پچھے آب نہ پیوی جھاڑے مٹھہ شتابی
ہور نہ پیوے میوہ کھا کے کشمش یا انگور
اہنان چیزان کچھ قدرے تک کھاون پسنید
ایہہ وچہ قانونچہ لکھیا وقت پیون دا بھائی

عین العلم اندر ایہ لکھیا سنت طریقہ یارو
کیہا فقیہان دسان تینون سنتون نال صفائے
ہور جو پیوی مشک کونے تھین موہین نال لگائی
یا کبھے ہتہ تے سجا خیرین کل کراہت راہ
قی کر سٹے اوس پانی نوں کہے مشکوۃ پیاری
عمر ساری وچہ جو نہ پیندی تا حرام نہ ہول
ہور پانی جو وقف رہا نوچہ ہی کراہت جوٹھا
تحفہ نصائح دیوچہ لکھیا ہوری وچہ کراہت
ستر پیکیاں دفتر تیرے اندر ہور لکھیون
اوستون جوٹھا دیے ناہین بری حیاتی جیوے
اوس احمق نے کیوں چاچا تا ایہ تبرک دا
اس زمانے دیوچہ ڈھٹھے تو ڑے عاجز تھیون
اپنی ہتھین نال پیون آتھین ایہی شرما ون
جنہاں حب متابعت نبیدی ہر کم اینویں بھاون
سنت نال ہومنان ناہین ہر کم جان سعادت
اتھے ترک وبدی ناہین قول طبیب شمر دا
ہور وکھین طب اکثر ناہین ساریان ایہہ دانا
خالی ہانڈتے بعد وخولون کردا بہت خرابی
ہور شیرینی چاول تتے اینویں سیب خربوزہ
بعد اُس کے اوہ پانی پیوے درد نہ ہو ودند
جھڑے وقت تریہہ دا غلبہ کجھ زبان نیائی

ہور جو کوئی کرے اکٹھا پانی دریا چاہ ۔ ہک شکم وچ گھے برہنہ ایہہ بھی جان تباہ
قے چھپے یا پیڑ گنادہی یا کسے مرض زکام ۔ پانی سرد نہ چنگا اہنان ہیون گرم تمام
جہڑا پانی ٹھنڈا اٹھا دلنون بہتا بھاوے ۔ اوسدے اندر زیان اصل وچ طب والا فرماوے
جیونکر پانی کھوہیاں شہران پاکیدہی دیاں کھوہان ۔ گل ودھاوے پیڑان انجین انہہ بھاوے روٹان
جہڑی پانی کھوہ جنگل دے تتے کھاری شوری ۔ اکثر صحت انہاندے اندر کجھ لے کسے ہوری

بیان حُقّہ کشیدن

حقہ پینا جیکن مکروہ تحریمیہ لکھیا ہے علماوان ۔ پر کل مکروہ امام محمد کہے حرام دساوان
لگے والیاں صاحباندی تحریر وچون تحقیق ۔ ایہہ مسائل ویکھ بنائے سنتون نیک رفیق
اول وصیت حضرت تائیں کیتی جبرائیلؑ ۔ جتنی واری نازل ہویا سنتون نیک دلیل
مسواک کرو توڑے دہن پیدا ظاہر باطن نور ۔ تا آگاہی ہت فون مونہ دی بدبو کرسن دور
جیکر بدبو مونہ دی کارن حکم ہویا مسواک ۔ تماکو بدبو پیدا کردا تائب ہو غمناک
بدبو ہوہین دی احتمالی دہن کسیدا گندا ۔ تماکو مونہ وچ بدبو کڈھے جیکوئی ہے چھکے بندہ
تکی بدبو حکم کڈھن دا مسواکیدے نال ۔ جو نال یقین مونہ بدبو گڈھے آخر لیے وبال
فاسق فاجر ہون اکٹھے جتھے چلم تے حقّہ ۔ گرڈھل وچ ہونیچے رکھدی خوب تماکو نُرکا
وار وواری نال خوشیدے مونہ وچہ ٹریاں دیندے ۔ جہڑا ناساں تے ستگھو ساڑے اوہ پسند کریندے
کو فرنکیب کبیرے دا جو نادم ہے پریشان ۔ اوہ مومن نال دلیل عقائد جاندا نہین ایمان۔
کو صغیرے نون مباح آکھے یا کرے یقیم ہستے۔ ۔ نال تیقن جان عزیز ایمان آکھ تہین نستے
جے حرام تماکو نہین تاں مکروہ وچہ نہ رلّا ۔ درہ مختار تہین وکھین لکھیا ہووے بھلّا
حرام مکروہ مباح بھی لکھیا وچ درہ مختار ۔ مباح والی گل بہت لسیری مکروہ بکی کار
یار ہوین صدی دی پندران وہی گذری آہی یار ۔ شہر دمشق پیدا ہویا ایہا تتن شمار
تتن کہن تماکو تائیں بولی ترکستانی ۔ تتن درہ نہین لسیدا ناہا صراحتہین ڈھاجانی

مجمع فساں ہی حقہ فاسق فاجر ہون اکھٹے
جس کم کو ہون ہٹن فریضہ وہ کم کرن حرام
کُل گناہاں دا اڈہ حقہ جیوں پسیل ٹمرہ عبادت
اینویں جھڑا حقہ نہ پیہ جیکی بھنگ شراب نخاتے
بھنڈاں وماں کنجراندے گھر دارا جو خرابات
ہور مومن جو لہو لعب دی وچوں ایہ وسیکوں
ہور موجب جو آن جیکیے نوں بدبو اسدی آدی
جس کم وچہ ایذا ملائکاں اوہ کم کرن حرام
ہور سبب جو قسم اہر نے جیہڑے مجھکیے بھانے
ہور باعث جو خاصہ اُس دی سر پر سیر مُراوے
جیونکر کسے نیک بندے نوں اسدی ہووے عادت
جیوں بسم اللہ بدہ عبادت حقہ بدہ ملتی
اوہ میانے اکھی ملکاں دین دی خبر نہ کائی
نسوار بھیڑی بہی حقی جیہی اسوچہ ذرہ نہ فرق
ایہ خلیل الرحمن صاحب فرمایا وچہ خوشاب
کسے سائل سوال حقی دا کیتا وت پچھیں نسوار
جیو شئی اندر خوشبو ہووے رنگ نہ ہووے کجہ
جیونکر پہل تے عطر عنبر ہور جیویں کستوری
کیسر اتے کسنبہ جہدی سرخی کجبل مندا سہ
وسواس کویوں مراد گناہاں جو کستوری عطر
زرد و بنات دی جیتی ہووے یا ادہوڑی پیلی

پارسا متقی خالص مومن اس مجلس تہیں نٹھے
پس حقی تہیں ترک فریضہ جہکن جرم تمام
جو بسم اللہ مول نہ پڑہدا کہیویں قرآن بعادت
پوست جرس تے غنیم تے مسکر ہر نوں پیراجیانے
اہنیں ہکانی بہت پیار اشیطاندے سکنات
کھیڈان کُل حرام عزیزا تا حرام کہیوے
پر ملک پاکیزہ تر بندیاں تہیں ایہ دکھ رب بھاوے
جو حلال حرام نوں آکھے دیہ تعزیر تمام
اوہ بہی مل لے رکھن تماکو توڑے گھر نہ دانے
جتھے خوف سرداہووے اوتھے بہی بچاوے
توڑے وکھے گھر کنجراندی ویہی وچہ خرابات
مین وٹھے علماجہکیندی بہکے وچہ سیتی
جیوں ہٹ ڈنگرنال ونہاندیکہے خوب لڑائی
سگ کالا بگاو وین حرام ناہوا سوچہ غرق
اہ فاضل بے ریاعجائیب دتا خوب جواب
اونہاں کہیا بدبو دہا توجہ دہاں پُر اشمار
اوہ شئ مرداں تائیں جائے نہ رنگ زناں نوں سمجھ
ایہ مرداں نوں عیب نہ کوئی بلکہ تواضروری
استعمال انہاندی زناں ہے کم بے وسواسے
زناں کول ہووے تا اشہر ہوسی ممکن ناہیں بہتر
سُرخ بنات نہ لائق مرداں ہور نہ بہتر نیلی

جنّی سوہنی دا ایہ موجب وچہ بہشتے آوے — اول دشمن ویکھ جتی نوں سڑدا نظر ہماوے
نعلین پیراں وچہ سوہنی مرداں جیوں ناں خلخال — ایہ برابر کڑیاں زناں نال توفیق سمہال
دوہیں پیریں جتّی کیٹری ہووے تار رفتار — عذر ہووے تا ہکی پیروں ننگا روا شمار
دونویں پیر کجے ہووَن یا ہووَن دو ننگے — ٹُرن چنگا تے نیت بندی ننگا بھی نہ سنگی
دوہیں پیریں ننگے کدیں حضرت نے رفتار — کیتی ایہی توں بھی ٹرچا عادت نبی پیار
ہردم پڑھ ہو صلوٰۃ نبی تے ورثہ نبی صلیحاں دا — ہن ہیں ساں حق وراثت ہوواں اولاد ماواں

باب دربیان احکام و قسام وراثت گوید

یا رب یا رب اساں کریں توں ہووے حق ظہور — وچہ مسائل ارث دی ہیں تہیں کجھ نہ ہووے قصور
پڑھ ہو پڑھاؤ علم وراثت اَدّہ نبی فرمایا — کیا موجب جے ادّہ کہیوے سنتوں رب دہایا
علم وراثت مشکل بہتا بیحد بے شماراں — ہیں عقلوں خالی رہ جلے احمق کی ہیں ٹکراں ماراں
حضرت یوسف دکن لگا گولا ہو بازاراں — جتّی لیکے اٹی وگی ہیں بھی وچہ شماراں
ایہ تمثیل مناسب میرے آئی یاد پیارے — وراثت دے کجھ مسئلے آکھاں نال خدا دی یاری
بعضے کہندے نصف دا باعث بندیاں دو حال — ہک حیاتی والی حالت دو جا موت سمہال
ہور تمامی علم حیاتی اندر آون کم ۔ — علم وراثت تا کوئی پچھے عمر گسیدی تم ۔
بعضے کہن ثبوت ملک دے ایہن دو سبب — ضطراری تے اختیاری سن مثال توں جب
خرید ہبہ تے جیونکر اجرت ایہ سبب اختیاری — وراثت نال جو مالک ہووے جانو ضطراری
یا واسطے ترغیب دے کہیا درثہ پڑھیں ضرور — ہور علما نوں چہ ہر کوئی شاغل سو چہ کرن قصور
سراجیدی جو شرح شریفی اُس وچہ اینویں کہیا — ہک ہور شرح وچہ ادہ دا اجب ہو وچہ یقین کہیا
ہک مسئلہ جو پڑھنا انظر دہ ثواب ادہ پاوے — ہور علما نوں چہ کہونکی بعضا انیویں فرماوے
بعضے کہندے اسد یو چہ مشقت بہت زیادہ ۔ — اسد ہی نسبت ہور علماں وچ ایہی گھٹ لگادہ

بعضے کہن مسائل ورثہ بیحد بے شماران
اوہ علم جو حضرت کہیا ایہ جھے جان سبب
رب قرآن مبارک اندر کیتا امر بیان
جسو ویلے تقدیر الٰہی مرجاوے انسان
گور کفن تے اجرت غسلے خطمی عود کافور
سامی وڈے وقف زمین دی یاوت گہنو مل
پر اجرت غسلے والی جو ہری اندر نہین روا
نقصان اسراف نہ وچہ کفن دی دسیا باب جنازے
میت غنی تے بھارا ہوندا ہور کھٹیندی عاصی
کو شد فی اللہ قبر کھٹیندا نال جو شیدے بھائی
جے بھرا بھائی رل قبر کھٹیہن ایہ شنا تلمیذ
اتہین پچھے قرض میت دا کرہو سب ادا
نال ادایا نال ابرا دے ساقط ہوسی مہر
وصیت جاری وچہ ثلث دی جیکوئی وہ کریہی
ہور وصیت وارثان کارن جائز ناہیں مول
ثلثوں ودہ تے وارث کارن کیتہین نہین روا
مرض موت وچہ مال ملک دا تے ہاک تر ہار
ثلثون ودہ جو کرے وصیت اوہ ہی مال بیگانہ
جے وارث جا جائز رکھن ہر دو کم روا دہ
بعد وصیت جو کجھ باقی اوہ وارثا نون آیا
اول حق وراثت اندر لیون صاحب فرضا

ہور علما نو وچہ حد نہایت موجب ایہو دسیاں ران
شرح سراجی دے وچہ لکھیا بہتر جانے رب
وچہ اولاد تساڈی مومن رکھو خوب دھیان
ترکے نال تعلق رکھدے چار حق کران بیان
آپ بھراوی تے مل اڑان کچیاں ہون ضرور
ترکے دے وچون ایہ کم اول ناکوئی جاوے بھل

لا یجوز الاستیجار علی غسل المیت اوس فرمایا
ہور مزدوری ہر شے دستدی خوش ہو دیوان تازے
جو بکرو گاری قبر کھٹاون کت بہت انہان جلاہی
اوسنون رب بہشت دیسی کفن پوشاکان پائی
جیونکر جالا وچہ ملک دے ایہ بھی روا عزیزا
مہر بھی جانو قرض برابر حکم کیتا فقہا
زن نہ بخشے تا بیش وصیت وارث تائیں آہیر
وارث تائیں عیش کوئی بے جے اوہ ودہ نہ دیہی
مگر جے باقی جائز رکھن تاہے روا نہ بھول
ہر دو ہاندا موجب تینون دسان اہل صفا
دو تر ہائی اصل فرعدا جبت بہت ورثہ آہم
انہین وصیت وارث کارن رکھین جو انہا
انہان دون نکلانو وچہ وارثان گھر دا مال ورثا
لین وراثت جیونکر اللہ وچہ قرآن فرمایا۔
وت عصبی وت دور جماندی حاصل ہووے غرض

مگر میراث نہ جیوند تیائین اگے کران بیان
ذور رحماندے باب بچھو سب کہتا بہت آسان

ہر دم پڑہو صلوٰۃ نبی تے جیدا عطر بگہارا
ہک عورت نون بوہجہ تو نے شادی کان شنگارا

باب در بیان صاحب فرائض گوید

صاحب فرضدی باران جانو چار مرد اٹھ زنان
پیو دادا تے مادری بھائی چوتھا زوج پچھاتی
مادری پدری خواہر ہووے یا ہووے ہک ولو
ترائے حال نے پیو دے تائین بھلا سنو بیان
کدین صاحب فرضا خالی کدین عصبہ کجھ
جیکر پتر یا پوترا خالی صاحب فرض پیو جاتی
دہی پتر جان کوئی نہ میت تاکو اسی تہین تلے
جیکر باپ نہ ہووے زندہ تا دادے حکم پدر
جد فاسد ہے باپ دا ہندی اندر نانان
جد صحیح ہووے تا اوسنون حکم پدر دا آیا
اوہ چیارے مسئلے سن عزیزا جہنا نوچہ جد باہر
پہلی صورت ما باپ دی وارث ناہین مول
جیکر باپ زندہ ہووے دادا ہووے حیات
دوجی صورت مویا کوئی ما پیو دووین زندہ
جو کجھ باقی فرضون دوہیا ماں لیسی تہائی
جز زوجہ زندہ باجہ ولد دی لیسی چوتھا حصہ
جیکر باپ زندہ ہووے جد حیاتی پاوے

شریفی تہین ہین گنگے دسان سن مومن ہر کنان
منکوحہ تے دہی تے پوتری دادی نی مارجاتی
ہر درجہ اوہ صاحب فرضدی راہ شرع دا ملو
کدین عصبہ تے صاحب فرضا ہوندا بے نقصان
دوہاندی ہن شکل دساؤن شک نہ رہسی کجھ
دہی تہا تاعصبہ پیو نون نال لے غرض پچھاتی
ثلث مائی پیو محض عصوبتہ باقی سارا ملے
ایہ اندر چھون صورتاندی بیشک جان پدر
اوہ صاحب فرض تے عصبے ہوندیان وی ترتی تہین گگا
جد صحیح ہے باپ پیو دا ویکھ شریفی پایا
جیونکر ہکہیا وچہ شریفی عرض کرانہین ظاہر
مال پوتری دی جے پیو زندہ اینویں حکم نزول
ہن وچ زثت دادے تائین نال شرع اثبات
اینوین ہک نے وجان دیو جیجن زندے تے تا بندہ
فرض آیا زوجاندی تائین نصف یا ربع بھرا
خاوند آیا نو جاندی تائین نصف اوتے تم تھا
تا ثلث تمامی مال ماؤں نزد حنیفہ آوے

جیون ثلث باقیدا پہلی صورت ماد تیائین آوے
اتھے بھی ہن دادی تائین نائین حکم پدر
تریجی صورت بھرا اعیانی نالے مجبہ علاتی
جے باپ مویا تے دادا زندہ ورثہ ہر نون آیا
چوتھی صورت معتق مویا زندہ پیو معتق
چھیوان حصہ ترکہ وچون لیے معتق پدر
ایہ قول امام یوسف آیا تے باقی بھی کجہ ہین
طرفین کہیا جو کلی ترکہ لیے معتق پسر
ایہا مذہب شافعی دا وچہ شریفی ڈٹھا
اتھے بھی ہن دادے تائین ناہین حکم پدر
جے معتق مویا تے پیو زندہ نالے خود پسر
جے معتق مویا پچھے رہیا معتق دا اک جد
ہن سارا مال پتر نون آیا دادے نا اک گھد
دادا صاحب فرض دا آہا اتھے رہیا خالی
پتر آہا اقرب میت پڑدادا بھون دور
جے بھین بھرا اک مادری ہوو چھیوان حصہ آیا
مادری پدری کوئی ہووے یا ہوون اعیانی
جے میت دا پیو دادا یا پوتری پوترا ہووے
کوری ہوون بہت اوجیرے تابے او تم تائین
بھین بھرا جو ما پیو جایا اوسدا نام اعیانی
علاتی جو پدری ہوون خیفی ما دے جائے

بعد فرض زوجان دی اوہا ثلث یوسف فرمادی
جو نون ویکھین شرح شریفی پائین تد خبر
اوہ سارے ساقط نال اجماع دی جیکر باپ حیاتی
نزد صاحبیہ دے جانی بھائی نعمان نہین فرمایا
نال اوسدا پتر زندہ ایہ صورت اوکھی دِق
باقی اوسدا پتر گھنے جو کجھ لبھس گھر
امام نخعی تے ابن مسعود اوہ بھی انج فرمین
باپ اوسدے نون ہر ولا تہین ناہین ذرہ شم
ابن مسیب بھی اختیار قول حنیفہ مٹھا
جائے صورتان وسیان عاصی جو توفیق خبر
چھیوان حصہ پیو اوسدے نون باقی سبہ پتر
نالے رہیا پتر معتق دا آہا ورثہ کس حد
ایہ مسئلہ ہے اتفاقی تو جڑے ترکہ تکھ
پڑوندے اوسدے ورثے کو نون سبہ ترکی کانی
اقرب ہوندیان بعد خالی ناہین پیا ھکو
دوہ ہوون تاں ثلث بچیانی رب سچے فرمایا
اصول فروع عدی ہوندیان ساقط ساری اے جانی
اعیانی علاتی خیفی ورثہ تھین ہنہ دہووے
ناتی دوہتری بھی اس لیکھے ورثے حال سہا گز
ہور حقیقی کہندی اوسنون مادر تھین ای جانی
حقیقی ہوندیان پدری تائین ترع نہ کجہ دیوے

انواع دلیل پر دو تہائیاں بھین تر کے بھائی لا ولد دے تھین ۱۲ محمد دلپذیر

ادہ مال دا شوہر تائین زوج اورثہ آیا
چوتھا حصہ شوہر گھنے جے زندی اولاد۔
اٹھواں حصہ منکوحہ نوں آیا ورثہ زوج
تو ڑے ہووے ہمیری زن تھین ایہ رنڈی خالی
جو اولاد نہ ہووے پچھے رہی ہکلی رن
تو ڑے زوجہ ہک ہووے یا ہوون ترے چار
جو ہکدو عورتاں جاں ہک ہوون ہکدو ہووے خالی
دختر صلبی جے ہک ہووے ادہ ورثہ پیو ماں
نال تیرے عصبہ ہوندی وہی سن یار عزیزا
جو وہی صلبی چھوڑی تاہین ہیٹھ پچھے وہی ہیٹھی
جیکر دو یا ودہ ہوون تا لیسن اوہ ثلثان
جو دو دہیاں ہن بھرا دیاں تا پھوپھیاں نیرا
اینویں جیکر ہک بھترا یا تاں بھی پھپھیاں خالی
جو بھرا بھیناں برابر ہوون تا ادہ ورثہ پیو ماں
سنے اسدے ہندی اندر حصے دو زناں
جو ہک بھرا تے دو بھیناں نصفو نصفی مال
حال بھیناں دا مثل دہیاں دی نصف ہکیوں آکھ
جیکر نال بھیناں دی ہووی ہک حقیقی بھائی
تنی بھیناں دا وچ قرآنے نالے وچ حدیث
بھیناں پدری اتے حقیقی حصے وچ مساوی
حقیقی تسا بھیائی جانو جیہڑیاں ماں پیو جایاں

جاں جی ہی تیرہ پوتری پوترا رب سچے فرمایا
رہی بھی خواہ ہوری شوہر کو نوں تاں بھی شاد
جیکر شوہر دہیاں تیر چھوڑے پچھے زوج
تاں بھی اوسنوں اٹھویں ہتی کہیا ذو الجلالی
تاں ہن آیا چوتھا حصہ نال قرآنے من
تاں بھی لیسن قدر فرضدا نا کم بیش شمار
تاں بھی اوہناں اٹھویں ہتی کہیا ذو الجلالی
ودہ ہوون تا دو تہائیاں رب صاحب فرما
دو حصے دیہ تیر تائین ہکے ہی اہل تمیزا
اوہ بھی آہا پھوپھی وانگن دادی مال سمیٹی
سدس لیسن جے ہک صلبی آیا وچ قرآن
اوس بھرا دے ورثے کولوں سنتوں بر خوردا
اوس بھرا دے ورثے کولوں سنتوں حسن جمالی

للذکر مثل حظ الانثیین ایہ رب سچے فرمایا
ہک مردوں لیناآئے ثابت نال قرآن
جو چار بھیناں تے دو بھرا ترےفی چہ چھ بھال
ودہ ہوون تا دو تہائیاں رب سچے فرمایا
عصبہ کرسی بھیناں تائین خبر قرآنے آئی

للذکر مثل حظ الانثیین بھنے حد خبیث
مادری بھین مثل اوہناں دی جاں ماں پیو مرجاوے
حقیقی بھیناں عصبہ تھین وسو بیٹیاں بھایاں

جان بھرا اک پدی ہوون نال اوہناں دے شامل
بھیناں ہوون عصبہ جے وچ اوہناں بھائی چھوڑے
جے ہک دھی یا پوتری کجھ بھانویں بہت تھوڑی
جیکر پتر پوترا پچھے یا بھوں نیواں کوئی
پیو دادا بھرا حقیقی ایہہ بھی حاجب جانو
صورت اسدی ہو یا کوئی زندہ پیو یا جد
جے ہن کوئی پھپھی زندہ اوسنوں کجھ نہ آیا
جیکر کوئی فوت ہویا تے پچھے دھی ہک ما
دو بھیناں یا دو بھرا اہین ہور حیات
دو صورتاں نوں چھیواں حصہ ہکی وچہ ثلث ما
جیکر ہوون بھائی میت دی یا ہووے اولاد
جیکر نا میت دی زندہ نالے ہووس دادی
اینویں ہووے تے اینویں وچ دادادیاں کردا دور
جیکر پچھے پوترا ہکو ہور نہ زندہ کوئی
ہر وارث دا اینویں حکم پوترا ہک نہ بھائی
جیونکر ہکو دادا زندہ یا پچھے ہک پیو
ہک وارث تاں اینویں حکم مرد یا خواہے زن
جیکر دادی ہک میت دی یا ہوون جدات
سدس لیسن جے درجے اندر ہوون سباوی
درجے اندر ہک برابر کت بہت ہوون جدات
بہت بیوے ان دادیاں وا الی کت بہت ہونی شکل

دوہاں نوں حصہ اوسنوں شرع دیویسی کامل
یاوت بھی پوتریاں صلبی یا بھی بھتیجیاں ہوونگیاں
اوہ ترکہ دا اوسنوں آیا باقی خواہر گھیری
بھتیجیاں تائیں جے ورثہ ہرگز ملی نہ ڈھوئی
ورثہ اندر بھتیجیاں تائیں دخل نہ ذرہ بچیا نو
یا جنید ابھرا حقیقی سنتوں ام صمد
حاجب ووے ایہہ معنے پردہ ورثے اوتے پایا
دھی پتر یا پوتری پوترا ایہہ بھی نال بقا
ورثہ میت دا تاں اہناں دی کس طور ہے اثبات
جے میت اولاد نہائی ثلث گھنسی جیا ماں
ایہہ دو صورتاں سدس ماں ورثوں باقی عصبی شاں
اوسنوں ارث پتر دیوے جیوں فردو نہ ہوسی شادی
ایہہ ماں پدر دی وارث دادی نال ضرور
تا صاحب فرض عصبہ میت سارا گھنسے سوئی
جے ہک زندہ وارثاں وچ جیوں سارا لیسے بھائی
کلی نال پیو یا دادی کھاون گڑتے گھیو +
سارا مال اوسے نوں آیا کہیا شرع دی پرکن
وراثت پوتری اوہناں تائیں چھیواں حصہ شیانت
جے دو ماداں پیوان وچ دادیاں اوتھاں کجھ نہ آوے
ساریاں ہوون ماں واں پیو اندیاں تاں سدس اثبات
جو ہر کسیدا ہک پیو دادا اتھے حیران عقل

بیان صاحب فرض

[illegible] ۱۲ القواعد لمبتدیہ

احوال جدات

صورت اسدی بہت شریکاں وچ سانجھی گولی
اس لد جایا ہر دعوی وچ خوب بجائے رولی

اس دعوی وچ ہر ہک سچا سارے ہیوے اثبات
ماواں وہاندیاں اُس جاتکدیاں کلی نی جدات

ہردم پڑھ ہو صلوٰۃ نبی تے جسدا خادم عرش
نبی رسول تمام ملائک خادم کرسی فرش

باب در بیان اقسام عصبات گوید

صاحب فرض جو حصہ اپنا سارا لین تمام
جہڑے گن سنائے باراں رکھیں یاد مدام

جو کجھ وِدھے عصبے لیون نال شمار حساب
تا تسانوں وِچ قیامت ہوسی نہیں عذاب

جیکر کھاؤ نال تعدی ہک وی جیدا مال
سخت عذاب تسے دائم دوزخ وچ قران سمہال

جیکر حد نگاہ رکھو تے ترکہ ونڈکے کھاہو
جیونکر رب فرمایا نص وچ وگدی جنت جاہو

جیکوئی مال یتیماں کھاوے ظلماً سخت حرام
دوزخ دی اگ پیٹ بھرسین جنت نہیں مقام

جہڑے سخت حیا لاک لڑاکے گندی عادت چوری
اوہ یتیماں عاجزاں بھایاں دا ورثہ کھاون زوری

جو اونہاں آکھو ترکہ ونڈو جنگ تے شور مچاون
جہڑی وارث عاجز لسے ڈردیاں مال کھاون

جس دُھڑ وچ اوہ مال پیو نیں اوتھے وڑسی اگ
جُوڑ رسٹیسن وچ دوزخ دی سارے اوہ رگ رگ

زاری کرسن رب ہمیشہ بھونکو جیونکر کتے
کرو کلام نہ نال اساڈے رب سنسی متے

ہردم پڑھ ہو صلوٰۃ نبی تے حاضر کر دل کن
جس نال انگل دے اسمان تے ٹوٹے کیتا چن

باب در بیان عصبہ نسبی گوید

عصبے نسبی تراں قسم دی جو تہا بھی ہک جانی
اُسنوں عصبہ نسبی کہندی قول رسول بجھانی

اوس ہکی عصبی دا نام بنفسہ عزیزا جانی
دو یا بغیرہ ہے عصبہ ایہی خوب پچھانی

تریجیدا مع الغیر عصبہ نام ہے خوب
فرق تریہاں اندر آکھا سنتوں ای محبوب

جس عزیدا نال عورت دی ناہیں کجھ پیوند
اوہ بنفسہ ہے یارو عصبہ کرو پسند

بیان عصبہ نسبی

جیوں پتر پوترا یا بھوں تلکر یا پیو دادا اوچا
دت چاچے وت چاچیرا اونہاں پوتڑے بہت تلیکر
عصبہ بغیرہ دساؤں وچ قسم تجہانی
جنہاں کارن ادہ مال آ آیا وچہ قرآن
اول ہی دو جا پوتری بھین جو ماں پیو جائی
جیکر انہیں ہک ہک ہوون اودھا مال دیوا ہو
جو دہی پوتری کوئی نہ ہووے تاں وت بھین حقیقی
چوتھا بھین جو پدری ہووے اوہ بھی عصبہ بجہ
ایہ نال بھراوان عصبہ ہوسی لیسی بھی ترہاں
صورت اسدی ات بہت ایہی مویا کوئی انسان
جو کجھ پچھے رہیا ترکہ سن خبر قرآن صحیح
کو شخص مویا پچھے چاچا پھوپھی اوہی دادا جایا
سارا مال چاچے نوں آیا پھوپھی ناہک دمڑی
صورت ہدی مویا کوئی پچھے ایہا بجہ
جیکر بھین بھرا پتر برا اسدی چاچی جایا
تاں کل مال بھرا پتر نے دہی چاچیدی خالی
تریجا قسم مع الغیر عصبہ جان عزیزا
جیوں کہ بھین یا دہی پتری یا پیو دی جائی
برابر ہے جو ہک ہے ہی ہووے یا ہوون بسیار
اقرب ہوندیاں ابعد پائیں نہیں وراثت کجھ
اقرب کہندی بہت ڈھیری نوں ابعد ہی بھوں دکھ

اینویں جان بھرا بہتر پیئے قول شرع دا سچا
ات بہت ورثہ ونڈن کولوں کوئی ہونہ نہ بھیرے
چار زنان شریفی اندر لکھیاں سن آ جانی
دو جو درجے تنہاں کارن کہیا رب ثلثان
چوتھا بھین جو محض پدری تیمیں سنتوں نال اصفائے
جو دو ہوون یا بہت زیادہ تاں ثلثاں پہنداہو
اڈہ ترکیدا آیا اوسنوں مسئلہ ایہ تحقیقی
جو تریہ پہلیاں فوت ہوجاون اتھی شک نہ بجہ
حصہ دو زناندا لیسی ہک بھرا ونڈا
پچھے رہیا دہی تے پتر آیو آپ ماوان
دو حصے چا پتر گھتے ہک حصہ چا دہی
یا ہک پیو تے ماں دان دکھو دکھ اونہاں جا پایا
اینویں پتر دہی چاچیدا چھوٹھا ہووے لاہ جیری
دہی چاچی تے پتر چاچیدا وارث ہو رنہ بجہ
جیسنوں اسدی دادی دادے یا وہ جد جمایا
اینویں دہی وچ پتر بھرادی کرتوں فکر کمائی
اوہ عورت جو نال وچیدی عصبہ بنی تمیزا
نال دہیا نہ دی عصبہ ہوسی نبی رسول کہیائی
یاوت ہوون پتر دیاں جایاں تاں بھی اینویں شمار
جیوں پیو جنیدیاں دا دیتا ئیں اسنے پوتری بجہ
ایہ کلیہ ہر جا اندر اقوالے تے منظور

توڑی اقرب عقرب انگوں ڈہہوتے ڈنگ ماری
چہار جیوں نغ ن کہندے اہین اگے کران بیان
حقیقی ہوندیاں وارث ناہین جیندا نام علّاتی
صورت اسدی ہو یا کوئی پچھے چھٹے بھرا
چوتھا قسم عصبہ سببی جے کوئی کرے آزاد
جو صاحب فرض نہ عصبیاں وچوں وارث ہونکوئی
بھاویں نیت صواب آزاد بھاویں نیت شیطان
یا کوئی ذو رحم دا مالک ہو یا نال خرید
ہر وچہ اوہ ورثہ لیسی جتھے نہیں ایہ کم کوئی
مدبر کہندے اسدیاں ایں جو موئی ہویاں آزاد
جواب اسدا ایہ دیسان تنیوں دو قسم ہی موت
کوئی مدبر کرکے گولے تاہین مرتد ہو گیوئی
قاضی کہیا جو مولے تیرا حکم آگیا مرگ
وت مسلم ہو کے مولے اسدا آیا دار اسلام
جیکر اسدا عصبہ نسبی وارث ناہین کوئی
جیکر وارث عصبیاں وچوں زندہ ناہین کوئی
آپو اپنے حصے موجب لیون ہو خوشحالی
علوق ہوندہ زن شوہر وچہ توڑی صاحب فرض
صورت اسدی ہو یا کوئی زندہ رہی نہ ذات
عصبیاں کولوں پچھے ورثہ ذورحماں دے تائیں
جو صاحب فرض نے عصبہ میت ہرگز ناہین کوہ

تا بہی مال متاع لٹیسن تا جیہوں عذر چھپائے
پچھے باقی والا رحاماں نوں جے جا ہیا رحماں
توڑے وچہ کلیجے مسئلہ دسیاں لگسن جو آتی
توڑی ہک حقیقی تے پنج پدری اوہناں کجہ نہ آ
ذو رحماں تہیں اوہ مقدم ورثے نال آباد
ذو رحماں تہیں پہلی درجے لیسے ورثہ سوئی
مدبر مکاتب قرن یکساں با نفی ورثہ ماں
یا کو مالک نال ورثہ ہو یا جان رشید
الولاء لمن اعتق حضرت کیہا ورثہ ہوئی
اسدی ورثے نال اوہ ہوئی کت بہت ہو شاد
ہک حقیقی تے ہک حکمی ایہ بھی شرعاً فوت
وت لاحق ہو یا دار حرب وچہ قاضی حکم دتیوئی
تو ان اصیل ہین قید نکائی جو چاہین سو کر
مر تقدیر اللہ دی وارد ہو یا مدبر نام
تا وچہ شریفی اس صورت وچہ مولے ارث لیوئی
تا وت ترکہ صاحب فرضاں دے اوتے رد ہوئے
مگر علوق نہ جنہاں اندر اوہ دو وارث خالی
بلکہ وچہ جبیدہ ہین اسوچہ رد ترکے لاغرض
ثمن تے نصف بیٹی نوں باقی بہی دہی
جت بہت شرع دیو سبہی انہاں وکہو وکہ دسائیو
تا وت ترکہ کل میت دا بیت المال ہر و

بعضے آکھن ایسی روشے بعضے آکھن دیہو ذورحمانوں جت بہت آدی مفتویٰ قول ایہو
جہڑے آکھن ذورحمان نوں دینے ناہیں مال دلیل وہاندی یوصی اندر رب دسیا حال
صاحب فرض تے عصبیاں کارن ہویا خوب بیان ذوی الارحام نہ رب سمجھائے ناہینوں نسیان
جہڑے آکھن ذورحمانوں حق ورثت آیا دلیل وہاندی مصحف اندر رب سچے فرمایا
واولوا الارحام بعضہم اولیٰ ببعض ایہا آیت شریف ایہ جواب وہاندے شرح سراجی ویکھ حنیف
ہر دم پڑھ ہو صلوٰۃ نبی تے جسدا دین متین علم ورثت دا اوہ کہیا وڈے باجھ نہ دین

باب دربیان ذوے الارحام گوید

چار قسم پچھانی بھائی جو ذوے الارحام جیونکر لکھیا وچہ شریفی دسان تدہ تمام
پہلا قسم ہے دہیان دہیانداں پتر دہیا ندساری توڑے ہوون لکھ ہزاران سبھ ذو رحم پیارے
اینویں اولاد پوتریاں دی پہلا قسم ہو یوئی ایہ وچہ سراجی ورثے دی حق ہور کتاب نہ کوئی
دوجا قسم ہے پیو مادا نانی نانا کہندے توڑے ہوون بہت اوچیری جیکر جیندے رہندے
تیجا قسم اولاد بھیناندی توڑے بہت ملیری عورتاں مرد برابر سارے سبھ ذورحمان گھیری
اعیانی علاتی خیفی جس خواہر بھین ہوون ہرہکی نوں ورثہ ماسے نا ہٹن نا روون
ہور بھرا جو مادری پدری یا ہوون ہک ماں تے دہیان وہاندیاں سبھ ذو رحمان دی رشتہ ایہو لکی
ہور بتر بھراواندی جو ہوون ماں دوی جائے اوہ بھی جانی ذورحمان تہیں حق ورثت کھائی
مین قید کیتے بتہرییٔی مادری انہی کیا سبب جو اعیانی علاتی پتہرییٔے عصبی کیتے رب
چوتھا قسم ذورحماندا سنتوں یار پیارے نال ہدایت ربدی تینوں گن دسان ہین ساری
پھپھیاں بیت دیاں مطلق جانی بھینیاں پے تمام ماوری پدری جت بہت ہوون یا تہیں نام
چاچے بیت دی بھائی پیودی ماں تہیں جانی سارے ایہ چار قسم ذورحماندے دسے نال شمارے
مامے ماسیاں ماں جیت ہور اولاد تہاندی ساری ایہ سبھ تہیں حق ذورحمان آپو اپنی واری

اقرب تے مقدم اوہا ندا جو ورثے وچ حبیب
جیونکر عصبیاں دیوچ دسی یاد رکھیں ترتیب

اول گھنے پہلا قسم وت دوجا سُن بھائی
وت تریجا فر چوتھا اوٹلا کوئی نہ کرے لڑائی

عصبیاں اندر اول بیٹا وت پوتے وت دادا
وت بھرا تے پچھے چاچے ترکہ کرن اماد

اولاد بھینیاں تے دہیا بھایاں ہور تنہاں دی بجھ
جتھے پتر بھرا مادری دے شک نہ جانی کجھ

اوہ نانی ہین جابن مقدم وچہ وراثت حصے
باب دوجے الا رجا مانڈی اندر وچہ شرعی دسے

جیوں جیوں نیڑے ہو میت نوں تیوں تیوں ورثہ پاون
ہکو اصل عصبے والی دو والیاں تہیں اگے ہکی کھاون

صنوبر اسدی ہو یا کوئی پچھے رہیاں دو
ہک دھتری ہک لڑکی پوتری ایہہ بھی حق سنو

سارا مال دو دھتری گھنے واسطہ اسدا ہک
دو واسطے وچہ دہی پوتری اسدی ناکر جھک

جیوں پوتری ہوند یا دو دھتری تائیں آوی ناکجھ مال
انہوں پُتر دھتری نوں جا دو دھتری پا یا خوب زوال

کو شخص مویا پچھے دھتری دو ہور اکت بہت ثمن مال
للذکر مثل حظ الانثیین ایہ وچہ قرآن سنبھال

ہک حصہ جا دو دھتری گھنے دو حصے دوہتا
اس آیت دے ایہا معنے فاضل گئے فرما

ہردم پڑھو صلوٰۃ نبی تے معجزے جس ہزاران
کوڑے کھوہ بنائے مٹھے وہ سوہنے دیاں کاراں

باب در بیان موانع ازارث گوید

جنہاں تائیں ہک عشر حصہ آوے ناہیں کجھ
چار مردمیں سانوں تیہوں کن وہ ہر ایک سمجھ

اول جان غلام عزیزا جس حالت تے ہووے
قن مدبر تے مکاتب ورثے تہیں ہتھ دھووے

ام ولدہ تے اوہ گلا جس دا بعض آزاد
ایہہ بھی نال وراثت مولے کدیں نہ ہوسی شاد

دوجا قاتل جان نوں جتھے واجب ہے قصاص
یا کفارت لازم اسوچہ ورثے کنوں خلاص

واجب جتھے قصاص ہے یا روکھنے کفارہ آئی
دو نوعیں کہاں شرعی وچوں سنتوں اہل صفائی

کوئی جان نکے مارے کسے تائیں تیر سوٹی ہتھیار
یا کوہ تھیں ڈھ مریندا نکلی جان شمار

واجب اتھے قصاص ہے نالے اوہ گنہگار
ہور ورثے تہیں محروم بھی ہویا اوہ بدکار

رِشبہ عمد دا اوتھے ایہی جتھے جان بجھا
اکثر اتنی ضرب دینال مردا کوئی گھٹ
اِسوچہ واجب جان کفارت جتّے بھی ہوگناہ
قصاص نہ واجب اُسدے اندر یا وِچ قتل خطا
یا کوئی سُتّا ڈگ پیا ئی اوپر کسے انسان
یا ڈِگیا پتھر کسے دے ہتھوں یا لگھیا ہوا آ
اس قتل وِچ جتّی واجب ہور کفارت بجھ
جتّی واجب تنہو اٹھ ہوسی پنجویہ جو بکسالی
اِسوچہ دی جتّی مشکل اہل شرع فرمائی
ایہ جتّی ہے شبہ عمد دی جتّی خطا دی ہو
ایہ چارہ ہی قسم تا مادیاں جانو ویہ او نھانوں چہ
ویہ بنت مخاض ویہ بنت لبون ویہ جذعہ ویہ حقّہ
پنجیوں رہا نداجذعہ پچہانی پنجوین دیوچہ پیر
یا ہزار دینار دینار بھریئی یا دہ ہزار درم
جے ایہ جتّی مالک گھنی یا وت خون معاف
قتل خطا تے شبہ عمد وچا یہ کفارت بجھ
دو مہینے روزے رکھے جیکر پائے نہ باندی
جے شبہ عمد خطا عورت تہیں خون یا دیت ادہی
زن کل خون یا لنگ یا نہ کیسے ایہا جان حساب
جے قتل کرے جا باپ پتر نوں یا کو سیّد غلام
ہن پُتّو نے مولا قتل نہ کرہو حضرت نے فرمایا

جو ضرب کرنیدا آدمی ہوندا قتل بھرا
ایہ پراوتہیں ہو یا کوئی توڑے مول نہ بھٹ
وارث قاتل ہوسی ناہیں ایہ شرع دا راہ
کوئی مارے تیر شکار نوں بندہ تھیوے فنا
یا چہت اوتوں ڈٹھا کسے نکلی اُسدی جان
ہر دو کمان تہیں اوہ نلوان ہو یا قتل شمار
ایہ بھی وارث مول نہ ہوسی آثم ہور نہ بجھ
پنجھی دوسالے پنجھی ترہے سالے پنجی چار سرائے
کنز دقائق دیوچہ لکھیا ناکر قتل لڑائی
اوہ اوتھ ہوندے پنج قسماں دی جو ٹھا ربدا جھ
اَسّی داجیاں قسم پہلید یاں قتل خطا وچہ بھر
ورہی ور ہیدا فرق عمر وچہ خوب مسائل ثقہ
ایتھوین حکم ترین پہلیا ندا حقہ ترے سالے چہ
تا اوہ مومن رو شرع تہیں دنیا وِچہ بغیم
جا کر ہیں ولی مقتول لدے تا اوہ قاتل صاف
آزاد باندی جو مومنہ ہووے یا وت روزی بجھ
اتو ذوقی رکھے سارے کنز ایتھوین فرماندی
مرفے نالوں وچہ کنز دے وہ حقیقت لدھی
ہور مسلم ذمّی دی جتّی ہکا اندر کنز کتاب
قصاص کفارت اتھے ناہیں رتبہ لیبن حرام
جے پیو پتر یا عبد نوں مولیٰ جانو مار وجایا

اينوين جيڪر ڇوڪرا يا ديوانه ڪسي نون ڪوهي
تنهن جا ڪافر اتي مسلمان وارث ناهين ڪوئي
ڪافر وارث مسلم ناهين نا مسلمان ڪافر
جو ٻيو ها مانع ارث دا جانو اختلاف دارين
صورت اسدي مويا ڪوئي دار حربي وچه ڪافر
يا ڪافر مويا دار اسلامي پيو زنده وچه حرب
اختلاف دارين ايها مانع ايهي وچه ڪفار
جي هڪ مومن حرب وچه وچه ٻئي دوجا وچه اسلام
هردم پڙهو صلوٰة نبي تي اوه محبوب رباني

قصاص ڪفارت اهي نا ڪوا نهان جيوي
هڪڙو وچه دا اصل فرع تهين جيڪوئي مرگيو ئي
وچه حديث شريفه دي آيا تورڙي ترڪه وا فر
جي دار اسلام تي دار حرب وچه دونوين وسڪر ايهي
پتر يا پيو دار اسلامي يا هور قريبي وارث
ايه وارث هوسي ڪوئي تهر جانڻي رب
وچه شريفي اينوين لکيا سنتون برخوردار
ايه رئت هڪڙو وچه تهين ليين تم تمام
چودان طبقا نو وچه نه ڪوئي هرگز اوسدا ثاني

باب در بيان عقد موالات گويد

جي صاحب فرض تي عصبه تي ذوي رحم نه لڀهي ڪوئي
تاهين مولي موالات دا ليسي سارا مال۔
ڪو شخص مجهول النسب بينون ڪهنداتون مولائي
جي مين تهينون ٻاين ڪيدا اهو وتا نو هان ڀرچٽي
ايه عقد وچه مذهب ساڏي هي درست صحيح
جي دوجا مجهول النسب جا آکهي پهلي تائين
ايه هڪڙو وچه جيڏي وارث هوسن جا اوه ڪرن قبول
جد تيڪين اوس موئي نکي ڀيري ٿيسن نا ڪجه مال
مجهول النسب اونون ڪهندي جيدا جا ٻيڙ
عقد موالات دي اندر جهي ذو الارحام

نا زوجين نا معتق لڀهي ڪت هت حڪم هو يوئي
صورت اسدي وسان مينون جو ڪجه ڪلي جال
جي مين مران تا توهان وارث ڳهنين ڪل ڪمائي
دوجي ڪهيا قبول مين ڪيتا مفت ڏهيوئي ڪٺي
اوه وارث ٿي جٽي ڀرئي جان جنايت ڪري
جي ڪجه آکهيا پهلي اوسنون ايه ڀي سواد سائين
جي ڦرجاون تا ڀي جائز اندر شرع رسول
تا ٽگ پرنن جا ئز اهي نهين تا روانه ڀال
خبر هو وي ڪسي تائين ڪهڙا وطن شهر
اوه ميت دي اقرباري استهين جان تمام

اوستھیں بھیجو ورثہ گھٹے جید نال اقرار آ — گیتا ہووس نال نسب دے سنتوں پرچو قرار
مجہول النسب اقرار کریندا نال کسے دے بھائی — ترہی قیدان ہے اوسدے اندر سنتوں نال صفائی
اول اقرار غیر نسب تے پتر نہ کسے بنائے — بھرا اوسدا یا چاچا کسے نسب ہیودا دے لائے
دوجی قید ہیوے دا اوسنوں کرے نہ اسو چہ سچا — آکھن ایہ نہ پتر اساڈا کرن مقر نوں کچا
نہ سچا اوہ اقرار اپنے تے رہے ہمیش سلامت — مردیان تیکن تا وراثت اسدی باجھ ندامت
اوستھیں بھیجو موصٰی لہ نوں آیا سارا مال — جے وصیت کل مال دی لیندی دیہو تمام سنبھال
جسوقت تمام پہلیان تہیں لبھے ناہین کو — اسوقت بھی مال تمامی اوسدے ہتھ رکھو
جیکو وارث زندہ ہووے تا نہیں وصیت روا — ووہ ترہاں تھیں ایہر اتھے ناہین کجھ خطا
جی کجھ کر وصیت مویا دیے اوسنوں سارا — نزد اساڈے ایہر شافعی نے ہور پکارا
نزد شافعیہ دے ثلث فقط تے باقی بیت المال — رکھیا جاوے عاجز کھاون حاجتمند سنبھال
جیکر انہاں ساریاں وچوں لبھے ناہین کو — اوسدا مال بھی سارا لیکے بیت المال رکھو
اوہ کم آوسی مسلمانا ندے سارے بھائی بجھ — انما المؤمنون اخوة معلم ہویا سجھ
کا فراں تائیں مول نہ ملیا دہر بیت المال پہنچے — ایہ دلیل شرع اندر وہ خوب آندیو نے
ہردم پڑھو صلوٰۃ نبی تے اوہ محبوب پیارا — چوداں طبقاں وچہ جس کا رن وجیا خوب نقارا

بیان اقسام ورثہ گوید

کل فرضاں والی چھ قسم نے وچہ کتاب خدا — شرع اندر دو قسم اوس تھیں تے کر فرما
پہلا قسم نصف تے ربع ہور ثمن فرمایا — ثلثان ثلث تے سدس وچہ جیدا نام جنگا کرایا
نصف اوہ تے ربع چوتھائی ثمن ہے اٹھواں حصّہ — ثلث تریہا ثلثان وچ جانی سدس چھیواں تم قصہ
اوہ وراثت شوہر ندے جیکر اوہ لا ولد — ہور ہی پوتری دی ہتھیں ان دوہ جیکر ہووے احد
ایہ چار قسم نی اوہ اوہ دا دوہوں جان جو بھائی — اوہ دو توہین وچ جان بچیانی خبر قرانی آئی

جے زوج مرے لا ولد تاں زن نوں آیا چوتھا حصہ
اٹھویں پتی عورت گھتے جیکر ہووے رنڈی
جیہناں تریں زناں دے تائیں آیا ادّھا مال
دو ترہاں اوہناں دے تائیں جیکر دو یا وَدّھ
جنیدی جو وِچ تریجا حصہ اوہ بھی سنئوں بیان
دیہی پتر لا ولد مرے تے ماں پیو ہوس حیات
ہور یک صورت دس سناں تینوں اوتھے ایہی فرمایا
بہین بھرا جو مادری ہوون ہکی تہیں دو یا رہ
جیکر مرد یا زن کلالہ جے اوس بہین بھرا
اصل فرع جس کو نہ ہووے اوہ زن مرد کلالہ
جے ہکا بھین یا بھائی چھوڑے اوہ زن مرد کلالہ
ہور جنہاں نوں چھیواں حصہ وِچ قرآن مجید
مال ولد تہیں یا پیو تائیں چھیواں حصہ آیا
جے ولد مویا مانند ہے جیہڑا نال نہ ہے اوس بھائی
دادیاں نوں بھی چھیواں حصہ جے موجود نہ ماواں
جیکر دھیاں نہ ہو جاون پوتری نال ہک گلھ
پہلے قسموں جے اوہ رلے دوئے نال تمام
جیونکر ہوئی عورت کوئی زندہ زوج تے ماء
پیارے نال نفس تائیں دی نصف پہلوں اس یار
مثال ثلث دی نال نصف دے موئی کوئی سوانی
جے زوج زندہ تے ماں پیو جایاں بھینیاں دو حیات

جے زن مری اولادے والی شوہر ربع تم قصہ
جے زوج مرس اولادے والا ہور نہ پلے بہنڈی
دھی پوتری تے بھین حقیقی یا اوہ پدری بھال
نوڑی ہوون سبھ ہزاراں مصحف وِچوں ویکھ
مادر تائیں مال ولد تہیں جیکر اوہ مر جاون
تریجا حصہ مال ولد دا ماؤ لیسنا اثبات
جو مینوں ٹھاناں لکھیں دے اوہ اس دے وِچ پایا
ورثہ انہاں ماں دیاں جایاں تریجا بھا شمار و
وَدّھ ہکی تہیں جیکر ہوون اوہناں بھی تریجا
ماں پیو دادا تے دھیاں پتر کھے حسینی والہ
اوس ہکنیوں چھیواں حصہ منگے وَدّھ زر الہ
رب فرمایا دساں تینوں سنتوں نال تاکید
جیکر ولد دھیاں پترا نیے چھوڑ رسدڑا پایا
تاں ہی ماں نوں چھیواں حصہ لد ورثہ آئے
پوتری نوں ہی اوہا چھیواں جے ہکڑی دھی دا ان
ایہو جیہی تیر ہوندیاں پوترا تھوڑے ترکہ ہک
جیونکر ثلثاں ثلث سدس نال سنتوں باآرام
ہور دو بھیناں ماں پیو جایاں ہک خدا اہر ماجا
جیونکر ثلث یا ثلثان خالی یا توں سدس وِچ جا
زوج زندہ تے ماں دیاں جایاں بھینیاں دو بچیاں
ایہ ثلثاں دی صورت ایہی نصف پہلی اثبات

یا فقط نال نصف پہلے دے لے سدس بھرا
یا رل جاوے نصف اول دا نال ثلث ثلثان
دو بھیناں یا پیو جایاں دو بھیناں ماں جنیاں
یا رلیا ثلثان تے سدس اوہ پہلے دے نال
ماں پیو وچوں دونویں ہوون نالے زندہ ما
یا ثلث تے سدس کٹھا پہلے اوہ دے نال
اوہ دو بھیناں مادر وچوں مادر بھی بر حال
جو قسم پہلی تہیں چوتھا حصہ رلجاوے سن بھائی
مثال جو نیکر ہو یا کوئی زندہ زن تے ما
یا ربع اول نے بعض وجہ جیوں رلیاں ثلثان
یا فقط ثلث رلجاوے نال ربع دے بھائی
یا ودیسیں فقط رلجاوے نال ربع دے یار دو
اوہ ہک جانی مادر وچوں خواہ بھیں یا بھائی
یا رلجاوے ربع عزیزا سدس تے ثلثان نال
ہور دو بھیناں ماں پیو جایاں اتھے ہوسی عول
یا ربع اوکد نال کٹھا ثلث سدس ہو جاوے
اصل مسئلہ باراں گولوں وچ تمام اہناں جائیں
ضرب تے نسبتی ہندسے با جیوں سمجھ سر اجی او کھی
جیکر ہے ثمن عزیزا قسم پہلی دا یار دو
بر تزد اساڈے سدس اتے ثلثان واجاں اجماع
ابن مسعود کہیا جو ثلث نال ثمن رل جاوے

جیونکر چھوڑ موئی زن ہکا دختر تے ہک ما
جیوں عورت موئی شوہر زندہ بھیناں چار بھی جان
عول ہوسی ماں دہاں تکیں پوریاں تبیاں ہزبیان
جیوں عورت موئی شوہر زندہ بھیناں دو بر حال
عول والی یہ صورت بھی اٹھاں تیک بنا
جیوں عورت فوت زوج حیاتی دو بھیناں بر حال
تمام دسیا نو وچہ اصل مسئلہ دا جنہاں تیں کر بھال
نال کل وڈ دے ثلث تے ثلثان سدس ملکے ونڈائی
ہور دو بھیناں مادری ہے ربع و مادر دی جا.
جیوں زن مرے تے شوہر زندہ ہور دو بھیناں جان
جیوں زوج مرے تے زوجہ زندہ ماں بھی نال بقائی
جیوں زوج مرے تے زوجہ زندہ ہور بھی ہک شمار دو
سدس آکھو تے عورت پائیں ورثہ ہے چوتھائی
جیوں زوج مرے تے زوجہ زندہ مائی بھی بر حال
تیراں تیاں ترکہ ہوسی ایہ بھی سن ڈھول
جیوں زن مرے ماں دو بھیناں مادری زندہ شوہر سدہ ہووے
ہر مسئلہ دی مخرج ایہا ضربے نال بنائیں
جو توں پڑھیں حساب اول تاں ہر ہر صورت سبھو کبھی
نال کل دے دیندی ثلث تے ثلثان یا دہ سدس شمار دو
بر نال ثمن دے ثلث نہ کدیں با کر بہت نزاع
صورت اسدی ات مشت بھی کوئی شخص سدہا دو

اُس ہک پتر کافرتے ماں زندہ نال زن حیات
پتر کافر ہیوے ورثے کوں ہے بزار
جیونکر ولد مومن ہووے تاں زن نوں اُٹھواں حصہ
نزد اساڈے ہویاں داخل جیکوئی وارث کافر
نال ثمن دے ثلث کٹھا ہوندا ناہیں ہول
نال سدس تے ثلثاں دے اوہ ثمن کدیں رلجاوے
یا ثمن اول نال بعض ثانی دی پاوے اختلاط
پچھے عورت زندہ تے دو دو بھینان نالے ماں حیات
پچھے عورت تے ماں زندہ ہور دو بھیناں ماں جایاں
بیٹی کافر قاتل گولا ابن مسعود نے کہا
یا ثلثاں تے ثلث کٹھا نال ثمن دے یارو
جیوں ہویا کوئی زندہ پچھے دو بھیناں ہک ماں
ہن نزد اساڈے ثلثاں ثلث تے ربع کٹھا ہویا
اہناں گل صورتاں دے ہوئی مخرج چوہیاں کولوں ہوئی
جنہوں ہتا علم وراثت ضرب تقسیم بھی جاتے
ڈیوڑھ تے پون نہ آوے کسی نا کسے ملی سوائی
اسی کارن چھوتیے باراں چوہیاں تیہیں دہا وت
جیونکر وچہ تصنیف فرائض ابو حنیفہ والی +
ہن ہیں سان اُسدے وچوں جو کجھ اُنہاں بنایا
اوہناں پچھان جو ایہ لکھیا جاں بندہ مر جاوے
ایہ ہیں دسیا اتہ بابیکے حاجت ناہن کائی

ہور دو بھیناں ماں پیو جایاں دو ماں دا اثبات
پر ربع دیکھو لوں ماں ہتا لیں ہیے اٹھوک شمار
ہن بھی ابن مسعود نے کہیا ثمن اوتے تم قصہ
تاہیں اتھے ربع زنے نوں یعنے ورثہ عم
ایہا صورت غیر متصور کہیا حق نہ بھول
جے توں ویکھیں شرح شریفی دل تسلی پاوے
جیوں ثلثاں تے سدس رلیا پاوے زوج وفات
یا وت سدس تے ثلث کٹھا پاوے زوج وفات
ہک تیر محروم ارث تہیں جیوں شکلاں سمجھایاں
ایہ صورت تاں نزد اساڈے بندی نہیں بھرا
ایہ بھی ہے دا ابن مسعود دے زوجہ بارہ شمار
ہک تیر کافر تے زن اُسدی بہی نال اکٹھا
تیر کافر جاں بے وارث اوتر ایہو اوس ہویا
تصحیح دی وقت بہت زیادہ سہماں کدھی کوئی
اوہ درست بناوے پتیاں ذرہ فرق نہ آنے
ثابت پتی ہر ہک تائیں وسہو نال صفائی
جت بہت حصے پوری آون جے طور بناون
حضرت نعمان علم سمندر کیتے بہت سوکھالی
مگر پنج سطراں اولدیاں اوہ ہیں ذکر نبایا
گور کفن وصیت دین اول ادائی پاوے
ہن میں اُس فرائض وچوں ارث کہاں سن بہائے

کو شخص مویا پچھے ہک پیو زندہ ہور نہ کوئی بھال
کوئی مرد مویا پچھے ماپیو زندہ ثلث گھنے چاما،
کوئی مرد مویا پچھے ماپیو زندہ نالے ہک پتر
کوئی شخص مویا تے ماپیو زندہ نالے دو پتر
انہاں دو صورتاں دا اصل مسلہ چھیاں کولوں نجھ
کوئی بندہ مویا ماپیو زندہ نالے ترے پتر
ترے حصے چاماںوں دیہو ترا سے پیو دیا ہے
کوئی شخص مویا پچھے ماپیو زندہ نالے بیٹے چار
چھیواں چھیواں حصہ ماپیو باقی ہک برابر
کوئی شخص مویا پچھے ماپیو زندہ نالے زندہ دہی
کوئی شخص مویا پچھے پیو دہی زندہ چھیواں حصہ اب
چھیاں کولوں مسلہ نسبی جے عصبہ ہور نکوئی
کو شخص مویا دو دہیاں زندہ نالی پیو تے ما،
چار بیٹیاں دو دہیاں لیون دو حصے پیو ما ر
کو شخص مویا پچھے ماپیو زندہ نالے ترے بنات
اٹھاراں کولوں اصل مسلیدا چار چار حصے بنتاں
کو شخص مویا تے ماپیو زندہ نالے دہیاں چار
ثلثاں آیا دہیاں دے تائیں ماپیو نوں سدساں
کو مرد مویا تے ماپیو زندہ نالے پتر دھی
اٹھاراں کولوں اصل مسلیدا ماپیو ترے حصے
اٹھ ہتھاں چا بھائی گھنے چار حصے چا بھین

شرع دیویسی باپ اوسدے نوں جیکچھ کلی مال
باقی سارا پیو نوں آیا ترین تھیں مسلہ آ،
سدس پدر تے سدس مادر نوں باقی لئی پسر
چھیواں چھیواں حصہ ماپیو باقی دو پسر
باقی ترکہ دوں بھایاں نوں نصفو نصفی سمجھ +
اٹھاراں کولوں اصل مسلیدا دیواں تین خبر
چار چار پتیاں ترین بہر اوان لکھا کر دکھیا ہی
چھیاں کولوں اصل مسلیدا سنتوں برخوردار
چارے پتر لین وراثت لیف منجی گہر چادر
چھیواں چھیواں حصہ ماپیو ادہ لے دہی اخی
اوڈ بیٹے تے باقی عصبے اینویں کہیا رب
باقی رد بھی پیو دہی اپر نعمان حکم دتوئی
چھیاں کولوں حصہ نسبی حصے کت بھت آ،
ایہہ ابو حنیفہ کوفی رحمۃ اللہ علیہ فرما،
دو ترہاترین دہیاں آی ماپیو سدس اثبات
ترے ترے حصے ماپیو گھنے باجہ تعدی بنتاں
اصل مسلیدا چھیاں کولوں سنتوں برخوردار
اینویں رب سچے فرمایا یوصی وچہ بیان
چھیواں چھیواں حصہ باقی ستوا اخی
باراں حصے بہین بہر اوان فرائض حنیفہ دسی
للذکر مثل حظ الانثیین دے معنے ات بہت ہین

کو مر دتے ماپیو زندہ دو دہیان دو پتر
چھتریاں کولوں مسلہ بنسی ماپیو نوں سدسان
فرمان خدادا ماپیو تائیں چھتریاں اتے بچا حصہ
چو یہ سہمان ہن پچھے رہیاں چار چار بھیناں آ،
کو مر د مویا تے مان اوس زندہ نالی زندہ دھی
اٹھ اوہ بیٹے ماچھیوان حصہ باقی عصبہ بجہ
کو مر د مویا تے ہک ماپچھے نالے دہیان دو
دو تر ہا دو دہیان تائیں چھیوان حصہ ماں
کو شخص مویا پچھے ہک ماپتر چھیوان حصہ ماں
کو شخص مویا تے زندہ پچھے ہک ماتے اتھین
اصل مسلیہ ابا ہران کولوں ماں نوں حصے دو
کو شخص مویا پچھے ہک ماں زندہ دو دہیان دو بچی
چھ سہمان اُس ماں نوں آیا ابو حنیفہ کہندا
کو مر د مویا پچھے ہک ماں زندہ نالے بیٹے ترے
باقی آیا ترے پتران نوں پنج پنج سہمان جانی
کو عورت موئی تے دھی زندہ نالے شوہر اقبا
اصل مسلیہ ا چوں تے گولوں دھی نوں حصے دو
جیکر عصبہ کوئی نہ ہووے ہکا اوہا دھی
کو زن موئی دو دھیاں باقی نالے زندہ زوج
اصل مسلیہ ابا ہران کولوں دہیان اٹھ سہام
ہک عورت موئی تے شوہر زندہ نالی دہیان ترے

ات بھت ورثہ ایہناں وده نہ کسے کو تو
باقی دو بھیناں دو بھائی لین جیویں فرمان
باران سہمان چھ چھ گھنن باقی داسن قصہ
اٹھ اٹھ سہمان دو بھایاں نوں لین خدا فرمان
نالے پچھے عصبہ کوئی ورثہ کیویں صحی
اصل مسلیہ اچھیان کولوں لیا حنفیے سمجھ
نالے پچھے عصبہ کوئی ایہ بھی حق سنو
باقی جیکجھ عصبہ گھنے اصل چھیاں تھین آ،
باقی سارا ہکسے بیٹے ایہ حق وراثت آ،
چھیوان حصہ ماں نوں آیا باقی کویں فرمین
پنج پنج بیٹیاں دو پتران نوں ایویں حق سنو
اصل مسلیہ اچھتریاں کولوں حکم شرع دے سچے
دہ دو بھایاں ویہ دو بھیناں جو کجھ ترکہ رہندا
چھیوان حصہ ماں نوں آیا الکھ چھوڑے پاسنے
اٹھاران کولوں اصل مسلیہ اترے ماسدس بچھانی
چوتھا حصے شوہر گھنے اوہ دختر فرماد
ہک شوہر تے باقی عصبے ورثے حال سنو
تا جو دو دہیاں وٹ رد ہوسی دیہو اپر اخی
ربع شوہر ثلثان دھیان نوں باقے عصبے موج
ترے شوہر تر تے باہر وین بیتی عصبے لین تمام
ثلثان دہیان تی ربع شوہر نوں کہندے فاضل سنے

باقی لیون عصبے میت سن حقیقت ساری
نو بیتیاں نے حق وراثت گھنے او سدا زوج
چھتریان کو لون اصل مسلید او سیا کل بیان
کو زن موئی تے شوہر زندہ نالے دہیان چار
اصل مسلیہ اباہران کو لون ترے بتیان لی زوج
کو زن موئی تے شوہر زندہ ہور ہک پتر دہی
ربع زوج دو بیتیان پترے دہی ہکا ڈہیری
کو عورت موئی شوہر زندہ دو بٹیاں دو بیٹے
چھ حصے دو دہیان ترے ترے چھ شوہر نوں جانی
کو شخص مویا دو پتر زندہ ہک دہی تے ماں لئی
ثمن زنے تے سدس مائی نوں باقی لئے اولاد
چھ دیہان ایہ ڈہیر ہنین دیہ چار گھنے ماں
چوتری چوتری دو بہایان نوں ستاران حصے
کو شخص مویا پچھے دہی تے زوجہ وہی نوں دیہاں
اصل مسلیدا اٹھان کو لون دہی نوں بتیاں چار
کو شخص دو دہیان زندہ نالے زوجہ سمجھ
باقی لیین عصبے میت جیون لیہان ترتیب
اٹھ اٹھ سہمان دہیان گھنن تری میت دی نار
کوئی شخص مویا ترے دہیان زندہ نالے زوجہ سمجھ
بہتران کو لون اصل مسلیدا نو سہمان لیہو لن
کوئی شخص مویا ہک پتر زندہ نالے جی سوائی

اٹھ اٹھ بتیاں دہیان گھنن پرنی خواہ کواری
ترے بتیان عصبیان کارن جتنی باقی فوج
جیکو کامل ورثہ دیوجیہ صحی کرے نقصان
ثلثان دہیان تی ربع شوہر نوں باقی عصبے یار
دو دو بتیاں جیون دہیان نوں باقی عصبے فوج
اصل مسلے دا جیون ویکھو لوں سنتون حال سبھی
لِلذَّكَرِ مِثْلُ حَظِّ الْأُنْثَيَيْنِ دسیا کتنی ویری
اصل مسلیدا چوبہان کو لوں چہارم زوج سمیٹے
چھ چھ حصے دو پتران نوں ات بہت چوبہانی
اصل مسلیدا چوبہان کو لون حق وراثت من
للذکر مثل حظ الانثیین جیون رب کیتے ارشاد
بندران بتیان زوجہ تائین حق وراثت آ
جو کجھ ترکہ گھر وچہ باقی توڑے لون جو من
اٹھوین بتی منکوحہ نوں حق وراثت آہے
ہک زوجہ ترے عصبے لیون سنتون برخوردا
ثلثان دہیان تے اٹھوین بتی زوجہ تائین سمجھ
اصل مسلیدا چوبہان کو لون رکھین یاد حبیب
پنج بتیاں چار عصبے لیون حق وراثت من
ثمن زنے ثلثان دہیان نوں حق وراثت سمجھ
سوہلاں سوہلاں ترین دہیان نوں بندران عصبے
اصل مسلیدا اٹھان کو لون وشرح تیس جانی

ست سہمان چا بیٹا گھنے ہک چا دیوے ماء

کوشخص مویا ترے پتر زندے نالے حق سونی

اصل مسلید اچو یہان کولون ترے پتیاں ترن آیان

کوشخص مویا تے پوتراز ندہ نالے ہک بھراء

سارا مال پوترا لیسی بھائی ناہک لکھہ

کوئی عورت موئی تی زوج حیات نالے ہک پتر

چوتھا حصہ زوج گھنے تے چھیواں حصہ ماء

اصل مسلید اچھتریان کولون زوجے نو سہام

ہک عورت موئی خاوند زندہ نالے پیو تے ماء

اصل مسلید اچھیان کولون خاوند نون ترے خاطر

علماء دنا راتہ ات بھت کہندے ترے شوہر دواء

ہک مرد مویا تے ماپیو زندہ نالے زندہ زن

قول علی داترے عورت نوں ما دے حصے چار

بعضے کہندے ترے ماور نون زوجہ حصے چار

ہک مرد مویا تے بیٹی زندہ نالے دہی پتر

اصل مسلید اچھیان کولون ترے حصے نے دی

ہک مرد مویا پچھے دہی تے پوترا نصف نصفی ہا

ہک مرد مویا تے ماپیو زندہ ہور دو دہیان ہٹے نعا

اٹھ حصے چا ماپیو گھنے سہلان دہیان دو و

ہک مرد مویا ترے دہیان پچھے ماپیو ہک ہن

اٹھتالیہ پتیاں ترے دہیان نون چوبیہ لئے پیو ماں

جبت بھت شرع دیوا وے ورثہ ہو تون خوش رضا

ثمن زنے تے باقی پتران ہک برابر جانی

ست ست پتیاں ترین پتران نون رب سچی فرمایان

ماپیو جا بایاست چاچا وا دی دادے جا

ناکجھہ آیا چلچے تائین یا ودلے تے رکھ

نالے ہک دہی تے مازندہ ورثہ کیوین خبر

باقی للذکر مثل حظ الانثیین لیون بہین بھرا

چھ ملے تے ست دہی چا گھنے پتر ے چودہ تمام

اوہ خاوند ترہا ماتون باقی پیو دا بھاء

ہک ماور دو جان پدر نون ات بھت نزد عباس

ہک حصہ ہی باپ دے تائین حق وراثت آر

اصل مسلے دا باران کولون اختلافی من

تے پنج حصے چا پیو نون دہو سنتون برخوردا

تے پنج چا دیہو باپ دے تائین نا کروت تکرار

اوہ بیٹے تے پوتری تائین سدس دہو سرے

ہک پوتری دو حصے گھنن اینوین قول صحی

اصل مسلے دا چھیان کولون ترے ترے پتیان اجال

ستا ویان کولون اصل مسلے دا حق وراثت من

ترے حصے چا زوجہ گھنے ایہ تقسیم سنو

اکا سہیاں کولون اصل مسلے واحق وراثت من

نو پتیاں اوس عورت تائیں حق وراثت آ

کوئی مرد مویا کہ پُتر زندہ نالے ترے بنات
حق وراثت دہیاں تائیں شرع دیوے ثلثان
اصل مسلیہ اچو یہاں کولوں زناں اٹھواں حصہ
باراں دہیاں ڈھیری بنسی تا ہوسی تصحیح
ماپیو لیسی اسّی پتیاں چھتّی چھتّی اوہ بجہ
بونجہ ڈھیری پتر لیسی دو بھیناں ندا حصہ
کو مرد مویاتے زندہ پچھے چار بھیناں دہ بھائی
دیہہ حصے دہ بھائی لیون بھیناں حصے چار
کو شخص مویاتے پچھے رہیا ماپیو جایا بھائی
کو بندہ مویا چھوڑ دو بھایاں ایہہ یک حقیقی
چھیواں حصہ مادری بھائی باقی ماپیو جایا
اصل مسلیہ اچھیاں کولوں ماپیو جائے پنج
کو مرد مویا دو بھائی چھوڑے زندے ماپیو جائے
ثلث دو بھیناں ماویاں جایاں یکبرابر آیا
تصحی اسدی چھیاں کولوں چار بھایاں دو بھیناں
کو مرد مویاتے زندہ پچھے دو دہیاں دو بھائی
کو مرد مویاتے زندہ ماپیو جائی ہکا بھین
اوہ ترکہ ادھین حقیقی چھیواں حصہ پیو جاں
اصل مسلیہ اچھیاں کولوں باراں تھیں تصحیح
کو مرد مویا دو بھیناں زندہ رہیاں ماپیو جایاں
ثلثاں وراثت ماپیو جایاں پدری دو نویں خالی

نالے اوسدا ماپیو زندہ ہور زناں دو حیات
ماپیو نوں سدساں دیا ہے کیتا حق بیان
تصحیح اوسدی ہن کرکے دساں تاتم ہوسی قصہ
ہریک تائیں جتنے آون کراں بیان سبھی
ثمن دو زناں ترپہ دیا ہے ہندراں ہندراں سچہ
چھتّی چھتّی ترین دہیاں نوں آئی تصحی پوری تم قصہ
اصل مسلیہ اچو یہاں کولوں سنتوں اہل صفائی
لِلذّکر مثل حظ الانثیین ایہا کرو وچار
سارا مال اوسی نوں آیا جھوٹا کرے لڑائی
دو یا بھائی مادے وچوں ورثہ کوین تحقیق
جیکر دو یا خاص پدر تھیں اسنوں کجھ نہ آیا
چھیویں ہتی مادی جائی خوش ہووے یا رنج
ہور دو بھیناں محض مائی تھیں شرع کوین فرمائے
باقی بھایاں ماپیو جایاں ترے تھیں مسلہ آیا
تاہن ڈھیری ثابت دیاں بھیناں غبن سیاں
ثلثاں دہیاں تے باقی بھایاں منجی لیف تلائی
دو یا زاید محض پدر تھیں بھیناں میت ہا میں
باقی رد بھی اسی طور دے دسو ہٹیاں بھایاں
ایہہ فرائض وچوں نظری آیا جو نقصان کرے
ہور دو بھیناں محض پدر تھیں دس وراثت بھائی
باقی ترکہ عصبے گھنن رہن سدا خوشحالی

ہک مرد مویا دو بھیناں ماپیو جایاں چھوڑ حیات
ثلثاں لیون جو ماپیو جایاں ثلث جو مادیاں جنیاں
تصحیح ہن وساں چھ کر تیاں وچ دولین اعیانی
کو مرد مویا تے زندہ پچھے بھین ہک ماپیو جائے
اوہ دے مالک ماپیو جائے چھیواں ہووے جائے
باقی لیون عصبے میت اینویں ہے فرمان
کو مرد خدا دا فوت ہویوی دہی تے بھین حیات
اوہ بیٹی تے نصف باقی دا ماپیو جائی بھین
کو شخص مویا تے پوتری زوجہ رہیاں پچھے حیات
ہور ہک بھائی مادری پدری ورثے دا کی حال
چار پوتری تے ثمن زنے نوں سہماں ترکے بہرا
کو شخص مویا پچھے بھین حقیقی زوجہ بہر حال
کو مرد مویا تے ماپیو جایاں بھیناں پچھے دو
ثلثاں آیا دو بھیناں تائیں زوجہ نوں چوتھا
کو شخص مویا تے زندہ پچھے ماپیو جایا بھائی
ہور ہک بہتر یا ماپیو جائے بھائی دا فرزند
سارا مال ماپیو جائے بھائی لیسنا آیا۔
کوئی شخص مویا تے پچھے رہیا ماپیو تے کہ بھائی
کو مرد مویا تے ماپیو زندہ نال زندہ بھیناں
اصل مسئلہ اچھیاں کو اون مانوں سدس ویا ہے
ہک عورت موئی خاوند زندہ نالے پتر حیات

ہور دو بھیناں محض مائی تھیں ورثہ کوین اثبات
اصل مسئلہ دا ترین تے کہو اوہ دو صورتاں ہنیاں
ہک ہک ثابت جنہے گھنن اوہ دیون نقصانی
ہک محض پدر ہک مادر وچوں ایہ بہی ستوں بھائی
ہور چھیواں حصہ مادری خواہر جدورانتہ آئی
اصل مسئلے دا چھیاں کو اون ستوں اہل ایمان
ماپیو جائی خواہر آہی ورثہ کیویں اثبات
اصل مسئلے دا دو تھیں جانو کائی نہ کر ہووین
ہور بھائی مادر بھین پدر تھیں ایہ بھی نال اثبات
اصل مسئلہ اٹھاں کو اون حال اسو دہ بھال
جہڑا ایہی ماپیو جایا دونوں کجھ نہ آئے
نصف خواہر تے ربع زنے نوں باقی عصبے بھال
نالی زندہ زوجہ اوسدی ورثے حال سنو
باقی عصبے اصل مسئلہ باہراں تھیں فرمار
نالے چاچا دادے وادی جایا رہے بقائی
قسمت ترکے وچہ انہاں دی ہے کسطور پسند
چاچے تے بہتر یئے تائیں شرع نہ ذرہ دیوایا
ثلثاں پدر نے ثلث مادر نوں بھائی شئے نکالی
ماپیو جایاں ماپیو جنیاں ذرہ دیاں تہیں نیاں
باقی جو کجھ ترکہ ہووے پیوے سبھ بیا ہے
ربع شوہر تے باقی سارا پتر گھنے برکات

ہک عورت موئی خاوند زندہ ماپیو تے ہک بچہ — ربع شوہر تے سدس ماں پیو باقی پتر سچا
اصل مسلیہ اباران کولوں شوہر تیاں تریہ — چار پتیاں چار پیو تس گھٹے پنج پتر چاکے
ہک عورت موئی شوہر زندہ نالے زندہ دھی — اوہ بیٹی تے ربع شوہر نوں باقی عصبہ بھی
ہک عورت موئی ماپیو زندہ بیٹی تے گھروالہ — اوہ بیٹے سدس ماپیو نوں ربع شوہر نرالہ
ہک عورت موئی شوہر زندہ عصبے تے ہک ماں — اصل مسلے دا چھیاں کولوں خاوند نوں اوہ آدھ
ثلث مادر نوں دو پتیاں عصبیاں کارن ہک — ابو حنیفہؒ نے فرمایا خوش ہووے یا دق
ہک مرد مویا ترے چھوڑ کے پیو دی تے ہک ان — اوہ بیٹے تے ثمن زنے نوں باقی باپ کہن
اصل مسلے دا اٹھاں کولوں وہی نوں پتیاں چار — ہک زوجہ ترے باپ دے کارن ہفتوں برخوردار
ہک مرد مویا پنج دھیاں زندہ نالے رناں چار — نانی زندہ اوس میت دیاں بھیناں ست شمار
ہور زندہ دو دادیاں اوستے ورثے دا کی حال — اصل مسلیہ اچوبیہاں کولوں دو ساں سبہ سمہال
ثلثاں دھیاں نوں سولاں پتیاں رناں کارن ترتین — چار پتیاں دادیاں گھنن باقی بھیناں لین
کو مرد مویا ترے رناں زندہ نالے زندہ مار — ربع زناں تے ثلث مادر نوں باقی عصبے کھار
اصل مسلے دا باراں کولوں تری سہماں نوں وچار — چار پتیاں نی مادر ست پنج عصبے اثبات
تصنیف امام صاحب دی وچوں ایہ مسلے میں آندے — ہن خنثے مرتدتے مفقود دساں ہیش یار آندے
ہر دم پڑھو صلوٰة نبی تے جس فرمایا اوہا — علم وراثت جنہاں پڑھیا اونہاں حق نوں لدھا

باب بیان خنثے و مرتد و مفقود وغیرہ

کوئی قدرت رب دی پیدا ہویا اوسدا نیال دوڑا — عورتاں اتے مرداں والا جیونکر حکم اللہ
دہی پتر دا نام جنیگیر اماہیوا تے فرض — ہک حال مقرر ہوئی یا جھوں میں آکھاں عرض
مگر قدوری کنز وقایہ وچہ ہدایے لکھیا — جس طرفوں اوہ بول کریئی وہی تمام اوہ کہیا
جے اوہ جا تک عورتاں والے راہوں کر پیتیا — تا اوسدا ناؤں دھیا نوں الہ رکھو چا شتاب

جے اوہ طفل مردان والی پاسوں کردا بول
جے اوہ ولد دوہاں پاسوں کردا ہووے موتر
نظر کرو اوہ جیہڑی طرفوں پیش کرے قارور
جے دوہاں راہاں تھیں خارج ہووے موتر یکزمان
امام صاحب فرمایا میرا ایتھے حیران عقل
جے ہکی طرفوں بہت پیشاب دوجی طرف قلیل
صاحبے فرمایا جد دن بہت جاری پیشاب
جے بالغ ہویاں داہڑی جمی یا وچہ خواب انزال
ایہ ترے نشانیاں مردانوالیاں عورتاں والیاں پنج
یا دخول ہو سکے اوسنوں یا حیضے دی رت
یا دخولوں حمل ہووندی کسطور ایہی شکل
جے منی پانی وچہ پھوکے رحم اندر لنگھہ جاوے
یا منی تر دی نال آ لووہ خرقہ فرج پہو جیئی
جے خبر دیوے اوہ حال اپنے دی مین منیا
جیکروت اوہ قول اپنے تھیں پرت خلاف کریئی
مگر جے ظاہر کوڑ ہووے تا کیہا اوسدا من
محض زبان داکہیا اوسدا پچھے ناہیں قبول
جے داہڑی تے پستان نالے وطی کر کر واے
عورتاں مرداں تا میں وسدا ختنہ جان کراہت
جے بہت صغیر مراہق ناہیں ختنہ مرد کریں
اینویں غسل جد چھوٹا مویا کوئی چانواوے

نام اوسدا پھر پتراں والہ ہور نکوٹی ول
تا اوہ دختر نا اوہ پسر ہن کی کیہے سوتر
اوہو نام سدوا اوستا ہیں ایہ مسلہ مشہورہ
تا اوسدا نام وہٹی یا پتر مشکل ایہ بیان
پر خنثے مشکل نزد حنیفہ بحجہ قدوری نقل
اتھے بھی امام صاحب دی ناہیں کجھہ دلیل
چھوٹی عمرے حکم اوسیتی وڈیاں ہور حساب
یا عورت نال جماع تے قادر تاتوں مرد سمہال
پستان ظاہر یا شیر اوہنا نوچہ یا حمل داگنج
جاری ہووے اوسدیتا ہیں ایہ زنان صفت
جو لوڑ تخم دی وچہ حملدے سنتوں صاحب عقل
یا منی داخل سر آلت دا فرج اوتے گھساوے
اس تخم تھیں اللہ قادر جے حامل کریئی
حیض جاری یا لوڑ زنے دی جو آکھے سومن
قول اوسدا مردود شرع وچہ دیکھہ رموز لکھیئی
جوین آکھے جو مرد ہاں میں تی وہ آکھے میں رن
جی کجہ اول ظاہر کیتیں اوستے حکم نزول +
ہن خنثے مشکل وچہ کبر دی کو ٹی ستھہ لاوے
پرہیز نظر تھیں ہر یک تائیں رکھنا جان قباحت
جامع الرموزے لکھیا فاضل فتوے دیہن
عورت مرد جیہڑا چاہے جوہری وچہ فرمائے

جے خنثہ کرن مراہق تاہین اوہ جاوے مر
جیکر اوستے مال ہووے تاگھنو مثل غلام
جے بھکھا ہویا خنثے مشکل نال نہ ہو دس کول
پانی دیوچہ بچے ہادن کچ جستہ ہوونہ نک
یا ونت کوئی خنثے مشکل ہو جاوے موجود
یاونت بیت المال دیو جون گولی کر دخرید
بعد غسل دے گولی ہو رہی جائے وِیچ شتاب
ہور سونا چاندی پٹ نہ پہنے محرم باجھ سفر
نال جماعت نماز پڑھے تا وچہ صفان کہلووے
ایوین حکم صف زنانہ جے بالغ ہوشیار
جیکر ہے مراہق خنثے بالغ ناہین پورا
اسے کارن مردان تے طفلان پچھے حکم

ہن غسل تے خنثہ اوسدا عورتان مردان ڈر
ونت حقیقت غسل خنثے دی دسواس تمام
تا اوسنون پنگھوڑی پاکے چھپر وچہ جھجھول
یقین حاصل ہووے تا کدہو ہویا پاک بیشک
اوہ نوائے اوسدے تاہین وڈہ مقصود
غسل دیوے اوہ خنثے تاہین دس یہ حکم رشید
مل دیوے ونت بیت المالے دیکھ رموز کتاب
روانہ اوسنوں نال محرم دی جاوے تا کی ڈر
صف مردانو چہ ستیا کھبا ہتہ نماز وڈہ ہووے
عودکرہین نماز وجو گیا عورتان مرد شمار
تا اعادہ واجب ناہین منتخب مشہور
صف کرہین خنثے مشکل ذرہ نہین وچہ سقم

بارانٰ سے تے اسی سنہ وچہ خنثے ابھرے آیا
شت کوہ بھہریوں لہندے بونگا اوتھے رب جمایا

حاکم آکھیا دو مردان نون ویکھو ہسدا حال
نٹھا پھرے جو ماہیوا اوسدے لگے کرن وچ یاہ
کنین بندے تے نکسے تیا سر جیہڑان جیون بکرا
مین بھی اوسنون ڈٹھا ہیسی پچھیا کل احوال
خایان اوتے ہتھیہ ذکر دسے نکی جیہی مگہری
ذرہ ذرہ خائے کیر قلیل ناوچہ چند جان
ہن بالغ ہویا زور منی دا کرنے کیر درازی

ڈھا مردان دسیا لوکان وچ وڈین اوہ ایس نال
نال مرد دے اوس جا وسیا مین عورت دی جاہ
بالغ ہویا تا زن چاہے پیا مذکر تسکران
اوس کہیا جو ماہیری تے نا ہا عقل کمال
اوستے کر اعتبار نہ وچا کن سوائے زوری
ماپیو غور نہ کیتی کدین دہی دار ہیا گمان
قدر چھپے دا انتشاری وہیلا تا دل راضی

بول ہتی راہ مردان والے آوے فرج بند
نالے ہینون حب وطی دی ذکر نہ فرج پسند

ناں اوہ خنثے چھوٹی عمرے ناں اوہ وچہ وڈیائی
ایہ حقیقت ہینون اوسنے جیہو پلے سمجھائی
جے مر جاوے پیو خنثے دا ورثہ دا کی حال
جے ہک خنثے تے ہک بھائی تا لیسی ترمال
امام محمدؒ نے فرمایا باران حصے مال
یوسف قاضی نے انج کہیا کلی پتیاں ہشت
ایہ ہک صورت ورثے والی آہی بہت آسان
کیسے عرض کیتی اصحابا نوں جون اگے پاک رسول

پر دوراہاں تھین خنثے مشکل خلقت ہندی
ہین بھی کہیا مرداہین نوں کر زنانی کائی
دھیان والہ ورثہ لیسی وچہ شریفی بھال
دو حصے لے بھائی خنثے کہے نعمان حکم نسا
کیتا جاوے ست پتر نوں خنثے پنج سمہا
چار پتر ترے خنثے دیہو ہور نہ کائی بت
تاہین آندی خنثے کارن ہور کرن جلین
دوراہ جیندے ہون ہی جی ورثہ دا کی رواں

حضرت صاحب حکم دتا جو اوپر بول مدار
مرد زنے تہین جس راہ کرسی ورثہ اوہ شمار

اوہو عضو صحیح تے سالم دوجا جانو عیب
ہر دم پڑہو صلوۃ نبی تے خاصہ وقت دعا

ایہ دلیل ہدایے والی آندی ہے لاریب
اول آخر جیکر پڑہسو کرے قبول خدا

باب دربیان احکام مرتد گوید

مرتد مرے جے ردت اوتے یا کوئی قتل کریسی
حکم قاضی دی با جہون اونہوں حکم نہوسی موت
جو کجہ او سدا کسب کمائی وچہ حالت اسلام
جو کجہ کھٹے مرتد ہویاں اوہ رکھ بیت المال
جے دار حرب وچہ لاحق ہووے ہور کھٹے جا کھٹی

یالاحق ہووے دار حرب وچہ قاضی فتوی دیسی
حکم کرے تا ترکہ ونڈو شرعا ہویا فوت
اوہ ونڈ لیون وارث مسلم کیتا حکم امامؒ
نزد صاحبین دے دونوین کھٹیاں وارث لین سبھال
نال اجماع دے وارثاں تہین اوہ مجتہدان سبھی

اس سبب جو حربی ہوکے جو کجھ حاصل مال
اوسدے وارث مسلم ناہین ایہ دلیل سمہال

اسلام اندر یا مرتد ہویان قبل لحوق جو مال ۔ مرتد حاصل کیتا ہووے وارث لین سمہال
خلاف وا تیا اج اوچہ مال وندن دے آیا ۔ جوکون وارث تے کون پیو رث دیکھ شریفی پایا
جو وارث مرتد دا ہووے وقت ردت موجود ۔ ہو مرتد مر دیان تنہین جیوے تا حاصل مقصود
جو وارث وچہ پیٹ ماؤدے جس وقت مر ۔ پیدا ہویا مرتد ہویان اوہ بھی وارث سد
کو مسلم ہووے وارث مرتد اوہ اول مرتد ۔ یا کو جمیان بعد ردت دے اوسدی بھی سن جلد
مسلم وارث بالکل ناہین جمین دا اُس قول ۔ جی ردت پچھے رحم ما در دے جمع ہوون دبول
تا اوہ وارث ہوسی ناہین مگر جے حاملہ بیشتر ۔ ردت کولون تا اوہ وارث لیے کمی یا بیش
اسے طور امام صاحب تھین کہے وقت حسن ۔ حضرت یوسف نعمان کولون ہوری وچہ دین
جو وارث مرتد مرندیو وقت ہووے موجود ۔ اوہ ورثہ مرتد دا گھنے باقی سبے مقصود
آپ مرتد نہ وارث ہوسی کسیدا اسن بھائی ۔ نا مسلم نا مرتد تورے کیون ہٹی سر پائی

رن کائی مرتدہ ہووے قتل نہ اوسنون کر
قید رہے تا مومن ہوندیان یا اوہ جاوے مر

قتل نہ کر ہو مرتدہ اوہنان نبی صاحب فرمایا ۔ تا خیر عذاب دی آخر تیکن ویکھ شریفی پایا
مرتدہ دی کسب کمائی جتنی وچہ اسلام ۔ یا کماوے مرتد ہویان سنتون حکم تمام
لاحق ہونیدار حرب ہین اگے نال اجماع ۔ اوہ سارا لیسی وارث مسلم ناکر بہت نزاع
مگر بکھا وندا جان پیہ وارث اندر شرع رسول ۔ ردت نال نکاح نہ رہیا ایہ سبب نہ بھول
دار حرب وچہ پہچون لاحق ہوئی گندی ران ۔ حکم موتداتدن ہو بار وچہ شریفی متن

مرتدہ رن بھی وارث ناہین کسیدی سن بھائی
مگر بنہہ کل قبیلہ کا نسر ران رہی سر پائی

مفقود عربی وچہ اوسنوں کہندے ۔ بہر اجا وی نس
چہرہ والہندا پر بیت دکھن کجھ نہ گیا دس +

زندہ مویا خبر نہ کسے نا وت جا رمکان ۔ اسدے حق وچ شرع نبیدا اوسا یہ بیان
اوہ زندہ وچہ حق آپنیدے کوئی نجانے مویا ۔ تاہیں اسدی منکوحہ نوں شوہر حکم نہویا
قاضی کہلا کرے کو عادل مال اسدا تبضیئے ۔ زن اولاد تے باپ اسدے تائیں نفقہ دیئی
جو متاع یا میوہ دانہ اسدا ہووے خراب ۔ اوہ قاضی جا ونجے کلی ایہ وچہ رموز کتاب
مال متاع سنبھال کے رکھے یا او سدی اولاد ۔ خرچ دیوے جا او نہاں تائیں دسیا جو ارشاد
بہنیں بھرا یا مامے چاچے جو ہووے اولا رحام ۔ انہاں تائیں کجھ نہ دیوے آکھے کر وآرام
جے ماپیو لگالا یا اوسدا پچھے جاوے مر ۔ تا قاضی لیکے حصہ اوسدا رکھے جا کے گھر
جے پیو مرمیں دو بھیناں پچھے ہک پتر گمنام ۔ تا اوہ بھیناں ادہ قاضی سدا رکھے ادہ تمام
نوے برساں تیکن اسدی ہر شے رکھو نبد ۔ بہت روایتاں اس مدت وچ آیا ہیر ایہ پسند
یعنے فتوی اسے اوتے وچہ رموز شرح بقی ۔ ہور قولاں وچ اسدی نسبت جاتی ہین ضعیفی
بعضے کہن چھ دیہاں سال بعضے کہندے سو ۔ بعضے ستر بعضے استی ہینوں آیا جھو

بعضے کہندے مال مفقود دا رکھ موقوف ادا
اجتہاد قاضی دے تیکن مذہب شافعی آ

نال فکر جاں قاضی آکھے آشنا کوئی نہ جیوے ۔ اوہ تہیں پچھے حکم مرن دا تر کہ تد ونڈ دیوے
جے مدت گذر نوے زندہ تا بھی گیا مر ۔ حکم قاضی دا فرہی ناہیں جو کجھ بیٹھا کر
جیکو وارث اوسدا ہووے زندہ ہین موجود ۔ اوہ وارث تے حکموں اگے مویا کجھ نہ سود
شرط وراثت دی وچہ جانو وارث رہے بقا ۔ ایہ وارث مویا مورث زندہ وارث جاں فنا
مفقود دہیں تہیں تھیں کرے نوے سال تمام ۔ گم ہووں تہیں تھیں گنئے ناہیں حکم ایام
اس مدت تہیں تھیں اسدی زن بیوہ سی عدت ۔ جی حاملہ تا وضع حملدے تا کر بھنی مدت

جیکر عورت حاملہ ناہین تاں مہینے چار — دہ دہاڑے ہور زیادہ نال قرآن شمار

نویان تھیں زن کی حاجت کرسے ہور شوہر
اسے وچہ لوک تعجب ہوون جاہلاں کیا خبر

جے زوجاں سبب الہی کسے وینہ پیدائش — تاں بھی زن نوں عیب نہ کوئی جے شوہری خواہش
جیکوئی مرد شہر برسدا یا کوئی ہوئے تتر — وہ ور تاندیے کرے نکاح تاں بھی رواہے خطر
ہن گم ہووے تاں عیب زن نوں جیکر چاہے ووج — پر دوجی صورت وچہ عزیزا زندا وقت ہی ہوج
جو عورت نوں خوف زنا دا تاں روایتاں ہور — فاضلاں کولوں فتوئی پچھکے اونہاں تے کر لوڑ
الکبرالکبائر جانوں اوہ زنا گناہ — جیکر عمل اونہاں روایتاں مجتہداں راہ
چار ورہے امام مالک نے شافعی یاراں بہال — مفقود دی دی مدت آکھی وچہ مذہب بحال
مفقود جنہاں دا وارث آہا جے اوہ پچھے مرن — اوہ موقوف الحکم بچہ نوں حصہ اُسدا دہرن
جے مفقود حاجب ناہین تاں چا کرن تقسیم — جیہڑا آوے ہر نوں دیہو اسدا رکھ فہیم +

جس شکل وچہ حاجب ناہین سنتوں اوہ بیان
جیوں بھین بھرایا مائی تھیں ونڈوے نقصان

جے مفقود حاجب حاضراں تاں ونڈو مال — زندہ آئے یا مر جاوے ہر نوں دیو بحال
جیوں پتر غائب تے ہیو مویا چاہے ہون بقا — مثال مفقود حاجب جی ہین تے دسی یہ بنا
ہن بھائی میت دی حاضر ہین پتر ہے مفقود — ابہ مال تمامی رکھن معلق تاں مدت ہوود
مفقود جیہی جانو شکل حمل دی جیکر زندہ آوے — تاں حصہ اپنا آپ آ گھنے نال خوشیدی کھاوے
اینویں جیکر حمل زنے دا زندہ آئے باہر — تاں حصہ اپنا خود طلبیں جیہ شریفی ظاہر
جیکر جمے مویا ہویا تاں اوسدا جو ہتا — موقوف آہا اوہ وارث گھنن یا آپ بھرا

جے زن کسیدی حاملہ ہوئے عورت جاوے مر
بھاء جملا اوسے دے چوں گھر کسیدے دھر

مدت حملدی نزد حنیفہ اکثر نے دو سال | نزد شافعی چار ورہے نی وچہ شریفی بھال

حضرت بی بی عائشہ صاحب کری حدیث بیان
اوہ دلیل جو دو ورہیاندی پکڑی ہے نعمان

دو ورہیاں تہین وہ نہ رہندا پیٹ مائیدی بچہ
شافعی بھی جتھوں سالاندی ایہ دلیل دساوے
دند ضحاک دے نال جمے ہوئے ہسدا باہر آیا
عبد العزیز ماجشونی اوہ بھی چوتھے سال
ماجشون ہے نام قبیلے یا ہے نام ولایت
کوزن اپنی تہین غائب ہویا آیا بعد دو سال
حضرت عمر سنگے دوڑے رجم کرن اوس تائین
اس عورت نوں جندیاں تکین بارو ناہیں حامل
مدت گذری تا پتر جمیاں پیودی ساری شکل
اُس مرد کہیا بینوں قسم خدادی ایہ میرا فرزند
وت عمر کہیا انصافدی راہوں جے معاذ نہ ہوندا
مدت اقل حملدی چھ ماہ نال اتفاقدی جانی
دو ہینیاں دے وچہ اُسدی کلی خلق برابر
وقت انفصال حمل دا جیکر چاہے چا خدا
ایہہ سبھے اقرار شوہر دا تا ثبوت نسب
ایہ اکثر مدت حمل دی اتھے ورثے کارن آئی
اکثر نوین دہین مہینے حاملہ زنان ج پاون
حملدا حصہ دیہ سانوں کیوں چا تدہ اڑیوی

لا یبقی الولد فی رحم امہ اکثر من سنتین قول نبیدا بجا
جو حملوں تھیں چوتھے سال ضحاک تولد پاوے
تاہیں نام ضحاک رکھیونے وچہ شریفی پایا
حملوں پچھے جمیاں آیا وچہ شریفی بھال
زناں ونھاندیاں نیوین سوں ایہ بھی عجب روایت
حاملہ ویکھے عورت اپنی بہت ہویا تنگ حال
حضرت معاذ عرض کیتی جو مار نہ جان بچائین
جن ہے تا چا کریا ہے جیونکر شرع رسول
وندا اوسدے بھی جمے ہوئے وچہ شریفی نقل
ثابت کیتی نسب عمر نے اوہا بیٹو دلبند
عمر ہلاک ہوندا اس خوفوں حشر عذابوں ورا
چھیویں مہینے روح وچہ اخل نال حدیث بچہ پائے
ابن مسعود بیان کریندا ایہ حدیث اکابر
چھ مہینے نال تحقیق حکم کیتا فقہا
انکار دخول تا نسب او تھیں ہور دوں ہکا دے
پچھے بانسب دمی وچہ ہین دسی آہی بھائی
ست ڈھل زائد تا کوئی وارث شور اڑائی پاون
ونڈیئے اہین جس طور آوے تینوں حمل نکوئی

ازار واؤ دا تیرے ڈیڈھ وچہ پایا ہے پیہ یامان
مدت حصہ جاں حملدا ڈکیا بھلکے اِسں گمان

اسے خاطر ایہ مسائل آندے اس بکان — بھار حمل دو سالان تیکین کوئی نکری زبان
اگے ہن معلوم خدا لون پتر ہے یا دہی — یا جوڑا یا ترے یا چار ایہ بھی سنو اخی
نزد حنیفہ حمل کارن حصہ رکھو تسین بار یہ — چون دہیان یا چون پتر اندا سنتون نکو کا
نزد محمد ترین دہیا ندا یا ترین پتران بھا — حصہ رکھو حملے کارن باقی لین بھرا
ہور روایت امام محمد کو لون بھی ہک آئی — دو دہیان یا دو پتر اندا حصہ رکھو بھائی
امام یوسف دا قول ایہی جو ہکدا بھا رکھیا ہے — ایہ قول اصح تے اسے اوتے فتوی بھی دیا ہے
ہکہک تا ئین ہزرن جائی دو دو بھی کئی جنین — تری تے چار نہ ڈٹھے کدین پر وچہ شریفی ہین
امام نخعی فرمایا کوفے وچہ ڈٹھے ہک رن — چار چاتک اوس ہکسی واری جائے پک کر من
اغلب ہے معتاد زنا ندی ہک پتر یا دھی — ہکوار یدے حملون جاون فتوی تداخی
کو مرد مویا تے حاملہ پچھے ماتر یئی دادی — یا کو وارث غیر انھان تہین یا بھی ازتون شادی
ہن چھ مہینے موتون پچھے جمے یا کجہ گھٹ — تا بھی بیشک وارث ہویا نا یاد لو وچہ وٹ
ضرور حملدے وقت مرندی جبکہ پچھے فوت — کسے حمل ہویا تا اوہ نہ وارث جبکہ موت موت
صورت اُسدی سن عزیزا کوئی ہو یا مرخدا — وت موت پچھے اقل مدت تہین اکثر پتر بھرا

یعنے جمیان وده چهیان تہین اٹھین مہینے نتے
اوہ جاچیدی ورثے کولون فرہ نہ لیسی پتے

ہن شرع کھے بھر جائی اوسدی ناہی حملدار — علوق نہ رحمے وقت مرندے ویکھ شریفی یار
جیکر کوئی مرد مویا تے حاملہ اسدی رن — اقل مدت یا اکثر پیدا اوہ وارث دھر گن
جے عورت اقرار نہ کیتا جو مین عدت لنگھائی — تا اوہ جمیان وارث مر پر ویکھ شریفی بھائی
جے دو ورہان تہین اوتے مدت لگھی تا اُس جایا — یا تکرار عدت لنگھی دا عورت آکھ سنایا

جے شوہر موئے تھیں پچھے اتنی مدت لنگھا کے بولی
جتنے وچہ امکان نگھن داوت چایا ایہہ بس روولی

یعنے روولے دے ایہہ معنے جو کر تکرار روایے
انہاں صورتاں اندر پکا حاصل ہویا یقین
جو اقل ولد دا باہر آوے وت اوہ جاوے مر
جے اکثر مویا باہر آیا اوسنوں حکم ہے گل
حد اقل تے اکثر دی ہین دونویں کراں بیان
جیکر چھے مہینے پا سون تا اکثر ہے سینہ
جے سر تھیں جمیاں سینہ خارج پیراں لوں ہے
اوہ بندیا اُہنی ایہی اکثر ہے مشہور

ہن اُس موئی تھیں نسب ثابت نا ایہہ وارث بھائی
مخلوق نہ رہی وقت مرنے کرتوں فکر نہیں
اوہ بھی وارث موانہ ہوسی جھگڑا بہت نہ کر
جو اکثر باہر زندہ آوے وارث جان نہ بھل
جے ہین بھلا تا توں ویکھ شریفی کریں ہے بیان
جے پیراول تا دہنی اکثر عاصی کہے کمینہ
اتنا باہر نال حیاتی غرض وراثت پئی
پر اکثر دا ہنی وچہ شریفی ایہو ہین صدر

معلوم حیاتی وقت ولادت ہوندی پنج سبب
ایہہ وچہ شریفی شرح سراجی بہتر جانے رب

حرکت عضوی ہس وون یا دونہ نچھ آواز
کو دار حرب چہ قید ہو جاوے مومن مسلم بھائی
نکاح اوسدا بھی قائم رہسی رشتہ بھی سو آیا
جیکر آپ مرے وچہ قیدے تا اُسدا جو مال
جیکر رہیا دین تے قائم تا حکم سبھ جاری
حکم اوستے مرتداں والے فرق نہیں چہ کوئی
جیکر کجھ معلوم نہ ہووے ردت موت حیاتی

احد امور پنجاں تھیں زندہ ناکرو نا اغراض
ساریاں مسلماناں والے اوستے حکم ہوئی
جیکر اوسدا پچھے کوئی مویا لگا لایا
جیکو وارث زندہ پچھے لیون سبھ مال
جے مرتد ہویا وچہ حربدے بڑا دوزخ ناری
بھاویں مرتد ہوکے لاحق یا جا توڑ دوئی
تا حکم مفقود دیوالے پا شریفی جھاتی

تا اوسدی زن زوج کرے نا کوونڈے مال
نوّے برساں تیکن اوسدی خبر حیاتی بھال

جے وارث اوسدے دعوے کرن اوہ دار حرب مرتد
قبول نہ کرے قاضی اونہاں مگر دو عادل سند

جے شاہدی نال مسلماناں دی قاضی حکم دیوئی
تا اوہ حکم آئیت ہو یا ہین تفریق ہووے

ہن وچ کرے زن جیکر چاہے وارث ونڈن مال
جیونکر گھر دتا لینے دا ہوون ام سمہال

جے حکم قاضی دا دیون تاں پچھے زندہ آوے گھر
توڑے ردت کولوں منکر تا بھی ناں کجھ ڈر

نازن آدھین کہی جاوے ناپرتاون مال
مگر جو نزد وارث دے ہووے قائم تے جال

جے قاضی سن شہادت شاہدان حکم نہ دتا کجھ
تائب ہو کے گھر وچہ آیا اوہ منکر ردہ بچے

تا اسدا جو مال تمامی آوے اوسدے پاس
مرتد آہا یا ناہا مرتد مسئلے بیوسواس

جیکر کائی جماعت بھراواں مر ہک گئی ہا تھی
جیوں اگ لگی یا ڈیری ڈوبی یا اوتے کدہ ڈھی

ایہ معلوم نہ کسے تا ئین کہڑا اول مویا۔
حکم شرع دا وچہ وراثت اتھے کیونکر ہویا

وچہ سراجی ات بہت ہکھیا گو یا کہ یک آن
ہر ہکیدی جان عزیزاں گئی ہکٹھی جان

مال تمامی ہر ہکیدے وارث لین حیات
اوہ نہ وارث ہکدو جیدے جنہاں نال وفات

ایہ مختار ہے نزد اساڈے مذہب مالک ہور
اوہا مذہب شافعیدا ہور بھی کر دے زور

یعنی ہور بھی کتنے صاحب اسی وچہ فرماون
بعض بعض وچ انہاں میں یاں نوں ورثہ اوہ دیوان

سبب محروم وراثت کولوں موت انہاندی تکی
تا ہین ایہ پسند روایت نزد حنیفہ یکی +

اول آخر موت انہاندی کسے نہ ہو معلوم
تا ہین ورثے ہکدو جے تھیں ہے سبھے محروم

دلیل دوہاندی بیا اہیا ایہہ ڈاڈا فرق
جی تحقیق دوہیری چاہین ہوشر یعنی غرق

مین عاصی تے جتنا آہا جہد علم تے عقل
ورثے دی کجھ مسئلے دسے ہین شرعی نقل

غلط جیکوئی دیکھو بھائی اوسنوں چا کجیاہے۔
قلم صلاحیت دی تھیں جو عیب کجن وچہ لاہے۔

ہُن بہت شہراں وِچ عادت گندی ورثہ کوئی نہ ونڈدی
جسدے ہتھ وِچ ترکہ آوے اوہا کھاوے ٹُنڈدی

وِہماں تائیں بالکل دیندی ناہیں ہِک فلس — اُگھن جد پر نا یاں لِساں تاں داج نے مس
تھوڑی وقت بیاہ دے دِہینیاں دیوے لکھ ہزار — تاں بھی جیکر ماپیو مرنے ورثہ لیں شمار
پہلا دیون استحبابی ورثہ ونڈن فرض — ایہہ ٹل وراثت دِہینیاں وٹری نال نہ غرض
استعمین پیڑ جگر وِچ پونے جی بھیناں طلبین — جو جاہل پھر بھراں لڑاکے جگ وِچ نشر کرین
ایہہ بھین کوہ پتی تے نک کپی ہے وڈی ہاریہ — بھراواں نوں ایہہ کول قاضیدی سدے کرے خوار
حق ادا خواری جانن جنگ تے شور مچاون — بھیناں نوں جو ماپیو دِتا اوستے ارث ودّاون
ایہہ خاصہ حکم نہ بھایاں اُوتے ہڑی ایہہ تشبیل — عالم فاضل بھی ہُن سبّھے ورثہ ونڈن قلیل

ایہہ حرام ملکاں وِچ رلیا کوئی حق نہ جانے۔
ہُن ہینوں ایہہ گل چنگی جاپے سُنہو سبھ سیانے

جے مرنوں اگے مال تمامی راہ خدا لُٹائے — یا وت ہیاں بھین بھراواں ہتھ جینیدیاں بابے
وِدہ گھٹ دیوے جیوں دِل چاہے یا وت بکھّا بر — وِچ حیاتی مثل وراثت نہیں تقسیم اکابر
مگر جو کوئی بہت زیادہ بخ دہی بِیتر ہووے — تا اوسنوں جا پر راضی کیجی قاضی کول نہ رووے

حکایت بر سبیل تمثیل تقویٰ

ہکدن میریاں استاذاں نے کیتا ایہہ مذکور — بھیرے وِچ لوکاں اگے قبر ہوئے پرنور
کوئی نہ وفات آزاری آہا پہچن گئے ہجوم — ڈھیوے نوں کسے گل جا کیتا مو یا کر معلوم
خلقت عاجز وِچ اندھیرے ہوئی بہت خوار — جتیاں وٹیاں گوڈی گئے جھتے نا کجہ سار

دِن چڑھیا تا اوسنوں گئے کیتی سخت ملامت
اوس فرم دِتا تندہ وکیوا مارِیا کی تینوں ہیں شامت

سٹھ قوم استاد اکہا اوستاد مصنف رحمۃ اللہ علیہ دے سک مولوی محمد اشرف صاحب بھیرے دی جگہ تے سک متقی ... پرہیزگار ... عالم باعمل ... صفت موصوف ... سن

حکایت ... تمثیل ... اللہ تعالیٰ ... اغفرہ اللہم ... والمصنف والکاتب ہذا الکتاب ولمستمیع امین یا رب العالمین

اوسنے کہیا ملامت ناکر گیتی ہین بھلیائی -
اوس ڈیوے دے جانن بھسنا شرع حرام کیہائی

تیل ڈیوے تے جو شے ملکی جدتک رہسی جان ۔ ملک ماں تے وارث گھنن نکلے جد روان
وارث سارے حاضر ناہین مینوں آیا ڈر ۔ اس چراغ دی وچہ روشنائی بھین علما اس گھر
ایہ تاکید وراثت اندر وچہ شرع علمے آئی - تا مین آکھیا ہتھین ہیو وچہ حیاتی بھائی
جیکر وچہ حیاتی دیہوہک کھجور چھوہارا ۔ سو مثقال سونے تے تہین پچھے جیگا اوہ سرارا
راہ خدا وچہ ہتہین تون ڈی سارا گھر لوٹائے ۔ ناکو اوستے عرضی پاوے ناکوئی شور مچائے
وارث سبہ حراموں بچے کجھ نہ رہیا باقی ۔ مالکدے بھی مال دیونی تہین روز حشر دے پاکی
جو رب وچ کوموت اسانی ایہ پند رکھو گوش ۔ پر اکثر نا گہانی آمے کرو سخاوت کوش
محل مکان تے مجھین گائین کھوہ گھوڑے اسباب ۔ وارث لیکر مست ہوسین قبر نکرن پیشاب
خبردار امید نہ کرنوں وارث کہن درود ۔ سبجے کجھ دیسین لئے ہتہین اوہ تیرا مقصود

عرض میری تھیں رنج نہ ہوویں رب اینویں فرمایا -
ماعندکم ینفد وماعند اللہ باقی وچہ قرآنے آیا -

جو دتا تدہ ربدے راہ تے اوہ تیرا حشر توا ۔ جو پچھے رہیا وارث کھاسن تیرا مال حرام
جو شئے گھر وچہ بہت پیاری دل محبت بدہا ۔ مومن کامل جو اوہ دیوے حق قرآنوں لدہا
جو روٹی سر کوہے ہووی کپڑا لیراں لیراں ۔ رنگ آسمانی کرکے دیہو لسی ہتہ فقیراں
ایہو جیہی روز حشر دے دیسی رب جزا ۔ اس صدقے تہین راضی ناہین عالم الغیب خدا
اس جانن والے غیب دے تہین جو حال چھپانو بندہ ۔ جو تکیاں گڑ ماں جلوا گوشت آخر تھیسی گندہ
ایہ مسائل ورثے والے آندے غلط صواب ۔ جو ورثے باجہوں عالمان کہیا نا قرآن کتاب

جد پہلے اوتوں اٹھ کتابان لکھیاں ہویاں تیار
تا وراثت وچہ رلائے جو درجہ سبے شمار -

ہر دم پڑھ ہو صلوٰۃ نبی تے علیہ جس جگہ ہوناں ‌‌ کتاب عاصی دی وچ درگاہے اس قبول کروناں

باب در بیان خاتمہ کتاب و مناجات بدرگاہِ قاضی الحاجات گوید

اس جگ تے ہی تڑی سوتی جاون کر دی وائے ‌‌ روز حشر بھی رحمت میری پاکان حکم الٰہی

الدنیا مزرعۃ الآخرۃ حضرتؐ نے فرمایا ‌‌ ایہ جہان نے رہت آخر دی گڈن کارن آیا

رنگو رنگ نے رہقان گڈ ور روز حشر کھلواڑ ‌‌ جا او تھا سو رب تہیں پاسو فضل جزائیں بہارے

نا ہیں کھٹیا نا کجھ گڈیا ناگجھ بدّہا پلّے۔ ‌‌ روز حشر دے بین عاصی نوں بھید دو ہیں کھلے

جے لِتران نال خلاصی ہووی ناکجھ خوف نہ غم ‌‌ ایہہ دُر روز خدا ایہنوں سارے اوہ ہڈ چم

نیکی وا کوئی عمل نہ ہویا ہیں تھیں عمران ساری ‌‌ نفس شیطان دی تابع ہو کے ہت کیتی بدکاری

جیکر عمل نہ کیدا ہیں تہیں شاید ہو یا کوئی ‌‌ عجب وڈا جے اسمانان تے چڑن نہ ملدی ڈھوئی

ست اسمانان تہیں جان لنگھن تا اعمال قبول ‌‌ ایہہ ست گناہ کبیرے جڑن نہ یون سول

گلے والیدیان نیکیاں ردِ اسمان اول تہیں ہوون ‌‌ حُبّ دنیا دی کرنے والیدیاں وچیون ہٹ کھلوون

تکبّر لائق رب سچے نوں جیکوئی کرے تکبّر ‌‌ نیکیاں اُسدیاں دو اسمان تر ہکے تہیں سن خبر

عُجب کرے کو جگا جانے اپنے آپ تیا ہیں ‌‌ آسمان چوتھے تہیں نیکیاں اُسدیاں ہوسن رد وساہیں

حسد کریکو بجا وسنا ہیں وجیدی پھلیا ئی۔ ‌‌ اسمان پنجم تہیں نیکیاں تھاں دے ہوون آپھائی

سخت طبع وا ہووے کوئی رحم نہ کرے خلائق ‌‌ عمل اودسدا اسمان چھیویں تہیں کردی رد ملائک

جیکوئی کردا عمل زبادے خلقت وچ وکھیا ‌‌ چھ اسمانانوں چیون اوسدیان نیکیان جاون بالا

لیہر جو ورہان فرشتے وچہ ستویں اسمان ‌‌ اوہ صراف نہایت اکمل کردے خوب دہان

نیکیاں اوسدیاں سورج وانگوں خوب دلوں چمکائے۔
ایپر نظر باریک ملائکاں رؤف تاوں سمائے

ریادے کولوں بچن مشکل کیچے کیا تدبیر
زوری ٹہے خیال لے وچہ زہرلے وچہ تیر

زبدۃ التذاکیر دے اندر ایہ حدیث تمام
اوہ تصنیف لاہوری فاضل جان محمد نام

ایہ کیفیت علاں والی کیونکر خوشدل ہوواں
سارے عیب میرے چہ لبھسن اہو ہنجوں روواں

رنگو رنگ تصنیفاں کیتیاں جنہاں ہمت عالی
میں عاصی ہاں ناقص فہموں علم عقل تھیں خالی

محض توکل رب دی کر کے تورسے ناکجہ لوڑ
کیتا شروع بناون اسدا اللہ جانے توڑ

ومن یتوکل علی اللہ فہو حسبہ رب سچے فرمایا
اللہ بس تے کافی اوستوں جس جا غیر بھلایا

شکر ہزار ہزار گزاراں لکھ کروڑ ثنائیں
رب دی ذات مقدس دی جس ہوش دتا ئیں تائیں

امی جاہل اکثر دہقاں اندر ملک پنجابے
ہندی فقہ دے کئی طالب جیون انواع کتابے

میں بھی نیت اسان وی کر کے فقہ اسان بنائی۔
سہل عبارت عاماں کافی خاصاں لوڑ نہ کائی۔

یار ربا میں عاصی دا مقصود تمام کیتوئی
کریں قبول بہی درچہ درگاہ دے تائیں ہے نکوئی

جاں توفیق دتی تدہ مینوں بستیا بناؤ ہوکے
ناں رد کر درگاہ اپنی تھیں عاصی آکھے رو کے

رحمان رحیم تے مغنی معطی تواب و غفور
برکت انہاں اسماواں دی میری بخش قصور

یا معطی توں بخشدا ناہیں کسیدی مزدوری
میں خاطر دی برکت اسدی بادرگاہوں پوری

ہور طفیل تمام نبیاں کل غوثاں قطباں
قبول فرما ایہ نسخہ میرا جیونکر ہور کتاباں

بادشاہاں دل بھیج جاون سائل پکڑ وسیلے
میں بھی چہ درگاہ تیری دے آندسے نیں رنگیلے

شیر شکر وچہ دل مومناں دی کر ایہ نسخہ مٹھا
تا میں عاجز دا درگاہوں ترسے عجائب جٹھا۔

کل مومناں تے عاصی لوڑ تی نال ایمان جپلائیں۔
ایہ کتاب حوالے تیرے رہسے قیامت تائیں

ہر دم پڑہو صلوٰۃ نبی تے کلمہ طیب کاہو
تا ایمان سلامت ہووے وگدی جنت جاہو

چند کلمات در طبع کتاب ہٰذا از جانب خلفِ مصنف رح

ایہ انواع مبارک میری والد صاحب بھائی
لکھیا حنفی فقہ مطابق عالی ہمت لائی

کتنی مدت کر کر کوشش محنت نال زیادہ
ڈہونڈ کتابان معتبران تہین کیتا جوڑ اماده

سال بونجہ اسدے تائین بنیان گذر رہایا
قلمی لکھ لکھ پڑہیا لوکان چھاپے وچ نہ آیا

باران سو چوتہر اندر اِس تیاری پائی
علم فقہ دا اوس زمانے وافر سی ہر جائی

علم حدیث پوشیدہ آہا ویر لا پڑہدا کوئی
ہک حدیث جے پاوے کوئی بڑی غنیمت ہوئی

کسے بزرگ صحیح بخاری بھرن تدون منگائی
گھر گھر دیو چہ خوشیان ہویان خلق زیارت آئی

بھج بھج عالم کرن زیارت ویکہن شوق پیارون
چنیز عجوبہ رب وکہائی کہن محبت یارون
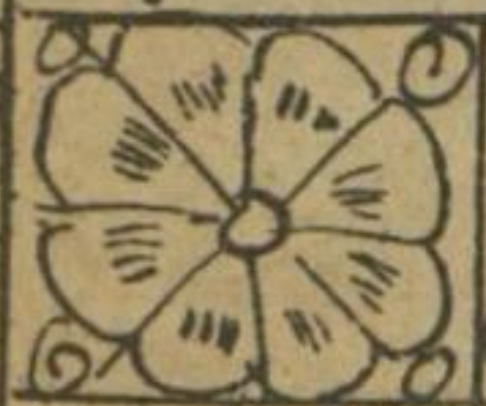
اِتنی عزّت اِتنی حرمت خوشیان کرن سوایان
پاک حدیثان پاک نبیدیان اکہین رب وکہایان
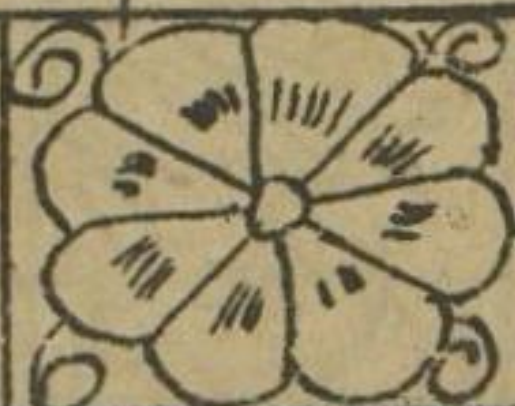
اجکل علم حدیثان والہ عام ہویا ہر جائین
کل کتابان شائع ہویان ہر ہر شہر گرائین

قسمت والے علم حدیثون واقف ہوئے ہزاران
ٹرڑے بہرن بے قسمت نا خبر بدبختی دیان ماران

علم حدیث نہ پڑہدے ہرگز ضد تعصّب مارے
علم فقہ بھی آونے ناہین جاہل رہن بیچارے

جیون جیون نال حدیث رسولی ضد تعصب کردے
رہجاون محروم فقہ تہین وچ جہالت مردے

جو ٹھاکر فقہ تے دیون لکھان عادت ہوئی
جے ہک مسئلہ پچھو فقہ دا سول نہ آوندے کوئی

ایہ سب شامت ضد رسولی بے ادبی دیان ماران
نال نبیدی ویر جیہاندا ہر جا سون دہرکاران

علم قرآن حدیث فقہ نون ہر علمون سرداری
علم قرآن مقدم سبہ تہین پاک کلام غفاری

اوستہین بعد کلام رسولی علم حدیث سہجاوان
اوسے وچون فقہ نکالی جن جن کے فقہاوان

چند کلمات از مصنف

نال حدیث مطابق اکثر فقہ مسائل آئے
جتھے ملی حدیث نہ اوتھے نال قیاس تبائے۔

ایپر اوہ کجھ تھوڑے مسئلے ورلی جائین — قول قیاس فقیہاں والے ہوسن جتھڑی تھائین
پھر بھی وچہ قیاس انہاں دے دتے حکم پیارے — جیکر ملے حدیث تساں نوں چھوڑو قول ہمارے
ذرہ اونہاں دا رہیا نہ کوئی اندر کسا مردے — جھگڑ جھگڑ کے لوک نکمے اینویں اڑ اڑ مردے
ضد تعصب چھوڑو یارو حق دی طرفے آوے — ملے دلیل جو محکم پکی اوسے عمل کماوے
القصہ جد اس انواع نوں بنیاں مدت ہوئی — چھاپن تے چھپواون والے خیال نہ کیتا کوئی
کتنے نسخے قلمی اسدے اندر شہر گرداوان — نیڑے دور چوہین طرفین لکھ گھڑے اشناوان
اسے طور بونجہ سالاں رہی کتابت جاری — آون لوک لکھالے جاون قیمت دیکے بھاری
کتنی واری چھاپن کارن لوکاں عرض سنائی — ایپر حضرت والد صاحب نا چھپوایا بھائی
آخر تیراں سے تنے دس وچہ ہوئی وفات انہاندی — یارب رحمت نال بہشتیں جاگہ کریں تنہاندی

سولاں برس اونہاں تھیں پچھے عرصہ جدوں وہاناں
وچہ لاہور خدا دے فضلوں اوتھیا مرد رباناں

نام محمد دین مبارک حافظ مرد گرامی — مالک مطبع مصطفائی وڈا صحاف جو نامی
پربت طرف دکان اونہاندی کشمیری بازاروں — لکھیا خط اونہاں ہک مینوں بہت محبت پیاروں
ہک انواع فقہ دے اندر لوڑ اساڈے تائین — کر دیوین تصنیف جو مینوں تا میں اوہ چھپوائین
میں پھر ایہہ انواع مبارک والد صاحب والا — لیکر پاس اونہاں دے پوہتا سنو حقیقت حالا
ویکھ انواع نوں حافظ صاحب ہوئے نہایت راضی — واہ سبحان اللہ جو ایہہ کم خوب کیتا رب قاضی
ایہہ تصنیف بزرگاں اگلیاں بہت پسند اسانوں — ایپر ہک تکلیف زیادہ دیواں ایس تسانوں
ہین لائق ترمیم کریندے اسدیاں اکثر جائین — کر ترمیم تکمیل جلدی دیہو اساڈے تائین
نالے اسدے حاشیے لکھو وچہ زبان پنجابی — پھیر دوبارہ لکھ کے سارا دینا بھیج شتابی

بیان دعا مصنف

اوّل آخر تکین اوہناں خوب نظر دوڑائی۔
ویکھ مسائل سہل عبارت بہت پسندے آئی

بیان دعائے مصنف

کہن لگے عبداللہ صاحب جو انواع بنائے
ایہ انواع اوہناندے ناؤں ہی آسان تمامے
ایہ پر جلدی کرکے اسنوں کرو تکمیل جاکے
تکمیل تمامی اسدے حاشیے لکھنے نالے
پھیر دوبارہ لکھدیاں مینوں جان کہیہ روز
دیوے اجر اوہناں دیتا مینوں جنت خالق باری
آخر ختم کیتا جد اسنوں تے چھلا ہور لیایا۔
اوہ بھی ویکھ ہوئے بہوں راضی نال خوشیدی بھاہے
ویکر حق تصنیف اوہناں پھر اسنوں طبع کرایا۔
تیراں سو ستاوینہ وچہ چھپکر ہویا آمادہ

عاماں سمجھ نہ آوے اوسدی بہت دقیقے پائے
انشاءاللہ جلدی اسنوں سمجھن خاص عوامی
تائیں پھیر دوبارہ اسنوں لکھیا خوب بناکے
کتنے شعر زیادہ کیتنے ہور مسائل ڈالے
اجراں تو ڑی حافظ صاحب جگ تھیں لنگھ جانے
جنھاں صلاح دتی ایہ مینوں عمل ہے گا جاری
پاس اوہناندے صاحبزادے آن انواع وکھایا
والد دی فرمایش موجب ایہ کتاب رکھائی
دیویں نفع کثیر اوہناں نوں فضلوں بار خدایا
ابو سعید محمد شاہ سوار دی قلموں سادہ

بخش مصنف اسدے تائیں بار خالق سائیں
سنے پڑھنے جو پڑھن پڑھاون یاون نیک جزائیں

سات بیت از محمد شاہ سوار کاتب کتاب ھذا

خوب بکمال محمدّ دلپذیرا والد تیرے
اگے بھی ترن شخصاں ایہو ہی انواع بنائی
اسدے کل مسائل روشن ہر کوئی سمجھی جاندا
مگر جو حاشیے آپ بنائے ہچھے خوب بنہائے
کرم الٰہی کرم الٰہی یوں ہوسے ستاری

دین نبیؐ دا روشن کیتا دیوا جویں ہنیر
نگراں عالم سمجھن اوسنوں عاماں سمجھ نہ آئی
ہر کوئی مسئلہ پورا سمجھے بالکل فرق نہ رہندا
اللہ دیوے جزا پذیرا جنت وچہ پہنچائے
منگ محمد شاہ اسوارا ہر دم فضل غفاری

حافظ محمدؐ دین بہشتی انواع ایہ بنوایا۔ ✣ صاحبزادے حافظ صاحب تنی کرکے کوشش ✣
وقت تحریر طبع چھڈ دنیا جنت طرف سدھایا طبع کرایا دین پھیلایا اللہ کرسی بخشش

فتاوی مولوی کرم الٰہی معروف بہ

انواعِ دلپذیر

یہ کتاب پنجابی نظم میں مسائل فقہ حنفیہ میں جامع ہے یعنی کل مسایل عبادات معاملات علم فرائض کی حاوی ہے اہل پنجاب کے واسطے گویا ایک فتاوی عالمگیری و انواع بےنظیر ہے جسکو عالم ربانی فقیہہ لاثانی منبع فیوض نامتناہی ماحی بدعات و مناہی حضرت مولینا مولوی کرم الٰہی صاحب حنفی مرحوم ساکن ضلع بھیرہ پنجاب شاہپور نے افادہ عام کے لئے تصنیف کیا تھا اور اکثر علماء و فضلاء پنجاب مثلاً مولینا مولوی غلام محی الدین صاحب قصوری مولینا سید شہاب الدین صاحب بٹالوی و مولینا مولوی احمد الدین صاحب بگوی و مولینا محمد اشرف صاحب و مفتی محمد باقر صاحب و مولینا مولوی غلام قادر صاحب بھیروی وغیرہم کے ملاحظہ سے گذرا اور سب نے تصدیق کیا اور بوجہ نہ چھپنے کے بیسیوں جلد اس کتاب کی لوگوں نے پچیس پچیس روپیہ دیکے قلمی لکھوا لکھوا کر کام لیا اور سیکڑوں غریب جنکو قلمی لکھوانے کی طاقت نہ تھی یا کہیں سے اصل کتاب نہ ملی آجتک اس بات کے خواہاں رہے کہ ہاے یہ کتاب بھی کبھی چھپکر شایع ہوتی تو ہم بھی خریدکرتے اور فیض اُٹھاتے۔ اور کئی لوگ ایسے بھی ہونگے جو اسکی اشتیاق و انتظار میں اس سرائے فانی سے رحلت فرما ہوئے اگر آج وہ ہوتے تو اس مژدہ کے سننے سے اپنے جاموں میں پھولے نہ سماتے اور ہماری اس کوشش اور محنت شاقہ کی قدر کرتے۔ خیر گذشتہ را صلواۃ آئندہ را احتیاط۔ الحمدُ لِلّٰہ کہ آج وہی کتاب جسکو مصنف رحمۃ اللہ علیہ نے نہایت جانفشانی و عرقریزی سے بڑے بڑے اعلےٰ فتاووں کے فتووں و حوالوں سے اس کتاب کو ایک عمدہ طرز و ترتیب سہل سے مرتب و تصنیف فرمایا تھا جسکی نظیر کسی پنجابی انواع میں ملنی محال و دشوار ہے اب ہم نے وہ کتاب خلف الرشید مصنف رح محمد دلپذیر شاعر پنجابی سے بہ لاگت زر کثیر لیکر نہایت عمدگی و صفائی سے عمدہ کاغذ پر خوشخط بحواشی دلپذیر واسطے افادہ عام اسلامی بھائیوں کے طبع کیا ہے۔ اور اسکے جملہ حقوق مصنف کے وارثان سے خرید کر حسب ضابطہ بیع نامہ رجسٹری کرایا گیا ہے۔ کوئی صاحب بلا اجازت ہماری قصد طبع نہ کرے +

ماسوا اسکے ہر ایک قسم کی کتب بارعایت ملسکتی ہیں اور کام چھپائی عمدہ اور باکفایت ہوتا ہے +

المشتہر

حافظ محمد الدین اینڈ سنز تاجران کتب و مالک مطبع مصطفائی لاہور